APP. ALE.
CELTICU

VENET.
AN
1477

Ad diuum Alfonsum Aragonum & utriusq; Sicilię regem in libros ciuiliū bellorū ex Appiano Alexandrino in latinū traductos Prefatio incipit felicissime.

PArthorū regem ut ab Anneo accepimus sine munere salutare nemo potest. Ego uero gloriosissime rex cum tuam uirtutē humanitatēq; cōsidero tum ceteras naturę dotes: quibus inter ętatis nostrę principes uel in primis illustris es: sublime ingenium: summā caritatē: summā continentiā nulla ratione adduci possum ut non pluris apud te fidem meā esse existimem q̄ ullas opes. Quippe cū te indigentibus & ueluti e naufragio emersis q̄q̄ ignotis offerre uideam pias manus. Cęter̄ nec sine munere ad te ueni nec uacuis (ut aiunt) manibus tuā maiestatē sum adoraturus. Nam cū priores Appiani libros/ Libycum: Syrium: Parthicū & Mithridaticū Nicolao quinto sūmo pontifici dum ī humanis ageret e gręco transtulissem/ Reliquos ciuilium bellorum cōmentarios: quę Senatus: populusq; romanus inuicem gessit nundū editos aut perfectos a me ad quem potius mitterem q̄ ad te īuictissime princeps/ Hispanię pariter & Italię nostrę decus: & qui non minus optimarum artium studijs: & litteris/ q̄ armis inclytus es: atq; memorandus. Accipies igit̄ nouū opus/ nec indignū regio animo: regioq; cōspectu tuo. Sed quod cum priscis illis uoluminibus ab his: qui historias scripsere posteritati traditis/ facile conferri queat. Q̄ si in contrarium nō nulli refragentur (ut ęmulorum mos est) quem uelint ex latinis in medium adducant/ siue Crispū: siue Cęsarem: siue Curtium: siue alia uulgata doctorū nomina/ eorū: qui historias scripserunt/ nullos ex his: qui cum ciuilibus Appiani libris conferri

Anneus Seneca de rege parthorum.

Nicolaus papa quintus.
Libycus.
Syrius.
Parthicus.
Mithridaticus.

Crispus.
Cęsar.
Curtius.

possint inuenient, si historię pulchritudinem: & uarietatem: si orationum copiam: si bellorum magnitudinem: & eorum qui gessere gloriam: & famam nō eloquentię lenocinia metiri uelint: Cuius tamen nec hi quidē omnino expertes sunt. Deinde cum romanorum facinora omnia, ut magnifica: & pręclara celebrētur, quid magnificentius: aut pręclarius ab illis actū asseremus, q̄ cum exteris relictis inter se uertere manus? Et q̄q̄ illa nefanda: & horrenda sint, illustria tamē habebuntur, si ducum excellentiam: militum pręstantiam: pręcipuam in perferendis rebus tolerantiam: & prudentiam uelimus recensere: ut in his quę Mutinę: quę Perusij: quę alijs in locis gesta: & translata memorantur. Adde ꝙ doctis & Ciceronis opera quotidie uersantibus: aut aliorū qui de romanis scripsere, nihil utilius: aut necessariū magis dicet quispiam, q̄ historiam per partes concisam: & a uarijs auctoribus hinc inde disiectam: uixq; quodammodo intelligibilem ordine suo inspicere: & quę in philippicis: quę in familiaribus epistolis: & ad Atticum a Cicerone perscribunt̄ intelligere. Ego medius fidius dum hęc lego: non audire romanorum gesta, ut hactenus consueueram: ueꝝ intelligere: nec intelligere tantū: sed interesse mihi uideor, Ita suo ordine singula apposita & descripta sūt: Quod a gręco homine tam accurate diligenterq; fieri potuisse, utiq; admirarer: nisi iam perspectū haberē: & cognitū: quod luce clarius intueri datur ex Augusti commentarijs: quos de uita sua edidit (ut Suetonius refert) hos libros desumptos: & exaratos extitisse. Sed hęc suo loco in Illyriorum bellis: quę ab eodem gesta sunt sexto huius operis aperte describentur. Nunc ciuilium bellorū motus: qui a romanis prodiere referemus.

Mutina.
Perusium.
Cicero.

Epistolę ad Atticum.

Cōmentarij Augusti.
Suetonius.

Explicit pręfatio. P. Candidi.

In sequentes libros Capitula ex ordine scribuntur.

Capitula libri primi.

Libro primo bellorum ciuilium hęc cõtinentur. Explicatio legis agrarię. Gracchorum interitus. Tribunitię potestatis ĩmutatio. Seditiones inter Senatum: & equestrem ordinem. Bellũ sociale. Contentio inter Marium: & Syllam. Syllę monarchia. Queq; post eius obitũ a Settorio eo anno in hiberia: a Spartaco in Italia acta sunt.

Libri secundi.

Libro secundo hęc cõtinentur. Catilinę coniuratio: & mors. Cęsaris probitas in hiberia. Seditiones eiusdem in urbe. Clodij obitus. Origo odij inter Cęsarem: & Pompeium. Principiũ ciuilis belli. Quę a Cęsare in hiberia contra Pompeij duces gesta sũt. Belli Pharsalici uictoria a Cęsare. Quę in Alexandria: Syria: Aphrica: & Hispania peregit Cęsar. Demũ ipsius interitus: & tumultus in urbe referuntur.

Libri tertij.

Libro tertio hęc continentur. Discessus conspiratorũ ex urbe. Aduentus Octauij Cęsaris. Contentiones eiusdem cũ Antonio. Trebonij mors a Dolobella. Quemadmodum Antonius hostis iudicatur. Bellum Mutinense: & Antonij conflictus. Ircij: & Pansę interitus. Conciliatio Antonij cũ Lepido. Consulatus occupatio ab Octauio. Postremo decimi Bruti finis referatur.

Libri quarti.

Libro quarto hęc cõtinentur. Triumuirum conspiratio in Senatum. Tumultus & clades urbis. Proscriptiones optimatũ: & interitus. Varij &

admirandi fortunę casus. Quę a partium fautoribus in Libya gesta sunt. Dolobellę mors. Belli apparatus per Brutum: & Cassium in Asia. Octauij demũ & Antonij in utrosq; uictoria.

Libri quinti.

Libro quinto hęc continentur. Nouus Senatorũ apparatus in Octauiũ: & Antoniũ. Que ab Antonio in Asia: a Cęsare in Italia in promerendis uictricibus copijs agitata sunt. Dissensio inter Octauium: & Lucium Antoniũ. Perusina fames. Conciliatio iterum & affinitas: orbisq; partitio inter Octauiũ & Antoniũ. Conciliatio item cũ Sexto Pompeio ab utrisq;. Dissensio iterũ & nauale bellum inter Sextũ: & Octauiũ. Sexti fuga: & mors subinde describitur.

Libri sexti.

Libro sexto hęc continentur. Illyriorum situs: & eorundem origo populorum peruetusta. Quę ab Octauio in Illyrios: quę ue ab alijs prius gesta referuntur.

Libri septimi.

Libro septimo breuis explicatio Cęltici belli usq; in finem continetur.

Capitulorum finis.

P. Candidi de ciuilibus Romanorum bellis ex Appiano Alexandrino in latinũ traductis liber primus incipit. lege feliciter.

Senatus populusqꝫ romanus mutuis sępenumero contentionibus de legũ latione: uel si quando debitorum abrogationes: agrorum ue partitiones fierent: uel in comicijs una adessent dissidebant. nõ tamen armatę manus opus erat ciuile bellum: uerꝫ discidia ac turbationes duntaxat ex lege / moderate quieteqꝫ inter eos agitabant. Quamobrem cum simili ex dissensione plebs se aliquando in unũ contulisset / nõ statim armis usa est: uerꝫ montẽ ascendens qui ob hoc sacer dicitur: nullo prelio concita / magistratum a se ipsa protulit: quem Tribunatum appellauit. potissimũ ut consulum conatibus obsisteret: quos Senatus eligebat / ne perfectã illi in republica haberent potestatem. Ob id uero hę ad inuicẽ dignitates maiore inter se cõtentione: ac furore subrogari cœptę / a Senatu populoqꝫ romano per partes creabant: ita ut per auariciam ac largitionẽ alter alterius inniteret potestati. Martius autem Coriolanus in huiusmodi dissensionibus preter ius eiectus urbe / ad Volscos confugit: & patrię subinde bellum intulit: quem primũ dicet quispiam in seditionibus ad arma fecisse aditum cũ profugus existeret. Gladius nempe in concilio hactenus a nemine exertus: aut ciuili in contentione illata cędes / prius ꝗ̃ Tiberius Gracchus plebis fautor: & leges inferens ĩ seditione occisus est: & cũ illo multi in Capitolio deprehensi / circa templum interiere. Quibus ex rebus minime se cohibentibus discidijs / diuisis inter eos aperte odijs / gladijs accincti sępenumero inter sacra aut comicia aut in foro / alicuius ex primoribus secuta nece: seu Tribuni per interualla: seu ducis: siue

Contentiones inter Senatũ populumqꝫ romanũ a principio.

Mons sacer.
Tribunitia potestas.

Martius Coriolanus.

Tiberius Gracchus.

Contentiones impudentissimas nota.

consulis: aut alterius ad hęc designati contentiones impudentissimas nullo ordine paulatim ędidere: quas legum: & iudiciorū cōtemptus insecutus est. Inualescente itaq; in dies malo: insurrectiones manifeste ī rempublicam factę sunt: exercitus quoq; magni: ac potentes ꝑ uim in patriam inducti fugitiuoꝝ scilicet: ac damnatorū: aut ad magistratū aliquem: exercitūq; ad inuicem certantiū. Et iam dynastę in plurimis: & seditionū principes: ac monarchici aderant: cū quidā sibi creditos a populo exercitus deponere negarent: quidā sibi cōmissa sine publica utilitate exteris impenderēt: & quis prius urbē sibi uendicaret pariter inter se contenderent, uerbo in aduersantes gesturi bellū: re autē cōtra patriā pugnarēt. Nam urbē ut hostilē inuaserāt: ac cędes cōtinuę nefarię cū obuijs agitabant: aliorū ꝓscriptiones funestę: fugęq; & onera assidua occurrebāt: plurimorū tormenta ex odio indicta: nullū scelestū opus aberat: quoad unus seditiosoꝝ caput anno potissimū quinquagesimo a Gracchi Tribunatu Cornelius Sylla malū malo mederi satagens se principē in plurimis professus est: quem dictatorē nominant: & in periculosissimis reipublicę casibus per sex menses creari solitum iam facere desierant. Verū Sylla ui quidem ac necessitate, licet uerbo ad dictaturam perpetuam electus: cū demū potentia abunde frętus esset, primus ex omnibus ut mihi uidetur inuentus est qui tyrannidem deponeret: diceretq; se eorū pœnas subire uelle: pro quibus damnaretur: Priuatus quoq; intuentibus cunctis per forū ambularet: & domū absq; iniuria rediret, tanta inspicientibus eum dignitatis reuerentia & metus inerat: aut depositi muneris stupor: aut inferēdę pœnę uerecundia: aut alia benignitatis ratio: quasi ad utilitatē publicam cōduceret tyrannis. Non multo deinde cū dissensiones in Syllam defecissent: eorumq; uindictę quę a Sylla erant perpetrata denuo post illū emanarunt: donec Caius Cęsar principatum occupauit, magnā iam inde in Gallia adeptus gloriam.

Dynastę.
Principes.
Monarchici.

Cornelius Sylla dictator: & princeps.

Magnanimitatem attende uiri.

Laus Syllę.

Caius Cęsar.

Senatu itaq; iubente ut exercitū deponeret/causam ī Pompeiū referens: quasi nō a Senatu: sed a Pompeio hoste oppugnaret: qui exercitū per italiam deduceret: & ad regnū aspiraret/pacis conditiones protulit: ut uel uterq; eoꝝ exercitus teneret ad reprimendas mutuę inimicitię suspitiones: uel quos Pompeius haberet mutuo deponeret: & pari modo sub legib⁹ uterq; priuatus degeret. Quorū cum neutrū esset assecutus/ e Gallia deduxit: & in Pompeiū unaq; in patriam inuectus: abeuntemq; persecutus in Thessalia demū illustri pugna superauit. Inde in ęgyptum post illum progressus cū ab ęgyptijs occisum intelligeret/ Romam redijt: & ęgypti rebus constitutis tam diu immoratus est: donec reges ordinaret. Seditiosū admodū: cui ob gestarū rerū amplitudiné magni cognomen aderat/ sic aperte bello ꝓfligauit nemine sibi obsistere quoquo modo audente: ut secūdus post Syllam dictator perpetuus fieret: seditionesq; cōprimeret. Hunc deinde Brutus: & Cassius/ siue çelo principatus: ac potentię: siue patrię caritate ducti in Senatu interfecere popularem maxime: dominandiq; expertissimū. Ex quo populus eum prę cęteris cœpit concupiscere: & interfectores eius undiq; cōquirere. Funus etiā medio in foro ędidit: tēploq; constituto iuxta pyrā ueluti deo sacra exhibuit. Seditiones igit̄ denuo in maius adaucte ad sūmū peruenerūt. Cędes quoq;: & fugę: & damnatoꝝ proscriptiones/ cum Senatorū: tum equitū ex eorū multitudine crebro ab utrisq; ędite: seditiosis hostes se ad inuicem prębentibus: & ob id suos negligentibus/ siue amicos: siue fratres: adeo natiuam caritatē contentio aduersa deuicerat/ ut romanorū imperiū ueluti possessionē propriā hi tres potissimū inter se partirent̄ uiri Antonius: & Lepidus: & cui Octauius perprius nomen fuit ex Cęsaris stirpe: & ab illo in testamēto positus: eamq; ob rem Cęsar appellatus. In hac igit̄ partitione rerum publicarū/ non multo post inter se conuersi: ut similium mos est/ Cęsar Lepidum ingenio: & experientia

Principatu a Cęsare occupato Senatus quid.

In Pompeium.

Pacis conditiones a Cęsare prolatę.

Cęsaris probitas.

Pompeius magnus cur.

Brutus & Cassius Cęsaris interfectores.

Amor populi erga Cęsarem.

Sacra Cęsari.

Cędes: fugas: & proscriptiones attende.

Antonius.

Lepidus.

Octauius.

Acta per Octauium Cęsarem Augustū.

Aegyptus.
Alexander magnus.

Ad omnia felix.
Octauius.

Monarchia.

Historię diuisio.
Cornelius Sylla.
Sempronius Grac-
Triumuiri. (chus.

Cleopatra.
Historię principium
origo legis agrarię.
Diuisio telluris.

longe pręcellens: cui libya ex sorte obuenerat dignitate spoli-
auit. Postea Antoniũ circa Actiũ bello uicit: cui a Syria ad Io-
niũ usq; sinũ ademit principatũ. Ad hęc igiť pręterea tam in-
gentia: & admiranda: quę omnes fere ĩ stuporẽ uerterãt classe
peruectus/ ęgyptũ cepit: quę & diuturnitate: & potentia post
Alexandrũ longe inclyta regio/ ad ea: quę nũc cõtinet romano
imperio deesse uidebať. Ob has res Augustus: q̃q̃ in opere ad-
huc esset uocitatus: & primus a romanis eo nomine quo Cęsar
appellatus/ Caio etiam potentiorẽ patrię sese exhibuit: genti-
busq; uniuersis imperio pręfuit: nullius deinceps electiõis: aut
creationis: aut obsequij indigus. Procedẽte deinde tempore cũ
ad summũ rerũ peruenisset ad omnia felix: ac tremendus/ genus
ex se: & heredes: qui imperio pręessent dereliquit. In hũc igiť
modũ uarijs ex dissensionibus romanoꝝ respublica ad concor-
diam tandẽ monarchiamq; peruenit. Hęc omnia quemadmo-
dũ gesta sunt ex ordine descripsi: quę admiratione potissimũ
digna habenť/ in unũ colligens/ ut cõtentionẽ uirorũ maximã:
imperandi cupiditatẽ uehementissimã: & patientiã pene in-
tolerabilẽ intelligere uolentibus offerrem: formas quoq; ma-
lorũ infinitas explicarem: maxime cũ mihi ęgyptiam historiã
res antecedentes: deinde in eam finientes necessarium sit ante
scribere. Aegyptus quippe per dissensionẽ capta est Antonio
Cleopatrę ferente auxilia. Diuidunť hęc autẽ ob multitudinẽ
in hunc fere modũ. Quęcunq; supra Corneliũ Syllam a Sem-
pronio Graccho: deinde quę ab his ad Caij Cęsaris interitum.
Reliqui ciuiliũ bellorũ libri quęcunq; Triumuiri ad inuicẽ: &
in romanos gessere/ usq; ad ultimũ: & maximũ eorũ facinus a
Cęsare gestũ circa Actium cõtra Antoniũ simul: & Cleopatrã
cõtinent: quod principiũ ęgyptię erit historię. Romani italiã
ꝑ partes bello uendicantes telluris portiones inter se diuiserãt:
In hisq; uel cõdiderãt urbes: uel ubi cõditę prius fuerãt/ ipsi co-
lonos sorte deduxerãt: & has quidẽ pręsidioꝝ causa munierãt.

Agros uero: quos quisq; bello adeptus esset eas habitatoribus colendos dederant: uel precio illis attribuerant: uel mercedis causa contulerãt. Si qua autẽ tellus ingruentibus bellis inculta remansisset/ quo multitudine impleret/ neutiq; p negligentiã sortiri passi/ in hũc modũ proclamari iusserãt. Volentibus interim agros colere/ annua uectigalia publice esse pendenda seminũ partem decimã: arborũ uero quintam eorũ quos percepissent fructuũ. Adhibitus etiã pecoribus uectigalis exigendi modus maiorũ minorũq; armentorũ: quę uicissim illis precio uenundabant/ quo plus uiriũ: ac roboris italo adderet generi aptissimo (ut eis uidebat) ad labores tolerandos: & ppugnatores domesticos haberent. Quod econtra illis obuenit. Nam diuites telluris indiuisę portionem sibi magnã uendicantes: & a nemine ob diuturnitatẽ auferri posse confisi/ quęcunq; ipsis finitima: in quis permultę tenuiorũ portiones inerant: partim suadendo/ pręcio ad se asciscentes: partim per uim auferentes immensa campo spacia obsederant/ agricolis in his emptis & pecoribus utentes. Liberos etiã ab agris ad militiã trãsire prohibebant: huiusmodi possessionibus ingentes illis utilitates ex magna seruorũ industria afferentibus: qui ob militię uacationẽ periculorũ expertes in ĩmensum creuerãt. Ob hęc igit potentes ditabant maxime: & seruo multitudo undiq; prouinciam impleuerat. Itali uero inopia pariter & desidia torpebãt: egestate: uectigalibus: & militię onere oppressi. Ex his pleriq; uacationẽ ocio adiunxerant/ omni tellure exclusi a potentibus cum illi seruis liberorũ loco ad colendos agros uterentur. Hęc populus grauiter ferre cœpit cum ex propugnatoribus Italię nihil utilitatis acciperet: neq; aliqua illi sine periculo militia adesset ob seruorum multitudinem: directionem autẽ nullam intueretur: cum nec facile aut iustum uideretur talibus uiris per tantũ temporis possessam tam ingenti spacio adimere tellurem arboribus: domibus: cęterisq; apparatibus proprijs munitam. Tandem populi Tribunis decernentibus edictum est:

Agrorum exhibitio habitatoribus.

De tellure inculta proclamationes attende.

De pecoribus.

Italum genus ad labores aptissimũ.

Diuitum malicia.

Seruorũ industria utilitatem affert.

Italorum inopia.

Serui loco liberorum ad colendos agros.

Populi indignationem attende.

Lex Tribunitia.
Explicatio legis agrarię.
Iusiurandum.
Tribunorũ spes.

Neminem ultra quingenta telluris iugera habere posse: neq; maiorum armentorũ ultra centũ: minorũ quingenta duntaxat capita obtinere. Et in his liberoꝝ addidere numerũ: quẽ possideret: quibus hęc custodire & referre iniunctũ fuerat. Hęc igit ex lege statuentes iusiurandum quoq; legi pręstitere: pœneq; sũmã adhibuere: sperantes eos qui superessent agros paulatim ad inopes cessuros esse. Sed nec horũ legis ue: aut iurisiurandi cura ulla habebat. Nam qui prę cęteris hęc obseruare & custodire debuerant / agros clanculũ cũ domesticis eorũ partiebant: multi etiã uectigalia spernebãt: donec Tiberius Gracchus uir illustris & eloquio potens / famę potissimũ cupiditate ductus: & propterea summo in honore habitus a cęteris Tribunis plebis: orationẽ grauissimã de italis uiris habuit / ueluti bellicosissimis & necessitudine cõiũctis populo romano ꝙ a paucis quibusdã opulentis absumerent: & ad inopiam pusillanimitatẽq; truderẽt: neq; harũ reꝝ directionẽ ullam sperare possent: Deinde seruorũ detestatus multitudinem: qui nec militię utiles: nec heris fidi esse consueuissent: quę nuper ĩ Sicilia a seruis in dominos gesta essent edisserit / ipsis ex agricultura dietim succrescentibus: qualeq; ĩ romanos gessissent bellũ / nõ facile quidem aut breue: Cęteꝝ ꝑ uarias periculoꝝ mutationes in longũ tẽpus agitatũ referebat. Quibus explicatis legẽ denuo protulit Nemini licere ultra qngenta telluris iugera habere: Filijs autẽ eorũ ad ueterẽ legẽ dimidiũ horũ attribuit. Ad reliquos uero diuidendos agros tres uiros pręstantes elegit: qui per singulos immutati annos eos pauperibus impenderent. Hęc lex pręcipue diuitibus ingrata fuit / nequeuntib⁹ illam ut prius euitare ob eos qui tellurẽ erant diuisuri: nec quicq; ultra id quod sorte datũ erat uel precio indipisci potẽtibus. Quippe hęc animaduertens Gracchus huiusmodi uenditionẽ in primis cohibuerat. Diuites igit ꝑ partes ĩ unũ congregati inter se querebant Si tenuioribus uetera eorũ opera: arbores: domos: ac preciũ:

Tiberius Gracchus uir eloquentissimus.
Itali bellicosissimi.
Seruorũ multitudo detestanda.
Attende.
Bellum Seruile.
Legis Tribunitię tenor iteratus a Graccho.
Triumuiri ad diuidendos pauperibus agros singulis annis electi.
Querelę diuitum.

plerisq; etiā uicinitatē essent prębituri: & si quid cū tellure uicissim consumptū esset/paterna monumenta cum ipsa tellure: diuisiones quoq; a patribus acceptas illis traderēt: Alij mulierꝝ dotes in his consumptas: & agros filijs ex sorte datos sibi eripi deflebant: Fœneratores uero debita: & alia huiusmodi protulerant. Erat itaq; cōfusio quędam: & fletus ac quęrela. Tenuiores autē ex aduerso lamenta eorū proferebant: ex opulenta in maximā cecidisse miseriā: ex hac in desperationē peruenisse: cū ad alendos filios impotentes essent: quotidie per exercitus & expeditiones maximas deduci ut tellurē possiderēt. Palam itaq; lamentabāt/si eo quod cōmune illis esset fraudarēt. Diuitibus ꝑterea ad obprobriū obijciebāt: qui liberoꝝ loco: ac ciuiū militūq; seruos pręeligerēt gentē infidam & cōtinue furentē: & ea ex causa militiā detrectantem. Hęc & huiusmodi inter se querelantiū multitudo: & se inuicē adhortantiū ex colonijs: ac municipijs ut quisq; agrorū particeps ex trepidatione in unū cōuenerat: & separatim ad suoꝝ partes se cōtulerat: Copia insuper & multitudine cōfisi undequaq; accelerabāt: & seditiones nullo ordine inchoantes/approbationē legis expectabant: hi ueluti nullo modo concessuri id ratum esse: Illi uero ut ratū & firmum habituri. Contentio igitur maxima inter utrosq; ex huiusmodi necessitate inerat: & ad cōstitutam diem se quisq; pręparabat. Gracchо quidē Senatus assensū prębebat/ nō tam ad sustinendā abunde causam: q̄ ad hilaritatē: atq; confidentiā cū euentus utilitatē suspensus expectaret: q̄si nihil maius aut illustrius ob rei difficultatē ī italia geri posset. Nec multū contentionibus īmoratus Gracchus/ quo sententiā efferret/plura nec minus popularia super his ī longū rettulit. Num iustū foret quę cōmunia sunt cōmuniter diuidere? An nobilior seruo ꝑpetuo sit ciuis? An utilior miles uiro imbelli? Et in publicis onerib⁹ qui partē gereret acceptior? Iudiciū quoq; ut ingloriū nō in longū abire passus. Subinde patrię spes metusq; recēsuit.

Fœneratores.

Tenuiorū lamenta.

His seruorū infidelitas annotatur.

Motus populares per proprij.

Ingens contentio.

Attende qui aliorum fiducia in discrimen adduceris.

Suasiones Gracchi in populo.

Salustiana hęc uidet traductio.

Num plurimũ telluris per uim bello detinentes: reliquã terrarum orbis spem abijcerent: & omnia in discrimen ponere optarent/ potius q̃ per uirtutem residua acquirere? An per socordiã: & inuidiã ab hostibus eripi mallent? Horũ itaq; gloriã & utilitatẽ: eorũ autẽ periculũ: & metũ anteponens iussit diuites hoc animo uoluentes a se ipsis/ si necesse foret egenis parcere: agrosq; in futurã spem nutrientibus filios/ ultro impendere/ ne de modico simul dissidentes maiora amitterẽt. Quippe laboris huius mercedem eos abunde relaturos: cũ insignes agros absq; onere essent habituri perpetuo manentes quingentorum iugerum. Filijs uero si cui adessent: dimidium unicuiq; horum traderetur. Hęc & huiusmodi plura cum locutus esset Gracchus/ pauperes & quicunq; aderant: & opinione magis q̃ agrorũ desiderio utebant̃ incendens/ scribam iussit legem recitare. At uero Marcus Octauius Tribunus alter ex possessorũ numero/ ad occurrendum paratus: continueq; apud romanos in ꝓhibendo asperior/ scribę silentiũ imponit. In quem multa conquestus Gracchus concionẽ in sequentem diem imperat: & pręsidijs abunde dispositis quasi inuitũ etiam coacturus Octauiũ nutu/ scribę ut ad populũ legẽ referat edicit. Verũ idẽ cũ referre cœpisset Octauio prohibente conticuit. Contentione igit̃ inter Tribunos exorta: & legislatione cõfusa ex tumultu: qui potentiores aderant Tribunis suadere incipiunt/ ut de quibus inter se dissiderent Senatum mutuo consulerent. Itaq; Gracchus arrepta lege/ cum omnibus rite sentientibus accepta esset/ in Senatum proficiscitur. Eo loci ut inter paucos contumelijs impetitus a ditioribus rursũ in forũ delatus/ in sequentẽ diem de huiusmodi lege: & simul de Octauij abrogatione suffragia laturũ se esse pronũciat: & an Tribunũ plebi aduersantem/ dignitatem retinere opus sit: Quod utrunq; executus est. Qua ex re nihil territus Octauius denuo aduersari cœpit. Tũ Gracchus primum de abrogatione eius ad populum rettulit.

Vtile Gracchi consilium.

Marcus Octauius Tribunus Graccho contrarius.

Tribunorũ acerbam lege contentionem.

Potentiorũ suasiones ad Tribunos.

Gracchi cõminationes attende.

Aduersatur denuo Octauius Graccho.

Ac prima tribu Octauiũ dignitatem deponere iubente/ conuersus ad eum Gracchus/ ut illi morem gereret orabat. Recusante eo/reliquas tribus rogare pergit. Existentibus autem tribubus omnibus quinq; & triginta: & iam septem supra decem ob iram in eadem sententia manentibus: octaua quidẽ ac decima sortem latura uidebat̃. At Gracchus denuo in cõspectu populi tum uel maxime Octauij / discrimine percepto benigne illũ admonere: hortariq;/ ne sanctissimũ opus: & toti Italię in primis utilissimũ prohibere uelit: nec tantam populi frequentiam: sollicitudinemq; despicere: quę & ipsi moderate Tribunatum deponenti assensura sit: & dignitatẽ per uim sibi eripi haud contemneret. Hęc cum loqueretur Gracchus: deosq; testaretur inuito se/ collegam e Tribunatu eijci: nihilq; proficeret sortem protulit. Octauius igit̃ q̃primũ Tribunatu eiectus clanculũ aufugit: & Quintus Mumius Tribunus in eius locũ subrogat̃: lexq; de agris statim ęditur: ad quos diuidendos tres in primis uiri Gracchus ipse legis lator: & frater eiusdẽ nominis: nec nõ Appius Claudius Tiberij Socer consona totius populi uoce declarãt̃ metuentis/ne legis ꝓmulgatio quoquo modo impediret̃ ni Gracchus: omnesq; necessarij/ eius potestate fuerent̃. Gracchus autẽ ob legẽ pręcipue exultans/ multitudine eum ꝓsequente: q̃si nõ unius ciuitatis duntaxat: aut gentis: sed omniũ quę ĩ italia erãt nationũ conditor esset: ac liberator domũ peruenit. Potentes uero ad agros: e quibus ad ista cõuenerant retro cessere: ac ueluti potestate exuti: quę gesta erant grauiter ferentes inter se colloquebant̃: nõ amplius electuros esse Gracchũ: cũ priuatus extitisset/ regnũ quoddã erigentẽ: & asylum: & seditionẽ tam ĩmensam italię inferentem. Iam ęstas appropinquabat: & Tribunorũ iussa ad ea: quę agenda erant mittebant̃: Et diuites exequendę legis instante tẽpore/ palam Gracchi inimicos in dignitatem eius cõcitabant. At is cum rei decus adesse cerneret/ ueritus/ ne in futurũ minime Tribunus

Tiberij adhortatio ad Octauiũ iubente prima tribu ipsũ dignitatem deponere.

Omnes tribus quinq; & triginta fuere.

Iteratam Gracchi adhortationẽ attende.

Octauius Tribunatu eiectus.

Q. Mumius in locũ Octauij subrogat̃.

Explicatio iterata legis agrarię.

Appius Claudius.

Triũuiratus declaratio consona totius populi uoce.

Gracchi uana exultatio.

Potentum reditus ad agros: & eorũ indignatio cõtra Gracchum.

Gracchi timor.

Agricolatum conuocatio in urbem a Gracebo.
Gracchi fuga: & deprecatio ad populũ agricolarum.
Comicia.
Diuites Gracebo aduersi.
Rubrius Tribunus.
Seditionem attende.
Gracchi desperationē ac mansuetudinem nota: qui paulo ante exultabat.
Adhortationes populares.
Ex his licet agnoscere Gracchũ interfectũ esse nō ꝙ legē agrariam ęderet: sed ꝙ Tribunatũ per uim occupare uellet.
Turbationis signum.
Attende tumultum.

ab illis crearetur, omnes: qui in agris fuerant ad electionē eius conuocauit. Ipsis: ut in ęstate cessantibus: & per modicũ temporis spacium accitis, Sequenti die ad populum: qui in urbem uenerat cōfugit: separatimq; unũquenq; conueniens, ut se tribunitia potestate decoraret precabatur. eorũ nempe causa se in discrimen uenisse referebat. Cum comiciorũ adesset dies, duę statim tribus Gracebo Tribunatum decreuere. Diuitibus autē aduersantibus: nec ex lege fore dicētibus, si bis Tribunatu potiatur. Rubrio pręterea Tribuno cōcioni huiusmodi pręsidere formidante: atq; addubitāte plurimũ, Mumius se Octauij loco in Tribunatu pręsidere ait: & ut sibi concionē dimittat edicit: quod ab illo factũ est. Reliquis deinde Tribunis de eorũ pręsidentia electionē faciendam esse decernentibus. Rubrio uero sortionem ad omnes circũferendam esse, seditione exorta: Gracchus fauore destitutus, electionem in sequentē diem differendam esse censuit. Desperatis igitᷣ rebus, nullo mansuetudinis genere, q̄q̄ Tribunus adhuc esset, abstinuit: ac reliquum diei per forum proficiscens, filium cunctis exhibuit: cōmendauitq; quasi sub hostibus confestim periturus. Ea ex re multorũ cōmiseratio insecuta est, sibi ipsis pręcauentibus egenis: ueluti non ęquo iure rempublicā tenerent: uerũ ditioribus inseruire cogerētur. Pietas quoq; ipsius Gracchi eos detinebat. Hęc igitᷣ uerentes atq; patientes lamentatione & fletibus circa uesperā ad domũ usq; prosecuti, ut in sequentem diem ad comicia descenderet adhortati sunt. His suasionibus elatus Gracchus, nocte adhuc seditiosos reliquos in unum congregans: & signum illis si prelio opus esset imponens Capitolij templum inuadit. Eo in loco electionē subiturus concionis in medio conquestus est, ꝙ a Tribunis ac diuitibus, ne sortiri posset impedireᷣ. deinde signum protulit. Clamore igitur maximo a complicibus simul ędito, ad manus statim uentũ est. Pars itaq; Gracchianę conspirationis, eum: ueluti satellites quidam circũsteterant:

pars uestes accincti/ uirgas: lignaq; e ministrorũ manu rapien/
tes : frangentesq;/ diuites e concione pepulerant tanto tumul/
tu uulneribus illatis/ut reliqui Tribuni timore perciti e medio
profugerẽt: & a sacerdotibus templũ clauderet. Fuga preterea
multorũ : ac discursus nullo ordine insecutus est. Non nullorũ
ꝙ alios Tribunos a Graccho dignitate spoliatos existimarent:
Idq; cũ minime intueerentur per errorem sibi finxerant. Quo/
rundam uero ꝙ seipsum ĩ futurũ Tribunũ sine ulla electione
prestitisse crederent. His itaq; se habentibus/ Senatus in Fidei
templũ se cõtulit. Et profecto mirũ mihi uidetur sepenumero
in dubijs rebus: atq; formidandis ob unius principantis aucto/
ritatem saluti redditos/ eo in casu minime dictatorem elegisse.
Verũ prioribus longe utilius id opus inuentum est: quod nec
multis memorię tunc fuerat: neq; posterius contigit. Decretis
igitur his quę inter se cõsuluerant in capitolium statim ascen/
derunt. Horũ e numero primus ac pontifex maximus Corne/
lius Scipio cognomine Nasica iter arripit: elataq; uoce Si quis
patriam saluam esse cupit/ me sequatur inquit. Quibus dictis
inferiorẽ uestis partẽ ĩ caput retulit/ siue hoc gestu plures exci/
taturus: siue ad cursum futurus aptior: siue belli signũ his qui
sequebãt prebiturus: siue ut deos lateret ea facturus quę sub/
inde operatus est. Cũ templũ ingressus esset/ subito ĩ gracchia/
nos concito cursu defert. Cedentibus illi omnibus ob dignita/
tem tanq̃ uiro optimo: & Senatũ cũ adhortatione insequen/
tibus multis: quidã ligna e gracchianorũ manibus eripientes:
nõ nulli sedilia & reliqua ornamẽta: ex quib⁹ concio cõstiterat
una lacerãtes eos insequi: & telis appetere cœperũt. Postremo
precipites e rupibus ad ima depellunt. Eo in tumultu multi e
gracchianis: & ipse ĩ primis Gracchus circa tẽplũ deprehẽsus
interficit/ nõ longe ab ipsis ianuis ĩ cõspectu regiarũ statuarũ.
reliquos seditiõis comites noctu ĩ Tyberim necatos ꝓiecerũt.
In hũc modũ Gracchus ille Gracchi bis consulis: & Cornelię

Expellunt diuites e concione per Gracchum.

Congregatio Senatus contra Gracchum.

Templum Fidei.

Capitolium.

Cornelius Scipio Nasica. pontifex maximus.

Attende quid Scipio.

Concitatio in Gracchianos.

Mors Tiberij Gracchi: nec non Gracchianorum interitus.

Scipionis eius: qui carthaginensibus imperium ademit sororis filius/ ob optimū consilium a potentioribus oppressus Tribunus adhuc in capitolio occisus est: Quod primū in comicijs odium emicuit: nec prius q̄ simile insecutum est/ finem cepit. Separatim deinde ciuitas ob Gracchi necem ad luctū uoluptatemq; defluxerat. Nō nulli quippe se ipsos: Gracchū quoq;: & presentia/ deflebāt quasi nō ulterius rempublicā habituri: sed per uim: & arma passuri omnia. Alij ꝙ ea que maxime concupiscerēt facile se assequi posse letabant̄. Hec autē gesta sunt cū Aristonicus ī Asia cū romanis de imperio bellū ageret. Interfecto Graccho: & Appio Claudio uicissim exempto rebus humanis/ protinus ad diuisionē telluris Fuluius Flaccus: & Papyrius Carbo: una cū iuniore Graccho insurrexere. Negligentibus autē his: qui agros possidebant eos: qui incensum deferre: accusatores preconis uoce citari iusserant. Ac statim causarum difficilium multitudo affuit. Quicunq; alijs finitima mercati essent: aut inter socios diuisissent/ secundū mensuram inquirebantur: quemadmodū ab illis habita: aut alijs diuisa essent. Omnibus autē/ neq; conuenta: neq; sortiones proferre ualentibus: que inuenta fuerant ut incerta ponebantur. Mensuratis insuper agris: non nulli ex plantatis habitatisq; locis in uacua ablegabantur: non nulli ex cultis ad neglecta: aut paludes: aut lacunas trudebantur: neq; ab illis que sub hasta uendita fuerant principium diligenter assumentes: quod immensuratum esset/ per preconem inquirere uelle predixerant. Erexit autē plurimos ꝙ proxima ignorantes/ agris in unū confusis procedente tempore cuncta complanata essent: Quod ditiorum crimen permagnū ferebatur: nec facile inquiri poterat. Non alia itaq;/ q̄ omniū insurrectio facta est/ hinc inde discurrentiū: & ad aliena diuertentiū. Hec igit̄ & super his censentiū impulsiones non ferentes itali/ Corneliū Scipionē: a quo Carthago funditus euersa est rogare incipiunt/ ut ipsis iniuria oppressis

Ob optimū cōsilium Gracchus perijt.

Luctus: ac uoluptas ex Gracchi nece.

Aristonicus.

Tribunitie potestatis immutatio.

Fuluius Flaccus.

Papyrius Carbo.

Seditio iunioris Gracchi.

Telluris iterata diuisio.

Cōfusio legis agrarie.

Diuitum crimen.

Insurrectionē attēde omniū.

Cornelius Scipio italorum fautor.

defensorē se patronūq̧ preberet. Qui cū eisdē in bello utilibus ac promptissimis usus esset: neutiq̧ eos deserere ęquum dixit. Verum Senatum ingressus: Gracchi quidē legē minime contempsit: populum in primis ueritus: solum difficultatem eius referens: iustum sibi uideri dixit non a diuisoribus causas tanq̄ ijs qui iudicarēt suspectis: sed ab alijs potius esse decernendas: quod optime illis persuasisse uisus est: ueluti qui ęqua diceret. Ea ex causa Turdianus consul: iudex ad hęc ipsa electus: cum opus aggressus: difficultatē eius intueret: in Illyrios ad bellum profectus est: occasionē huiusmodi nactus: ne iudiciū efferre cogeret. Hi igit tellurem diuidentes nemine illis aduersante per inertiam tempus agitabant. Et hinc odij origo simultasq̧ inter Scipionem plebeiosq̧ emanasse credit: q cum prius eum dilexissent: & plerūq̧ ditioribus eius causa: ad inuidiā usq̧ aduersati essent: deniq̧ bis consulem preter leges effecissent: pro Italis in eos depugnantē intuerent. Quę animaduertentes hi qui Scipioni aduersabāt: palam criminari eum cœperāt: quasi Gracchi legē omnino soluturus: urbēq̧ hac de causa ī armis & cęde esset positurus. Quib9 auditis populus maiori formidine correpť est: donec Scipio uespere domū reuersus: tabulā apud se deposita: qua nocte scriptur9 uidebat quę populo essent referēda: sine uulnere ī lecto mortuus inuentus est: Siue Cornelię Gracchi matris insidijs impetitus sit: ne Tiberij Gracchi lex dissolueret: consentiente ad hęc etiā Sempronia eius filia: quę Scipioni nupta ob deformitatē: ac stulticiā: neq̧ illū diligebat: neq̧ ab illo diligebat: Siue ut nō nullis uidet spōte excesserit e uita: q ea quę pollicitus fuerat exequi nō posset. Vtcunq̧ eius mors incerta est. Sunt qui dicant seruos eius in tormentis habitos dixisse ab exteris quibusdam noctu post domū latitantibus oppressū interijsse: Idq̧ intelligentes referre nō ausos: ob populum iratum adhuc: & necis eius conscium. In hunc modum Scipio extinctus est: neq̧ publico funere dignus habitus: cum

Gracchi lex non contempta a Scipione.

Turdianus cōsul cōtra Illyrios.cur.

Odij originē attende inter Scipionem & plebeios.

Crimina in Scipionē.

Timor populi.

Mors Africani iunioris suspecta.

Cornelia Gracchi mater.

Sempronia Scipionis uxor.

Coniecturę.

Qui in populo spem apponis.attende.

Ira caritatem uicit.

imperiũ populi romani in maius adauxisset. Sic confestim ira caritatẽ supergressa est: ac tantę rei utilitas/ quasi nullius precij sub Gracchi seditione peruiluit. Interim agrorum diuisionem qui eos possidebant occasionibus uarijs in longũ protrahebãt. Nõ nulli propugnatores omnes ad id induxerãt. Quidã ex aduerso in romanorꝝ rempublicã pro tellure se describi deposcebantq́ maiori caritate agros inter se essent diuisuri: quod Itali libenter admissuri uidebãtᷣ/ agris rempublicã pluris facientes. Hac in re Fuluius Flaccus prę cęteris operari uisus/ cum consul tellurem una partiretur. Senatus econtra permoleste ferre: nec satis pati/ si sibi subditi pari iure in urbe potirentᷣ. In hũc modũ igitur conatus omnis dissolutus est. Populus uero spe illa: quã de tellure cõceperat exutus denuo uereri cœpit. His ita se habentibus gratissimus omniũ: qui tellurẽ diuisuri essent ad Tribunatũ Caius Gracchus habebatᷣ/ Gracchi illius: qui legẽ agrariam primus edidit frater: uerꝝ ętate iunior: qui cum ob fratris necem diu silentiũ apud omnes tenuisset/ multis in Senatu aduersantibus/ Tribunatũ tandẽ petere perrexit: quẽ magnifice adeptus confestim Senatoribus aduersũ se pręstitit. Frumentũ quippe mestruũ unicuiq; e plebe ex cõmuni pecunia partiẽdũ censuit: cum nulli prius erogari consuesset. Quibus ex causis populũ in republica uehementer extulit: assentiẽte illi Fuluio Flacco. Et continuo tunc quidem: ac subinde ad Tribunatũ gerendũ constituitur. Nam lex quędã promulgata fuerat/ si Tribunus suffragijs egeret: populum ex omnibus eum eligere. In hunc igitur modũ Caius secundo ad Tribunatũ electus est: utpote qui populũ mercede sibi asciscens: equites etiã in sententiam suã deduxisset: qui mediam inter Senatũ popularesq; obtinebant dignitatẽ. Ob aliam igitᷣ huiusmodi ciuilitatẽ iudicia quę largitiones redolere uidebantᷣ a Senatoribus ad equites translata: & quę nouiora illis aderant obiecta. quoniã Cornelius Cotta: ac Salinator: & tertius ultra hos Manius Acilius

Dilatio diuisionis agrorum.

Fuluius Flaccus cõsul.

Senatus molestiam lege.

Populi timor iteratus

Caius Gracchus Tiberij frater.

Creatio noui tribuni.

Caius Senatoribus aduersus.

Ingens populi elatio ꝑ Caium Gracchũ.

Electio secunda. C. Gracchi.

Lex noua.

Astutiam attende.

Dignitas equitum.

Iudicia largitiones redolentia a Senatoribus ad equites translata.

Cornelius Cotta.

Salinator.

Manius Acilius.

cum Asiam bello cepisset: publice muneribus acceptis essent accusati: iudicumque fraude pœnã euasissent. Legati nempe qui apud eos adhuc erant: non sine inuidia hinc inde discurrentes: hęc ipsa clamitabant. Qua ex causa rubore concitus Senatus ad legem se conuertit: populus uero id ipsum confirmauit. Eoque modo iudicia a Senatu ad equites translata sunt. Ferunt cũ lex promulgaretur Gracchum dixisse quod subito Senatũ perpurgaret. Cumque res experimento claruisset: maiorẽ adhuc eius uerbis auctoritatem accessisse. Cum enim romanis: italisque: atque ipsis Senatoribus quacunque ex causa ius dicere cœpisset/ siue de pecunijs: siue de ignominia: aut de fuga/ equites ueluti principes quosdã supra illos extulit: Senatores uero quasi obnoxios illis subdidit. Assidentes quippe Tribunis equites/ cũ magistratus crearentur: quęcunque eis libuissent prius capientes: & in unũ conspirantes/ non mediocrẽ Senatui incusserant timorẽ. Parũ itaque deesse uidebatur ad conuertendã reipublicę potentiã: cum dignitatem duntaxat Senatus obtineret: equites uero potestate fruerentur. pręcedentes quidem non solũ primores habebantur cum causę agitarentur: uerũ aperte in Senatum obprobria ingerebant. Munera pręterea assumentes: & continuis allecti pręmijs: turpius adhuc & frequentius illo abutebantur. Accusatores ad hęc in diuites induxerant: & acceptorũ munerũ causas/ instantes ipsi: & urgentes ad se transtulerãt: sic ut mos pene huiusmodi antiquaretur: & seditionẽ aliã iudicialiũ legũ nõ priore inferiorẽ propagarent. Gracchus itinera per italiam ingentia constituit: magnã operariorum & artificum manũ ad se alliciens: paratam ad quęcunque ei collibuissent. Colonias quoque plures deduxit: inter quas latinos pręceteris romanorum dici uoluit: ut Senatus illis ueluti cognatis haud honeste posset aduersari. Cęteris autẽ quibus Romę suffragia in creandis magistratibus afferre non licebat: in hunc modũ ferre cõcessit: ut qui tributa persoluissent: in creatione legum fierent participes. Quibus

Quę a Senatoribus nõ nullis obijciebantur.

Nimis audax Caius.

Seditiones inter Senatũ & equestrem ordinem.

Attende obprobria in Senatum.

Senatus ingens timor.

Accusatores in diuites. nota.

A quo itinera per italiã constituta.

Colonię.

Latini.

Aliud est ferre suffragia ĩ creandis magistratibus: aliud est participem esse in creatione legum.

Attende historiam.
Ex urbe propria intelligit.
Liuius Drusus.
Credo aliū. nam tres sunt Tribuni.
Populi letícia.
Caij Gracchi: nec nō Fuluij/de quo supra ex urbe profectio in libyam.
Carthago quondam nobilissima ciuitas ad ouiū stabula deputata a Scipione.
Reditus Caij & Fuluij ad urbem.
De ostento luporum lege. Idem in fine belli punici tertij.
Quid in Senatum de lupis.
Attende furorem.
Populi conuentio.
Gracchi latebra in porticu: & conuenientiū obseruatio.
Attilius uir popularis tumultus principiū.

ex rebus conterritus Senatus: consules adscribere monuit ut ex ijs qui suffragia ferre nō possent/ex urbe nemo egrederet: nec ad quadraginta stadia ad futurā legū creationem propius accederet. Liuiū autē Drusum alterū Tribunū/ut Gracchi legibus obsisteret adhortatus est/ q̃ causas populo minime referret: Concessumq; ipsi obsistenti nihil aduersari. Cui decē colonias deducere uolenti/ Senatus ut populo placeret ultro acquieuit. His ex rebus letatus populus: Gracchi legē facile contempsit. Itaq; populari fauore destitutus Gracchus: simul cum Fuluio Flacco: qui post consulatū Tribuniciā potestatē affectabat/ in libyam enauigauit ex sorte diuisurus colonias ijs: qui consulto delecti fuerant: ut ex eorū profectione a popularibus contentionibus quiesceret Senatus. Illi uero coloniam eo loci condidere: ubi Carthago quondā fuerat: nihil pensi facientes/ q̃ Scipio eam euertisset: meditatus assidua ibi stabula futura ouium. Descripsere autē ex minoribus ad sex millia ea ĩ lege ut ex hac populū ad se allicerent. Deinde Romā reuersi ex omni italia sex item millia demitti postularunt. Quibus ĩ libyā deductis: cū urbem designarent/ lupi metas ab utrisq; positas dissipasse referunt. Predicentibus itaq; auguribus coloniā eam infelicem fore/Senatus ut legem solueret: conciliū iussit conuocari. Tum uero Gracchus ac Fuluius furibundis similes Senatū ementiri: nec quicq̃ ex ijs: que de lupis ferebant/ nunciatū esse clamitabant. Qui uero ex plebeis audaciores aderant ipsis adherere: & gladijs accincti capitolium ingredi properant: & eo ĩ loco ubi de colonia erat consultandū simul cōuenere. Populo igitur in unū coeunte: & Fuluio de his loqui incipiente/ Gracchus capitoliū ascendit/undiq; armatis circūseptus/permoleste ferens se aduersis oppugnari legibus. Cōuenientiū itaq; multitudinē euitans/in ꝓpinquā porticū ꝑambulabat ingredientes cōtinue obseruans. His ita se habentibus: contēplatus eū uir quidā popularis Attilius nomine ad eū accurrit: & manu apprehensū:

siue quid suspicaret͂: siue mentē eius presentisceret: siue alijs rationib⁹ad id induceret͂/deprecari cœpit ut patrię ignosceret. Verū ille cōturbatus:despicientiq; similis:toruo lumine in eū conuersus nihil respondit. Quod animaduertens quispiam ex ijs:qui una aderant non signo ullo dato: nō iubente aliquo/ ex solo Gracchi intuitu tēpus adesse ratus: & in primis ipsi gratificari studens exerto ense Attiliū inuadit. Vociferatione itaq; insecuta:& de mortui corpore ī mediū allato intuentibus cunctis:& similem casum sibi pręcauentibus fuga extemplo facta est. Gracchus forum ingressus: & se apud omnes purgare cupiens de his uerba facturus uidebat͂. Nemine uero adhibente aures:cum facinus quisq; abhorreret:una cum Flacco desperatis rebus: & tempus quod armis pręuenire satagebat amittens domum perfugit. Et qui cum illis conspirauerant: in unū abeunt. Reliqua autē multitudo circa mediā noctē instanti periculo territa forum inuadit. Consulum alter Opimius nomine: ut in trepidatione mos est: non nullos cū armis in capitolium festinare imperat: Senatumq; per pręconē conuocari. Ipse omnium medius Castoris in tēplo: ac Pollucis rei euentū quietus expectabat. Hęc enim in hunc modū acta erant. Senatus Gracchum: ac Fuluium/ quo obiectū crimen perpurgaret͂/ ex eorū domibus citari iusserat. Illi assumptis armis Auentinū montē propere ascenderant: rati cum illū occupassent facilius Senatū cum ipsis ad fœdera uenturū esse. Decurrētes quoq; seruos in libertatem cōuocarant. Nemine ex illis apparente/ cū his: qui eos circūsteterāt: Dianę templū inuadentes: per uim retinere conabant͂. Quintū insuper Flacci filiū ad Senatū pręmittentes conciliationē & concordiā supplices ab eo deposcebāt. Senatus depositis armis ad cōcionē accedere eos iubet:& quę libuissent palam loqui: aut neminē ulterius ad eum mittere. Ea ex causa cum Quintū denuo misissent / Opimius consul detineri eum iussit. Ad eos uero qui Gracchum circūsteterant milites subito

Tumultus lege initiū quo pacto.

Gracchi fuga.

Mos romanę plebis fuit in nouitatibus forum inuadere.

Opimius consul.

Senatus conuocatio per pręconem.

Templū Castoris & Pollucis.

Attende Senatus mandatum.

Mons Auentinus.

Dianę templum. nunc uero in monte sancti Alexij.

Postulatio conciliationis a Senatu p Quintum Flacci filium.

Perpropria historia.

emittit. Gracchus per pontē ligneū ad alterā fluminis euectus partē, unico comitante seruo in siluam aufugit: a quo subinde confodi se imperauit. Flaccus ī taberna quadam delitescens, cū eum persequentes locum ignorarent: omnemq; angiportū, ni ipse traderet' incensuros minarent', traditus supplicem se profiteri tenuit: alium uero pro se iussit supplicare: ob idq; captus interficit'. Gracchi & Fuluij capita a non nullis Opimio allata: pro quibus superbe ad modū Opimius aurū impendi statuit: domus eorū a populo direptę: complices carceri inclusi: Opimij mandato suffocati sunt. Flacci filio concessū ut genus mortis eligeret. Quibus peractis consul urbem a cęde perpurgauit. Senatus Concordię templū ī foro sibi erigi mandauit. In hunc igitur modū secundi Gracchi seditio extincta est. Lex autē nō multo post ędita, ut tellurem: de qua inuicē contenderent possidentibus uendere fas esset. Id enim a superiore Graccho prohibitū fuerat: ac statim diuites ab egenis illam mercabant': aut ex huiusmodi occasione per uim auferebāt: quod tenuioribus adhuc deterius cedebat. Tandē Spurius Borius Tribunus plebis legem tulit: Tellurem ulterius non esse diuidendam: uerū possidentibus omittendā esse. Vectigalia autē populo romano ꝓ ea pendenda: pecuniāq; ex his ī distributiones redigendam fore. Quę res: ut consolationē quandā ob distributionē populo attulit, ita ad abundantem multitudinē nihil utilitatis afferre poterat. Semel quippe ex sophismatibus huiusmodi soluta Gracchiana lege: cęteris quę inueniri poterant utiliore: salubrioreq;, nō multo post uectigalia ipsa ab Tribuno alio sublata sunt: & confestim populus ab omnibus excidit: ob idq; adhuc magis insimul ciuiū: & militū spes: tellurisq; redditus: ac distributiones legesq; cessauere, quinq; & decē annis a Gracchò legis latore potissimū elapsis: & a controuersijs ad ocium delati sunt. Ea tempestate Scipio consul theatrum disiecit: quod Lucius Cassius inchoauerat. Et iam contentionū finis aderat:

Caij Gracchi & Flacci interitus.

Superbe Opimius.

Attende.

Templū Concordię in foro erectum.

Alia lex.

Spurius Borius Tribunus plebis aliam proposuit legem.

Lex alia.

Populi deceptio.

Cessationē attende quindecim annis.

Theatrum a Scipione disiectum.

Lucius Cassius.

cum aliȩ denuo emersere: adeo non utile romanis fuit Gracchorum abuti illecebris. Quintus Cecilius Metellus: cũ Censuram gereret/ Glauciam uirum Senatorium: & Apuleiũ Saturninũ: qui Tribunatum ceperat/ ob uitȩ turpitudinem/ dignitate summouere conatus/ aduersante collega repulsus est. Non multo post Apuleius/ ut Metelli ulcisceretur iniuriam: Tribunatũ petens/ Glauciam pretorem obseruare cœpit/ Tribunorum electioni prȩsidentem. Cȩterum Nonius uir illustris in Apuleium inuectus: & Glauciã accusans/ Tribunatũ adeptus est. Veriti igit͛ Apuleius: & Glaucia ne Tribunus effectus in eos insurgeret/ turbam quandã satellitum a concione abeunti cum tumultu immisere: & in diuersorium fugientem interficiũt. Casus autẽ crudelitatẽ miserantibus omnibus: qui Glauciȩ adherebant/ nundũ populo in unũ coeunte/ cõfestim Apuleium Tribunũ creauere. In hunc modũ Nonij cȩdes ob Apuleij tribunatum silentio suppressa/ cum eum redarguere nemo auderet. Expulsus & Metellus est ab ijs qui Caium Marium sequebantur/ sextum gerentem consulatum/ cum illi inimicus esse uideretur. In hunc itaq; modũ omnes inuicem turbati sunt. Quippe Apuleius legẽ tulit/ Tellurem omnẽ quȩcunq; romanorũ ditioni subiecta esset: fore diuidendam ea in prouincia quȩ Galatia appellabat͛. Cimbri nempe celtarũ genus/ eam occuparant: quam Marius recens adeptam/ quasi nõ ulterius ad Galatas spectaret romanis attribuerat. Instabat autẽ legis promulgationi populus ipse: ac Senatum prefixo quinq; dierum termino in legẽ iurare: aut iusiurandum nõ prȩstantes Senatu amouere cogebat: & ulterius uiginti talentorũ pœna populo soluenda eos condemnare/ Arbitratus eo modo de his qui sibi aduersabant͛ ulcisci posse: & potissimũ de Cecilio Metello: qui ob animi fiduciã elatus ĩ primis iusiurandũ detractabat. Lex igitur ita se habuit. Apuleius diem approbationis suȩ ꝓposuerat: nuncios quoq; ad eos qui ĩ agris erant premiserat:

Quintus Cecilius Metellus Censor animuerte quid.
Origo nouarũ seditionum.
Glaucia uir Senatorius.
Apuleius Saturninus.
Contentio inter Censorem: ac Tribunũ.
Nonius Tribunus efficitur.
Mors Nonij Tribuni.
Apuleius Tribunus creatur.
Nonij cȩdes silentio supprimit͛.
Metellus Censor expellit͛.
Caius Marius.
Lex alia.
Gallia & Galatia idem sunt.
Galatia a Cimbris occupata.
Populi instantia promulgationi legis.
Attende terminum quinq; dieꝝ Senatui prȩfixum: pariter & pœnam.

quibus maxime sub Mario expertis in bello confidebat. Verũ italis ea ex lege plurimũ sibi uendicantibus populus egre fere-bat. Seditione igitur in curia exorta: quicunq̨ Tribuno: ac legi-bus aduersabantur conuitijs impetiti ad Apuleiũ statim e Tri-bunali decurrunt. Ciuium deinde multitudo tanta uoce in co-mitijs exclamare cœpit, ut de cęlo intonasse uideret̃: quo inci-dente nihil ex lege romanis statuere fas fuit. Vrgẽtibus demũ ꝑ uim his: qui Apuleium circũsteterant, ciues uestes accincti: & occurrẽtia queq̨ ligna capientes agricolas inuadunt. Illi de-nuo ab Apuleio cõuocati, cũ lignis, & ipsi ciuibus occurrunt. Eoq̨ modo per uim tulere legem. Mario itaq̨ consule confe-stim statuente, Senatus iusiurandũ cœpit inquirere. Metellũ quoq̨ robusto animo: & ad quęcunq̨ libuisset constantem in-tuens si loqui preuenisset. Marius in mediũ sententiam pro-tulit, huiusmodi astutia usus: ac sic effari cœpit. Metellũ iusiu-randum nõ utiq̨ sponte subijsse: quod ipse prestitisset. Assen-tiente ad hęc Metello: & cęteris id ipsum collaudantibus, Ma-rius concionẽ dissoluit. Quinta demũ die: quę postrema iuxta legem ad perhibendũ iusiurandũ uidebatur, horam circa deci-mam omnes cum festinatione conuocari imperat. Populũ igit̃ ad legẽ inconsulte properantẽ, se admodũ uereri dixit. Hanc autẽ solertiam: & sophisma solũ intueri Iurare uidelicet si lex est, legi assentiendum esse. In hunc modum qui ex agris cõue-nissent dissoluendos fore. Sequenti die nullam esse legẽ haud difficulter ostendi posse: quę ꝑ uim Ioue insuper tonante con-tra patrios mores lata esset. Hęc effatus, nullo expectato fine: silentibus adhuc cunctis, ueluti subita quadã eruptione ab in-sidijs facta, nullo temporis spacio intermisso ad cogitandum in Saturni templũ se contulit: in quo Censores iusiurandũ sub-ire opus erat: & prior cum amicis illud prestitit. Idem & reli-qui fecere timore ducti. Metellus autẽ non solum iusiurandũ renuit: sed ut prius instituerat constanti animo: & intrepido

Vtilis lex italis.
Populi seditio maxi-ma.
Ingentem nota ciuiũ exclamationem.
Ioue intonante nihil romanis ex lege sta-tuere fas est.
Ciuiũ: & agricolarũ tumultũ attende.
Astuta Marij sentẽtia
Duplex sophisma.
Templũ Saturni.
Metelli constantia.

perstitit. Postridie Apuleius lictorem ad eū mittens e Senatu
eduxit. Accurrentibus cęteris Tribunis/Glaucia:& Apuleius
ad eos:qui ex agris cōuenerant se transtulere:fassi neqꝫ legem
illis:neqꝫ tellurem esse integram nisi Metellus eijceretur. Hac
ex re accusationem fugę illi decreuere:& consules per pręconē
annūciare iubent Metello igni & aqua tectoqꝫ ab omnibus in-
terdicendum esse. Ad approbationē uero huiusmodi decreti:
diem unicam dūtaxat perscripsere. Conquerentibus maxime
de his ciuibus:& Metellum continue armis circūseptum pre-
mittentibus Metellus eos complexus:& electionem plurimū
commendans/haud ęquū sibi uideri/eius causa discrimen ali-
quod inferri patrię. His dictis ciuitatem egressus est. Decretū
uero ab Apuleio confirmatū:quę ex decreto uicissim Marius
publicari iussit. His ex causis Metellus uir pręstātissimus urbe
eiectus:& post eum Apuleius ter tribunatu potitus est:& qui-
dam cum eo fugitiuus habitus/Gracchū antiquiorem parentē
sibi asserens: Quamobrem multitudo omnis cū eo ad electio-
nem maxime operata est Gracchi desiderio. Propositis autem
consulum comicijs Marcus Antonius alterā in partem dubius
electus est:Reliquā Glaucia:Memiusqꝫ in diuersū traduxere.
Sed cū Memius dignior existeret/ueriti illū Glaucia:& Apu-
eius/nō nullos ad eum cū lignis in ipsa electione pręmittunt:
qui Memiū uulneribus aggressi inspectantibus cunctis inter-
fecere. Hac ex re conturbata concio/statim dissoluta est/nullis
legibus:aut iudicibus:aut uerecundia eos cohibente. Populus
ira & indignatione accensus sequenti die ueluti Apuleium in-
terfecturus accurrit. Ex hoc cętera multitudo ex agris deuoluta
cum Glaucia:Caioqꝫ Saphinio Censore capitoliū inuadit. Se-
natu eos interfici mandante turbatus Marius non nullos armis
instruxit:uerꝫ tardante eo alij aquarum fistulas:quę ad templū
confluebant incidunt. Saphinius templo ignem immisit ex si-
ti se moriturum autumans. Glaucia:& Apuleius Marium sibi

Lictor ad Metellum mittitur.

Crudele decretum.

Ciuium querelę.

Metelli probitas:& exilium indignum.

Marcus Antonius.
Memius.

Attende nō licere fer-ro uti.

Memij interitus.

Ira & indignatio po-puli.

Caius Saphinius Censor.

Turbatio ingens Marij consulis.

Fistulę aquarū.

Glaucia pretor.

Apuleius Tribunus.

Saphinius Censor.

Interficit̃ eodẽ tẽpore Censor: Tribunus: & Prętor.

Tribunitię potestatis deiectio.

Publius Furius Trib. plebis.

Vnde Metellus pius dictus est.

Caius Cornelius Tribunus plebis.

Interficitur Furius a populo: & Metellus reuocatur.

Attende diẽ Metello non suffecisse.

Bellum sociale.

auxilio adesse arbitrati in primis se tradidere: & post eos Saphinius. Marius omnib9 ut eos occideret inclamantibus in Senatu conclusit quasi legalius eam rem executurus. Hi occasionem adesse arbitrati transenam a Senatu sustulere: & qui circa Apuleiũ erãt pręcipitauere omnes/ quoad Censorẽ: Tribunũ: prętoremq; interfecerũt. Principatus cõsilijs adhuc assidentes ciues: cęteraq; multitudo ex dissensione confundunt̃: Et Tribunus alius: qui Gracchi filius esse putabatur/ primum ea die Tribunatũ gessit: cũ nulla ulterius libertatis: aut reipublicę: aut legum: aut dignitatis: aut principatus esset utilitas. Ex quo Tribunitia potestas ad delictorũ pœnas: populiq; subsidia ueluti sacrosancta quondam constituta in hũc modũ deiecta est: taliaq; perpessa. Interfecto a Tribunis Apuleio/ Senatus: populusq; romanus una uoce clamare occipiunt Metellũ esse reuocandum. Cęterum Publius Furius Tribunus plebis non libero: sed libertino patre genitus audacter admodũ: ac constanter illis resistebat/ ut neq; Metelli filij precibus in cõspectu populi suppliciter eũ deprecantis: & ad pedes eius prouoluti lachrymantisq; flecti potuerit: Qua ex causa puer idẽ ab huiusmodi prospectu pius subinde cognominatus est. In sequẽti anno Caius Cornelius Tribunus Furium ipsum hac de causa in iudicium uocauit. Populus non expectato Furij responso/ in conspectu omniũ statim ibidem deprehensũ lacerauit. Sic assidue uniuscuiusq; odium in foro eminebat. Metello tandem reditus concessus est. Ferunt diem illi non suffecisse: dum ad portas urbis obuios quosq; complecteret̃. Ex hoc tertiũ ciuile bellum Apuleij cũ duobus Gracchis fuisse cõstat: in quo tam multa in romanos perpetrata sunt. His ita se habentibus sociale bellum multarum per italiam gentium principium assumpsit: Quod subito exurgens ad summũ tandem usq; peruenit: seditionesq; ex urbe ob timorem sustulit. uerum finiens longe ampliores turbulẽtioresq; excitauit. Seditionũ quoq; principes

potentissimos erexit: quiq; nõ legum lationibus: plebeisq; tumultibus inter se: uerum exercitibus immensis subitisq; crassarentur. Id autem huic historię inserere uisum est cum ex romana seditione principiũ assumens maiores adhuc tumultus dissensionesq; conciuerit. Ortũ autẽ sumpsit in hunc fere modum. Fuluius Flaccus consulatum gerens primus italos palam excitasse dicitur ut in ciuitate assumerentur: & ex subditis participes fierent dignitatum. Quam opinionẽ inducens idem cũ in ea constanter diutiusq; perseueraret a Senatu ĩ expeditionẽ missus est: In qua consumpta iam dignitate cõsulari Tribunatum eligere maluit: eumq; cum Gracchо iuniore adipisci studuit: hęc & alia quędam cum eo etiã in italia meditante. Ambobus autem interfectis ut a nobis superius dictum est, multo magis Itali elati sunt. Non enim in subditorũ numero ꝓ communi portione esse sustinebant: & Flaccum Gracchumq; ipsis pręsidentes talia perpessos haud facile perferre poterant: Ex quo Liuius Drusus Tribunus plebis uir illustris rogantibus Italis legẽ illis de ciuilitate allaturũ se promiserat. hanc enim pręcipue exoptabant: quasi subinde ex subditis futuri duces. Is igit̃ hac in re populo subblandiens colonias plures in italia & Sicilia: quę iampridem decretę: nundũ tamen conditę fuerant deducere suasit. Senatum uero: & equites qui iudiciorũ causa iampridem inter se dissidebant, cõmuni lege cõiungere temptauit. Cumq; iudicia haud aperte ad Senatũ traducere liceret: ad utrosq; in hunc modum deferre conatus est. Cum Senatores ob dissensiones ad tercentum fere creuissent numerũ, totidem alios ex equestri ordine eligi potissimũ illis persuaserat: qui omnes in futurum iudicia exponerent. Exactiones etiam munerum, ab his fieri pro crimine cõscripsit: cũ iam ex more quodãmodo largitio haud multi fieret: quę sine rubore questum faceret. Hęc igitur ad utrosq; meditatus est. Quę res illi in contrariũ cessit. Quippe Senatus moleste admodũ perferre

Fuluius Flaccus origo huius belli.

Liuius Drusus uir illustris.

Attende.

Qua forma Liuius Drusus Senatũ cũ equestri ordine in unũ copulare studuit.

Attende modũ transferendi iudicia.

Largitio consueta.

Equitum suspitio.

Drusus ex lege a Senatu pariter & equestri ordine odio habitus.

Italorum timor.

Tyrrheni. Vmbri.

Attende historiam.

Drusi interitus.

Quintus Valerius.

uisus/ tot subito sibi admisceri uiros: & ex equitũ numero ad summã uehi dignitatem/ non absurde arbitratus/ cum Senatores effecti essent longe potentius primis illis seditionem in se concitaturos esse. Econtra equites non mediocri suspitione tenebantur/ si ob hanc rem iudicia in futurum ab ipsis sublata ad Senatum deferrentur. Cum enim ingentia lucra potestatemq; gustassent/ haud facile ea suspitione carere poterant. Ob multitudinem preterea eorũ in desperationem: pariter ac suspitionem inter se uenturos esse qui nam digniores uiderentur ad tercentum eligi numerum: ac ceteris inuidiam gigni erga meliores. Super omnia uero intra se querebant/ nouũ in largitionibus exorsum crimen: quod a se perfortiter explosum esset. Hunc igitur in modum equites Senatoresq; & si alias inter se discordes essent in Drusum pariter fixere odia. Solus populus coloniarum deductione letabatur. Itali partim pro his: ob que Drusus hec in primis cõmentus fuerat: partim pro coloniarũ deductione uerebantur: quasi publica romanorum tellus: que ĩmensurata adhuc erat haberetur. Itaq; quidã ui: nõ nulli clam qui sibi statim eriperent inuasere agros. Ea ex re plurimũ propria tellure uexati Tyrrheni atq; Vmbri: & ob hec Italos metuentes: ut uidebat: ad consules in urbem delati sunt: re quidẽ ut Drusum interficerent: uerbo autẽ ut in legem conclamarẽt: eoq; modo constitutã diem expectabant. Id presentiens Drusus raro in publicum progrediebatur: uerũ in deambulatorio loco parum habente lucis continue ius dicebat. Cum igit circa uesperam multitudinem emitteret/ subito se percussum esse conclamauit: uixq; finito clamore in terram concidit. Repertus deinde sutoris gladius femori eius infixus. Eoq; modo Drusus & ipse Tribunus occiditur. Equites itaq; calũnie principiũ aduersus emulos ex illius dignitate meditati: Quintũ Valerium ad Tribunatũ induci suadebant. Iudiciũ esse in italos querendum: qui in rempublicã aperte: aut occulte auxilia prestabant

ſperantes eo modo potentes omnes inuidię crimine circũuenturos eſſe: ſe uero fore iudices: hiſq́ ; eiectis facile urbis imperium adipiſci poſſe. Recuſantibus itaq́ ; cęteris Tribunis ꝓferre legem/equites enſibus nudis circũſtantes eam protulere. Qua lata cõfeſtim Senatorũ pręſtantiſſimis accuſatores aſcripſere: quibus Viſtius haud obediens ſponte profugit: ueluti ſeipſũ non traditurus in manus hoſtium. Poſt illam Cotta in iudiciũ uenit. Cum autẽ elate admodum pro ijs: quę in republica geſſiſſet loqueret᷑: & equites reprehẽderet/ prius q̃ decreto urbe eijceret᷑/ egreſſus eſt. Mumius gręcia capta ab equitibus eum ſoluere pollicentibus inſidijs petebatur. Qua ex cauſa turpiter ĩ iudicio fugere compulſus in Delo uitam egit. Increbeſcente itaq́ ; dietim malo in optimos quoſq́ ; populus triſtari cœpit/talibus: tantiſq́ ; ſibi ereptis ingemiſcens uiris. Itali quoq́ ; Druſi clade percepta: aliorumq́ ; ad fugam occaſionẽ intuentes/ haud facile ea tolerare poſſe rati/ ſi illis ſubditi ea pati cogerent᷑: nec aliam ĩ republica degendi formam ulterius ſperarent a romanis defecere: bellũq́ ; ĩ illos acriter inferre ſtatuunt. Clam uero inter ſe fœdera ineuntes: obſides ad fidem mutuã hac de cauſa tradidere. Quę res permultũ temporis romanos ob diſſenſiones: & iudicia in urbe latuit. Cum autẽ animaduerſa eſſet/ nõ nullos ad urbes demiſere qui hęc ſecreto a complicibus exquirerent. Ex his cũ quidã adoleſcentem ex Aſculi urbe obſidem datum: & ad aliam delatũ urbem intueretur/ ſtatim Seruilio procõſuli circa ea loca pręſidenti notũ facit. Erant quippe (ut uidetur) italię procõſules per partes pręſidentes: quos multo deinde tempore imitatus Hadrianus cũ princeps extitiſſet/ romanis innouare ſtuduit: qui ordo poſt illum breui permanſit. Seruilius igit᷑ ira accenſus/ arrepto curſu ad Aſculũ uenit: ciuibuſq́ ; ĩ publico ſolennia agentibus grauiter inſultãs occiſus eſt Cunctis itaq́ ; eos deſpicientibus/ Fonteius poſt illũ legationis cauſa demiſſus/ & ipſe interfectꝰ eſt. Sic enĩ illos: qui gentibus

Lex alia.
Magna ſeditio.
Viſtius.
Cotta.
Mumius.
Defectio italorum a romanis.
Aſculi urbs.
Seruilius proconſul.
Hadrianus: ſub quo Appianus.
Seruilij interitus ab Aſculanis.
Fonteius legatus interimitur.

pręsunt: & a Senatu ad subsidia mittūt legatos solēt appellare. Occumbentibus his neq; cęteris romanorum uenia ulla adhibebat: Sed omnibus apud se moram ducentibus/ insurgentes Asculani uitam ademerunt: bona eorum prędę exposuerunt. Patefacta iam tandē defectione omniū: quicunq; Asculanis finitimi fuere ad arma cōcurrūt/ Marsi scilicet: Malini: Vistini: Maruceni: & ultra hos Picentes: Ferentani: Hirpini: Pompeiani: Venusini: Iapyges: Lucani: & Sānites: quę gens prius aduersa admodū: & grauis romanis fuerat: & quicūq; alij a Lario flumine qui ut mihi uidetur ad Linternū defluit: & quicquid ad Ionium sinum pedestri maritimoq; itinere patet: hi omnes legatos ad romanos misere apud eos conquerentes/ ꝙ omnia ad principatum illorum meditati/ haud digni eorū republica habiti fuissent. Quibus Senatus acerbe respondit. Si eorū quę egissent illos pœniteret/ legatos ad se mitterēt: Sin minus mittere desisterent. Illi desperatis rebus ad bellandum sese pręparant: quibus exercitus ex urbibus in cōmune affuere: equitum unus: peditum reliquus usq; ad centū millium numerū. Romani ęqualē illis ex aduerso statuere/ partim a seipsis: partim a socijs italię urbibus: & adhuc ī fide manentibus collectū. Romanis Sextus Iulius Cęsar: & Publius Rutilius Lupus cōsules pręerant/ ambobus tanq̄ ad magnū: & finitimū egressis bellū cum reliqui portas mœniaq; tuerentur. Quemadmodū autem domestico: & uicino maxime opere: & circa leges eorum dissidente: uariarumq; partium adhibentes animū pretores/ consulibus ex optimis quibuscūq; addidere/ Rutilio uidelicet Gneū Pompeiū parentē Pompeij illius qui magnus cognominatus est: ac Quintū Cepionē: Caium Perpennā: Caiūq; Mariū: ac Valeriū Mesalā. Sub Sexto Cęsare Publiū Lentulū: ac fratrē ipsius Cęsaris: & Titū Didiū: Liciniū Crassū: Corneliū Syllā & pręter hos Marcellū. Tot enim uiri sub consulibus inter se diuisi ꝓuinciā administrabāt: quibus omnibus cōsules pręerāt.

Italię populi: qui in romanos bellum mouere.

Larius fluuius.

Italorum legati ad romanos.

Legatorum querelę.

Magnanima Senatus responsio.

Ingentes lege exercitus.

Sextus Iulius Cęsar: & Publius Rutilius consules.

Sub Rutilio.
Gneus Pompeius.
Quintus Cepio.
Caius Perpenna.
Caius Marius.
Valerius Mesala.

Sub Cęsare.
Publius Lentulus.
Titus Didius.
Licinius Crassus.
Cornelius Sylla.
Marcellus.

Alios p̄terea romani illis obſequentes/ueluti ad inſigne quodam bellum unicuiq; miſerant. Italis duces ex urbibus alij aderant cōmunes in cōmuni exercitu: quibus omnibus pręerant Titus Affranius: Caius Pontilius: Marius Ignatius: Quintus Pompedius: Caius Papius: Marcus Lamponius: Caius Iudacilius: Erius Aſinius: & Vectius Cato: qui exercitū inter ſe diuidentes romanorū ducibus aduerſi ſteterant/ multa inferentes damna: multaq; patientes: Quorum omniū: ut a principio digniora exequar huiuſmodi fuiſſe conſtat. Vectius Cato Sextū Iuliū acie propellens/ duobus millibus in bello cęſis ad Aserniam deduxit urbē/romanorū fauentem partibus. Itaq; Lucius Scipio: & Lucius Acilius ſeruorum ueſtes induti fuga abiere. Cęteri tēpore fameq; perdomiti ſe illi dedidere. Marius Ignatius Venefrano p̄ proditionē recepto/duas romanoꝝ cohortes in ea deprehēſas interemit. Preſenteius autē Publius Perpennam ad decē millia hominū ducentē in fugā uertit: ex quibus ad quattuor millia cęſa ſunt: reliquis maiorem armorū ademit partem. Qua ex re Rutilius conſul Perpennā ab exercitu ſummouit: eiuſq; copias Caio Mario ſubiecit. Marcus autē Lamponius ex his: qui cum Licinio Craſſo aderant ad octingentos occidit. Reliquos ad Adrumetū urbē inſecutus eſt. Caius Papius Nolam ex proditione recepit: & romanis ad duū milliū numerū in ciuitate ea reſidentibus publice p̄ pręconē annunciari iubet Si cū eo militare uellent. Quoſcunq; igit̄ conditionē admittentes in armis habuit. Duces militiā recuſantes carceri incluſos fame necauit. Caſtabulos p̄terea cepit. Minternū quoq; & Salernū: quę romanorū colonia fuit: & captiuos ex ea habitos ſeruoſq; militię aſcripſit: quecūq; Nucerię finitima incendit igne: utq; ciuitates proximas timore afficeret/ exercitū ſibi dari poſtulauit. Cui peditum decē millia: equites mille attributi ſunt. Cū his Papius ad Acherras caſtra poſuit. Sexto autē Cęſare galatarū peditū decē millia: & Numidas Mauruſioſq;

Duces italorū.
Titus Affranius.
Caius Pontilius.
Marius Ignatius.
Q. Pompedius.
Caius Papius.
Marcus Lamponius.
Caius Iudacilius.
Erius Aſinius.
Vectius Cato.
Epithoma belli ciuilis.
Aſernia urbs.
Prima clades romanoꝝ.
Deſcriptio bellorum quę inter romanos & italos geſta ſunt.
Secunda.
Preſenteius ī cathalogo (nō ponit̄.
Vincuntur romani a principio: ueꝝ tandē uictores euaſere.
Tertia.
Perpenna a Preſenteio ſuperatur.
Quarta.
Adrumetū urbs.
Nola ex proditione capta a Caio Papio.
Quinta.
Sexta.
Caſtabulos.
Minternum.
Salernū romanorū colonia.
Nuceria.
Acherrę.

Oxinta numidarum regis Iugurtę filius.

Septima.

Mutatio fortunę.

Cęsar romanę uictorię principium.

Canusium.

Venusium.

Lyris fluuius.

Vincitur Rutilius a Catone p insidias.

Mors Rutilij cõsulis.

Marius Catonem uallo exuit.

Octaua romanorum clades.

Senatus ordo in humandis militibus.

deducente equites: & ad Accherras accedente/ Papius Oxintã Iugurtę numidarũ regis filium: qui a romanis Venusij custodiebatur/ urbe extulit. Hunc purpura regia uelatum sępenumero Numidis: qui cum Cęsare aderant ostendit. Multis igit̃ numidarum ad eum tanq̃ regem fugientibus/ reliquos Cęsar ueluti suspectos in libyam demisit. Papio strenue ad eum accedente propius: & partem ualli dirruente/ equites reliquis e portis emittens Cęsar ad sex millia hostiũ occidit: & subinde ex Acherris exercitũ deduxit. Iudacilio in Iapyga existenti Canusium: Venusiũq;: & plerę q; alię ciuitates adhęsere: quasdã etiã sibi aduersantes idem obsedit: & qui illustriores ĩ his fuerant romanorum interemit: populares item: seruosq; militię ascripsit. Rutilius consul: & Caius Marius supra flumẽ Lyrim pontes transeundi causa/ non magno inter se spacio coniunxerant: quibus Vectius Cato aduersus steterat non longe a Marij ponte. Clam itaq; noctu circa Rutilij pontẽ insidias in ualle disponit. Simul autem Rutiliũ in transitu uidere dissimulans: insidias educit: pluribusq; inter arida necatis multos flumini immersit. Hoc in prelio Rutilius ab hostibus sagitta caput saucius non multo post interijt: & Marius ad alterum constitutus pontẽ/ ex corporibus fluuio immersis: atq; natantibus cladem arbitratus/ expulsis his: qui propius obstiterãt fluuiũ superat: uallumq; Catonis paucis custodientibus intercipit/ ut Cato eo in loco quo uictoriam adeptus fuerat pernoctare: & cõmeatu destitutus statim copias abducere coactus sit. Rutilij multorũq; illustriũ corpora romam delata quo sepulchro mandarent̃ miserandũ prębuere spectaculũ: consulis totq; aliorũ intuentibus funera: & p plures dies luctus excitatus est. Ea ex causa Senatus defunctoꝝ corpora: quę in bello occubuissent/ eo in loco sepeliri uetuit: quo aliorũ humarent̃/ ut ab oculis militũ q̃longissime abessent: Quod hostes intelligentes uicissim & de suis statuere. Rutilio successor reliquo anni tẽpore nemo substitutus.

Sextus Cęsar cum quietem minime ageret: sed cõtinue ad comitia romam commearet/ Senatus exercitui: cui ipse prȩerat Caium Marium: & Quintũ Cepionem prȩsidere uoluit. Ob eam rem Cepioni aduersus Quintus Pompedius prȩtor trãsfugȩ ĩ morem ab exercitu recessit/ duos impuberes seruos secũ trahens/ filiorũ in morem purpureis ornatos uestibus: eosq; in potestatem sibi tradidit: & ut fidem promereret/ massas quasdam plumbeas auro: argentoq; cõtectas una detulit: summaq; celeritate Cepionem adhortatus est ut cum copijs insequeret: quasi illi duce destitutum relicturus exercitũ. Ductus credulitate Cepio eum insequit. Pompedius loco proximus ubi insidię latebant/ collem quendã ueluti hostes speculaturus ascendit: signũq; illis extulit. Hi ex insidijs prodeuntes Cepionem pluresq; alios ibidẽ captos interemere. Cepionis exercitũ Senatus Mario adiunxit. Sextus Cęsar cũ peditibus triginta millibus: equitibus quinq; millibus per uallẽ quandã: locaq; scrupulosa delatus/ Mario Ignatio subito occurrente ĩ uallem conpulsus/ ingruente morbo ad lectũ transire compellitur/ fluminis cuiusdam ĩ ripa: cui unicus p pontẽ patebat aditus. Quamobrem maiore exercitus sui parte deleta/ reliquorũ amissis armis/ uix tandem in Theanũ fuga delabitur: Residuos cum eo existentes quoad licuit instruxit armis: Cętera multitudine ad ad eum fugiente/ supra Acherras: quȩ adhuc a Papio obsidebatur castra posuit. Exercitibus utriq; assistentibus/ neutiq; alter alteri ob timorẽ cõgrediebat. Marsos autẽ Cornelius Sylla & Caius Marius aggressi cõtinue insequebant: quoad uitium obligamina incurrerent. Cum uero Marsi uitium nodos egre superarent/ Mario ac Syllȩ ulterius progredi haud uisum est. Cȩterũ Cornelius Sylla ab altera uitium parte castrametatus: difficultatẽ hostibus obiectam animaduertens/ Marsis fugientibus occurrit: multosq; interficit/ ut ad numeꝝ fere sex milliũ extincti referant: & longe plura a romanis arma suscepta sint.

Sexti Cęsaris ambitio.

Fraus.

Nota quemadmodum Cepio a Quinto Pompedio circũuentus interimitur.

Nona clades.

Vincit Sextus Cęsar a Mario Ignatio.

Theanum urbs.

Principium romanȩ uictoriȩ.

Marsi a Sylla: & Caio Mario oppressi.

Marsi ferarũ more se deceptos egre ferentes/ iterũ cepere arma: denuoq̃ cum ipsis congredi conantur. Sed cum illi pugnã detractarent: belli initiũ nusq̃ factũ. Est enim Marsorũ natio bellicosissima admodũ: Ferũtq̃ hac ipsorũ duntaxat culpa triumphum de illis habitũ: cũ prius neq̃ aduersus Marsos: neq̃ sine Marsis triumphus ullus adeptus sit. Circa Falernũ montẽ Iudacilius: & Titus Affranius: & Publius Ventidius cũ Gneo Pompeio inuicem congressi in fugam uertere: & ad urbẽ usq̃ Firmũ persecuti sunt. Deinde ad alia duxere copias. Affranius Pompeio intra Firmũ incluso castra apposuit. Ille uero ceteros in armis preparans ad bellum nõ prodibat. Aduentante alio exercitu Sulpiciũ a tergo Affranio immittit. Ipse in fronte progredit̃. Itaq̃ dum prelium gerit̃/ laborantibus utrisq̃/ Sulpicius hostium castris iniecit ignem. Quod intuentes illi ad Asculum perfugiunt/ nullo militari ordine carpentes iter. Affranius pugnans interimitur. Pompeius ad Asculũ profectus urbem obsidebat. Erat quippe Asculũ Iudacilij parentis oppidum: quo timore ductus Iudacilius: cum cohortibus octo confestim accessit. Premissis ad asculanos nuncijs/ iubet ut cũ longe uenientem uiderint/ subito accurrant: hostiumq̃ circũstantium castra aggrediantur/ ut prelium utraq̃ ex parte in eos gereretur: quod ab asculanis neglectum est. Iudacilius igitur per medios hostes cum quibus potuit ui delatus/ eorũ timiditatem infidelitatemq̃ redarguit: quasi ulterius urbem tueri desperarent. Aemulos uero qui cũ eo prius dissidebant: & tunc quidẽ multitudinem a mandatis suis deterruerant/ interemit omnes: deinde ĩ templo pyram erigens/ supra eam mensam statuit: & in summo cum amicis epulatus est. Perseuerante adhuc conuiuio uenenũ introducitur: quo sumpto supra pyram sese collocans/ ut ignem illi immitterent orauit. Sic Iudacilius egregie pro patria contendens: extinctus est. Sextus Cesar cum deponendi muneris tempus accessisset/ proconsul a Senatu electus

Nouũ Marsorũ bellũ cum romanis.
Marsi bellicosi.
Attende cõgressionẽ.
Mons Falernus.
Credo Publiũ esse eũ quem Presenteium superius dixit.
Fugatur Pompeius.
Vrbs Firmi.
Pompeij obsidio.
Sulpicij astutia.
Fugantur Itali.
Affranij interitus.
Obsidet̃ Asculum a Pompeio.
Egregia facinora Iudacilij Asculani.
Asculanorum negligentia.
Iudacilij increpatio.
Mirabile genus mortis a Iudacilio excogitatum.
Hostiũ cedes a Sexto Cesare.

uiginti millibus hostium: qui in exercitu aderant occurrit: ex quibus ad octo millia occidit: plurium etiā assūpsit arma. Circa Asculum castrametanti cum creatio eius in longū traheretur morbo decessit: prętorē eius loco Caium Bebiū instituens. Et hęc quidē circa italiā Ioniumꝗ gesta. Intelligentes autē hęc illi qui ab altera romę parte incolūt tyrrheni: & umbri: & alię his finitimę nationes ad defectionē una consenserūt. Veritus igit̃ Senatus ne hostibus omni ex parte ingruentibus urbē minus tueri posset: mare omne a Cumis ad urbē usꝗ libertis cōmuniuit: tunc primū ad militiam ob uirorū inopiam accitis: Italos uero in societate permanentes adhuc: reliquorū ciuiū numero ascripsit: quod unicum ab omnibus maxime expetebat̃. Idem & tyrrhenis cōcessere: qui ciuilitatē cupidissime cōplexi sunt. Hac igit̃ caritate usus Senatus: ex benignis longe benigniores sibi reddidit: & qui dubij adhuc erant in fide confirmauit. Aduersantes pręterea in bello spe huiusmodi ciuilitatis mitiores habuit. Hos nuper in urbem delectos uiros: Romani neutiꝗ eoꝝ tribubus: quę trigintaquinꝗ numero fuere statim miscuerunt: ne priscis illis numero superiores: in creationibus aliquando anteferrentur: ueꝝ eas decimantes alias denuo ex illis creauere: in quibus ultimi suffragia ferebant: & plerūꝗ eorū calculus nullius fere momenti habebat̃: cū quinꝗ & triginta in primis uocarentur: quę supra dimidiū reliquas excederent: quod a principio efflagitantibus italis eos latuit. Cum uero res cognita fuisset: alterius dissensionis causam prębuit. Qui autē circa Ioniū fuere nondū tyrrhenorū pœnitētia ꝓspecta: quindecim uirorū millia: longis itineribus: nulla intermissione in auxiliū eis pręmiserūt: Quibus occurrens Gneus Pōpeius iam tum consulatū adeptus: ad quinꝗ millia occidit. Reliqui uero ad propria ꝑ regionē sterilem hiberno tempore: sūmo labore reuerti satagentes: cum dimidia fere eorū pars glandibus toleraret famem: inopia cōsumpti sunt. Eadem hyeme Cornelius

Mors sexti Cęsaris post uictoriam.
Caius Bebius.
Senatus timor.
Cume urbs.
Quando primū romani ad militiā usi sunt seruis.
Italos numero ciuiū ascriptos lege.
Caritas Senatus.
Quid egit caritas.
Attende.
Astus romanorum.
Origo alterius seditionis.
Gn. Pompeius cōsul.
Cędes.
Inopia consumptos attende.

Cornelij Catonis mors Pōpeij collegę.
Lucij Cluentij bellū in Syllam.
Cluentij uictoria.
Syllę uirtus.
De Gallo. nota.
Galata: & Gallus idē habentur.
Duellum.
Maurusius.
Galatarum fuga: & occisio a Sylla.
Ingens cędes.
Syllę uictoria: & Cluentij interitus.
In Nolanos attende.
Nolani Syllā decipe meditati ab eodem opprimuntur.
Nola prędę exposita.
Quę Hirpinę nationes dicant͛ attende alibi non hic.
Emotilus.
Syllę uictoria de Hirpinis & Sannitibus.
Asernia urbs.

Cato Pompeij collega contra Marsos bellū gerens interfectus est. Lucius Cluentius ad pompeios mōtes Syllę castrametanti summa diligentia bellum gerens uix tribus stadijs longius aberat. Eam ignominiā cū egre perferret Sylla: non expectatis ijs qui pabulatum mittebant͛/ Cluentiū aggreditur: ac tum quidē uictus effugit. Sylla assumptis deinde pabulatoribus Cluentiū inuadit: auertitq;: qua ex causa longius castra ponere cōpulsus est. Galatis deinde ad eum confluentibus: iterū Syllę propius accessit. Cum utriusq; exercitus ad bellum conueniret/ Galata quidā uir corpore eximio/ cursu ceteros anteuectus quempiā ex romanis in pugnam prouocat. Huic occurrens Maurusius statura perbreuis protinus superat occiditq;. Eo aspectu cōterriti Galatę fugam capessunt/ dissoluto ordine: nec acierū ulla Cluentio ulterius substitit: ueꝝ Nolam concito cursu turbatę aduolant. Quos continue insecutus Sylla/ ad triginta millia interemit. Nolanis deinde per portā eum suscipientibus: ne hostes ipsis insurgerent/ reliquos omnes circa mœnia/ ad numeꝝ uiginti milliū occidit: cū quibus & Cluentius egregie pugnās interimit͛. Sylla deinde ad alias delatus nationes: quę hirpinę appellant͛: cum castra illis apposuisset/ in Nolanos decurrit. Hi Lucanos exorta luce in auxilium ipsis uenturos expectabant. Tempus itaq; ad cōsultandū a Sylla petiere. Ille intellecta fraude/ horam Nolanis diffinit: & oppidū ligno uallatū appositis scalis: post horam protinus ascendit. Ea ex trepidatione compulsi ciues/ urbem Syllę tradidere: quā ille necessitate potius q̄ beniuolētia sibi obsequentē/ prędę exposuit. Cęteris se dedentibus ueniā concessit: donec hirpinas nationes omnes sibi subdidit: & in Sannites deduxit exercitum non his quidē itineribus: quę Emotilus eorū dux diligenter obseruabat: ueꝝ aliam nactus itineratione͂ per anfractus ignotam plurimis ex ea/ hostibus inuectus est: multosq; ex ijs occidit: reliquis sparsim fugientibus. Emotilus cum paucis in Aserniam saucius aufugit.

Sylla ſublato exercitu in Buanos tranſgredit̃: quę gens cōmu-
ne deficientium receptaculum fuit: cum tribus arcibus inſigne
eorum eſſet oppidū : & Buani ea fiducia Syllę aduerſarentur.
Ille nō nullis pręmiſſis: quā primā ex omnibus arcē aſcendere
poſſent/ iubet occupare : deinde ex fumo rem notā ſibi facere.
Prodeunte igit̃ fumo/ qui a fronte conſtiterāt aggredit̃: ac tri-
bus continuis horis pręlio decertans/ urbe potitur. Et hęc qui-
dem ęſtatis temporibus feliciter a Sylla geſta : Inſtante hyeme
romam ad conſulatū petendū reuerſus eſt. Gneus autē Pom-
peius in marſos mauricenos: ueſtinoſq; deduxit. Caius Coſco-
nius alter romanorū prętor cū exercitu delatus Salpiam incen
dit: Cannaſq; ſuſcepit: & ad Canuſiū diſpoſitis caſtris/ Sanni-
tibus illi inſurgentibus ſtrenue obſtitit: quouſq; cędes utraq;
ex parte inſignis editur : & Coſconius copijs debilitatus intra
Cannas recedere compellit̃. Trebatius Sannitū dux flumine
utriuſq; copias excludente/ Coſconiū adhortatur/ ut uel ſupe-
rato fluuio ad ipſum pertranſiret: uel ripa fluminis excedens
tranſeundi facultatē ſibi traderet. Ille igit̃ loco ceſſit: & Treba-
tio tranſeunti occurrens pugna ſuperior euaſit. nam illo ſupra
fluuiū arripiente fugā ad quindecim hoſtiū millia interemit :
Reliqui cum Trebatio ad Canuſiū celeri fuga delati ſunt. Co-
ſconius larinenſium: uenuſinorū: aſculanorūq; uaſtatis agris:
in podiceos peruenit: duobuſq; diebus nationē illā ſuperauit.
Cecilius Metellus ſucceſſor illi ſubſtitutus ad bellum cum ue-
niſſet/ in Iapygas deſcendit: eoſq; bello deuicit. Et Pompilius
alter ex ducibus qui in bello defecerant/ interim occubuit. Re-
liqui per partes ad Cecilium uenere. Et hęc quidē per italiam
ſociali in bello geſta ſunt cum in maius augeret̃: quoad italia
omnis ī populi romani rempublicā cōceſſit/ Lucanis & Sanni-
tibus eo tēpore exceptis. Vident̃ quippe & hi eadē poſterius
aſſecuti: & inter tribus quemadmodū priores ſeparatim electi
eſſe/ ne ſi priſcis miſcerent̃ in creationibus: longe pręcellerent

Buani.
Buanorum oppidū inſigne/ deficientiū receptaculum.
Attende ſignum ex fumo.
Pręlio trium horarū oppidū a Sylla captū.
Caius Coſconius pretor.
Salpia urbs. Cannę.
Canuſium.
Trebatius.
Stratagema.
Electio belli capiendi inter Coſconium & Trebatium.
Trebatij fuga.
Coſconij uictoria.
Podicei populi.
Cecilius Metellus.
Iapygarum natio.
Pompilij mors.
Victoria italię omnis a Romanis.
Alia ſeditio.

Contentio optimatū ī urbe fœnoris causa.
Lex.
Fœnus ab antiquis reprobatum.
Persarū iudicium de fœnore.
Attende.
Iudicia Asellij pretoris.
Fœneratoꝝ molestia.
Attende morē sacrificandi nō dissimilem a ritu nostro.
Templum Vestę.
Lege in ueste aurea sacra peragentes.
Asellij mors.
Attende Senatus edictū ob Asellij necē.
Patriā ueluti brauiū animaduerte.

numero superiores. Per idē tempus optimates in urbe contendere cœpere: cum quidam debita cū usuris emerent: lege quadam ueteri iubente: supra fœnus, fœnerari minime licere. qui id effecisset eandē mulctā ab illo subeundam esse. Abborruisse mihi quidem uidentur ueteres romani fœnoris cōsuetudinē: queadmodū & greci: nec secus, ac cauponandi questū quendā existimauisse, grauē: intollerabileq; pauperibus: & inimicitias ultro procreantē. Qua ratione cōmoti Persę cōmodari deceptibile quoddā: mēdacijsq; refertū esse existimant. Consuetudine deinde temporis fœnus approbante, hi quidē secundū morem exigebant: Illi uero ueluti ex bello & seditionibus redditiones exhibebant. Erant & qui fœneratores pœna mulctandos esse predicarēt. Quippe Asellius pretor: ad quem ista ferebant, cū fœnus dissoluere nullo modo posset, iudicia illis uicissim attribuerat: quę difficultatē ex moribus: legeq; prodeuntē diffinirent. Legem itaq; ueterē innouari moleste ferentes qui fœnus exercebant: Asellium hunc in modum interemere. Forte sacra Castori Pollucię ī foro celebrabat. Multitudine itaq; illi ut in sacris assidente quidā lapide prius emisso phialā excussit: & ad Vestę templū subito accurrit. Non nulli igiť eum precedentes templo exclusere: demū in diuersoriū fugientem interficiunt. Multi ob id persequentiū ad eorū uirgines eos fugere arbitrati eum ad locum delati sunt: quem uiris ingredi minime fas fuit. Hac ex causa Asellium pretorē, sacra peragentē: sacerdotemq; & ueste aurea ut ī sacris mos fuit assidentē: horā circa secūdam fori medio interemere. Senatus ꝑ precōnē statim annūciari iubet, si quis Asellij interfectorē publicaret: libero quidē argentū: seruo libertatē: conscio ueniā polliceri. Quod nemo ꝑpterea facere est ausus: fœneratoribus interim reum occulentibus. Hę igitur cedes: ac dissensiones adhuc intestinę: ciuilesq; per partes extitere: Dehinc exercitibus magnis seditionū principes bello legibusq; ad inuicē certarunt: cū patria ueluti brauiū

in medio cōsisteret. Transitus autē ad hęc & origo statim post sociale bellum in hūc modū prodijt. Cum Mithridates ponti & aliarum gentiū rex/bithyniam: & phrygiam: & his finitimā asiam ingressus esset/ut a nobis superiore libro perscriptū est: Sylla cōsul electus/asię expeditionē mithridaticūq sortitus est bellū: dum romę adhuc esset: Marius uero belli opportunitatē utilitatemq considerans/cum illud affectaret/Publiū Sulpiciū Tribunū: qui ad hęc opem illi afferret multis pollicitationib9 inducere temptauit. Nouos etiā ex italia ciues: qui minus possiderent: ad suffragia p omnes tribus/spe quadā dissidere persuaserat: nihil de necessitate suā prelocutus: quibus ut seruis ī omnibus usus est obsequentibus. Ac propere Sulpicius de his rebus legem tulit: qua cōfirmata necesse erat quicquid Marius aut Sulpicius cuperet/effectum consequi/ nouis ciuibus longe priscos numero exuperantibus. Verū qui antiquiores aderant hęc ipsa cognoscentes acerrime nouis resistebant: lignis lapidibusq in eos depugnabant. Increbescente dietim malo: ueriti cōsules: approbatiōe legis potissimū instante/pluriū dierū uacationē instituere: queadmodū festis diebus ac solennibus mos fuit: ut aliqua interim mutatio creationis: tumultus ne fieret. Verū Sulpicius uacatione minime expectata/ seditiosos quosq tectis ensibus ad forū iubet accedere: & quicquid necesse foret exequi: nec cōsulibus parcere si occasio expostulet. Cū omnes prompti adessent/uacationē ut iniquā accusare pergit: iubetq Cornelium Syllam ac Quintū Pompeiū consules uacationem subito dissoluere/ut approbationē legis afferat. Elato tumultu qui illū circūsteterant enses exerūt: & consules ipsis aduersantes interficere uelle minant. Ob id Pompeius latitans effugit. Sylla ueluti consulturus paulatim cessit. Filium uero Pompeij Syllę adsistentē & pleraq audacius locutū: illi ipsi Sulpicij sequaces interficiunt. Sylla in concionem reuersus uacationem dissoluit. Deinde ueluti Capuam ad exercitū iturus: ex Capua

Origo maiorū seditionum in urbe.

Mithridates.

Superior liber in alio uolumine continet de bello mithridatico.

Initiū contentionis inter Syllam & Mariū.

Publius Sulpicius Tribunus.

Noui ciues.

Seditiosa lex.

Contentio inter ueteres ciues: & nouos.

Vacatio pluriū dierū a cōsulibus instituta.

Attende morem solennibus diebus.

Seditiose a Sulpicio.

Tumultus elatio.

Pompeij fuga.

Pompeij filius interficitur.

Vacatio a Sylla dissoluta.

Sulpicij lex.
Syllę apparatus in Mariũ:& adhortatio ad milites.
Militũ sollicitudinẽ & cõsiliũ lege.
Syllę letitia:& motus legionũ sex quę sibi aderant.
Animaduerte cęlum cum astu primorũ Syllę.
Legati romanorum ad Syllam.
Optimũ Syllę respõsum.
Aliam attende legationem. Ex hoc potes cognoscere etiã superiorẽ legationẽ Marij: & Sulpicij fuisse.
Tarda & inepta legatio.
Consulũ responsio.
Obsidio romanę urbis a Sylla.
Legionũ locatio per Syllam.
Pons ligneus.
Ingredit̃ urbẽ Sylla.

in asiam ad mithridaticum bellũ sese preparat. nõ enim quispiã quę ab eo agitabat̃ intellexerat. Sublata uacatione: & Sylla ab urbe remoto/ Sulpicius legem protulit:& Caio Mario cuius causa hęc agebat/ Syllę loco mithridaticũ bellum destinat. His perceptis Sylla bello q̃ primũ decernere statuit. Milites igit̃ in concionẽ conuocat:queadmodũ Marius mithridatico bello inhians lucri causa milites alios ipsis antetulerit annunciat. contumeliam omnẽ in Sulpiciũ & Mariũ refert:nihil aliud aperte queri ausus (nõ enim de bello palam fari audebat) monuit ut ad mãdata parati essent. Hi quę facere aueat mente cogitãtes: ac de seipsis plurimũ solliciti/ ne interim expeditione illa priuarent̃:quę animo conceperint Syllę referant: Suadent ut eos fidenter romã ducat. Quibus exhilaratus Sylla sex militũ legiones confestim mouet. Veꝝ exercitus primores:quęstore uno dũtaxat excepto:nõ sustinentes hostiles copias patrię inferre: romã propere accurrũt. Legati cũ Syllam ad urbẽ properantẽ offendissent/ rogare incipiũt/ qua ex causa cum armis exercitũ in patriam deduceret. Quibus ille ut eam a tyrannis liberaret: & hęc bis:terq; alijs:atq; alijs prefatus legatis/ simul annũciare iubet/an uelint Senatum cum eo:ac Mariũ:Sulpiciũq; in campo marcio adesse:& agere quęcũq; illis uidebunt̃: Appropinquante eo Pompeius collega laudatis ijs quę egisset:& approbatis/ ad Syllam accessit/ ad omnia paratus obsequi. Marius & Sulpicius modico interuallo apparatus indigẽtes legatos alios emisere/quasi & hos Senatus destinasset rogant/ne propius ad urbẽ quadraginta stadijs castra locet: quousq; de presentibus inter eos cõsultũ sit. Sylla & Pompeius legatione animaduersa:id facere uelle respondent:ac statim legatos abire imperãt. Sylla ualles & quę propinqua fuere mœnibus loca/una militũ legione occupat. Pompeius colles alia legiõe cõmunit. Tertiã Sylla ad pontem ligneum emittit. Quartã ante urbis muros in supplemẽtum iubet subsistere. Ipse cum cęteris urbẽ ingredit̃

hostili opinione & opere. Qua ex causa: qui circa illũ inhabitabãt desuper tela emittere cœpere: quoad eorũ domos incendere uelle cõminatus est. Tunc autẽ sese cõtinuere. Marius & Sulpicius ad Esquiliũ forũ: cũ quib9 armari potuere illi occurrunt. Fit statim hostilis pugna: Tum quidẽ primũ ĩ urbe: neq; sub seditionis imagine (ut prius) ueꝝ nulla excusatione cũ tubis: signisq; ueluti belli lege decertarent/ Ad tantũ eos flagitiũ dissensionũ peruexit incuria. Cõuersis Syllę militibus ipse arrepta aquila in periculũ sese immittit/ quasi imperatore opus esset: & si quis uexillis abesset/ uerecundia ductus a fuga temperaret. Cęterã multitudinẽ in pręliũ cõuertit: ac primũ tyrones ab exercitu omni aduocat: alios per Saburrę uiam emittit: qui celertime hostes a tergo inuaderent. Qui autẽ circa Mariũ fuere/ insurgentibus debilius obstabant: ob uiarũ transitus circũueniri se ab hostibus uerentes. Ciues igit̃ e domibus eoꝝ depugnãtes aduocabãt: seruis etiã libertatẽ pollicebãt̃ qui opẽ attulissent. Nemine prodeunte ad bellũ/ desperatis rebus ex urbe fuga se proripiũt: & cũ illis quicunq; illustriores una cõspirauerant. Tũc uero Sylla uiã quę sacra dicit̃ ingressus quoscũq; ad prędã accurrentes in mediũ nactus supplicio affecit. Pręsidijs etiam in urbe dispositis per partes/ ipse & Pompeius hinc inde peragrãtes noctẽ peruigilẽ egere ne quid ab ijs qui timebant̃ aut a uictoribus crudelius fieret ĩ urbe. Orta luce populũ ad cõcionẽ cõuocantes/ de rei publicę gubernatione questi sũt q̃si maiori ex parte popularibus quibusdã ambitiosis addicta esset: quantũq; ipsi ex necessitate fecissent rettulere. Addidere etiã nihil ulterius ad populũ/ nisi prius cõsultũ afferri debere: quod antea consuetũ iam pridẽ fieri desijsset. Creationes etiã muneꝝ: ac dignitatũ nõ a tribubus: sed ꝑ turmas esse faciendas queãdmodũ a Tullio rege concessum fuerat: arbitrati ob hęc duo legem uidelicet nullã ante Senatũ ad multitudinẽ deferri posse: neq; creationes tenuioribus: & audacibus diuitũ & bene cõsulentiũ loco collatas/ dissensionũ occasiones prębituras esse

Bellũ inter Syllam: & Marium.
Forum Esquilium.
Hostilis pugna.
Magnanimus uir.
Via saburrę.
Timor & imbecillitas militũ Marij.
Pollicitationes attẽde.
Fugat̃ Marius ex urbe cum suis.
Via sacra.
Crudeliter Sylla.
Cõuocatio populi ad concionẽ per cõsules.
Excusatio Syllę in populo.
Decreta.
Tullius rex.
Confusionẽ nota romanę libertatis.

Senatus contemptio ob paucitatem.

Tercenti ad Senatum ex optimis electi.

Abolitio statutorum per Sulpicium post decretam a consulibus uacationem.

Q̃ inique a cõsulib⁹ lege.

Proscriptiones optimatũ.

Sulpicius.

Marius sexies cõsul.

Publius Cethegus.

Iunius Brutus.

Gn. & Q. Grannius.

Publius Albinouan⁹.

Marcus Lectorius.

Occisiões marianorũ.

Mynturne urbs.

Mirabile de Mario Mynturnis retento.

Hinc Lucanus. Viderat obscurã tenebroso in carcere lucem.

Multaq; alia ex Tribunorũ principatu tyrannice potissimũ effecta tollentes ad Senatũ tunc quidẽ ex paucitate pene cõtemptum: ex optimis tercentos uiros elegere: ac quęcunq; a Sulpicio statuta fuerãt post decretã a consulibus uacationẽ ut illegalia aboleuere omnia. In hũc modũ igit̃ seditiones ex lite: & cõtentione ad homicidia: ab his ad pręlia demũ peruenere. Et ciuiũ exercitus tum primũ in patriã ueluti hostilẽ illati: neq; propterea seditiões q̃q̃ per exercitus interim diuisę cessauere: uerũ impetus cõtinue in urbẽ facti: mœniũq; expugnationes: & quęcunq; alia hostili opere fieri assueta: cum nullius reuerentia eorũ uiolentię obsisteret, siue legũ: siue ciuiũ: aut patrię ipsius. Tũc igit̃ Sulpiciũ Tribunatũ gerentẽ adhuc: & cum eo Mariũ sexies cõsulẽ: eiusq; filiũ. Publiũ quoq; Cethegũ. Iuniũ Brutũ. Gneũ & Quintũ Granniũ. Publiũ quoq; Albinouanũ Marcũ lectoriũ: & reliquos Mario fauẽtes ad duodecẽ numerũ urbe pepulere: & utpote qui seditionũ causas: pręlia cõsulibus seruis libertatẽ ad defectionẽ intulissent populi romani hostes ex decreto uulgauere. Licere ex his obuiũ sine pœna occidere: aut ad cõsules deducere: & eorũ bona in publicũ esse deferẽda. Ac protinus ad eorũ inquisitionẽ accursum est. Non nulli igit̃ Sulpiciũ deprehẽdentes interemere. Marius ipse sine seruo & socio solus ad Mynturnas confugit: quẽ ciuitatis primores in obscura quadã domo quiescentẽ, ꝓclamatione publica territi: ambitione insuper ducti q̄ hominẽ sexies cõsulẽ: a quo multa & pręclara gesta essent in potestate haberent, custodire cœperunt. Galatã etiã carnificẽ publicũ cum gladio misere ut eum interficeret. Galatã autẽ ferũt cũ per tenebras queq; scrutando graderet̃, Marij oculis ignis in morẽ splendore micãtibus trepidare cœpisse. Mox cũ Marius e lecto surrexisset: & horrenda uoce intonaret, Tu ne Caium Mariũ occidere audes? Galatã e foribus prosiluisse insanienti similẽ acclamantẽq; Ego Caiũ Mariũ occidere nequeo. Ea ex causa superstitionis cuiusdam timor primores urbis inuasit: cum illum deprehendere prius

dubitassent. Famę insuper memoria iampridē uulgatę a puero
eum septies futurū consulē. Nam cū infans adhuc esset septem
aquilarū pullos in gremiū eius decidisse memorāt: Vates autē
prędixisse eum septies maximū magistratū obiturū. Hęc igit̃
Minturnaꝝ primores animo uoluentes galatā dęmonis cuiusdam occursu territū arbitrati/ Mariū statim ex urbe egredi: &
quocūq; saluus esse posset proficisci suadent. Ille se ab Sylla inquiri: & ab equitibus eius persequi satis ratus/ iter nulla semita
ad mare arripuit: & ad Calybes delatus folijs corpori superimpositis aliquātulū quieuit. Strepitu deinde percepto sub folijs
latuit: qui cū magis increbesceret/ seniculi cuiusdā piscatoriam
scapham/ ꝑ uim coacto eo/ propere insiluit. Insurgente demū
tēpestate perfracto gubernaculo uela uentis quo sors eū duceret emisit. Delatus est itaq; ad insulā in qua domesticos ex suis
nuper allatos repperit. Cū his in libyā transijt. Prohibitus igit̃
libyę ingressu ueluti hostis a Sextio prętore/ in mari hyemem
perferre cogit̃ paulo supra libyam inter numidarū montes. Eo
in loco considente Mario/ pleriq; ex complicibus aduentū eius
audientes ad illū nauigarūt Cethegus scilicet: & Grannius: &
Albinouanus: Lectorius quoq;: & alij inter quos Marij ipsius
filius: qui ut optimates uiri ad numidaꝝ regem e roma profugerant. suspitione deinde ne ab illo traderentur/ eo ex loco ad
Mariū peruenerant. Hi igit̃: quemadmodū Sylla patrię bellū
inferre meditati/ cū exercitu carerent/ si quid forte occurreret
intenti morabāt̃. Romę interim Sylla cū primus armis urbem
occupasset: ad monarchiā quoq; obtinendā potens haberet̃ de
inimicis eius ultus/ sponte se a uiolentia cohibuit: & exercitu
Capuam pręmisso ut cōsul dignitate usus est. Exulū autē fautores quicūq; seditiosi aderāt opulentiores quosq;: ac mulieres
ęre abundantes cū ab armorū timore respirarent/ ad exules in
urbē reducendos hortabāt̃/ nihil sollicitudinis: aut impensarū
ad eam rem perficiendā omittentes: Consulū etiā corporibus

Fama a puero: & aquilarum ostentum.

Vaticiniū lege.

Minturnarū suasiones ad Mariū.

Discessus Marij ab urbe Minturnarū.

Calybes.

Marij errores & pericula.

Sextius libyę prętor.

Marij complices animaduerte.

Cethegus.

Grannius.

Albinouanus.

Lectorius.

Marius iunior.

Marianorū consiliū.

Syllę Monarchia.

Laus Syllę.

Syllę clęmentia a principio.

insidias struebāt: quasi illis existentibus ne unus quidē ex suis
reuerti posset. Syllę perfuncto dignitate consulari exercitus ad
mithridaticum bellum decernit᷑: ueluti saluti publicę custodi.
Quintū autē Pompeiū alterū consulē/ populus ob timorē mi/
seratus Italię pręesse uoluit: cęterisq; copijs: quę a Gneo Pom/
peio ductabant᷑ imperare. Id intelligens Gneus cum moleste
ferret/ Quintū ad exercitū uenientē hilare suscepit. Sequenti
die ius dicente illo ad eū ueluti priuatus accessit quousq; multi
illum circūstantes ꝑ simulationē quasi audire cuperent inter/
fecere. Reliquorū secuta fuga Gneus illis occurrens tanq̄ mo/
leste ferret cōsulem iniuste occisū: eoq; modo cōturbatus ipsis
subito pręficit᷑. Pompeij nece in urbe relata de seipso sollicitus
Sylla amicos undequaq; acciri imperat: eosq; per noctē circum
se habuit. Nec multū post hęc īmoratus/ Capuā ad exercitum:
inde in Asiam peruenit. Exulum igit᷑ amici Cinna post Syllā
designato consule: plurimū illi cōfidentes/ nouos denuo ciues
ad ea: quę a Mario meditata fuerāt impellūt. Tribus admisceri
postulant/ ne ultimi suffragia ferentes omniū inutiles fierent.
Hoc autē principiū Marij reditus: & qui cū illo aufugerāt ui/
debat᷑ esse. Aduersantibus priscis ciuibus/ Cinna nouos ciues
precio cōducere arbitratus/ tercenta talenta illis elargiri statuit
(Veteribus quippe consul alter pręsidebat Octauius) & qui
circa Cinnā steterāt/ occupato foro: cōtectis gladijs/ tribus om/
nes admisceri deposcebāt. Cętera uero multitudo: quę sentire
melius uidebat᷑ circa Octauiū una cū gladijs steterat. Interim
domi euentū rei expectāte Octauio/ nunciat᷑ plures ex Tribu/
nis: quę facta essent ꝓhibere: nouoꝝ ciuiū ingentē tumultū ex/
citatū esse: nudisq; ensibus ꝑ angiportus in cōtradicentes Tri/
bunos insurgere: & ad rostra deferri. Quibus intellectis Octa/
uius omnifariā multitudine stipatus/ ad sacrā uiam accelerat:
& torrentis more in forū delatus eos: qui ī medio steterant ex/
pellit: disturbatq;. Conterritis illis in tēplū Castoris Pollucisq;

Quintus Pompeius.
Proditio.
Odium interemit Quintū Pompeiū & inuidia.
Sollicitudo Syllę.
Capua.
Cinnę cōsulatus sedi/tiosissimi principiū.
Noua seditio.
Octauius consul.
Forum.
Rostra.
Via sacra.
Templū Castoris: & Pollucis.

progredit᷑.Cinna in fugā uerſo quicunq; in unū ſteterāt nullo mandante nouis occurrentes ciuibus plures interficiunt: reli‑ quos fugientes ad portas uſq; proſequūt᷑. Veꝝ Cinna nouorū ciuiū multitudine confiſus: & ui ſuperare poſſe autumans/ cū admirabilem paucoꝝ ad reſiſtendū intueret᷑ audaciā/ per urbē diſcurrere cœpit: ſeruoſq; ad libertatem cōuocare. Nemine ad eū accedente ad finitimas urbes fuga delabit᷑: quas haud mul‑ to ante romani ciuitate donauerāt Tybur ſcilicet: ac Preneſte: & quę ad Nolam uſq; medię interiacent: eaſq; ad defectionem incitabat: pecunias quoq; ad bellū colligebat. Hęc agēte Cinna atq; meditante/ nō nulli e Senatu aufugere: qui ſimilia efflagi‑ tarent Caius Melonius: Quintus Sertorius: ac Caius Marius alter. Senatus Cinnę perfidia conſpecta: qui urbē in periculo relinqueret cōſularē nactus dignitatē: ſeruos ad libertatē con‑ uocaret/ ulterius conſulē: aut ciuē ex decreto appellari uetuit: eiuſq; loco Luciū Merulā flamendialē inſtituit. Dicit᷑ huiuſ‑ modi ſacerdos ſolus uelū pileūq; aſſidue geſtare: alijs duntaxat inter ſacra deferētibus. Cinna ad Capuā cōuerſus: in qua alius romanoꝝ reſidebat exercitus/ primores eius: & quicunq; a Se‑ natu exceſſerāt/ enixe obſeruabat. Cōſulis pręterea ritu in me‑ diū ꝓgreſſus uirgas perfregit: & ueluti dignitate ſpoliatus hęc lachrymans effari cœpit. A uobis ciues dignitatē hanc aſſum‑ pſi: Populus quippe contulit: Senatus ſine uobis a me abſtulit Et hęc ī proprijs perpeſſus malis/ pro uobis etiā ſtomachari nō deſino. Ad quid ulterius tribus in comicijs obſeruamus? quid uobis indigemus? ubi eritis cōcionū: aut creationū: aut cōſula‑ riū dignitatū deinceps domini/ ſi nō ea quę dediſtis conſerua‑ bitis: & cū uobis uidebit᷑ auferetis? Hęc elocutus ut eos irrita‑ ret/ plura de ſeipſo queſtus ueſtem lacerauit: & a tribunali de‑ currens ſemet ī mediū deiecit: plurimūq; decubuit: quoad illa‑ chrymantes milites eū erexere: & in ſolio iteꝝ relatū adductis faſcibus/ ut cōſulem meliora ſperare ſuaſerunt: eoſq; ubi opus

Contentio inter con‑ ſules Cinnam: & Octauium.

Cinnę fuga.

Cędes nouorū ciuiū.

Tybur.

Preneſte.

Nola.

Vrbes interiacentes.

Caius Melonius.

Quintus Sertorius.

Caius Marius iunior.

Senatus decretum.

Lucius Merula fla‑ mendialis conſul Cinne loco inſtituit᷑.

Perditi hominis aſtu‑ tias animaduerte.

Oratio Cinnę per‑ breuis.

Attende.

Primorũ defectio ad Cinnam.
Octauius ac Merula cõsules interea quid
Finitima gallia: quã alibi Celticam appellat.
Gneus proconsul a cõsulibus acersitur.
Porta collina.
Cinnę occursus.
Tyrrhenia.
Marij senioris aduentus: & scelera.
Obsidio romanę urbis a Cinna: Mario: ac Sertorio.
Ostia.
Ariminũ a Cinna capitur.
Consulum terror.
Cecilius Metellus.

esset deducere. Primores igit᷑ ab impetu statim defecere : ac se iteꝝ Cinnę militari sacramẽto addixere: quod a cęteris qui illis suberant simili iureiurãdo sancitũ est. His peractis Cinna tute iam ad socias urbes decurrebat: easq; ad bellũ incitabat: ueluti qui earũ causa calamitate illa premeret᷑. Ab his igit᷑ Cinnę pecunię collatę: multiq; ex potentibus e roma ad illũ peruenere: quibus reipublicę trãquillitas odio fuit. Dũ hęc a Cinna gerũt᷑ Octauius: & Merula ambo cõsules ciuitatẽ fossa: murisq; uallabant: machinas etiã apposuerãt. Ad hęc exercitus ab urbibus quę illis parebãt: & finitima gallia ĩ unũ cõuocabãt. Gneũ uero Pompeiũ ꝓconsulẽ adhuc: & copias circa Ioniũ ducentẽ magna celeritate/ ut urbi opem afferret acersierãt. Ille cũ exercitu ad collinã portã consedit. Cui occurrens Cinna pariter & ipse eo in loco castra ponit. Harũ rerũ certior effectus Marius cum his: qui fugientẽ secuti fuerãt in tyrrheniã enauigauit: quibus e roma superuenientes eorũ serui ad quingentorũ impleuere numerũ. Marius laceratis comis uecordis in morẽ quo misericordiã adipisceret᷑ urbes circũibat/ prelia: & trophea cimbrica: & sex eius cõsulatus uerbis extollebat: ipsisq; comicia affectantibus fidũ se futurũ pollicitus ad sex millia tyrrhenioꝝ in unũ collegit: cũ quibus ad Cinnã ꝓuectus pergrate ad belli societatẽ admissus est. Cũ in unũ omnes ad Tyberis ripam conuenissent ĩ tres partes distribuere copias. Cinna quidẽ: ac Carbo cum suis ex opposita urbis parte: Sertorius urbẽ desuper: Marius autẽ mare uersus castrametãt᷑. Tyberi pręterea pontẽ imposuere ut cõmeatũ ad urbẽ uenientem interciperent. Marius ad hęc ostia occupat: hostiliterq; diripuit: & Cinna Ariminũ pręmisso urbe potit᷑/ ne exercitus quispiã ex populis urbi parentibus: aut ex Gallia romã cõmeare posset. His rebus territi consules cũ exercitu alio indigerẽt: & Syllã iam Asiã ingressũ minime auocare possent/ Ceciliũ Metellũ residua socialis belli circa Sannites disponentem/ quoquo pacto honestius queat

dissoluere: & patrię ab hostibus obsessę auxiliū afferre monēt. Nō cōuenientibus ad ea quę poscebāt Sānitibus, Marius intellecta re de omnibus cū illis paciscit. In hunc igit modū cū Mario ad bellū cōspirauere. Appiū quoq Claudiū Tribunū militū intelligens mœnia seruare urbis: ac collē: qui Ianiculus appellatur, beneficij in illū collati repetita memoria, eius ope patente porta, romā ingredit: unaq Cinnā introducit. Ceterū & ipsi cōtinuo expulsi sunt Octauio & Pompeio aduersū occurrentibus. Fulguribus autē plurimis e cęlo labentibus in exercitū Pompeij, multi ex illustribus: & ipse ī primis extinctus est. Marius cum cōmeatū: qui a mari: ac desuper a flumine uehebatur occupasset, ad propinquas urbi ciuitates discurrebat. In his frumentū iampridē a romanis cumulatū seruabat. Inopine igit custodias aggressus, Antiū: Aritiā: Lauiniū: aliasq ciuitates plerisq etiā tradentibus occupat. Sic cū a mediterraneis cōmeatus sustulisset, iterū romam p uiam quę Appia dicit fidenter accedit, anteq alius aliunde cōmeatus ad eos deferret: ac centū stadijs ab urbe distantes ipse: & Cinna: & qui cū illis militabāt Carbo: & Sertorius castra fixerūt, Octauio Crassoq ac Metello in Albano monte ex aduerso castra metantibus: & rei euentū subinde opperientibus. Qui licet uirtute: multitudineq pręcellerēt, unico tamen belli discrimine patriā statim interiturā exponere uerebant. Cū uero Cinna circū urbē proue ctus p pręconē annūciari mandasset, daturū se seruis: qui ad eū cōfugissent libertatē, propere multitudo transfugarū ad eū uenit. Ob id territus Senatus: & multa: grauiaq ac difficilia ob frumētarię rei inopiā a populo futura subdubitās, animo subinde cōcidit: & legatos ad Cinnā pro cōciliatione ciuiū emisit. At ille prius eos rogare cœpit an ad se tanq ad cōsulē: aut priuatū potius accederent? Ambigētibus ipsis: & ī urbē redeuntibus, multi iam ex liberis ad Cinnā confluebāt: quidā famem formidantes: nō nulli Cinnę partes in primis eligentes: rerū

c 5

Marij astutia.
Appius Claudius portam urbis prodidit.
Collis Ianiculus.
Marij: ac Cinnę in urbem ingressus: & eorūdē expulsio per Octauiū & Pompeiū.
Attende fulgura.
Pompeius magni Pompeij pater a fulgure interficitur.
Antium: Aritia: & Lauinium a Mario occupantur.
Reditus Marij ad urbem.
Via Appia.
Crassus.
Mons Albanus.
Castra. lege.
Cinnę audaciā animaduerte.
Dira sors.
Conterritus fame Senatus de concordia agitare cœpit.
Senatus legatio ad Cinnam.
Peraccōmoda Cinnę responsio.
Legatorū reditus ad urbē.
Populi mobilitatem attende.

quoqꝫ euentum pręstolantes. Cinna igit̃ iam tute: ac sapienter
mœnibus applicuit: & ꝑ sagittę iactū ab illis distans exercitū
firmauit. Dubitantibus igit̃: ac uerentibus his: qui circa Octa/
uiū erāt pugnā capescere ob transfugarū multitudinē: ac lega/
tiones inde emissas/ Senatus amplius trepidatione premebat̃:
ac impiū existimans Luciū Merulā Flamēdialem Cinnę loco
creatū consulē cū nihil deliquisset dignitate spoliare/ nouis ta/
men dietim cladibus exhaustus/ legatos iteꝝ ad Cinnā tanq̄ ad
cōsulē destinat: nihil tamē utilius expectans/ hoc solū Cinnam
iurare deposcit/ occisionē nullā eū patratuꝝ. Ille uero nō ut po/
stulabat iusiurandū pręstitit: hoc solū pollicitus est/ sponte se
nullius interitus futuꝝ causam. Octauiū uero circūambulantē
& ab alijs portis urbi se inferentem e medio iussit excedere/ ne
quid iuito eo pateret̃. Et hęc e tribunali quodā edito ueluti cō/
sul legatis desuper ānūciat. Marius interim iuxta thronū eius
assidēs nihil loquebat̃: ueꝝ ex uultus diritate satis proferre ui/
sus q̄ingentē machinaret̃ cędē. Senatu huiusmodi conditiones
admittente: & Mariū Cinnāqꝫ urbē ingredi poscente: Satis enī
hęc omnia Marij opera fieri intelligebat: Cinnā uero dūtaxat
illa ꝑscribere/ cū ironia surridens Marius/ hęc effatus dicit̃. Nō
licere exulibus urbē ingredi. Tū uero Tribuni fugā eius: cęte/
rorūqꝫ: qui a Sylla cōsule expulsi fuerāt/ ex decreto dissoluere.
Admittentibus eos cū trepidatione & pauore omnibus/ romā
ingrediūt̃: & eorū: qui in se fecisse existimabāt̃ diripuere om/
nia. Ab Octauio deinde Cinna ac Marius iusiurandū postula/
rūt: quibus sortilegi uatesqꝫ nihil ut crederet monuere. Amici
porro fugā illi suadebāt. Is autē ꝓfessus nūq̄ se urbē desertutū:
dū cōsul esset/ in medio Ianiculi perstās cū illustrioribus: exer/
citusqꝫ parte ꝓcessit. Cū deinde tribunal ascēdisset/ principan/
tis uestē indutus: fascibus & securibus: ut cōsuli mos fuit/ stipa/
tus assedit. Accurrēte ad eū cū equitibus nō nullis/ Censorino:
& amicis denuo illū cū exercitu stimulātibus/ ut fugā caperet:

Pœnitentia Senatus.
Quid egit astuta Cinnę responsio.
Iteratio legationis per Senatum ad Cinnā tanq̄ ad consulem.
Tres consules. Inauditū eodem tēpore.
Dubium Cinnę responsum.
Fortunę mutatio uaria.
Marij diritas: ac seuitia ex uultu.
Marij surrisio cum Ironia.
Mala bestia.
Dissolutio proscriptorum a Sylla.
Iurisiurandi petitio per Cinnā: & Marium ab Octauio.
Sortilegi & uates qd.
Amicorū suasiones ad Octauium.
Octauij audacia.
Censorinus.

equū etiā adducētibus/ nec assurgere quidē sustinuit: mortis intrepidus pstitit. Tūc Censorinus capite eius absciso/ad Cinnam detulit: quod ī foro ante rostra affixum pependit. primū ipsius cōsulis: deinde alioꝝ interfectoꝝ capita appēsa sūt: Nec propterea odio finis datus. nā cū ab Octauio inchoassent/ cęteros: qui ab hostibus cęsi fuerāt scrutabant̄: postremo ad hostes inquirendos accurrebāt. Nō Senatorū aut equitū delectus habebat̄. uniuersa Senatorū capita rostris affigebāt̄. Nō deorū reuerētia: aut uiroꝝ indignatio inuidięue timor/in his perpetrādis ullus aderat: uerū scelera sceleribus addentes/ ad aspectus uertebāt̄ nefandissimos. Quippe homines impie cędentes: defunctoꝝ insuper colla secabāt. miserabilesq̧ aspectus ad timorem stuporēq̧: ac spectaculū crudele proponebāt. Caius quidē & Lucius Iulius: & Attilius Eranus ad inuicē fratres: Publius Lentulus: & Caius Nemistorius: Marcus ꝑterea Bebius in uia deprehēsi trucidāt̄. Crassus cū filio una fugiens cū hostes illū insequerent/ filiū prius occidere maluit: Ipse ab insequētibus occisus est. Marcū Antoniū oratorē ad fundū quendā fugientē agricola diligenter occuluit: benigneq̧ suscepit. seruum deinde industrium in diuersorium ire iussit ut uinū emeret. Cauponi uero cur uinū diligentius posceret inquirēti/ causam insusurrauit auribus. Ille cū discessisset/ propere ad Mariū accelerans rem aperuit. Qua ꝑcepta Marius lętitia gestiens accurrit/ ueluti operā necis eius suscepturus. Retinētibus eū amicis Tribunus militū ad id facinus electus/ cęteros intra domū immittit: quos Antonius dicendi peritia insignis/suauissimis detinuit sermonibus/ multa uarie pieq̧ elocutus: donec Tribunus ipse domū ingressus milites ad audiendū intentos admiratus/ Antonium perornate differentem adhuc/interemit: caputq̧ ad Marium detulit. Cornutum uero in Calybis latentem serui sūma industria tutati sunt. Cadauere quippe hominis inuento pyram extruxerunt: & his qui illum quęrebant

Octauij cōsulis exitus.

Miserandam urbis sortem. lege.

Marianorū crudelitas.

Illustriū uirorū cędes.

Interfectorū nomina illustrium.

De Marco Antonio oratore memorabile exemplum posteritati traditum.

Antonij oratoris exitus

Cornuti salus.

Seruorū Cornuti industria: qua herum tutati sunt.

Quinti Ancharij mors.

aduentātibus incensa pyra herū se exurere mētiti/ neci traditū saluū prestiterūt. Quintus Ancharius Mariū in capitolio sacra facturū obseruabat/ sperans in sacrificio inuentū facile sibi cōciliaturū. Ille incboato sacrificio ingredientē Anchariū: eumq̃ appellantē ab astantibus iussit interfici. Eius: & Antonij capita aliorūq̃ pretoꝝ ac cōsulū in foro appensa. Nulli sepulchri honos habitus ex ijs: qui interfecti fuere. auibus duntaxat: & canibus lacerāda illustriū uirorū abiecere cadauera. Plurime etiā ac alie seditiosorū aduersus innocētes cedes edite: alioꝝ expulsiones facte sunt: publicationes preterea bonoꝝ: priuationesq̃ dignitatū: ac legū reuocationes earū: que a Sylla cōdite fuerāt. Ipsius Sylle amici: ac necessarij interfecti: domus euersa: bona in publicū relata: & ipse hostis ex decreto iudicatus: uxor ac filie inquisite fuga abiere. Omnino nihil a multitudine: & uarietate malorū aberat. Ad hec sub aspectu principatus: ac legū post tot indiscretas cedes: accusatores etiā ī Merulā flamendialem insurrexere ob consulatus indignationē: quē nulla Cinne iniuria desumpserat. Porro ī Catulū Luctaciū Marij cimbrico bello collegā: & pridem ab eo saluti redditū: ingratū deinde ac illi acerbissimū cū urbe pelleret. Hi igit̃ clanculū custodia adhibita aduen iente solenni die in iudiciū uocant̃. Quater enim oportebat per preconē diffinitis in locis: & inter se distantibus accitos capere. Itaq̃ Merula uenas sibimet incidit: & ex tabellis illi astantibus clare deprehēsū est eū pileū prius abiecisse. Nō enī sacerdotē fas fuit eo indutū obire mortem. Catulus in cubiculo recens illinito: & humido: carbonibus accensis sponte suffocatus est. In hūc igit̃ modū ambo periere. Serui uero quicunq̃ preconis uoce moniti ad Cinnam perfugerūt/ libertate donati sunt. Hi ubi a Cinna locati fuerāt: domos discurrentes non bona duntaxat rapiebant: uerum obuios quosq̃ necabant: proprijs heris in primis afferentes manus. Cinna cum plerunq̃ eos monuisset: nihilq̃ proficeret/ Galatarū copias nocte

Crudelitatē aduerte maximam.

Sylle amicorū & necessariorū clades.

Sylla hostis iudicatus.

Accusatores in Merulā: & Luctaciū.

Mors Merule Flamendialis: & Catuli

Attende iudicandi modum.

Cerimonie Flamendialis sacerdotis.

Serui libertate donati a Cinna.

Seruorū crudelitas.

adhuc quiescentibus īmittit : a quibus ad unū interfecti sunt. In hunc modū igiť serui nefandissimi heris suis perfidię meritas persoluere pœnas. Sequēti anno cōsules creati Cinna iterū ac Marius octies functus cōsulatu : cui post fugam : & pretoris uocē/ licere cuiq; eūdē hostē iudicatū interficere/ostentū illud ex septē aquilarū pullis euenisse diciť. Cū igiť multa : & crudelia in Syllā cogitaret/ primo cōsulatus sui mense extinctus est. Et Valeriū Flaccū eius loco Cinna eligens in Asiā emisit : quo defuncto Carbonē in cōsulatu collegā assūpsit. Sylla reditū ad hostes meditatus uniuersa cū Mithridate cōponere festinans : ut a nobis prescriptū est/ annis tribus : nec his quidem integris centū & sexaginta millibus hominū bello profligatis/deuictis grecia & macedonia : nec nō Ionia & Asia : alijsq; natiōibus que Mithridati parere assueuerant ad romanos traductis : nauibus etiā regi ademptis/ eodē intra paterni regni limites incluso/ex tanta regionū copia/ regredi tandē cœpit : exercitū ingentem agens : atq; expertissimū : sibiq; obsequētē : nec nō gestarū rerū gloria elatū. Adducebat & nauiū multitudinē : pecuniarūq; : & apparatus copiā ad omnia accōmoda : ita/ut inimicis eius augereť timor. Qua ex causa trepidātes Carbo : & Cinna nō nullos ꝑ uniuersam italiā destinant : qui pecunias : frumētū : & exercitus pararent : diuites cū omni substantia assumerent : ex urbibus potissimū nouos ciues excitarēt : quanto ī discrimine rerū uersarenť notū illis facerēt. Naues preterea sūma celeritate in unū collectas ī Siciliā deducerēt : que maritimā tutarenť oram. Ab his nihil uiriū aut apparatus cū pauore simul & uelocitate omissū. Sylla sūma diligentia ad Senatū pro seipso misit/ memorans quanta circa libyā in Iugurtā numidarū regē dū questor adhuc esset : quanta cū ad Cimbros legatus accessisset : aut cū in Siciliam copias deduceret : aut in socialibus bellis : consulq; peregisset. Que uero ī Mithridatē recens effecisset precipue extollens : & cumulatim nationes innumeras recensens :

Digna uindicta in seruos crudeles q̄q̄ a uiro crudeli perpetrata.

Creatio nouoꝝ cōsulū Cinne : & Marij.

Marius octies consul.

Marij finis nimiū felix.

Valerius Flaccus loco Marij a Cinna electus/in Asiā emittiť : quo defuncto Carbo in collegā a Cinna assumiť.

Sylle apparatus ad reditum.

Sylle exercitus potentissimus.

Carbonis & Cinne trepidatio.

Que a Sylla ad Senatū premissa sūt ad hostiū suoꝝ accusationē.

quas Mithridati ademptas romanis subiecisset/ nihilominus q̃
ex roma depulsos & a Cinna ad ipsũ fugientes suscepisset om-
nium inopes solandę eorũ calamitatis causa/ ab inimicis hostẽ
iudicatũ: domũ euersam: amicos interfectos esse: uxorem: ac
filios uix ad se fuga peruenire potuisse. Verũ se statim & ipsis
uniuersęq; ciuitati pro his: quę gesta essent ultorem accessurũ:
alijs uero ciuibus: ac nouis ciuibus se pręfari: ac dicere nihil ha-
bere se: quod his succenseat. Quibus intellectis timor cõtinuo
omnes inuasit. Legatos igit̃ ad illũ emisere: qui conciliationẽ
etiã cũ hostibus poscerent: & si qua fideiussione opus esset Se-
natũ sibi satisfactuꝝ repromitterẽt. Cinnę autẽ: & collegę eius
ne delectus ullos in eũ facerẽt edixere: Quod ab his promissũ
est. Absentibus interim legatis ulterius se consules esse recusa-
runt/ ne ob proxime futura comicia redire cogerẽtur. Deinde
Italiã omnem peragrantes/ exercitus parabant: quos in libur-
niam uelut eo in loco Syllę occursuri per mare demittebãt. Ex
his pars prospera nauigatione ĩ primis functa. Sequentes uero
adeo tẽpestas disiecit: ac contriuit/ ut qui littus attigere subito
in patriã redire properarint: q̃si nõ sponte ciuiũ causa ad bellũ
mitterent̃. Quod reliqui intelligentes in liburniã trãsire uelle
recusabant. Cinna id moleste ferens in concionẽ eos ueluti re-
prehẽsurus aduocauit. Illi ira accensi sibi mutuo auxilio futuri
ad eum peruenere. Lictorẽ etiã cũ ꝑ iter quoddã graderet̃: &
uerberibus obuiũ affici iuberet/ miles quispiã adempta uirga
grauiter percussit. Cinna cõprehẽdi illũ imperãte omniũ cla-
mor insecutus est. lapides etiã ĩ eum emissi. Qui uero propio-
res aderant exertis ensibus Cinnã inuasere. eoq; modo cõsula-
tũ adhuc gerens interfectus est. Carbo ex liburnia enauigãtes
ad eam reuocabat: & rerum gestarum formidine correptus ad
urbem non redibat. Tribunis eum ad collegę creationẽ reuo-
cantibus: minis pręterea addentibus/ eum priuatũ effecturos
ni accederet tandem redijt: & de creatione cõsulis proposuit.

Ingens omniũ timor.
Legatio pro tractatu pacis ad Syllam.
Senatus edictum ad Cinnã: & Carbonẽ.
Attende maximã fortunę cõmutationẽ a Marij temporibus ad Syllę aduentum.
Cinnę & Carbonis apparatus per italiã contra Syllam.
Liburnia.
Tempestas.
Apparatus Cinnę dissolutio.
Perpropria historia.
De Lictore lege.
Cõclamationẽ attẽde.
Cinnę cõsulis mors haud immerita.
Carbonis formidatio.
Tribunorũ minę in Carbonem.
Carbonis reditus.
Creatio consulis a Carbone proposita.

Die infami habita aliam prescripsit: in qua cũ lunę: & ceteris ędes e cęlo tactę dicerent / uates ad ęstiuas cõuersiones comicia differenda esse pronunciant. Sic Carbo in cõsulatu solus presidebat. Interim Sylla legatis ab Senatu ad eũ missis in hunc modũ respõdit. Se neutiq̃ uiris: a quibus tam nefanda essent perpetrata amicũ esse posse: minime uero urbi succensere: qui salutẽ illis indulsisset: securitatẽ tamẽ se potius illis prestare uelle: qui ad se cõfugissent / ut exercitũ haberet obsequentẽ. Quo quidẽ uerbo clare intelligere datũ est / eum exercitũ nolle dissoluere: sed tyrannidi potius intendere. Nã quicũq̃ dignitatẽ aut substantiã: aut sacerdotiũ: aut quid aliud insigne possedissent / his omnia restitui debere deposcit: & qui hęc exigerẽt ad legatos mittit. Illi ĩ Brundusio morati Cinnã occisũ audientes: ciuitatẽ difficulter adiri posse / ad Syllã infectis rebus rediere. Sylla quinq̃ italoꝝ legionibus / equitibus sex millibus stipatus nõ nullis alijs ex Peloponneso: Macedoniaq̃ susceptis / exercitũ ad quadraginta milliũ numerũ secũ agens: ex Pyręo ad Patras: ex Patris uero Brundusiũ mille & sexcentis nauibus applicuit. Brundusinis illũ sine prelio admittentibus: ĩmunitatẽ ĩ posterũ prębuit: qua & nũc potiunt᷑. Ipse sublatis copijs propius accessit. At uero Cecilius Metellus: qui subinde pius cognominatus est: & ad residua belli socialis derelictus fuerat: a Cinna quoq̃: & Mario ꝓhibitus urbe: ob idq̃ ĩ liguria euentum rei opperiebat᷑ / cũ a Sylla collega ad bellũ uocaret᷑ / subito accurrit ad societatẽ simul procõsularẽ gerens dignitatẽ. Licebat enĩ his qui partes eligerẽt adesse: uel qui romã prius redire mallent abire posse. Post Metellũ Gneus Põpeius ad Syllã uenit: qui nõ multo post magnus cognominatus est / Pompeij illius filius: quem a fulgure extinctũ supra diximus: qui cum parum beniuolus Syllę putaretur / ut suspitionẽ omnem elueret ad illum accessit: legione ex Picenis adducta ad patris gloriam: qui in illis plurimum potuerat. Nec multo deinde duas

Dies infamis.

Lunę & Ceteris ędes e cęlo tactę.

Vatum ad omnia superstitiones.

Solus consul Carbo.

Syllę responsio ad Senatũ astuta: & peracerba.

Sic omnis uictor ꝓ suorũ utilitate consueuit.

Numerus copiarum Syllę tam terrestriũ q̃ maritimarum.

Patrę.

Brundusini a Sylla immunitate donati: q̃mirũ tam diu obseruatam.

Cecilius Metellus.

Aduentus lege illustriũ uiroꝝ ad Syllã.

Similia nota Marianis temporibus.

Sic est mos rei militaris.

Gneus Pompeius.

Magni Pompeij laudes ab adolescentia.

Sylle honores in Pompeium.

Iempsales.

Numide.

Hiberia.

Sertorius.

Cethegus.

Castrensiũ uirorum mobilitatẽ attende.

Ciuiũ trepidatio ob Syllam.

Concitationẽ attende consulũ in Syllam a quibusdã ciuibus.

Caius Norbanus: Lucius Scipio: & Carbo consules.

priori addidit: Fuitq; uir ille ĩ multis Sylle utilis atq; proficuus Qua ex causa a Sylla adolescens adhuc honoribus impartitus est/ut soli ad eum accedenti assurgere consueuerit. finito bello etiã in Libyam miserit/ut Carbonis dissolueret societatem: & Iempsalẽ a numidis expulsũ regno restitueret: Cuius rei gratia/ut de numidis triumpharet a Sylla cõcessũ: q̃q̃ in flore adolescentie adhuc esset: & ex equestri numero ab hoc ordine in maius elatus ĩ hiberiã cõtra Sertoriũ missus. Posterius uero in Pontũ cõtra Mithridatẽ bellũ gessit. Venit & ad Syllã Cethegus seditiosoꝝ omniũ in illũ acerbissimus/cũ Cinna: & Mario olim habitus. Ceterũ cũ ipsis urbe eiectus supplex ad Syllam ꝓfectus est: se ad omnia que iuberet paratũ exhibens. Ita Sylla exercitu: & amicoꝝ illustriũ multitudine adauctus/cũ Metello procõsule adhuc ulterius ꝓgredi cœpit. Visus est & ipse proconsul in Mithridatẽ cõstitutus nundũ dignitatẽ exuisse: q̃q̃ a Cinna hostis iudicatus. Quidam igit̃ cũ inimicis graui odio in Syllã cõmoti: quidã ĩ urbe residentes nature eius recordati: primũq; in eam irruptionẽ: captiuitatẽq; ante oculos habentes: & que ĩ illũ publice edicta forent mente repetentes: domũ euersam: substantiã ĩ cõmune relatã: amicos interemptos: uxorẽ cũ filijs uix fuga elabi potuisse/extremo pauore tenebant̃: nihilq; uictoria: & excidio sibi mediũ adesse rati/ consules in Syllã nõ sine magna trepidatione concitabant. Per italiã quoq; premittentes exercitus cõmeatũ: ac pecunias ĩ unũ cõgregabãt: nihil q̃q̃ extremũ esset promptitudinis: studijq; omittẽtes. Caius itẽ Norbanus: & Lucius Scipio tũc ambo cõsules: & cũ ipsis Carbo: qui eque cõsulatu fruebat̃/ pari odio ĩ Syllã cõmoti timore ac cõsciẽtia eorũ: que gessissent multo alijs deteriores exercitũ ex urbe/quantũ assequi fas fuit/una cõgregabãt: aliũq; ex italia assumẽtes ꝑ partes ĩ Syllã deducebãt: cohortibus ex quingentis uiris tunc: primũ ducentis usi: posterius uero amplioribus. Beniuolentia quippe omniũ utplurimũ ad cõsules inclinabat.

Nam cum Syllam intuerent̃ hostilẽ in modũ patrię inferentẽ arma: consulibus: & qui circa illos erant imaginẽ quandã patrię exhibentibus/ scelerũ suorũ cõscij: ueluti timoris cõmunis participes/ sese illis ĩmiscuerãt/ Satis arbitrati Syllã nõ punitionem ullã: aut direptionẽ: aut pauorẽ duntaxat ĩ eos meditatũ: uerꝫ famem: cędes: bonoꝝ publicationes: & in sũma occisionẽ multiplicẽ patraturũ esse. Quã opinionẽ neutiq̃ uane suscepe/rant. Quippe bellũ omnia cõsũpserat: cũ decẽ & uiginti millia hominũ sępenumero uno prelio cõcidissent: & circa urbem ad qnquaginta millia occubuissent. In reliquos uero Syllã nihil dirum: aut crudele uel in singulos: uel ĩ omnes omissurũ arbitrabant̃: quousq̃ seipsũ monarchã totius romanorũ statuisset principatus: omniaq̃ iudicio: & uolũtati suę subiecisset. Et hęc profecto demoniũ quoddã ĩ bello illis significasse uisũ. Pauores nempe nulla ratione multos priuatim ac publice per uniuersam italiam inuaserãt. Veteꝝ porro uaticinia longe formidabiliora/ mente repetebãt. Plurima prodigia quotidie emergebãt. Nam mulam peperisse: & mulierẽ pregnantẽ uiperam pro infante ędidisse ferunt. Terrę etiã motus cõcussit urbem: ac noua quędã in eam intulit. Et quod romanis in his existentibus omnino difficile apparuit/ Capitoliũ: quod sub regibus p quatercentos & ultra annos cõditũ fuit/ igne correptũ: cuius causa uniuersos latuit. Quę omnia interemptoꝝ multitudinẽ: Italię uastitatem: romanę urbis euersionem: deniq̃ rei publicę interitũ significare uidebantur. Principiũ uero eo tempore bellũ uidet̃ assũpsisse: cum Sylla Brundusiũ applicuit. olympiade quarta: & septuagesima supra centesimã. Lõgitudo eius belli ad operum refertur magnitudinem: tanq̃ ad hostes ueros properantiũ: quod non adeo prolixum fuit: quantũ ex operũ claritate emicuit: cũ uel maxime ad uindictã festinantibus in breui magna: & asperrima pati cõtigit. Per triennium deinde in italia propagatũ est bellum: quoad principatũ Sylla attigit. In hiberia quidem: & cum Sylla dilatatũ est amplius. Cęterũ

Proprie de sceleratis se bonis ĩmiscentibus ut boni uideant̃.
Quorundam opiniones de Sylla.

Magnę bellorũ calamitates.

Significationes demonum: pauores: & uaticinia: prodigiaq̃.
Vaticinia.
Prodigia.
Motus terrę maximus concussit urbem.
Capitolij incendium fortuitum.

Syllę monarchia.
Lege initium belli.
Olympias. quota.

Belli propagatio per triennium in italia: amplius in hiberia.

Descriptio bellorum ciuilium.
Circa Canusiũ primũ a Sylla pugnatũ in ciues.
Proconsules.
Norbanus consul.
Exercitus Norbani profligatio.
Norbani fuga.
Sylla. Metellus.
Theanũ.
Lucius Scipio Norbani collega.quid.
Rei militaris euentus attende. Sertorius.
Suessa Sylle urbs a Sertorio intercipit.
Sylle querela apud Scipionem.
Scipionis ignorantiã lege:ac exercitus sui defectionẽ ad Syllã cur.
Lucius Scipionis filius
Scipio cõsul:ac Luci9 filius a Sylla dephẽsi.
Ignotãtia imperatoris eorũ: que ab omni exercitu intelligunt inexcusabilis.
Scipiõis & filij liberatio.
Sylle nuncij ad Norbanum. Capua.

prelia: & arciũ expugnationes: obsidionesq;. Bellorum quoq; uniuerse species in italia repentine: & uno impetu: nec nõ per partes a ducibus geste sunt: Que preclara omnia cum sint, clariora tamen: & memoratu digna a principio apposita huiusmodi fuisse constat. Primũ circa Canusiũ a proconsulibus, aduersus Norbanũ bellum gestũ: in quo ad sex millia hominũ e Norbani exercitu deleta. Ex his uero qui circa Syllam fuerant: septuaginta duntaxat milites: multi uulnerati. Norbanus ad Capuam perfugit. Sylla & Metello circa Theanũ existẽtibus: Lucius Scipio cum alio exercitu abiecto admodũ ad eos uenit pacẽ petiturus. Quod intelligentes hi: qui cũ Sylla fuerant de cõuentione per legatos agitare cœperũt: nõ ut sperabant uoto potiti: cũ milites ad seditionẽ uenturos ob deiectionẽ eorũ arbitrarent. Contigit autẽ ut una conuenirent. Scipio obsidibus cõuentionis inter eos acceptis in campum descendit: tresq; ab utraq; parte cõuenere. Qua ex re neq; inter eos dicta scire datũ. Visus est itaq; Scipio in Norbanũ collegã: que relata erãt referendo, Sertoriũ misisse: qui illa annunciaret. Cũ interim exercitus utraq; ex parte silentiũ teneret: responsionesq; ab illis expectaret: Sertorio deinde ĩ trãsitu Suessam que Sylle esse dicebat intercipiẽte, Sylla premisso nũcio apud Scipionẽ questus est. Ille siue facti cõscius: siue quid responderet ignarus uelu ti in re a Sertorio insueta atq; aliena obsides ad Syllam misit: ac statim exercitus captionis huiusce per inducias facte non parũ admiratus: obsidũ a nullo petitorũ missionem, culpam omnẽ ĩ cõsules referens, clanculũ ad Syllã transire paciscitur, si propius accederet. Sic eo appropinquante omnes ad illũ transiere ut Scipionẽ consulem: unaq; Lucium filium solos ex omni exercitu ĩ tabernaculo relictos: & a Sylla deprehensos referãt. Mihi quidem ne imperatore dignum uisum est: que ab omni exercitu in eum conflata fuerant ignorasse. Scipionem uero & filium nihil de ipsis conquestus Sylla, liberos abire iussit: & ad Norbanũ pro ineundis fœderibus Capuam alios emisit:

siue q̄ uniuersę italię ad consules una conspirantis uereret̄ impetum: siue in illū: queadmodū in Scipionē fraudes necteret. Nemine ne ad responsū quidē accedēte (Norbanus nempe ut uidetur, ne simili calūnia premeret̄ ab exercitu ī primis uerebatur) Sylla hostilē in modū propius accessit. Idem a Norbano diuersis itineribus effectū est. Carbo ad urbem profectus Metellū: ceterosq̄ qui a Senatu ad Syllam confugerant, hostes iudicari imperat. Hisdē diebus capitoliū igne cōflagrauit: quod opus nō nulli Carbonis fuisse dicebant: alij consulū: aut Sylla mittēte patratū. ueritas tamē incerta est: nec ipse de ea re a quo cōfecta fuerit, satis habeo quę dicam. Sertorius iam pridē hiberię pretor designatus, post Suessę urbis detentionē in prouinciam aufugit: ac primis pretoribus admitti eum prohibētibus: multiplices eo in loco romanis intulit labores. Adaucto quotidie a consulibus exercitu e maiori italię parte: nec non a finitima circa Eridanum gallia, neutiq̄ Sylla ocio uacabat: ueꝝ ad quęcunq̄ italię loca suos pręmittebat: Multos amicitia: aut timore: nec nō pecuniarū spe in unū colligebat. Sic utrisq̄ residuū ęstatis in hūc modū absumptū est. Sequenti anno cōsules creati Papyrius Carbo iteꝝ: & Marius illius clarioris Marij affinis: atq̄ cognatus, septimū & uigesimū nundū egressus ānū: Hyems deinde: & frigora in longū producta omnes ab inuicē separauere. Oriente uere circa Esinū fluuiū p meridiē ingens pręliū coortum est. Metello: & Carrina ex Carbonis pretoribus ad inuicē pugnantibus, Carrina multis interfectis primus aufugit. Hęc autem domestica omnia in Metellum a consulibus illata: Metellum deinde Carbo assecutus obsidere pergit. Mariū uero consulem alterū circa Preneste deuictum cum audisset ad Ariminū castra ponit. Eius postremam exercitus partem inuadens Pompeius nō mediocri clade affecit. Hęc igitur apud Preneste fere in hunc modum gesta. Intercipiente commeatum Sylla, Marius propius castrametatus paulatim cessit.

Superstitiosa exercitus trepidatio.
Syllę appropinquatio ad Norbanū.
Prudens Norbanus.
Quid Carbo.
Conflagratio capitolij.
Opiniones lege.
Sertorij fuga in hiberiam.
Eridanus.
Syllę diligentia.
Creatio nouoꝝ cōsulū.
Papyrius Carbo: & Marius iunior consules.
Esinus fluuius.
Ingens pręliū inter Metellū: & Carrinā Carbonis pretores.
Carrinę fuga.
Metelli obsidio a Carbone.
Preneste. Ariminū.
Clades exercitus Carbonis a Gneo Pompeio ęditur.
Attende historiam.

Sacriportus.
Marianorũ defectio ad Syllam.
Origo marianę cladis
Sylla Mariũ Preneste insequẽte: quid Prenestini.
Marij sublatio per funem.
Ingens cędes.
Syllę uirtus.
Syllę crudelitas ĩ Sannites.
Carbonis exercitus a Metello superat᷑.
Marcius.
Direptio Senensis urbis a Pompeio.
Lucretius Ofella.
Marij iunioris crudele consilium.
Brutus pretor.
Marij edictum lege.
Publij Antistij: Papyrij Carbonis alteriꝰ: Lucij Domicij: & Mucij Sceuolę mors
Domicij: ac Sceuolę corpa fluuio ĩmersa.
Syllę exercitus romã.
Syllę prudentia.
Vrbiũ trepidationẽ attende.
Campus marcius tũc extra urbem.

Cum ad sacriportũ peruenisset/ copias in prelium educit: acriterq; ab eodem pugnat᷑. Sinistra acie inclinante/ quinq; peditũ cohortes: duę equitũ/ nõ expectata aliorũ cõuersione/ arreptis signis ad Syllam confugerũt: ac tum primũ Mario origo cladis emersit. Interfectis quippe plurimis: reliqui Preneste fuga cõtendere. Sylla citato cursu eum insequente: prenestini primos recepere. Appropinquãte deinde Sylla/ occlusere portas urbis: Mariũq; per funem sustulere: reliquorũ circa mœnia cędes ingens ędita. Multi capti a Sylla intercipiuntur. Ex his Sannites omnes iussit interfici/ tanq̃ romanis assidue infensos. Hisdem quoq; diebus reliquus Carbonis exercitus a Metello superat᷑: quinq; cohortibꝰ interpugnãdũ ad Metellũ delatis. Pompeius autẽ Marciũ circa Senas debellauit: urbẽq; diripuit hostiliter. Sylla Mario intra Preneste concluso/ urbem fossa circundedit: muris lõgo interuallo additis. Lucreciũ etiã Ofellã huic operi iussit presidere: ueluti non ulterius Mariũ prelio superaturus: sed fame. Marius desperatis rebus/ hostes ꝓprios statuit occidere: ac Bruto prętori Senatum urbis ueluti alia ex causa iubet conuocare: deinde Publiũ Antistiũ: Papyriũ Carbonẽ alterũ: Luciũ item Domiciũ: & Muciũ Sceuolam romanoꝝ pontificẽ maximũ interficere. Et hi quidẽ ambo in Senatu interfecti: ut Marius edixerat. Nam cęde fieri occepta/ Domicius effugiens circa exitum perfossus est: modicũ uero ante Senatum Sceuola occisus. amborũ corpora fluuio immersa. sic enim ante Marius instituit/ ne corpora humarent᷑. Sylla exercitũ romã per partes alijs atq; alijs itineribus emittit: & ut portas urbis intercipiant illis imperat: Sin uero repellerent᷑/ ad hostia concedere admonet. Hos igitur progredientes magna trepidatione urbes receperãt: & ingredi efflagitãtibus portas aperuerãt. Fame quippe macerate: ac presentiũ malorũ desperatione cõfectę/ potentiores ferre consueuerant. His perceptis Sylla ulterius progressus exercitum in campo marcio/ ante portas urbis statuit. Ipse eam

ingreditur. Seditiosis quibuscūq; arripientibus fugā/ eorū substantias ī cōmune detulit: aut publice uenūdari mandauit. Populū preterea ī concionē cōuocans presentiū rerū statū deplorauit: iussitq; omnes bono animo esse: quasi hec in breui sedatus esset: & republica meliorē in statū cōuersa: quecūq; intulisset optime esset dispositurus. Deinde non nullis urbi prepositis ex suorū numero/ Clusium profectus est. Eo in loco residua belli inerant. Interea equites quidam celtiberi a ducibus qui in hiberia fuerant emissi/ ad consules uenere. Orta igitur equestri pugna iuxta Glaniū fluuiū/ Sylla ad quingētos ex his occidit. ducenti uero: & septuaginta ad eum transfugere. Reliquos Carbo cōfecit: siue subitā gentiū defectionē indignatus: siue per similem cladem & ipse uereret. Eadē tempestate circa Saturniā residuas hostiū copias Sylla deuicit: & Metellus Rauenas classe prouectus Vritaniorū regionē pabulo: frumētoq; abundantē in ditionē redegit. Neapolim porro quidā ex Syllanis nocte p proditionē ingressi/ omnes: qui in ea fuerāt/ paucis fuga elapsis interemerunt: Triremes etiā urbis abstulerūt. Inter Carbonem deinde: ac Syllā difficili prelio iuxta Clusiū inclināte iam sole pugnatū est. Cūq; inter utrosq; equo marte certaret/ nox pugnā diremit. In agro Spoletano Pompeius: & Crassus ambo Sylle pretores ad tria millia ex Carbonis militibus interficiūt: & Carrinā ex aduerso illis castrametantē obsidere pergūt. Carbo alterū exercitū ad Carrinā destinat. Quod intelligens Sylla/ insidijs appositis ad duo militū millia/ cū ad iter adhuc essent occidit. Carrina nocte imbribus: & tenebris obducta/ ratus plures ex circūstātibus od id custodie minus intendere fugam arripit. Carbo cū Mariū collegā fame laborare cognouisset/ Martiū cū octo legiōibus Preneste ire iubet. Quibus Pompeius p insidias in angusto occurrens/ ab itinere auertit: & multis interfectis/ reliquos ī colle quodā conclusos obsedit: cuius causa Martius nullo extincto igne clanculū aufugit.

Ingredit romā Sylla.
Seditiosorū fuga.
Gesta per Syllā in urbis ingressu nota.
Clusium.
Equites celtiberi ad consules.
Equestris pugna.
Glanius fluuius.
Celtiberorū cedes a Sylla: & Carbone.
Saturnia. Rauena.
Vritaniorū regio a Metello in ditionem redacta.
Solita Neapolis occupatio.
Proditio.
Difficile preliū inter Carbonē: & Syllam lege.
Spletanus ager.
Pompeius: & Crassus quid.
Carbonis alter exercitus ad Carrinam.
Insidie.
Cedes a Sylla.
Carrine fuga.
Carbonis legiones octo Martio duce ad Marium.
Pompeij uirtus: & uictoria.
Martij obsidio: & fuga.

d

Exercitus seditio: & Ariminū reditus.

Exercitus insidiarum causam in illum referens ad seditionem peruenit. Tandē arreptis uexillis nullo signo dato Ariminū redijt. Residuę copię ad patrias eorū per partes reuertuntur sic ut septem duntaxat cohortes cum duce morarētur. Hęc igitur infeliciter operatus Martius ad Carbonem peruenit. Marcum autē Lamponium ex Lucania: & Pontium Telesinū ex Sannitibus: & Capineū Guttam septuaginta millia hominū adducentes/ ut Marium ab obsidione liberarent/ Sylla inter arcta quędā: ꝑ quę unicus patebat aditus ab itinere exclusit. Quamobrem Marius desperatis omnibus exterioribus subsidijs/ arcem campi in medio: qui late undiqꝫ: longeqꝫ patebat erigere cœpit: In qua machinas: & exercitum inducens Lucretium ui superare conabatur. Magna uero eius perfecta parte/ cum uaria expertus esset: nihilqꝫ proficeret/ in Preneste denuo cōclusit exercitum. Per hos dies Carbo: & Norbanus in Fauentiam agmen deducentes/ inclinante iam Sole ad Metelli exercitum uenere. Dum unica lucis superesset hora: & uineę intensę prępedirēt aditus: parū prudenter: itaqꝫ cōmoti/ milites in aciem educunt: rati subito aduentu eorum/ Metellum pauore territū facile superari posse. Victi deinde loci ac tēporis incōmoditate pugnantes: & inter uitiū nodos prępediti/ magno numero interficiunt: sic/ ut decem millia cecidisse referantur: sex millia ad hostes aufugisse: reliquū exercitus in fugam uersum: solos mille in ordine progressos ad Arrigium uenisse. Alia lucanorum legio duce Albinouano/ clade exercitus audita/ excandescente eo ad Metellū transijt: quā cū ab impetu cohibere nō posset/ ipse ad Norbanum peruenit. Non multo post clanculum cum Sylla pepigit: ac uenia adepta/ si quid opere precium egisset/ Norbanum: unaqꝫ duces cum illo conspirantes in conuiuium aduocat/ Caium Antipestrum: & Flauium Fimbriam fratrē eius: qui per Asiā se ducem fatebat: cęterosqꝫ quicunqꝫ

Aduentus Martij ad Carbonem.

Marcus Lamponius: Pontius Telesinus: & Capineus Gutta: quid.

Syllę uirtus.

Marij desperationē attende.

Fauentia.

Metelli uictoria de Carbone: & Norbano.

Arrigium.

Lucanorum legio ad Metellum.

Albinouanus.

Conspiratio.

Carbonis pretores aderant. Hi cum in unū cōuenissent excepto Norbano (solus enim nō accesserat) Albinouanus omnes in tabernaculo occidit: deinde ad Syllam confugit. Norbanus ad Ariminū intellecta clade: plures ex propinquis exercitibus ad Syllam fugisse audiens: satis ratus nullum ulterius ex amicis (ut ī aduersis mos est) in fide permansurū, priuatā nauiculam inscendit: & in Rhodū propere euadit: quo in loco posterius a Sylla repetitus, Rhodijs iam illi assentientibus seipsum in fori medio confecit. Carbo duas militū legiones Preneste a Damasippo deduci imperat: & Marium propere ab obsidione liberare. Sed nec hi per angustias locorum: quę a Sylla tenebāt proficisci potuere. Galatę quicūq; sub Norbano superiora alpium incolebant conferto agmine ad Metellum transiere: Et Lucullus reliquū Carbonis exercitū circa Placentiam obsedit Quę cū Carbo intellexisset, triginta militū millia ad Clusium adhuc obtinens, duas Damasippi legiones: aliosq; cum Carrina: & Martio: Sannitibus insuper magna manu promptissime inter angustias locorum cum illo laborantibus, desperatis rebus, cum quibusdam ex amicis ęger ex italia in libyā euasit: fisus libyam contra italos facile instante eo sumpturam arma. Ex his uero: qui ad Clusium relicti fuerant nō nulli cū Pompeio in aciem progressi iuxta urbem, tandem ad uiginti hominū millia amisere. Qua clade tam ingenti accepta reliqui per partes in patrias eorum rediere. Carrina autem: & Martius: & Damasippus cum omnibus copijs eorum ad angusta loca conuenere, ut cum Sannitibus per uim iter aperirent: transitumq; patefacerent: Quod cū assequi nequirent, romam ueluti uiris armisq; destitutam uertere copias, ut una cōmeatū interciperent: & per stadia centum urbi propinqui ad Albanum castra metantur. Eorū aduentu cum de urbe uereretur Sylla, equites sūma celeritate pręmittit: qui hostibus in itinere occurrerent.

Albinouani crudelitas.

Norbani fuga: & mors.

Rhodus.

Damasippus Carbonis pretor cum duabus legionibus ad Marium.

Galatarū defectio ad Metellum.

Obsidio exercitus Carbonis a Lucullo.

Placentia.

Carbonis fuga.

Ingens clades.

Carrinę: Martij: & Damasippi copię romam.

Albanum.

Iterata Syllę uirtus.

Porta Collina.
Templũ Veneris
Initur pugna circa solis occasum.
Superior Sylla in dextro cornu.
Fuga sinistri cornu Syllę ad portas urbis.
Conuersio in hostes timore: ac necessitate.
Bellũ nocturnũ.
Carbonianoꝝ fuga.
Ingens cędes.
Syllę crudelitas.
Martij ac Carrinę captiuitas: & mors.
Prenestinoꝝ deditio.
Marij iunioris interitus.
Syllę faceta irrisio in Marium eundem.
Crudelitas Lucretij.

Ipse numerosis copijs subinde prouectus/ad collinam portam circa meridiem castra locat/ non longe a Veneris templo. Iam igitur hostibus ad portas castrametantibus ingens pugna circa solis occasũ fieri cœpta. In dextro cornu Sylla superior euasit: Sinistrum ab hostibus disiectum ad portas profugit urbis. Qui autẽ seniores aderant/ cum hostes accurrentes cernerẽt/ portas e machinis deponũt: quę inter illos corruentes/ nõ nullos militaris: quosdam Senatorij ordinis interfecere. Multi timore: ac necessitate in hostes conuertuntur: ibiq; per noctẽ depugnantes summã ędidere stragem. Cecidere eo in prelio ex pretoribus Telesinus: & Albinus: eorũq; exercitus adepti sunt. Lamponius: & Lucanus: Marcellusq;: ac Carrina: reliquiq; carbonianę seditionis duces: qui ĩ unũ cõuenerãt fugam capessunt. Ingens cędes hoc prelio ędita. Ad quinquaginta enim millia utraq; ex parte cecidisse narrantur: captiuorum ad octo millia: & plura redacta in potestatẽ. Sylla q̃ Sannites maiori ex parte in his erant telis perfodit omnes. Postridie Martius ad eum: & Carrina capti perducũtᷣ: Quibus neutiq; indulgens/ romanoꝝ more/ ambos interfecit. Capita Preneste ut mœnibus affigeret ad Lucretium allata mandato eius. Quibus inspectis Prenestini/q; omnes Carbonis copias deletas audiuissent: Norbanum ex Italia aufugisse: reliquũ uero italię: urbemq; romam ad Syllam concessisse/ciuitatem Lucretio dedere. Mario aggerem per cuniculos ingresso: nec multo post interempto manu propria Lucretius ceruicem abscidit: caputq; ad Syllam misit. Id fori in medio ante rostra cũ appendisset Sylla/ iuuenta consulis irrisa hęc effatus dicitur. Remigem prius esse oportere: q̃ ad gubernacula admouere manus. Lucretius Preneste recepta/Senatores omnes: qui cũ Mario ea in urbe gessissent bellũ partim interfecit: partim in uincula cõiecit: quos Sylla subinde

aduenieńs neci tradidit: iussitq; ex Preneste sine armis in campum prodire omnes: qui in urbe morā duxissent. Ex his quoscunq; sibi utiles: paucos tamen e cęteris elegit: reliquos in tres partes ab inuicē distinxit/ Romanos scilicet: Sannites: & Prenestinos. Cū diuisi forent/ romanis per pręconē in primis annunciat. Quoniā morte digna perpetrassent/ ueniam illis elargiri: reliquos confodi imperauit. Mulieribus eorūq; filijs libere abire permisit: ac ciuitatem diripuit hostiliter/ opibus tunc quidē refertam maximis. In hunc igit᷑ modum Preneste capit᷑. Norba alia ciuitas strenue adhuc illi resistebat. Emilio demum Lepido nocte per proditionem ingresso urbem/ desperatione ducti ciues ob proditionem/ quidam semet interemerūt: alij se ad inuicem sponte trucidarūt: nō nulli laqueis finiere uitam: portas porro quidā obturarūt: alij incenderūt. Ventus nempe ardue incumbens adeo cōsumpsit omnia/ ut nihil spoliorū ex urbe percipi potuerit. Sic illi egregie mortē obiere. Ingruentibus hunc in modū per italiam bellis igne: internetione hominū/ Syllę pretores ad urbes accedentes: quę suspectiora uidebant᷑/ pręsidijs muniebant. Pompeius interim in libyā contra Carbonem: & in Siciliam contra necessarios Carbonis: & amicos proficisci᷑. Sylla romanis in concionē conuocatis multa de seipso magnifice elocutus est. Alia quoq; nō minus formidanda in deprehensionē eorū enarrauit. Ad hęc porro intulit. Quoniam populum meliorem in partem conuerteret: cū sibi paruisset/ nulli inimicorum ad extremū usq; supplicium parciturum: uere pretores: quęstores: tribunos: & quoscunq; alios qui cū hostibus simul quippiam egissent ea ex die: qua Scipio consul in his: quę pollicitus fuerat/ non stetisset/ summis poenis affecturum esse. Quo dicto Senatores quadraginta: equites mille & sexcentos ad mortē cōdemnauit. Hic enim romanorū

Acta per Syllā lege.

Diripit᷑ hostiliter Prenestina urbs.

Norba ciuitas.

Lepidus Emilius.

Proditio.

Desperationē attende ciuium.

Norbanorū egregia mors.

Syllanorū prudentia.

Conuocatio romanorum ad concionem.

Syllę crudelis oratio.

primus inuentus est qui morte mulctaret. descripsit & premia interfectoribus: Iudicia his qui accusarēt: & supplicia occulentibus insuper ascripsit. Paulo post Senatores alios primis addidit: ex quibus nō nulli inopine deprehensi/ eo ī loco: quo capti fuerant interfecti sunt: aut in domibus: aut angiportibus: aut sacris in locis. Quidam suspensi: & ad Syllā delati ante pedes eius proiecti sunt. Alij trahebantur: uerberabanturq;/ nemine intuentiū uocem in tantis calamitatibus ob pauorem emittere audente: Expulsiones etiā aliorum: & alijs bonorū collationes factę cum ab urbe fugientes quererent: & hinc inde cūcta flagellantes permearent: quoscunq; etiam inuenissent neci traderent: Plurimę insuper Italorum cędes: exilia: & bonorū publicationes patrabātur in eos: qui aut Carbonis: aut Norbani: aut Marij: aut eorum pretorū mandatis paruissent: Iudicia per italiam omnem dire exercebantur: Accusationes pretoriatuū militięq; multiplices fiebant/ uel in pecuniatū exactionibus: uel alijs ministerijs: uel omnino cōsilij alicuius in Syllam perpetrati. In delictorū numero hospitalitates: & amicitię: & collationes/ uel dantis: uel recipientis ponebāt: uel si quis promptitudinis alicuius: aut contubernij in itinere deprehensus extitisset. Quę omnia circa diuites asperius etiam exigebant. Cū uero in singulos delationes defecissent/ ad ciuitates se Sylla cōuerterat: easq; uicissim puniebat/ aliarū arces demoliri iubendo: quarundā mœnia solo ęquando: aut publicā mulctam illis imponendo: aut grauioribus tributis eas affligendo. Nō nullas etiā plurimis ex his: qui sub eo militauerant in colonias distribuit: & ueluti arces quasdam per italiā habiturus/ ciuiū agros: domosq; inter eos partitus est. Quę res usq; ad ultimū uitę exitum eos beniuolos sibi reddidit: q̄si nihil proprij: aut certi sibiipsis pręponētes/ nisi saluo: & incolumi Sylla/ ita ut deficiente

Nota hic Syllę crudelitatem magnam.

Attende.

Crudelis ad omnia Sylla.

Amor militū erga Syllam. cur.

eo adhuc pugnarent. Hęc igitur in italia agitabantur. Carbonē autē ex libya in Siciliam: & ab ea in Corsicam cum illustribus multis fugientē/ Pompeius quibusdam pręmissis intercepit. Cęterū ducentibus in mandatis datum/ ut prius q̄ ad conspectum eius accessissent/ alios quidem interficerent. Carbonem uero ante pedes eius statuens ter consulem: cathenisq; deuinctum morti cōdemnauit. Caput quoq; ad Syllam misit. Ille cū omnia ad uotum contra inimicos eius statuisset: & nullus Sertorio excepto: qui longe aberat superesset hostis/ Metellū ad eum oppugnandum in hiberiam misit. Quęcunq; uero in urbe fuerant/ ea sibi ad nutum subdidit. Legis quippe aut comiciorū: aut sortis delectus nullus habebat: cunctis metu trepidantibus: aut occulentibus se: aut omnino silentibus: qui quęcunq; Sylla statuisset/ siue consul: siue procōsul immobilia: iustaq; ex decreto firmauere. Imaginē p̄terea eius ex auro equestrē ante rostra collocarunt: inscripserūtq;: Cornelio Syllę imperatori fortunato. Sic enim illum adulatores in hostes feliciter pugnantem appellare consueuerant: Quę adulatio stabile tandem nomen obtinuit. Ego quippe nō nulla legisse nemini: in quibus Sylla ex decreto uenustū se appellari uoluit: Quod nomen nō incōueniens mihi uisum est: ex quo faustus cognominatus dicit̄. nō enim longe a felici: & fausto uenusti nomen uidetur differre. Legitur etiam ubi ex oraculo futura perscrutanti hęc confirmata sunt his uersibus. Crede mihi a Venere romane potentia creuit Magna tibi ęneę stirpem: quę curat: & almis Annua celicolis ne reddere uota recuses. Delphos dona feras q̄ primum ascendere perges/ Per iuga candentis Tauri locus est: ubi cernes Charum urbē ingentem: colitur quę nomine diue. Vim summam accipies illic depone securim. Quę utra uis romani ciues imagini eius ascripserint: uel cauillo ī eū

Pompeij uirtus.

Carbonis mors.

Sertorius solus supererat Syllę hostis.

Metellus ad Sertoriū oppugnandum in hiberiam missus.

Timor ob Syllam.

Syllę statua equestris ex auro ante rostra.

Inscriptionē attende.

Syllę ambitio.

Syllę cognomen.

Oraculum.

Taurus mons.

Munera a Sylla Delphos missa.
Inscriptio.
Rex: ac tyrannus Sylla.

uel adulatione uidentur usi. Misit autem diadema aureum: ac securim: hęc inscribens. Hęc tibi diua uenus deponit munera Sylla: Vt somno monitus martis conspexit in armis Pugnantem: atq; acies armatos inter agentem. Re autē rex: ac tyrannus existens: nec electus ab ullo: ue℞ potentia: & uiribus adauctus cum huiusmodi dissimulatione indigeret, ut electus uideret̄: hęc astute cōmentus dicitur. Romanis quippe ex uirtute iampridem reges pręsidebant: & si quispiam eorū decessisset Senator alius & deinde alius post regem per quinq; dies pręsidebant: donec populus regem alium approbasset. Hunc igit̄ diebus quinq; pręsidentem Interregem solebant nominare. Erat interim is rex. Comicia uero consulum: qui magistratum finiuisset proponere solebat. Q; si forte creatio consulis non succederet. hic interim rex: & tūc quidē consulari electione creabatur. Hunc morem igitur imitatus Sylla consule nemine existente: ex quo Carbo in Sicilia: Marius Preneste decesserant urbe egressus est. Senatus Interregem interim creari iubet: ac Valerium Flaccū tunc quidem in primis creat: ratus eum comicia consulum subinde habiturum. At uero Sylla Flacco separatim per epistolam iniungit, ut sententiā ad populum deferat: utile Syllę uideri in pręsenti esse ī urbe principē: quem dictatorem nominant per quatercentos iam desuetum annos: quemq; elegissent suadere nō ad tempus dictum: sed quousq; ciuitatē & italiam principatūq; omnem seditionibus: bellisq; fluctuantē stabilisset urbi pręsidere. Quam rem ad Syllā pertinere omniū bene intelligentiū animi haud dubie cernebant. Sylla uero neq; seipsum: neq; epistolę secreta celauit ulli: se scilicet ciuitati hac in re permaxime fore utilem: sed hęc palā annunciauit. Romani cum ex lege nihil ulterius sancire possent: neq; quippiam omnino hęc ad se pertinere crederent, in omni

Quid Intertex.
Comicia a consulibus in fine magistratus proponebantur.
Consule nemine existente Sylla urbem egreditur.
Valerius Flaccus Interrex creatur.
Quo pacto Sylla effici studeat perpetuus dictator.
Aduerte.
Sagax uir.

rerum indigentia dissimulationem creationis ueluti libertatis imaginem: & specimen amplexi, Syllam quoad uellet principem eorum statuere. Tyrannis fere quędam dictatorum olim fuit dignitas tēpore uel breui diffinita. Tunc autē primū nullo adhibito fine tyrannidem expressit ultimā: Tantū ad nominis splendorem illi concessere, ut eum ex positione legū eligerent dictatorem: quibus sub se approbaret: constitueretq; rempublicam. In hunc modū romani regibus supra centesimā olympiadem ī primis usi: cū ab illis democratia: & annuis consulibus functi essent: alijs interiectis centū olympiadibus, iterū reges experti sunt: olympiade apud gręcos quinta: & septuagesima supra centesimam, nullo in olympijs certamine pręterq̄ stadij cursu ędito. Athletas nempe: & cętera spectacula Sylla romam euocauit ueluti solamina quędā belli mithridatici: aut itali, excusatione adhibita quasi populum a calore respirare: & refrigerari cuperet. Hic igit̄ ad specimē quoddā patrię reipublicę consules ab illis eligi permisit. Fuereq; tum primū Marcus Syllius: & Ortulius Dolobella creati consules. Ipse regū in morē supra eos dictator residebat. Secures quattuor: & uiginti tanq̄ dictatori ante eum ferebantur, ut priscis etiā regibus mos fuit. Custodes pręterea corpori q̄ plures addidit: leges alias dissoluit: alias imposuit: neq; aliquē prius prętorem q̄ quęstorē esse uoluit: nec consulem ante q̄ prętorē: & eandem potestatē eundem uirū attingere prius q̄ decenniū peregisset ex decreto uetuit. Tribunitiā uero potestatē adeo perfregit: ac debilitauit ut fere ad nihilū redegerit: cū ex lege prohiberet qui Tribunatum gessisset ulterius potestatē habere posse. Quamobrem omnes qui gloria: aut genere pollebant, Tribunatū in futurū auersati sunt. neq; clare possum eloqui, an Sylla ipsum: ut nūc est, a populo ad Senatum transtulerit. Nam cū Senatus ob dissensiones: bellorumq; turbines fere exhaustus esset, tercentos

Hic Sylla monarchiā uidet̄ adeptus: quē romani perpetuum dictatorē siue principem eorum quoad uellet statuere.

Tyrannis dictatorum dignitas olim.

Quo tempore reges.

Romani denuo reges experti.

Quę peregit Sylla ab adeptione principatus usq; ad eius finē. lege.

Electio consulū a Sylla romanis permissa.

Marcus Syllius: & Ortulius Dolobella consules creantur.

Tribunitię potestatis debilitatio a Sylla.

Quid agit necessitas.

ex optimis equestris ordinis elegit: uocemq; singulis in comicijs attribuit. Populares autē seruos eorum: qui nuper cęsi fuerant: iuniores scilicet: ac robustiores usq; ad decem milliū numerum: & plurium in libertatem uendicauit: ciuesq; romanos esse uoluit. Corneliū quoq; seipsū ultro nominauit. Ad mandata porro exequenda ex popularibus decē millibus usus est. Illud idem per italiam meditatus legionibus tribus: & uiginti sub ipso militantibus: multos in ciuitatibus agros: ut a me prę scriptū est, attribuit: partim indiuisos adhuc: partim per uim ereptos ob mulctam. Ad omnia deniq; tam formidabilis fuit: & ad iram subitus, ut Quintū Lucretiū Ofellam: cuius opera Preneste urbem receperat: Marium cōsulē obsederat: uictorię finem tandem adeptus fuerat, cōsulatum inire deprecantem: cū in equestri ordine adhuc esset, prius q̄ pretor: & quęstor extitisset: rogantibus insuper ciuibus priscorū more permittente ob captiuorū multitudinem: cum abnuendo deterrere non posset, fori in medio ense confoderit. Deinde accitis ad concionem ciuibus in hunc modū elocutus sit. Scitis uiri: & a me audistis quoniam Lucretium minus mihi obsequentem ipse occiderim. Rationem deinde addidit. Pediculi rusticum arantem forte momorderāt. Ille bis aratrum deponens uestem perpurgauit. Cū autē denuo morderent, ne sępius ab opere cessaret: uestē igni imposuit. Sic ego uictis persuadeo, ne tertio ignem experiant̄. Sylla igit̄ huiuimodi ex causis pauefactis omnibus principatu ad libidinē abusus est. Triumphū quoq; ex mithridatico bello egit. Et quidā eius dictaturam inficiatū regnū per iocum dictitabant, q̄ regium duntaxat celaret nomen: alij ex aduerso ad opus transferentes tyrannidem professam appellabāt: Tantū romanis ipsis: atq; italis omnibus cladis bellū intulit: alijsq; supra illos nationibus: quę nuperrime Sylla: & Mithridate depugnātibus latrocinijs uexatę: nuperrime quęstore

Popularium seruorū uendicationem in libertatem. nota.

Sylla Cornelium se ultro nominauit.

Magnę copię.

Formidabilis ad omnia Sylla: & ad iram subitus.

Quinti Lucretij Ofellę mors.

Syllę crudelitatē attende: & ingratitudinem in Ofellam eundem uide.

Optima ratio.

Triumphus ex bello mithridatico.

Facete.

carentes ob dissensiones tributis afflictę fuere. Quęcũq; enim nationes: & regna: quicunq; socij: aut urbes non solũ uectigales: uerũ quę semet fœderibus iureiurando romanis credidissent: uel ob belli societatem: aliamq; uirtutem: ac pręstantiam suis legibus degentes ĩmunes extitissent/ tunc omnes tributa cõferre: & illi parere cogebãt. Non nullis portus: prouincięq; ex fœdere concessę denuo ablatę sunt. Cum Sylla Alexandrũ Alexandri ęgyptiorũ regis filium in Coo enutritũ: & a Cois Mithridati traditum: postremo ab illo ad se fugientẽ in amicitiam recepisset/ ex decreto Alexandrinis pręesse uoluit. nam regnũ uirili stirpe defecerat: mulieribus quę ex regio genere aderant uiro ex eadem stirpe carentibus: ratus ex regno auri opulentissimo magnã pecuniarũ uim auferre posse. Cęterum cũ per nouẽ: & decem dies illis pręfuisset/ absurdũ existimantes quę Sylla sperauisset regem ab ipsis poscere/ in gymnasiũ ex regia delatũ interemere. Sic magnitudine potentię suę confisi Alexandrini exterarũ cladium inexperientia/ cęteros minus timuere. Sequenti anno Sylla q̃q̃ dictatura fungeret/ sub dissimulatione tamen specimen quoddam democraticę tenuit politię: ac denuo cum Metello: qui pius cognominabat consulatum inijt. Hoc igitur fortasse exemplo: qui nunc romanorũ regno pręsident consules declarantes/ nõ nunq̃ consulatum & ipsi assumpsere: non indecorum existimantes cum maiore dignitate una cõsulatum gerere. Sequenti deinde anno populus quo Syllę obsequeret/ consulatum eundem ut gereret deprecatus est. Cui aduersatus Sylla Corneliũ Isauricũ: & Claudiũ pulchrum consules designat. Ipse nemine cogente dictaturam pręstantissimã dignitatũ omniũ sponte deposuit. Et profecto mirũ mihi uidetur/ primarium uirũ: ac solum tum quidẽ inter omnes tam illustrem/ impellente nullo reliquisse dignitatem:

Attende tributa a Sylla conferri indebite coacta.

Alexander Alexãdri ęgyptiorum regis filius.

Cous insula.

Alexandrinorum regnũ opulentissimũ.

Alexandri memorati mors.

Sylla q̃uis dictator: consulatum init.

Metellus pius.

Exemplum nota romanorũ regũ.

Populi deprecationẽ attende.

Cornelius Isauricus: & Claudius pulcher a Sylla consules designantur.

Hic Sylla dictaturã: principatum: siue monarchiã: de qua diximus sponte deponit. lege.
Ptolemęus.
Ariobarçanes.
Seleucus.

non filijs: ut Ptolemęus in ęgypto: & Ariobarçanes in Cappadocia: & Seleucus in Syria: sed his: qui tyrannidem eius pertulere. Irrationabile id enim: qui per uim tot periculis se obijciens dictaturam assumpsisset/ eam sponte posuisse: & pręter cunctorũ opinionẽ nihil noui ab ullo ueritum fuisse: qui centum: & plura hominũ millia bello confecisset: tot domesticos hostes occidisset: Senatores nonaginta: consules quinq; supra decẽ: Equestris ordinis ad duo millia & sexcentos: alios deinde expulisset: quorum nõ nullis facultates ademerat: quosdam insepultos proiecerat: eundem neq; qui domi: neq; qui foris essent timuisse: ac urbibus: quarum plerisq; arces: mœniaq; disiecerat. agros: pecunias: tributa ademerat/ se priuatum obtulisse.

Laus Syllę.
Mirabilis & inauditus hic homo.

Tantum huic uiro animi: & felicitatis affuit/ ut fori medio dicere auderet Ideo dictaturam se deponere/ ut eorũ: quę fecisset rationem subire posset/ si quis exigeret. Virgas pręterea: & secures perfregerit: & custodes a corpore amouerit: solusq; cũ amicis uulgi ĩ medio progressus sit inspectante multitudine: ac stupente rei nouitate. Ac tũ semel ad domũ diuertentẽ adolescens quidam cõtumelijs assecutus est/ nemine illum deterrente: ut ad domũ usq; cõuicijs illũ incesseret adhortatus dicit.

In Syllam cõtumelias adolescẽtis aduerte.
In adolescentem patientiam: ac dictũ Sylle nota.

Ita: qui inter maximos uiros primus omniũ ira excandescere solebat/ adolescentem patienter tulit. Hoc solum domũ ingrediens/ siue ab ingenio: siue a diuinatione quadam futurorũ dixisse fertur. Non sinet adolescens iste alterum aliquando uirũ dignitatẽ huiusmodi habentẽ deponere. Quod romanis paulo post contigit Caio Cęsare potestatem minime exuente. Omnino mihi Sylla uidetur cum uehemens simul: & potens extitisset ex priuato tyrannus fieri cupiuisse: ex tyranno priuatus: & ob id ad solitudinem quandam agrestitatẽq; declinasse. Profectus est enim Cumas italię urbem ad agros proprios: quo in

Caius Cęsar.
Quid peregit Sylla post depositã dictaturam.
Cumę italię urbs.
Syllę agri.

loco maritima solitudine oblectatus non nunq̃ uenationi impendit operam uitam in urbe neutiq̃ʒ priuatã agens: neqʒ debilis iterum ad quęcunqʒ concupisset/ cum robusta illi adesset ętas: corpusqʒ a natura ualidum. Circa italiam uero centum: & uiginti millia hominũ tenuit recens sub eo militantiũ: quibus ingentia munera: agros plurimos contulit. Parati quoqʒ in urbe Cornelij decem mille aderant: & alter eiusdem factionis seditiosus globus beniuolus illi: cęteris tremendus: atqʒ formidabilis. Hi fiduciã eorũ: quę egissent in Sylla statuentes/ salutem etiam propriam in eo collocarant. Cęterum mihi uidetur Sylla bellorum: principatus: ac ciuitatis satietatem nactus/ uacationẽ duntaxt: & feritatem appetisse. Quo deficiente romani subito a tyrãnide: cędeqʒ liberati paulatim ad seditiones nouas defluxere. Nam cum consules creauissent Caium Catulum syllanarum partium: Lepidum uero Emilium aduersarum ad inuicem hostes: & qui subito inter se contenderent: certum erat malum aliud a primo sumpturum ortum. Ferunt Syllam cũ in agris esset dęmonem quendã ꝑ somniũ aspexisse: seqʒ ab illo uocari existimauisse. Quod somniũ cum amicis mane rettulisset/ sũma celeritate testamentũ cõscripsisse: in sequentiqʒ nocte obsignato eo/ cũ febris accessisset/ sexagesimo exacto anno e uita decessisse. Fuit autem ad omnia felicissimus usqʒ ĩ finẽ: & quẽadmodũ cognominatus est/ sic felix habitus: tantũ prosperitatis: quãtũ cõcupierat assecutus. Et statim quidem post eũ seditio in urbe emicuit: cũ nõ nulli corpus eius ꝑ italiã pompę ĩ modũ ferendũ dicerent: deinde urbi illatũ fori ĩ medio publice humandũ. Lepidus uero: & qui circa illũ erãt aduersarent. Vicere demũ Catulus: & cęteri Syllanę factionis comites: corpusqʒ per italiã in urbẽ lectica aurea regiũ in morẽ illatum est. Tibicinum copia: equitũqʒ: ac cęterorũ multitudo

Magnę copię.

Vrbs Cornelij.

Seditiosus globus.

Origo nouarum seditionum.

Consulum creationẽ attende.

Caius Catulus.

Lepidus Emilius.

Somnium.

Syllę mors.

Syllę felicitas usqʒ in finem.

Seditio post mortem Syllę.

Atten de seditionis initium.

Syllę funeralia.

progrediebaẽ. Post hos milites omni ex parte: & ad pompã instructi armis accurrebãt: & ut quisq; accesserat protinus ĩ ordinem referebaẽ. Verũ multitudo tam ingens qualis nullo unq̃ in opere uisa fuerat accessit. Pręcedebant signa: securesq;: quibus dictator cum esset utebatur. Hunc in modũ insigni pompa/ magno apparatu ĩ urbẽ defertur. Coronę ex auro ad duum milliũ numerum: pluresq; sũma cura fabricatę. Vrbium dona: ac legionũ sub eo militantium ab amicis singillatim ferebanẽ: aliaq; ad sepulchri decus addita: quorum splendorem eloqui nemo posset. Corpus deniq; accurrente exercitu sacerdotes: sacręq; uirgines per uices detulere. Senatus item: reliquiq; magistratus cum uexillis eorum sequebantur. Alio deinde ornatu equitũ turba: exercitusq; omnis ꝑ partes diuisus: qui sub ipso fuerat. Magno demũ studio unusquisq; ad ferendum accurrit: uexilla aurea argenteis pręferentes armis: quibus ad pompas nunc etiam utuntur. Tubarum infinitus fuit numerus: quarũ multitudo per partes grauiorem tristemq; emittebat sonum. Vox laudantiũ prima Senatus erat: deinde equitũ: postremo exercitus: populiq; uniuersi: ex quibus nõ nulli Syllam exoptantes: quidam formidantes/ tunc autẽ exercitũ: extinctiq; corpus circũsteterant. Cũ enim ad magnitudinem gestarũ rerũ: defunctiq; memoriam flexissent animũ: quę uir ille peregisset obstupebãt: fatebanturq; eundẽ omnibns hostibus suis longe feliciorem: defunctũ quoq; illis formidabiliorẽ extitisse. Verũ cũ ad tribunal: ubi concionari mos fuit in foro delatũ esset/ funebrẽ orationẽ in primis ędidit: qui ea tẽpestate fuit eloquentissimus: cũ Faustus Syllę filius adolescens adhuc esset. Lecticã subiere potẽtiores ex Senatu omni: ijdemq; campo martio intulere: quo in loco reges duntaxat humari cõsueuerãt. Equites uniuersusq; exercitus circũ pyrã excucurrit. Et hic Syllę finis.

Attende honores.

Syllę funeralia item.

Oratio funebris. Non exprimit nomen: a quo ędita: neq; orationem.

Faustus Syllę filius adolescens.

Regũ sepulturę ubi.

Syllę finis hic.

A funere deinde redeuntes consules uerbis statim inter se: calumnijsq; dissidere: queq; ad urbem pertinebant inuicē partiri cœperūt. Lepidus quidē italis subblandiens agros: quos illis ademisset Sylla reddi deposcebat. Amborum odia ueritus Senatus iureiurando eos astrinxit ne armis inuicē contenderent. Lepidus Galliam sortitus: quę supra alpes sita est, ad comicia minime descendit: utpote qui bellum in sequenti anno, nullo iurisiurādi timore habito in Syllanos esset gesturus. Videbant̃ enī intra magistratus sui annū fidem pręstitisse. Cū quę cogitasset minime laterent, a Senatu acersitus est: nec ille quamobrem uocaret̃ ignarus, uniuerso cum exercitu profectus: quasi cū eo urbem ingressurus, prohibitus subinde ad arma per pręconem omnes conuocat. Ex aduerso Catulus bellum uicissim pręconis uoce denunciat. Post modicum prelio ante campum martiū inito ab utrisq; superatus est Lepidus: nec multum illi aduersatus in Sardiniam enauigauit: quo in loco distillationis morbo correptus, cessit e uita. Pretor eius paulatim cęteris insultans per partes destituit̃. Quicquid residui roboris ex optimis fuerat Perpenna ad Sertorium in hiberiam deduxit. Residuum quippe Syllanorum operum, Sertorij bellum fuit per octo: nec facile gestū annos: neq; insimul romanis nō tanq̄ in hiberos: sed ad inuicem pugnantibus cōtra Sertoriū: qui hiberię, ut pręmissū est imperitabat. Nam cū Carboni depugnaret Sylla, Sertorius Suessam urbē per inducias recepit. Fugiens deinde ad pręturā profectus est: exercitūq; ab italia deducens: alterūq; ex hiberis ī unū congregans, pretoribus: qui ante illū fuerāt prouinciā inire prohibentibus, quo Syllę obsequerent̃ ex hiberia eos expulit: ac in Metellū: qui a Sylla missus fuerat egregie bellū gessit. Promptus quippe ad audenda omnia Sertorius Senatū ex amicis: qui una aderant usq; ad tercētū elegit numerū: quē uere romanorū in alterius ludibriū asseuerabat.

Dissensio inter Lepidum: & Catulū consules.
Consilium Senatus ob contentionem.
Comicia.
Lepidi animus in Syllanos.
Consulum fides intra annum.
Acersitur a Senatu Lepidus.
Lepidi profectio ad Senatū cū exercitu.
Catuli occursus: & belli initium.
Superatur Lepidus.
Lepidi mors.
Perpenna Lepidi pretor.
Bellum Sertorianū.
Suessa.
Metellus.
Sertorij promptitudo ad queq; audenda.

Pompeius a Senatu dux in hiberiã cum exercitu mittitur.
Pompeij laus:& trãsitus ipsius per alpes.
Hannibal.
Rhodanus.
Eridanus.
Padus pro Eridano.
Aduentus Pompeij in hiberiam.
Laurũ urbs a Pompeio diripitur.
De muliere ex obsidione deprehensa lege.quid. Sertorius.
Ducũ cõgressionẽ: & bellũ animaduerte.
Pyrenei montes.
Lusitania.
Surum urbs.
Horrendus tonitrus.
Magna cędes.
Metelli uictoria de Perpenna.
Vincitur a Sertorio Pompeius.
Belli finis.
Cerua Sertorij.

Sylla defuncto: ac Lepido: deinde post Syllam exercitũ alterũ italorũ agens Sertorius: quem Perpenna Lepidi pretor ad illũ duxerat opinionẽ facile prestitit: q̃si in italiã bellũ esset traducturus: nisi ꝙ id ueritus Senatus exercitũ: ducemq; alium post primũ in hiberiam Pompeium misit: qui illi obsisteret adolescentẽ adhuc: ueꝝ fama illustrem ob ea: quę in libya: & in ipsa italia sub Sylla gesserat. Is igitur ad alpes penetrandas magno animo profectus/ non per Hannibalis illud memoratum iter: uerum haud longe a Rhodani: atq; Eridani fontibus iter cepit: quę ambo flumina paruo inter se spacio caput exerunt. Ex his alter per celtas: qui super alpes incolunt in tyrrhenũ mare diffundit᷑: Alter uero intra alpes supra Ionium sinũ elapsus/ pro Eridano Padi nomen assumit. Accedente in hiberiã Pompeio Sertorius exercitum omnem pabulatũ educens/ impedimenta eius: ac seruos inuasit: & ad Laurũ urbem ingruente Pompeio urbem diripuit: funditusq; disiecit. Ex obsidione interim muliere deprehensa/ cũ miles digitis per obscena adhibitis in illã cõuiciaret/ oculos sibi eruit. Qua re percepta Sertorius passionem eius miseratus cohortẽ omnem ad similia infamem: atq; arrogantem q̃q̃ ex romanis constaret interfecit. Ac tunc quidẽ insurgente hyeme inter se diuisi sunt. Cũ autẽ uer instaret/ ad inuicem congredi cœperunt/ Metellus scilicet ac Pompeius ex pyreneis mõtibus: inter quos hiberna egerãt. Sertorius & Perpenna ex lusitania: ac insimul iuxta urbem: quę Surum appellatur congressi/ tonitru horrendo concutiente aera: fulguribus in immensum corruscantibus: qui armis experti erant nullo timore perfecere bellum: plurimamq; cędem ędidere: quoad Metellus Perpennam repulit: exercitumq; eius diripuit. Eo in prelio Sertorius Pompeium uicit. Pompeius nõ sine periculo femur telo saucius euasit. Et hic finis pugnę inter utrosq; fuit. Ceruam habuit Sertorius candidam admodũ: atq; mansuetã:

quã cum forte amisisset infelicitatis signũ arbitratus permaxime angebatur animo: nec in aciem prodibat: ceruam ab hostibus interceptam autumans: qua in eos illudere solebat. Cum deinde inopine apparuisset: cursuq; ad eum cõtendisset/ subito in hostes quasi ab ea excitus defertur: prelijsq; leuibus usus est. Non multo deinde pugnam ingentem circa Saguntum a meridie in noctem protulit: in qua equestri prelio Pompeiũ superauit: hostiũ ad sex millia interfecit/ media eorũ parte deleta. Metellus ex Perpennę exercitu ad quinq; millia neci dedit. Sertorius postridie ab ea pugna ingenti barbarorum collecta manu/ inopine Metelli exercitum aggreditur cum iam sol ad occasũ uergeret: ueluti castra aduersus eum magno animo esset positurus. Accurrente deinde Pompeio ab incepto destitit. His ęstatis tẽporibus ab utrisq; gestis ad hiberna diuertere iterũ. In sequenti anno sexta: & septuagesima supra centesimã olympiade/ duę ex foederibus nationes romanis accessere/ Bithynia Nicomede eam relinquente: & Cyrene Ptolemęo lagi qui Apion dicebat/ testamẽto uicissim eam tradente romanis. Econuerso hostes insurrexere romanis prępotentes/ Sertorius circa hiberiã: & Mithridates ad orientem/ piratis maria omnia infestantibus: & circa Cretem bellũ aliud a cretẽsibus: gladiatorijs etiã prelijs p italiã uehementer: subitoq; emergentibus. Diuisi igit inter tam ingentes res/ alias ĩ hiberiã duas emisere legiones: cũ quib9 ceteris adiũctis Metellus iteꝝ: ac Pompeius ab pyreneis mõtibus ĩ hiberiã uenere. His Sertorius ac Perpẽna a lusitanis occurrũt: & tũc quidẽ multi a Sertorio ad Metellũ trãsfugere: quoꝝ causa turbatus Sertorius crudeliter: barbareq; ĩ plerosq; debacchatus odio haberi coepit. Huius rei pręcipua exercit9 causa fuit/ ꝙ is custodes a celtiberis undiq; acciuerat: & romanis a corpore ãmotis eoꝝ loco exteris se crediderat.

Alia ingens pugna a Sertorio ędita.
Saguntum.
Attende historiam.
Aggreditur inopine Sertorius Metellũ.
Pompeij probitas.
Olympias.
Bithynia. Nicomedes.
Cyrene.
Ptolemeus lagi.
Magnas lege belloꝝ calamitates eodem tempore romanis emergentes.
Iterato Metellus ac Pompeius ĩ hiberiã.
Sertorianorũ fuga ad Metellum.
Odium in Sertoriũ.

Honesta: & perpropria ratio.

Celtiberorũ contumeliose obiecta in milites attende.

Sertorij laus.

Sertorius Hannibal a celtiberis uocitatus.

Palantię urbis obsidio a Pompeio.

Sertorij uirtus.

Calagyrum.

Cędes a Sertorio.

Prudentissimi imperatores.

Sertorij fortuna aduersa.

Non enim milites ęquo animo perferre poterãt, se infidelitatis ab eo argui q̃q̃ sub romanorũ hoste militarent: quinimmo id eos uehementius angebat, cum infidi erga patriam ob illum haberentur, nunc suspectos ab eo haberi: nec qui in fide permansissent a trãsfugis dignosci posse. Multa pręterea celtiberi in eos insurgentes, contumeliose ut inuidis obiectabant. Verũ tamen hi Sertoriũ nõ omnino simul omnes reliquere ob eius utilitatẽ: atq; pręstantiam. Non enim fuit alter uiro illo bellicosior: atq; fortunatior. Qua ex causa celtiberi illum ob agendorũ promptitudinẽ Hannibalem solebant appellare: quem audacissimũ: & astutissimũ ducem apud eos fuisse nouerãt. In hunc igitur modum exercitus erga Sertorium sese habuit. Vrbes interim plurimas eius: qui una cum Metello uersabantur: assidue infestabant: ciuesq; ad deditionem impellebant. Cum Pompeius Palantiã obsideret urbẽ: ac mœnia lignorũ truncis undiq; appendisset, aggressus eum Sertorius ab obsidione repulit. Veꝝ pręueniens Pompeius mœnia succendit igne: deinde ad Metellũ redijt. Sertorius restitutis quę corruerãt mœnibus ad eos: qui circa Calagyrum castra habebant delatus, ad tria millia interfecit. Hęc sunt: quę eo anno ĩ hiberia dicuntur gesta. Sequenti anno imperatores romanorũ summa ui magis solito confisi, ciuitates: quę a Sertorio tenebantur inuadunt: & plerasq; ex illis sibi uendicarunt. Cęteras etiam aggredi cœperunt, dolo confisi: & insidijs. nõ enim totis uiribus inuicẽ conuenerant. ueꝝ iterũ usq; ad insequentem annũ ipsi denuo urbes maiori animo inuaserãt. Sertorius aduersante iam fortuna bellicarum rerum laborem ultro deposuerat: plurimũq; inter delicias: mulieres: cõuiuia: potusq; uersabat. Qua ex re assidue eum uinci cõtigit: & ob id ad summã delatus iracundiã ob suspitiones uarias: acerbitatesq; puniendi ad uniuersa dubitabat

adeo/ ut Perpenna: qui ex Emiliana seditione sponte ad eum magnis cum copijs accesserat timore ductus decem duntaxat fretus comitatu insidias in eum strueret: ex quibus nō nulli indicio deprehensi/ supplicio affecti sunt: quidam fuga sibi consuluere. Perpenna preter opinionem delitescens magis adhuc facinus accelerare satagebat: & Sertoriū custodes a se nusq̄ dimittentem in cōuiuiū secum uocat. Eo in loco cum astantium turba uino grauis minus custodie intenta esset/ Sertorium obtruncat. Exercitus quidem in Perpennam statim insurrexit ira concitus: ac tumultu: beniuolentiam quoq; pro odio in ducem commutauit/ ut omnes furore quodam in eos cōmoti sint: qui illum occidissent. Cum enim is cuius causa nōnunq̄ tristabant̃ e medio cessisset/ ad uirtutis proprie memoriam cum misericordia: pietateq; reuertebant̃. Ac tunc quidem que presentia illis aderant mente cogitantes/ Perpennā ueluti priuatū quendam contemnebant. Porro Sertorij uirtutē/ unicam eorū salutem fuisse rati/ haud facile in Perpennam conijciebant oculos: Nec ipsi duntaxat: uer barbari fere omnes: lusitaniq;: quorū opera Sertorius precipue ī bello usus fuerat. Cū uero testamēti reseratis tabulis Perpenna a Sertorio heres institutus perlectus est/ amplius cunctorum odia in eum exarsere: quasi non in ducem duntaxat: aut pretorem: uerū in amicum: ac benefactorem ab eo seuitum esset: Nec a uindicta cohibuissent manus/ nisi q̄ ad eos confugiens Perpenna/ nō nullos donis: alios pollicitationibus sibi asciscebat: plerosq; etiā metu cohibebat. Erant quos ad terrorem aliorū sibi adiungeret. In hunc modū igit̃ turbe se subijciens adulatione ī omnes utebat̃. Nā eorū captiuos: quos Sertorius carceri addixerat liberari iussit. Hiberis preterea obsides restituit: quibus inducti/ illi ut imperatori obsequebant̃: parebantq;. Hic enim illi post Sertorium honos

Perpenne timor: & cōspiratio in Sertorium.

Sertorij finis.

Ira: & insurrectio exercitus in Perpennam.

Perpenne contemptio ab exercitu.

Barbari.

Lusitani.

Perpenna heres a Sertorio institutus.

Odia in Perpennā.

Astutus uir.

Perpenna imperator electus.

Perpennę crudelitas.

Metelli consilium.

Bellũ inter Perpennam: & Pompeiũ.

Pompeij uictoria.

Perpennę mors.

Persapienter Pompeius.

Hiberici belli finis.

Bellum Spartacum.

Spartacus Thrax.

habitus: qui tamen nõ sine odio: & inimicitia demũ contigit. Nam cũ supplicijs oblectaret, crudelis tandem haberi cœpit. Tres quippe ex illustribus romanos ad eum fugiẽtes: fratrisq; filium interemit. Iam igitur Metellus ad alteram hiberię partẽ secesserat. non enim illi difficile admodum uisum est Perpennã a Pompeio solo posse debellari. Per nõ nullos interim dies leuibus inter se prelijs Pompeius: Perpennaq; eorũ uires experti sunt. Decima tandem die omnibus copijs in unũ cõuenerunt: ueluti de tota belli mole discrimen subituri: quo in prelio Pompeius Perpennę disciplinam facile contempsit. Nam cũ is de exercitus sui fide, haud parũ dubitaret, ab omni apparatu statim excidit. Subito itaq; Pompeius ĩ eum inuectus: nec duce perferente: nec repugnante exercitu illũ superauit. Fuga nempe ab omnibus simul facta, Perpenna sub cespite quodam latuit: domesticos magis, q̃ externos reformidans hostes. Intercipientes itaq; illum quidam ex equitibus ad Pompeium attrahebant, calumnijs suorũ agitatum, ueluti Sertorij dominum: acclamantem quoq; multa se Pompeio dicturũ fore ex his: quę a seditiosis romę gerebantur. Id autem seu uere diceret: siue ut saluus duceretur ad eum fingeret, prius q̃ ad cõspectum eius accessisset Pompeij iussu interemptus est: ueriti fortasse ne quid inexpectatum ederet: alteriusq; mali principium gigneret ĩ urbe: quod persapienter Pompeius uisus est egisse: summãq; illi postremo laudem: & gloriã attulit. Hic igitur hiberici belli finis: & Sertorij uitę simul fuit: quod nec tam subito: aut facile Sertorio adhuc uiuente gestum esset. Eadem tempestate circa italiam gladiator quidam ex his: qui in Caspijs ad spectacula aluntur Spartacus nomine natione Thrax: qui aliquando cum romanis meruerat: & in custodia: ac gladiatorijs spectaculis asseruabatur, tantum animi assumpsisse uisus est

ut septuaginta uiris comitatus/ pro libertate potius illos certa-
re persuaserit/ q̄ ĩ spectaculis pericula subire. Itaq; per uim re-
pulsis his: qui custodię prẹerant fuga abijt: ac plerisq; ex uiato-
ribus lignis: ensibusq; munitis in Vesubiũ montem ascendit.
Eo in loco multos ex fugitiuis seruos : quosdã etiã ex agris li-
beros in unũ cõgregans: quę propinquiora aderant depopula-
batur loca: suppretores habens Enomaum: ac Crissũ gladiato-
res. Itaq; cum prędas ex ęquo partiretur/ magna cõfestim mul-
titudo ad eum confluxerat. Ad quem oppugnandum primus
Varinius Glabrus missus est. Post illum Publius Valerius nõ
legitimũ adducens exercitum: ueꝝ ex celeritate: & itinere col-
lectum. non enim deinceps romani belli alterius motum: nec
a prędatoribus simile futurũ expectabãt. Cum ad pugnã uen-
tum esset romani superantur. Spartacus Varinij equum ense
confodit: parũq; abfuit romanorum ducem a gladiatore in ca-
ptiuum duci. Post hoc prẹlium longe maiores copię ad Spar-
tacum undiq; aduenere. Et iam ad septuaginta uirorum millia
ĩ exercitu habebat: & arma dietim fabricabat: & apparatus de-
ligebat. Qui autẽ romę aderant/ consules cum duabus legioni-
bus emisere: Quibus se obijciens Crissus triginta millibus sti-
patus/ circa Gargarũ montẽ ab utroq; superatᷓ: ac duobus exer-
citus partibus amissis una & ipse concidit. Spartacũ ꝑ Apen-
ninũ montẽ ad alpes: & deinde ad Celtas properantem alter
consulũ adeptus a fuga prohibuit. Altero deinde insequente
cũ ad utrosq; se cõuerteret/ per partes uictor euasit: ac illi qui-
dem cũ tumultu ab eo discessere. Spartacus tercentos ex roma-
nis captiuos Crisso ĩmolauit: ac centũ uiginti millibus peditũ
romanoꝝ circũseptus ad urbẽ properabat: quę inutilia armoꝝ
supererant igne cõburens: & captiuos uniuersos neci dedens:
ac super eos curruũ iumenta conficiens quo leuius incederet.

Attende uirum.

Vesubius mons.

Enomaus & Crissus Spartaci suppretores.

Varinius Glabrus: & Publius Valerius romanorum duces contra Spartacum missi.

Initium pugnę.

Vincuntᷓ romani.

Aduentus maiorum copiaꝝ ad Spartacũ.

Instauratur exercitus a romanis.

Vincitur Crissus.

Gargarus mons.

Spartaci fuga: & deinde uictoria.

Crudeliter a Spartaco ĩ romanos captiuos.

Spartacus ingenti peditũ romanorũ numero circũseptus ad urbem properat.

Occursus consulum circa Picenum.
Insignis pugna.
Ingens romanorum cędes.
Prudens latro.
Dimittit Spartacus accessum ad urbem: & conuertit se ad montes.
Thurium urbs.
Diligentiam nota latronis.
Iteratio pugnę: & uictoria a romanis.
Horrendum bellum.
Stuporem attende omniū.
Licinius Crassus imperator in Spartacū proficiscitur.
Decimatio.
Opiniones lege: & historiam.
Licinij Crassi uirtus & uictoria de Spartaco.
Spartaci fuga: & obsidio.

Transfugis plurimis ad eum uenientibus neminem admisit. Consulibus iterum circa Picenū illi occurrētibus, alia insignis pugna ęditur: & tunc quoq; ingens peracta romanorū cędes. At ille recta ad urbem pergere nō ausus: cum nec ęqualem se ciuibus in bello crederet: nec exercitum omnē militaribus instructum armis duceret: nulla quippe ciuitas cum illo conspirauerat: sed serui duntaxat: & fugitiui: & confusa turba illū sequeret uersus Thurium ad montes se conuertit: Thuriūq; recepit. Aurū porro: & argentū negociatores inferre prohibuit: aut illud possidere. Aes solum: ac ferrum non mediocri precio emebant: & importantes humane pertractabāt. Qua ex re materiam abunde nacti egregia arma confecerant: & plerunq; ad prędas discurrebant. Romanis iterum ad manus uenientibus uictores tunc quidem euasere: ac multum prędę consecuti retro abiere. Tertius iam annus elapsus erat: & romanis horrendum iam adhuc erat bellum: quod a principio ueluti gladiatorium contempserant. proposita nouorum consulum electione stupor omnes detinebat: nec quisq̄ ad petendū descendebat: quoad Licinius Crassus genere: atq; opibus longe pollens inter romanos imperiū suscepit: & sex alijs legionibus ad Spartacum contendit. Cum applicuisset: quę consulum duorum fuere, copias recepit: ex quibus iacta sorte ueluti de sępe uictis partem decimauit. Quidam non ita existimant. Sed cū imperatori iterū insurrexisset ex omnibus uictis decimū quenq; ex sorte delegisse: & ad quattuor millia interemisse cum ob multitudinem haud multum indigeret. Vtrum istorū factum sit: terribilis certe ipsis ob hostiū uictoriam apparuit. Nam confestim ad decem millia: qui cum Spartaco una militabant euicit: & duas eorum partes interficiens ad Spartacum propius magno animo accessit: quem tandem illustri pugna superatū: fugientemq; ad mare persecutus est: cū in Siciliam per naues

transire properaret. Illum igitur adeptus fossa circũsepsit: & mœnibus valloq̃ cõtinuit. Cum per uim ad Sannites excurrere temptaret/ Crassus ad sex millia circa solis ortum interemit: totidemq̃ alios circa occasum/ tribus ex romano exercitu duntaxat interfectis: septẽ uulneratis/ Tanta subito ob suppliciũ ad uictoriam inclinatio facta est. Spartacus equitibus ad eum aliunde confluentibus adhuc perstans non amplius/ ad pugnã omnibus cum copijs prodibat. Multum autem sibi circũsidentes infestabat p partes continue subitoq̃ incumbens: faces etiã igne correptas in fossam demittens uallũ incẽdebat: & laborẽ illis multo difficiliorem afferebat. Captiuũ preterea ex romanis campi in medio suspendit/ proprijs militibus aspectũ anteponens: quem uicti essent passuri. Romani interim: qui ĩ urbe morabantur obsidionem intelligentes/ cum turpe ducerent gladiatoriũ bellũ in tam longum differri tempus/ difficultate eius cognita Pompeium ex hiberia nuper redeuntem/ ad curã eius rei delegere. Ob hanc electionem ueritus Crassus ne gloriam huius belli Pompeius sibi ascisceret/ summa festinatione in Spartacum deducit. Spartacus Pompeiũ preuenire studens Crassum cum eo ad fœdus inuocat. Verum ab illo repulsus periculum subire statuit. Assidentibus igitur equitibus magno conatu cum omnibus copijs uallum exuperat: ac Brundusiũ uersus celeri fuga sese proripit/ Crasso cõtinue uestigia eius insequente. Cum uero relatum esset Lucullũ ex mithridatica uictoria reuersum Brundusiũ uenisse/ desperatis omnibus/ magnis copijs cum Crasso congredit̃. Exorta pugna longa quidẽ ac difficili ueluti in desperatione tot milliũ in unũ coeuntium Spartaco femur telo transfigit̃: quo uulnere prolapsus in genu cõcidit: obiectoq̃ clypeo insurgẽtes repellebat: depugnabatq̃: donec ipse: ceteraq̃ multitudo ĩ circuitu eius oppressa est. Reliquũ exercitus nullo ordine: ut ĩ turba cõcisũ/ sic ut cedes sine

Ingens cedis differẽtia.

Audax latro.

Romanorũ consiliũ ob dilationem belli gladiatorij.

Pompeij gloria.

Crassi astus.

Inanem uide latronis astutiam.

Spartaci fuga: & Crassi insecutio.

Brundusium.

Lucullus.

Desperationẽ attende.

Difficilis pugna.

Vulneratur Spartacus.

Crassi uictoria de Spartaco: & omni eius exercitu.

Spartaci mors.
Nota cędem.
Sex mille a Crasso p iter a Capua romã in crucibus sublati.
Particeps Pompeianę glorię Crassus.
Origo paruę dissensionis inter Pompeium: & Crassũ.
Syllę lex.
Pompeius: & Crassus cõsules electi quid.
Perpropriam: & notandam lege contentionem.
Populi timor: & deprecatio ad consulẽ in foro.
Ariolorũ pronosticationes de dissensiõe.
Iterata populi deprecatio cum gemitu ad utrosq consules.
Illustriũ uirorũ nota humilitatem.
Laudes consulum.
Prudenter a populo.
Maioris futurę contentionis mira dissolutio.

numero ędederetur. Ex romanis mille desiderati. Spartacus ipse defunctus/ nusq̃ inuentus. Multitudo ex his ingens extra prę/liũ ĩ montibus secesserat: ad quos Crassus profectus est. Illi in quadraginta acies diuisi depugnabant: donec omnes interfecti cũ cęteris occubuere/ sex millibus exceptis: qui capti in crucibus sublati sunt per iter: quod a Capua romam usq protendit. Hęc Crassus sex mensibus operatus particeps potissimũ omni ex parte Pompeianę uisus est glorię: neq exercitũ deponere uoluit. quia nec idem Pompeius uideret facturus: amboq ad consulatum petendum descenderunt. hic quidem iam prętura functus iuxta Syllę legem: Pompeius uero neq prępturam neq quęsturam uspiam adeptus anno ętatis quarto & trigesimo multa tribunis secundũ ueterẽ morem uelle concedere est pollicitus. Consules itaq electi nec exercitus urbi propinquos demisere/ occasionem sibi quisq uendicantes. Pompeius quidem ad hibericum triumphũ Metellum redeuntem opperiri se aiebat. Crassus Pompeiũ prius dissoluere opertere dicebat. Populus igitur dissensionem iam inde emergentem intuens: ac duos exercitus sibi assidentes reformidans/ cõsulem in foro sedentem orare cœpit/ ut ambos inter se cõciliaret. Quod primũ uterq eorum renuit. Ariolis deinde quibusdam multa: ac dira cõminantibus/ ni inter se cõuenirent/ populus iterũ cum gemitu utrosq deprecatus est: denuo Syllę: ac Marij erumnas afferentes. Quibus ex rebus cõmotus Crassus prior e solio descendit: & ad Pompeium profectus manum illi/ ut una conciliaretur exhibuit. Is autem subito assurgens ad illum accurrit: seq inuicem complexi sunt. Laudes itaq multiplices illis reddite: neq populus prius e concione discessit/ q̃ consules exercitus deponere uelle scripsere. Sic contentio quę in maius excrescere cunctorum opinione putabatur/ feliciter dissoluta est annũ circa sexagesimũ ciuilium bellorum: maxime a Tiberij Gracchi interitu.

P. Candidi de ciuilibus romanorũ bellis ex Appiano Alexandrino in latinũ traductis liber primus feliciter explicit. Incipit eiusdem secundus. Lege felicissime.

Post Syllę monarchiam: & quęcunq; a Sertorio ac Perpenna in hiberia gesta sũt/ alia denuo ciuilia romanis insurrexere bella/ quousq; Caius Cęsar Pompeiusq; magnus ad inuicẽ armis usi: Pompeiusq; a Cęsare superatus est: Cęsarem uero in Senatu nõ nulli regno aspirantem interemere. Hęc igit̃ quemadmodũ acta sint: & Pompeius: ac Cęsar demũ interierint/ hoc secundo ciuilium bellorum libro describemus. Pompeius depurgato prius a piratis mare: qui undiq; omnia deprędabantur/ Mithridatẽ Ponti regem debellauit: regnũ quoq; eius: ac reliquas illi parentes nationes ad orientẽ usq; sibi subdidit. Erat autẽ adolescens adhuc Cęsar: uerꝫ dicendi: & agendi promptitudine longe clarus: & qui uniuersa auderet: atq; speraret ad ambitionem supra modum profusus: & ardens utpote qui ędilitatem: & pręturã ęre alieno meruisset: felicitate etiam quadam gratus multitudini: quę utplurimũ liberales colit: ac diligit. Lucius autẽ Catilina glorię: & generis splendore pręcellens/ temeritate notissimus adolescentem filium ob Aurelię Orestilię amorem interfecisse dicitur: cum mulier superstite filio nuptias eius recusaret. Is Syllę familiaris olim: & amicus/ seditione plenus/ tyrannidis illius imitator fuit/ ex ambitione pariter ad inopiam redactus cum a potentibus quibusdam uiris mulieribusq; obseruaretur ad consulatum petendum accesserat: quasi ab illo ad tyrannidem paraturus aditũ. Sed cũ eligi se cito sperauisset/ ob huiusmodi suspitionẽ repulsus est: & Ciceroni consulatus eius loco

Caius Cęsar.
Pompeius magnus.
Piratę.
Mithridates Ponti rex.
Cęsaris mores: & ambitio.
Gratus multitudini Cęsar.
Lucij Catilinę crudelitatem in filium: & temeritatẽ attende.
Aurelia Orestilia.
Catilina Syllę familiaris: & amicus.
Catilinę coniuratio: & seditionis origo.
Cicero consul loco Catilinę.

Catilinę inuectio in Ciceronem.

Attende mulieres.

Cornelius Lentulus: & Cethegus: pretores in urbe.

Exercitus: & pecuniarum comparatio ex italia.

Fesulę.

Tyrrhenij: qui nunc Hetrusci.

Caius Manlius.

Piceni.

Apulia.

Coniurationis indicatio Ciceroni.

Qui mulierib9 secreta tua pandis attēde.

Fuluia meretrix.

Quintus Curius Fuluię amator ob probrū cōsulatu amotus

Ciceronis uirtus.

Conspiratorū ordo.

Catilina Fesulas ad Manlium.

delegatur/ uiro pręcipua eloquētia: & oratorijs artibus ornato. Ob id Catilina eos improbans: a quibus consul esset designatus/ in ignobilitatē Ciceronis inuectus/ nouū hominē Ciceronem appellat. Sic enī eos: qui a seipsis nulla maiorū dignitate claruere romani solent nominare. Hospitalitatem preterea urbis irridens Inquilinum eum nominat: quo uerbo dicuntur hi qui alienas ędes incolunt. Ipse uero hac ex causa rempublicam fere omnem penitus euertit: ita ut minime ad monarchiam: aut magnū aliquod emergeret: ueꝝ litibus repleretur: & inuidia. Pecunias quippe a plerisq; mulieribus undiq; cōquirens: quę uiros ipso in tumultu occisum iri putauerant/ cū nō nullis Senatorij ordinis: equitibusq; iureiurando cōuenit. Induxit & populares quosdam: & hospites: & seruos: Quorum primores fuere Cornelius Lentulus: & Cethegus: erant enī hi ea tempestate pretores ī urbe. Per italiam uero quosdam ex Syllanis demisit: qui cōmoda per uim parta consūpsissent: similia autē exoptarent: ex Fesulis scilicet tyrrhenijs Caium Manlium: Ex picenis: & Apulia alios: qui exercitum secrete compararent. Quę omnia cū occulta adhuc essent: & incognita/ Fuluia parū pudica mulier Ciceroni indicat. Huius amator Quintus Curius fuit/ uir ob probrum consulatu amotus: & ob id consiliorū Catilinę particeps/ leuis admodum: & ambitiosus/ ad mulierem omnia detulerat: & ueluti potentiā statim habiturus/ eorum: quę in italia agitabantur mentionē fecerat. His perceptis Cicero ciuitatē per interualla pręsidijs munit: & ex illustribus plures emittit: qui ad suspectiora queq; intenti pręsiderent. Catilina nemine eum suscipere audente/ ob diligentē undiq; cautelam suspitione exterritus: & ī celeritate spem apponens pecunias Fesulas mittit. Apposito insuper cū cōiuratis ordine ut Ciceronē interficerent: urbem per interualla nocte incenderent/ ad Caium Manlium quasi alium paraturus exercitum sese proripit/ ut sequēte urbis incendio promptus accurreret.

Eo in loco fasces: & secures ueluti proconsul leuiter admodum prę se tulit: & ad Manlium profectus delectus habere cœpit. Lentulo: & coniuratis tempus patrandę rei adesse uisum / cum Catilina ad Manlium uenisset. Lentulū igitur ipsum: ac Cethegum circa auroram ad Ciceronis domū ensibus ueste contectis insidias struere iubent. Ingressos deinde ob dignitatem sermone in longum deducto / interambulandum Ciceronem a cęteris semotū interficere. Lucium uero Sextium Tribunū plebis concionē subinde aduocare: palamq; de Cicerone conqueri: qui assidue bellū quereret: urbem nulla ex causa in discrimen poneret. Post Sextij orationem nocte insequenti reliquos ex cōiuratis duodecim in locis urbem incendere: prędari omnia: optimos quosq; interimere. Sic enim Lentulo: Cethego: Statilio: & Sextio: cęterisq; cōiurationis primoribus agendum uidebatur: tempusq; ad ea opperiebant᷑. Legati Allobrogum eorum pretores apud Senatum accusaturi romam uenerant: Galliam quoq; ad bellum concitare cū Lentulo: cęterisq; una consenserant. Hos Lentulus ad Catilinam ire iubet: & cū his Vulturcium Crotoniatem emittit: qui litteras sine nomine ad eū deferat. Legati ob id ipsum ambigentes / rem Fabio Sangę annūciant. Erat autē is Allobrogū patronus ī urbe: ut cęteris populis olim romę adesse mos fuit. Ab hoc Cicero certior factus legatos urbe discedentes: & cum his Vulturcium intercepit: eosq; in Senatum subito inducit. Hi quę a Lentulo audierant Senatui referunt. Inducti porro addidere Lentulū sępenumero illis affirmasse / tres e Corneliorū familia romanis futuros principes. Ex his Cinnam & Syllam prius extitisse: Se tertiū Sibyllinis libris declarari. Quibus cognitis Senatus Lentulum dignitate spoliauit. Cicero unūquēq; separatim in prętorum custodia deponit. Ipse in Senatū reuersus / sententiam de omnibus exquirit: ac statim in Senatu tumultus oritur: nec enim eorum quę ferebantur manifeste adhuc patebat timor.

Lucius Sextius Trib. plebis. Statilius.
Primores cōspiratiōis.
Allobrogū legati ad Senatū attende cur.
Vulturcius Crotonias.
Pulchra historia.
Fabius Sanga Allobrogum patronus romę.
Patefactio rei ad Ciceronē per Fabium quo pacto lege.
Legatorū: & Vulturcij interceptio a Cicerone: & eorū inductio in Senatum.
Quę a legatis: & Vulturcio Senatui referuntur attende.
De Lentulo quid amplius a legatis.
Libri Sibyllini.
Lentulus a Senatu dignitate spoliatus: cęteriq; coniurati separatim a Cicerone in custodia deponunt᷑.
Tumultus.

Lentuli preterea: ac Cethegi serui: libertiꝗ magna opificum manu in unũ comparata pretorũ domos diuerso itinere inuaserant: eorũꝗ dominos per uim liberare conabãt. Qua re percepta Cicero e Senatu egreditur: & opportunis presidijs ubiꝗ appositis iterũ in Senatum/ ut sententiam exquireret accurrit. Syllanus consul designatus primus ut sententiã efferret a consule rogari cœperat. Quippe romanis consul prefuturus merito in primis dicturus uidebatur: & ut puto multa ex his: que decreta essent executioni mandaturus: & ob id maturius: liberiusꝗ singula animaduersurus. Consulente itaꝗ eo cõiuratos ultimo supplicio afficiendos esse/ multi assensi sunt: ad Neronem quousꝗ delata sententia. Nero interim eos custodiri: donec Catilinam bello superassent: & rem diligentius: certiusꝗ animaduertissent/ equius censebat esse. Caius autẽ Cesar cum suspitionẽ minime purgaret/ ne coniurationis particeps uideretur esse/ Cicerone neutiꝗ fidente/ si ad hunc ĩ primis popularem: seditiosumꝗ sententiam afferrent/ hos uiros per municipia: que Cicero elegisset distribuendos esse censuit: donec superato Catilina in iudicium acersirentur: neꝗ quid dirum: aut intolerabile in primores uiros preter ius equũꝗ esse statuendum. Eius sentẽtia cum iusta apparuisset: & a plerisꝗ admitteret/ multi haud prudenter in eam inclinarũt. Cato suspitionem: que in Cesare latebat graui: luculentaꝗ oratione pronunciat. Veritus itaꝗ Cicero/ ne instante nocte aliqua cõiuratorũ manus in foro exurgeret: ac pro illis: pariter & seipso sollicitus/ ne quid dirum: aut fœdum molirent/ utilius esse ratus: cũ Senatus ĩ curia adhuc esset/ celeriter nullo iudicio rem conficere: unũqueꝗ ex coniuratis in carcerem deduci imperat: Ibidemꝗ multitudine inscia supplicio affecit. Post hec in forum delatus palam eos interijsse significauit. Ceteri metu territi: ac sibi ipsis precauentes hinc inde dilabuntur: Eoꝗ modo ciuitas a trepidatione: que cunctis eamet die potissimum institerat:

Prudenter Cicero.

Sententia a Cicerone in Senatu exquirit.

Nota sententias.

Syllani sententia.

Neronis.

Caij Cesaris: ꝗuis Ciceroni suspectus esset.

Cesaris sententia a plerisꝗ probata.

Catonis oratio de suspitione in Cesarẽ.

Ciceronis timor: & sollicitudo.

Coniuratorũ suppliciũ a Cicerone.

Terrorem attende.

Ciuiũ respiratio a trepidatione.

paulisper respirauit. Catilinã deinde ad uiginti hominũ millia in unũ adducentem: quorum quarta fere pars armis instructa fuerat: & in Galliã/ quo delectus nouos appararet properantẽ Antonius consul alter sub ipsis alpiũ radicibus/ nullo fere negocio nactus superauit: Virum temerarium tam crudele opus mente cogitantem: & ad rei experimentum multo temerarius/ apparatu fere nullo prodeuntem: q̄q̄ nec ipse Catilina: aut quispiam ex his: qui illustriores affuere/ fuga saluti suę consuluerint: sed in hostes proruentes/ pariter in pugna cõfossi sint. Catilinę itaq; seditio: cuius causa parũ abfuit/ uniuersam fere urbem ad extremũ deduci exitium/ Ciceronis cõsilio in hunc modum dissoluta est. Cicero q̄q̄ dicendi potestate clarus haberetur/ tũ uel maxime ob insigne facinus omniũ fere uersabat͂ in ore: & saluator tunc quidem pereuntis patrię uisus est extitisse. Gratię itaq; immensę ab omnibus illi habitę: uarięq; laudationes. Nam Cato patrem patrię illum appellauit: quod decus nominis subinde a populo confirmatum est. Ea ex causa a non nullis creditum est/ huiusmodi appellationem a Cicerone sumpsisse initium: ac subinde ad imperatores: qui digne habebantur paulatim defluxisse. Nec enim omnibus q̄q̄ regno presidentibus a principio statim cũ cęteris appellationibus id nomen inditum: uerũ procedente tempore/ uix maximis adhuc: in testimonium uirtutis accessit. Cęsar deinde in hiberiam delectus pretor/ cum in his: quę utilia uisa fuerant romę sperneretur: magnamq; facultatum partem ob ambitũ ęre alieno deuinxisset/ huiusmodi uerbis usus dicit͂. Bis millies & quingenties centena millia sibi adesse oportere ut nihil haberet. Compositis igitur his: a quibus petebat͂/ ut melius licuit/ in hiberiã delatus/ neq; ĩ ciuitatibus ius dicere: diem ue adhibere ad causas: aut his similia agere sustinuit: ueluti qui nihil opere precium in huiusmodi rebus esse crederet: uerũ exercitu in unum comparato/ cęteros hiberorum populos per partes aggressus:

Catilina uiginti hominũ millia in Galliam adducens ab Antonio altero consule superatur.

Temerarius uir.

Catilinę: & conspiratorũ laus: pariter & mors.

Catilinę seditio Ciceronis consilio dissoluta.

Cicero pater patrię.

Cato Ciceronẽ patrẽ patrię appellauit.

Appellationis initiũ a Cicerone creditũ ad imperatores defluxisse.

Cęsar q̄uis romę spretus/ in hiberiã pretor eligitur.

Nota uerba.

Cęsaris probitas in hiberia.

Magna pecuniarũ uis a Cęsare ex hiberia romam missa.
Quintus quęstor.
Triumphus a Senatu Cęsari decretus.
Comicia consulũ.
Comiciorũ lex.
Cęsaris animus ad consulatum: & ad Senatũ petitiones.
Seditiones Cęsaris in urbe. (Cęsarem.
Catonis aduersatio in Cęsar ad comicia.
Pompeij rogationes ad Senatum.
Inuidorũ repugnationes in Pompeium.
Lucius Lucullus in Pompeium quid.
Pompeij astutiam: & pollicitationes ad Cęsarem nota.
Cęsar Crassum Pompeio conciliauit.
Tricipitium aduerte.
Suspitio Senatus: & cõsiliũ ob suspitionem uide.
Lucius Bibulus Cęsari aduersus.

regionem omnem ex tributo romanis obnoxiã parere uoluit: magnam quoq; pecuniarũ uim per Quintum quęstorem romam misit. Cuius rei causa cum triumphus a Senatu decretus esset/ pompę apparatum q̃ splendidissimũ ĩ suburbanis romę iubet instrui. Hisdem forte diebus creandorum consulum comicia romę parabantur: necesseq; erat petitorẽ una adesse. Ingredienti uero neutiq; ad triũphũ licebat redire. Cęsar ad consulatũ potissimũ aspirans/ nundũ triumphi apparatu ędito ad Senatum destinat. rogat ut absenti per amicos consulatũ petere liceat. Eius rei licentia pręter legem alijs non nunq̃ concessa fuerat. Contradicente autẽ Catone: & diem ad petendum destinatam uerbis deducente/ Cęsar spreto triumpho/ ad comicia descendit: & creationẽ eius dignitatis opperiri cœpit. Interea Pompeius ob mithridaticum bellum ad summũ glorię: & dignitatis euectus/ Senatũ rogare pergit/ ut multa: quę regibus: dynastis: ac ciuitatibus idem cõcessisset/ Senatus ex decreto cõfirmare uellet. Econtra plurimi inuidia accensi in illum repugnabãt. Inter hos uel in primis Lucius Lucullus fuit: qui ante Pompeium ad id bellum delegatus/ debiliorem ad resistendũ Pompeio Mithridatem reliquisse se aiebat: eius belli gloriam sibi soli spectare pręedicabat. Lucullo Crassus pari modo adsistebat. Indignatus itaq; Pompeius affinitatem cũ Cęsare inire studuit: seq; in petitione consulatus illi affuturũ iureiurando pollicetur. Is Crassum Pompeio subinde conciliauit. Summa igitur potestate inter se functi/ cõmoditates ad inuicem partiri cœperant. Horum igitur consensum uno libro reprehendens quidam Tricipitium eos nuncupauit. Senatus cum de illis suspicaretur/ Lucium Bibulum Cęsari aduersum cum eo consulatum administrare iubet: Ac subito contentiones inter illos: & armorũ priuatim apparatus extitere. Cęsar ad dissimulandum promptissimus uerba in Senatu habuit: quasi cũ Bibulo

conciliari cuperet/ quantū eorum dissensio reipublicę molesta sit edisserit. Cum ex animo locutū omnes putarent: ac Bibulus nullo apparatu: aut custodia in eum uteretur/ magnam uirorū manum clanculum in unū comparat. Legem deinde tenuiorū in Senatum defert: Agros in cōmune partiri admonet: pręcipue qui circa Capuam cęteris cultiores & uberiores habebant: patribus diuidendos esse: quibus trium liberorum ius adesset: mercedē popularis beniuolentię iam inde meditatus. Quippe ad uiginti hominū millia his perceptis ī unū uenerant: trium liberorum alimoniam ultro deposcebant. Cū multi sententię eius aduersarentur/ dissimulata indignatione: quasi quę iusta & ęqua essent ab illis spernerentur/ Senatu egreditur: ac per annū integrum Senatum ulterius cōuocari uetuit. Cum demū in rostris concionem habuisset/ Pompeium: Crassūq; subinde de lege interrogat. Cui illi uicissim assensi sunt. Populus contectis armis ad legis lationem progressus est. Senatus cū nemo illum conuocasset (non enim alteri ex consulibus id agere licebat) ad Bibuli progressus domū/ nihil Cęsaris potentię: & apparatui aduersum moliri audebat/ Bibulum duntaxat huiusmodi legibus sese opponere adhortabatur: neq; desidię uerum alacritatis opinionem cęteris afferre. Ab hoc persuasus Bibulus Cęsare adhuc concionante ī forum prosilit. Seditione igit̄ ac tumultu inuicem coortis/ tandem ad uulnera peruentū est. Quidā itaq; exertis ensibus/ fasces: reliquaq; Bibuli magistratus insignia dilacerant. Tribunū pręterea: & qui illum circūsteterant plagis aggrediuntur. Bibulus nihil territus iugulum ultro nudatum offerebat: amicosq; Cęsaris magno clamore ad id opus hortabatur. Si enim quę iusta: & ęqua sunt Cęsari aiebat suadere nō possum/ scelus omne hoc: & odiū moriens ipse in eum reijcio. Cęteꝝ eundem reluctantem/ amici in proximū Iouis possessoris templum deferunt. Cato subinde ad eos missus iuuenili more inter medios progressus est: concionariq;

Attende quid Cęsar.
Delatio legū a Cęsare.
Tenuiorū leges.
Agrorum partitio in cōmune.
Nota legem.
Viginti hominū millia in unū. cur.
Cęsaris dissimulatā indignationē aduerte.
Prohibitionē attende.
Concio in rostris a Cęsare.
Populi fauor in Cęsarem.
Senatus adhortationes ad Bibulum.
Bibuli audacia.
Seditio: ac tumultus.
Vulnera.
Fasciū: & reliquorū insigniū magistratus Bibuli dilaceratio.
Aggressio & plagę in Trib. Nota.
Maior Bibuli audacia.
Bibuli amici quid.
Templum Iouis.

Audax Cato.
Intrepide: & peracerbe Cato in Cęsarē.
Effertur e tribunali Cato.
Leges mādato Cęsaris sanciūt. Attende
Cōminationes mortis in Catonem.
Non nullorū timor ob Cęsarem.
Qui aliorū suasione in discrimen adduceris. nota.
Vectius uir popularis quid.
Postumius Bibuli lictor.
Fraus a Cęsare.
Vectius neci tradit.
Cęsaris audacia.
Prudenter Bibulus.
Leges Cęsaris aduerte.
Equites cū apud Senatum institissent quo tributorū onera mitigarent: & Senatus id differre uideret: lege quid Cęsar.

inter illos cœpit: quoad Cęsaris mandato/ e loco sublatus/ e Senatu educit. Nō multo post alijs itineribus elapsus/ ad tribunal iterum accessit: nec ullis minis ab incepto deterreri potuit. In Cęsarem porro peracerbe inuectus est: donec e tribunali sublatus effertur: & leges Cęsaris mandato sanciunt. Cęsar preterea populū/ q̄ optimas eas existimare/ iureiurādo adegit: Senatumq; pariter iurare deposcit. Annuentibus multis/ cum Cato silens: quietusq; persisteret/ Cęsar illi/ si iusiurandū recusasset: mortem est cōminatus: quod a populo pari modo confirmatū est. Iurauere itaq; hi: ac non nulli trepidantes: Tribuniq;. Non enim ulterius illi obsistere tutum uidebatur. Cum cęteri legē approbassent/ Vectius uir popularis/ ī mediū ense nudato progreditur. Se a Bibulo: Ciceroneq;: ac Catone missum profitet: quo Cęsarem: Pompeiūq; interficeret/ ensem sibi a Postumio Bibuli lictore esse datū. Causa in utranq; partem dubia/ Cęsar multitudinē accelerare iubet. In sequentē diem Vectij disquisitionem referendā censet. Vectius interim carceri inclusus/ ea quę secuta est nocte neci tradit. Cum uarie de rei euentu suspicatum esset/ Cęsar nec id se fecisse renuit: asserens eos qui de se formidarēt/ quoad populus sibi faueret/ cōspirantibus in eum prębituros opem. Bibulus omnibus e manu eiectis/ ueluti priuatus quidā/ reliquo consulatus tempore neutiq; domo pedem extulit. Cęsar ad Vectij causam inquirendam/ cum reipublicę potentiam solus obtineret/ leges quasdam protulit: quę ī primis populo: & multitudini gratę uidebant. Alias porro addidit: quę a Pompeio gesta/ ut pollicitus fuerat/ illi cōprobarent. Interea equites: qui mediam inter populū: Senatumq; tenent dignitatem/ ad omnia potentiores ob facultates: uectigaliumq; & onerū cęterorū mercedem: quę a populis penduntur capientes: multitudine insuper seruorū habundantes/ iampridem apud Senatum institerant/ quo tributoꝝ onera aliqua ex parte

leuarentur. Ad quę cum Senatus differre uideretur/ Cęsar nihil Senatu indigens: uerũ solo populo confisus/ tertiam tributorũ partẽ remittendam esse censuit. Illi ad eorum dignitatem insperate caritatis munus accessisse gloriantes/ Cęsarẽ ad cõuiuia inuitant. Sic globus alius longe potentior Cęsari: populoq̧ accessit/ huiusmodi ciuilitate addita. Ipse spectacula: & ferarũ uenationes edidit: ultra posse in omnes largus: & exuberans: priorũ quoq̧ supergressus est munificentiã/ apparatu: choreis: ac munerũ liberalitate usus. Quibus ex rebus eundẽ ad gallię omnis principatum: quę intra alpes sita est in quinquennium pręorem statuunt: exercitũq̧ pro dignitate legionũ quattuor illi tribuunt. Temporis igitur spaciũ: quo absens futurus erat mente contemplatus: neq̧ minus inuidiam (quę quo maiora possidentur in maius adaugescit) Pompeio filiã connubio adiunxit/ Scipione adhuc existente/ ueritus ne q̃q̃ amicus sibi foret/ magnitudini tamen felicitatis eius inuideret. Audacissimũ porro ex seditiosis omnibus ad magistratum sequentis anni: ac consulem Aulum Gabiniũ statuit/ amicissimũ sibi. Lucij autẽ Pisonis filiam: qui una consulatũ gesturus uidebat/ Calfurniã duxit uxorem: exclamante Catone rempublicã nuptiarũ lenocinio corrumpi. Tribunos uero declarauit Vatiniũ: ac Clodiũ cognomine Pulchrũ: quem turpem quandã infamię notam in mulierũ celebritate subijsse notũ erat Calfurnię Cęsaris uxoris causa: qua de re nihil a Cęsare in eum animaduersum fuit: cũ populo acceptũ esse cognouisset: q̃q̃ mulierẽ a se ablegauerit. Reliqui ob religionẽ ad impietatẽ usq̧ illũ persecuti sunt. Fuitq̧ inter accusatores orator electus Cicero: nec Cęsar in testimoniũ uocatus quicq̃ protulit: uerũ Tribunũ tunc quidem ad Ciceronis insidias parauit/ cum ille Triũuirorũ consensum ad monarchiam aspirantũ propalam improbaret. Sic mœrore pariter ob utilitatem frui eos contigit: cum inimico benefacere ad alterius pręsidia coacti sint. Videtur autem Clodius gratias

Populi gloria ob Cęsarem.
Cęsar ad conuiuia cũ populo.
Spectacula a Cęsare.
Liberalitas Cęsaris.
Cęsar per astum gallię pretor in quinquennium statuitur.
Prudentiam nota.
Inuidię natura.
Cęsaris filia in cõnubium Pompeio.
Scipio.
Astutus Cęsar.
Aulus Gabinius.
Lucius Piso.
Calfurnia Lucij Pisonis filia a Cęsare in uxorem ducta.
Facete a Catone.
Vatinius: ac Clodius Pulcher: Tribuni a Cęsare declarati.
Ambitio ad principatum quid agit.
Infamię notam attende ob mulieres.
Calfurnia Cęsaris uxor.
Non pretermittendã lege historiam.
Insidię in Ciceronẽ.

Nimis ambitiosus Cęsar.
Accusatur Cicero.

Ciceronis uilitatē aduerte.
Demosthenes apud Atbenienses quid.
Ciceronis fuga ex urbe.
Senatus amorē erga Ciceronē animaduerte.
Ciceronis domus a Clodio euersa.
Seditiones in Clodiū.
Milonis aspiratio ad consulatum.
Qui in rerū publicaꝝ administratiōe uersaris.attende.
Pompeij fauores in Milonem.
Fortunę mutatio uaria.
Cicero ob Pompeiū urbe eiectus ab eodem restituitur.
Ciceronis domus publicis impensis instaurata.

uel in primis exhibuisse Cęsari ī obtinenda Gallię prouincia. Hęc igitur tam ingentia a Cęsare adhuc consule peracta sunt: qui priori dignitate deposita subito ad alterā conuertit oculos. Interim Clodius Ciceronē ī iudiciū uocauit/ ꝙ ante sententiā a Senatu latam Lentulū: Cethegumqꝫ supplicio affecisset. At ille qui ad tam illustre facinus summo ingenio uisus est uti: uilior tamen in iudicio apparuit. nam sordidam indutus uestem: flens squalore: & sorde obsitus/ ad quosqꝫ obuios per angiportus se prosternens: etiam sibi ignotos deprecare nō erubuit/ ut tam insigne ipsius opus ob indecentiam ad risum a misericordia deflexerit: ad tantū timiditatis ob unicam domesticā lapsus est accusationem: cuius uita in alienis casibus semper enituit. Quēadmodū & Demostheni ferunt cōtigisse: cū causam apud athenienses pro se esset oraturus/ prius aufugisse q̄ in iudicium descenderet. Clodio uero Ciceronis suasiones per angiportus cum contumelia explodente/ Cicero desperatis rebus sponte profugit: cum quo & amicorū multitudo ex urbe excessit. Senatus quoqꝫ eum uirū ciuitatibus: regibus: dynastisqꝫ cōmendauit. Clodius interim domū eius euertit: In agris autē/ ouilia: stabulaqꝫ disiecit. Ob quę subinde elatus/ etiā Pompeio se aduersum prestitit: qui summā in urbe ea tempestate obtinebat potestatem. Pompeius Milonem qui cum Clodio consulatum postulabat: uirum audacissimum ad consulatus spem eius loco statim concitat: & in Clodium fauores illi pollicetur. Reditum quoqꝫ Ciceroni ex decreto iubet decernere: Sperans cū redijsset Cicero: non ulterius in pręsentē politiam oblocuturū esse: cum quę passus esset mente cogitaret: Iudicia autē: & negocia facilius Clodio persuasum iri posse. Sic Cicero ob Pompeium urbe eiectus ab eodem demum restitutus est/ sexto: & decimo post expulsionem exacto mense. Domus illi: ac cętera publicis impensis instaurata sunt. Admissus est igit̄ summa gloria:

omnibus splendide illum recipientibus ad portas urbis. Ferunt quippe dum uirũ complectunt: & illi gratulantur diem ferme integram fuisse cõsumptam: ut Demostheni athenas redeunti olim cõtigit. Cęsar interea inter Celtas: & Britannos multa rei militaris opera strenue executus: queãdmodũ a nobis in Celticis perscriptũ est bellis, opibus: & diuitijs abundans, ad proximam Italię Galliam circa Eridanũ fluuiũ progressus est: exercitum assiduis fatigatũ prelijs paulatim recreans. Quo ex loco cum pecunias multis romę premisisset, annui magistratus per partes obuiam illi prodeunt: & quicunq; illustres gentium: & exercituũ duces aderant uicissim exierunt, ut centũ: & uiginti fasces circa ipsum affuisse fama sit: Senatorij ordinis ducentos: non nullos ut uicem meritorum redderent: quę ab illo suscepissent: alios pecunijs acceptis illi obsequentes: alios quosdam diuerso alio modo obnoxios: ac parentes. Omnia enim hunc in modũ sibi asciuerat ob exercitus magnitudinẽ: potentiãq; pecuniarũ: neq; minus ob studiũ eximię in quoscunq; humanitatis. Venit & ad eum Pompeius: Crassusq; eiusdẽ potestatis participes cum eo: cõmuniq; consilio uisum est, Pompeium: ac Crassum consulatum inire denuo. Cęsarem uero nationum earum imperio: quod pridem tenuisset, per quinquenniũ adhuc prefici. Sic mutuo consensu rempublicam inter se partiti sunt. Pompeio ad consulatus petitionem Domicius Eneobarbus aduersabatur: & ad diem statutam ambo ad petendum descenderant: nec q̃q̃ nocte ingruente e Marcio campo discedebant. Iam enim lites inter eos cœpte: donec Domicij seruũ lumen afferentem interemere. Insecuta deinde omniũ fuga, Domicius uix in domo propria saluatus est. Pompeij uestis cruore sordida a nõ nullis ad suos delata: Adeo parũ uterq; a periculo abfuit. Consules igitur designati ambo Crassus: ac Pompeius

Attende gloriam.

Clodij historia parumper ab auctore dimittitur.

Cęsar ad Galliam Italię proximam.

Eridanus fluuius.

Honores in Cęsarẽ

Cęsaris humanitas.

Aduentus Pompeij & Crassi ad Cęsarẽ: & eorũ cõmune consilium. perlege.

Domicius Eneobarbus Pompeio aduersus.

Seditionem nota.

Crassus: & Pompeius consules.

Imperiū gallię Cęsa-
ri ad quinquenniū
prorogatur.

Prouinciarū partitio
a consulibus.

Pompeius romę:
amicis in prouin-
cias missis.

Crassi infelicitas in
Parthia.

Pompeius annonę
pręfectus eligitur.

Iulię Pompeij uxoris
mors.

Attende timorem.

Magistratuū dissen-
siones.

Decuplatores.

Ambitiosi.

Nota.

Scelestiorū malicia.

Cęsari, ut instituerant Gallię imperiū in aliud quinquenniū prorogant. Prouincias ipsi inter se: exercitusq; partiunt. Pompeius hiberiam sortitus: ac libyam, amicis ad eas emissis Romę perstitit. Crassus Syriam: ac Syrię proxima, cum ad parthicum anhelaret bellū: & ad lucrū: gloriamq; accōmoda existimaret sibi assumpsit. Verū illi urbe egredienti multa quidem: ac dira tribuni annūciauere: & ne Parthis huius mali prorsus indignis inferret bellū, monuere. Cui minime parenti publicas execrationes extulerūt. Quibus spretis Crassus demū in Parthia profligatus est cū filio eiusdē nominis: uniuersoq; exercitu. Nam ex centum militū millibus, uix decem millia in Syriam e fuga euasisse referūt. Verū hanc Crassi infelicitatē eo libro abunde diximus: qui Parthicus inscribit. Romani assidua fame diutius uexati, Pompeiū annonę omnis pręfectū: & prouisorē elegere: eidēq; ut piratico olim bello uiginti Senatorij ordinis uiros addidere: quos ille uicissim per prouincias partitus est. Ipse nationes undiq; percurrens, urbem frumento: cęterisq; ad uictū necessarijs impleuit: Qua ex causa ad ampliorem adhuc gloriā potestatēq; peruenit. Ea tēpestate Iulia Cęsaris filia cū ex Pompeio pregnans adhuc esset, cessit e uita. Ob id timor uniuersos ciues subito inuasit, ueritos ne ex huius mulieris interitu, magnis inter se exercitibus continuo cōcurrerent Cęsar: & Pompeius, turbata potissimum: & difficulter se habente republica. Nam magistratus per seditionē: & auariciā turpi studio lapidibus ensibusq; inter se cōtendebant. Decuplatores: & ambitiosi nullo rubore ad lucra cōfluebāt. Populus nō nisi mercede accepta ad suffragia prodibat. Ferūt octingentorū talentoꝝ summā magistrat⁹ nomine ex sequestro fuisse deprehēsam: ita, ut neq; consulibus ꝑ singulos annos exercitus ducere: aut bellū gerere fas esset, hac uel in primis Triūuirorū potētia prohibitis quicq̄ agere. Qui autē his scelestiores aderāt: aut exercituū loca communia urbis cōmoda ad se transtulerāt: aut successorum suorū

creationes in utilitatem propriam cōuerterant: Boni uero a dignitatibus omnino excludebantur: ut ex huiusmodi inordinatione per octo fere menses urbem magistratibus caruisse notū sit, Pompeio uniuersa cōsulto negligente, ut dictatoris opportunitas aliquando occurreret. Et hęc quidē multi inter se referebant, unicū pręsentibus malis adesse remediū, si uni duntaxat potestas traderet̃. necesse autē, & mitem simul: & potestate pręditū eligere: his uerbis Pompeiū haud indubie significantes exercitus prępotentis ducem: populiq; amatorē habitū: & Senatū ob eius dignitatē quo uellet inducentē uitę continentia: & sobrietate: ad salutationes porro facilem admodū uel apparentē: uel existentem. Is uero hanc de se expectationē uerbo quidē detestari uidebat̃: opere autē licet clanculū ad eam aspirabat: & ob id reipublicę cōfusionē: indignitateq; despiciebat. Milonē quippe in Clodium sibi famulantē: & populo pergratum ob Ciceronis reditū: & consulatū ueluti in tempore ultro deposcentem a creatione continuit, iniecta mora: quoad animo grauatus Milo, cum Pompeium erga se infidum deprehendisset, Lauiniū in patriam profectus est. Quo in loco Diomedem ex Ilio aduectum in Italiam, urbem primā condidisse scriptores memorant: Distatq; id oppidū a Roma per stadia centū & quinquaginta. Clodio ex ꝓprijs agris in equo reuertenti, Milo circa Bouilas occurrit: & q̃q̃ inimici inter se forent, inuicem tamen sibi cessere: & ad iter inceptū unusquisq; progressus est. Interim seruus Milonis Clodio insurgēs, siue ex mādato eius: siue ꝙ hostem heri sui interimere optaret, ceruicem ense percul it. Hunc igit̃ sanguine madentē equilio quidā ĩ propinquū diuersoriū detulit. Milo cū cęteris seruis ad eū spirantē adhuc necdum uita functū propere accedit: dissimulansq; professus est, neq; se mortē eius appetisse: nec alteri ut inferret mandauisse: uerū cū pereuntem intueret̃ imperfecto opere discessit.

Boni a dignitatibus ęxclusi.

Magistratuū urbis uacatio ꝑ octo menses.cur.

Sagax Pompeius.

Attende.

Pompeij mores.

Pompeius ad salutationes facilis.

Astutia.

Lauiniū.

Diomedes.

Ilium.

Clodij historia ab auctore resumit̃.

Bouile.

Clodij obitus.

Timor.
Clodij corpus in rostra.

Quod cum romę nunciatum esset/ populus timore percitus in foro pernoctauit. Orta luce Clodij corpus a nō nullis in rostra defert: quod a Tribunis quibusdā: & amicis eius Senatui illatum est/ siue honoris causa id agerent/ ꝙ ex senatorio esset genere: siue ut Senatui hęc ipsa negligenti exprobrarent. Ex his nō nulli temeritate notiores/ sedilia: thronosq; Senatorum/ ut pyram illi erigerent unanimi cōsensu efferunt: ignēq; propere īmittunt: Qua ex causa Senatus: pluresq; finitimę circū domus incenduntur. Miloni uero tantū audacię affuisse referūt: ut nihil minus q̄ mortē eius extimesceret: de sepulchri quoq; honore quereret. Seruorum igit: & agricolarum multitudine in unū comparata/ pręmissis ad populū pecunijs/ Marcū Cecilium Tribunū precio ad se asciscens/ in urbem audacissime reuertitur: ac confestim ipsum ingressum Cecilius in forum: & ad eos: quibus munera pręmiserat ueluti in concionē attrahit: simulans se ira percitum/ nullū iudicij momentum se illi concessurum: fisus si pręsentes annuissent/ causam eius ut uerissimam absoluere. Cęterū Milo id opus minime consuluisse dicens: nō enim cū uxore: & apparatu processisse/ reliquū temporis cū Clodio a se gestū rettulit/ uiro audacissimo: & audacissimis amicis circūsepto: qui Senatus domū supra illū succendissent. Loquente adhuc eo reliqui Tribuni: populusq; armis pręmuniti/ in forū prouolant. Cecilius & Milo seruorū uestes propere induti fugam capessunt: Aliorū cędes īmensa oritur nullis amicos Milonis perscrutantibus: uerū obuios quosq; cędentibus/ siue exteros: siue ciues: & ꝑcipue eos: quos uestibus aut anulis aureis a cęteris dissimiles adesse offenderant. Sic in reipublicę perturbatiōe cū ira: & occisione/ tumultu simul incidente/ cū maior pars eoꝝ serui essent/ armati cum inermibus ad pręədas uertebantur: nihil operis illis deficiente ad agendū. Nam ad domos delati: quę in illis erant scrutabantur/ re quidē ad se cuncta uendicantes/ uerbo Milonis amicos inquirebant.

Incendium nota.
Milonis audacia.
Quę peregit Milo post Clodij obitū.
Marcus Cecilius Trib.

Perlege historiam.
Milonis: & Cecilij fuga.
Nota cędem.

Predę.

Hęc occasio per plures dies illis affuit: & ad ignem: lapidesq; : ac omnis exequendę rei causam Milo pręstitit. Senatus timore percitus in Pompeium ueluti ipsis futurū dictatorem coniecit oculos. Sic enim pręsentia hac cōmoditate indigere uidebant̃. Catone deinde Senatū admonente cōsulem sine collega eum elegere: ut solus existens dictatoris potestatem obtineret: cōsulis haberet nomen. Ita primus: & unicus consulatum gerens ꝓuincijs duabus sibi desumptis/ exercitibus: pecunijsq; suffultus/ monarchiam insuper adeptus est urbis: Qui ne a Catone pręsente uexaret̃/ Cyprum ut Ptolemęo adimeret ex decreto illi contulit: quod a Clodio per prius sancitū ex lege fuerat/ ꝙ alias a piratis capto/ Ptolemęus redemptionis causa/ ob pusillanimitatem duo duntaxat talenta miserat. Cato igit̃ Cypricas res composuit/ Ptolemęo pecunias mari inijciente: seq; una cū decretum audiuisset īmergente. Interea Pompeius pœnas delictorū: & potissimū ambitus: decuplatorūq; ꝓposuit. Visum est enī ut ab his principiū reipublicę ęgrotationis emanasset: his etiā celerem medelam esse adhibendam. Principium autē legis sumpsit a primo eius consulatu/ usq; in secundū: Quę lex annorū fere uiginti cōplectebatur spacium: in quibus & Cęsar consulatum gesserat. Amicis igit̃ Cęsaris id ad eius contumeliā fieri arbitrantibus/ si tantū temporis antecederet: rogantibusq; ut pręsentia potius dirigere uellet/ q̃ pręterita inquirere/ maxime ī homines: qui & dignitate: & uirtute noti essent. Pompeius ad Cęsaris nomē maxime indignatus: quasi uiri insontis: & īmaculati fecissent mētionē: cū secūdū eius cōsulatū tēpore antecessisset/ plura se sustulisse ait ad diligentē iam deprauatę ex longo reipublicę directionē. Hisq; prolatis legem tulit: Qua lata statim causaꝝ multipliciū copia affuit. Et ne iudices ob alicuius pręsentiam deterrerent̃/ ipse astante exercitu cuncta intuebatur: Ac primū quidem absentes rei delati sunt

Attende consulem unicū Pompeium

Astutiā nota Catonis.

Ptolemęus Cypricus.

Odij origo Cęsaris in Pompeium.

Lex.

Reorum accusatio ob legem.

Milo.
Gabinius.
Ipseus.
Memius.
Sextus.
Scaurus.
Carnifex.
Reorũ condemnatio: & fuga.
Capitur Scaurus.
Gabinij bona publicantur.
Memius quid.

Milo uidelicet ob Clodij necẽ: & Gabinius pręter legẽ: simul & religionẽ accusatus, absq; Senatus decreto cũ exercitu ĩ ęgyptũ pertransisse aduersantibus Sibyllinis monitis. Ipseus pręterea: & Memius: Sextusq;: & alij q̃plures ob ambitus: & decuplationis infamiã. Scaurus deprecante multitudine a Pompeio pręconis uoce iudicium subire cõpellitur. deinde populo denuo accusatoribus eius aduersante, carnifex quidam e Pompeij pręcursoribus pręsto affuit. Quo uiso omnes cõticuere. Sic Scaurus capitur: & de omnibus fuga subinde recitat̃. Gabinij bona ad fugam publicata. Quę omnia cum a Senatu sũma laude extollerent̃, duas denuo legiones: & tempus ad aliarũ gentium imperium Pompeio attribuit. Memius ex decuplatione condemnatus concedente Pompeio, ut qui aliũ accusasset pœna solueretur: Lucium Scipionem Pompeij socerum ad similem disquisitionem euocauit. Ob hoc Pompeio reorũ uestem induente, plures etiam iudicum eam assumpserunt. Detestatus itaq; rei publicę conditionem Memius accusationem dereliquit. Pompeius ut quę monarchia indigere uidebantur in melius corrigeret, Scipionem residuo anni tempore collegam sibi assumpsit: Post quem alium ad consulatum eligens nihil minus omnia intuebatur: & rempublicã ad nutum ministrabat. Erat enim tũc omniũ primarius in urbe Pompeius. Nam Senatus beniuolentia ut plurimũ in illum inclinabat, çelo Cęsaris: qui ad nullam eius utilitatem proprio utebatur consulatu: quodq; ęgrotantem quodãmodo rempublicam Pompeius subito ad salutem euexisset: nulliq; ipsorum ad consulatum odiosus fuisset: aut molestus. Profugis deinde continue ad Cęsarem confluentibus: suadentibusq; ut Pompeio mentem adhiberet: qui decuplatorum legem uel pręcipue in illum intenderet, Cęsar bene sperare illis persuasit: Pompeium uero laudare non destitit. Tribunos porro adhortatus est, ut legem

Lucius Scipio Pompeij socer ab ipso in consulatu collega assumitur.

Profugorũ suasiones ad Cęsarem.
Attende prudentem Cęsaris simulationẽ.

proferret:qua Cęsari q̃uis absenti secũdũ cõsulatũ petere lice/
ret. Et hęc Pompeio in consulatu pręsidente:& nihil aduersus
eum moliente agitabant. Cęsar Senatũ sibi aduersũ suspicatus
uereri cœpit/ ne inimicorũ conspiratione priuatus haberetur.
Potentia igitur suffultus adesse maluit donec consul crearet:
a Senatuq; poposcit ut per modicum interim temporis Gallię
pręficeretur:uel saltem partem eius sub imperio teneret. Ad/
uersante Marcello qui a Pompeio consul designatus fuerat fe/
runt Cęsarem ensis capulum manu concutientẽ minitanti re/
spondisse. At hic mihi dabit si uos abnueritis. Vrbẽ autẽ No/
uicomũ Cęsar ex latijs in alpibus condidit:eosq;:qui per annũ
pręfuissent romanorum ciues haberi uoluit.quę res latios ma/
xime extulit. Nouicomorũ igitur pretorem quempiam ob id
romanum haberi ciuem ad Cęsaris obprobriũ referens Mar/
cellus/ cedere fascibus:& magistratu uelle dixit quoad hęc ro/
mani patienter ferrent: animũq; cũ ira protulit. Has hospita/
litates conspirationũ consilia esse asserens: easq; deferri opor/
tere:& Cęsari in iudicio opponi. Sic contumeliose in eum in/
uectus Marcellus monet successorẽ ante tempus in prouinciã
illi subrogari.Quę omnia Pompeius orationis placabilitate:&
beniuolentię simulatione cõpescuit: Non ęquũ esse inquiens
uirum splendidum:& in multis patrię suę utilem contumelijs
appetere ob tam modicũ temporis adempti spacium. Deinde
perspicuũ omnib⁹ fecit/ Cęsarẽ dignitatẽ statim cũ tẽpore de/
ponere oportere. Nec multo post Cęsaris hostes ad consulatũ
eligunt/Emilius scilicet Paulus:& Calidius Marcellus/prioris
Marcelli consanguineus: & affinis. Tribunus uero Curio: &
ipse inimicissimus Cęsari:populo acceptus:pterea ad dicendũ
paratissimus. Ex his Cęsar Calidiũ nullis pollicitatiõibus ad se
allicere potuit.Paulũ uero mille:& quingẽtis talentis beniuo/
lũ sibi reddidit/ut neq; p illo quicq̃ ageret:aut contra moliret.

Adhortationes eiusdẽ ad Tribunos.

Cęsaris suspitio ob Senatum.

Marcello Cęsari in petitione consulatus aduersante/nota quid Cęsar.

Nouicomũ urbs: quã Cęsar nõ condidit: sed condere delibe/rauit.

Marcelli contumeliã in Cęsarem lege.

Pompeij simulationẽ aduerte.

Cęsaris hostes ad con/sulatũ electi. scilicet Paulus Emilius:& Calidius Marcellus: prioris consangui/neus:& affinis.

Curio Tribunus Cę/sari inimicissimus.

Astute Cęsar.

Calidij constantiam nota.

Quid agit necessitas.
Pauli basilica.

Curionem autem ut pro se ageret/ plurimo ęre alieno oppressum/ facile adegit. Paulus basilicam longe inclytā suo nomine ex pecunijs huiusmodi publice constituit. At Curio ne subita mutatione perspicuus omnibus fieret/ difficiles quasdā itinerū fabricationes: & apparatus sibi desumpsit: eiusq; muneris pręfectum in quinquenniū se fieri petit: satis fisus nihil horū obtineri posse: uerū Pompeij amicos ob id sibi aduersaturos: & hanc se cum Pompeio contradictionem facile incursurū esse. Quibus succedentibus ut optauerat/ occasionē inimicitię cum illo cepit. Calidius successorem Cęsari in prouinciam demitti postulabat. Iam enim tempus eius muneris ad finē uenisse aiebat. Paulus econtra silentium tenebat. Curio ut utrisq; differre uideretur/ Calidij sententiam ueluti necessariam admodū collaudat. Addit deinde Pompeium pariformiter prouincias: & exercitum deponere oportere. In hunc modum rempublicam omni ex parte tutam: & sinceram fore. Aduersantibus multis: ac non ęque Pompeio tempus effluxisse dicentibus/ apertius iam Curio: ac turbatius rem protulit: & nec successores Cęsari mittendos esse decreuit si Pompeio minime mittantur. Cum enim inter se suspecti forent nunq̄ urbem pacem: quę stabilis esset habituram/ ni ambo priuate degerent. Hęc autem aiebat cum aperte intueretur Pompeiū neutiq; positurum arma: populum porro illi infensum esse nosceret ob decuplatorū pœnas. Eius sententia cum haud indecens uisa esset/ populus Curionem cōmendauit: quasi solus digne ciuitatis odiū ab utroq; auerteret: omnesq; acclamantes illū emisere: ueluti magni cuiuspiam: & difficilis certaminis athletam. Nihil enim ea tempestate Pompeij dissensione periculosius putabatᷓ esse. Interea Pompeius per italiam ualitudine correptus ad Senatum misit mira astutia Cęsaris gesta potissimū extollens: & propria subinde a principio edisserens/ Tertium consulatum: prouinciasq; cū exercitu sibi creditas nunq̄ petijsse ait: Sed cū ad reipublicę

Causam querit Curio

Calidius quid.

Attende fraudem consultorum.

Perpulchra historia.

Optimū lege Curionis consilium.

Pompeij dissensio periculosa.

Dissimulationē nota Pompeij.

curā dignus ab illis eſſet habitus eorū ſuaſionibus ea recepiſſe:
quę autē inuitus ſuſcepiſſet aſſumere uolentibus ultro conceſ-
ſurum eſſe : nec ullum in his diffinitū tempus opperiri uelle.
Hęc autem ars quędam promiſſorum/honeſtatem Pompeio:
Cęſari inuidiam afferebat: qui imperium ultra cōſtitutū tem-
pus retineret. Cum uero Pompeius pręſens aſtitiſſet/his ſimi-
lia exorſus eſt. Imperium ut pollicitus fuerat ultro ponere: &
utpote Cęſaris amicus: & gener minime dubitare ſe ait/eundē
quoq; lęto animo ſimile facturum eſſe. Nam difficile admodū
bellum aduerſus ferociſſimas gentes ab eo per longū tempus
geſtum/cum multos a patria honores recepiſſet/ ad ſacerdotiū
tandem: & quietē uelle concedere. Hęc autē ita referebat ut ad
eos: qui ſucceſſorē Cęſari eſſent pręmiſſuri: Ipſe ſub promiſ-
ſione deponendi magiſtratus permaneret. Curio Pompeij ſo-
phiſmate reiecto Non polliceri opus eſt inquit/ſed deponere:
nec Cęſarē armis exuere neceſſe eſt/ ni prius ipſe priuatus ſis.
Non enim domeſticas inimicitias utilitatē illi afferre arbitror:
neq; romano populo conducere tantū poteſtatis ſub uno dun-
taxat reſidere: qua alter aduerſus alterū craſſari queat: & uim
patrię inferre. Poſtremo patefacta interiore animi ui/ palam
Pompeiū incuſare pergit ueluti tyrannidi aſpirantem: qui ſi
minime Cęſaris metu potentiā exueret/ nunq̄ eſſet poſiturus.
Aequū ſibi uideri ni ambo pareant/ eos ſimul hoſtes iudicari:
& exercitum in utroſq; eſſe pręparandum. Hęc & huiuſmodi
referens Curio neutiq; a Cęſare precio: & pecunia conductus
uidebatur. Pompeius illi ſubiratus: & indignans in ſuburbijs
turbato animo conceſſit. Iam igitur Senatus ad utroſq; ſuſpi-
tione laborabat: popularem tamen multo magis Pompeium
arbitrabatur eſſe: Cęſari uero ob conſulatus habitam de ſeip-
ſo ſuſpitionem ſuccenſebat. propterea minime tutum uiſum
eſt poteſtatem eripi Pompeio/ ni prius Cęſar arma poſuiſſet:
qui extra urbem redactus magna quędam moliri uidebatur.

Diſſimulatio.

Sophiſma.

Audax Curio.

Attende.

In Pompeium nota.

Curionis laus.

Pompeius ī ſuburbijs.

Suſpitionem lege
Senatus.

Popularis Pompeius.

Audax item Curio

Pompeij pœnitentiā nota ob Curionem.

Senatus decretum.

Pompeij astutia.

Titurius: ac Cotta Cęsaris pretores in gallia profligati.

Capua.

Nota fallaciam.

Sententia a Senatu exquiritur.

Astute Calidius.

Verꝝ Curio id ipsū peruertere conatus est, ueluti necesse esset post Pompeiū Cęsarem omnia deponere. Cū nihil peregisset imperfectis adhuc rebus Senatum dissoluit. Id enim Tribuno facere licebat. Qua ex re pœnituisse admodū Pompeiū ferunt ꝙ tribunitiam potestatem a Sylla imminutam: atqꝫ disiectam denuo ipse in pristinū statum redegisset. Dissoluto ab inuicē Senatu: hoc solum ex decreto statuere Cęsarem: ac Pompeiū cum legiones militum haberent utrūqꝫ in Syriam ex suis mittere custodię causa ob Crassi nuper acceptam a Parthis calamitatem. Id autē machinatus est Pompeius, ut legionē ab eo eriperet: quam post Titurij: Cottęqꝫ Cęsaris pretorum recens acceptam cladem Cęsari accommodauerat. At ille unumquenqꝫ drachmarum ducentarum: & quinquaginta dono prosecutus romam ire iussit: aliamqꝫ a seipso ultro misit. Quare cum nihil e Syria discriminis instare uideretur Capuam ad hiberna concessit. Verꝝ qui ad Cęsarē a Pompeio missi fuerant alia multa & quidē difficilia ad eum deferebāt: nitebanturqꝫ ut Pompeio exercitū labore: & temporis diuturnitate confectū: & patriam iampridem appetentem cū alpes pertransisset ultro traderet. Sic enim illi siue ob ignorantiā: siue pręcio corrupti suadebāt. Cęsari copię magnis instructę uiribus aderant: promptissime quoqꝫ ad ferendos labores ob militię assuetudinē: mercedesqꝫ inde habitas: quas bellum utplurimū uictoribus solet impendere: & a Cęsare simul acceperant. Concesserat quippe illis ut quęcunqꝫ concupissent impune raperent. Sic ipsi rerum suarū conscij in unū conspirauerāt. Pompeius ex his: quę acta fuerāt maxime confisus, neqꝫ exercitum ullum: neqꝫ apparatū ad tam ingens facinus erigere curauit. Senatus de utroqꝫ sententiam exquirit. Calidius astute pręfatus singillatim unūquēqꝫ interrogare pergit, an Cęsari successorem dandum censeant: Pompeio magistratum eripi. Hoc autē plures ex ipsis abnuebant: Cesari uero successorem dari suadebant. Proponente deinde

Curione/an ambos arma deponere oporteat/ duo duntaxat: &
uiginti abnuerūt: tercenti & septuaginta a contentione ad uti/
litatē conuersi ad Curionis sententiā inclinarunt. Qua ex cau/
sa Calidius Senatum dissoluit/ uoce intonans/ Vincite qui Cę/
sarē dominū appetitis. Rumore demū licet falso increbescente
Cęsarē alpes transcendentē exercitū ad urbem ducere/ tumul/
tus statim ac timor inuasit omnes. Calidius copias: quę Capuę
inerāt Cęsari uelut hosti obijciendas esse censet. Contradicen/
te ueluti ī re ficta Curione/ Si quę reipublicę utilia sunt inquit
Calidius cōmuni uoce decernere prohibeor/ a meipso ueluti
cōsul utiqꝫ decernam. hisqꝫ relatis cum collega urbem egressus
est: ensemqꝫ Pompeio offerens/ Iubeo te inquit & ipse pro pa/
tria in Cęsarem insurgere: Exercitū adhoc: qui circa Capuam
morā ducit: aut si quis alius in italia nunc est tibi tradimus: &
quęcunqꝫ ipse in unū cōferre cupias. Ad quę Pompeius uelu/
ti a cōsulibus monitus parere dixit. Addidit deinde. Nisi quid
melius uel decipiens: uel ad honestatem potius uerba compo/
nens. Curioni ulterius nulla supra urbem potestas aderat. Nō
enim mœnibus excedere Tribunis ex decreto licet. Querebat̃
igitur palā: quę gesta fuerāt. Consulibus quoqꝫ pręconis uoce
mandare suadet Neminē Pompeio delectus facienti adhibere
fidē. Cū nihil proficeret: nec Cęsari quicq̃ auxilij afferre pos/
set: & iam tribunatus elaberet̃ tempus/ ueritus pro seipso Cu/
rio summa celeritate ad Cęsarem contendit. Is autē enauigato
britannico pelago: & a celtis: qui supra Rhenū incolunt supe/
ratis alpibus/ quinqꝫ millibus peditibus stipatus: equitibus ter/
centis ad Rauenas descēderat: quę urbs italię ultima ad impe/
rium eius usqꝫ pertinebat. Blande admodū suscepto Curione
a Cęsare cū gratias se illi debere ob ea: quę egisset profiteret̃:
pręsentium rerum statū cœpit inquirere. Curio copias omnes
in unū conferre suadet: uniuersumqꝫ exercitum ad urbē agere.
Cęsari econtra de cōciliatione adhuc agendum uidebat̃. Iubet

Curio quid.

Nota historiam.

Calidij uox.

Iterata Curionis audacia.

Principiū ciuilis: seu inter Cesarem: & Pompeium belli.

Nota.

Curio ad Cęsarem.

Britannicū pelagus.

Celtę.

Rhenus fluuius.

Rauena.

Curionis suasiones ad Cęsarem.

Cęsar quid.

Cęsaris epistola ad Senatū per Curionē.
Mirum.
Superba epistola.
Occulta excusatio.
Clamorem attende.
Lucius Domicius Cęsari successor decernitur.
Antonius: & Cassius quid.
Cęsaris exercitus hostilis a Senatu decernitur.
Marcellus: & Lentulus consules.
Mandatum lege.
Lamentationes Antonij.
Antonij: Cassij: & Curionis fuga ad Cęsarem.

itaq; amicos id ipsum experiri: prouincias: & exercitum se deponere uelle promittit: duas solum legiones: & Illyrium cum Gallia: quę intra alpes sita est retinere donec consul esset designatus: Quod Pompeio sufficere uisum est. Verū probibentibus consulibus Cęsar ad Senatum mittere statuit. Curio epistolam eius defert: quā tribus continuis diebus per trecenta: & tria millia stadia prouectus nouis cōsulibus anni principio Senatum ingredientibus legendam obtulit. Continebat autem epistola scriptionē satis grauem: & superbam de his: quę Cęsar a principio egisset: & protestationē quandam ꝙ imperiū cum Pompeio una deponere optasset: Id autē pretores eius recusassent: Seq; ad patrię ultionem: suiq; ipsius subito esse uenturum. Quo audito omnes clamare incipiūt: & ueluti ad belli annūciationem Lucium Domiciū successorem illi dandū esse decernunt. Domicius quattuor millibus delectorū comitatus urbe egreditur. Antonio deinde: ac Cassio: qui Tribunatū cū Curione una gesserāt eius sententiā sępe laudantibus / Senatus ambitiosius admodum Pompeij exercitum ad custodiam eius inuigilare iubet: Cęsaris ut hostilē habendū decernit. Cōsules porro Marcellus: & Lentulus Antonium: & Cassium Senatu excedere imperant / ne in Tribunatu assidentes quicq̄ acerbius ab ullo patiantur. Eam ob rem Antonius elata uoce e tribunali propere descendit iratus: questusq; de magistratu / ꝙ sacrosanctam dignitatem contumelia affecissent. De ipsis preterea lamentari cœpit / ꝙ sententiam quę reipublicę utilitati conferre uideretur ędidisset / cum Ludibrio eiectum esse / cum nec cędis nec odij in quenq̄ fuisset cōscius. Quibus dictis e Senatu egreditur: ueluti qui bella: occisiones: proscriptiones: ciuiū fugā: bonorum publicationes: & quęcunq; futura arbitrabatur ipsis annūciaret. Execrationes etiā impias extulit in eos: qui harum rerū causam attulissent. Confugere & cū eo Curio: & Cassius. Iam enim exercitus quidā Pompeij Senatui assidebat. Illi igit̄

celeriter nocte iam multa clanculũ ad Cęsarem uenere: curru mercenario aduecti: seruilibus amicti uestibus: quos Cęsar eũ habitũ indutos exercitui ostendit: uerbis milites irritans/ꝗ uiros tam pręclaros: tamꝗ ingentia operatos/hostes iudicassent: ac pro ipsis uerba facientes turpissime expulissent. Bellũ igit̃ utraꝗ ex parte oritur: publiceꝗ decernitur. Senatus exercitum a celtis Cęsari uenturũ existimans/ si tempus pręberetur: nec ipsum tam parua manu ad tam insigne facinus accessurũ esse: Pompeium centũ: & triginta millia militum ex thessalis congregare iubet: & eos potissimũ: qui bello assueti militiam exercuissent. Cui ex finitimis nationibus/ ut fortissimos quosꝗ deligeret/ insuper concessum est. Pecunias uero ad id bellum quascunꝗ in publico haberẽt cõtulere. Ad has priuatas quoꝗ addidere si publicę deessent. Vrbibus pręterea non sine ira: & contentione priuatim onera imponũt: nihil promptitudinis: diligentię ue omittentes. Cęsar uero ad eius exercitum subito emittit/ in celeritate potius: & audacia cũ trepidatione: & terrore hostiũ/q̃ ĩ apparatu: & potẽtia spem apponens: & quinꝗ millibus duntaxat stipatus tam ingens bellum aggredit̃: omnesꝗ italię cõmoditates intercipere festinat. Primores igit̃ exercitus paruis copijs: uerũ audacissimis uiris suffultos: ac pacis ueste contectos Ariminũ propere destinat: urbemꝗ inopine assumere imperat. Hęc autẽ Galliã egredientibus prima italię ciuitas sese offert. Ipse circa uesperam ueluti corpore defesso amicis discumbentibus adhuc e conuiuio discessit: & curru inuectus Ariminũ peruenit/ equitibus ex interuallo subsequentibus. Subito itaꝗ delatus ad Rubiconem amnem: qui italiam diffinit/ parumper substitit: & ad fluuiũ prospectans: quęcũꝗ euenire possent mala/ si illũ transisset armatus/ mente agitare cœpit. Deinde ad pręsentes cõuersus hęc effatus dicitur. Continentia huiuscemodi transitus o amici malorũ initiũ mihi afferet: transitus uero uniuersis mortalibus imponet. His dictis

Astutia uerborum Cęsaris.

Bellũ utraꝗ ex parte decernitur.

Apparatus in Cęsarẽ.

Celeritatem: & audaciam nota.

Cęsaris exercitus a principio.

Dissimulationem attende.

Ariminum.

Rubicon fluuius.

Attende.

ueluti furore concitus transire pergit: hoc cōmune inquiens. Iacta alea est. deinde cursu arrepto Ariminū circa auroram ingressus est. Nec diu moratus ad ulteriora cōtendit/ arcibus presidia imponens: & quecunq; in transitu obstiterant/ uel ui: uel humanitate sibi uendicans. Fuge igitur: & conuersiones omnibus in locis sūma trepidatione fieri cœpte. Cursus quoq; nullo ordine admixto fletu/ cū rem haud sane diligenter inspiceret: uerū Cesarem cum uniuersis copijs adesse crederet. Que omnia intelligentes consules / neutiq; Pompeium belli expertem iuxta eorum sententiam in urbe residere: uerū egredi: & per italiam delectus agere/ ueluti republica extremo ī periculo posita iusserunt. Reliqui uero Senatorij ordinis/ cum Cesaris impetum tam subitum: ac preter cunctorum opinionem adesse intuerentur/ trepidare amplius: & ut nullo suffultos apparatu pœnitere eos contigit/ q Cesaris petitiones: ut iniquas reiecissent/ tunc quidem iustas arbitrati: cum timor eorum animos a contentione ad consilij maturitatem traduxisset. Monstra preterea: ac signa celestia mentem plerunq; territabant. Nam sanguinem pluisse deum: sudasse simulacra: plurima e celo tacta fuisse templa: Mulam etiam peperisse memorāt: multaq; alia horrenda apparuisse: que reipublice interitum: mutationemq; portenderent. Supplicationes igitur (ut in cōmuni consternatione) decrete sunt. Populus ad Marij: Sylleq; recordationem uehementer excitus exclamare cœpit/ Cesarem: ac Pompeiū magistratū deponere oportere: quasi in hoc solo finem bellū esset habiturum. Cicero autē de concordia agendum esse censebat. Contradicentibus ad omnia consulibus/ Faonius Pompeio illudens ob ea: que iampridē dictitabat/ Age inquit tellurem pede concute Pompei/ ut exercitus inde educas. Tum ille habebitis inquit exercitus/ si me secuti fueritis: nec multifaciendū existimabitis romam derelinquere: & si italiam ultra romam deserere oporteat. Nō enī prouincias: domosq; proprias

Magna consternatio.
Consules quid.
Timorem attende.
Monstra lege.
Supplicationes.
Populus.
Marius.
Sylla.
Ciceronis consilium.
Faonius.
Pompeius.
Nota.

uirtutem hominibus: aut libertatē afferre existimo: sed homines quocunq; in loco fuerint/ ea secum deportare: auxiliumq; ad inuicem prębentes patriā sibi: domosq; uendicare. Hęc effatus Pompeius: & in urbe residentes increpans/ cum necesse diceret/ nec domibus parcere eos: nec apparatibus: qui pro patria essent pugnaturi/ Senatū simul: & urbem egressus est: & ad exercitum Capuam iter arripit. Eum igitur abeuntem consules sunt prosecuti. Cęteros difficultas ferme detinebat: & in Senatu per noctem cōmorati sunt. Illucescente die maior etiā pars ad Pompeiū uenit. Cęsar interea Lucium Domiciū imperij eius successorem a Senatu destinatum: cęterosq;: qui cum illo uenerant/ ad quattuor milliū numerū in Corfinio obsedit. Qua ex causa moti illi: qui urbem incolebāt/ Domiciū fugam preparantem ad portas urbis consequunt: eumq; ad Cęsarem adducunt. Ille exercitum promptissime sibi obsequentē libens suscepit/ ut reliquos ad simile opus excitaret. Domicium cum omnibus pecunijs: & rebus suis quocunq; libuisset abire concessit: ratus illum ob huiusmodi clęmentiā apud se mansurū esse: ad Pompeium quoq; ire cupientem minime prohibuit. His igit prospere gestis a Cęsare/ Pompeius q̄ primū ex Capua Nuceriam: ex Nuceria deinde Brundusiū uenit/ ut Ionio superato mari in Epirum pertransiret. Eum itaq; in locum delatus belli apparatum aggressus est: gentibus omnibus: prętoribus: dynastis: regibus: ac ciuitatibus per litteras imperat/ ut q̄ maxima quisq; celeritate potest ad bellum se conferat. Et hęc quidem magna gentium multitudine: diligentiaq; parabant. Pompeij exercitus in hiberia cōsederat/ omnibus in promptu paratis: quocunq; necessitas ire cogeret. Legiones autem: quas Pompeius habuit cōsulibus attribuit/ ut cum his a Brundusio in Epirū transmearent. Ipse ad Dyrrhachium tute proficiscit: quod non nulli Epidamnū arbitrant esse/ huiusmodi nominis

Pompeius Capuam ad exercitum.

Lucij Domicij obsidio a Cęsare.

Corfinium urbs.

Capitur Domicius.

Clęmentiā nota Cęsaris in Domiciū.

Discessus Pompeij Capua: & transitus Brundusium.

Nuceria.

Ionium mare.

Epirus.

Exercitus Pompeij in hiberia.

Legiones a Pompeio cōsulibus attributę cur.

Dyrrhachium.

Epidamnus rex.
Dyrrhachus.
Hercules.
Vetus historia.
Ionius Dyrrhachi filius.
Phryges.
Taulantij.
Illyrij.
Liburni.
Naues liburnicas.cur.
Corcyrei.
Thucydides.
Pompeij astutia.

opinione ducti. Rex quippe barbarorū Epidamnus urbē supra mare cōdidit: quę ab ipso nomen assumpsisse creditur. Huius ex filia nepos Dyrrhachus ex neptuno genitus: ut quidā perhibent/ portum urbi adiecit: qui Dyrrachiū appellat̃. Deinde cum fratres aduersus illum bellum gererent/ Hercules ex Erythia rediens/ pro telluris parte ī eos depugnauit. Quamobrem Dyrrhachij Herculem ueluti telluris eorum ex parte incolam fuisse autumant: Dyrrhachum non utiq; inficiantes/ uerum ad Herculem tanꝗ ad deum per prius inclinantes. Ferunt quoq; ea in pugna Ionium Dyrrhachij filiū ab Hercule per errorem interfectum fuisse: Herculem corpus tumulantē in mare proiecisse: ut cognomen illi imponeret. Procedente deinde tempore Phryges quosdā e Phrygia redeuntes regionē: & urbem occupasse. Deinde Taulantios. Post illos illyrium genus. Post Taulantios aliam Illyriorum gentem Liburnos accessisse: qui finitima quęq; citis nauibus inuaderent: & ob id a celeritate nō nullas a romanis naues liburnicas dici: cum quibus primum ad pugnā ueherent̃. Qui a liburnis a Dyrrhachio expulsi fuerāt: Corcyreos mari potentes ī eos induxere: liburnosq; expulere. Eo modo Corcyrei se illis immiscentes urbem coluere. Qua ex causa gręcorū huiusmodi uidetur esse portus: Corcyrei appellationē ut infaustam permutantes urbem: quę desuper imminet/ Epidamnum uocauere. Sic Thucydides illam nominat. uicitq; subinde consuetū nomen: nam Dyrrhachium appellat̃. Qui igitur cum consulibus una accesserant: ad Dyrrhachium classe delati sunt. Pompeius residua copiarū eius Brundusij in unum congregans/ naues opperiebatur: cum quibus ad consules eas ageret: & ut Cęsarem sibi insurgentē a mœnibus repelleret/ urbem fossa munierat. Exercitu itaq; nauibus ꝗ propere ad eum allato/ circa uesperam classem soluit/ fortioribus ad tutelam urbis derelictis: qui demū nocte increbescente/ prospero delati uento/ ad illum peruenerunt. Sic Pompeius uniuerso

exercitu i unũ cõparato: derelicta Italia in Epirũ transfretauit. Cęsar animo dubius quid prius ageret: quo ue i loco bellũ ordiretur, omnem armorũ apparatũ quocunq; ex loco ad Pompeium deferri intuens: ueritus insuper Pompeij exercitum in hiberia morantem copijs refertũ maximis: ac pro tempore instructum, ne ipsi Pompeium persequenti a tergo insurgeret: primũ in hiberiã transire statuit: omnesq; copias suas in partes quinq; distribuit. Nam quosdã ex suis Brundusij: alios Idronte: non nullos Taranti ad Italię custodiã iussit permanere: partem Quinto Valerio misit, ut Sardiniã frumento abundantem occuparet. Asinius etiã Pollio in Siciliã delatus: ad quam Cato antea pręmissus fuerat, cũ ab eo peteret, utr̃ Senatus: an populi mandato alienã prouinciã esset inuasurus, Se ab eo: qui Italiam in potestate haberet demissum esse ait. Ad quę Cato hoc solum inquiens ut subditis parceret cũ eo nolle cõtendere, in Corcyram ad Pompeium enauigauit. Cęsar romã delatus: populum ueterum calamitatum recordatione turbatũ: quas sub Sylla: & Mario olim pertulisset: trepidanteq; magna spe: pollicitationibusq; liniuit, hostibus humanitatẽ pręferens: ac clęmentiam. Lucium enim Domiciũ a se captum cũ pecunijs: ac necessarijs suis libertati redditũ fuisse ait. Quibus dictis publici ęrarij claustra perfregit. obstantiq; in aditu Metello ex tribunis plebis mortẽ est cõminatus. Thesauros a nemine contactos usq; in illam diem militibus rapere concessit. Hos olim execratione proposita publice conditos fuisse memorant, ut nisi celtico insurgente bello a nullo promeren̄t. Verũ Cęsar Celtas a se deuictos asserens, urbem ab execratione liberam reddidisse ait. Lepidum Emilium urbi pręfecit. Tribunũ autẽ Marcum Antonium Italię: exercitibusq; circum eam existentibus pręsidere uoluit. Curionẽ Catonis loco Sicilię imperare. Quintum Sardinię. Ad Illyrios Caium misit Antonium. Licinio Crasso

Transitus Pompeij in Epirum.
Cęsaris timor: & consilium. Attende.
Quę a Cęsare in hiberia contra Pompeij duces gesta sunt.
Acta per Cęsarem prius q̃ in hiberiam descenderet. lege.
Terra Oterantis dicit̃.
Quintus Valerius.
Sardinia ferax.
Asinius Pollio.
Sicilia.
Cato quid.
Asinij responsum ad Catonem nota.
Romam Cęsar.
Humanitas Cęsaris.
Cõminationes mortis in Metellũ aduerte.
Aerarium a Cęsare spoliatur.
Optima ratio.
Emilius Lepidus.
Marcus Antonius.
Prętorum creationes attende.
Licinius Crassus.

Duplex classis.
Ionium.
Thyrrhenia.
Dolobella: & Hortensius classis prefecti.
Cęsar in hiberiam.
Petreius & Affranius Pompeij pretores.
Ilerda urbs.
Sicoris fluuius.
Cędes militū Cęsaris

galliā: quę intra alpes sita est regendā tradidit. Classem quoq; duplicem summa celeritate fieri mandauit circa Ioniū: ac Tyrrheniam. Classis prefectos iampridem ad id cōstitutos delegauit Dolobellam: & Hortensium. Eo modo Italiam inaccessibilem Pompeio Cęsar arbitratus/ in hiberiam descendit. Quo in loco Petreio & Affranio Pompeij pretoribus occurrens inferior illis a principio uisus est extitisse. Propius deinde ad inuicē pugnantibus circa Ilerdam urbem/ Cęsar inter prerupta quęq; castra metatus/ milites pabulatum per Sicoris fluminis pontes emittit. Disiectis inopine a fluuio pontibus/ magnam suorum partem altera ex parte derelictam/ Petreij milites interfecere. Cęsar cū reliquis copijs summa calamitate afflictus ob locorū difficultatē: famemq;: & hyemem: insurgentibus etiā hostibus nihil ab obsesso differre uidebatur: donec ęstate ingruente/ Afranius: ac Petreius ad interiora hiberię loca secessere: aliū paraturi exercitum. Quos Cęsar continuo insecutus fossa prepeditos ulterius transire prohibuit: eorū quoq; partem ad exercitus sui detentionem prodeuntē circūdedit. Hi autem capita clypeis subijcientes: quod deditionis signum haberi solet/ seipsos tradere significabant. Ceterum Cęsar neq; suscepit eos: nec ullo mortis genere affecit: uerū ad Affranium redire concessit/ omnifariam blanditiarū genere ad hostes usus. Qua ex causa milites ī unū se immiscentes loquebantur: & iam sermones inter eos de conuentione agitabantur. Tandem Affranio: cęterisq; ducibus Hispania excedere uisum est: eamq; Cęsari derelinquere: & nullo accepto incommodo ad Pompeium redire. His Petreius aduersabatur: & per exercitū hinc inde discurrens: quoscūq; Cęsaris militibus immixtos reperisset ferro sequebatur. Insurgentibus in eum exercitus primoribus unū ex ipsis ense confecit. Ob id milites illius insolentiam animaduertentes/ Cęsaris clementiam: ac benignitatem mente uersabant. Aquatione tandem a Cęsare intercepta/ Petreius in arcto

Hostium insecutio a Cęsare.
Deditionis nota signum.
Attende.
Pompeianorū consilium.
Aquatio a Cęsare Pompeianis intercepta.

cōstitutus cū Affranio ad Colloquiū cū Cęsare peruenit exercitibus utraq; ex parte spectantibus. Cōuenere igit cū illo, Hispania excedere: eamq; sibi possidendam tradere, si ultra Varū fluuiū tutos pręmisisset: indeq; ad Pompeium liberos abire sineret. Cum igitur ad fluuium accessisset, Cęsar omnes romanos: & Italos quicunq; aderant in contionē conuocauit: orationemq; huiusmodi ad eos habuit. Ego uos inimici (hoc enī uerbo usus clariorem animi mei sententiā aperire posse reor) neq; ad exercitum meū comprehendendū missos: qui seipsos mihi tradidere necaui: neq; alium e uobis, cū exercitū capiens aquationem Petreio supra Sicorim amnem interciperem: & tamen ille ex meis derelictos occidisset. Si igit ob hęc aliqua apud uos meritorum inest caritas, precor, ut Pompeij militibus hęc ipsa referatis. Hęc effatus illęsos omnes abire iussit. Quintū Cassiū pręorem hiberię pręfecit. Hęc igit circa Cęsarem agitabant. Attilius interea Varus in libya pro Pompeio ductabat exercitum: & Iuba Maurusiorū: & Numidarum rex, Varo obsequebatur. Curio a Cęsare ex Sicilia missus duabus cum legionibus in eos mouit, nauibus longis duodecem: onerarijs uero plurimis stipatus. Is cum Vticam applicuisset, breui quadam equestri pugna, non nullos ex Numidis equites in fugam uertit: & exercitu adhuc in armis consistente, imperatorē tamen se nominari uoluit. Est enim hęc appellatio pręoribus non mediocris apud milites auctoritatis: quasi ipsis testificantibus eundē imperatorio nomine haud indignū fore. Hunc quippe honorem pręores iampridem ī maximis belli operibus sibi uendicauerāt. nunc autē: sub quibus decē millia ī bello concidissent: hac appellatione dignos haberi audio. Adnauigante ex Sicilia Curione: qui in libya consederant, eum ob glorię opinionem ad Scipionis castra uenturū: ac quippiam magnū facturū existimantes, aquas ueneno infecerāt: neq; spe sua frustrati sunt.

Colloquium aduerte: & conuentionē inter Pompeianos: & Cęsarem.

Varus fluuius.

Cęsaris oratio ad inimicos.

Finis orationis.

Quintus Cassius hiberię pręficitur.

Attilius Varus: ac Iuba rex, Pompeij duces.

Curio a Cęsare in Varum: & Iubam mittit.

Vtica. Breuis pugna.

Curio imperatorem se nominari uoluit.

Imperatoris denominatio nō mediocris auctoritatis pręoribus. Vide.

Qui nunc imperatores appellandi uidentur. attende.

Aquarum infectio.

Veneni uis.
Curionis castra ad Vticam.
Pugna inter Curionē & Varum.
Curionis uictoria.
Bragada fluuius.
Sabura regis prętor.
Pugna Curionis cum Numidis.
Curionis profligatio: & mors.

Nam cum Curio eo ī loco consedisset exercitus statim ęgrotare cœpit. Bibentibus quidē ueluti a nebula obducebatur uisus: capita inuadente somno. post uomitus ciborum uarius: deinde spasmus uniuersum corpus perurgebat. Horū causa Curio cū suis ad Vticā castra posuit, exercitū admodū debilem: & infirmum circa paludem magnam: & profundam agens. Cum autē Cęsarem in hiberia uictorem euasisse nunciatum esset, animo sublatus, loco admodum angusto iuxta mare castra locat. Pugna igit̃ acriter incepta unicus ex Curionis militibus cecidisse dicit̃. Vari ad sexcenti interiere, pluribus uulnerib⁹ oppressis. Adueniente deinde Iuba rumor falso sublatus est, circa Bragadam fluuium Iubam nō longe distantem retrouerti, finitimis regnū eius inuadentibus: Saburam prętorem regis cum parua manu ab eo in ripa fluminis destitutū esse. Quo rumore confisus Curio, ęstatis calore cuncta perurente, circa tertiā diei horam, fortissimā exercitus sui partem in Saburā mouit: per iter arenosum: & aquis sterile prouectus. Latex quippe hibernus calore solis adustus inaruerat: squalebāt omnia circū loca. Fluuius uero a Sabura: & rege assistente tenebat̃. Lapsus itaq̧ spe Curio, ad colles ob ardorē solis retrocessit, siti: & suffocatione confectus. Quem cū adeo affectum intuerent̃ hostes, fluuium statim transmisere ad pugnā pręparati. Curio uicissim e montibus descendit imperite admodū: ac insipienter acies infirmas agens. Demū Numidarum equitibus eum circūuenientibus: per aliquantulū temporis paulatim retrocessit: & intra breue telluris spaciū copias redegit. Repulsus denuo cōfugit ad montes. Asinius Pollio clade iam multorū īminente, ad Vticam cū paucis exercitum reducit, ne qua interim a Varo calamitas, ob rumorem habitę cladis insurgeret. Curio periculum aggressus pugnansq̧ cum omnibus: qui una aderant interfectus est: Ita ut ad Pollionē nemo Vticā tantę cladis nuncius redire posset.

Hunc igitur finem pugna apud Bragadã fluuiũ gesta habuisse dicitur. Curioni caput abscisum ad Iubam delatũ est. Hac clade ad exercitũ Vticę relata/ Flameas classis prefectus cũ omnibus nauibus fugam arripit/ prius q̃ aliquẽ e littore susciperet. Asinius ad discedentes negociatores cymba delatus/ ut enauigantes exercitum tollerent deprecabatur: non nulliq; per noctem ab ipsis intra naues recepti sunt. Turmatim uero accurrentibus reliquis/ naues subduxere: multosq; ex his: qui nauibus insederant aurũ deferentes/ auaricię libidine inducti/ mari obruere. Hęc igit᷑ ad nauigantes hunc in modũ gesta. Similia ad eos: qui in littore constiterant per noctem euenisse referũt. nam orta luce se omnes Varo dedidere: quos Iuba ueluti uictorię suę reliquias/ mœnibus impositos iaculis ad unũ interfecit: nihili dehortationes Vari faciẽs. Sic duas romani legiones: quę Curionem in libya secutę erant amisere: equitesq; uniuersos: & uelites: & cęteros exercitus ministros: qui una aderant. Iuba uero ad ꝓpria reuersus est: hoc pręcipue opus ad Põpeij gloriã ratus pertinere. Hisdẽ ferme diebus Antonius circa Illyriũ ab Octauio Dolobella Pompeij pretore superatur: Et Cęsaris exercitus alius iuxta Placentiã/ seditione edita/ ꝙ diutius in bello teneretur/ Imperatorẽ cœpit conclamare. Minas porro quinq; singulis olim pollicitas a Cęsare: cũ Brundusij adesset instantius petebat. Quibus rebus commotus Cęsar/ ex Massilia Placentiã magna celeritate: sollicitudineq; peruenit: & ad milites adhuc dissidentes profectus hunc in modum fari cœpit. Quid hoc mali esse dicam milites: ad quecunq; uestra opera necesse est? statim mihi insurgitis. Bellum quippe non nostri culpa: sed hostium a nobis fugientiũ causa producitur. Vos dũ ĩ Gallia essetis plurima ex imperio meo adepti/ ad hoc bellũ nõ per partes: sed in unũ cõiurantes peruenistis. nũc ĩ medio agendarũ rerũ me relinquitis: & pretoribus uestris aduersamini/ Imperatorẽ ab illis deposcentes: quoꝝ mandatis obsequi debetis.

Iubę crudelitas.

Velites leuis armaturę.

Superatur Antonius circa Illyrium.

Octauius Dolobella Pompeij pretor.

Seditionẽ nota exercitus Cęsaris.

Placentia.

Celeritatem aduerte.

Massilia.

Cęsaris oratio ad milites.

Nona legio.
Gemitum nota.
Seditionis sopitio.
Cęsar romam reuersus quid.
Dictator Cęsar.
Consul Cęsar.
Pompeius Isauricus Cęsaris collega.
Pretores attende.
Marcus Lepidus.
Aulus Albinus.
Sextus Peduceus.
Decimus Brutus.
Discessus Cęsaris ex urbe.
Nota populi deprecationes ad Cęsarē.

Testis igit͛ in hanc diem meę erga uos liberalitatis: ac clementię, Petrei leges deinceps imitabor. Nonę itaqꝫ legionis: quę seditionis causam in primis prestitit, decimum quenqꝫ morte mulctabo. Gemitu ab uniuersa legione edito, pretores genibus affusi, ueniā suppliciter ab eo deposcebant. Cęsar post modicum uix tandem ab ira liberatus, hoc solum concessisse uisus ut centū duntaxat: & uiginti seditionis principes ab omnibus eligeret: duodecemqꝫ ex his a ceteris selectos, supplicio afficeret. Hos inter cum quidam seditione exorta, nihil cōmisisset: Cęsar ductorem, ꝙ illum accusasset, eius loco interfici mandauit. In hunc modū seditio apud Placentiā sopita est. Cęsar romam reuersus, trepidante adhuc populo: neqꝫ Senatu: aut cōsule illum eligente, seipsum dictatorem nominauit. Verꝫ siue ut inuidiam dilueret: siue ꝙ magistratu minime indigeret, per undecem solū dies illi prefuit. Sic enī non nulli asserunt. Consulem se in futurū designauit. Pompeium quoqꝫ Isauricū sibi collegam assumpsit. Pretores uero ad prouincias prout libuit: aut misit a se: aut immutauit. In hiberia Marcum Lepidum. In Sicilia Aulum Albinum. In Sardinia Sextum Peduceum delegauit. Gallię nuper adeptę Decimū Brutum presidere iussit. Populo etiam fame laboranti gratuitam annonā prebuit. Exules deprecantibus, Milone excepto: facile concessit. Petentibus autem debitorū absolutiones ob bellum: seditionesqꝫ peractas: ignominiamqꝫ exinde secutam eos: qui talia egissent, debitorū absolutiones renuit. Censores rerū emptarū instituit: qui debitores creditoribus pecuniaꝝ loco ascriberēt. Hec circa hiberna solstitia operatus copias omnes Brundusiū emittit. Ipse decembri mēse apud romanos, urbe egredit͛, nō expectato ob cōsulatū iam proximi anni mēsis initio. Quē populus euntē prosecutus, ut cū Pompeio cōciliari uellet deprecatus est. Nō enī ambiguū erat eū: qui uicisset monarchiā sibi desumpturū esse.

Interea Cęſar nullo apparatu omiſſo/ ſumma celeritate iter arripit. Pompeius in paranda claſſe uniuerſum fere tẽpus conterebat: exercituſq̃: & pecunias dietim adaugebat. Naues porro quadraginta: quę a Cęſare ad Ionij maris cuſtodiã dimiſſę fuerant/intercipiens/ nauigationẽ eius obſeruabat. Ipſe currendo: & equitando copias continue exercebat: ad omnẽ ultra ętatem laborem ſeſe efferens. Quamobrem beniuolentiam ſibi facile aſciuerat: omneſq̃ ad exercitia huiuſmodi ueluti ad ſpectaculũ quoddam uentitabãt. Cęſari peditũ legiones tunc decem aderant: Celtarũ equitum decem millia. Pompeiũ uero legiones quinq̃ ſequebantur: quas Italia egreſſus/ Ionio mari ſuperato ſecum uexerat: & quicũq̃ bis equites pariter adiuncti fuerant. Ex Parthia quoq̃ legiones duę: quę Craſſo in bello ſuperfuerant: & quędam alia eorum pars: qui Aegyptum cũ Gabinio inuaſerant. Summa Italorũ omniũ legiones undecem: Equitũ ad ſeptem millium numerum ęquabat. His belli complices ex Ionia: Macedonia: Peloponneſo: & Boetia acceſſerant. Sagittarij ulterius Cretenſes: funditores ex thracia: & quicunq̃ circa Pontũ ſagittis exercentur: Equites nõ nulli e Celtis: & ex orientali Gallia q̃plures. Comageni ulterius ab Antiocho miſſi: Cilices: & Cappadoces: & ex minori armenia quidã uenerãt. Pamphylij inſuper: & Piſide: quorũ opera/non ad pugnã: ſed oppidorũ munitiones: foſſarumq̃ cuſtodiam: & alia exercitui Italo neceſſaria/Pompeius uti diſpoſuerat/ne Italorũ quenq̃ ab exercitu cogeret amouere. Hęc peditũ: equitumq̃ ſumma fuerat. Naues pręterea longę legionibus pluribus ſtipatę uſq̃ ad ſexcentorũ numerũ/eum ſequebant. Ex his centũ Romanis referte: quę cęteras anteirent. Multitudo deinde olcadũ: & ratiũ ad uaſa cõportanda. Vectores plurimi ꝑ partes ĩ his diſtributi: quibus Marcus Bubius pręerat. Cũ omnia in unũ parata eſſent Pompeius Senatores omnes: & equites: uniuerſumq̃ exercitũ qui una aderat conuocari iubet: eoſq̃ his uerbis allocutus eſt.

Pompeius quid.

Aſtutia.

Copię Cęſaris: & Pompeij.

Parthia. Craſſus.
Aegyptus. Gabinius.
Itali.
Ionia. Macedonia.
Peloponneſus.
Boetia. Cretenſes.
Thracia. Pontus.
Celtę.
Orientalis gallia.
Antiochus comagenus
Cilices.
Cappadoces.
Armenia minor.
Pamphylij.
Piſide.
Claſſis Pompeij.
Naues longę.
Olchades.
Rates.
Marcus Bubius.

Pompeij oratio. Athenienses quondam o uiri ciuitatem eorũ reliquisse dicuntur/ ut in hostes illis insurgentes pro libertate bellũ gererent: non eorum habitacula: domosue: sed uiros potius ciuitatẽ esse existimantes. Et id agentes statim quidem ciuitatẽ receperunt: gloriosiorem q̃ quę prius fuerat longe reddiderunt. Itidem & maiores nostros ingruentibus celtarũ populis urbẽ reliquisse: eamq; subinde saluam prestitisse nouimus. Ex ardea cũ Camillus egrederetur omnes: qui cũ illo rite sentiebant/ libertatem quocunq; in loco ipsi forent: patriam arbitrati sunt. Quę nos uicissim animo uoluentes hunc in locum classe deuecti sumus: non ut patriam relinqueremus: sed ut pro ea optime instructi insidiantem illi Cęsarem: & Italiam per largitionem sibi uendicantem pelleremus: quem uos o ciues hostem decreuistis. Is autẽ prętores suos ad prouincias nostras destinat: ac nõ nullos urbi nostrę presides imponit: alios per Italiam quoq; emittit: Tantum illi audacię inest/ ut populi romani imperium conetur inuadere: Et hęc quidẽ pugnans: trepidusq; adhuc agit: utpote dijs immortalibus daturus poenas. Quid eum uictorem a crudelitate: & uiolentia cessaturum arbitramini: qui in patriã molitur arma? Hunc non nulli pecunię inhiantes prosequuntur: quas e Gallia nobis subdita deprędatus est: sub pari lege cum eo inseruire cupientes. Ego uero minime destiti: aut deinceps pro uobis una pugnare desistam: sed me: & militem uobis: & ducem prout gratius fuerit exponam: Et si qua mihi belli inest peritia: si qua felicitas: qui in hanc usq; diẽ inuictus perstiti/ eam mihi deos in pręsenti concessuros precor/ ut me sic ultorem patrię esse sinant: quemadmodum iuste a uobis huic imperio pręfectus sum. Fidere etenim dijs immortalibus ęquum nobis est/ ratione belli inspecta: quoad iusticiam in se: honestatemq; cõtinet/ pro salute reipublice nostrę certantibus: Ex quo tanta apparatus magnitudo: quem nobis maria: terręq;

Ardea.
Camillus.

suppeditant nunc adest: aderitq cum bellum aggressi erimus. Quecūq enī gens/ ut sic dixerim/ ab oriente ad euxinū pontū incolit/ siue greca: siue barbara nobiscum militat. Reges porro qui mihi: nominiq romano sunt amicissimi/ exercitus: tela: cōmeatū: omnemq aliū apparatū subministrant. Ite igit̃ ad opus alacres: & patria: & uobis ipsis: & me dignū: Cęsaris iniurię memores: mandatis meis obsequentes. Sic ille locutus est. At uero exercitus omnis: & quicunq circa illū ex senatorio: equestriq ordine simul aderant/ magna: & insignis turba/ Pompeiū laudare: & quocunq opus foret/ eos ducere: una uoce clamare incipiunt. Ille hyemis tempore extremo: cū mare importuosum agitaret̃ fluctibus: ratus interea Cęsarem nentiq exercitum moturum: sed cōsulatum potius in urbe confirmaturum esse/ classium prefectis/ ut mare interim tueant̃ edicit: Copias omnes circa Macedoniam: Thessaliamq futurę sortis ignarus in hiberna distribuit. Cęsar ut a nobis premissum est/ brumę tēpore Brundusiū accessit: ratus insperato prelio facilius conturbare hostes. Itaq nullo apparatu: aut commeatu fisus: nundum habito exercitu in unum coacto Brundusij: qui presentes aderant in concionem cōuocat: eosq his uerbis adhortatus est. Neq hyemis intēperies o uiri: qui mecū ad insignes res agendas accessistis: neq aliorū tarditas: aut apparatus indigentia/ a prosequendo bello deterruit. Ante omnia quidē celeritate nobis opus est/ ut primos e nobis/ primi ipsi cursu contendentes inuicē preueniamus. Hoc igit̃ censeo/ ut seruos: currus: impedimēta omnia hoc ī loco relinquamus. Naues: quę hic adsunt: & nos solos ultra fretū deferre possunt inscendamus/ ut hostes lateamus: obseruantes pro hyeme/ fortunam optimā: pro paucitate militum audaciam nobis preponentes: pro penuria autem inimicorū/ abundantiam: que nobis in terram descendentibus presto adest: & quam nisi interceperimus/ nihil ulterius proprij nobis superest. Eamus igit̃ alacres in seruos: apparatū:

Pontus euxinus.

Finis orationis.

Pompeij copię ad hiberna.

Cęsar quid.

Tempus brumę dicit̃ solstitio hyemali.

Cęsaris oratio militaris.

cōmeatusq; hostium: dum hyemem sub tectis inertes agunt. Eamus quoad in hibernis nos degere: aut circa pompas: cōsularesq; cerimonias uacare existimāt. Videant subito nos. Nihil enim in bellis insperato opere potentius. Promptitudo autem prima est/ opinionem eorū: quę euentura sunt celeritate pręripere. Sic eos cito persequentes: quę apud nos hic sunt in tuto collocabimus. Ego nihil potius hoc tēpore optare possem: aut dicere: In quo dum Pompeius me romę ad consulatus curam residere putet/ q̄ & in cōspectu suo uideat. Ipse assensū uestrū lętus intuens/ simul responsū audire cupio. Vniuerso conclamante exercitu/ ut ad mare delatos nauibus imponeret/ e tribunali descendit: ac peditum legiones quinq;: equites sexcentos electos agens ī anchoris cōstitit: fluctibus inundante mari: solsticia circa hiberna/ uento q̄q̄ annitentem cohibente: quoad anni conuersionem in Brundusio peregit: & duabus legionibus subinde aduentantibus/ hyemante adhuc pelago/ onerarijs quibusdam auexit. nam longę naues haud multę illi aderant: quibus Sardiniā: Siciliamq; munierat. Demū tempestate prouectus/ ad Ceraunios montes/ naues: quę reliquū exercitū adducerent Brundusiū propere emisit. Ipse Oricum nocte peruenit: ob angustiam: asperitatemq; uiarū copias in plures partes diuidere coactus/ ut si quis aduentum eius pręsensisset/ paratior esset ad pugnā. Oriente pene sole multitudo omnis ad eum uenit: & qui Orici pręsidio astiterat/ admonentibus illū ciuibus consulē romanū ꝓhibere nō ausus/ claues Cęsari ultro detulit: apud eū cū dignitate ut īmorari posset efflagitans. Lucretius autē: & Minucius alia Orici ex parte nauib⁹ octo supra decē longis comitantibus ut Pōpeio cōmeatū tuerent/ classem ne Cęsar eā inuaderet ī unū deuinxere. Ipsi Dyrrhachiū recta perfugere. Cęsar ab Orico Apolloniā deduxit. Quem cū ciues lęte suscepissent/ Tamerius urbi prępositus e pręsidio aufugit.

Nota.

Finis orationis.

Conclamatio exercitus.

In anchoris Cęsar.

Audax uir.

Ceraunij montes.

Oricum Cęsar.

Oricus Cęsari deditur

Pompeianorū fuga.

Appollonia a Cęsare recipitur.

Cōgregato deinde exercitu milites edocuit: queādmodū multa ob celeritatē/ ingruente etiā hyeme prospere egissent: mare tam ingens sine nauibus ullis occupassent: Oricum: & Apolloniam/ nullo fere marte recepissent. Romanorū res eo modo quo dixisset se habere/ Pompeio ignorāte adhuc omnia. Itaq; si Dyrrhachiū inquit pompeiani apparatus horreū ceperimus: omnia in potestate nostra erunt: que illi p integrā estatē summo labore cōpararunt. Hec effatus per longū iter Dyrrhachiū uersus copias agit/ nulla die: nocteue intermissa ad itinerandū. Quod presentiens Pompeius e macedonia aduersus eū statim mouit. Magna itaq; frequentia: sollicitudineq; prouectus/ siluas: per quas exercitū continue ageret secare cœpit/ ut Cesari impermeabiles ad iter redderet. Pontes quoq; fluminibus ammouit/ cōmeatū omnē qui in medio fuerat igne corrumpens. Magnum autem (ut erat) arbitratus uniuersum apparatū sibi tutum reddere/ cum puluerem: aut ignem: aut fumū a longe eorum quisq; intueretur/ ab hostibus factum existimantes: ad inuicem cursu contendebāt. Eo modo nec cibo curā: nec somno impenderant. solū adhortationes: & impulsus: uocesq; ducentium/ igne preuio/ undiq; strepebāt. Tumultus preterea ex hoc ingens: ac timor quasi ipsis in unū cōcurrentibus cunctos obsederat. Non nulli igit̄ ob caloris uim: que attulerant reijcientes: aut in conuallibus occultantes relinquebant: timoris requiem apud hostes eo modo sibi proponentes. Sic utrisq; patienter sustinentibus Pompeius primus Dyrrhachium accessit: & oppido proximus castra ponit: nauesq; premittens Oricum denuo recepit: & mare diligētiori custodia seruare pergit. Cesar Pompeij copijs Alorem fluuium in medio constituens castra metatus est: ita ut ad flumen descendentes/ equestre prelium per partes inire cogerentur: totis autem uiribus neutiq; inter se concurrerent/ Pompeio tyrones ad bellum instruente.

Quantū confert celeritas.

Cesar Dyrrhachium.

Pompeius in Cesarē e Macedonia nota quid.

Propria aduentantiū exercituū descriptio.

Pompeius prius q̄ Cesar Dyrrhachiū.

Oricus a Pompeio denuo recipitur.

Alor amnis.

Attende prelium.

Suos itaq; a Brundusio uenturos opperiens Cesar, cũ ineunte uere e pelago soluẽtes: & Olchadis delatos, Pompeij triremes haud facile euitare crederet, continue ad eorum custodiam intentas: & mare discurrentes: hyeme uero ad insulas profectos hostium fortassis easdem latere posse, aut magnitudine nauiũ: uentorumq; uiolentia longe superare, magna celeritate ad eos mittit: cursũq; accelerare imperat. Non accedentibus illis, Ipse inscio exercitu adnauigare statuit: utpote qui neminẽ facilius eos adducere speraret. Dissimulato itaq; consilio tres e seruorũ numero ad fluuiũ pręmittit: qui ꝑ duo stadia a castris aberat: iubetq; ut ratem celerem: gubernatoremq; peritũ ueluti quendam ex suis pręmissurus appararẽt. Ipse e cenaculo discedens: corporis fatigatione pretensa amicos epulari suadet: dein priuato habitu curru defertur. mox nauẽ ingressus, Cesaris nuncium se esse simulat: Cetera per seruos facienda edisserit. Eo modo latens nocte potissimũ instante, cum a uentis agitaretur mare, seruos gubernatorem adhortari monet, propere cursum arripiat, quasi hostes finitimos latere cuperet. Gubernator elatis remis per uim fluuiũ celer exuperat. Cum autem ad ostia: & maris aditum peruentum esset, mare ipsum summis concitatum fluctibus, magno impetu: ac turbine cursum intercipit. Gubernator ueluti instantibus hostibus per uim conabaẽ euadere: uer cum nihil proficeret fatigatus: ac desperans tandem clauũ e manibus abijcit. Tũ Cesar sublato uelamine ad gubernatorẽ conuersus: & intonans, alacri animo: & forti aduersum fluctus esto inquit: Cesarẽ quippe: & fortunã eius tecũ uehis. Hac uoce stupefacti remiges: gubernatorq;, magna ui nauem educere contendunt: ita ut fluuij ostia denuo euaderet. Vento deinde: & fluctibus eam extollẽtibus, ad littus tandẽ uicta cõpelliẽ. Instante die cũ lux cuncta apertiora redderet, trepidare cœpere: ueluti manifesti futuri hostibus. Tum Cesar fortunã accusans ꝙ felicitati eius inuidisset, nautas retrouerti iubet.

Olchades: quę nunc Coche dicuntur.

Temeritas Caij Cesaris.

Imprudens hic Cesar

Attende fortunam.

Nauis itaq; aspirante uento facile cōpulsa/ ad fluuij oram cita regreditur. Cesarem igit̄ non nulli ob audaciam admirabant̄: quidā querelis prosecuti sunt/ ꝙ facinus militari potius/ q̄ imperatoria laude dignū esset aggressus. Is uero cum ulterius latere nō posset/ Postumium eius loco adnauigare iubet: Gabinioq; ut exercitum nauibus adducat imperare. Sin id abnuat: hęc ipsa Antonio pręcipere. post Antonium uero Caleno. Sin id omnes negent/ epistola alia ad exercitum scripta erat/ uelle se eos supra naues positos Postumio obsequi: & in locū in quē uentus duceret uela tradere nihil nauibus parcentes. nō enim nauibus sed uiris Cęsari opus esse. In hūc modū Cęsar/ pro ratione fortuna uti deliberauerat. Quę omnia Pompeius intercipere festinans/ in pugnam paratam ducebat aciem. Sed cum duos ex suis ī medio fluminis/ ut alueū eius scrutarēt̄ emissos: unus ex Cęsaris pręcursoribus interfecisset/ retrouerti cœpit: Id omen infaustū ducens. Causam autē palam rettulit tēporis cōmoditatem sibi defuisse. Postumio Brundusiū adnauigante/ Gabinius prius q̄ Cęsaris mandatū attulisset/ uolentes per Illyrium nulla diei interposita quiete secum duxit: qui omnes fere ab Illyrijs interfecti sunt: quod Cęsar ꝑ occupationes patienter tulit: Reliquos Antonius nauibus ī Apolloniam deuexit tensis uelis incumbente uento. Quo deinde ī meridiem cessante/ ad uiginti Pompeij naues/ inspectis hostibus ī eos deferuntur. Illi ut in aeris tranquillitate detenti/ ne ab ipsis frangerentur: aut a maioribus exitu prohiberentur trepidare incipiunt. Itaq; ad pugnam necessaria/ quęq; parabant: fundas: sagittasq; exerebant: cum uentus subito priore maior insurgit: Quem elatis uelis denuo assumentes/ nullo pauore insperato cursu se proripiunt. Quę autem a cursu uentis: ac profundo destitutę sunt/ diutius afflictę uix tandem ad importuosa: petrasq; delabunt̄: duas quasdam in eas delatas retinentes: Reliquas Antonius in locum: qui Nympheus dicitur a cursu sistit.

Postumiū nota loco Cęsaris ad exercitū.

Gabinius.

Cęsaris mandata per epistolas aduerte.

Antonius. Calenus.

Nota.

Pro ratione fortuna Cęsar.

Cędes exercitus Cęsaris ab Illyrijs.

Antonij aduentus Apolloniam.

Timotem attende.

Ventorū mutabilitas.

Nympheus.

Exercitus omnis ad Cęsarem.
Prelia nota.

Sceua turmę ductor quid.

Minucius Sceua.

Templum Dianę.
Scipio Pompeij socer.
Caius Caluisius.
Cędem nota.
Fames exercitus Cęsaris.
Panes ex pabulo.
Pompeij dictum aduerte ob panes.

Iam igit̃ Cęsari exercitus omnis ĩ unũ aderat: Aderat uicissim & Pompeio : & ad inuicem in colle quodam magnis pręsidijs castra habebãt. Multa hinc inde prelia ex singulis munitionibus/ uel cum uallum fossa munirent: uel muro circũdarent in angusto simul agitabãt. Inter hęc cum circa uallũ repulso Cęsare ductor turmę: cui Sceua nomen fuit multa: & pręclara facinora ędidisset/ oculũ sagitta saucius hastã perfregit. Deinde ueluti quippiã dicturus in medium prosilijt. Silentibus cunctis/ Pompeij ductorem singulari uirtute cognitũ ad se uocat: deinde sic affatur. Salua tibi similem: salua amicũ: ac curatores mihi adhibe: quoniã uulnere affligor. Accurrentibus ad illũ ueluti transfugę duobus ex exercitu Pompeij/ unũ aggressus occidit: alterius humerũ ense deiecit: Quę cũ egisset seipsum uallumq; reliquit. Ob id cęteri rubore conciti impetu feruntur: uallũq; insuper tutati sunt: Minucio qui custodię pręfuerat q̃plura tolerante. Ferunt quippe clypeo eius uiginti supra centum inhęsisse sagittas: corpus sex uulneribus transfixum patuisse: oculũ uicissim excussum esse. Hos igit̃ Cęsar honoribus multis insigniuit. Ipse ex Dyrrhachio proditione quadã sibi oblata/ noctis tempore/ ut solebat/ paucis comitantibus ad Dianę templi portas proficiscitur. Eadem hyeme Scipio Pompeij socer alium ex Syria duxit exercitũ. Cui Caius Caluisius circa macedoniã occurrens deuictus est: ac legio integra/ octingentis duntaxat exceptis uicissim cęsa. Cęsar igitur nihil mari conari poterat/ Pompeio classem paratam obtinente. Exercitus quippe eius fame premebat̃: ita/ ut ex pabulo panes ederent. Transfugis igitur huiusmodi panes ad Pompeium deferentibus/ ut lęticiam ex uisu caperet/ nihil exhilaratus ille/ cũ beluis se pugnare professus est. Cęsar igit̃ necessitate ductus copias omnes: ueluti Pompeium etiã inuitum ad bellum coacturus: in unũ contrahit: pluraq; ex pręsidijs interim uacua a suis contemplatus per quiete tulit. Verum ob id magis indignatus est:

adeo ut opus longe difficillimũ: & inauditum quodãmodo aggredi tentaret: Pompeij uidelicet exercitum intra muri unius septa circũclaudere: & a mari usq; ad mare perpetuis mœnibus sepire: ratus & si minime id opus ualuisset/ magnã tamen audacię eius allaturam famã. Per stadia quippe ducenta supra mille spacium eiusmodi erat amplectendũ. Pompeius econtra uallũ: fossamq; anteponit: multaq; inutilia certandi studio inter se dietim machinant͂. Insigne interea prelĩũ ab utraq; parte editur: in quo superior Pompeius/ Cęsaris milites in fugã uertit: eosq; in castra usq; persequit͂. Signa porro militaria pleraq; sustulit: inter quę & aquilam pręcipuũ romanis signum pene eripuit/ nisi q̧ eam anteferens miles/ pręoccupato eorũ cursu: aquilam intra uallũ ad suos iecit. Illustri conuersione in hostes facta/ Cęsar altera ex parte copias alias emittit: quibus tanta ob Pompeianos trepidatio iniecta est/ ut Pompeio q̃q̃ procul apparente/ non portis immorari: nõ ordinẽ seruare: ac neq; mandatis ullis fidere auderẽt: sed quocũq; uoluntas tulit indesinenti fuga raperent͂/ nulla uerecũdia: aut mandato: aut ratione eos detinente: Cum Cęsar illis immineret: nec sine infamia Pompeium a longe residentẽ: & hęc ipsa intuentem demonstaret: Ipsi tamen abiectis signis ultro fugerent: nõ nulli rubore compulsi in terram nullo negocio procumberent: tantũ illis pauoris incidit. Horum e numero cum unus uexillo in contrarium uerso caudam ad Cęsarem extendisset/ eius mandato a scutiferis occisus est. Illi uero egressi neutiq; ad castrorũ curam consistere audebãt: adeo omnia trepidatione: & metu referta erant ut castra derelinquerent. Quę cũ animaduertisset Pompeius: fortiter illatus/ ut castris potiretur: bellũq; uno opere conficeret/ a Lauinio prohibitus est: qui casu illi obuius in fugientes adhortatur. Ille igit͂ siue quod proposuerat dubitaret aggredi: siue castrorum solitudinem timeret/ ne insidię subessent: siue bellum iam confectũ esse crederet/ eos: qui exierant inuadit:

Magnanimitatẽ lege.

Insigne prelium ad Dyrrhachium.

Superior Pompeius.

Cęsarianorum fuga: deinde conuersio.

Aquila pręcipuum romanis signum.

Trepidationẽ attende copiarum Cęsaris.

Nota.

Lauinius.

Pompeij uictoria.

Attende Cęsaris uerba.

Optimus rei militaris medicus.

Amicorum suasiones ad Cęsarem.

Cęsaris consilium.

Perpropria historia.

multosq; ex ipsis pugnans interfecit. uexilla octo supra uiginti duobus prelijs ea die suscepit. Verum secundum tam perfecti operis exequi neglexit/ ut Cęsarem dixisse ferant/ bellū ea die finem habiturū fuisse/ si hostes: qui uictoria uti sciuisset habuissent. Pompeius huiusmodi uictoria elatus/ regibus uniuersis: ciuitatibusq; perscripsit. Cęsaris preterea exercitū fame maceratum: & belli pręsentis clade titubantem/ facile ad se transiturum sperauit/ maxime ipsius prefectis ob errorem trepidantibus. Verū illi ad pœnitentiā conuersi peccati causa assumpsere animos: ac Cęsare perhumane ī illos cōquerente: ueniamq; pollicente/ solito magis contra seipsos accendunt/ ita ut inopinata mutatione cōuersi/ more patrio decimam eorum partem a Cęsare mulctari peterent. Renuente illo/ maiore adhuc lętitia sublatis animis ignoscere cœpere: q̄si indigne ab ipsis iniuria affectus esset. Eos uero: qui signa detulissent necandos conclamarent: ueluti minime in fugam abituri/ ni primi illi signa conuertissent. Cęterum Cęsar ne id quidem facere sustinuit: pauculos quosdam supplicio affecisse contentus. Quamobrem tanta omnibus ob moderationē audacia innata est/ ut se q̄celerrime ī hostes deduci poscerent: magnaq; promptitudine eum adhortantes/ errorem suum insigni aliqua uictoria emendaturos se promitterent: Ipsiq; inter se cōuersi inspectante Cęsare turmatim iureiurando cōfirmarent/ nō prius e bello redituros esse/ q̄ uictores euasissent. Amici itaq; illi ut huiusmodi promptitudine uteret/ q̄primū suadebant. Ille audientibus cunctis commodiore tempore se eos in hostes deducturum pollicetur: & ut huius promptitudinis: & audacię reminiscerentur admonuit. Amicis deinde priuatim ita locutus est. Id enim uel ī primis necesse esse/ trepidationē: quę deuictorū animis uehementius insederat eximere. hostium etiā reprimere audaciam. Ob id fassus est se illis indulgere: qui ad Dyrrhachiū superati fuerant: ubi omnis Pompeij apparatus ī unum steterat. opus esse

ad alia loca: que simili inopia oppressa essent traducere Pompeium. Quibus dictis Apolloniam subito contendit. Inde clanculum per noctem agmen agens in Thessaliã peruenit. Gomphos urbem paruã: q eum ab ingressu prohibuisset inuasit iratus: Exercitui quoq diripere concessit. Milites igitur diutina fame macerati liberius cibo: uinoq indulgebant: ut plurimi ex ipsis ebrietate laborarent. Inter hos Germani potissimum ridiculi fuisse referuntur: cũ a uino uexarentur: adeo: ut adueniente celerius Pompeio: facile eos deleri potuisse satis constet. Verum ille ob contemptum persequi neglexit: quoad Cesar septem continue diebus ulterius profectus: ad Pharsalum tandem castra posuit. In Gomphis interim rem memoria: & pietate dignam extitisse memorant. Cadauera quippe illustrium uirorum medicinali quodam in loco iacentia reperta sunt: calicibus appositis: nullis affecta uulneribus: uiginti ipsorũ ueluti ex ebrietate procumbentiũ in terrã: uno duntaxat in throno sedente: medici in morem: qui uenenum reliquis prebuerat. Pompeius interea in Cesarem mouere disposuit. Id enim prius in animo conceperat: classem omnem: qua longe antepollebat Affranio trãdere: ut in Cesarẽ insurgeret: & errantẽ: egentemq mari prohiberet. Ipse cũ omni peditatu celerrime in Italiam transire: beniuolam adhuc erga illum: & hostibus carentem. Galliam insuper: hiberiamq suscipere: deinde ueluti e principatu: atq domo in Cesarem transferre arma. Que omnia cum utilia futura essent agere contempsit. solum ad eos: qui in Cesaris exercitum insurgere illum admonebant: fame cõsumptum: ita: ut residuũ post uictoriam ad Dyrrhachiũ iam ante habitam: facile superari posse dicerent: cõuertit animũ. Turpe quidẽ esse aiebant: fugientẽ derelinquere Cesarẽ: & deuictis similiter uictorẽ cedere. Quibus delinitus Pompeius cũ orientis nationes ad se respicientes erubesceret: utq Lucio Scipioni

Aduentus Cesaris in Thessaliam.

Gomphos.

Germani uinolenti.

Cesaris castra ad Pharsalum.

Singularẽ nota casum.

Initiũ belli Pharsalici.

Malum consilium.

Lucius Scipio.

circa Macedoniam bellū formidāti morem gereret/ potissimū adhortantibus militibus/ pugnam inire statuit: aciesq; procedere imperat: nec longe a Pharsalo iuxta Cęsarem castra locat: ut non ultra triginta stadia inter se uterq; abesset. Commeatus Pompeio omni ex parte abunde ferebat. Sic enim illi itinera: portus: oppidaq; patebant/ ut e terra ueheret cōtinue. per mare uero quocunq; uento ad illū ageretur. Cęsar id solum commeatus: quod uel offenderet: uel difficulter adipisceret nancisci poterat/ neq; tamen ab ullo suorū destitutus est. Verū mirabili studio in hostes deduci omnes appetebant/ cū in bello meliores se his arbitrarentur esse: qui nuper in armis per decem fere annos experti forent. Ad fossarum autem opera: aut mœnium erectiones: aut cōmeatuū deuectiones ob senectutē debiliores facti/ si ulterius defatigari opus esset/ satis perspicere se aiebant ex desidia: aut fame interituros fore. Quę omnia cum Pompeius intelligeret/ nō mediocre discrimen arbitratus cum uiris bellicis: & se ipsos contēnentibus conferre manus: & Cęsaris fortunam de uniuersa re certare cupientis/ facile obtinere posse/ fortius: & tutius existimans fame eos: difficultatibusq; conterere: qui neq; a terra commeatū: neq; a mari copias ullas susciperent: neq; nauibus ad fugam paratis uti possent/ optima ratione bellum producere: & ex fame in famem hostes paulatim carpere instituit. Magna autem circa ipsum Senatorū multitudo: magna illustrium equitum: reges plurimi: ac dynastę aderant: qui partim ob inexperientiā: partim ob res apud Dyrrhachium feliciter gestas elati animis: non nulli q; hostibus se superiores esse crederent: quidam q; bello fessi subitum rerum euentum potius q̄ honestum exitum cuperent: uno ore Pompeium ad pugnam hortabantur: Cęsarem continue eos prouocantem: & acies instruentem ostendentes. Pompeius econtra eos admonebat id Cęsari ex inopia summa cōtingere. Ipsis longe utilius esse quietē agere: quoniā Cęsar ex necessitate bellū

Pompeij castra ad Pharsalum iuxta Cęsarem.

Optimū consilium.

inire cogeretur. Stimulante deinde exercitu elato ad modũ ob uictoriã ad Dyrrhachiũ habitã: & ipsum a dignitate ad ambitionẽ declinantẽ, sponte retardare, ut tantis: tamq̃ illustribus imperaret uiris conquerẽte: regũ etiã regem: & Agamemnonem illum appellante, quoniam & ipse propter bellũ regibus preesset omnibus, a propria ratione excussus est: Seq̃ illis (deo forte aliquo aduersante) ceteraq̃ uniuersa: bellumq̃ concessit: Segnior iam: ac tardus preter naturã factus ad omnia, non sine suo: suadentiũq̃ periculo: ac malo, q̃q̃ inuitus, pugnã instruit. Cesar ea nocte legiones tres frumentatũ miserat. Põpeij quippe tarditatem laudans, cum consilium minime immutare crederet, liberius ire iusserat. Acies deinde preparari audiens, letatus est, necessitate cognita: qua Pompeius ab exercitu ad pugnam cogeretur: statimq̃ suos conuocari imperat. Nocte media perfectis sacris Martem inuocauit: eiusq̃ parentẽ Venerẽ. Ex Aenea quippe: & Iulio eius filio Iuliorum genus: ut ex nomine intueri licet, uidetur emanasse. Templum igitur uictorie fauenti, gratis rome dedicaturũ uouit, si rite peregisset. Cum autem fulgor e celo labens, e Cesaris ad Pompeij castra penetrasset: ibidẽq̃ extinctus esset: qui in exercitu Pompeij aderãt: quippiam splendidũ ab hostibus ad eos futurum predicabant. Cesar autem se in Pompeium insurgentẽ, gloriam eius extincturum. Ipsi deinde Pompeio eadem nocte, cum uictima aufugisset, neutiq̃ deprehendi potuit. Apum preterea examen in aris constitit.. Trepidatio quoq̃ ante lucem in exercitu incidit: ad quam accurrens Pompeius: & singula cõstituens, nõ multo post profundo somno est consopitus. Excitatus ab amicis somniũ rettulit, paulo ante tẽplũ se rome consecrare uisum Veneri uictrici: uoti Cesaris ignarus. Amici: & exercitus omnis bis consilĩ letabant̃: & ut ad cetera imprudenter cũ impetu: & cõtemptione, sic ad bellũ quasi iam confectũ ferebãt̃: quoꝝ e numero pleriq̃ tabernacula lauro adornarant contubernij causa.

Elatio ob uictoriam quid agit.

Rex regum: & Agamemnon Pompeius appellatus.

Attende.

Pugne instructio a Pompeio.

Cesaris prudentia.

Sacrificia Marti: & Veneri.

Iuliorũ genus unde.

Signa futuri casus.

Fulgor.

Victime fuga.

Apes.

Trepidationẽ attende.

Mirabile insomniũ.

Serui quoqꝫ dapes opipare inſtruebāt. Erant qui de Cęſaris ſa-
cerdotio inter ſe contenderent: quę omnia Pōpeius ueluti rei
militaris peritiſſimus abhorrere uidebatur: ac ſuper his turba-
tus diſſimulabat: tacebatqꝫ ambiguitate ductus: ac timore: qua-
ſi non ulterius imperaret: ſed ab illis potius regeretur/ cum ex
neceſſitate pręter ipſius uoluntatem pugnam cogeretur inire:

Timiditatem nota.
Alea.

Tantum homini magnifico: & cui uſqꝫ ad id tempus proſpere
ceſſiſſent omnia/ timiditatis uidet͛ affuiſſe: uel ꝙ utilia diiudi-
cans illis non confideret: ſed ad aleam tot uirorum ſalutē eſſet
poſiturus: propriā inſuper gloriam: quam inuictā pręſtitiſſet
ſiue diuinatione quadā aſpirāte/ proprius ex malo terreret͛: cū
die illa e tanto caſurus eſſet principatu/ hoc ſolum amicis prę-

Augur Pompeius.

fatus dicit͛. Diem illam quicunqꝫ uictoria potitus eſſet/ magna-
rum romanis calamitatū futurū cauſam: deinde aciem eduxit.
Quamobrem eius mentem a timore conſternatā non nulli in-
tuentes/ non immerito exiſtimaſſe credunt͛/ Pompeium ſi ui-
ciſſet/ neutiqꝫ monarchiam fuiſſe poſiturum. Vtriuſqꝫ exerci-
tus: ut mihi uidetur/ dubia multorū dicta perſcrutanti/ roma-
norum maxime: qui uериſimiliora de Italis uiris perſcripſere:
Quibus potiſſimū fidentes/ ſociorū ueluti aliena auxilia haud
multi exiſtimāt: & modicū illis incrementū adijcere arbitrant͛:

Summa copiarū Cę-
ſaris: & Pompeij.
Exercitus Cęſaris.

huiuſmodi fere fuit. Cęſar duo ſupra uiginti millia militū ſecū
habuit: inter quos equites circa mille annumerantur. Pompeiū
bis totidem ſecuti ſunt: in quibus ſeptem millia equitū fuere.
Qui autem de his ueriſimilia loqui exiſtimantur: ſeptuaginta
millia Italorum hoc pręlio in unū concurriſſe memorant. Qui
minorem numerum deſcribunt ſexaginta millia. Qui rem in
maius extollunt quatercēta millia extitiſſe aiunt. Horū ſexcu-
plum Pompeio. Alij tribus ex partibus duas illi aſcribūt: Tan-

Attende ſpem. maxi-
me in Italis.

tum inter ſe diligenter perſcrutātes ambigere putantur. Quo-
quo modo res ſe habuit: uterqꝫ maxime ſpem in Italis uidetur

posuisse. Sociorũ quidem Cęsaris: equites celtę: ac celtarũ: qui supra alpes incolunt numerus fere alius. Gręcorum ad hos auxilia accesserant Dolopes: Acarnanes: Aetoli. Hęc Cęsaris exercitus summa fuit. Pompeio orientis nationes omnes magno numero astiterãt: partim in equis: partim pedestribus suffultę copijs. E gręcia Lacedęmonij sub proprijs distributi regibus: & ex Peloponneso alij. Boetij pręterea cũ ipsis aderant: & Athenienses in castris. Vtrisq; igitur pręconis uoce proclamantibus minime iniuriam exercitui inferre ueluti legum latores sacros ad gloriam conuersi belli: quasi pro romanorum dignitate pugnaturi Pompeio adhęserant. Ex gręcis modicum quid. uerũ quicunq; in circuitu maris orientem uersus incolunt fere omnes ad eũ uenerant/ Thraces uidelicet: Hellespontij: Bithynij: Phryges: Iones: Lydij: Pamphylij: Pisidę: & Paphlagones: Cilicia ad hęc & Syria: Phœnicesq;: & Hebręorũ genus. Arabes quoq; his finitimi. Cyprij insuper: & Rhodij: & Cretenses funditores: & insulares alij. Cõuenerant & reges: ac dynastę auxilia secum afferentes. Deiotarus orientaliũ Galathaꝝ tetrarcha: Ariarathes Cappadocũ rex. Armenios intra Euphratem incolentes Taxiles princeps adduxerat. Armenios uero supra Euphratem Megabates/ Artapi regis pręfectus. Alij pręterea inferiores potentia dynastę ad belli laborem una se contulerant. Ferunt̃ & ex ęgypto naues sexaginta ad illũ peruenisse: Et ex ęgyptijs regibus Cleopatra/ fratre puero adhuc existente. Veꝝ hę quidem bello minime interfuere: Non enim alię naues ad id accesserant: sed Corcyrę in ocio cũ cęteris degebant. Quod a Pompeio minus prudenter factũ existimat̃/ cum classem neglexisset: qua longę prępotens/ omnem: qui ad hostes ferebat̃ commeatũ facile auferre potuisset. Is autẽ terrestibus frętus copijs/ uiris ex longo labore assuetis: & ĩ pręlijs ferocioribus sese immiscuit. Cęterũ eos ad Dyrrhachium seruantem infelicitas

Pompeij copię.

Deiotarus.

Ariarathes rex.

Taxiles.

Megabates.

Cleopatra.

Pompeianorũ leuitas & imprudentia.

Adhortationes ad exercitus lege.

Pompeij oratio.

quedam ad hęc tempora/ Cęsari potissimũ accõmoda uidetur adduxisse. Ob hęc quippe Põpeij exercitus leuiter elatus imperatorẽ suum supergressus est:& in bellum minus prudenter se cõuertit. Sed hęc ita deus statuit: ad imperiũ: quod nũc uniuersa obtinet transferre meditatus. Tunc uero uterq; eorũ copias in unũ congregans hortari nitebatur: Ac primum Pompeius sic exorsus est. Vos quidem o commilitiones huic labori pręsidetis: magis q̃ ab alijs uobis imperetur. Nam cũ Cęsarem diutius macerare in animo esset: Ipsi hanc pugnã inire deposcistis. Vt igitur belli cõsultores: paucioribus longe plures insurgatis/ cõtemnite eos: ut uictores uictos decet: confectos ętate/ iuuenes: & plura perpessos: quibus integrę uires manent: Tanta ulterius potentia adest: tam ingentes apparatus. Ad hęc conscientia causę optima. Pro libertate enim: & patria pugnamus/ iure legum freti: opinione recta: totq; pręcellentibus stipati uiris: quorũ pars Senatorij ordinis est: pars equestris/ aduersus hominem per latrocinia imperiũ sibi uendicantem. Ite igitur ut dignũ est cum bona spe/ eorũ fugam cum ad Dyrrhachium essetis: signorumq; numerũ: quę unica die ab illis ademistis/ in conspectu uestro pręponentes. Sic Pompeius elocutus est.

Cęsaris oratio.

Cęsar ecõtra suis militibus hęc edisserit. Quę difficiliora nobis fuerant amici iam euicimus. ꝓ fame quippe: & inopia cum uiris decertamus. Hęc dies cunctorũ afferet iudiciũ. Recordemini eorũ quę ad Dyrrhachium mihi promisistis: & quę me intuente iureiurãdo confirmastis/ cũ ad inuicẽ succensere/tis nõ nisi uictores esse redituros. Hi sunt cõmilitones aduersum quos ab herculeis accessimus columnis: qui nos ex Italia effugiunt: qui per decẽ belligerantes annos: ac tot hostes: uictoriasq; adeptos ex Hiberis: Celtisq;: ac Britannis/ quatercentis fere nationibus patrię additis/ sine honore: ac triũpho: donisq; reijciũt: Quibus nec ipse cũ iusta peterem quiui suadere:

Herculeę columnę.

qui meritorũ gratias nobis renuunt. Noſtis quę ſine ulla ambitione poſuerim/ cum quippiã ab illis iuſticię: pietatiſq̃ ſperarem. Horũ omniũ uindices in unum mihi adeſte: & meę erga uos/ ſi quid uobis eſt ingenij: fidei: curęq̃ reminiſcamini: Liberalitatis pręterea: ac munerũ: que uobis cõtuli. Non enim difficile admodum tyrones: inexpertoſq̃ uiros ab his: qui labores: ac pręlia experti ſunt pugna ſuperari. Ad hęc iuueniliter ad inordinationem: & diffidentiam ducis conuerſos: quem ego ad hoc bellum trepidantem: inuitumq̃ deſcendere certo ſcio/ fortuna iam deſuetum: ſegnitię ad omnia tardum iam effectum: neq̃ imperantem magis/ q̃ ſuorũ imperio parentem. Et hęc pro Italis ſolum loqui me arbitremini. Sociorũ quippe nulla ulterius a uobis cura: aut ratio habenda eſt: neq̃ cum illis pugnandum a uobis credite. Mancipia quidem illi e Syria: Phrygia: & Lydia ad fugiendum continue: ſeruiendumq̃ parata: quos ego clare expertus ſum: & uos ſtatim intuebimini: & Pompeium ipſum neutiq̃ ad ordinẽ belli propinquantem. Italos itaq̃ duntaxat inſequamini. Et ſi forte ſocij uice canum uos circũcurrerint: aut tumultum concitarint/ eos auertentes ueluti cognatis ueſtris parcite: ſocijſq̃ ueſtris ad illorum terrorem pariter utamini. Ante omnia uero efficite/ ut eorum: quę polliciti mihi eſtis/ non ĩmemores uos intuear: & uictoriã potius q̃ mortẽ eligentes diruite ad pugnam accurrentes mœnia: foſſas ueſtras obruite/ ut nihil niſi uictores abeamus. Videant nos hoſtes ipſi deſtitutos caſtris: ſciantq̃ quoniã ex neceſſitate nobis iniunctũ eſt in eorꝫ tabernaculis caſtra ponere. Hęc effatus ueteranorꝫ ad duo millia e caſtrorꝫ cuſtodia emittit. Hi muris egreſſi magno ſilentio foſſas ęquauere terra. Videns igitur eos Pompeius/ cũ non nulli fugam ab illis meditari crederent: audacia eorũ cognita/ ſuſpirio palam conqueſtus eſt: Se ad pugnam cum feris acceſſiſſe/ famem patientibus: quę dignũ ferarum eſſet pharmacũ. Cęterũ nec ulterius cedendũ uidebatur:

Itali.

Optima adhortatio.

Faceta Pompeij querela cum ſuſpirio.

Enipheus fluuius.

Ordo acietũ Cęsaris: & Pompeij.

Scipio: Domicius: Lẽtulus: & Affranius Pompeij duces.

Sylla: Antonius: & Brutus Cęsaris duces.

Nouũ pugnę genus.

rebus omnibus iam ĩ ẽsis mucrone cõsistentibus. Eam ob rem ad quattuor Italorũ millia ad exercitus curã derelinquens/ cęteros omnes inter Pharsalum oppidum: Enipheumq; fluuiũ ad pugnam instruit. Quo in loco Cęsar copias suas pariter eduxit. Ac primũ Italos uterq; eorum in tres acies diuisos in fronte collocauit/ modico interuallo inter se distãtes. Supra hos equites ꝑ partes cornibus attribuit: quibus sagittarij: & funditores admixti inerant. In hunc modum Italorum natio ab illis distributa est: qua maxime uterq; eorum confidebat. Sociorum uero copias ueluti ad ostentationẽ quandã protulerũt. Pompeio sociorũ copię aderant multiformes: uariatũq; linguaꝝ: ex quibus Pompeius Macedones: Peloponnẽses: Boetios: atq; Athenienses ob ordinẽ: ac silentiũ a cęteris selectos phalangi Italicę adherere uoluit. Reliquos quemadmodum Cęsar arbitratus est: extra ordinem per patrias distinctos: & in subsidijs manentes: cum ad manus uentum esset/ hostes circundare: & illos inuadentes simul insequi mandauit. Cęsaris pręterea exercitũ nullo ualli munimine firmatum ĩ prędam ponere. Phalangem in medio regebat Scipio Pompeij socer. In sinistro cornu Domicius. In dextro Lentulus constitit. Affranius: ac Pompeius exercitus curę pręfuere. Cęsari duces aderant Sylla: Antonius: & Brut⁹. Cęsar ipse ut assueuerat legioni decimę pręsedit. Quod intuentes hostes/ precipuos equitum contra illum collocarũt: ut plures existentes/ si potis esset/ eundem omni ex parte circundarent. His perceptis Cęsar audaciores ex omnibus pedites/ usq; ad trium millium numerũ in subsidijs locat: iubetq; ut cum primum hostes acies circũcurrentes uiderint/ subito exiliant: unaq; prosilientes rectis telis hostiũ facies inuadant. Non enim iuuenes: & inexpertos hęc ipsa intuentes/ uultus discrimina facile laturos esse. Sic uterq; exercitũ ad inuicẽ constituit. Singulos itaq; circũeuntes: & quę opportuna forent disponentes ad audaciam adhortabant̃. Ad hęc mãdata illis proponebãt.

Cesar uictricē Venerem: Pompeius Herculem inuictū in auxilium uocabat. Cum omnia in bellum parata essent/ diutius magno silentio īmoti constitere: ueluti ambigentes adhuc: & desides: seq̧ alterutrū intuentes/ quis prior pugnā iniret morabantur. Multitudo enim quę nullius commiseratione commota fuerat/ tam numeroso Italorū cōspecto exercitu: qui belli unius discrimen esset subiturus/ cum uirtutē utraq̧ ex parte in iudicium uenturam cerneret cœpit misereri: potissimū cū italos italis aduersos intueretur. Appropinquante deinde malo/ ambitio: quę eorum mentes inusserat: atq̧ excęcauerat/ extincta est: & ad trepidationē demū: timoremq̧ conuersa. Ratio quippe cum laboris gloriam diligentius expenderet/ periculū quoq̧ metiebatur. Causam preterea: qua duo inter se de superioritate contenderent: & seipsos pro salute propria periculo subijcerent: ut qui uictus esset/ ne in ultimis quidem locum foret habiturus. Tantam bonorū multitudinem propter illos interire. Subit deinde recordatio ueteris affinitatis: atq̧ amicitię/ q̄multa: & pręclara ꝓ dignitate: & gloria inuicē egissent: nunc autē gladijs inter se: armisq̧ contenderent: omnes quoq̧ sub illis militantes ad simile bellorum facinus adducerent: qui eiusdem essent caritatis ciues/ simul cognati: amiciq̧: nō nulli fratres. Nam id quoq̧ nec in acie illa defuit. Nam inter tot uirorū millia: qui in unū concurrebāt/ multa pręter opinionem & admiranda cōtigere: quę quisq̧ animaduertens/ acri pœnitentia eo in loco repletus est. Et ueluti ea die eorū: qui in terris sunt/ uel primus: uel ultimus futurus esset/ magno stupore in dubiū cōuertit omnes. Vtraq̧ etiā ex parte lachrymas emisisse ferunt: cū ut se amplius intueri possent/ dies illa uideret eripere. Omnisq̧ Itala natio magno silentio īmota perstitit. Videns itaq̧ Pompeius socioꝝ copias/ huiusmodi ꝓspectu terrefactas: uerit⁹ ne pugnę initio cōfusio ab illis protinus emergeret/ belli

Attende rem miram.

Crudele spectaculum.

Recordationē attende.

Aduerte lachrymas.

Malum signum.

Pharsalicę pugnę initium.

signū ultro protulit. Cui ex aduerso a Cęsare conclamatū est: statimq; tubarum sonus/ & lituū clangore erecto uniuersos excitat: & utpote in tam profunda multitudine/ pręcones: & pręfecti hinc inde discurrentes/ exercitum per partes hortabātur. At illi ardue admodū miro silentio: & horrore/ magnis experti in pręlijs inter se concurrunt. Cum in proximo uentū esset: primū sagittis: fundisq; bellari cœptum. Equites quoq; peditibus admixti/ breui in spacio pugnam iniere. Pręualentes igit̃ Pompeij milites/ legionē decimā circundare festinant. Signo a Cęsare elato/ qui in subsidijs constiterant subito accurrūt: & ad equites delati/ erectis pilis sessorum facies inuadunt. Illi hostiū audaciam: plagasq; in os illatas non ferentes/ nullo ordine fugā capessunt. Eo loci peditatū omnē/ depulsis Pompeij equitibus: Cęsaris equites inuadunt: circundantq;: qui prius ab illis circundari timuerāt.

Pompeij mandatum nota.

Quod animaduertens Pompeius peditibus edicit/ ne se ulterius in eos uertūt: neq; a phalange longius excurrant: aut telis cominus utant̃: uel eminus distantes/ iaculis e manu missis insurgētes repellāt hostes: Quod mādatū cū circuitionis discrimen imminet nō nulli utile arbitrāt̃ esse.

Cęsar in epistolis.

Cęsar autem in epistolis id pugnę genus maxime contemnit. Plagas enī ex impetu factas potentius infigi: uirosq; ab incursu promptiores esse: Immorantes uero tepescere admodū: ac refrigerari putat: Audacter quoq; ob firmitatem insurgentibus/ ueluti signū quoddā sese offerre. quod & tunc fieri contigit.

Victorię Cęsaris auspicium.

Mirum lege.

Decima quippe legio assistente Cęsare/ leuam Pompeij aciem: quę ab equitibus destituta fuerat/ circunquaq; percurrit: & latera eius omni ex parte immobilis/ telis: missilibusq; cōfodit: quoad cōturbatis omnibus ī fugā uertit: quę res uictorię auspiciū illi attulit. Reliqua interim multitudo uulneribus: nece: uario belli opere strepebat: nec tamē uel unica uox ī tam immēsa phalange tot inter se pugnantibus audiebatur: nō heiulatus morientiū: aut ferro petitorū: uel fremitus: & suspiria omni ex parte

resonabant: eorum maxime: qui quo in loco constitissent/ honeste occubuerant. Sociorũ uero copię ueluti certaminis huius spectatores quidam/ acierũ ordinem formidine: metuq; repleuerant: non Cęsaris castra ob admiratione͂ aggredi ausę: paucis quibusdam ueteranis adseruantibus/ nihil aliud q̃ stantes trepidabant. Sed cum sinistra Pompeij acies/ hostibus cedere: & iam moueri: implicariq; cœpisset/ socij omnes in fugam uersi: nullo ordine clamare occipiunt/ Superati sumus. Deinde tabernacula eorũ: ac castra ueluti aliena inuadentes: diripientesq;: quocunq; licuit uarie spargunt. Iam reliqua Italorũ acies intellecta clade: paulatim/ q̃q̃ seruato ordine a potentioribus tutata: pedem retrahebat. Incumbentibus postremo/ ut in uictoria hostibus/ & ipsa pariter in fugam conuersa est. Qua in re astutissime quidem Cęsar/ ne ad pugnam denuo rediret: nec unius pręlij: sed totius belli opus adimpleret egisse uisus. Pręcones enim acies discurrere: & a romanorum cęde omnes temperare iubet: solũ ad socios afferre manus. Victis deinde propius admoti/ intrepidos manere admonent. Id cum unus ab alio intelligeret/ omnes constitere. Et iam Pompeianorũ id unicum signum erat/ tute permanere. Cęteris deinde Italorũ more consistentibus: similemq; uocem edentibus/ discurrentes Cęsaris milites/ sociorum copias nullo pręsidio munitas interficiunt: ob idq; ingentem edidere stragem. Pompeius militum suorũ conuersione perspecta/ mente collapsus ab exercitu secessit: indeq; in tabernaculum delatus/ sine uoce aliquandiu perstitit: quemadmodum Telamonium Aiacem in Ilio passum fuisse memorant/ inter medios hostes a fortuna destitutũ: Reliquorum pauci ab exercitu abire ausi/ pręconis uoce eos a Cęsare tutos pollicente. Accurre͂tibus deinde hostibus per partes dissipati sunt. Finiente iam die/ Cęsar per exercitum prouectus: ut manerent precabatur: donec Pompeij castra recepissent.

Magnanimi uiri.

Sociorũ Pompeij timor: & fuga.

Stratagema.

Attende.

Belli Pharsalici uictoria a Cęsare.

Strages.

Victus Pompeius.

Aiax Telamonius.

Ilium.

Optimus imperator Cęsar.

Minus labores in spe: ac prosperitate ab hominibus sentiri nota.

Attende Pompeij uerba.

Pompeius Larissam.

Numerus interfectorum in bello Pharsalico.

Lucius Domicius.

Asinius Pollio insignis orator.

Belli Pharsalici finis.

Attende munera.

Hunc Crasinum nominat Lucanus.

De Crasino memorato memorabile facinus lege.

Quippe si hostes per diem unicam uires assumpsissent/ uictoriam denuo habituros esse. Sin castra: & exercitum simul occupassent/ bellū omne iam esse profligatū. Ad hęc manus ad eos protendebat: & cursu prior antecedebat. Quorum igitur a labore corpora exhausta fuerant accendit animos/ cū ducē ipsos pręeuntem aspexissent. Erexit ad hęc etiā eos spes: ac felicitas gestarū rerum/ ut castris potirentur: & quęcunq; in illis essent sibi assumerent. Homines quidem in spe: ac prosperitate minus labores sentiunt. Sic igitur omnes incumbentes magna ui aduersos pepulere. Pompeius his inspectis/ ex tam lōgo silentio hoc solum dixisse fertur. An ad castra & hi nostra? Quibus dictis mutata ueste conscendit equū: quattuorq; ex amicis eum comitantibus/ nullo in loco cursū intermisit: quoad exorta luce Larissam tandē uenit. Cęsar ī Pompeij tabernaculo: quemadmodū se facturū dixerat consedit: & quę illi in cœna apparata fuerant sibi assumpsit. Itidem & reliquus exercitus ex hostium epulis recreatus est. Cecidere hoc in pręlio ab utraq; parte/ Italorū quidem (nō enim sociorū copię ob multitudinē contemptūq; annumerant) E Cęsaris primū exercitu turmarū ductores ad numerū triginta: armati ducenti. ut alij scripsere mille: & ducenti. Ex Pompeij uero partibus Senatores decē: quorū e numero fuit Lucius Domicius/ olim Cęsari in Gallia successor destinatus: equestris ordinis ad quadraginta ex illustrioribus. Ex reliquo autē exercitu: qui rem in maius extollūt/ qnq; supra uiginti millia cecidisse aiunt. Cęterū Asinius Pollio qui sub Cęsare ea ī pugna militauit/ sex millia ex Pōpeij exercitu interijsse solū scribit. Et hic finis admirabilis illius circa Pharsalū belli fuit. Cęsar munera quidē prima: & secūda ex omnibus ꝓtulit: fassus eos egregie pugnasse: & cū ipso legionē decimā. Tertia Crasin⁹ turmę ductor habere meruit. Is cū Cęsar pugnā ingrederet: & ab eo quid speraret exposceret/ elata uoce Vincemus

inquit o Cesar: & me hodie/ uel uiuũ: uel mortuum recipies. Exercitus autẽ iste/ me ad quascunq; accurrentẽ acies: & multa preclara: & illustria agentem intuebitur: testisq; erit uirtutis meę. Inter cadauera itaq; repertus muneribus donatus est: quę cũ illo sepulchro illata sunt: quod insigne prope stragem/ Cęsaris mandato/ erectũ constat. Pompeius ex Larissa simili cursu ad mare usq; delatus est. Eo loci paruam ingressus cymbam: cum adnauigantem nauẽ offendisset Mitylenas peruenit. Assumpta igitur Cornelia uxore. triremibus quattuor comitatus: quę a Rhodijs: & Tyrijs ad eum uenerãt/ Corcyram tunc quidem: & libyam preteruectus est: quo in loco exercitum alium & nauticos habebat apparatus. Ad orientem itaq; conuersus: Parthos/ ueluti ab illis opem petiturus/ nulli patefacto interim consilio adire statuit: quod pene cum in Siciliã uenisset amicis rettulit. At illi a Parthis abstinendũ suadebãt: qui nuper Crasso insurrexissent: & adhuc ob eius cladem elatiores spiritus haberent: nec Corneliam singularis formę mulierẽ in eorũ potestate committendã esse: maxime cum e Crasso esset genita. Cũ in ęgyptũ demũ ire statuisset: uel ad Iubam potius se cõuertere/ amici repudiatis Iubę rebus: utpote quę nullius ęstimationis: aut glorię futurę essent/ Aegyptũ ut adiret suasere: finitimam regionem: & principatu ingenti preditam: felicem preterea: ac potentem nauibus: frumento: pecunijsq;. Cuius reges q̃q̃ puerili in ętate essent/ Põpeio tamen paterna caritate obsequerent̃. His permotus Põpeius ad ęgyptũ se conuertit. Cleopatra ęgypto eiecta: quę cũ fratre regnũ simul obtinebat/ exercitum circa Syriã in fratrẽ apparabat. Ptolemęus ea tempestate prope Cassiũ ęgypti/ Cleopatrę insultus morabat̃. Ita casu quodam incumbẽte uento/ Põpeius ad Cassiũ defert̃. Inspectis copijs: quę plurimę ĩ littore cõstiterãt/ a cursu tẽperauit: meditatus (quod re ipsa fuerat) adesse regẽ. Premissis nũcijs amiciciã:

Crasinus mortuus a Cęsare muneribus donatus.
Põpeij fuga ex Larissa.
Mitylene.
Cornelia Põpeij uxor.
Rhodij. Tyrij.
Corcyra. Libya.
Pompeij animus ad Parthos.
Sicilia.
Amicorũ consilium ad Pompeium.
Crassus.
Pompeius in ęgyptũ.
Iuba.
Aegypti laus.
Cleopatra.
Ptolemęus.
Cassium.

Achillas dux.
Pothinus eunuchus.
Theodotus rhetor.
Proditio in Pompeiū.

Sempronius.

Sophoclis Iambum nota.

Pompeij magni interitus.

quam cū patre eius habuisset exponit. Rex tertium supra decimum ętatis annū iam attigerat. Exercitū eius Achillas quidam adseruabat. Pecunias uero Pothinus nomine/ eunuchus: qui confestim de Pompeij aduentu inter se consultare incipiunt. Aderat & Theodotus Samius rhetor/ pueri regis pręceptor. Hi nefandum inuicem negociū animo uoluentes/ Pompeiū interficere conueniunt/ quo Cęsari morē gererent. Approbato deinde cōsilio/ cymbam eximie ornatam ad eum mittunt: ueluti mari importuoso eo in loco existente: nec a maioribus nauibus adiri facili. Ministri porro regij cymbam inscenderant/ & cum his Sempronius uir romanus: qui tunc forte regi assidens/ alias cum Pompeio militauerat. Is dextram regis nomine Pompeio obtulit: & ad amicū filium tute monet accedere. Inter hęc exercitus/ ueluti Pompeio honorē prębiturus/ iuxta littus in acie constiterat: & rex inter medios purpurea amictus ueste pręsidebat. Quorū aspectu Pompeius suspitione motus est: cū exercitus ordinem: cymbę ornatū intueret/ potissimū cū nec ad ipsum accessisset rex: nec ex suis digniores pręmisisset. Hunc solum itaq; Sophoclis Iambum protulit. Qui ad tyrannū proficiscit/ illius seruus est: q̄q̄ liber sit. Quo dicto cymbam trepide est ingressus. Cum in alto longe abesset/ inter nauigandum magis adhuc de Sempronio cœpit suspicari/ siue ꝙ romanū hominem secum olim militantem nosceret: siue ꝙ solum adesse cerneret: quasi ob militaris disciplinę ęmulationem imperatorem suum esset inuasurus. Ad illum itaq; conuersus/ Te ne inquit ego cognosco o miles? Cui statim ille annuit. Deinde se conuertentem primus percULit: cęteri uero insecuti sunt. Vxor itaq; & amici eius hęc a longe intuentes/ heiulati: gemituq; ad deos fœderum uindices/ manus tollere: nullaq; interiecta mora classem ab inimico littore auertere cōtendunt. Caput Pompeij a busto abscisum: & a Pothino Cęsari/ magno pro munere seruatū. Veꝝ idem tam nefandi sceleris meritas luit pœnas.

Reliquũ corporis in littore sepultũ a quodam/ tumulo insigni addito: cui ab alio inscriptum fuit. Templi pondus erat modica qui clauditur urna. Procedente tempore/ cum tumulus sub arena esset obrutus : statuę etiam : quę Pompeio a necessarijs eius circa Cassium/ ex ęre erectę steterant/ in templi aditu/ iam uetustate exesę seruarentur/ ętate mea ab Hadriano imperatore summa diligentia perquisitę: & inuentę sunt/ cum ad partes illas accessisset. Tumulus quoq; mãdato eius perpurgatus: statuę erectę/ sic ut denuo ab omnibus dignosci posset. Et hic finis uitę Pompeio fuit: a quo tam ingentia pręlia exanhelata sunt: cuius opera romanorũ imperium in maius adauctum: ob quę magni cognomen habere meruit/ cũ a nemine antea esset superatus: sed ab adolescentia usq; inuictus fuisset: ac beatus. A tertio quippe: & uigesimo usq; ad octauũ: & quinquagesimũ ętatis annum monarchię pręfuit/ summa potentia usus: & ut opinio fert/ ob Cęsaris çelũ/ populari fauore in principatu positus. Lucius igitur Scipio Pompeij socer: cęteriq; quicunq; illustriores a Pharsalica pugna perfugerant/ ad Catonẽ Corcyrã uersus abiere: qui ad alterius exercitus curam: trecentarumq; triremium custodiam pętor relictus fuerat. Itaq; quicunq; ex ipsis clariores extitere/ Pempeij copias: classemq; inter se partiti sunt. Cassius in Pontum ad Pharnacem profectus est/ ut in Cęsarem illum excitaret. Scipio & Cato in libyã enauigarunt Vari fiducia: & exercitus: qui cũ illo adseruabatur: Iuba Numidarum rege pariter cum illis ad bellum conspirante. Pompeius autem primogenitus Pompeij filius: Lauiniusq; cum eo copiarũ partem deducentes/ in hiberiã sunt profecti: quam ad se asciscentes/ exercitũ alium ex hiberis: celtiberis: seruisq; in unum congregarunt: sic ut longe maiore impetu assurgerent: Tantę adhuc uires ex Pompeij apparatu superfuerant : quas idem infelicitate quadã dereliquerat in fugam uersus. Cũ autẽ qui in libya conuenerant/ Catonem ipsis ducem postularent:

Breue eulogium.

Statuę ęreę.

Hadrianus imperator.

Quo tempore Appianus.

Nota de Pompeio.

Post Pharsalicã uictoriam a Cęsare lege quid Pompeiani.

Lucius Scipio.

Cato.

Cassius.

Pharnaces.

Initium alterius belli.

Pompeius iunior.

Lauinius.

Lucius Scipio imperator.

Post adeptam uictoriam aduerte quid Cęsar.

Thessali.

Athenienses.

Attende gloriam.

Hellespontus.

Cassij defectio ad Cęsarem.

De Cassio eodem: & Cęsaris felicitate: deinde interitu a memorato Cassio nota.

Ionij. Aeoli.

Cato consularium pręsentia commotus/ id munus renuit: qui dignitatis causa eo in loco legati aderant: cum ipse in urbe pretor duntaxat extitisset. Lucium itaq; Scipionē imperatorē elegere: cum quo magnę adhuc copię conspirauere ad bellum. Et hi duo potissimū exercitus ęstimatione digni/ ex libya: & hiberia in Cęsarem una uires assumpserunt. Cęsar post adeptam uictoriā per duos dies in Pharsalo cōmoratus est/ sacris intendens: exercitūq; e prelio defessum uicissim recreans. Eo ī loco Thessalos: qui cū ipso depugnauerāt liberos esse iussit. Atheniensibus preterea ueniam petentibus facile cōcessit: his uerbis usus. Sępenumero uos uestri culpa ad interitum redactos: maiorū uestrorū gloria saluti reddidit. Tertia die orientē uersus castra mouit/ fidem Pompeianę prosecutus fugę. Cum ad hellespontum peruenisset/ triremiū inopia scaphis exercitum traducere compellitur. Cassius fortuna quadam triremiū parte comitatus/ adnauiganti obuius fit/ cum ad Pharnacem properaret. Et q̄q̄ triremiū numero/ aduersus paruas rates tute depugnare posset/ Cęsaris tamen felicitate cōterritus: cuius fides perspecta erat: uires formidandę/ eundem consulto aduauigare ratus/ a trireme in scapham/ porrectis ad eum manibus ultro desilit: ueniaq; impetrata triremes omnes illi tradidit: tantum potentię Cęsaris felicitas sibi asciuerat. Nō enim ego aliā contēplor rationē: neq; opus aliud excogitare possum ī tanta temporis difficultate/ tantū illi fortunę successisse/ ut Cassium uirū bellicosum/ octoginta triremibus aduersus nauigantem: ac illi imparato occurrentē adeo terruerit/ ut nec ad manus cū eodem accedere sit ausus. Nam is: qui tam turpiter ex timore se illi dederat/ posterius romę imperantem neci tradidit. Qua ex re satis constat/ longe ampliorem ex fortuna Cęsaris tunc illi timorem affuisse. In hunc modum pręter opinionem saluatus Cęsar/ superato hellesponto/ Ionijs: & ęolis: cęterisq; nationibus

cheronnesum magnā incolentibus: quam uno nomine Asiam minorē uocant: per legatos deprecantibus ueniā concessit. Audiens preterea Pompeiū in ęgyptū pertransisse Rhodū peruenit: neq ulterius expectato exercitu: qui ad eum p partes accedebat/ Cassij: & Rhodiorū triremibus assumptis/ cum pręsentibus duntaxat classem ingressus est: neq ulli patefacto itinere circa uesperā cursum mouet: reliquis gubernatoribus ut classis suę signū per diem sequerentur admonitis. Gubernatori autē proprio/ cum iam a littore longe abesset/ Alexandriam uersus uela iubet exponere. Sic tribus diebus pelago prouectus Alexandriā peruenit. Eo loci ab regijs ministris benigne receptus est: cum rex moram circa Cassium adhuc ageret. Ac primum quidem ociositatem quandam ob adsistentiū sibi paucitatē simulare cœpit. Nam ad eum accedētes perhumane recipiebat: & urbem circūuectus pulchritudinem eius admirari uisus: & disputantibus philosophis ī multitudine pręsens adstitit. Quibus ex rebus gratiā apud Alexandrinos/ ueluti a negocijs omnibus solutus sibi comparauit. Adsistente uero exercitu/ Pothinū quidem: & Achillam/ ob ea: quę in Pompeium perpetrauerant morte mulctauit. Theodotum demum fugientem Cassius cum in Asiam uenisset cruce suspendit. Tumultu ob hanc rem inter Alexandrinos orto/ cum regium exercitum in illum cōcitassent/ pluribus pręlijs circa regiam: & in maris littore certatū est. Quo in loco cū in mare desilijsset: & in profundo aliquandiu enatasset/ Alexandrini uestem ab eo ademptā/ in trophei modum erexere. Postremo iuxta Nilum cum rege certamen inijt: in quo uictoria superior euasit. Inter hęc per nouē menses commoratus/ tandem Cleopatram/ fratris loco ęgypti regnum iussit obtinere. Per Nilum quoq quatercentis nauibus deuectus quo regionem perlustraret oculis/ cum Cleopatra simul adijt: multaq alia ut illi obsequeretur effecit. Verum hęc singula ut gesta sunt: diligentius eo libro referuntur: qui

Cheronnesus: Asia minor.
Rhodus.
Aduentus Cęsaris in Alexandriam.
Quę in Alexandria peregit Cęsar/ initiū hic.
Simulationē attende.
Pompeij interfectores a Cęsare morte mulctati.
Tumultum nota.
Plutarchus scribit Brutum eius rei auctorē.
Pręlia.
Nilus.
Pugna cum rege.
Superior Cęsar.

de ęgyptijs inſcribitur a nobis. Caput Pompeij ad ſe delatum
minime intueri uoluit: uerū ſepeliri ſtatim iuſſit. Templum
quoqꝫ perexiguū ante urbem condidit: quod indignationis ſa-
crū appellauit: & quod ętate mea Traiano imperatore iudeo-
rum genus in ęgypto debellante/ ab Iudeis ipſis ad opportuni-
tatem belli diſiectum eſt. Tam magna in Alexandria operatus
Cęſar: per Syriam in Pharnacem copias mouit. Is quippe iam
multa peregerat: & quaſdā romanoꝝ prouincias ſibi aſciuerat:
& cum Domicio Cęſaris prętore depugnans ſplendide uicto-
riam adeptus fuerat. Qua ex re maxime elatus Amiſum urbē
in Ponto ſitam: & romanorū fauentem partibus in ſeruitutem
redegerat: Pueris quoqꝫ eoꝝ manus abſcindi iuſſerat. Adueni-
ente deinde Cęſare/ pauore: ac pœnitentia ductus/ cū per du-
centa ſtadia longe abeſſet/ legatos pro pace ad eum miſit: qui
coronam deferrent auream: filiam quoqꝫ eius/ ob inſcitiam in
matrimoniū illi traderent. Cęſar intellectis his quę afferebāt:
cum exercitu progreſſus eſt: & ipſe in primis anteire prope-
rauit: legatos uerbis detinens/ donec ad Pharnacis caſtra perue-
niſſet: Et hoc ſolum inquiens: an pœnas adhuc dabit hic patris
interfector? equum aſcendit: & confeſtim a prima uoce Phar-
nacem in fugam uertit: plures quoqꝫ cū equitibus: qui ad mille
primo impetu ad eum uenerant occidit. Qua ex cauſa illum ex
clamaſſe ferunt. O beate Pompeij: ſimilibus poſt Mithridatē
huius patrē/ occurrēs hoſtibus: & ob id magnus habitus: & ma-
gnus appellatus. Poſt pugnā deinde hęc romā pręmiſit. Veni
uidi. uici. Pharnaces ī boſphori regnū quondā a Pompeio ſibi
traditū libens abſceſſit. Cęſar nulla ad ociū intermiſſa mora/ tot
bellis ipſum circūſtrepentibus in Aſiam peruenit: & in tranſi-
tu urbibus: quę a tributis oppreſſę fuerant ius adminiſtrauit:
quemadmodū a nobis in aſiaticis rebus perſcriptū eſt. Sentiens
deinde ſeditionem in Roma coortam eſſe: & antonium equitū
pręfectum/ cōmeatū cum exercitu omni ex parte pręcludere:

Liber Aegyptius ſuperius nō nominatꝰ.
Templum nota.
Item hoc tempore Appianus.
Traianus imperator.
Bellum in Pharnacē.
Quę in Syria peregit Cęſar.
Pharnaces Mithridatis filius.
Domicius Cęſaris prętor.
Amiſum urbs.
Pharnacis crudelitas.
Pharnacis legati ad Cęſarem.
Aſtutia.
Attende Cęſaris uerba.
Pharnacis fuga.
Irriſio.
Veni. uidi. uici.
Regnū Boſphori.
Belli finis in Pharnacem.
Attende de Aſiaticis librum alium.

Romã regreditur. Quo cum uenisset omnis ciuilis seditio extincta est. Verũ militum altera in eum insurrexit: qui nec ipsi Pharsalico bello promissa capientes: neq; ex lege ulterius ĩ bello permanentes/ad propria redire properabant. Nam quędam illis infinita in Pharsalo: & alia etiam infinita/ cũ in libya bellum perfectum esset pollicitus olim fuerat. Tunc autem ad illos misit unicuiq; mille drachmas persolui iubens. Hi uero/ nõ polliceri eum potius q̃ exoluere statim admonebant: parumq; abfuit quin Priscum Salustium ad eos missum his de rebus interficerent: nisi q̃ idem fuga elapsus est. Quibus perceptis Cesar legionem aliam militũ: qui urbem sub Antonio seruabant: domui suę: urbisq; egressibus iussit presidere: ueritus ne milites ad rapinas se conferrẽt. Ipse trepidantibus cunctis: & ut militum insultum precaueret admonentibus/ longe audacior ad eos dissidentes in campum Martium profectus est: ita ut prius q̃ loqueretur in tribunali sit conspectus. Illi cũ tumultu inermes ad eum accurrere: & ut mos est/ inopine adueniente eo Imperatorem uenerati sunt. Iubente deinde illo/ ut si quid de muneribus loqui uellent in conspectu suo dicerent/ Nihil ausi ex pauore siluerunt. Cum autem moderatius a militia demitti omnes conclamarent/ sperantes eundem ob exercitus indigentiam sub munerũ spe ad reliquos hostes deducturũ esse/ de cõmuni opinione nihil ueritus/ Dimitto uos inquit. Stupentibus ipsis/ multo magis subsecuto silentio/ in hunc modũ fari cœpit. Dabo uobis omnia: quę pollicitus sum: cum de ceteris triumphum agam. Quo insperato responso moti/ cum id ipsum lęte audirent/ uerecundia etiam oppressi sunt. Ratio quoq; cum çelo simul incidit: quasi eorum imperatorem hostium in medio relicturi essent: alijq; ipsorũ loco triumphũ habituri. Lucra insuper: quę ĩ libya longe maiora consecuturos se sperarẽt amissuri: & uicissim Cęsaris: & inimicorũ eius futuri hostes. Qua ex re ampliore adhuc timore ex dubitatione conticebant:

Reditus Cęsaris romã.

Militum seditio in Cęsarem.

Perpropria militum responsio cum indignatione.

Priscus Salustius.

Audacissimus uir.

Campus Marcius.

Attende astutum hominẽ in pertractandis militum animis.

Scrupulus.

Aduerte rationem cũ çelo.

Terribilis & astutus uir.

Magnus uerborum artifex.

Persimilis historia.

Nota morem: qui adhuc hodie a quibusdam principantibus seruatur.

Sylla.

Conciliatione͂ nota Cesaris cum militibus.

Bellum primum in libya a Cesare.

Regium urbs.

Cato. Vtica.

sperantes Cesarem quicq̃ illis daturum esse: ac simul ob necessitatem: quam in presenti haberet pœnitentiam acturum. At ille ex aduerso loqui desijt. Amicis deinde, ut aliud quippiam ad eos loqueretur suadentibus: & ne tam breui: superboq; responso plura militibus celaret admonentibus, loqui exorsus: ciues militum loco habere se dixit. Quod discedentium a militia: & priuatam uitam subeuntiũ signum erat. Illi pœnitentia ducti: & ulterius non ferentes, exclamare: ac precari: & ut ad militiam assumerentur exposcere. Recusante & id Cesare: & a tribunali simul descendente, milites multo acrius instare: & ut permaneret orare: & qui deliquissent pœna affici debere postulabant. Modicum igitur quid commoratus, neq; discedens: neq; regrediens, dubitationem simulare cœpit. Mox reuersus neminem ex ipsis se punire uelle dixit: Angi tamen admodũ: ac dolere, legionem decimam: quam in bonore semper babuisset, buiusmodi tumultus prestitisse causam. Hanc igitur solam ab exercitu meo inquit eximo. Dabo aute͂: quecunq; uobis pollicitus sum cum ex libya rediero. Dabo insuper agros cum bella omnia confecta fuerint. Non quemadmodum Sylla a ceteris eripiens: quos illi baberent: & spoliatos cum his: qui accepissent in unum babitare faciens: & ad inuice͂ hostes eos statuens: Verũ populi agros inter uos distribuens: & ex meipso necessaria simul adhibe͂s. Plausu & collaudatione ab omnibus elatis, decima legio mœrore tabescebat, Cesarem solũ erga se implacabile͂ esse intuens: seq; ab illo sortiri deposcebat: & partem ex ea morte mulctari. Cesar nihil cum illa contendere ausus, cum indigeret adhuc, cautius demũ pœnitentia deductam sibi conciliauit: Indeq; in libyam ad bellũ se proripuit. A Regio itaq; urbe in pelagus delatus, a Misenia tandem Lilybeum deuectus est. Ibi Catonem belli apparatum cũ classe: & peditum parte in Vtica seruare intelligens, tercentis romanorum additis: qui se belli consultores fecerant: & Senatum seipsos

nuncupabant: Imperatorē uero eorum Lucium Scipionē con/
stitutū esse: pręstantiores ex ipsis ī Adrumeto moram ducere:
Scipionem uersus classem mouit. Quem cum ad Iubam profe/
ctum offendisset/ cōtra Scipionis exercitū aciem instruit: quasi
opportune hostes/ imperatore absente pręlio inuasurus. Labi/
enus ex aduerso: ac Petreius Scipionis duces illi occurrūt: & ex
Cęsaris militibus plures intercipiunt. Fugientes quoqꝫ per cō/
temptū insequi cœperuut: donec Labienū equus per ilia con/
fossus humi deijcit. Verum illū clypeatorū manus ab hostibus
eripuit. Petreius abunde eorū periculo perspecto: & quęcunqꝫ
libuisset/facile obtinere potens/bellum intermisit/eos: qui cir/
cūsteterant his uerbis increpans. Ne Scipionē imperatorē no/
strum uictoria fraudemus. Quod opus Cęsareę fortunę pars
altera uidetur extitisse/ hostibus ut apparuit uictoriā adeptis:
qui tam inopine pugnam dissoluissent. Ipsum autem Cęsarē
eo ī pręlio in suos insurgentē/a fuga cohibuisse aiunt: & quen/
dam ex ipsis aquilam ferentem: quę pręcipuū in bello signum
fuit/ sua manu inuadentem a fuga ad primos cōpulisse: donec
Petreius retrogressus est: & Cęsar ipse facilius suos reuocauit.
Et hic belli primi a Cęsare gesti in libya finis fuit. Non multo
post cum Scipio octo peditum legionibus instructus: equitibus
uiginti millibus: quorum maior pars libycorū fuit. ad hęc scu/
tatis plurimis: & elephantis circa triginta aduentare diceretur:
& cum eo Iuba rex: qui pedites alios ad triginta milliū numeꝝ:
Numidas equites ad uiginti millium: Lanceatores quoqꝫ mul/
tos: & elephantos sexaginta alios secum duceret/ Romanorum
exercitus cœpit trepidare: militesqꝫ inter se tumultum cōcita/
runt/ eorum causa: quę iampridem experti fuerant: & hoc ob
opinionem multitudinis: ac uirtutis/ maxime insurgentiū Nu/
midarum equitum: tum ob elephantorū bellum aduersus cō/
stitutum. Boccho deinde altero Maurusiorū rege/ Cirtam: quę
Iubę regia fuerat intercipiente/Iuba intellecta re ad propria cū

Adrumetum.
Pugna.
Labienus.
Petreius.
Vincitur Cęsar.
Quid agit imperator.
Finis belli punici primi a Cęsare.
Initium secundi.
Scipionis copię.
Iuba rex.
Trepidationē: ac tumultum attende.
Bocchus rex.
Cirta urbs.

exercitu reuersus est: triginta dũtaxat elephantis Scipioni derelictis. Qua ex re Cęsaris exercitus adeo exhilaratus est, ut quinta legio elephantis se opponi postularit: eaq; in primis uictoriam adepta sit: Et ex hoc nunc etiam ipsi legioni elephanti uexillis inscribuntur. Tandem longa cum labore in omni eius belli parte pugna, multimoda cõuersione facta, Cęsar uix tandem ĩ uesperam uictoria potitus est: Et Scipionis exercitus demum superatus nulla uictorię intermissione, nec ĩ nocte quidem facta: quoad omnia profligata sunt. Pauci hostium ut potuere in fugã abeunt. Scipio cęteris omnibus Affranio permissis, per mare duodecẽ cataphractis nauibus elapsus est. In hũc modum exercitus octoginta millibus militum ad prelium instructus: & iampridem expertus: & ex prima pugna in spem maximã elatus, hoc secundo prelio penitus dissipatus est. Cęsaris gloria felicitate belli insuperabilis a cunctis habita: Nihil uictis uirtuti eius tribuentibus: sed propria errata Cęsaris felicitati ascribentibus. Visum est enim id bellũ ducum imperitia in hanc cladem decidisse, minime sustinentibus ipsis: quousq; ut ĩ exteris indigeret Cęsar: neq; primam uictoriam ad finem usq; deducentibus: uerũ statim seipsos dissoluentibus: cũ iam Cęsar esset profligatus. His Vticę relatis circa tertiã ferme diem: & Cęsare subito admouente copias, fuga omniũ insecuta est: quorum neminem retinuit Cato: sed naues illustrioribus eorũ tradidit: Ipse quietus in urbe perstitit. Vticensibus etiam pro illo in primis deprecati pollicentibus, subridens Cato, nõ conciliatione sibi cum Cęsare opus esse respondit: & id ipsum Cesarem optime intelligere. Publicatis insuper his: quę recõdita apud illũ fuerant, singulis Vticensium primoribus inscribens: atq; dispartiens, circa uesperam a balneo ad cœnam transijt. Discumbens porro conuiuatus est eo more: quo a Pompeij nece cõsueuerat: nihil solitę cõuersationis omittens: neq; plura: aut pauciora conuiuio inferens. Cum astantibus etiã de his

Pugna.

Cęsaris uictoria.

Lucij Scipionis fuga.

Attende.

Cato uir optimus.

qui enauigauerant sermonē protulit: rogans/ an prospero uterentur uento: & quanto interuallo longe essent abituri/ prius q̃ ad lucem accessisset Cęsar. Postremo in cubiculū delatus/ ceteros omnes filio excepto/ a se dimisit: quem solito artius amplexus est. Post hęc ensem lecto assidere solitū minime intuens exclamare cœpit/ Se hostibus ab domesticis inermem prodi. Quemadmodum enim inquit necessarijs uti possum/ si per noctem contra me insurgat quisq̃? Amicis autem illū adhortantibus: & se nihil in eum machinari profitentibus: ueꝝ ut sine ense quiescere uellet suadentibus/ apertius hęc inquit. Non enim mihi mori cupienti/ ense opus est. Facillime quidem uel ueste spiritum licet opprimere: uel caput parieti ultro impingere: uel in collū pręcipitare meipsum ut peream: uel retento spiritu obire mortē: Multaq; alia elocutus ut ensem perferrent exorauit. Quo allato/ Platonis librū: qui de anima inscribitur/ ab illis poscens legere perseuerauit. Cum a lectione desijsset: qui portis pręsidebant/ quieti indulgere monuit. Ipse autem se sub pectore impresso ense uulnerauit. Effluentibus itaq; uisceribus/ cū strepitus insecutus esset: qui ad portas morabantur subito accurrunt. Medici quoq; uiscera adhuc illesa reducere: & uulnus colligare tentabāt. Ille reassumpto spiritu: dissimulare iterū: ac seipsum increpans/ ꝙ minus alte uulnus impressisset/ gratias illis ueluti salutis suę auctoribus ultro reddere: demū se quiete indigere dixit. Illi arrepto ense discessere & quasi quieturo pręclusere portas. Cato dormientis similitudine prelata/ obligationes uulneris silens ipse manibus dirripuit ambabus: & suturas corporis infregit/ ferę in morē: Vulnus preterea: & uentrē unguibus: digitisq; lacerauit: uisceraq; disiecit: quoad tandē extinctus est. annū iam quinquagesimū ętatis agens/ mentem suam ex huiusmodi iudicio aperuit omnium mortalium fere singularis. Iustum: & honestū: & quod bonum dicitur/ non moribus magis q̃ rationis magnanimitate

Cōmunis: & perproprius sermo.

Magnanimi uiri.

Attende uerba.

Phedon Platonis.

Crudelem nota Catonis casum a seipso.

Aliter Plutarchus scribit.

Catonis mors.

Quadragesimūoctauū scribit Plutarchus.

Catonis laus.

diffinit. Martia illi uxor/ Philippi filia a pricipio fuit: qua ma/
xime oblectatus est: filiosq; ex ea genuit: deinde Hortēsio ami/
co habendam tradidit/ ueteri consuetudine/ cum ille filiorꝫ cu/
pidus/ nusq̄ mulieri fęcundę cōuenisset. Hanc posterius ex eo
pregnantem domum reduxit/ quasi illa indigeret. Talis Cato
fuisse scribit: quē Vticenses splendide intulere sepulchro. Cę/
sar illum glorię suę inuidisse rettulit. Cicerone de ipsius laudi/
bus librū perscribente: qui Cato appellabat/ Cęsar ex aduer/
so anticatonē in calūniā eius edidit. Iuba: & Petreius perceptis
his: quę gesta fuerant/ cū nec fugam: aut salutē ulterius spera/
re possent/ inedia: uulneribusq; se ad inuicem tandē confecere.
Cęsar Iubę regnum romanis sub tributo contulit. Cui Crispus
Salustius pro pretore prefuit. Vticensibus: Catonisq; filio ue/
niam concessit. Pompeij filiā cum duobus ex ea natis Vticę de/
prehensam/ Pompeio demisit incolumem. Ex tercentis uero
illis qui Senatus formam preferebāt: quoscunq; repertos neci
tradidit. Lucius Scipio: qui eo in bello imperator fuit/ hyemē
in mari agens/ hostilibus nauibus a casu obuius/ peregregie se
gessit: donec superata eius classe seipsum interemit: sponteq;
in mare precipitem dedit. Hic igitur Cęsaris ī libya belli finis
fuit. Ipse romam reuersus quattuor interpositis diebus peregit
triumphos. De Gallicis primum: in quo plurimas: & magnas
duxit nationes: & quęcūq; alia deficientia adeptus fuerat. Pon/
ticū/ contra Pharnacem. Libycum/ in libycos: qui Scipioni ad/
hęserant. Inter hos Iuba: Iubę filius infans adhuc afferebatur.
Attulit & cuiusdam circa Nilū naumachię triumphum ęgy/
ptium/ Gallorū: & Pharnacis in medio. Quę uero ad romanos
pertinebant/ ueluti inter ciues gesta: neq; sibi admodum hone/
sta: & romanis insuper turpia: infaustaq; uidebantur/ triūpho
per imagines inscripsit: eorūq; passiones pariter expressit. Vi/
ros quoq; similitudinibus uarijs: scriptisq; representauit/ Pom/
peij imagine excepta. Huius solum deferri: & ostendi uetuit:

Martia Catonis uxor a principio.
Hortensius.
Ciceronis Cato.
Cęsaris anticato.
Iubę & Petreij mors.
Crispus Salustius.
Lucij Scipionis: de quo Seneca memi/nit interitus.
Belli a Cęsare in li/bya gesti finis.
Attende triumphos.
Ex imaginibus triumphus.

cum populum erga illũ beniuolentia affectũ adhuc esse intelligeret. Populus igitur domesticis in malis/ q̃q̃ timore oppressus/ suspirio tamen mœrorem prodidit: potissimum cum Lucium Scipionem: imperatorem suum a seipso sub pectore traiectum: & in mare collabentem: Et Petreium se inedia: ferroq; conficientem intueretur: Et Catonem ferę in modum uiscera dilacerantem sua. Achillę necem: ac Pothini/ gaudio prosecuti sunt omnes: & in Pharnacis fuga risum emisere. Pecuniarum in triumphis summã delatam ferunt sexagintaquinq; talentoꝝ milliũ. Coronas ex auro duas: & uiginti: ac octingentas supra duo mille: quę quattuor supra decem: & quadringentarũ amplius: uigintiq; millium librarum pondus excellerent. Ex quibus statim post triumphũ: quęcunq; exercitui pollicitus fuerat ampliore adhuc pecunia exoluit. Militi drachmas quinq; mille atticas. Turmę ductori bis totidem. Tribunis militũ: equitibusq; in duplo maius. Ad hęc singulis ex populo minam unã atticam. Spectacula quoq; multifariam edidit/ equorũ: & musici: pedestrisq; certaminis. uirorũ mille ad totidem certantiũ: & equestres pugnas ducentorũ pariter. & aliud ex peditibus: equisq; preludium subinde immiscens: Elephantorum uiginti bellum utrinq; locatorum. Naualem preterea pugnam remigum quater milliũ/ mille bellatoribus utraq; ex parte insidentibus. Erexit & Veneri genitrici templũ: ut prius ad Pharsalũ uouerat/ bellum initurus. Atrium quoq; templo circunduxit: quod romanorũ forum esse uoluit/ nõ rerum quidem uenaliũ: sed eorum: qui ad iura simul conuenirẽt: quemadmodũ apud Persas/ aut querentibus: aut explicantibus iura cernuntur. Cleopatra perillustrem deę imaginem templo contulit: quę a nobis eo in loco adhuc uisitur. Cum census populi describeretur: uix dimidiũ turbę: quę ante bellum fuerat inuentũ est/ In tantũ huiusmodi cõtentio exhausit urbẽ. Ipse iam quarto functus

Iocunda historia.

Summa pecuniarũ.

Spectacula.

Templum Veneris.

Atrium pars: quę antecedit uestibulũ tẽpli: siue domus: & patet adeuntibus.

Persę.

Bellum hibericum.

consulatu/in hiberiam contra iuniorem Pompeium profectus est. Hoc quippe residuũ: nec ab eo cõtemnendũ superetat ciuile bellũ. Quicunq; etenim optimi ex libya perfugerãt/ hunc in locum conuenere: & exercitus ex libya: ducibusq; in Pharsalo superatus: in unum se contulerat. Ex hiberis uero: & celtiberis nationibus audacissimis/ bello consuetis: & ex seruis pręterea multitudo ingens ad Pompeium uenerat: & iam quartũ annũ in his contentionibus exegerant: animoq; ad pugnandũ parato cum desperatione quoq; ferebantur: qua minime confisus Pompeius pugnã subire formidabat. Verũ accedente Cęsare belli discrimen inire statuit/q̃q̃ dissuadentibus illi senioribus: qui ad Pharsalũ: & in libya Cęsarem experti/ex tempore: famęq; ueluti exteris in locis conterendũ potius esse suadebãt.

Magna celeritas.

Attende timorem.

Cęsar autẽ e roma septem & uiginti diebus ad eos uenit: grauissimo exercitu longissimũ emensus iter. Timor igitur: qualis haud antea/ exercitum eius inuasit ob multitudinem: & experientiam: desperationẽq; hostiũ. Ob quę Cęsar tardius milites in aciem educebat. Id animaduertens Pompeius propius accessit/ ob pauorẽ minimi eos faciens. Quod dedecus permoleste ferens Cęsar/ copias prope Cordubam in aciem eduxit: insigne ut prius/ Venerem illis anteponens: Pompeius e contra Pietatem. Incumbente Cęsare cum exercitus pauore correptus trepidaret: pauori quoq; desidia admixta esset/Cęsar porrectis ad cęlũ manibus/ deos omnes inuocare: & ne unico pręlio/ multa: & splendida eius gesta deturparent/ cœpit deprecari. Milites quoq; discurrens nominatim appellabat. Casside pręterea adempta/ uultum eius inspicere cogebat. Illi uero nec hoc quidẽ modo a timore cessauere: donec Cęsar unius clypeo arrepto/ duces circunsidentes in hunc modum affatus est. Erit hic mihi uitę finis: Vobis autẽ rei militaris dies ultima. Quibus dictis ex acie procurrens sic hostes propulit/ ut per decem

Corduba.

Venus.

Pietas.

Magnanimus Cęsar.

pedum spacium/loco cederent: ducentaq; ad illũ tela iacerent: quorum partem euitaret: partem clypeo exciperet. Ea ex causa cęteri accurrentes ante illum constiterunt: & exercitus omnis impetu euectus per uniuersam diem depugnauit/ nũc impellens: nunc repulsus: uictus: uictorq; per partes/ quousq; in uesperam tandem uictoria potitus est: ut Cęsarem dixisse ferant plerunq; pro uictoria. tunc autem pro anima solum decertasse. Cęde ingenti edita: fugaq; a Pompeianis in Cordubam subinde facta/ Cęsar ne fugientes hostes denuo ad pręliũ redire possent/ militibus ut urbem uallo cingerent imponit. Illi defessis corporibus ob bellũ gestũ/ interemptorũ arma inuicem deferre incipiunt: & telis in terram fixis sustinentes/ super ipsa morati sunt. Sequenti die ciuitas ab illis capitur. Ex Pompeij ducibus Scapula erecta pyra semet iniecit flammis. Vari: & Labieni: ac aliorũ illustriũ capita ad Cęsarẽ delata sunt. Pompeius cladis initio cũ centũ: & quinquaginta equitibus ad Cartheas aufugit: quo ĩ loco classem obtinebat: & ueluti priuatus/ naues latens/ lectica ablatus est. Cum autẽ & hos de salute desperantes intueretur/ ueritus ne ab illis traderetur hostibus/ fuga denuo inita scapham ingressus est. pede casu a funibus implicito/ dum funem gladio secare nititur/ pedis plantam gladio abscidit. Eo modo ad locum quendam naue delatus curabať. Cũ denuo quereretur ab hostibus/ per iter profundũ: dumisq; obsitum fuga elabitur. Sentibus uulnus stimulantibus/ sub arbore tandem fessus constitit. Deprehensus itaq; ab his: qui illum inquirebant/ non ignaue sese protegens interfectus est. Caput ad Cęsarem delatũ/ eius mandato sepulturę traditum. Sic bellum uno impetu pręter cunctorum opinionem confectũ est. Reliquos ab his fugientes/ Pompeij frater adolescentior ĩ unũ cõgregabat: & ipse Pompeius appellatus/ Sextus prenomine. Verũ idem latitans: & fugiens dietim prędabatur. Cęsar romã regressus/ ciuilibus confectis bellis omnibus/ formidabilem se

Dubia uictoria.

Crudele certamen.

Pompeij fuga: & obsidio in Corduba.

Capitur Corduba a Cęsare.

Pompeianorũ mors.

Pompeij miseranda sors.

Cartheę.

Pompeij iunioris interitus.

Sextus Pompeius.

Reditus Cęsaris romã.

Honores Cęsari collati.

Corona ciuica.

Mensis quintilis.

Custodię militaris dissolutio a Cęsare.
Decretum honorum omnium.

uniuersis: ac ferendum pręstitit: & qualis ante eum nemo fuerat. Ea ex causa honores omnes: qui supra homines excogitari possunt/ nulla mensura illi prębiti: In sacris scilicet: ludis: monumentis: in templis: locisq publicis/ per tribus: uniuersasq nationes: & reges: qui nomini romano amicitia aliqua afficerentur. Figurę multiformes eius statuis inscriptę: quarum non nullis coronę ex quercu additę/ ueluti seruatori patrię: quibus olim ciuem clypeo tegentes ornabantur. Appellatus est & pater patrię: & dictator in omnem uitam electus: consulq ad decenniū. Corpus eius sacrum: & intemeratum habitum. Ius ab aureo solio eburneoq dicebat: & triumphalibus indutus ornamentis cōtinue sacra faciebat. Vrbem per singulos annos/ diebus: in quibus acie uicisset/ sacratam statuerunt: sacerdotesq ad quinquenniū: uotaq publica pro eodem haberi solita: dignitates ad hęc constitutę: quę iureiurando nihil his: quę a Cęsare confecta essent/ aduersari uelle confirmarent. Ad honorem quoq stirpis eius/ quintilem mensem Iuliū appellari placuit. Templa illi plurima ueluti deo publicis decretis statuta sunt. & commune ipsi: clementięq in unum condiderunt. Sic enim ut dominū illū uenerati/ ut propitius sibi foret deprecati sunt. Fuere & qui regem dici suaderent: donec his perceptis seuera obiurgatione/ ab huiusmodi continere iussit: ueluti nefandum abhorrens nomē: maiorūq suorū exectatione detestandū. Cohortes militares: quarū opera/ se ab hostibus tutatus esset/ custodia dissoluit: & popularibus duntaxat ministris comitatus: in publicum processit. In hunc modum ante rostra agenti: atq iudicanti/ decretum honorum omnium/ Senatus ipse pręeuntibus cōsulibus/ ornatu miro: & ordine illi detulit. Cęsar hilare susceptis ipsis/ neutiq accedentibus: atq manentibus assurgere sustinuit: Verū stimulantibus ad regię appellationis nomen/ assensum re ipsa pręstitit. Cęteras dignitates/ consulatu per decenniū excepto/ sibi assumens/ consules in futurū se: &

Antonium magistrũ equitũ eius declarauit: Lepido imperans ut interim pro Antonio magistratum gereret: qui hiberię prępositus, amicorum gratia illi pręerat. Exules omnes reuocauit nisi si quis ad intolerabiles fuga peruenisset. Inimicis ueniam concessit: & plerisq; qui illũ oppugnauerant, sępenumero magistratus annuos contulit: & ad prouinciarum curam: aut exercituum emisit. Quibus ex rebus adductus populus, democratiam se illi concessurum confisus est: quemadmodũ Sylla pari modo potentia usus pręstitisset. Cęterum in hoc q̃ maxime uidetur aberrasse. Imaginem quippe eius, quidam ex adulatorũ numero ex uerbo ad effectum regni reprefentans, lauro tenia peralba inserta coronauit. Hũc Tribuni Maryllus: Cesetiusq; carceri inclusere: simulantes & in hoc Cęsari rem gratam agere: qui ad regni mentionẽ cõtinuo subirasci consueuerat. quod ille patienter perferre uisus. Alijs circa portas aliquando gradientẽ salutantibus, ut regẽ: cũ populus ad uocem ingemisceret, percallide ĩ hunc modũ respondisse dicitur, Se Cęsarẽ esse nõ regẽ: quasi ad nomẽ eius aberrassent. Cũ Maryllus eos: qui principiũ huic rei pręstitissent, subinde deprehẽdisset: & a ministris ĩ iudiciũ deduci iuberet, Cęsar nõ ulterius ferendũ ratus de Maryllo in Senatu grauiter conquestus est: ueluti astute in eum insidias struente, ob tyrannidis calumniam: dignũ quoq; morte esse censuit: uel a magistratu saltem: & Senatu summouendum, ꝙ potissimum illi calumniam inflixit: quasi huiusmodi nomen affectaret: qui ad experimentum usq; progressus tyrannidem inclusam gereret. Siue enim occasio eundem puniendi, regij nominis appellatio prętensa est: siue ꝙ Tribunorum potestatem ueteri sacramento: atq; lege, sacram: inuiolatamq; censeret, iram certe peringentem extulit: qui reliquum eius magistratus tempus perferre nequiuisset. Quod & ipse intelligens, pœnitentia adductus, cum hoc solum, nullo belli

Lepidus.

Status popularis.

Errorem attende.

Maryllus: & Cesetius Tribuni.

Percallidum nota Cęsaris responsum.

Aduerte querelam.

Affectatio regni: uel regij nominis.

Attende.

Lupercalia.

Diadematis reiectio a Cesare.

Perlege historiam.

Epilenticus Cesar.

Exercitus contra Parthos.

initio in ipsa pace intolerabile: graueq; iudicaret/ amicis dixisse fertur: cum illum diligentius precauere admonuissent. Inimicis aduersum inquirentibus: occasionem se abunde prestitisse. Adhortantibus denuo illis/ ut custodiam corporis hibericis cohortibus exhibere uellet/ Nihil assidua custodia infelicius esse inquit: & in perpetuo timore cōmorantibus. Neq; propterea adipiscendi regni experimēta cessauere. Nam eodem Lupercos in foro contemplante/ ante rostra in throno aureo/ Antonius in consulatu collega eius/ cum nudus: unctusq; decurreret: ut celebritatis illius sacerdotibus mos olim fuit/ ad rostra delatus Cesaris capiti diadema intulit. Quamobrem cum a paucis plausus redderetur: plures autem ingemiscerent/ Cesar diadema subito reiecit: quod Antonius iterum illi apposuit. Reijciente iterum Cesare: & id munus abnuente/ populus ad eorum contentionem silens perstitit: suspensus quoq; finem: & euentum morabat᷑. Cesare diadema omnino respuente/ magno clamore leticiam prodidit: Cesaremq; summis laudibus omnes extulere. Ille igitur siue desperans: siue frustra labori innixus: & experimentū tandem euitans aut calumniam: aut ciuilibus quibusdam hostibus ultro cedens: siue ualitudini curam adhibens: epilensie scilicet & caduco morbo: qui plerūq; inter ociū illi acciderat/ ingentem in Parthos: Getasq; expeditionem meditatus est: Getis quidē/ ut insolentioribus: & pugne cupidis: & propinquis sibi nationibus bellum parans: Parthis uero/ ut Crassi ulcisceretur iniuriam: quem preter foedus bello inuasissent. Exercitum igitur sex: & decem legionum peditū: equitum decem millium: qui Ionium transmitteret/ preire iussit. Sermo interim alius ex Sibyllinis monitis uulgatus est/ Non ante Parthos romanis parituros/ q̄ rex ad eorum bellum mitteretur. Qua ex causa non nulli in medium afferre ausi: ut dictatorem prius/ sic nunc imperatorem Cesarem esse uocitandum: & quocunq; alio nomine reges appellantur: omnesq;

nationes romanis ſubditas nullum alium appellare regem. Ille idipſum abhorrere ſimulans, omnino ad egreſſum ſuum properabat: cum iam inuidia in urbe laboraret. Cęterum per quatriduum ante q̄ ad Parthos profecturus eſſet, ab ęmulis ī Senatu occiſus eſt, ſiue ob felicitatis çelum: ac potentię: quatū iam ad ſummum uidebatur perueniſſe: ſiue ut ab illis aſſertum eſt patrię deſiderio: & caritate ducerent̃. Iam enim abunde notū erat: & ſi Parthos non uiciſſet, haud ambiguū tamen romanoꝝ futurum regem. Hac igitur ratione ductos arbitror in eum aſſumpſiſſe impetū, nomine duntaxat inter ſe diſſidentes: opere uero dictatorem eum: & regem intuentes. Inſurrexere autē in eū duo potiſſimū uiri Marcus Brutus Capio cognomine Bruti illius: qui a Sylla interfectus fuit filius: & bello apud Pharſalum geſto, a Cęſare profugerat: & Caius Caſſius: qui triremes circa Helleſpontum in poteſtate eius dederat. Hi quippe ambo Pompeij partes olim ſecuti: & ab ipſo Cęſare in amicoꝝ numero habiti fuerant. Decimus etiā Brutus: & Albinus, omnes apud Cęſarē honoris: & fidei cauſa uenerati: quibuſq; res magnas idem crediḋiſſet: & in libya ad bellū proficiſcens exercituū ſuorū curam demandaſſet. Nam celtas ſupra alpes Decimo regendos dederat. Qui uero intra alpes eſſent Bruto. Cū igit̃ Brutus: & Caſſius inuicē de pretura urbis diſſiderent, ſiue aliarū dignitatū; ſiue preturę ipſius cauſa: aut ſimulationis potius inter ſe contenderet̄, ne in cęteris una cōuenire uiderent̃: Cęſar uerbis eos deliniens ad amicos ita dixiſſe fert̃. Iuſta Caſſiū expoſcere: Bruto tamē indulgendū fore. Tanta omni in re beniuolētia: & honore erga illū uſus eſt: ut a quibuſdā Cęſaris filius exiſtimatus ſit: cū Seruiliam Catonis ſororē, Bruti matrē eo tempore: quo Brutus natus eſt ardentiſſime adamaſſet. Itaq; ad Pharſalū uictoria potitus, magna ſollicitudine ducibus impoſuiſſe dicitur, ut Brutū quoad liceret incolumem pręſtaret̄.

Inuidia.

Marcus Brutus Capio.

Caius Caſſius.

Decimus Brutus.
Albinus.

Attende diſſenſionem.

Beniuolentiam nota Cęſaris erga Brutū.
Brutus Cęſaris filius.
Seruilia Bruti mater.

Brutus priſcus.

Attende.

Principium conſpirationis in Cęſarem.

Cõſpiratorũ nomina.

Verũ ille ſiue ingratus: ſiue culpę matris inſcius: ſiue Cęſari minus fidens: erubeſcenſ ue: ſiue libertatẽ pluris faciens/ ſcelus: patriamq̧ pręferret: ſiue ex Bruti priſci ſtirpe genitus: qui reges expulit: & a populo conuicijs ad id opus irritatus. Nam multa Bruti prioris ſtatuę & ipſius tribunali inſcripta clam reperta ſunt/ in hunc fere modum. Brute munera accipis. Brute mortuus es. Vtinã Brute uiueres. Q̃ indignã ſortitus es Brute prolem? Neq̧ ab illo profecto es genitus: Pluraq̧ huiuſmodi iuuenem incenderint/ ad hoc certe facinus/ ueluti maiorum auctoritate dignum/ deflexit animũ. Increbeſcente itaq̧ regis fama: & concilio inter eos de hac re tum primũ affuturo/ Caſſius dextra Bruto prębita/ Quid in cõſilio facturi ſumus inquit o Brute? an ut Cęſaris adulatores decet ſententiã de rege proponemus? Minime huic conſilio adeſſe uelim reſpondit Brutus. Elatus his uerbis Caſſius/ Quid ſi nos inquit: ut pętores aduocarint? quid agemus Brute optime? Patrię inquit uſq̧ ad mortem opem afferemus. Quibus dictis complexus eum Caſſius/ Quis te inquit non optimus ſequetur ita ſentientem? An artifices: & caupones tribunal tuum inſcribere magis autumas q̃ romanorũ quoſq̧ optimos: qui a cęteris pręcoribus equorũ duntaxat ſpectacula: aut ferarũ: a te autẽ libertatem/ tanq̃ maiorum tuorũ inſigne opus exigunt. Hęc igitur iampridem meditati: tunc quidem palam inter ſe protulere: ac primum quidem amicos proprios: dein Cęſaris ipſius attentare auſi: quos in utranq̧ partem audaciores nouerant. Ex ſuis potiſſimũ fratres duos Cecilium: & Bucolianum: & ultra hos Rubrium Rigam. Q. Ligarium: Marcũ Spurium: Seruilium Galbam: Sextium Naſonem: Pontium Aquilam. Hos quippe ex domeſticis aſciuerant. Ex amicis uero Cęſaris/ Decimũ: de quo pręſcripſimus: Caium Caſcam: Treboniũ pręterea: & Attilium Cimbrũ: Minucium: Baſillumq̧. Cũ abunde ipſis prouiſum

uideretur: nec pluribus cōmunicandum esse ulterius/ inuicem conspirauere omnes/ nullo iureiurando: aut sacrificio adhibito. neq tamē quisq̄ ex ipsis se ī mutauit: aut fidem prodidit. Tempus duntaxat: & locum requirebant. Attulit autem uel maxime cōmoditatē tempus/ cū Cęsar die quarta ad exercitum esset profecturus. Sed custodia militum ipsum circunstante/ locum in Senatu prius elegere: rati Senatores/ & si conspiratione minime intelligerent/ inspecta re promptissime manus ad opus allaturos: quemadmodum in Romulum/ cum ex rege tyrannus effectus esset/ euenisse satis cōstat. Sic isti pariformiter accidere: cum in Senatu fieret/ non ab insultu existimare homines: sed ab uniuersa ciuitate perpetratū esse: & ueluti cōmune facinus/ nullū periculū a Cęsaris militibus afferri posse: Verū laudem/ ipsis non ignorantibus/ quantū negocij aggressi essent permanere. His rationibus permoti omnes/ Senatum pro loco sibi destinant. De modo autem inter eos dubitatum est. Non nulli quippe Antonium Cęsaris collegam in cōsulatu: & amicum eius prępotentem: militibus quoq pernotissimū/ cum eodem interficiendum esse censebant. Quibus aduersatus Brutus/ In Cęsarem inquit uelut in regem insurgentes/ tyrannicidarū habituros famam. In amicos uero eius/ non secus/ ac Pompeianę seditionis duces/ hostiū censeri loco. Ad quę potissimū adhibentes animū futuram Senatus unionem expectabāt. Cęsar pridie q̄ Senatum ingrederetur/ Lepido magistro equitum cœnę adhibito/ Decimum Brutum: Albinūq pariter induxerat. Sermone deinde inter calices apposito/ quod mortis iocundius haberetur genus: alijs alia diuerse sentientibus/ ipse ī meditatum cunctis antetulerat. In hunc modum de seipso uaticinatus est: & de his quę postridię passurus esset/ illusisse uisus. Nocte postmodum defesso corpore cū accubuisset/ Calfurnia eius uxor p quietē existimasse uisa est/ eundē sanguine plurimo madentē: ob idq e domo exire phibebat. Sacrificanti etiā

De Romulo nota.

Dubitationē attende.

Iusta: sed inutilis ratio.

Calfurnia Cęsaris uxor.

Malus uir.

Testimonio Ciceronis: & Appiani Cesar occisus fuit loco finitimo Campo floris prope theatrum Pompeij in curia Pompeiana.
Casca.
Surrisionē attende.

Publius Lena.

Arthemidorus.

utplurimū signa apparuere perhorrenda. Quamobrem Antonium: qui Senatū dissolueret emittere curabat. Assistente autē Decimo: ac illū adhortante/ ne suspitionis infamiā subire uellet: sed presens ipse ad locum proficiscens/ Senatū spōte emitteret/ lectica in Senatum delatus est. Spectacula tunc quidem in Pompeij theatro agitabantur: & Senatus in proximis edibus conuocabat/ solitus & ad spectacula huiusmodi accedere. Brutus interim summo mane ī porticu: que ante theatrū sita erat: exigentibus ab eo ueluti pretor ius administrabat. Intelligētes itaq; coniurati de Cesaris sacris: & Senatus intermissione omnino quid agerent addubitabant. Quidā igitur ad eos sic se habentes profectus/ unius ex coniuratis cui Casca nomē fuit apprehensa manu/ Tu me inquit amicū latere uoluisti? Brutus autē omnia rettulit. Cū Casca ob conscientiā trepidare cœpisset/ surridens ille/ a quo inquit has pecunias: quibus edilitatem emeres tibi comparasti? Quo audito Casca timere desijt. Ipsos autē Brutū: & Cassium simul colloquentes/ quidā ex Senatoribus Publius Lena uerbis aggressus/ Dij uobis: que cogitatis felicitent inquit. Verū celeritate opus est. Quibus auditis conturbati ambo/ ex stupore siluerunt. Cū Cesar in Senatū deferretur/ quidā ex familiaribus cōiuratione percepta/ ut: que didicerat illi annunciaret/ ad Calfurniam accessit: hoc solū inquiens. Instante re magna/ Cesarem a Senatu redeuntem opperiri uelle: cum omnia: que in eum parabantur haud abunde intellexisset. Et alius ī Gnido hospes illi notus/ Arthemidorus nomine/ ad Senatū accurrens nupertime eū interfectū reppertt. Ab alio etiam insidiarū libellus in Senatū properanti traditus: qui subinde in defuncti manibus repertus est. Anteq̄ e lectica egrederetur: Lena qui cum Cassio paulo ante sermonē habuit Cesari obuius/ quedam instantius eloquebatur. Eius rei aspectus: ac dilatio: adeo eos conterruit/ ut se uicissim intuentes: prius q̄ deprehenderentur/ facinus aggredi uelle properarent.

Verũ cũ sermone in longũ producto/ Lenam potius deprecantem pro aliquo: suadentemq̃/ q̃ aliquid annunciantẽ suspicarentur/ perstiterunt. Deinde cum Cesaris ultro genua amplectentem uiderent/ iterũ assumpsere animos. Mos fuit principibus Senatum ingredientibus/ statim ab ingressu sacra facere. Denuo itaq̃ Cesari id agenti/ uictimarũ prima corde caruisse uisa: uel ut alij referunt/ caput uisceribus ĩ primis defuit. Aruspice per id signũ mortem portendi referente/ subridens Cesar id ipsum in hiberia cum Pompeio depugnanti euenisse/ sibi rettulit. Respõdente aruspice nõ mediocre tunc eum adijsse periculũ: & nunc inquit propitius nobis aderit: iterũq̃ immolare monuit. Cum nec eodem modo litare posset/ consilij tarditatẽ erubescens: & ab hostibus ueluti amicis adhortatus/ contẽptis sacrificijs ingressus est: hoc inquiens/ Necesse est: quod necesse est euenire Cesari. Coniurati interea Trebonium: qui Antonium ante fores moraretur reliquere. Cesarem uero in throno considentem/ amicorum in morem circũstetere omnes pugionibus instructi. Et primũ quidẽ Attilius Cimber in conspectu positus/ fratris sui reditum: qui tum exul erat/ supplex precabatur. Contradicente Cesare: & omnino renuente/ Cimber uestem eius: ueluti precaturus denuo apprehendit: exertoq̃ pugione collum perculit/ uoce elata/ Quid immoramini o amici? Casca caput eius inuadens primus ferrum gutturi infixit: ac fere pectus ex ictu aperuit. Tunc uero Cesar Cimbri ueste fortius apprehensa/ correpta etiam ipsius manu a throno decurrit: & cõuersus Cascam magna ui propulit. Sic se igit̃ habentis: ac latus in cõuersione simul detegentis/ alius transfixit altius. Cassius pugionẽ in uultũ adigit. Brutus femur uulnerauit. Bucolianus inter scapulas impressit ictum: adeo/ ut Cesar ferẽ in modum ira elatus/ unũquenq̃ eorũ a se auerteret. Post Bruti plagam/ ueluti desperatis rebus/ ueste se circũ dedit/ quo honestius caderet. Cecidit autẽ in conspectu Pompeij statue.

Attende morem.

Portentum lege.

Caij Cesaris cedes.

Illi i cadentis dedecus tres: & uiginti impressere plagas. Pleriq; etiã se mutuo impellentes/ aduersis percussere ictibus. Expleto ab ipsis tam ingenti scelere in loco sacro: & in hominẽ pariter sacrum: intemeratũq;/ subito fuga per Senatũ: uniuersamq; urbem fieri cœpta. Non nulli Senatorũ in tumultu uulnerati sunt: alij interempti: plurima etiã ciuium: exterorumq; cędes edita/ nulla meditatione: sed ut in tumultu ciuitatis/ per inuadentium ignorantiam solet fieri. Gladiatores quippe summo mane instructi armis/ ad spectacula edenda/ e theatro in Senatum per septa decurrere. Theatrum quoq; ex strepitu cũ timore: & fuga dissolutum: Venalia direpta omnia: fores occlusę: & a tectis parata pręsidia. Antonius ad proprias ędes reuersus est/ rebus Cęsaris consilium afferre meditatus. Lepidus uero pręfectus equitum/ cum i foro persistens/ quid actum esset intelligeret/ ad insulam: quę intra fluuium sita est accurrens (ibi enim militum legio consederat) in campũ adduxit/ ut ad Antonij mandata paratam retineret. Antonio quippe adhęserat: utpote Cęsaris amico: & consuli in primis existenti. Ipsis igit inter se cõuenientibus uisum est/ Cęsaris iniuriã quoquo modo ulcisci. Senatũ autem cum interfectoribus una conuenturũ magnopere timebant. Quid fieret itaq; intenti prospectabant. Circa Cęsarem milites fere nulli affuerant: non enim custodibus ullis utebatur. principatus officiũ duntaxat inerat. Pleriq; porro magistratus: ciuium: & exterorum multitudo: non mediocris seruorũ turba: qui se in libertatẽ uendicantes/ ad domos proprias abscesserant. Ex his tres solum cum eo cõmorati/ corpus ferriculo imponentes/ nullo ornatu domum detulerũt: & eius quidẽ: qui paulo ante terrę: mariq; imperabat. Interfectores Cęsaris nõ nulla in Senatu dicere conati/ auscultante nemine/ uestes clypeorum in morem sinistris annectentes: pugiones quoq; cruore illitos palam deferẽtes/ regem se: ac tyrannũ occidisse clamitabant. Ex his quidã pileum in hasta pręferebat

Tumultus.

Antonius.

Lepidus.

Insula intra fluuiũ.

Modica fides.

libertatis signū: uniuersosq; ad ciuilitatē patriā uocabant. Brutus: quę ueteres/ in reges peregissent/ illis memorabat. Accurrere itaq; ad eos pleriq; ensibus instructi: qui eius operis minime participes: se tamen affuisse simulabant: Lentulus scilicet Spinter: Faonius: & Acuinus. Dolobella insuper: & Murcus: & Petiscus. Hi glorię nullam partem consecuti/ supplicij: & reorū causas subiere. Populo ad eos minime accurrente/ addubitare & uereri admodum cœpere. Senatus nempe a principio ob inscitiam: tumultumq; diffugerat. Confisi itaq; his ut amicis: & cognatis: & tyrannidem insuper odio habentibus: populum econtra uerebantur. Multos quoq; ex Cęsaris militibus in urbe commorantes: & qui tunc forte pręsentes aderant: quosdam q͞ a militaribus soluti oneribus inter suffragia distributi essent: Alios q͞ ad expeditionē preparati/ Cęsarem ad exercitum euntem secuturi forent. Lepidi insuper aspectu: militumq; sub eo existentium timore ducebātur. Antonij ad hęc consulis/ ne Senatus loco populum ad se traheret: aliquidq; cū ipso crudele moliretur. Hęc igitur animo uoluentes cū gladiatoribus in capitolium una peruenerunt. Consultantibus quid optimū factu esset/ mercedē populo cōferre uisum. Nam quibusdā: quę gesta fuerāt laudare incipientibus/ reliquos secuturos sperabāt/ libertatis causa: & reipublicę desiderio pellectos: cum populum ex romanis q̄ sincerissimum esse existimarent: quemadmodum Bruti illius Prisci ętate fuerat: qui reges expulit: nec satis animaduertebāt duo hęc ad inuicē cōtraria: qui libertatis simul: & mercedis cupidos/ sibi utiles arbitrarēt̃ esse: quorum alterum facillimū erat/ republica iampridem deprauata. Permixta iam quidem multitudo ex aduenis emersit: & libertinus par illis habetur ciuis: & seruus herilem quodammodo pręfert imaginem/ Senatoribus exceptis: quibus alia uestis q̄ quę seruis communis est. Annona insuper: quę romę solummodo pauperibus impenditur/ desidem ęque: & pauperē:

Libertatis signum.

Dubitatio conspiratorum.

Gladiatores.

Consultationē attende.

Attende romanum populum.

Annona.

industriũue Italorũ in urbẽ conuocat. nec turba eorũ: qui a militia soluti sunt uiritim/ prisco more ꝑ patrias diuidit. Sic enim iniusta propulsabãt bella. Verꝫ cõmuniter ad suffragia iniqua alienę urbis/ alienarũ domorũ properabant homines: & in sacris locis: templisqꝫ residebant sub uno signo: uno pręside suę ciuitatis: quę pręsentia illis erant ueluti erogationẽ quandam reputantes: beniuoli ubi mercedem adesse noscerent. Quamobrem nõ difficulter admodum ex tot: talibusqꝫ uiris multitudo ingens fori ĩ medio circa Cassiũ statim coit: Qui licet mercede ducerentur: quę gesta erant neutiqꝫ laudare audebãt/ Cęsaris gloriam: & aliorũ: qui ab eo futuri erant formidantes. Cęterũ ut in cõmuni commodo/ pacem conclamabãt: & pleruñqꝫ primores ad eam hortabantur. Id enim interfectorũ figmentũ fuerat/ salutem suam per hunc modũ meditantiũ: cũ pax non nisi delictoꝝ obliuione indita/ sperari posset. His ita se habentibus/ primus Cinna: qui pętor erat: & Cęsari cognatione deuinctus/ in conspectũ uenit: inopineqꝫ in medium progressus: uestem militarem: qua erat indutus exuit: quasi a tyranno pręhibitam despiceret: & Cęsarem tyrannum cœpit conclamare: & qui eum occidissent tyrãni interfectores esse: & quę acta essent in maius collaudare/ ꝙ maiorũ suorũ uirtutem forent imitati: Viros eos e capitolio ut benefactores euocandos: & honoribus meritis afficiendos esse. Sic Cinna locutus est. At uero qui plebem ipsis permixtam/ non adeo sincerã esse cognouissent/ non utiqꝫ eos uiros euocare satagebant: nec aliud amplius/ q̃ pacem conclamabant. Dolobella etiã adolescens: & insignis nomine: & qui sub Cęsare in reliquum anni tempus consulatum gesturus uidebatur/ cum Cęsar urbe excessisset: & consularẽ uestem sibi induerat: & consulatus signa circũtulerat/ eum: qui talia sibi concessisset secundus accusabat: & his qui in illum conspirassent ignoscendum esse/ se manu sola inuitum abfuisse pędicabat. Fuere qui dicerẽt/ eundẽ natalẽ urbis ea die statuendũ

Figmentum.

Conclamationes attende.

Cinna.

Dolobella.

Natalis urbis.

censuisse: Ad quę mercede ducti in primis exultabant: ueluti pretore: & consule ipsorũ indulgentia in urbe cõstitutis. Cassium quoq;: & Brutũ e templo deposcebãt. Illi Dolobellę maxime confisi, eundem & prudentẽ: & iuuenẽ & pręterea cõsulem Antonij conatibus aduersaturũ existimabant. Descendere tandẽ ad eos soli Cassius: & Marcus Brutus, manus adhuc sanguine fœdatas prȩferẽtes. Intulerant enim in Cęsarẽ hi plagas ad inuicem certantes. Cum in mediũ stetissent, nihil miserandum: aut abiectũ uterq; eo℞ locutus est: sed ut ĩ rebus honestis solet fieri, se mutuo laudarũt: urbẽ beatã appellantes: & plurimum Decimo attribuentes: qui gladiatores in tempore illis pręstitisset. Deinde populum adhortari pergunt, ut paria suis maioribus experiri uellet: Qui reges non ex ui imperantes: ut Cęsar egerat: sed in pace sub legibus degentes pepulissent. Ad hęc Sextum Pompeiũ: magni filium, eius: qui pro democratia in Cęsarem mouisset arma, esse reuocandũ: cum aduersus Cęsaris duces in hiberia adhuc perferret bellũ. Tribunos plebis Cesetium: & Maryllũ: qui regnũ Cęsari abstulissent, eligendos esse. Hęc Brutus: & Cassius palam elocuti, capitolium deuno ascendunt. non enim pręsentibus satis fiderant: Sed cũ domesticis eorũ: ac cognatis, q̃ primũ ad templũ ire licuisset, legatos elegere: qui pro ipsis ad Lepidũ proficiscerent: & Antonium conciliationis: & libertatis prouidendę causa: & ut patrię ignoscerent: quę nisi inter se omnes cõuenirent, magnorũ malorũ discrimẽ esset aditura. Hęc quippe legati exorare iussi: quod actũ erat nequaq̃ extollentes, cum de Cęsaris amicis minime cõfiderent: ue℞ id ipsum perferre suadentes, misericordia eorũ: quę gesta fuerant, non alicuius odio: sed patrię potius caritate: & amore: ac urbis pietate, iam odijs exaustę assiduis: cum futura seditio reliquos bonos uideret ereptura. Nõ enim esse ęquũ, si qua priuatim odia inter eos extitissent, ea ĩ publicã cõferre perniciem: Quinimo multo magis ĩ rebus publicis singulares inimicitias esse eliminandas. Antonius autem: &

Conspiratorũ adhortationes ad populum.

Democratia.

Templum Iouis optimi in capitolio.

Conspiratorũ legatio ad Antonium: & Lepidum.

Lepidus Cęsarē ulcisci: ut prius diximus/ in animo habebant:
siue amicitię causa: siue fœderū: siue dominādi potius cupidi-
tate: ac subinde cogitātes omnia ipsis faciliora esse/ tot: & tali-
bus e medio sublatis uiris/ Cognatos tamen: & amicos eoꝝ for-

Decimus.

midabāt: Reliquū porro Senatū ad eos conuersum: ac Decimū
presertim a Cęsare finitimis celtarum populis preesse iussum:
qui exercitus magnos contineret. Quibus ex causis/ q̃tutissimū
uisum est/ futuroꝝ pręstolari euentū: ac subinde meditari/ quo
pacto Decimi copias assiduis laboribus attritas sibi assumerēt.

Antonij responsio astutissima.

Hęc machinatus Antonius legatis ita reddidit. Ob priuatas ini-
micitias nihil attentabimus: ueꝝ odij causa: & eoꝝ: quę Cęsari
iureiurādo polliciti omnes sumus/ custodes fore eius corporis:

Imputat iusiurandum Bruto: & socijs.

aut quippiā perpesso adesse ultores. optimū id erit iusiurādū:
scelus uindicare: & cū paucioribus innocuā potius uitā agere/ q̃
omnibus execrationibus esse obnoxios. Verū hęc nos: quibus
sic uidet̃/ uobiscū in consilio scrutabimur: & id utile urbi faci-
nus credemus esse: quod cōmuni omniū consensu erit appro-
batum. Sic Antonius aperte locutus est. Illi relata gratia disce-
dunt: in spe firma ponentes omnia. Senatū certe in cunctis ob-

Antonij mandatū.

secuturū illis esse confidebant. Antonius interea magistratibus
nocte urbē custodire imperat: queadmodū per diem ex inter-
uallo ī medio locatis. Conspiciebant̃ itaq; per uniuersam urbē
ignes: quorū gratia nocte tota cōiuratoꝝ amici ad Senatoꝝ do-
mos decurrebant: eosq; ad patrię salutē: ac suā hortabāt̃. Ex ad-
uerso/ eorū: qui ex sorte electi fuerant duces ferebant̃/ palā cō-
minantes: nisi illis promissa etiā ultro data seruarentur. Et iam
ciuiū pars sincerior fiduciam acceperat/ paucitate eorum: qui
quicq̃ agerent inspecta: & ad Cęsaris memoriā una ferebatur:

Pecunię.
Codicilli.

animosq; erexerat. Eadē nocte Cęsaris pecunias cū imperij co-
dicillis ī Antonij domū detulere/ siue Cęsaris uxore id iuben-
te: quę a minus tuta in securiorē Antonij domū se contulerat:

Decretum.
Templum Telluris.

siue Antonij mandato. His peractis decretum nocte perlectū
est/ Antonium sequenti die in Telluris templo/ haud longe ab

ipsius domo Senatū habiturū. nō enim in consiliū: quod capitolio subiectū fuit accedere audebat/ gladiatoribus apud coniuratos cōmorantibus/ nec exercitū urbi inferre/ ne tumultū concitaret: quē Lepidus subinde intulit. Appropinquāte die quidam ex Senatoribus in telluris templum conuenere: Et Cinna pretor uestē adhuc exutus militarē: quā pridie: ueluti a tyrāno prebitā reiecerat/ una uenit. Hunc quidā ex Cesaris militibus ira conciti/ ꝙ primus: q̄q̄ Cesaris affinis/ maledicta in eum cōgessisset/ egre perferentes/ lapidibus insecuti sunt: & ad domū quandā fugientē comitati/ igne adhibito succēdere tentabant: nisi ꝙ a Lepido exercitū ductante sunt prohibiti. Id cōfidentie in primis signū/ Cesaris rebus uidet affuisse: & quod mercede ductis: cōiuratisq incuteret timorē. In Senatu uero perexigua quedā sincerorū manus aderat. uiolentorū quoq: & querulorū. Plures enī uario apparatu ad cōiuratos se cōtulerant: & primū fidedignos seipsos existimātes: cū illis una adesse: & commorari: & a reis ad optimos transire letabantur: Quod ab Antonio neutiq ꝓhibitū fuit: satis fiso/ eos minime uenturos esse queadmodū non uenere quidē. Senatus scrutatione preposita: quidam: quod ab illis audacius admodū tentatū fuerat/ laudabant: uiros eos tyranni interfectores: & meritis honoribus donandos predicabāt. Quidā honores dandos abnuebāt/ recusantibus ipsis: nec ob id: que egissent fecisse ꝓfitentibus. satis esse illos ut benefactores collaudare. Alij laudationē eam omittendam esse. solū illis ignoscendū iudicabāt. Non nulli circa huiusmodi subdole se habebāt: satis animaduertentes/ si a Senatu a principio admissi essent/ ad reliqua post modicū/ facilorem illis affuturū aditum. Erant & qui ceteris sinceriores/ hoc opus ut nefandum abhorrerent. ꝙ autem ab illustriū domibus: salui prestarent/ nequaq̄ prohibebāt. querebant tamen/ si eos ut benefactores honoribus excolerent. Pleriq e contrario dicebant: non conuenire: quibus salutē prestitissent inuidere/ ut tuti esse

Principium tumultus.

Scrutatio.

Quot discrepantes sententias in Senatu aduerte.

Attende.

possent. Cū uero quispiam dixisset, eorū laudē Cęsari calumniā afferre, neutiq; concedendū putauerūt, ut defunctus uiuis pręferret. Alio cōstanter admodū dicente, ex duobus alterum eligendū esse, aut Cęsarem scilicet tyrannū profiteri: aut hos uiros ex misericordia saluos facere. hoc solū reliqui admittentes, sortes ad hęc tradendas postularunt, ut de Cęsaris iureiurando inter se scrutarent, sententiā q̄ sincerissime ab illis ferri posse, nihil ad sortes necessitate latas intuentibus: neq; ut prius de seipsis sollicitis: atq; ferētibus, defuncto Cęsare: sub quo nihil sponte egissent, Pōpeio exempto rebus humanis: ac post Pompeiū infinitis alijs. Antonius eos contemplatus cū insidias astrueret, in sermonum materiam haud inopem: & quę ambiguitatē auferret, eos incidisse uidens: quod animo conceperat: domestico quodā pauore: ac sollicitudine illis aperit: & Senatorū multitudine cōspecta: qui partim ad urbanos magistratus atq; sacerdotia: partim ad prouinciarū: exercituū ue pręfecturas a Cęsare in futurū creati fuerāt: quasi & ipse in expeditionē ad quinquenniū esset abiturus, silentio p tubicinē indicto, cōsulari potestate sic effatus est. Qui sortes de Cęsare denuo emittendas censent, eos hęc intelligere necesse est, Ipso scilicet imperante: & pręside iuste electo, omnia ab eodē facta: & pręhita, illęsa permanere. Sin uiolentia: & tyrānide crassatū asserant, corpus extra urbem insepultū abijciendū esse: eiusq; gesta omnia pro nihilo habēda. Est autē (ut cōiector) quęcūq; per omnē terram: mariaq; prouehūt nobis uendicare: & multa eorū, nolentibus etiā nobis obtinere: quod post modicū ostendam. Quod autē ad nos solum pertinet, quoniā de nobis solis id ipsum est: uobis ante omnia proponā, ut in re perfacili, difficilioꝝ imaginē possitis cernere. Nos quippe fere omnes partim sub Cęsare magistratū gessimus: partim adhuc gerimus ultra illos designati: partim ī futurū gerere electi sumus. Ad quinquenniū quippe, ut scitis, & urbani uobis magistratus: & anniuersarij ad prouinciaꝝ: aut exercituū curā distributi sunt. An hos sponte estis omissuri? hoc enī in potestate uestra est. Hęc igit̄ uos ī primis

Sortes.

Fraus in tempore.

Oratio astuti: & mali uiri.

Confiscatio bonorum omnium.

diiudicare censeo: deinde reliqua perspicere. Ita Antonius ingens/ nō pro Cęsare: ueꝝ ꝑ seipsis/ incendiū exuscitans/ loqui desijt. Illi subito uoce elata/ nullas alias sortes deposcētes in mediū prosiliunt/ nihil prius a populo/ q̄ ut ipsis rata permanerēt quę cōcessa fuerāt expostulāt: quibusq; / uel ętatis imbecillitas: aut aliud quippiā in electione nocuisset indulgerent. Horū in numero Dolobella ascribi uidebat̄. cui minime licere existimabant/ cum quintū supra uigesimū ętatis annū duntaxat ageret: unica ex lege concessum sibi inire consulatū. Subita igit̄ eorū quę pridie interagenda dixerat/ īmutatio ab illo facta est/ eodē cōuicijs multos incessente: qui cōiuratis honores afferre decreuissent: ducesq; suos accusassent/ quo cōdecentē percussoribus salutē quererent. Alij porro Dolobellā: cęterosq; ad spem magnam incitabāt: gratiā ob id a populo sperantes/ si magistratus statim declararet/ nō ex pręsidentiū īmutatione ulla: sed ut legaliorem creationē fore ostenderet: quę a monarcha ipso esset edita: & quę ornamentū quoddā ipsis in monarchia: & democratia pariter afferret. Dū hęc illi loquerent̄/ quidā ex pretoribus uestes in cōtradicentiū deceptionē ultro exuunt/ ut demū cū cęteris illas assumentes/ iustiore impetu efferri uiderēt̄: neq; creationis huiusmodi fuisse duces. Sic procedētibus rebus/ Antonius: Lepidusq; e Senatu simul exeūt: & statim nō nulli a lōge accurrentes eos uocitabāt. Cū ab alto cōspecti essent: & uociferantiū quies uix tandē subsecuta foret/ quidā ex illis siue sua sponte: siue ab alijs inductus/ ne similia patiant̄ pręcauere eos admonet. Quo dicto Antonius/ exuta ueste/ thoracē: quo erat indutus aperuit. Aspicientes deinde uerbis irritans/ neminem sine armis: ac ne consules inquit/ tutos esse posse. Acclamantibus utraq; ex parte plurimis/ ad id facinus accurrēdū esse: multis ecōtra ad pacē prouocātibus/ his: qui de pace loquebant̄ ita respondit. De hac igit̄ perscrutemur qualis futura sit: & facta quemadmodū seruari possit. Inscrutabilis quippe eius est securitas/ quoniā neq; Cęsari sacramenta quidē profuerunt: neq;

Principium omnis erroris.

Dolobella.

Antonij fallacię.

De pace contra Brutū.

exectationes. Ad illos uero: qui exire eũ suadebãt subinde cõ/
uersus/ cõsiliũ eorũ cõmendauit: quasi sacratiora: & magis pia
preeligerent. Et ipse inquit in aciẽ uos educerẽ: primus uerbis
intonans/ nisi ꝙ consul sum: cui dictorũ/ magis q̃ iusticię cura
imminet: Qui enim intus sunt ita nobis suadẽt. In hunc modũ
Cęsar: quos hostes ex ciuibus ceperat/ ob urbis utilitatẽ saluare
studens/ ab illis interfect⁹ est. Hęc Antonio sensim machinan/
te: qui factis opem afferre suadebant/ Lepidũ in auxiliũ simul
prouocãt. Lepido uero loqui incipiente: qui longius aberãt/ ut
ĩ forũ descẽderet/ eũ hortabãt̃: ut omnibus ęque uox eius nota
esset. Quãobrem & ipse subito processit: ratus plebẽ ad se cõ/
uertere: & ad rostra delatus/ suspirare: flereq; ĩ multorũ ꝓspe/
ctu cœpit. deinde sic orsus est. Hoc in loco heri cũ Cęsare una
affui. Eodẽ ĩ loco uicissim defuncti necẽ cogor inquirere. Quid
igit̃ a me uultis? Acclamãtibus multis/ ut Cęsaris necẽ ulcisce/
ret/ ecõtra mercede cõductis reclamãtibus/ ut pacẽ urbi impen/
deret/ Hoc inquit cõsulemus. sed qualẽ pacẽ dicitis: & quibus
firmatã sacramẽtis? Nos quidẽ per patrios omnes/ iureiurando
Cęsari polliciti sumus: deinde fefellimus: qui iuratorũ optimi
esse dicimur. deinde ad eos qui ultionẽ postulabãt se cõuertẽs
Cęsar inquit a uobis ademptus est/ sanctus re ipsa: & colendus
uir. Vrbẽ ne: & cęteros lędere uerebimur? Hęc itaq; primores
e uobis perscrutent̃/ si pluribus uidet̃. Exclamãtibus iterũ illis
solus perscrutato/ Sic uolo inquit: & optimũ mihi etiam adest
iusiurandũ: & soli quidẽ. Cęterũ nec mihi: nec uobis solis hoc
uelle sufficiet: aut solis cõtradicere. Hęc & huiusmodi machi/
nantẽ: qui mercede ducebãt/ liberalẽ intuentes/ laudare incipi/
unt: & ad sacerdotiũ Cęsaris ineundũ adhortant̃. Quo audito
nõ nihil exhilaratus est: Et hoc inquit posterius mihi memine/
ritis. nã indignus esse uideor. Magis adhuc cõfidentię ob sacer/
dotiũ de pace/ assumẽtibus his: qui mercede ducebãt̃: & instan/
tius urgentibus/ Hoc impiũ: & iniquũ est inquit. faciã tamen
quę uolueritis: Et his dictis in Senatũ reuersus est. In quo Do/
lobella per omne id tẽpus cõsulatus causa turpissime institerat.

Simulata uerba Lepidi.

Cęsaris sacerdotiũ.

Antonius:quę in populo fierēt opperiens/cū riſu eū intuebat.
Diuerſe quippe ſentiebāt/ ut abunde ex aſpectu licebat intue/
ri:nec aliquid in populo feruentius actū apparebat.Cōiuratos
itaq; ex neceſſitate ſaluare inſtituit: neceſſitatē occulens/ quaſi
in re difficili ex gratia eos pręſeruaret. Quę igit a Cęſare facta
erāt/ cōſilio firmare ſtudēs:& cōſulta perficere/ ſilentio a tubi/
cine iterū indicto/ſic orſus eſt. Ego quippe o uiri de ciuiū faci/
nore/ cōſulentibus ī unū uobis/ nihil locutus ſum.his autē:qui
de Cęſaris ſorte ex aduerſo ꝓ illis depoſcebāt/ unicū ex operi/
bus Cęſaris anteposui uſq; nunc: quod uobis nō irrationabili/
ter tumultū attulit.Si enī magiſtratus depoſuerimus/facile cō/
fitebimur/ tot:& tales uiros indigne eos aſſumpſiſſe. Quę igit
minus audiſtis/ perſcrutemini nūc: & numero colligite urbes:
nationes:reges:dynaſtas:& quęcū q;/ut ſic dixerim/ab oriente ī
occidentē/Cęſar nobis uirtute:ac potentia ſubegit:legibus:clę/
mētia & benignitate firmauit.Horū nō nulla uos ſinere neceſ/
ſe eſt/his:qui ea ſibi uendicarūt/ in omnia bellis:diſcidijſq; ad/
implere uultis: qui patrię maxime ęgrotāti ob facinora nuper
geſta/ſalutē afferre cupitis.Et hęc quidē:quę a difficillimis: &
tremendis rebus lōge abſunt omittemus.Illa uero:quę nō ſolū
uobis ꝓpinqua:uerum domeſtica p Italiā omnē ſunt referā/eorū:
qui uictorię pręmia ſumpſerūt:quorū multitudo ingens eſt in
armis/ ſub eodē ordine a Cęſare inſtituta: & multa uiciſſim in
urbe armatorū millia.quid eos acturos exiſtimatis/ ſi quę acce/
pere:aut quę ex ciuitatibus:ꝓuincijſq; auferre ſatagūt/illis ab/
ſtuleritis? Hęc quidē nox pręterita p imaginē uobis anteposu/
it.Deprecātibus quippe uobis ꝓ his: qui deliquerāt/ illi ex ad/
uerſo cōminantes accurrere.Corpus Cęſaris attractū:ac fœda/
tum: inſepultū quoq; abiectū (Hęc enim ex legibus in tyran/
nos fieri ſolent)Circūſpicite nūc:& cogitate: qui cū eo milita/
bant/Celtarū:& Britannorū:quę accepere/ ſtabilia ne ſibi fore
exiſtiment/ illo:qui cōceſſerat ſic turpiſſime affecto? Quid po/
pulū ipſum facturū: quid Italos omnes creditis? Quantam in

Attende ſimultates.

Oratio fraudulenta Antonij.

uos cōcitaturos eſſe inuidiā/deoꝝ: hominūq̨/ ſi imperiū ueſtrū ab oceano/ uſq̨ ad ignotas gētes ꝓpagatū/ fœdaueritis? Nō enī cauſa & reprehenſione minus carueritis ob huiuſmodi inconſtantiā ueſtrā/ q̄ hi: qui conſulem in conſilio: ſacrū hominē/ſa

Magna laus.

cro in loco/ cōuocato Senatu/ in cōſpectu deorū occidentes/ honore dignos arbitrant᷑. Indignū uero/ illū haberi uolūt: qui etiā apud hoſtes/ ob uirtutē eſt digniſſimus. Ab his igit᷑ ut fœdiſſimis: nec ī nobis exiſtentibus/ abſtinere uos omnino cupio. Sen

Conſulis ſententia.

tentiā autē affero/ ut ea: quę p Cęſarē facta: & cōſulta ſūt ſtabilia permaneāt. Delinquētes uero laudibus extollere neutiq̨ dignū puto. Nō enim ſanctū: nō iuſtū: aut cōſonans id quidē eſt ſi: quę a Cęſare acta ſunt uelimus cōfirmari. At ſi ex miſericordia eos ſaluare cupitis/ affiniū: & amicorū cauſa: idq̨ ad eorum gratiā illi ipſi habituri ſunt/ minime reprehēdo. Hęc cū increpatione: & impetu quodā grauitatis/ diſſerēte Antonio/ decre

Decreti publicatio.

tū ſtatim ſilentibus omnibus: & id approbantibus perlectū eſt Nullas in morte Cęſaris controuerſiarū cauſas habendas eſſe: quęcūq̨ ab eo facta eſſent: & cōſulta/ permanere. Ad utilitatē porro urbis: & eorū qui ſalui futuri eſſent firmitatē/ id a neceſ

Nota clauſulam.

ſarijs eoꝝ extortū eſt/ ut hoc etiā adderet᷑. nō ob iuſticiā/ magis q̄ ob utilitatē/ ea fore conſeruanda. quod ab Antonio cōceſſum eſt. Dū hęc ab illis decernunt᷑: quicūq̨ ſortientiū duces aderāt: propriū ꝓ ipſis decretū cū cōmuni adijciendū poſtulāt: ut quę ſorte collata: & data fuerāt/ īmota permanerēt. Quod nec prohibuit Antonius/ Senatui trepidatione iniecta. Itaq̨ id etiā cō

Attende alium tumultum.

ceſſum eſt. Secutū eſt & aliud huic ſimile/ Senatoribus ad domos ꝓperantibus. Cęſar nempe apud Luciū Piſonē teſtamen

Lucius Piſo.

tum depoſuerat. Nō nulli igit᷑ Senatū a cōſilio redeuntē intuentes/ ſuadere illi properant/ neq̨ teſtamētū publicandū: neq̨ corpus publice humandū eſſe/ ne quid noui tumultus in urbe fieret. Senatoribus minime aſſentientibus/ ipſimet publicare uelle dixerūt: ut quod cōmuni cōſenſu factū eſſet/ populo minus uiriū afferre poſſet/ tyrannidē rurſus deſignantes. Ad quę permaxime exclamans Piſo/ cōſules Senatū adhuc pręſentem

conuocare admonet. deinde ita fatur. Qui tyrannũ unũ interemisse gloriant/ plures nobis pro uno effecti sunt tyranni: qui a me sacrorum principẽ sepeliri prohibent: & testamentũ efferenti minitant: & substantiam eius/ ut tyranni inter se partiri cupiunt: & ultra hęc: quę ab illo publice facta: & decreta sunt: rata esse statuerunt. Quę uero a seipso dereliquit/ minime ualere asserunt. Quis iste? non Brutus certe: aut Cassius: sed qui illos ad hoc impulere facinus. Sepulchri igit uos domini eritis: Testamenti ego. Nec enĩ: qui fidei meę cõmendauit prius falli sinam/ q̃ quispiam spiritũ mihi adimat. Tumultu: & indignatione inter omnes subito coortis: & maxime ab his: qui se aliquid ex testamento adepturos cogitabãt/ uisum est testamentũ ipsum in mediũ afferre: & cõmuni impensa corpus sepelire: Et super his consiliũ dissolutũ est. Brutus interim: & Cassius perceptis his: quę gesta fuerant/ ad multitudinẽ misere/ ut ad eos ĩ capitoliũ ueniret. Accurrentibus statim plurimis/ Brutus sic exorsus est. In hunc locũ uobiscum conuenimus o ciues: qui heri in foro simul ueneramus/ non tanq̃ ad templũ fugientes: cũ nihil deliquerimus: neq; tanq̃ ad prętupta quędã: cum res proprias curę uestrę mandauerimus. Cęterũ Cinnę clade: qua indignissime: & crudelissime affectus est/ ad id cõpulsi sumus. Sensimus quę ab hostibus pro iureiurando obijciunt nobis: & ob id securitatẽ nullã pacis asserentibus. Quę igit ad ea respondere uelimus/ uobis referemus o ciues: cũ quibus/ & alia: quę ad popularẽ statũ pertinebant cõsulimus. Postq̃ e gallia Cęsar cõtra patriã/ hostilibus armis profectus est: & Pompeius in primis popularis inter uos/ ea passus est: quę omnes norũt: & post eum multitudo alia bonorũ ciuiũ: qui ĩ Libya: & Hiberia bello cõciderunt/ haud imprudenter illum ueriti: qui tyrannidem iam firmã possideret/ prętеritorũ obliuionem a nobis exigenti facile cõcessimus: eamq; iureiurando confirmauimus. Verũ cũ a nobis idẽ ex sacramento exegerit/ nõ pręsentia solũ patienter

Nota Pisonis uerba.

Audax uir.

Testamentũ Cęsaris.

Oratio Bruti uiri optimi.

Pompeius popularis.

ferre: sed in futurum quoq; seruos esse uelle. quid egerunt: qui contra nos calūnias moliri student? Ego quippe romanos eos: qui uere romani sunt/ mortē sepius electuros reor/ q̃ ultroneā iureiurando subire seruitutem. Sin hucusq; nihil ad seruitutē molitus est Cesar/ nos peierasse cōfitemur utiq;. Sin uero neq; magistratus ī urbe: neq; prouinciarū prefecturas: & exercituū: neq; sacerdotia: sortilegiaue: aut honores alios uobis contulit: neq; de quoq̃ prius cōsuluit Senatus: neq; populus quicq̃ confirmauit/ quin ī omnibus Cesar ex mandato adesse uellet: neq; malis satiari unq̃ potuit: sed Sylle similis effectus est/ q̃q̃ ille de inimicis ulctus rempublicam uobis reddidit. Hic autē ad aliā expeditionē profecturus ad quinquenniū/ suffragia uobis sustulit. qualē huiusmodi libertatem dicemus esse: cuius nec spes hucusq; affulxit? Quid populo presidentes Cesetius quidē: & Maryllus? nonne sacro muneri: intemeratoq; prefecti/ cū contumelia repulsi sunt? & lex una maiorum: & iusiurandū? neq; causam inquirere Tribunis adhuc existentibus licuit. At Cesar eos nulla indicta causa expulit. Vtri igitur ī sacros deliquere? An Cesar ipse sacer: & intemeratus: cui ista non sponte/ sed ui coacti facere concessimus: pro quo prius q̃ in patriā rediret armatus/ tot: ac tales: & bonos quidem ciues neci dedimus? Tribunorū quippe magistratū/ num sacrū: intemeratumq; patres nostri/ ī populari regimine/ nulla necessitate ducti/ esse uoluerunt? Idq; iureiurando perpetuo fore confirmarūt? Ad quem redditus imperij: rationesq; deferunt? Quis nobis inuitis grarium aperuit? Quis intactos: & inuiolabiles pecuniarum thesauros rapuit: & alteri Tribuno prohibenti/ necē est cōminatus? Sed quale iusiurandū ad seruandam pacē iam tutū erit inquiunt? Si quidē nemo tyrannus sit/ nullo sacramento necesse est: neq; patribus nostris ullo tempore opus fuit. Sin uero alius tyrannus esse cupit/ nihil fidū a romanis: aut iusiurandū ullum

Sylla.

Cesetius.
Maryllus.

Confutatio iurisiurandi.

expetat. Hęc enim in periculo adhuc cōstituti ipsi dicimus: & pro patria cōtinue dicemus. Nam cum stabili adhuc dignitate frueremur apud Cęsarē/ patriam honori nostro prępofuimus. Calumnientur igit: & in sortionibus irritantes uos. Iam quidā ex incolentibus & incolatū habituris hic adestis. Annuite mihi & significate uos adesse. Annuentibus plurimis/ Eya inquit o uiri/ sic ī alijs facite: simul accedentes. Oportet quippe uos: quę cōuenientia sunt perferentes: atq; facientes/ a patria uicissim: a qua pręmissi estis/ ęqua pręmia suscipere. Vos populus romanus Cęsari cōtra Britannos: Celtasq; concessit. Aequū est igit uos strenue agentes/ bonorū: & utilitatū esse participes. At ille uos sacramentis anteueniens/ q̄q̄ inuitos contra patriam armauit: & in optimos ciues/ in Lybiam pariter dubitantes ire compulit. Si enī hęc duntaxat effecissetis/ forsitan & pro his lętaremini/ pręmia ab illo petere. Sed cum nullus liuor: nullū tempus: aut humana obliuio: quę in Celtas: & Britannos per uos facta sunt/ extinctura uideatur/ pro his pręmia exposcere/ ęquū ducimus: quę priscis militibus a populo dari cōsueuerant: qui domesticis: & imaculatis uiris/ nunq̄ tellurē eripere sustinuit: neq; alijs aliena distribuit: neq; uictoria potitus/ ęquū retributionis opus ob hostium delicta arbitratus est/ uniuersos agros sibi uendicare. Cęterum partē illis abstulit: eosq; milites iussit incolere/ ueluti deuictorū custodes hostiū. Et plerūq; nō sufficientibus agris: qui sub hasta acquisiti fuerāt/ ex cōmuni partē diuisit: aut aliā illis precio coemit. Sic populus/ a cura uacuos incolatū uos habere uoluit. Sylla uero: & Cęsar: qui in patriam cū armis ueluti hostilē irruerūt/ super ipsam custodibus: satellitibusq; indigētes/ neq; uos per prouincias diuisere ullas: neq; tellurē uobis cōpararūt: nec bonorū: quę in publicū relata fuerant partem cōtulerūt: neq; honores his: quibus adempti fuerant/ ad eorū solamen reddiderunt: cū multa ex ęrario: multa

Optimus uir.

Cōfutatio in Antoniū: & Cęsarem.

ex his: quę in publicū uenerant haberent. Verū Italię nihil delinquenti: aut quippiā inique agenti/ lege belli: ac prędatoria lege/ agros: domos: sepulchra: tēpla abstulere: quę ne alienigenis quidē hostibus ipsi tolleremus: sed decimā illis fructuū imposuimus. Sic uobis: quę nostrarū sunt gentiū partiti sūt/ Eorū uidelicet: qui uos supra celtas/ Cęsaris militię cōiunxerūt: pręmiserūtq;: & multa ex uictoria uobis exoptarūt ꝓuenire. Vos autē sub signis militari ordine confertos collocarunt: neq; pacē assequi potētes: neq; intrepide degētes/ eorū causa: qui e ꝓprijs expulsi fuerāt. Nāq; errabundus: & quęcūq; sibi uendicans/ uos in multis obseruato tēpore/ custodes habere meditatus est (Sic enim tyranni in primis cupiunt) nō autē tellurē uos assumere: quā aliunde prębere potuit: sed ut ī hostes cōtinue insidiantes: custodes uos fidos: & stabiles haberet: ac uicissim principat⁹ ab eo oppressi: & similia uobiscū iniuste perferētis. Beniuolentia nempe tyrannoꝝ ad satellites ex iniuriarū illatiōe fit: timoreq; perferendi: & hanc quidē o dij īmortales cohabitationē uocāt: in qua gemitus eiusdē nationis hominū: & insultus ad eos: qui nihil egere perpetrant. Verū illi nunc quidē consulto nationi nostrę inimicos uos pro sua utilitate reddidere. Nos autē: quos nunc urbi pręsidētes/ ex misericordia saluare uelle asserūt/ eandem tellurē uobis in perpetuū firmauimus: firmamusq;: & testem horū deū facimus/ & habetis: & habebitis: quę accepistis: neq; uobis quisq̄ eripiet. nō Brutus: nō Cassius: nō omnes: qui pro uestra libertate periculum adiuimus. Quod unicum in hac re querela dignū est. Sanemus nosipsos. Id enim conciliationē ad omnes uobis similes nationes afferet: & iocundū erit obsequentibus: quibus honorem ablatę telluris/ ex publico reddere intendimus: & ex primis quidem conferre uectigalibus/ ut non solum ex sorte uobis prębita certa teneatis: uerū sine inuidia incolere possitis. Hęc disserente Bruto/ audientes omnes: & inter se una conferentes: ut iustissima comprobarunt:

Lex prędatoria.

De Cęsare loquit᷑.

Antoniū notat: & Lepidum.

Finis orationis Bruti.

& hos uiros intrepidos: & populi presertim amicissimos admirati/ summa beniuolentia cõplexi sunt: & in sequentẽ diẽ eorũ operã nauare pollicent. Cũ illuxisset/ consules multitudinẽ ad concionẽ cõuocant: & que illis uideant intelligũt. In his Cicero uir disertissimus/ de discordiarũ obliuione laudationẽ pergentẽ rettulit. Ita omnes exultantes/ Brutũ: Cassiũq; e tẽplo auocant. Illi obsides interim sibi mitti poscũt: quibus Antonij & Lepidi filij premissi sunt. Qz primum Brutus: & Cassius in cõspectũ uenere/ adeo plausus ingens: & uociferatio exorta est ut cõsulibus nõ nulla dicere cupiẽtibus/ nemo assisteret; sed eos q primũ inter se cõciliari: amplectiq; iuberẽt. quod ab illis factũ est: statimq; cõsulibus animus hebetari uisus/ siue timore: siue inuidia/ ut uiros illos ĩ republica diuersa ab ipsis sentientes cõspexere. Interea Cesaris testamentũ tabulis quibusdã affertur: quod multitudo recitari iussit. In eo Octaui9 sororis sue nepos adoptiuus filius inuẽtus est. populo horti trãstyberini prebiti. singulis romanoꝝ ciuibus: qui ĩ urbe aderant/ quinq;: & octuaginta drachme attice collate. Qua ex causa populus ad irã subito cõcitus est: cũ tyranni calũnia seductus/ uiri patrie sue amicissimi testamentũ intueret. Miserandũ porro uel in primis id uisum est: cũ Decimũ brutũ ex eius percussoribus/ inter secundos heredes scriptũ cognouisset. Cõsuetudo nẽpe romanoꝝ in testamẽtis fuit/ primis heredib9 secũdos addere/ ut si primi hereditatẽ nõ adissent nanciscerent ultimi. Ob id nõ mediocriter cũctoꝝ animi turbati sunt: dirũ ac nefandũ existimantes/ Decimum in Cesarẽ ultro cõspirasse: qui ab illo filius esset nominatus. Pisone deinde Cesaris corpus ĩ forũ deferẽte/ turba ingens ad custodiã eius cũ armis aduolat: corpusq; magna uociferatiõe & insigni põpa ĩ rostris collocãt. Subito itaq; heiulatus & suspiria audiri: arma ab his: qui deferebãt cõcuti cœpere: nec multo post obliuionis secuta pœnitẽtia. Antonius sic se habentes cõtemplatus/ neutiq; occasionẽ negligendã ratus/ laudes Cesaris dicere exorsus: ut cõsulẽ cõsulis: amicũ amici/ cognatũ sibi cognati decet (Erat enĩ Cesari iam sanguine cõiũctus) ita rettulit

Cicero. Vide in Philippicis.

Obsides.

Testamentũ Cesaris.

Octauius: qui postea Augustus.

Romanorum mos in testamentis.

Cesaris corpus in rostris.

Antonij oratio obliqua: que continuo ordine nō sequit̃: de laudibus Cęsaris.

Viri seditiosi uerba: & libertatis inimici.

Iusiurandum.

Attende forū Capitolio finitimū.

Tumultus.

Mitigat rem per timorem imminentium.

Non dignū arbitror o ciues tanti uiri cōmendationē in funere eius, a me potius: qui unicus sum, ꝙ ab uniuersa patria esse referendā. Quecūq; enim uirtuti Cęsaris: quē nos pariter amauimus, Senatus: & post ipsū populus uiuenti adhuc, ex decreto cōtulit, uestrā: & nō Antonij uocē esse existimans referam. Et hęc uultu mœsto: grauiq; recensuit. Voce deinde singula indicans: & in his diutius insistens: maxime in quibus ex decreto eum consecrarāt: cū diuinū scilicet: & intemeratū. patrē patrię & benefactorē: uel presidentē: & qualem neminē unꝙ appellassent, i omnibus. Antonius uultū: manūq; ad Cęsaris corpus inferēs, sermonis impetu facinus aperuit. Ad singlos etiā oratione breui innuens, misericordia: indignatiōeq; repleta, Hoc inquit decretū patris patrię: hoc pietatis testimonium. hic sanctus: & intemeratus: & illęsibilis uir: & ad quē aliquis perfugeret: nō autē ab eo diffugeret quisꝙ. Veꝝ ille uobis sacer & immaculatus interēptus est, nō tyranni in morē ꝑ uim honores capiens: quos nec unꝙ postulauit. Illiberrimi quippe nos: qui hęc indignis: & minime poscētibus impendimus. Verū uos ꝑ nobis respōdete, quare nō illiberi? O fideles ciues qui tali honore defunctū estis ꝓsecuti: Et his dictis, iusiurandū iteꝝ recensuit. Nos Cęsarē: & Cęsaris corpus totis uiribus custodire pollicemur, si quis insidiabit̃: Extorrē esse, si quis opē nō attulerit decernimus. In hoc maxime uocē: manūq; capitoliū uersus erigēs Ego Iupiter patrię: cęteriq; dij inquit, opē afferre paratus sum: quemadmodū iureiurādo sum pollicitus cū collegis meis: quę cognita sunt inferre libeat: & inferri deprecor. Tumultu igit̃ a Senatu super hoc maxime: quod in eum publice dicebat̃ elato: paulisper se refrigerās Antonius: & ad se rediens iteꝝ fari cœpit. Vident̃ inquit o ciues: quę gesta sūt, nō hominū manu: sed demonū potius opera esse facta: & quod adest, magis ꝙ quod factū est, decet perscrutari: cū maius periculū nobis allatura uideant̃ quę futura: ꝙ quę sūt presentia, ne ad pristinas seditiōes reuertamur: & quicquid generosi ĩ urbe residet cōterat̃ denuo. Pręmittamus igit̃ eum tanꝙ sacrū in beatorū numerū: solitum

illi hymnū: & fletū decantantes. Hęc referens uestē a pectore q̄si lymphaticus quidā abscidit: seq3 ea accingēs manuū dexteritate/lectū sub tentorio posuit/ nūc abscōdens: nō nunq̄ detegens/ut deū cęlestē primū uersib9 cecinit:& ad fidē ex deo geniti manus protendit/cōcita uoce/bella: pugnas: uictorias: gentesq3: quas idē patrię subegerat edisserēs: Spolia p̄terea quę detulerat sūma admiratiōe recensens: & cōtinue exclamans. Hic solus inuictus cōtra omnes: qui cū eo cōgressi sūt. Tu solus patrię/ per tercētos annos turpiter afflictę/attulisti opem:& feras gētes: quę solę i Romā uenerāt: & incendiū urbi solę intulerāt ad genua tibi subiecisti. Multa alia demū deprecatus/ uocē ex splendida uertit i flebilē: & ut amicū indignissima perpessum deflere cœpit: ac lamentari: palamq3 exoptare ꝓ Cęsare animā ꝓpriā cōmutare posse. Dein uehemētissime cōuersus i lachrymas/ Cęsaris corpus nudū protulit: uestē pilo impositā ostentans/plagis laceratā undiq3:& imperatoris sui sanguine fœdatā Ad quę populus ueluti lugubri in turba lamentatus/ ex luctu i iram cōmotus est. Cum uero ad hos fletus/ & alij uicissim ritu patrio/cū cantu referrent̄/uoluptate ductus/opera eius denuo: cędemq3 recensebat/potissimū in his:in quibus Cęsar erumnas ꝓprias deflere uidebat̄: aut quib9 ex hostibus beneficus fuisset nominatim prędicabat: uel cum de percussoribus eius/ ueluti admirans querebat̄. Men.seruasse/ut essent: qui me perderent. Ad ea populus quasi i re admiranda angebat̄/ maxime: omnes scilicet in cędē eius cōiurasse: qui ex Pompeiana seditione/Decimo excepto in potestatē eius uenerant: & ꝓ supplicijs/ad magistratus: nationūq3 prefecturas: & exercituū elati fuerāt. Decimū preterea ab eo dignū habitū/ ut filius institueret̄: ac heres. Sic furente turba/ cū ad manus sese accingeret/ quidam ex Cęsaris lecto imaginem eius extulit/ cera fabricatam. nam corpus supinū in lecto residens haud ab ullo cerni poterat. Imago autē ex machina undequaq3 uertebat̄: & tres supra uiginti plagas ꝑ uniuersum corpus: uultumq3 ostendebat/ ferino ritu impressas atq3 patentes. Hanc igit̄ imaginē/ ut lugubrem intuens uulgus:

Deificat̄ Cęsar ab Antonio.

Gallos intelligit.

Attende.

Cęsaris imago ex cęra.

Antonius in uniuersa oratione secutus est morem fratrū ętatis nostrę de obseruātia.

dolorē ulterius ferre nō potuit: ueꝝ in unū statim cōiurauit: ac locū i quo Cęsar ab ęmulis interēptus fuerat circūdedit: igneq; cōbussit: & percussores longe fugiētes insecutus est. adeoq; intemperanter ex ira & dolore cōmotus est/ ut tribunū Cinnā ex nominis parilitate deceptus/ cū pretor: qui in Cęsarē orauerat Cinna diceret: eundē esse existimās/ nō expectato iudicio crudelissime necauerit: contrucidaueritq;/ ut nulla pars sepulchro potuerit inferri: ignē quoq; ad cremādas percussoꝝ domos cōportarit. ueꝝ resistētibus strenue illis: uicinisq; rogātibus/ ab incendio temperatū est: q̄q̄ populo arma in sequente diē afferre cōminâti. Qua ex causa percussores se occultantes ex urbe diffugere. Populus ad Cęsaris corpus denuo reuersus/ i capitoliū deferre/ ueluti rem cōmendatiōe dignā: & cū dijs tumulare pariter cōtendit. Aduersantibus demū sacerdotibus in forū retulit: quo in loco uetera romanorū regū uisebant̄ monumenta. Et ligna: sedesq;: & quęcūq; in foro parata aderāt: aliaq; huiusmodi intulere omnes: ac pompā uicissim abundantē inferentes/ nō nulli coronas a seipsis: & donaria multa iniecere flāmę: & ꝑ noctē circa pyrā cōstitere: quo i loco primū ara erecta est: nūc templū Cęsaris ipsius residet: quod diuinis cōdignū celebrauere honoribus. Etenim hęres: & filius eius Octauius/ Cęsaris nomine assumpto: & ꝑ uestigia illius/ rempublicā disponens/ principatū qui nūc etiā permanet/ ab illo radices assumētem/ maiorē in modū auxit: & ut parentē sūmis ꝓsequeret̄ honoribus/ parē dijs īmortalibus haberi uoluit: A quo primo nūc etiā Romani cuicūq; huic imperio assistenti/ nisi tyrannus: aut indignus sit huiusmodi honores/ cū e uita cesserit solēt impartiri: qui prius illis pręsidentes/ ne regis quidē appellatione dignos censuere. Sic Caius Cęsar extinctus est in die: quam idus Martias appellāt: & quā uates nō euasuꝝ eū esse prędixerat: q̄q̄ ille irridēs circa aurorā/ aduenisse idus diceret: uatesq; interitus nundū pręterisse respōderet. Is igit̄ talibus: & a tanto uate pręmonitus indicijs; signisq; alijs: quę a nobis pręmissa sunt irrisis:

Error in nomine.

Monumenta regū in foro.

Ara Cęsaris.

Idus Martias.

progreſſus interijt: annũ ſextũ ſupra quinquageſimum ętatis
agẽs: uir ad omnia felix: ac beatus: & qui pręclara multa geſſe-
rat: Alexãdro fere ad omnia cõſimilis. Ambo quippe ambitio-
ſiſſimi omniũ fuere ac bellicoſiſſimi: & ad quęcũq; cõcupita in-
eunda citatiſſimi: ad pericula impetuoſi: corporis etiã contem-
ptores proprij: neq; militari diſciplina magis fręti/ q̃ audacia &
fortuna. Quoꝝ alter ꝑ inaquoſa plurima/ ad Hammonẽ ęſtatis
tẽporibus ꝓfectus eſt: & Pamphyliũ ſinũ/ enauigato mari feli-
citer excurrit: & pelagus fortuna cõtinente trãſmiſit: & in iti-
nere inſtante hyeme/ per importuoſum mare ad Indos uſq; pe-
netrauit: & ĩ oppugnatione oppidi per ſcalã primus aſcendit:
& ĩ hoſtes e muro proſiluit ſolus/ tribus ſupra decẽ uulneribus
corpore exceptis: & ĩuictus ſemper exiſtẽs/ ſingulo ferme: aut
duplici ope unũquodq; bellũ ſuperauit: multa Europę barba-
ra ſibi uendicans. Gręcos porro manu uicit: bellicoſiſſimã gen-
tem: & libertatis cupidã: nec ulli prius q̃ Philippo: per ornatũ
ad belli pręſidentiã: modicũ quid parere aſſuetã. Aſiam ferme
totam: ut ſic dixerim/ excurrit: Sic ut Alexandri fortunam: ac
potentiam/ ex regionibus: quas adeptus eſt/ metiri poſſimus:
qui cum reliquum orbis animo conciperet extinctus eſt. Cęſa-
ri autẽ Ionium mare hyeme media patuit: & nauigationi eius
tranquillum ſe pręſtitit. Heſperium etiam oceanũ ſupra Bri-
tannos idem enauigauit: & cum nundum eorum promontoria
eſſet expertus/ cedentes gubernatores naues appropinquare
iuſſit. Ipſe uero ꝑ alios fluctus/ ſolus parua rate/ nocte per uim
ꝓfectus/ gubernatori ut uela uentis traderet imponit: & ut ma-
iorem in Cęſaris fortuna/ q̃ in mari ſpem apponeret edixit. In-
tra hoſtes ſępenumero proſiluit ſolus/ trepidantibus cęteris: &
trecenties ipſe in celtas aciem inſtruxit: donec quatercentas na-
tiones in poteſtatem ſibi ſubdidit: ſic Romanis formidabiles:
ut ſacerdotũ: ſeniorumq; lege/ de immunitate belli edita aſcri-
ptum ſit: niſi celticum inſtaret bellũ: incumbente eo/ ſacerdo-
tes: ſenioreſq; in armis eſſe oportere. Cęſar circa Alexandriam
depugnans: & in ponte ſolus derelictus: & oppreſſus undiq;:

Cõparatio inter Alexãdrũ: & Cęſarem.

Pamphylius ſinus.

Gręci bellicoſiſſimi.

Philippus.

Aſia.

Mare Ionium.

Heſperius oceanus.

Britanni.

Lex immunitatis ſacerdotum: & ſeniorum.

uestē purpureā abiecit: & in mare desiluit: & ab hostibus per-

Vir magni spiritus.

quisitus in profundū enatauit diu latens: solā ex interuallo re-
spirationē hauriens: donec amica appropinquāte naui manus
extulit: & seipsū ostentans saluatus est. Ciuilibus autē in bellis
uel propter timorē: ut dicere solebat: uel propter dominādi li-
bidinē illapsus/ ducibus in bello optimis usus est. Exercitibus
preterea multis: & magnis/ nō barbarorū modo: sed romanorꝝ
occurrens: qui uirtute: & felicitate prestiterant/ omnes supera-
uit unico prelio: aut duobus ad summū expertus hostes. Neqꝫ
tamen ī omnibus exercitu inuicto: queadmodū Alexander est

Cotta.
Titurius.
Petreius.
Affranius.
Pompeius iunior.

usus. nam & apud celtas fœde deuicti Cotta: & Titurius preto
res eius/ magnā sustinuere cladē: Et in hiberia Petreius: & Af-
franius/ obsessorū in modū/ milites eius cōcluserūt: & in Dyr-
rhachio: & libya aperte fugā meditati sunt: Et in hiberia iterū
Pōpeiū iuuenē extimuerūt. Cesar quidē ipse īterritus semper
fuit: & in fine cuiusqꝫ prelij inuictus habitus. Romanorū po-
tentiā terra: mariqꝫ ab occidēte ad Euphratē usqꝫ pertinentem
per uim pariter: clementiāqꝫ subegit: multo quippe Sylla con-
stantior: multoqꝫ cōtinentior. Regē enī seipsū nolētibus osten-
dit: & si appellatione eius abstinuerit. Cū bella alia animo cōci-
peret/ uicissim & ipse extinctus est. Affuit ambobus exercituū
quoqꝫ similitudo. prōptissimi quippe utriqꝫ affuere: ac beniuo-
li: & ī prelijs feritate simillimi: Inobedientes sepenumero suis
imperatoribus: & ob assiduos labores ad seditionē proni: quos
defunctos deplorauere: desiderauereqꝫ q̄ maxime: & deorꝫ ho-
noribus dignos censuere. Vterqꝫ etiam corporis robore: & pul-

Aeacus.
Hercules.
Anchises.
Venus.

chritudine precelluit. Vtriqꝫ a Ioue genus: Ille quidē ab Aeaco
& Hercule: hic ab Anchise & Venere duxit originem. Con-
tentiosi aduersus irritantes ambo: ad conciliandum uero per-
faciles: & in captiuos pariter clementes habiti. ultra clemen-
tiam benefici quoqꝫ: neqꝫ aliud q̄ uincere affectantes. Hec igi-
tur in hunc modum congrua: & si dispari uterqꝫ potentia ad

principatū accesserit. Ille enim ex regno iam adaucto a Philippo: atq; exercito: hic ex priuato ordine, nobili tamē: & illustri: pecuniarū destitutus copia, ad gloriam emersit. Signorū porro quę pereximia illis euenere, uterq; contēptor: & uatibus eorū finē prędicētibus, neuter succensuit. Signa utrisq; sępenumero paria: & idem amboꝝ exitus. Vtriq; etenim bis infelicia affuere pronostica: ī quibus ambo a principio dubiū subiere periculum. Nā Alexander inter Oxidraces, super hostilem ante macedones prouectus murū, cōfractis scalis in summo destitutus: ob audaciā ad hostes interius prosiluit: quo in loco errabūdus: pectus primū: deinde collū superiori ex parte grauiter saucius cū iam concideret, macedonibus portas ex timore prosternentibus, saluatus est. Cęsar uero ī hiberia, cū exercitus pauore trepidaret: in iuniorē Pompeiū sumpturus arma: & pugnā inire uereret, ī mediū prosilijt: & ducētis supra clypeū exceptis telis tam diu perstitit: quoad ab exercitu accurrēte: & uerecūdia: timoreq; correpto tutatus est. Sic ipsis prima quidem pronostica periculū attulere mortis. Secunda uero mortē cōsumarunt. Pythagoras quondam uates, Apollodorū: Alexandrū: Ephestionēq; metuentē, sacrificio rite peracto, ne metueret admonuit: statim quippe ambos e medio abituros. Defūcto deinde Ephestione, ueritus Apollodorus, ne quis insidias regi strueret, uaticiniū illi prodidit. Ad quod subridens rex Pythagorā interrogauit, quid id signū portenderet. Cū ille ultima significare diceret, denuo arridens, Apollodorū ex beniuolentia: uatem uero ex cōfidentia laudauit. Cęsari uicissim cū ad ultimū in Senatū accessisset: ut a nobis paulo ante dictū est, eadē obuenere signa: ad quę illę irridens, similia sibi in hiberia euenisse dixit. Respondente uate, & tunc quidem ipsum ī periculo fuisse: Et nunc quidē inquit, propitiū nobis aderit: Aliquidq; ad fiduciā adijciens, denuo sacra fecit: donec retardantibus eum sacrificijs: subiratus Senatū ingressus est: ibiq; interficitur. Simile & Alexandro contigit: cum ex Indis ī Babylonem cum exercitu

Signa.

Pronostica.
Oxidraces.

Nota imperatorum audaciam.

Pythagoras uates.
Apollodorus.
Ephestio.

Indi. Babylon.

Notabile de Chaldeis

rediret: & iam proximus urbi eſſet/ Chaldei admonuere ut ab
ingreſſu ſe in pręſenti contineret. Illo uero Iambũ proferente:
Quoniã optimus uates is eſt: qui bene meditat̃: ſecũdo monu/
ere Chaldei/ ne ĩ occidentẽ ſe cõuertens/ cum exercitu ingredi
uellet: cęterũ ad orientẽ cõuerſo aſpectu/ circũeundo/ urbẽ ca/
peret: quibus illum annuiſſe ferunt: & urbẽ circũire ſtatuiſſe:
ſed ab interiacente palude prohibitũ/ cum ira contẽpſiſſe eos:
& in occidentẽ conuerſo aſpectu/ introijſſe urbẽ. Egreſſum de/

Euphrates: & Pallacota fluuij.
Aſſyria.

inde: & ꝑ Euphratẽ: & Pollacota flumen nauigantẽ: quod Eu/
phratẽ ſuſcipiens/ in paludes: ſtagnaq; diffundit̃: & aſſyriã tel/
lurẽ fere nauigabilẽ ubiq; reddit/ cũ fluuiũ muro ſepire deſti/
naſſet: ob idq; nauigaret/ Chaldeoꝝ uerba irriſiſſe aiunt/ ꝗ Ba/
byloniã ſaluus ingreſſus eſſet: & egreſſus nauigaret. Cęterum
euenit/ ut cũ in urbẽ redijſſet moreret̃. Simili contemptione &
Cęſar uidet̃ uſus. Vate quippe diem mortis illi prędicente/ ꝗ
Martias idus nõ euaderet: cũ dies illuxiſſet/ uatẽ irridens/ idus
adeſſe dixit. Et in his ſimiliter extinctus eſt. Pari modo prono/
ſtica quiſq; ſua contẽpſiſſe dicit̃: nec tamẽ uatibus hęc ipſa refe/
rentibus ſuccẽſuiſſe: & ambos nihilominus ſub uatũ pręditi/
one deceſſiſſe memorant. Fuere pręterea ad uirtutis diſciplinã
& patrij: & gręci: & exteri ſimul ſermonis ſtudioſi ambo. Ale/
xander quidẽ inter Indos potiſſimũ Brachmanas: qui doctiſſi/
mi habent̃ apud eos: queãdmodũ apud Perſas magi/ eorũ ſapi/
entiã perſcrutatus eſt. Cęſar uero ęgyptioꝝ ingenia/ cũ ęgyptũ
peragrans Cleopatrã regno pręficeret/ diligenter tentare ſtu/
duit. Quoꝝ cauſa pleraq; inter romanos prudẽtiſſime direxit:
& anni curſum nullo ordine fluentem ob intercalares menſes:
ad lune quippe curſum metiri eum ſoliti/ ad ſolis cõuertit mo/
tum: ut ęgyptijs mos fuit. Contigit etiã ambobus neminem ex
conſpirantibus in eos euaſiſſe: ſed eoꝝ ſtirpi cõdignas impen/
diſſe pœnas: quemadmodũ & Alexandro: qui Philippũ occi/
dere: Quod Cęſari uiciſſim/ ut contigit/ in ſequentibus refere/
mus libris.

Appiani Alexandrini sophistę bellorũ ciuilium liber tertius incipit. Traductio. P. Candidi.

CAius igitur Cęsar plurimi apud Romanos in imperio dignus habitus/in hunc modũ ab hostibus interfectus est: & a populo sepultus. Quas autẽ percussores eius: & in primis clarissimi pœnas dederint/liber iste: & insequens uicissim explicant: qui ciuilia romanorũ bella deinceps ab illis gesta complectuntur. Senatus quidem Antonium ob Cęsaris funus suspectum habebat: ꝙ eius causa populus ad tumultũ concitatus: discordiarũ obliuionem ex decreto statutam contempsisset: & ad percussorũ domos cum igne decurrisset: quam suspitionem idem unico opere in re. p. edito/ad beniuolentiam conuertit. Erat Amatius quidã prioris Marij falso filius: qui parentis causa populo fuerat acceptus. Is igitur ob hanc simulationem/cũ Cęsaris affinis crederet᷑: eius interitũ permoleste ferens: aram ante pyram constituerat. collectaq; in unũ audaciorũ manu/ijs qui effugerant tremendum se prestiterat. Horum non nulli urbe cesserant. Qui uero sub Cęsare prouinciarũ curam sibi assumpserant/ad eas se cõtulerant. Decimus quidẽ Brutus ad finitimã Italię celtarũ gentem. Trebonius in asiam: quę circa Ioniam sita est. Tullius cimber in Bithyniam. Cassius uero & Marcus Brutus: quibus Senatus plurimũ fauebat: & ipsi sub Cęsare ad prouinciarũ regimen in sequenti anno electi dicebant᷑/ut Syrię Cassius: Brutus Macedonię preesset. Sed cũ urbani pretores adhuc essent: ex necessitate sub mandato tenebant᷑: sortilegisq; adulabant᷑ maxime: & alijs quoscunq; suspicabãt᷑/suffragia ad se uendicantes uenundare: lege prohibente/ne cui intra uigesimũ annum prouincię

Antonius Senatui suspectus.

Suspitio ad beniuolentiã cõuersa ab Antonio.

Amatius. De hoc meminit Cicero in philippicis.

Discessus cõspiratorũ ex urbe.

Decimus Brutus.

Trebonius.

Tullius Cimber.

Cassius.

Marcus Brutus.

Sortilegi.

Lex.

Imagines Cęsaris. ex cęra puto.

Sedatio tumultus.
Odiū in Antonium.

Versutia Antonij.

administratio conferri posset. Cū his Amatius una cōferre: & insidiari dicebaτ̄. Hac igiτ̄ ratione motus Antonius/ueluti consul ī eos inuectus/Amatiū cepit: interfecitq;/nullo iudicio exhibito audacter admodū. Quod opus tanq̄ arduū: iniquūq; Senatus admiratus est. percepta tamē utilitate dissimulanter tulit satis cōscius sine huiusmodi audacia: quę ad Brutū pertinebāt & Cassiū neutiq; in tuto collocari potuisse. Cęteꝝ Amatij milites: & reliquus ad hos populus/Amatij desiderio: ac eoꝝ quę gesta fuerāt dolore correpti: quoniā permaxime Antonius ob illum populo acceptus ferebaτ̄: eo modo se sperni cōquerētes: magnis clamoribus forū occupāt: Antoniū calumnijs insequūtur: Magistratibus quoq; persuadent/ut Amatij loco aram collustrantes/super ipsam Cęsari q̄ primum sacra faciant. Expulsi deinde e foro a militibus/qui ab Antonio pręmissi fuerāt: maiori adhuc indignatione uoces emittebant: Non nulli Cęsaris imagines interempti proferebāt. Verū cū quidā illis prędixisset locū in quo Cęsaris imagines fierēt demonstrare uelle/statim insequunτ̄: hisq; perspectis ignē iniecerunt: quoad ab alijs ab Antonio missis/quidā resistentes interfecti sunt: alij deprehensi ex seruorū numero cruci deleganτ̄. Qui uero ex liberis in unū aderant: ex edito quodā loco pręcipites truduntur: eoq; modo tumultus in populo sedatur. Verū insigne odiū ex magna populi beniuolentia in Antoniū subito exarsit. Qua ex re Senatus exhilaratus est: quasi nemo ex his qui circa Brutū fuerant amplius trepidare posset. Cum autē Sextū Pompeiū magni Pompeij filiū: qui ab omnibus fere diligebaτ̄/Antonius ex hiberia acciri suaderet: quo in loco aduersus Cęsaris pretores bellum gereret: Illiq; pro paternis bonis in publicū collatis uicies & quinquagies decēmille drachmas atticas impendi: maris quoq; pręsidem institui debere: quemadmodum & parens eius olim extitisset: rebusq; ingruētibus Romanorū classe: ubicunq; ea esset/uti posse/Senatus singula admiratus facile cōcessit: Antoniūq; per uniuersam diē laudibus immensis extulit.

Non enī quispiā Magno popularior: aut acceptior illis fuisse uidebat᷑. quamobrē desiderabat᷑ ab omnibus. Cassius porro & Brutus qui ex pompeiana factione esse dicebāt᷑: & tunc quidē in honore habiti/ salutē indubiā adipisci putabāt᷑: & eorū quę pegissent intentū obtinere: popularē insuper statū ad optatū duxisse exitū/ sorte eorū iam in tuto collocata. Ob quę Cicero cōtinua oratione Antoniū palā cōmendauit. Senatus ob uulgi insidias illū miseratus/ ut custodiā corpori adhiberet: & ex militibus: peregrinisq̨ idoneos sibi deligeret indulsit. At is siue ad salutem hęc omnia referret: siue fortunā ueluti arridentem cōplecti cuperet/ assidue custodias sibi deligebat. Et iam ad sex mille/ nō ex armatorū numero: quos facile in necessitatibus: & alibi habere putabat᷑: sed ex turmarū ducibus electos sibi asciuerat: pręcipuos in armis: & bellicarū rerū experientia doctissimos: Ad hęc porro notissimos ex militia: quā sub Cęsare gessissent. Ex his ordinū principes summo ornatu dietim eligebat: eosq̨ magno in honore penes se habebat: Illustriū quoq̨ cōsiliorū participes una deducebat. Senatus cū multitudinem eorū: & electionē suspectā haberet/ Antonio cōsuluit/ ut custodiam huiusmodi/ inuidię plurimū obnoxiā dissolueret: & ad sufficientē numerū ac debitū referret: quod ille facere est pollicitus/ q̄primū populi tumultus quieuisset. Sed cū stabilia fore decreuisset quę Cesar cōstituerat: eaq̨ in cōmentarijs a Cęsare relata penes se haberet: Cęsaris item scribam Faberiū nomine/ in omnibus fidum atq̨ obsequentē retineret/ ꝓpterea ꝙ ex urbe proficiscēs Cęsar/ hęc omnia apud Antoniū deposuerat: ī quibus multa ad multorᵘ gratiā cōscripta erāt: quę urbibus: dynastis: & eoꝝ pręsidijs dono impēderat/ Ad singulos ea deposcentes scribebat Antonius. hi uero ex huiusmodi gratia deuincti Antonio fauebāt. In hūc modū plures ī Senatū introduxerat: reliquis ex senatorio ordine obsequētibus/ ne custodię eius uiderent᷑ inuidere. Dū hęc ab Antonio Faberioq̨ agitant᷑: Brutus & Cassius nihil a populo aut exercitibus tutū intuētes:

Magnus Pompeius.

Cicero in philippicis meminit.

Antonij fraus.

Cęsar in cōmentarijs. Faberius Cęsaris scriba.

Brutus: & Cassius quid.

non ob Amatij insidias se ab ullius scelere imunes arbitrati: nõ Antonij dissimulationẽ: ac uarietatẽ: qui exercitũ parasset / ulterius ferẽtes: nõ populi statũ ullo opere firmari posse cogitantes: ueꝝ ob id ipsũ Antoniũ suspectũ habẽtes / Decimo cõfisi: qui tres in lateribus legiones paratas retinebat / ad Treboniũ in Asiã: ad Tulliũ uero in Bithyniã clanculũ misere / ut pecunias secreto cumularent: exercitũ insuper pararẽt. Properabãt autẽ ut earũ prouinciarũ quas a Cęsare accepissent: cõpotes fierẽt. Indecens enĩ uidebat nundũ trãsacto tẽpore / pręturã: quã ĩ urbe gererẽt omittere: quę suspitionẽ ineundi dominatus gẽtiũ afferre posset. Malebãtq; ob necessitatẽ medio tẽpore priuatim degere q̃ in urbe esse pręto res: cũ nec timore carerẽt: neq; conueniẽtia his quę pro patria egissent exequi liceret. Sic se habentibus rebus / Senatus cognita eorũ uoluntate / ut de frumẽto urbi inuehendo ab omnibus terrarũ partibus / curã sumerent / illis imperat: quoad prouinciarũ ab illis sumendaꝝ aduenisset tempus. Id enim meditabat ne Brutus aut Cassius ex urbe uiderẽt effugere / Tanta illoꝝ Senatui cura: & uerecũdia inerat: cũ eoꝝ causa percussores reliquos in tutelã suã suscepisset. Bruto deinde & Cassio urbe egressis / Antoni9 potestate adauctus: & iam monarchicus existens / pręfecturas nationum: & exercitus sibi uendicabat: Syriãq; in primis habere cupiebat. Sed cũ se suspectum esse animaduerteret / maiori tamẽ suspitione detineri putabat si prouinciã illam postulasset. Nam Senatus Dolobellam consulẽ alterũ / secreto cõtra ipsum sibi asciuerat: quẽ continue Antonio aduersum cognouisset. Dolobellã igit iuuenẽ & ambitiosum intuens Antonius / Syriã Cassij loco: ac exercitum in Parthos pręparatũ petere suasit / non a Senatu quidẽ: quod fieri minime putabat: sed a populo ꝑlata lege. Qua de re lętatus ipse legẽ protulit. Increpante deinde illum Senatu / q a Cęsare decreta dissoluere temptaret / bellũ contra Parthos sub Cęsare statutũ / minime ĩmutatũ esse ait. Cassiũ Syrię administratione dignũ habitum: qui Cęsaris acta ĩ primis oppugnaret: Sottes

Decimus Brutus.
Trebonius.
Tullius Cimber.

Diligebant a Senatu Brutus: & Cassius.

Monarchicus Antonius.

Scandalosus uir iste.

Astutia.

Perpulchra Antonij responsio.

preterea plurimis impenderet: qui uigesimū ętatis annū nundum attigissent, se maxime erubescere: cum Dolobella esset, si ad Syrię administrationē Cassio minus haberetur dignus. Ob hęc Senatus Tribunū quendā Asprinam nomine, in creatione pro duobus significantē, iussit illudere: sperans Antoniū ad id quippiā allaturū esse, consulē existentē: ac signoꝝ sacerdotē: & iam discordem cū Dolobella habitū. Antonins sortione facta: cū Asprina duo significare rettulisset: idq; nefastū esse diceret (quippe mos fuit alios subinde eligere) iratus Asprinę mendacio, tribus, de Dolobella sententiā iussit efferre. In hūc modū Dolobella Syrię pręficit: & belli cōtra Parthos pręto designatur: ac exercitus uniuersi circa Macedoniā a Cęsare collecti. & tunc quidē Dolobellę Antonius suffragari instituit. His in populo peractis, Antonius Macedoniā a Senatu sibi postulauit: arbitratus post Syriā Dolobellę traditā, minime Senatum pro Macedonia sibi aduersaturū esse: potissimū cū pręctore esset destita. Eam igit̃ licet iuitus Antonio cōcessit, admiratiōe ductus: quemadmodū exercitū in ea existentē Dolobellę esset traditurus: quē tamē Dolobellā ante Antoniū habere lętabat̃. In tempore uero: qui pro Cassio & Bruto aderāt, alias prouincias sibi dari earū loco deposcebāt. Cyrenem igit̃: ac Cretam illis tradidere. Vt alijs uisum est utrāq; Cassio: Bithyniā uero Bruto cōcessere. Quę igit̃ agitabant̃ huiusmodi fuisse constat. Octauius autē Caij Cęsaris sororis nepos, princeps equitū ꝑ annū apud eū fuerat. exquo Cęsar hūc honorē ad amicos eius deferēs plerunq; ad annū illis cōseruauerat. Is cū adolescens adhuc esset, in Apolloniā supra Ioniū, ut litteris erudiret̃: & militię simul instrueret̃, a Cęsare pręmissus fuit: & ut ĩ hostes profecturus ibi moraret̃. Eo in loco equitū turmę ex Macedonia aduentantes exercitabāt. Copiarū insuper pręctores quidā, quasi ad Cęsaris affinē: atq; cognatū sępe cōmeabant. Ob id a plurimis cognitus, exercitus quoq; beniuolentiā sibi comparauerat: cū omnes

Calumnia per contrarium.

Asprina Tribunus.

Significatio duorum in una sorte.

Malus sermo. Vacat credo. tribus.

Cyrene.

Creta.

Bithynia.

Octauij maximi Imperatoris exordia.

Octauij mora in Apollonia.

Nuncius Octauio de morte Cęsaris.
Timor Octauij.
Amicorū consilium.
Philippus Octauij uitricus.
Prudenter.attende.
Motus Octauij ex Apollonia ut ad urbem remeet.
Lupium urbs.
Brundusium.

ad se uenientes summa caritate liberalitateq; complecteretur. Sextum igitur iam mensem ī Apollonia degenti: circa uespe/ram annunciatur/ Cęsarem in Senatu ab amicissimis suis: & apud ipsum maxime potentibus interfectum esse. At cum de reliquis nihil referretur/ timor: atq; ignorantia eum inuasere: utrum cōmune: aut Senatus: uel eorū: qui peregerant id esset opus: & an pluribus causam tribuissent: uel cuius id esset: & an multitudo cum illis conspirasset. Pro quibus amici eidem talia ab urbe pręmisere. Laudare eos/ ut pro custodia sui corporis/ in Macedoniam ad exercitum transiret: quo in loco/ cōmune id opus non esse intelligens/ hostibus timorē incutere: & Cęsaris necem ulcisci posset. Et affuere ex ducibus quidā: qui uenien/tem ad se tueri pollicerent̄. Mater uero: & Philippus eius ui/tricus/ e roma scripsere/ ne se quippiam extolleret: neue confi/deret: memor eorū quę Cęsar post deuictos hostes ab amicissi/mis eius pertulisset/ priuatas conditiones/ ueluti periculoꝝ ma/gis expertes/ in pręsenti eligendas esse/ Romā ut ad eos prope/raret suadere: a quibus custodiret̄. His adductus Octauius/ ob inscitiam eorū: quę post Cęsaris necem gesta fuerant/ cōplexis exercituū primoribus Ionium enauigauit: neutiq; ad Brundu/sium accedens. Nam cū exercitui: qui illic aderat/ minime con/fideret/ cuncta pręcauebat: & ad aliam non longe a Brundusio extra iter sitam urbē/ appulit: cui Lupium nomen est. In hanc itaq; delatus morā protrahebat: ibidemq; de Cęsaris nece: tu/multuq; populi: ac testamenti publicatione: eorūue quę decre/ta fuerant/ diligenter ad eum scripta deferuntur: ex quibus ad/huc magis admonebatur/ Cęsaris pręcauere hostes: cum filius eius: atq; hęres esset nominatus: dehortabaturq; ab his hęredi/tatem adire. At ille Cęsaris ultionē/ non assumere/ erubescens: Brundusium accessit: pręmissis tamen qui diligenter explora/rent/ ne quis ex Cęsaris percussoribus in insidijs lateret. Sed cū eo ī loco exercitus ueluti Cęsaris filio obuiā prodisset: libensq;

ſuſcepiſſet/ lętatus ſacra peregit: ac ſubito Cęſar appellatus eſt: romanoꝝ more: qui adoptiuis filijs/ adoptantiū nomina ſolent imponere. quod ille non ſolum libens aſſumpſit: uerū eodem tempore paternū nomen penitus amiſit: & pro Octauio Octauij filio/ Cęſaris filium ſe: ac Cęſarem dici maluit: qua appellatione uſq; in finem uſus eſt: ac ſubito ad ipſum omni ex parte ueluti ad Cęſaris filiū/ multitudo hominū affluxit: ex quibus alij Cęſaris amicitia ducebāt': alij ꝙ liberti: aut ſerui Cęſaris fuiſſent: non nulli/ꝙ milites cū illis extitiſſent: Ac eorū quidam arma: & apparatus: aut pecunias in Macedoniā ferentes: quidā res alias: & aliarū prouinciarū redditus Brunduſium attulerāt. Ille igitur/ & gentiū multitudine ad eum confluentiū: & Cęſaris gloria: & omniū in eum beniuolentia confiſus/ romā uerſus iter arripit/ cōuenienti ſtipatus turba: & quę torrentis ī morem dietim augeret'. Aperte igitur in Senatū uindicaturus/ ob gentium multitudinē: & ob id inſidias magis ueritus/ nuperrime gentibus ſibi notis/ fere omnibus/ ſtipatus accedebat. Verꝝ aliarum urbiū/ non ęque fauor illi aderat. Cęſaris tantū milites: & qui per ſortes diuiſi fuerant/ ex colonijs adoleſcentis beniuolentia confluxerant. Hi Cęſarem deplorare: Antoniū calumnijs inſectari cœperant: qui ſe e tanto uulgi odio/ minime eximeret. Si quis pręiret ſe Cęſarē ulciſci uelle prędicabant. Quos Cęſar laudibus ornatos: & in pręſenti quieſcere iuſſos a ſe dimiſit. Ad Terracinā deinde delato: qui locus per tercenta ſtadia diſtat a Roma/ nunciatū eſt: quēadmodū Brutus: & Caſſius/ ſublatis ipſis a conſulibus Macedonia: & Syria: & ad eorum ſolamen modicis quibuſdam prębitis/ Cyrenem: Cretamq; ſuſcepiſſent: exules quidā reſtituti forent: Pompeius reuocatus: & ex Cęſaris codicibus non nulli in Senatū acciti: & alia plura ſubinde geſta. Cū in urbē itaq; ueniſſet/ mater denuo: & Philippus: & quicunq; neceſſarij eius aderant/ Senatus alienationē a Cęſare uerendā arbitrabant': Decretū pręterea/ ne de Cęſaris

Romanorū mos.
Octauius Cęſar appellatus.
Multitudo ad Cęſarē.
Attende.
Terracina.
Aduentus Octauij Cęſaris Romam.

nece questio haberet. Antonij ad hęc potestatē: & suspitionē
in eum formidabant: qui neq; ad aduentū Cęsaris filij obuiam
prodisset: neq; aliquem ad eum pręmisisset. quę omnia sedate
idē perferens, ęquū esse inquit, se ad Antoniū prius: tanq̄ iu-
Sapiens Octauius.
uenē ad ętate prouectū: priuatū ad consulem accedere debere:
Senatū: quę cōuenientia forent procurare: decretū locū habu-
isse, nemine Cęsaris hostes persequente. Sin aliquis persequi
confideret, populum auxilio affuturū: Senatū uero: ut in lege:
deos: ut ī iusticia causę eius: & Antoniū uicissim allaturos opē
Si uero sortem eius: adoptionēq; spreuisset, primū erga Cęsarē
delinquere: populum etiā proprijs defraudare cōmodis. In fine
Attende.
demū professus est, non solum subire periculū pro hac re, ho-
nestum esse: uez etiā obire mortē: quando quidē pręomnibus
electus, ad tam magna, Cęsaris loco dignus habitus: indignus
uideretur eo: qui ad pericula omnia semper fuisset promptissi-
mus. Achillis demū uerbis quibus ille ad Thetidem usus dicit:
Versus Homeri: in quo Achilles queritur de morte Patrocli.
ī matrē cōuersus inquit. Sed prius opto mori si nō fas est mihi
uiuo, Vlcisci sortē cari morietis amici. Et hęc referens, Achilli
ex omnibus īmortalem laudem id uerbū attulisse ait: Sibi uero
hoc opus potissimū allaturū esse. Non enī Cęsarem amicū: sed
Nota.
patrē: non cōmilitonē: sed imperatorē: non lege belli procum-
bentē: sed in Senatu impie necatū. Pro quibus mater ex timore
in lęticiam cōuersa complexa eum dicit: & solū Cęsare dignū
affirmasse. Compresso deinde sermone, ad ea: quę meditaret
Matris consilium.
fauste: feliciterq; accelerare iussit, Arte tamē potius: & toleran-
tia, q̄ aperta audacia uti persuasit. Quod ille collaudans, ita se
facturū esse respōdit: Ac uespere quidē subito ad amicos desti-
nat: & ut mane in foro cū multitudine adesse uelint, unūquēq;
Caius Antonius Marci Antonij frater.
cōuocat. Eo in loco cū Caium Antoniū Marci Antonij fratrē:
qui pręturā gerebat in urbe obuium forte habuisset, se Cęsaris
Romanorum mos.
adoptionē suscepisse ait. Mos quippe romanis fuit, adoptiuos
testimoniū exhibere prętoribus. quo publice descripto, subito

ex foro ad Antoniũ cõsulem alterũ euadit. Ille Pompeianis in hortis/ a Cęsare dono quondã sibi traditis/ tũc quidẽ uersabat. Mora igit in longũ acta circa fores/ Cęsar Antonij alienationẽ per hęc ipsa facile deprehendit. Cum ingressus esset/colloquia inter eos primũ: & blanditię cõuenientes affuere. Cũ uero de his: quę opportuna fuerãt differendũ esset/Cęsar in hunc modum locutus est. Ego pater Antoni: patrẽ quidem te mihi esse beneficia Cęsaris in te collata testant: & tua in illũ gratia/eorũ omniũ: quę pro illo operatus es/equidẽ partẽ laudo: & gratias tibi uicissim pro ijs debere fateor: partẽ accuso: & summa cõfidentia: in quibus me dolor adigit expromam. Cũ interficeret Cęsar minime affuisti: percussoribus eius te ad portas distinentibus/ quoniã uel illum saluũ pręstitisses: uel cũ illo una concidisses: quorũ alterutrũ futurũ esset/ honeste tamen nõ affuisti. Statuentibus nõ nullis eisdẽ honores/ut ĩ tyrannũ seuientibus: audacissime restitisti: cuius rei gratias tibi scio deberi q̃amplissimas. Cęterũ si uiros illos/ ut te perimerẽt cõsiliũ inijsse intelligis/ nõ ut nos putamus ultorẽ Cęsaris futurũ: sed ut ipsi aiunt tyrannidis eius successorẽ. nõ utiq; tyranni occisores esse potuerunt/quin & homicidę simul sint. Quã ob rem itaq; ĩ capitoliũ cõfugere? an ueluti ad tẽplũ: ut peccatores supplices? aut ut in arcem hostes? Vnde igit ipsis actorũ obliuio: & cędis innocentia? Vtrũ a Senatu: aut a populo: aut ab eo: qui sub illis interfectus est? Nam te inter plures inspicere id oportuit/cũ consul sis. Ve℞ alterutra consulente te/ principatus eos absoluit/ uindicante te tam insigne facinus: & errantes una perdocente/ uenię tamẽ obsides ex proprijs ad percussores ĩ capitoliũ misisti. Esto & hęc a corruptis/per uim a te extorta esse. At cũ perlecto testamento: & cõmendatione: ut ęquũ fuit in funere a te acta: populus iam Cęsaris memoria firmatus/ ignem in percussores detulisset: & uicinorũ causa illis pepercisset; armaq; ĩ sequentẽ diem esset cõminatus/ cur auxiliũ nõ attulisti? uel ut dux cum igne aut armis accurristi: uel percussoribus mulctã inscripsisti

Initiũ contentionũ inter Cęsarem: & Antonium.

Cęsaris oratio ad Marcum Antonium per astuta: & audax.

Nota.

Sindicat Antonium Octauius.

Amatius.

Syria. Macedonia.
Dolobella.
Cyrene.
Creta.
Decimus Brutus.
Celtę.

Antonius ex genere Herculis.

ſi mulcta opus eſt ei: qui ꝑ ſe deferre poteſt? & Cęſaris amicus eſt/ & cõſul: & Antonius. Sed Amatius ex mãdato interfectus eſt/ ob principatus poteſtatẽ: percuſſores quomodo effugere ſiuiſti? & ad prouinciaꝝ adminiſtrationes/ nõ nullos ſe tranſferre? quas iniuſte poſſident/ eo: qui cõceſſerat ab illis interfecto. Syriã quidẽ: & Macedoniã/ conſules rite decernẽtes/ tu ſcilicet ac Dolobella cõſtitutis rebus ab illis abſtuliſtis: pro quibus gratias uobis agerẽ/ ni ſtatim Cyrenẽ: & Cretã ex decreto illis dediſſetis: & fugitiuas ſtatuiſſetis ꝓuincias. Cõtinue aduerſũ me ſatellites habetis: & Decimũ celtas proximos tenentẽ/ uidere negligitis: & hunc cũ alijs dominũ ſub patre meo effectũ. Sed hęc Senatũ cognouiſſe dicet quiſpiã/ Tu tamẽ ex decreto cõfirmaſti: & in Senatu pręſediſti: quo in loco potiſſimũ congregatus eſt/ ut per te cõtradiceret. Actorũ obliuionẽ illis cõcedere: ſalutẽ dare eſt: quod gratificãtiũ uidet᷑ ſolũ. Cęteꝝ ꝓuincias ex decreto iterũ prębere: & pręmia cõferre/ Cęſari iniuriã inferentiũ: & ſententiã tuã abolentiũ dicet᷑ eſſe. Ex quo igit᷑ me paſſio ad hoc impulit/ ultra id: quod moderatio ętatis meę: & uerecundia erga te poſtulare uiſa eſt/ dicã liberius: ut ad amicũ Cęſaris: & plurimũ apud illũ honoris poteſtatiſqꝫ aſſecutũ: & fortaſſis futurũ adoptiuũ: ſi te ex herculeo ęneadẽ fieri malle cognouiſſet. Hęc enĩ res dubitationẽ illi attulit plurimam de ſucceſſore cogitãti. In futurũ itaqꝫ Antoni/ ſi qua deorũ ĩmortaliũ: ſi qua tibi Cęſaris reuerẽtia ineſt/ quippiã ex his quę facta ſunt uelis ĩmutare. potes enĩ ſi uelis. Sin autẽ ad reliqua/ ſaltẽ ĩ percuſſores cũ populo: amiciſqꝫ paternis opẽ afferas. At ſi uirorũ aut Senatus reuerẽtia te detinet/ in his: quę neceſſaria mihi ſũt ne te aggraues. Scis enĩ quantũ oneris domi mihi incumbat ad impẽſam: quã pater populo iuſſit exponi: quę ſollicitudo amicorũ adſit/ ne retardans ingratus uidear: ne ue qui ĩ colonijs diſtributi ſũt me opperiẽtes/ diutius ĩ urbe cogãt᷑ ꝑmanere. Quęcunqꝫ igit᷑ in morte Cęſaris/ confeſtim apud te tanq̃ in tutũ redacta ſunt ob domus periculũ: donaria eius: & apparatũ omnẽ

nos habere finito: & quecunq̧ alia a nobis uelis assumi. ad distributionē uero aurū illud pinsigne: quod ad bellorū usū Cesar cumulauerat, abunde fuerit: si usq̧ ad tercenta millia nummum mihi impenderis. Residua distributionis eius: & si hoc cōfidere odiosum sit, a te fortasse: aut per te ex publicis mutuo sumpserim pecunijs: quoad reliquā substantiā uenūdare concesseris. Hec loquente Cesare, Antonius ex cōfidentia eius: & audacia: quā preter opinionē: & etatē illi adesse uiderat obstupuit. Conturbatus igit̄ huiusmodi sermonibus, nō quantū honestati cōgruebat: potissimū ex pecuniaꝝ repetitione: insolentius in hunc modū illi responsum reddidit. Si quidē o puer cū hereditate: & cognomine imperiū tibi Cesar reliquisset, equū fortasse foret, te publicaꝝ rerū rationē poscere: & me polliceri. Veꝝ romani principatū nulli ex hereditate tradidere: neq̧ regibus. quib⁹ eiectis iureiurādo sanxerūt, neminē ulterius uelle suscipere. quod precipue patri tuo obijciētes percussores eius: ob id eum interemisse asserunt, regnantē: non autē imperantē amplius. Mihi quidē, neq̧ respōso circa publica opus est: similiq̧ ratiōe te releuo, ne gratias ꝑ his debere mihi asseras. Quicquid enī id est, nō tui gratia: sed populi romani factū est, uno opere dūtaxat excepto: quod precipuū: & maximū omniū, in tuam: & Cesaris beniuolentiam effectū dixerim. Si enim ego mihimet intrepidus: & nulla motus inuidia, honores percussoribus: & tyrannicidis decretos cōtempsissem, tyrannus habitus fuisset Cesar: cui neq̧ glorie quicquam: neq̧ honoris: aut actorū stabilitas ulla affuisset. non decreta: non heredem: non substantiam ullam esset consecutus: non corpus sepulchro dignum habitum, ne priuato quidem. Leges quippe tyrannorum corpora insepulta iubent abijci: memoriam omnem aboleri: & si quid peculij illis adest, in commune redigi. Que singula ipse ueritus pro Cesare pugnaui, ut immortali gloria: & publico potiret̄ funere, nō expers periculi: atq̧ inuidie: que ab

Aurum Cesaris.

Antonij responsio insolentissima.

Leges in tyrannos.

hominibus promptissimis: & cęde crassantibus mihi incubuit: & ut intellexisse potes in me cōspirantibus, ad Senatum, patris tui imperiū iam grauiter ferentē. Veꝝ ob hęc sponte me periculis obieci: & quodcūq; pati prius pręelegi, q̄ insepultū Cęsarē: & infamia fœdatū intueri, optimū uiroꝝ qui sub illo fuere: & ī multis felicissimum: & pręomnibus honore dignissimū a me habitū. His igitur proprijs periculis meis: quę Cęsaris pręsentia tibi sunt illustria omnia, accepisti genus: nomen: dignitatē: substātiā: pro quibus iustius fuisset, te mihi gratias agere: q̄ quę ad Senatus sedationē derelicta sunt: uel in retributionē eorū: quę a me gesta fuerūt: uel ad alias opportunitates: ac rationes distributa reprehendere: maxime cū iunior sis: ego ętate prouectior. Et hęc ꝓ ijs: quę dixisti abunde sint. Insinuasti pręterea me principatū appetisse: quē nunq̄ cōcupiui: q̄q̄ non indignū arbitreris: & dolere existimas, nō consecutū fuisse Cęsaris adoptionē: professus geuns Herculis mihi sufficere. Pro necessitatibus autē tuis: in quib⁹ ais ex publico mutuari uelle, satis crederē te ironia uti: nisi persuasum haberē, te adhuc ignorare, publica omnia a parente tuo inania esse derelicta: ex quo ad imperiū accessit. cū ad eū ęrarij loco deferrent̄: & subinde in substantia eius reperta sint, q̄ primū illa inquirere decreuimus. Hoc minime impiū ī Cęsarē fuerit: defunctū iam humanis rebus: nec attestantē, id esse impiū: & si rationes uiuus exegerit. Cum autē priuatoꝝ plurimi de unaquaq; eius facultate tecum decertabunt, satis intelliges, non sine controuersia, te eam possidere. Pecuniarū uero: quas ad me translatas esse asseris, neq; copia ea est: quam existimas: neq; nūc quidē penes me est: cū omnes ī magistratibus a potentijs, Dolobella & fratribus meis duntaxat exceptis: ueluti tyranni distributę sint: & ꝑ me translatę ad eorum gratiam: quę a Cęsare decreta fuerant: & tu reliqua tecum feres, si rite sapis, Indignantibus populi loco potius impendes. Illi populum ad colonias remittent, si rite sentient. Populus quippe: & tu gręcis imbutus disciplinis optime scis

Obijcit Antonius beneficia Octauio.

In Cęsarem attende.

Irrisio.

Difficilior questio.

Irridet studia Octauij.

instabilis est: ut in mari unda fluctuans: hęc aduenit: illa reuertitur. Simili ratione populus e nobis ambitiosiores ad sūmū eleuans/ ad ima demū abijcit. Horum plurimis indignatus Cęsar: cū ad contumeliā referri crederet/ abscessit: patrē nomine sępe inuocans. ac confestim omnē substantiā uenui subiecit: quantā ex hęreditate fuerat adeptus: populum ī auxiliū eius ex hac liberalitate cōuertere festinans/ Antonij odio in eū iam palā perspecto & cognito: Senatu pręterea publicarū pecuniarū inquisitionē ex decreto statuente. nam pleriq; nouū Cęsarem uereri cœperāt/ ob paternā militū: & populi in eum beniuolentiam. facultatibus insuper plurimis illis adsistentibus: quas in largitionibus: & populi ambitione conferret/ neutiq; eundē in priuatorū numero mansurū cogitabant: neq; cū Antonio societatem initurum Cęsarem/ nouū uirum: diuitijs & gloria abundantem: uerum inter se pariter certaturos fore/ quis ad Cęsaris imperium celerius esset euasurus. Quidam ex his uoluptatem capiebant: q̄si huiusmodi uiris sibi ipsis impedimento futuris: & opibus Cęsaris: & pecuniarum inquisitione dissolutis/ ęrarium summa opulentia/ repletum iri uideretur. nam multa ex publicis penes Cęsarem posse reperiri. Instante uero spectaculo: quod pro Bruto pretore Caius Antonius Antonij frater esset prębiturus/ inter alia: quę ad pręturā absentis Bruti/ curiose disposita sunt ab eo/ apparatus abunde affuit: ac donariorū copia: Spes quoq; affulxit/ populum spectaculo placatū/ Brutum reuocaturū esse. Verū Cęsar alia ex parte populo subblandiens omne: quod ex uenditione cumulauerat argentū/ cōtinuo ambitiosis per partes diuidebat/ ut pręuenientibus impenderent. Porro p̄ oppida deuectus publice proclamari iusserat: qui minimo uenundarēt/ cū ob causas/ dubia: & incerta adhuc essent: tum propter Cęsaris studium: quo omnem populū ad beniuolentiam eius conuerterat: ac pietatem/ q̄ indigne hęc pati uideretur. Cum autem ad ipsius hęreditatem; ac facultates proprias

Cęsaris substantia uenui.

Attende uoluptatē.

Caius Antonius.

Sollicitudo Cęsaris.

Causę inter Senatū: & Cęsarē de publico: & priuato.

Cohęredes Octauij.

quęcunq; apud Octauium patrem: aut alicubi sibi adessent: & matris uniuersa: & Philippi uendidisset: & a Pedio: & Pinario hęreditatis partem requisisset/ singillatim omnia uendere proposuit: tanq̃ Cęsaris substantiã. hisq; non abunde sufficientibus ob effusiones/ populus nõ iam a Caio Cęsare: sed ab ipso largitionẽ fieri existimans/ ex indulgẽtia cœpit misereri: & admirari similia agentẽ: & in hunc modum contendentem. Iam enim clarum erat/ non multo post eundẽ Antonij contumeliã despecturũ esse. quod in Bruti spectaculis splendidę editis intueri licuit. Nam mercenarijs quibusdã acclamantibus/ Brutũ: & Cassium reuocandos esse/ cum residuũ theatri ob pietatẽ assentiri uideret/ accurrere plurimi: qui spectacula cõpescerent: donec postulationẽ eoꝝ penitus extinguerent. Brutus uero: & Cassius/ cũ eorũ spes a Cęsare ĩ spectaculis effusas intelligerẽt: ĩ Syriã: & Macedoniã/ ueluti ipsis ante Antoniũ: Dolobellãq; decretas/ ꝑ uim proficisci statuũt. Quibus intellectis Dolobella cõfestim in Syriã: & ex ea in Asiã/ q̃si pecunias his in locis coacturus accelerat. Antonius uero ĩ futurũ potentia sibi necesse esse existimans/ exercitũ: qui ĩ Macedonia fuerat/ uirtute pręcipuũ: magnitudine copiarũ amplissimũ: Sex quippe legiones inerant: & alia multitudo sagittariorũ: ac leuis armaturę: exercitatorũq; cũ illo adiuncta: equitatus plurimus: apparatus pręterea iuxta exercitũ insignis: & qui Dolobellã secuturus uidebat/ in Syriã: & ad Parthos sese cõferentẽ/ cũ Cęsar ĩ Parthos eo usurus diceret/ ad se q̃ primũ trãsferre statuit: & ubi q̃ maxime ad Ionij transitũ esset ꝓpinquus in Italiã traducere. Interea subito fama aduolat Getas cognito Cęsaris interitu Macedoniã ingressos depopulari. Quãobrẽ Antonius exercitũ a Senatu petijt/ ueluti in Getas expeditionẽ paraturus. Nam in ipsos ante Parthos a Cęsare institutus fuerat: ut in Parthos sensim ꝓfecturus. Senatus rumore ꝑcepto: qui scrutaret̃ emisit. Antonius timorẽ: suspitionẽq; ob hęc emanatã/ dissoluere festinans

Principium motus Bruti.

Illustris in Macedonia exercitus.

Transitus a Dyrrhachio.

Famam nota.

decreto sanxit, se nulla ex causa profecturũ, si dictator crearet: neq decreturum se: aut assumpturũ ullo modo dictaturã, si illi preberetur. Si quid boꝝ quis spernentẽ uiseret, ab obuio quoq uelle trucidari. Ac ꝑ hunc modũ audientes maxime deliniens: & his qui Dolobelle fauebant, per largitionem sibi ascitis, exercitus in Macedonia existentis pretor: & imperator cõstituit. Qui cũ ea: que cõcupisset foret adeptus, Caium fratrẽ magna celeritate ut decretũ ferret, ad exercitum emittit. Exploratores interim rumoris premissi reuertunt: Getasq ĩ Macedonia nequaq̃ se uidisse referũt. Addidere tamẽ, siue uere: siue ab Antonio perdocti, trepidare omnes, ne Getarum copie aduentantes Macedoniã excurrerent. Hec dum Rome gerunt, Cassius: Brutusq exercitus: & pecunias quotidie parabant. Trebonius Asie prefectus ciuitates muro sepiebat: & uenientẽ ad se Dolobellam, Pergamo: & Smyrna nõ admiserat. solum cõmeatũ ueluti consuli extra mœnia parauerat. Aggrediente eodem cũ ira urbes: nihilq perficiẽte, Trebonius ĩ Ephesõ suscipi mandauit: & ad Ephesum euntem, quosdã ex interuallo subsequi iussit. Hi nocte ingruente Dolobellã recedentẽ intuentes: nec ulterius quicq̃ suspicati, paucos ex suis: qui illum sequerentur reliquere. Ipsi uero ad Smyrnã rediere. Dolobella eos: qui derelicti fuerant ꝑ insidias adeptus interfecit omnes: & nocte adhuc instante, Smyrnã uersus gressum mouet: quã incustoditã offendens per scalas occupat. Trebonius ĩ lecto a militibus deprehẽsus, se ad Dolobellã deduci supplicat: sponte se illos esse secuturũ. Huic turme ductor eũ intuens, Eia tu sequere inquit caput interim nobis derelinquens. nõ enim te: sed caput tuum afferre nobis iniunctũ est. Quo dicto caput illi subito abscidit. Orta luce Dolobella, Trebonij caput pretorio in solio: quo iudicare solitus erat, iussit affigi. Exercitus ira commotus: & supplex turba omnis ob necẽ Cesaris: cuius Trebonius particeps fuisse dicebatur, eo ꝙ defuncto eo, Antonium ad Senatus fores

Fictio Antonij.

Trebonius.

Pergamum.

Smyrna.

Ephesus.

Stratagema.

Facete.

Trebonij mors: de qua conquerit Pollio in epistolis.

uerbis tenuisset / in reliquũ corpus eius crudeliter excanduit. Caput sphere in morem instrato lapidi / cũ risu ad inuicem diu prouolutum: donec contritũ: effusumq; est. Et hic primus ex percussorũ numero huiusmodi pœnas dedisse dicitur. Antonius interea exercitum ex Macedonia in Italiam trãsferre meditatus / omni alia occasione destitutus a Senatu petijt / ut celtaꝝ prouinciã intra alpes residentẽ: quã Decimus Brutus detinebat Macedonie loco / sibi ascriberet: & mente repetẽs / Cesarem ex celtis prodeuntem / Pompeium superasse: quasi exercitũ nõ in Italiam: sed in Celtas postularet. Senatus celtarum gentem ueluti arcem in se preparari metuens / cõturbari cœpit: & insidias eius tum primũ intelligere: & iam Macedoniã illi tribuisse pœnitebat. Priuatim itaq; potẽtiores ad Decimũ premittit: & ut prouinciam firmiter teneat hortatur: exercitum alium ac pecunias parare suadet / ut uenienti Antonio possit obsistere: Adeo enim eum uerebãtur & odio habebant. Antonius econtra Senatus loco celtas a populo ex lege petere instituit quemadmodum Cesarem prouinciam eam in primis obtinuisse meminerat: & Syriam Dolobellam occupasse. Ad Senatus uero trepidationem exercitũ: qui in Macedonia erat / Brundusium Caium fratrem per Ionium transferre admonet. Et hic quidẽ que Antonius expeteret facturus uidebatur. Forte spectacula instabant: que Critonius edilis exhibiturus erat. Inter que Cesar aureum solium: & coronã aureã patri preparauerat: quemadmodũ illi in theatris omnibus apponere decreuerãt. Cõquerente itaq; Critonio neutiq; admissurũ esse se / ut Cesar ad impensas eius coleret / Cesar eũ ad Antoniũ / tanq̃ ad cõsulẽ confestim attrahit. Antonio uero dicẽte ad Senatũ esse deferendũ: subiratus Cesar / ego soliũ hoc inquit: quoad decretũ tuũ extiterit apponam. Ad que conturbatus Antonius / ut apponeret inhibuit: uetuitq; subinde ĩ spectaculis: quod indecentius uisũ est: que Cesar ipse fecerat apponi / repetitis a patre ĩ Venerem

Celtarum gens.

Spectacula.
Critonius edilis.

Attende.

genitricē: cui & templū pater ī foro: & forū ulterius addiderat. Tunc igit᷑ uehementius odiū/ & aperte quidē ab omnibus in Antoniū exarsit: quasi non solū cū Cesare presente contenderet: ueꝝ in priorē ingrate cōtumelijs insurgeret. Ipse autē Cesar multitudine ueluti custodia stipatus/ populū: & qui sub patre beneficia acceperant: uel sub illo militauerant: circumibat: inuidioseq; deprecabat᷑/ ne se talia ac tanta sustinentem ultro despicerēt: ueꝝ Cesari eorū imperatori atq; benefactori contra Antoniū auxiliū afferrent/ tuerent᷑ seipsos: quibus nihil tutū eorū que a Cesare habuissent futurū esset/ nisi que ab illo decreta fuerāt/ stabilia firmaq; manerēt. Ad omnia preterea urbis loca editiora cōscendens/ in Antoniū clamabat his uerbis. Cesari ꝓpter me ne irascaris: ne ue iniuriā inferas Antoni benefactori tuo: & in maximis tibi affecto. Mihi quantūuis iniuriā infer: & facultatū eius cōpesce rapinā: quoad ciues distributionem debitā sint consecuti. Reliqua omnia tibi habeto. abunde etenim mihi fuerit: q̄q̄ indigenti/ si paternā assequar gloriā: & distributionē populo sinas impendi. Quibus ex uerbis iam in Antoniū emisse uoces palam innotuerāt. Cōminante uero illo acerbissime: & minis in publicū elatis/ adhuc magis omnes accurrebāt. Quamobrem militie primores: qui ad Antonij custodiā delecti fuerāt: ac sub Cesare primo militauerāt/ ab Antonio summo in honore habiti/ ut ab iniuria abstineret hortabant᷑/ eorū intuitu: ac sui ipsius: qui sub Cesare una meruisset: totq; ingentia cōmoda ab eo suscepisset. Que mente repetens Antonius/ cū uera fateret᷑: & deferentes ad eum erubesceret: & Cesare ad fauorē populi ob celticas res promerendum indigeret/ tandē acquiescere cœpit: & ea confiteri: q̄si preter mentem eius gesta essent. ueꝝ ob adolescentis animū: tam superbe elati/ acta recenseret: qui nihil pudoris aut reuerentie erga duces: & quidem antiquiores habuisset: cuius causa solito magis reprehensione in eum esset usus. Ceterū eorū gratia: qui hec deposcerent/ ab ira temperare uelle: & ad pristinā eius naturā:

Vide superius.

Odium apertū inter Antoniū: & Cesarē.

Grauis querela Cesaris iunioris.

Irritat populum.

Vincitur rumore Antonius.

cõsuetudinẽq̨ redire: si & ille ab huiusmodi insolentia desiste-ret. Hęc duces lęto animo audiẽtes/ ĩ unũ ambos cõiunxere: & inter se cõquęstos in amicitiã reduxere denuo: ac statim lex de celtis perscripta est: Senatu abhorrẽte: & iam pręmeditante/ si eũ cõsuleret Antonius/ prohibere uelle. Sin absq̨ Senatus con-sulto ad populũ deferret/ Tribunos econtra/ ut illi prohiberẽt opponere. Fuere insuper qui gentẽ illã omnino liberam a prę-tore iudicarẽt: adeo celtas sibi propinquos formidabãt. Anto-nius ecõtra palam ꝓclamabat/ si eam ꝓuinciã Decimo permit-terẽt: qui Cęsarẽ interemisset: sibi uero minime cõfiderẽt: qui ꝓuinciã eam acquirentẽ: & ad genua eius prosternẽtẽ neutiq̨ occidisset: aperte iam omnia ĩ omnes effundẽs: q̃si Cęsaris ne-cẽ exoptassent. Cũ comiciorũ adesset dies/ Senatus tribuũ mul-titudinẽ ad concionẽ acciri cogitabat. Illi uero nocte adhuc in-stante: circa forũ tabernaculis appositis/ spiculatoriã cõuocant cohortẽ a signo prodeuntẽ. Qua ex re cõturbata popularis con-cio/ Antonio ob Cęsarẽ fauere instituit: circa tabernacula assi-dentẽ atq̨ deprecantẽ. Verebat̃ etenĩ permaxime ne Decimus prouincię opportunissimę: & exercitui in ea existenti impera-ret: qui patris percussor extitisset: & ob id ad Antonij gratiã cũ eo cõciliati una uenerat. nam & ipse aliquid ab Antonio uicis-sim suscipe sperabat. Corruptis autẽ ab Antonio ob pecunias Tribunis: & subinde cõticẽtibus/ lex promulgat̃: & exercitus ad Antoniũ pręstita cõdecenti causa ꝑ Ioniũ accedit. Defuncto deinde quodã ex Tribunis/ in creatione alterius Cęsar Flami-nio plurimũ fauit: qua ex causa ratus populus eundẽ tribuni-ciam affectare dignitatẽ: sed ob adolescentiã minime petere/ in comicijs Tribunũ declarare instituit. Ueꝝ Senatus incremẽto eius inuidens/ timore correpť est/ ne si Tribunus crearet̃: per-cussores patris ad populũ ĩ iudiciũ uocaret. Antonius amicitiã cũ Cęsare ĩ primis cõturbatã haud multifaciens: siue ad Senatꝰ gratiã: siue ad leniẽdos animos/ ob legẽ recẽs ĩ celtas ędità: siue ꝓfectionis causa id esset meditatus/ ueluti cõsul decretũ edidit.

Antonius & Cęsar in amicitiam reducuut̃ a militibus.

Scandalosus hic uir.

Lex de celtis.

Flaminius.

Alia nouitas Antonij

Nemini Cęsarē pręter legē insurgere debere: nec ex seipso potentię magnitudine uti posse. Quę cū Cęsari ingrata essent: & in populū huiusmodi scriptio indigna uideret, multitudo subirasci cœpit: & ī suffragijs cōtentione uti statuit: ita ut trepidaret Antonius: ac decretū abolendū cęteris Tribunis tanq̄ sufficientibus omitteret. Cęsar ex aduerso ut aperte circumuentus: plures ad colonias a patre deductas ire iubet: & quę patiat̄ nota facere: ac cuiusq; mentē scrutari imperat. Misit & ad Antonij exercitū nō nullos cōmeatū deferētes: qui cęteris sese immiscerent: & hortantibus ī primis se cōcrederēt: in turba quoq; libellos clanculū eijcerēt. Hic igit̄ ī his uersabat̄. Ordinū interim primores ab Antonio tēporis cōmoditate percepta: in hūc modū fari incipiūt. Nos quidē Antonij: & quicunq; alij tecum cū Cęsare meruimus: & imperiū illi simul cōstituimus: & in hāc usq; diē ad illius obsequia uitam duximus, pari odio & insidijs percussores eius, in nos uti: & Senatū illis obsequentē esse nō ambigimus. Populo uero eos expellente, fiduciā assumpsimus cū Cęsarē non omnino amicis destitutū: aut obliuioni traditū: aut gratia carentē cerneremus. Securitatē tamē omnē ī futurū: in te uno collocauimus: utpote Cęsaris amico: & post illū pręcunctis ad militiā edocto: & nūc nobis imperante: idoneoq; ad omnia q̄ maxime. Insurgētibus autē nobis inimicis: & audacter in Syriā Macedoniāq; crassantibus: pecunias porro & exercitū in nos colligētibus: ac Senatu Decimū cōtra te pręparāte: & te curas omnes in Cęsaris noui dissensione cōsumente, nō inepte formidamus: ne in futurū: quale nullum in pręsenti affuit, hęc inter uos dissensio bellū afferat: & facultatē inimicis cōtra nos quę uoluerint agendi, facile cōcedat. Quę omnia cū ipse animaduertas, te pręcamur: ut ꝑ tua ī Cęsarē gratia: & nostri caritate: qui nihil querela dignū ī te egim⁹: & ultra hęc utilitatis tuę causa: quoad licet: & Cęsari dūtaxat abunde sit: ī pcussores depugnanti opē pręstes. Quę res te ab omni cura uacuū in īperio cōstituet: & nos ꝑ te & nobisipsis trepidātes, ī tutū collocabit.

Decretum.

Oratio primorū exercitus ad Antoniū.

Attende.

Oratio Antonij fallacijs referta omnibus.

His a primoribus ordinū relatis: Antonius in hunc modū reddidit. Quāta beniuolētia & studio erga Cęsarē semper fuerim: cū ad omnes eius necessitates in periculis prę cęteris me obiecerim: clare cognouistis: qui una militantes his quę gesta sunt pręsentes affuistis. Quantū uero & ipse caritatis ac promptitudinis erga me usq; in finē cōseruarit: non necesse mihi arbitror testari. Hęc enim utraq; intuentes eius percussores: me cū illo interficere meditati sunt: quasi me superstite/ neutiq; quę animo conceperant/ in tuto collocari crederent. Q. si quis eos ab hac sententia deterrere conatus est: nō beniuolentia aut cura salutis meę id egit: sed honestate potius/ ne multis inimicos suos insectari uoluisse: non autem tyrannum occidisse uiderentur. Quis igitur me Cęsarem amplius negligere existimat: benefactorem meum? & hostes prę illo in honore habiturum esse? & necem illis sponte indulgere: qui mihi insidiantur: quemadmodū hic nouus Cęsar opinatur? Vnde igit ipsis necis obliuio: & prouinciaꝝ cura? Hęc enī mihi ꝑ Senatu obijcere conatur. Quemadmodū id euenerit audite. Cęsare inopine interfecto in Senatu: timor omnes inuaserat: potissimū tamen me: ob Cesaris amicitiā: & facti huius ignorantiā. non enim coniurationē intellexeram: nec quot ad eam conspirarent audieram. Populus quippe tumultum concitarat. percussores cum gladiatoribus capitolium ingressi ianuas occluserant. Senatus cū illis aderat: ut nunc etiā uersatur clarius: & honores percussoribus ueluti tyrannicidis instituerat. Q. si tyrannus habitus fuisset Cęsar: nobis quoq; indilate fuisset pereundum/ ueluti tyranni amicis. Sic mihi a tumultu cura: & timore prępedito/ ratio nulla aderat. Impossibile quippe nō timere. Id animo scrutantes facile cernetis. Vna quidē ex parte audacia incredibili opus erat: ex altera dissimulatione mirabili. Hoc igitur ex omnibus primū erat: reliqua deinde congruebant. honores scilicet his uiris decretos abolere: Quod ex meipso facere instituens/ Senatui

Contra Brutum.

Accusat Senatum.

Notabilis casus.

& percussoribus me opposui: & fortissime operatus sum: audacia fretus eximia: periculo me solum obijciens: & nos Cesaris amicos ĩ tuto esse existimans/si idem minime tyrannus haberetur. Simili itaq; pauore & hostes & Senatũ detinente: ne si tyrannus non haberet Cesar/ homicidij causa & ipsi tenerent: & ob id contendentibus cedere uisum est: & obliuionem necis honorũ loco illis contribuere: ut quantũ necesse mihi esset ab illis sumerem. Et hec sunt quãta & qualia/ neq; cognomen Cesaris aboleri sinere: quo uno maxime delectatus sum: neq; substantiã eius in publicũ deferri: neq; adoptionẽ: qua nũc potissime iste exultat dissolui permittere: neq; decreta eius in irritum euadere. Corpus sepeliri regie: & honores iampridẽ illi deditos immortalitati cõsecrari: & omnia deniq; ab illo facta/ illesa conseruare: filiũq; eius: & nos una: amicos: p̄tores: militesq; in salute tuta consistere: & in gloriosa uita pro turpi commendari. Hec ne uobis minima: aut parua ꝑ necis obliuione a Senatu exegisse uideor? aut Senatum sine obliuione daturum fuisse arbitramini? Quam sincere illis tradere pro his rebus condignum arbitror: & cũ ueritate percussorum animis ignoscere ob Cesaris immortalem gloriã: & nostri salutem ac tutelam: Que tamen non ea uolũtate sum executus: sed ut causam in contrariũ euerterem: ex quo Senatũ in ijs: que utilia primũ fuerant induxi: & ut percussores in quiete consisterẽt adhortatus sum: & obliuionẽ nõ decreto: aut statuto (nõ enim licuit) sed insigni populi ambitiõe dissolui: Cesaris corpus sepulchri occasione in forũ efferens: & uulnerũ eius multitudinẽ detegens. Vestem preterea sanguine madentẽ & lacerã ostentans: ac uirtutẽ eius: beniuolentiãq; ad populum/ miseranda oratione ĩ mediũ recensens: deflensq;/ ut occisum deum insuper appellans. Hec omnia mea opera & uerba sunt: quibus irritatus populus: assumpto igne/ cum obliuione ad percussorũ domos se conuertit: eosq; ex urbe tandem expulit. Et hec quemadmodũ aduersante Senatu: & grauiter ferente acta sint/ confestim

Cesares usq; in etatem nostram.

Incipit detegere scelera sua Antonius.

Attende.

ipse ostendit. nam me ambitus primū accusauit: percussoribus prouincias habere concessit: Bruto & Cassio Syriam scilicet & Macedoniā: quę magnis exercitibus repletę fuerāt: & ne ante statutū tempus accelerare uiderent', occasionē frumēti in urbē cōuehendi eis detulit. Quāobrē maior adhuc me pauor tenuit: cū nullū priuatū exercitū haberē: & cōtra tot armatos ipsi inermes proderemur. Collega ad hęc suspectus mihi aderat: & discors cōtinue. nam Cęsari insidias struxisse ferebat': & ī die necis ut in urbe adesset statuisse.

Dolobella.

Quibus ex rebus uehemēter addubitans: & hostes exarmare festinans: & ab illis arma ad nos transferre, Amatiū occidi: Pompeiū reuocandū esse censui: ut his adductus Senatus, denuo se ad me cōuerteret.

Amatius: qui Marij filius dicebatur.

Nec ꝑpterea illi cōfisus, Dolobellę Syriā petere suasi: non a Senatu: sed a populo prolata lege: petentiq; operā & opem pręstiti, ut percussoribus ex amico hostis fieret: & Senatoribus turpe uideretur post Dolobellę concessionē, pro Macedonia mihi obsistere.

Astutissimus uir.

nō enim aliter prouinciā eam mihi tradidissent: neq; ulterius exercitū in ea existentē cōcessissent: ni prius Dolobellę eum permisissent: ueluti in Syriā & Parthos profecturo: neq; uicissim Cassio & Bruto Macedoniā & Syriā eripuissent, si nullas alias prouincias ad securitatē eorū prębuissent. necesse quidem erat pro illis alias tradere: Sed quales, ꝓ quibus dederint cogitate: exercitu uacuas, Cyrenem scilicet & Cretā: quas hostes ueluti inutiles eis futuras cōtempserunt: & ī eas quas abstulimus, per uim ingredi conant'.

Cassius.
Brutus.

In hunc modum exercitus ab hostibus ad Dolobellā translatus est: artibus & machinationibus: & aliarū prouinciarū traditionibus. Sic enī nullis apparētibus armis, legibus operari necesse fuit. His igit' gestis: & hostibus exercitū aliū congregātibus, opus mihi erat exercitu: & copijs in Macedonia existētibus: nec in hoc occasionē ullā pręuidebam.

Attende.

Interim fama percrebuit, Getas Macedoniā ingressos depopulari. Diffidente Senatu: & exploratores ad hęc pręmittēte, de dictatoris magistratu sententiam attuli, non licere mihi poscere: aut decreto constituere: aut oblatum magistratum mihi assumere.

Occasio immediata.

Qua ex re maxime allecti: exercitum mihi cõceſſere. Ac tunc quidẽ/me primũ hoſtibus parem eſſe credidi: non his manifeſtis & cognitis/ut hic Cęſar arbitrat᷑: ueꝝ alijs pluribus: ac longe potentioribus: & adhuc minime apparẽtibus. Quibus a me ꝑfectis alius ex percuſſoribus ĩ lateribus adhuc hęrebat/ Decimus Brutus: prouinciã nactus opportunã: & copijs ingentibus refertã. quẽ ego audaciorẽ contẽplatus/ celtas ab eo eripui/ Senatus honeſtate adhibita: cũ Macedoniã tradere uelle pollicerer exercitu nudã: atqꝫ deſtitutã. Ceteꝝ conquerẽte Senatu: & inſidias iam palã metuente (Scitis enĩ quot: & quanta a multis Decimo perſcripta ſint: qui cõſules etiã in me cõcitare ꝓperabant) ego audacius adhuc prouinciã eam/Senatus loco a populo per legẽ petere diſpoſui: exercitũ a Macedonia Brunduſiũ adducens: quaſi eo ad opportunitates uſurus: quo dijs iuuantibus utemur: ut neceſſitates aduocabunt. Sic ex magno timore nos pridẽ detinente/ad ſecuritatẽ pertranſiuimus: & audaciam in hoſtes maximã: quibus deficientibus/deſijt etiã multorũ ad eos ſtudiũ. Conſiderate igit᷑/quanta illis adſit pœnitentia eorũ quę decreuere: quantus labor mihi affuerit: Celtas alij traditos adimere: Scitis quę Decimo ſcribentes: & quãta/ ut cõſules in me cõcitarent ſuadentes/pro celtis cõtra me decernere. Veꝝ cũ dijs patrijs/& pia mente: & a nobis recte factis: quoꝝ gratia uictoriã Cęſar eſt adeptus/illi ſuccurremus: corporibus una aſſiſtentes: & animis afferẽtes opem. Hęc a me geſta cõmilitones adhuc ſecreta eſſe uolueram. queãdmodũ autẽ acta ſint uobis rettuli: quos ego & opere & uerbo in omnibus participes eſſe uolui. Alijs igit᷑ e uobis ſi quis ignorarit dicitote/ Cęſare excepto: qui ad omnia erga nos eſt ingratiſſimus. Hęc referẽte Antonio/primoribus exercitus clare innotuit/eundẽ omnia ex uehementi in percuſſores odio/ in Senatu peregiſſe: decreuereqꝫ cũ Cęſare/iterũ eũ cõciliare. Perſuaſis itaqꝫ ambobus: denuo in capitolio una cõuenere. Non multo poſt Antonius non nullos ex cuſtodibus corporis ſui/ad amicos attrahit: ueluti miniſtros

Decimus Brutus.

Brunduſium.

Error.

Aſtutus uerborũ artifex.

Finis orationis Antonij.

Secunda pax inter Cęſarem & Antonium.

Aliā nota seditionē.

a Cęsare in eum per insidias instructos/ siue calumnię causa id ageret: siue re ipsa adductus: siue a Cęsare ad exercitū eius pręmissos cognouisset. & id facinus ad aggressionem corporis sui

Tumultus ab Antonio erigitur.

meditatū referens/ subito ī populo tumultū cōcitauit: ita ut indignatio simul sequeret̃. Pauci quippe: quibus ratio maior inerat/ id opus Cęsari conferre lętabant̃. Antoniū quidē lędentē facile superare posse: qui percussorib⁹ tremēdus esset. Defuncto uero eo/ audacius ī omnes illos insurrecturos esse: qui a Se

Attende historiam.

natu iuuarent̃. Sic enī prudentiores existimabāt. Pleriq; autem inspiciētes/ qualia p singulos dies Cęsar/ cōtumelijs: & dispendijs affectus pateret̃/ non ab re calumnias huiusmodi fieri arbitrabant̃: neq; ęquū porro aut tolerabile existimabāt/ Antoniū cōsulatu perfruentē/ insidijs ab illo peti. Cęsar igit̃ ad sic se habentes cū ira & furore aduolans clamabat/ insidias ab Antonio sibi inferri/ ob amicitiā: quā ī populo habere eū solū existima

Audax Octauius.

bat. Amplius Antonij fores percurrēs: eadē magnis clamorib⁹ intonabat: deos testes inuocās: execrationes omnes efferens/ ut ad iudiciū accederet prouocabat. Nemine uero prodeunte/ ab amicis inquit tuis iudicari postulo. & his dictis intra domū pro gressus est. Prohibitus subinde/ iureiurando conqueri cœpit: & qui circa fores erant insectari/ ꝙ Antoniū redargui ab eo prohiberēt. Discedens demū ī populo testatus est/ si quid mali pateret̃/ ab Antonio sibi dolo infligi. Quibus cū inuidia ī publi

Aduerte gemitum.

cū elatis/ multitudo ingemuit: & quędā illi prioris opinionis pœnitentia accessit. Erant & qui tunc ambigentes/ neutriq; fidē utriq; impenderēt. Simulationē alij ī his quę fierēt/ adesse existimarēt: & ob ea quę ī templo una statuissent: hęc inter se ad

Suspitiones.

uersus hostes machinatos esse crederēt. Nō nulli Antoniū hęc ipsa meditatū fuisse cogitabant: ad occasionē custodię maioris ineundę: aut quo Cęsari suffragia adimeret. Cū deinde Cęsari a quibusdā occulte pręmissis/ nunciatū esset/ exercitum: qui in Brundusio erat: nec non eos qui in colonias deducti fuerāt/ ira in Antoniū efferri/ ꝙ Cęsaris interitū negligeret: ipsos in uindictam paratos esse/ si quid licuisset: Antonium autem ob hęc

Brundusiũ uenisse/ ueritus Cęsar/ ne cũ exercitu rediens Antonius/eũ omni custodia destitutũ caperet/pecunijs assumptis in Campaniã ꝓcessit/ciuitatibus: quę sub patre cõditę olim fuerant/ut militiã secum inirent persuadens: ut Celatiam primũ deinde Silium: quę utraq̨ ex parte Capuę finitimę aderãt/sibi adiungerẽt. Sic unicuiq̨ drachmas pollicitus quingẽtas/ ad decẽ millia hominũ in unũ coegit: neq̨ sufficienter armis instructa: neq̨ in legiones aut cohortes distributa: sed ut ad corporis custodiã/sub uno uexillo allecta. Qui uero ĩ urbe aderant/ Antoniũ cũ exercitu redeuntẽ metuentes: cũ Cęsar alio aduẽtare diceret/ in duplo formidabãt. Quidã igiť ut in Antonium insurrecturi/ Cęsari se cõiunxerãt: Nõ nulli conciliationes inter eos iampridem ĩ capitolio factas mente repetentes/ hęc omnia ad simulationẽ quandã referebant: & retributionem Antonio potestatis esse: Cęsari in percussores ultionis existimabant. Sic ipsis trepidantibus Carnutius quidã Tribunus: qui Antonio aduersabať: & ob id Cęsari amicus fuerat/Cęsari occurrit: Cuius perspecta mente/populo clarius annunciat/Cęsarẽ: ut Antonij hostẽ aduentare/necesse esse ipsis ambigentibus/ꝓ Antonij tyrannide/Cęsari se cõiuugere: cũ exercitũ aliũ in pręsenti nullũ habeat. Hęc effatus Cęsarem ante urbẽ ĩ templo Martis cõmorantẽ: quod per quinq̨ & decẽ stadia haud longe aberat: ingredi iubet. Cũ ingressus esset/ ĩ templo Pollucis Castorisq̨ cõsedit. Templũ uero circũdedere milites palam gladijs accincti. Primus Carnutius ĩ Antoniũ fari cœpit Ille patris sui memoriã cunctis subijcit: & que ab Antonio idem patiať edisserit: qua ex causa coactus fuerit exercitũ pro eius custodia ĩ unũ comparare: cũ ad omnia patrię obsequi: & inseruire promptus sit: & nunc in Antoniũ paratus. Hęc loquente eo: & iam concionẽ dissoluente/exercitus ĩ oppositũ pro reconciliatione Antonij & Cęsaris pręmissus aduentat: uel ad solam duntaxat Cęsaris custodiã: & in percussores apparatus. Quãobrem indigne

Celatia.
Silium.
Capua.

Duplex timor.

Carnutius Tribunus Antonio aduersus.

Templum Martis.

Templum Castoris & Pollucis.

ferre uisi milites/ hęc in Antonium dici: qui eoꝝ imperator es-
set: & consul simul existeret. At illi ad eorũ domos/ quasi arma

Viles populi.

sumpturi demitti postulant. Non enĩ alijs q̃ proprijs armis in-
digere: quod uere dixisse uidebant᷑. Cęsar interim magna du-
bitatione afficiebat᷑: ĩ cõtrariũ ac putabat rem euasisse intuens.
Sperans itaq; eos suasione/ potius q̃ ui superare posse/ occasioni
statim cessit: & hos quidẽ ad sumenda arma: quosdã simplici-
ter ad propria redire iussit: ac mœrorẽ contegens reditũ lauda-

Attende.

uit omnibus: nouis quoq; donis insigniuit: & adhuc liberalius
uelle facere est pollicitus: & ad occurrẽtia/ eoꝝ opera in primis
uti: ueluti paternis amicis/ potius q̃ militib⁹ sibi obnoxijs. Hęc
dicens mille duntaxat: aut ter mille ex decẽ millibus/ ut mane-
rent a cęteris diuisit. Dissidentibus autẽ illis ob numeꝝ/ reliqui
tũc quidẽ abiere. Laborũ deinde agricolationis memores: uti-
litatũq; militię: pollicitationũ ad hęc Cęsaris: & suasionis eius
ad quęcũq; libuisset: munerũ quoq; quę accepissent: ĩ futurũq;
suscepturos se sperarent: ut populorũ inexpertorũ mos est: eos
pœnitere cœpit: & ex occasione ad honestatẽ cõuersi/ se armis
instruxere: & ad eum rediere denuo. Ille nouis pecunijs assum-

Rauena.

ptis/ Rauenã: & finitima quęq; peragrabat. Alijs insuper alios

Arritium.

ad militiam adijciens/ Arritium ire iussit. Antonio interim ex
quinq; legionibus: quę ĩ Macedonia fuerãt/ quattuor Brundu-
sium omnino peruenere. & hę quidẽ conquerentes/ ꝙ Cęsaris
necem minime ulcisci pergeret/ nulla laudatione habita/ ad tri-
bunal ire suadent: ueluti de ea re q̃ primũ ad eos orationẽ habi-

Oratio Antonij.

turus esset. Eam taciturnitatẽ permoleste ferens Antonius/ ne-
quaq̃ irã cohibere potuit: ueꝝ ingratitudinẽ eorũ improbauit:
ꝙ a Parthis ad quos delecti fuerãt/ in Italiã acciti essent: nec ul-
lum testimoniũ caritatis huius reddidissent. Questus est insu-

In Cęsatem.

per/ ꝙ uiros a iuuene proteruo: quẽ Cęsarẽ appellãt/ ad dissen-
sionẽ eorũ missos/ ad se nõ adduxissent: sed ipse eos solus inue-
nisset. Exercitum uero ad prouinciam ex decreto sibi traditam:

celtarū gentem uberē: & beatā ducere: & singulis ibi assisten-
tibus/drachmas centū elargiri statuisse. Eam uocem milites/ut
pusillanimem/irridere cœperūt. Cū turbaret ille/adhuc magis
tumultuari: & discurrere perseuerabant. Quāobrem exurgens
hoc solū iratus protulit. Sub imperio regi cōdiscite. Deinde se-
ditiosiores a Tribuno quodā deposcens (Mos enim Romanis
in eoꝝ exercitibus olim fuit/Singillatim ꝑ numerū quosqꝫ de-
scribere) lege militari sortitus est: neqꝫ decimum quenqꝫ: sed
partē eorū interfecit: ratus hunc in modū ob paucitatē eos de-
terrere. At illi minime cōterriti/maiori adhuc odio: atqꝫ ira fe-
rebant. Quę intuentes: qui a Cęsare ad seditionē pręmissi fue-
rant/libellos plurimos in Antonij exercitū emittūt: & pro eius
auaritia crudelitate: ac Cęsaris primi memoria/ad Cęsaris noui
opem/dona: ac liberalitatē milites inuitāt. Eos Antonius sūma
diligentia perscrutari nixus/ si quis occuluisset/ pœnā cōmina-
tus est. Veꝝ cū neminē deprehenderet/maiori adhuc exęstua-
bat ira: quasi ab exercitu omni tegerent. Intellectis deinde his
quę ī colonijs: ac Romę a Cęsare dietim fierēt/ animo cōmotus
exercitū denuo his uerbis allocutus est. Conturbarer equidem
ob ea: quę militari necessitate gesta sunt o uiri/paucis quibusdā
pluriū loco per legē interfectis: ipsis clare intelligentibus/neqꝫ
crudelem: neqꝫ pusillanimem esse Antoniū/ nisi ꝙ peccatis: &
supplicijs iam abunde satiata/ a me discessit inuidia. Centum
quippe drachmas/ non dono uobis tradere (nec enī id Antonij
fortunę cōgruū (sed ueluti primę inter nos congressionis pro-
fessionē quandā/ nō donū exhibere uolui: ac sic lege patria: &
militari/in his: & ī cęteris mihi benefidere superesse uobis. Sic
Antonius elocutus est. Nihil muneri tamē addidit/ne impera-
tor ab exercitu uinci uideret. Illi siue pœnitētia: siue timore du-
cti id ipsum susceperūt. Ex his ordinū primores/ uel seditionis
ira: uel alia suspitiōe motus permutauit. Reliquos uero: & quę-
cunqꝫ alia ad opportunitates suas transtulit: & exercitū ꝑ partes

Irrisio in Antonium.

Romanorum mos in exercitibus.

Fraudes.

Antonij breuis oratio.

Attende.

Ariminum.

Martia legio.

Quarta legio.

Alba.

Tybur.

Nota.
Celticę prouincię initium.

iuxta mare, Ariminũ properare iussit. Ipse ex omnibus desumpta coborte militari eorũ: qui corporibus: & obsequio pręcelleret, Romã profectus est: ut exinde Ariminũ uicissim graderet. Ingressus est autẽ superbe admodũ: cobortẽ ante urbẽ statuens: & qui circa se fuerant succinctos ducens: & noctu circa domũ ad custodiã armatos cõtinens: Insignia etiã illis tribuit: aderantq; ueluti ĩ castris custodię p uices positę. Coacto in unũ Senatu, ut de bis: quę Cęsar egerat, ad eũ quereret, ab ingressu statĩ intelligit, ex quattuor legionibus, eam: quę Martia appellabat' ex itinere ad Cęsarẽ iuisse. Ipsi porro ingressum cobibenti: & addubitanti plurimũ, denuo annunciat', legionẽ eam quę quarta dicebat', Martię in morẽ, ad Cęsarẽ uicissim transiuisse. Quibus uebementer territus, Senatũ quidẽ ingressus est: q̃si ob alia eum conuocasset: ac pauca pręfatus subito ad portas transijt, ut ab illis Albam profectus: deficientes quosq; reuocaret. Reiectus deinde a muris iterũ retrocessit: & ad reliquas legiones misit: quingẽtas dracbmas unicuiq; dare pollicitus. Ipse cũ bis: qui aderant Tybur usq; progredit': apparatũ babens bis qui in bostes tendunt cõsuetũ. Iam enĩ bellũ clare imminebat: Decimo celtas nequaq̃ deponente. Eo igit' ĩ loco assistenti, Senatus fere omnis: ac plurimi equitũ cũ bonore accessere. Ex populo quoq; pars nõ cõtemnenda: eumq; iusiurandũ a militibus qui aderant sumentẽ offendentes: & ex bis: qui pridem cũ illo militauerãt, multos accurrentes (magnũ quippe id erat) sponte & ipsi iusiurandũ pręstitere: neutiq; fidem: & beniuolentiã quã erga Antoniũ babuerãt omissuros esse: ita, ut nõ nulli trepidarent: qui paulo ante ĩ concione noui Cęsaris, Antoniũ calumnijs insecuti fuerãt. Sic ille splendide admodum Ariminũ pręmissus est: quo ĩ loco celticę prouincię initiũ adesse noscit'. Fuitq; illi exercitus, exceptis nouiter delectis legionũ triũ, nuper e Macedonia ad eũ profectarũ. Iam enĩ illi residuũ aduenerat. Cõmilitabãt pręterea non nulli ex ueteranis: qui tyronibus in duplo potiores babebantur. Sic Antonio bellicosissimorum

uirorū legiones quattuor adhęsisse referūt: & quantū auxilia-
torū subsequi consuetū est. custodum pręterea corporis: & no-
uiter electorū illi affuisse constat. Lepidus uero quattuor ī hi-
beria legiones habens: Asinius Pollio duas: & Plancus in alte-
ra Celtarū prouincia tres/ Antonij partes electuri uidebantur.
Cęsarem autem duę similiter legiones delectoꝝ sequebantur:
quę ab Antonio ad ipsum transierāt. Tyronū item una. duę ex
primis cū eo militātibus; nec hę numero perfectę: aut armis in-
structę omnes: sed ex nouiter delectis supplete fuerāt. Omnes
igitᷣ Albę in unū congregās ad Senatū misit. Ille uero ut in re
ambigua/ iterū ad Antoniū deflexit oculos. Ac tum quidā af-
fuere: qui Antoniū pręponerēt: permoleste ferentes/ꝙ non ad
Senatū: sed ad Cęsarē legiones diuertissent. Simul deinde Cę-
sarem: easq; laudantes pollicētᷣ/ nō multo post/ quid facto opus
esset/ ex decreto uelle statuere: cum primū noui magistratus ad
agenda processissent. Iam enī clarū erat eorū ope aduersus An-
toniū uti uelle. cūq; exercitu proprio carerent: neq; sine aucto-
ritate consulū deligere liceret/ omnia ad nouos magistratus re-
ferre cupere. Cęsari exercitus: secures: uirgasq; ex ordine para-
tas: ut imperatori aduersū militanti: & belli duci pręferri sua-
debat/ ipsis sub imperatore cōtinue degere assuetis. Ille honore
collaudato/ rem ad Senatū deferri admonet. Cūq; ad eum tur-
matim aduolarent/ ultro inhibuit: oratores etiā cōpescuit: quasi
Senatus ea per se esset consulturus/ potissimū inquit/ cū uestrā
promptitudinē hęsitationē meā intellexerit. Quibus uix tum
facile repressis: ducibus pręterea suspitionis se insimulari con-
querētibus/ ita rettulit. Senatū nō beniuolentia eius: sed Anto-
nij timore in eū inclinaturū esse: exercitus etiā inopia adductū
quoad nos inquit Antoniū confecerimus: & percussores amici
& cognati eoꝝ: qui in Senatu sunt uires cōparauerint. Quę ego
animaduertens/ Senatui obsequi optimū existimo: neq; simula
tionē prius aperire eorū: ꝓ quibꝰ imperiū nobis/ sub cōtumelię

Lepidus.
Asinius Pollio.
Plancus.

Attende uarietatem.

Perplexus sermo.

Deluditur ab utraq; parte Senatus.

Pulchrũ spectaculũ.

Hic Cesaris historia ab auctore dimittit'.

Stratagema.

Mutina.

Mutinę: ac Decimi obsidio ab Antonio.

aut uiolentię infamia queat adimere. Obsequentibus certe nobis/ fortasse id ipsum facile concedet: timore ductus/ ne id per uim nobis uendicem⁹. Talia effatus/ legiones duas: quę ab Antonio ad ipsum pertransierãt/ inuicem certantes contemplatus est: spacio inter se distantes: & omnia belli opera/ nullo respectu habito/ sola excepta nece peragentes. Quo spectaculo letatus: & huic occasioni perlibenter sese inferens/ alias quingentas drachmas unicuiq; elargitus est: & si qua belli necessitas interim ingrueret/ uictoribus quinq; mille est pollicitus. Sic Cesar munerum liberalitate mercenarios sibi uendicabat. Et hęc quidem in Italia agitabantur. In celtis uero Decimũ Antonius in Macedoniam transire suadebat/ ut populo obsequeretur: & sibi ipsi uicissim parceret. Ille econuerso/ litteras a Senatu perornate sibi scriptas ad eum emittebat: quasi per populum sibi cedere/ nõ magis honestum foret/ q̃ Antonio per Senatũ. Antonio diem pręfinitam statuente: qua ut in hostem uti posset: longiorem sibi Decimus diffiniri petit/ ne celerius Senatui hostis fieret. Antonius facile eo superato/ cum in campo adhuc esset/ ad ciuitates ire properat: a quibus admissus est. Veritus igitur Decimus ne ab omniũ prohiberetur introitu/ litteras a Senatu redditas sibi fingit: quę illum cũ exercitu Romã propere euocent. Eo modo in Italiam conuersus ire pergit. Recipientibus illum cunctis ueluti redeuntem/ usq; Mutinam progressus est urbem felicissimam: ac statim portas occludi imperat. Mutinensium omnia ad uictum necessaria in medium afferri: iumenta ad currus debita/ immolari: & sale condiri iubet/ ne forte obsidio ĩ longum traheretur: eoq; modo Antonium operiri pergit. Copię illi aderant haud contemnendę: gladiatorũ manus ingens: armatorũ legiones tres: ex quibus una nuper militantium: & inexercitatorũ fuerat: duę fidelissimę: quę prius cũ eo stipendia meruerant. Antonius cum ira ĩ eum delatus Mutinę urbem muro: fossaq; pręcinxit: sic/ ut Decimus obsidione

premeretur. Interim in roma consules anniuersarij: mensis initio creati Ircius: & Pansa/ Senatū subito ad sacra: & in ipso templo contra Antonium conuocant. Cicero nempe: & amici eius eundem a Senatu hostem iudicari/ his potissimū ex causis uehementius urgebant/ ꝙ Celtarū prouinciam Senatu inuito ad patrię oppugnationem per uim armis inuasisset: & exercitum in Getas illi ascriptum in Italiam deduceret. Adijciebantur ad hęc/ ꝙ aliam cum Cęsare dissensionem inijsset palam in urbe: tot primoribus exercitus stipatus: & domū ueluti arcem quandam armis signisq; pręmuniens/ ad cętera ipsis superbior/ q̄ annua potestas ferret uideretur. Lucius autem Piso: qui Antonij peregre existentis partes tuebatur/ uir inter romanos apprime insignis: & quicunq; alij ob ipsum: uel propter Antonium: aut propriā sententiam illi adhęserant/ Antonium ī iudicium uocari deposcebant: Non enim ex patrię moribus congruere aiebant/ hominē inauditū iudicari: neq; condecens/ eum: qui heri consul extitisset/ cū laudem meretur/ in sequentē diem conuicio persequi. Alij uero: & Cicero ī primis aduersus hęc uerbis nitebant̄. Senatores autē: quibus hęc sentētia haudquaq̄ grata fuerat: rem usq; in noctē produci deposcebant. Illucescente die ob eam causam in Senatū cōuenerūt. quo ī loco instante Cicerone: eiusq; sequacibus Antonius hostis esset iudicatus/ nisi ꝙ Saluius Tribunus rem in sequentē diem differendam censuit. Inter cęteros nempe magistratus/ pręomnibus potentissimus ad prohibendū est Tribunus. Quāobrem Ciceroniani omnes cōtumelijs uehementius in illū inuecti sunt: & populum subinde discurrentes in eum concitabant: Saluium quoq; ad illum prouocabant. At is interritus/ quocunq; in loco pręsto aderat: donec a Senatu est prohibitus/ uerito/ ne populū in memoriā Antonij excitum in diuersum conturbaret: cum minime ignoraret/ uirum illum ante accusationem plurimum illustrem extitisse: nec quia populus celtarum prouinciam illi tradidisset:

Mensis Ianuarius.

Ircius: Pansa: & Cicero consules.

Quēadmodū Antonius hostis iudicat̄.

Initium lege.

Lucius Piso.

Saluius Tribunus.

Tribunus ad ꝓhibendum potentissimus.

ſed ꝑ percuſſorũ uenia: & ſalute ſuccenſebat. maxime ꝗ propoſita iniuriarũ obliuione/ populum in eum concitaſſet. Eam ob cauſam & ipſe Ceſaris opera in illum utebatur. Que Ceſar haud ignorans/ ſe Antonium ꝗprimũ oppugnare predicabat. Hac ratione Senatus Antonio ſubiratus eſt. Sortibus itaqȝ propoſitis: ut primũ a Tribuno cõceſſũ eſt/ Decimũ laudibus proſequendũ ſtatuunt: qui e celtarũ prouincia Antonio minime ceſſiſſet. Conſulibus porro/ Ircio: & Panſe Ceſarẽ una militare cũ his: quas haberet copijs edicunt: ſtatuam illi ex auro apponendã fore: ſententiã inter cõſulares afferre poſſe: conſulatum petere per decẽ ante annos/ ꝗ ex lege liceat indulgent. Legionibus que ab Antonio ad eũ tranſiuiſſent/ tantundẽ a populo impendi debere: quantum uictoribus Ceſar promiſiſſet. Et hec ex decreto ſtatuentes receſſere. Cũ uero Antoniũ/ re ipſa: ut apparuit/ hoſtẽ iudicatũ: ac Tribunũ in ſequentẽ diem nihil aduerſantẽ intueri datum eſt/ Antonij mater: & uxor: filiuſqȝ adoleſcentior adhuc: alijqȝ neceſſarij: & amici per uniuerſam noctẽ potentiorũ domos percurrere: illiſqȝ ſupplicare: per diem uero in Senatũ uenientes/ cunctos moleſtia afficere: & ad eoꝝ pedes cũ fletu & heiulatibus ſe proſternere nõ ceſſabant: nigra ueſte ante fores acclamantes. Quibus illi exciti ob clamorẽ: aſpectũqȝ ac rei nouitatem tam inopine factam/ flecti: mitigariqȝ cœpere. Huius rei cauſa pauefactus Cicero/ Senatũ in hũc modũ allocutus eſt. Que circa Antoniũ cognoſcenda fuerãt patres cõſcripti heri abunde percepta ſunt a uobis. Quibus enĩ hoſtes eius honorauimus/ hiſipſis eundẽ hoſtẽ iudicauimus. Saluiũ uero ſolũ impedimentũ quoddã obiectũ nobis: uel inter omnes omnino prudentiorẽ iudicare neceſſe eſt: uel amicitia cõmotũ: uel preſentiũ potius rerũ ignorãtia hec efficere. Ex quo turpiſſimũ nobis iudico/ ſi omnes unico homine: & hoc quidẽ Saluio indoctiores habeamur: aut rei publice beniuolentia ſuperior nobis ſit: qui preſentium ignorantia maxime laboret. Mihi quidem

Sortes.

Antonius hoſtis iudicatus.

Sollicitudinẽ attende nocturnam.

Ciceronis oratio.

consulibus ante ipsum: ac pretoribus: Tribunisq; collegis eius fides uidet adhibenda: ceterisq; Senatoribus: qui tot in hoc ordine: & dignitate & numero, p etatē quoq; & experientiā, longe Saluio, Antoniū magis norunt. Est enim in iudicijs publicis & causis, id plurimū: quod iustū est. Verū si denuo causas intelligere necesse est, breuiter expediam: & que principaliora sūt memorie subijciā. Defūcto Cesare pecunias publicas sibi uendicauit Antonius. Macedonie deinde administrationē a nobis sumens, in celtas sine consensu nostro profectus est: exercitum contra Getas sibi traditū, eorū loco in Italiā contra nos inuexit. Hec utraq; ī nos ad insidias expostulans, cū adipisci nō posset: p seipsum nactus est. Cohortē regiā in Brundusio ad custodiā suā delegauit: ita ut ipsum palam ferro accincti intra urbē circūstarent homines: & noctu sublatis signis custodirent. Eduxit deinde a Brundusio exercitū aliū ad omnia promptiorē in urbem, cū ad ea aspiraret: que Cesar concupisset. uerū a nouo Cesare cū exercitu alio preuentus: ac timore correptus, ad Celtarū prouinciā se cōuertit: ueluti cōmodiorē ī nos habiturus aditū: quoniā Cesar eo ex loco & ipse contra nos inuectus, nobis imperauit. Exercitū preterea ad hec terrefaciens, ut ad omnē iniusticiā: & crudelitatē eius adhereret, sorte delectos morte mulctauit: cū nec seditionē excitassent: nō custodiā: aut ordinē in bello reliquissent: Quibus etiā militaris lex sic se habentibus: punitionē quandā solet diffinire: Et his pauci maximis solū in periculis: & casibus, necessitate usi sūt. Hic autē ad uocē: & risū ciues ad mortē deduci imperat: mortē inquā nō deprehēsorū: sed electorum potius. Itaq; qui potuere ab eo discesserūt: quos ueluti benemeritos hesterna die donis exornauimus. Quibus autē discedere nō licuit, hi sunt: qui timore ducti cū illo latrocinant̄: & hostiū in modum prouinciā nostrā inuadunt: & exercitum nostrū: ac ducem obsident: Et cui uos, ut in prouincia celtarum moraretur perscripsistis, eum Antonius exire iubet. Vtrū igit̄ nos Antoniū hostē iudicauimus: an Antonius ipse

Criminum obiectio.

Attende.

Cesar e Celtis in romanos mouit.

Elegans confutatio.

hostiliter nos aggredit᷑? & Tribunus noster hęc adhuc uidetur ignorare: quoad Decimo deuicto prouincia tam ingens: & nobis finitima: & ultra prouinciã Decimi exercitus/cõtra spes nostras Antonio accesserit. Tunc quidẽ/ ut uidet᷑/ Tribunus eum hostẽ iudicabit: cũ nobis potentior longe extiterit. Hęc cũ perorasset Cicero/ amici eius tumultu excito/ neminẽ in contrariũ dicere sinebãt: donec Pisone assurgente/ reliquus Senatus/ eius reuerentia cõmotus silentiũ tenuit: unaq; Ciceronis amici siluere. Tunc Piso ita fari orsus est.

Piso.

Subdola Pisonis oratio.

Lex quidem patres cõscripti reum audire admonet. Audite itaq;: & ꝓ eo respõdentẽ iudicate. Potentissimũ quippe ad perorandũ Ciceronẽ adesse postulo: qui pręsente Antonio accusare non audet: absente uero eo crimina nõ cessat afferre. Ego maxima ex omnibus: & quę ambigua sunt facile transiliens/ breuibus ea falsa esse ostendã. Pecunias Antoniũ publicas/ post Cęsaris necẽ sibi uẽdicasse dicit: lege furẽ eũ/ non hostẽ decernẽte: & pœnã illi damni statuẽte.

Lex furti.

Cũ Brutus Cęsarẽ interemisset: & in populo de his palam cõquestus esset: quoniam Cęsar pecunias abstulisset publicas: & ęrariũ nobis inane reliquisset/ Antonius paulo post eas inquiri debere statuit: uobis sententiam eius approbãtibus: & publice id ipsum proclamari facientibus. pręmium quoq; his: qui indicassent/ decimam omnium pollicentibus. Itaq; si quis Antonium de his accusare pergit/ ĩ duplo easdem uobis persoluemus. Et hęc de pecunijs abunde dicta sint. Celtarum autem prouinciam minime nos Antonio decreuimus: uerum populus ex lege sibi contulit/ Cicerone assidente: quo more & alia plerunq; alijs tradidit: & hanc ipsam prouinciam olim Cęsari concessit. Pars itaq; legis habebitur/ Antoniũ prouinciam sibi ascriptam deposcere: ac Decimo non parenti inferre bellum: & exercitum nundum aduersus Getas motum: in celtis cõtra eum: qui sibi obsistat inferre. Verum Cicero Decimum nequaquam hostem esse existimat: qui contra legem armis obluctatur. Antonium uero hostem esse putat: qui pro lege bellum gerat.

Sin legē eam damnat, eos uicissim: qui legē tulere condemnet necesse est. qui tamen debortandi fuerāt: non autē cōtumelijs insectandi: neq; prouinciā Decimo cōmittendā esse, consulere debuit: quē populus ob Cęsaris necē expulisset: Antonio uero nō cōmittendā esse: cui populus eā tradidisset. Nō enī bene cōsulētis, est aduersus populū uelle cōtendere, his maxime tēporib⁹ dubijs atq; periculosis: neq; obliuioni tradere: quod ad populū ī primis ptinet, amicos: hostesq; discernere. Solus quippe ex priscis legibus populus ipse imperator est, belli: pacisq; tractandę: quorū nihil populus nobis edixit: aut imposuit, prefecto assistente. Cęteꝝ nō nullos ex militibus occidit Antonius: cū imperator esset: & a nobis ex decreto cōstitutus. Nullus certe imperator huiusmodi iudiciū subisse noscit. Non enī utile nobis leges putauere, imperatorē militibus in iudicio esse obnoxiū: nec insuper ęquū fore, si quod in bello cōstitutū est, id ab ullo negligat. ob quę etiam: qui uicere, nōnunꝗ interempti sūt. nec ī eos: qui suppliciū sumpsere quisꝗ inuectus est: nec in presenti cognatus quispiā aut necessarius: sed Cicero solū queritur: & necem eorū improbans honorū loco: qui interfectoribus impendi solent: Antoniū cōmunē hostem decerni iubet. Antonij uero: quēadmodū exercitus nullo ordine turbatus sit: & imperatorē suū cōtempserit, satis indicant duę legiones: quę ab eo perfugere: quas uos cum eodem militare decreuistis, nūc pręter militarem legem ab eo transfugę, nō ad uos: sed ad Cęsarem uenere: quod Cicero simul commendauit: & ex publico mercedem heri dari persuasit, ne uos id exemplū aliquando conturbaret. Ita Ciceronem ad insaniam propria perduxit inimicitia. Antonium etiam tyrannidis accusat, ꝙ milites supplicio affecerit: qui continue insidias meditati sunt. qui uero exercitum curant, puniri non consueuerunt. nec alium Antonio post Cęsarem principatum ueluti tyrannicum potuit obijcere. Itaq; de singulis hunc in modum interrogare eum libet. Quem ueluti tyrannus inauditum occidit Antonius: qui nunc

Nota.

Populus imperat.

Leges.

Cicero.

Confutatio in Ciceronem.

inauditus in periculo cõstitutus est? quẽ ciuitate expulit? quẽ ex nobis cõdemnauit? uel adeo in singulos potens, non omnibus struxit insidias? Quando hęc o Cicero fecit Antonius? an cũ actorũ obliuionẽ cõfirmauit? uel cũ neminẽ nece ꝓsecutus est? uel cũ publicas pecunias inquirendas esse censuit? uel cum Pompeiũ, Pompei illius uestri filiũ reuocari in patriam: & ex publico substantiã illi solui persuasit? uel cũ fictũ illum Mariũ inuadens, cęteris insidias struentem interemit? & ab omnibus uobis est collaudatus? (Hęc solum ꝓpter uos minime reprehendit Cicero) uel cũ de dictatoris magistratu aliquẽ referre: aut decernere ꝓhibuit? uel aduersum obnitentes morte mulctandos censuit? Hęc sunt: quę per duos menses in re publica egit Antonius: cum solus post Cęsarem urbi pręfuisset: cum modo percussores populus inquireret: modo uos futuroꝝ cura perureret: Quo tẽpore si iniquus extitisset Antonius, nullum cõmodius ad agendũ fuisset habiturus. Veꝝ nunq̃ in cõtrariũ imperio usus est: an nõ solus tunc imperio pręfuit: cum Dolobella in Syriã profectus esset? Num exercitũ ĩ urbe paratũ habuit a uobis traditum? Num urbis custodiã per noctẽ tenuit? Num eã custodiã ob hostiũ egit insidias? Nũ occasionẽ necis Cęsaris amici eius: & benefactoris habuit: ac populo pergrati? Num aliã domũ inuenire potuit: cũ hostiũ uereret̃ insidias? quorũ neminẽ occidit: neminem urbe expulit. quinimmo illis quantũ ex honestate licuit indulsit: & prouincias eisdem datas nulla motus inuidia cõcessit. Hęc maxima patres cõscripti: & dubia ĩ Antoniũ a Cicerone collata crimina perspicite: exquo ad accusationem diuinationes quoq; adiungit, ꝙ Antonius exercitum in urbem fuerit adducturus: sed metu Cęsaris exercitus urbem pręoccupantis abscesserit. Quomodo igitur, si hoc solum cogitare uiri nobis inimici proprium existimandum est eum: qui uenerit: & nullo signo dato cõtra nos castra metatus sit non putat hostem? Quomodo igit̃ pertransiuit Antonius?

Fictus Marius.

Diuinationes.

Confutatio subdola.

non ad nos acceſſit? Nunquid triginta millia in armis parata ducens/ ter mille extimuit: quos inermes nullo ordine circa ſe Cęſar habuit? ad Cęſaris conciliationem duntaxat aſſiſtentes: Qui cũ primũ bello decernendũ eſſe cognouere: educentẽ eũ reliquerunt. Sin autẽ cũ triginta millibus accedere ueritus eſt: quemadmodũ mille comitatus ad nos uenit? cum quibus Tybur/quot ex noſtris miſimus? quot nullo adacti ſacramẽto/iuſiurandũ illi obtulimus. Quanta Cicero preconia in laudẽ conſulatus ab eo geſti cõſumauit? Queẽadmodũ ergo Antonius/ſi hęc intellexit/pignora: quę Senatus in cõſpectu cõſtituta ſunt: nobis dereliquit? matrẽ ſcilicet: & uxorẽ: & adoleſcentẽ filiũ: q nũc deflent: illachrymãtqꝫ: & nõ ea quę ab Antonio in re. p. geſta ſunt: ſed potentiã inimicorũ eius reformidãt. Hęc apud uos proferenda duxi patres cõſcripti: ueluti exemplũ quoddã Antonij defenſiõis: Ciceroniſqꝫ mutatiõis. Bene intelligẽtibus autẽ/ hanc ſuaſionẽ in primis afferã: ut neqꝫ in populũ: neqꝫ in Antoniũ quicq̃ inique moliri audeãt: neqꝫ cõmunibus ĩ rebus inimicitias: periculaqꝫ cõferre ęgrotãte re. p. & celeriter ijs: qui opem afferãt indigente: & qui prius poteſtatẽ cõſtituãt ĩ urbe: q̃ quę ab extra ſũt tumultũ inferãt: quouſqꝫ ĩ eam inſurgẽtibus abunde liceat obſiſtere: & quos libuerit iudicare: & quod a uobis iudicatũ fuerit perficere poſſitis. Quomõ igitˀ hęc erunt/dicet quiſpiã? Si Antoniũ ad occaſionẽ: aut gratiã populi/celticã ſinemus habere ꝓuinciã/ Decimũ cũ tribꝰ quas habet legionibus huc euocabimus: & uenientẽ in Macedoniã mittemus/legiones retinentes: & duas quę ab Antonio receſſere/ pariter nobis uẽdicabimꝰ: queẽadmodũ dicit Cicero: & has a Cęſare ĩ urbem acerſemus. Sic qnqꝫ legionibus nobis aſſiſtẽtibus: cui uiſũ fuerit ex decreto cõfirmabimus: ad nullius hominis ſpes inhiantes. Et hęc a me ſine ĩuidia aut ambitiõe audiẽtibꝰ dicta ſũt. Pro his uero: qui inconſiderate: ac temere ob domeſticas inimicitias: aut cõtentiões ĩ nos tumultũ excitãt/iudices deꝑcor ut neqꝫ celeres nimis ſint: neqꝫ ꝑcipites ĩ uiros magnos: & exercituũ duces prępotẽtes quicq̃ agere: ne ue ĩuitos ĩ bellũ attrahãt:

Attende rationem.

Verba ſanctiſſima.

Piſonis ſententia.

Contra Ciceronem.

Marcius Coriolanus.

sed Marcij Coriolani: eorumq: quę a Cesare nuper gesta sunt uelint reminisci: quē exercitū uicissim adducentem: & fœdera uobiscū facta protēdentē: pręcipitāter admodū hostē iudicātes re ipsa hostem fore coegistis. Parcite populo qui paulo ante in percussores Cęsaris inuectus est: neq ad cōtumeliā eius ꝓuincias gentiū his impendere uelitis: nec Decimū laudibus extollere, ꝙ populi legē despexerit: Antoniū hostē iudicare: quoniā celtas a populo suscepit: In quibus bene cōsulentes necesse est pro his quę fefellerūt adhibere animū: cōsules uero ac Tribunos plures periclitātibus rebus publicis apponere. Sic Piso pro Antonio elocutus est, cōuicijs simul: & pauore eos incitās: quē apette causam fuisse asserūt, ꝙ Antonius hostis minime iudicatus sit: non tamen ut celticę pręesset obtinere potuit. nam id ipsum percussorū cognati atq amici timore ducti prohibuere: ne deposito bello in percussores aliquando insurgeret, Cęsari cōciliatus. Quāobrem Cęsarē Antoniūq inuicē cōtendere illis placuit. Antoniū quoq Macedoniā assumere celtarū loco decreuere. Cętera alia mandata seu temere: seu cōsulto Ciceroni perscribenda: ac legatis tradenda cōmisere. Ille sentētia prolata in hūc modū scripsisse dicit. Antoniū cōfestim Mutina discedere: Decimo celticā cōcedere prouinciā: quę intra Rubiconē amnem: qui Italiā a celtis diffinit sita est. Data est dies ad hęc prefinita: ī qua Senatus omnia ad se referret. Sic ambitiose admodū ac minus uere mandata Cicero uidet conscripsisse: non ulla quidē inimicitia: quę tanta illi cū Antonio suberat. Verꝫ fortuna quadā ut apparet publica ad mutationem impellente: Ciceroniq insidias iam abinde pręstruente: cum iam Trebonij reliquijs allatis: contumelię in eum illatę, certior Senatus: haud difficulter Dolobellā hostem iudicasset, legati ad Antonium missi, cum ob mandatorum alienationem uehementer erubescerent, nihil locuti sunt: uerū Antonio mandata tradiderunt. Antonius ira concitus: multa in Senatum: multa etiam in Ciceronem protulit: potissimū se admirari dicens ꝙ Cesarem: qui principatum maxime adauxerat, tyrannum ac regem

Finis orationis.

Mandata.

Rubicon fluuius.

In Ciceronem.

Fortuna.

Antonius iratus.

putauisset: Ciceronē uero nō putarēt: quē Cęsar bello cepisset nec tamē occidisset. Is autē percussores amicis eius prętulisset: & Decimū olim Cęsari amicū/odio insectatus esset: nunc autē necis eius participē diligeret: & illi qui post Cęsarē a nullo celtas suscepisset/ope assisteret: Sibi uero qui a populo eam ꝓuinciā cepisset/inferret bellū. Legionibus etiā quę ab eo trāsfugissent: honores tribuendos esse decreuisset: His autē: quę cū eo restitissent/minime decerneret: & militiā nō solū apud eū: sed in urbe corrupisset: Percussoribus porro obliuionē concessisset actorū: quā ego inquit cōfirmaui: & ob id duos insignes uiros Antoniū scilicet ac Dolobellā hostes iudicādos esse cēset/quoniā quę nobis data & cōcessa sūt habemus. Hęc enī uere causa est. Nam si a celtis inquit abeam: neq; hostis neq; monarchicus dicar amplius. Hęc autē testor/me obliuionē haudquaq̄ gratā soluturū esse. Huiusmodi plurima effatus Antonius: responsum decreto in hūc modū prębuit. Senatui ueluti patrię i omnibus se obsecuturū esse: Ciceroni uero: qui mandata perscripsisset ita retulit. Populus mihi celtas ex lege tradidit: ego Decimū legi nō parentē a celtis amouebo: & necis causas repetam ab omnibus/ut & Senatus hoc odiū aliquādo euomat: quo Ciceronis causa repletus est: qui Decimo auxiliat᷑. Hęc Antonius cū dixisset/subito rescripsit: ac Senatus statim eū hostē iudicauit: omneq; cū eo exercitū/nisi ab illo discessisset. Macedonię & Illyrici nationibus & utriusq; exercitibus Marcū Brutū pręsidere uoluit: donec rempublicā meliorē in statū conuertisset. Ille igit᷑ proprio iam fultus exercitu: ab Apuleio etiā partē acceperat. Naues ad hęc longas onerariasq; i unū cōduxerat: pecunias usq; ad sex & decem millia talentorū summā coegera᷑. armorū quoq; ingentē numerū: quę ī Demetriade a Caio Cęsare iampridē cumulata īuenerat: quibus omnibus ut ad patrię utilitatem uteret᷑/Senatus ex decreto cōfirmarat. Cassio etiam Syria a Senatu tradita: mandatūq; ut Dolobellę inferret bellū. Alijs quicunq; prouincias aut Romanorum exercitus ab Ionio mari usq; ī orientē cōtinerēt: edictū ut Bruto Cassioq; parerēt.

Sagax Antonij responsio in Senatū: & Ciceronem.

Antonius hostis iudicatur.

Marcus Brutus.

Apuleius.

Bellū in Dolobellam.

Itaq; qui circa Cassium fuerãt: celeri impetu in bellũ prodiere.

Cęsaris historia resumitur.

Octauij suspitio.

Quę singula Cęsar animaduertens magna trepidatiõe fluctuabat animo. Gestorũ nempe obliuionẽ condecentiã quandã humanitatis in eos arbitrabať: ac cognatorũ misericordiã erga uiros: qui simili honore tenerẽť. & has breues ad tempus dignitates illis traditas: ad eorũ securitatẽ pertinere. Sic decimo celtas eos confirmasse: ut Antonio notam tyrannidis inurerent.

Attende.

Qua simulatione & ipsum in Antoniũ educerẽt. Dolobellam hostem iudicatũ/ ꝙ ex percussoribus unũ occidisset: Bruto: & Cassio prouincias ad populosiores nationes datas esse: Exercitus plurimos summa celeritate illis additos: Pecunias insuper collatas esse: & ducũ qui ultra Ioniũ mare incolũt: duces eos & principes effectos: Et ea omnia ad pompeianarũ partiũ incrementũ clare pertinere: Cęsaris partes ad nihilũ deduci. Huiusmodi itaq; artẽ quę in eum ueluti adolescentẽ fabricareť animaduertens/ imaginẽ quandã: & insidias ipsis apponentibus: & ueluti ducem in Antoniũ declarantibus/ ut re ipsa exercitũ ab illo eriperẽt/ suspectã habuit. Consulibus nempe una militantibus: nihil duce aduersum cõtendẽte opus esse: Solis honores ab Antonio ereptos ex decreto uendicantibus: Se autem nulla gloria militaturũ apud eos. Postremo bellũ omne in infamiam eius decisurũ esse/ Senatum sua opera aduersum Antoniũ uti uelle: quoad uires eius cõtriuisset. Hęc intra se meditatus nulli patefecit: uerũ sacris pro imperio sibi tradito rite peractis/ his uerbis exercitũ allocutus est. Hęc enim mihi a uobis nõ modo nunc cõmilitones: sed ex quo imperiũ mihi tradidistis collata sunt. nam & Senatus uestri gratia hęc ipsa cõtulit/ ut intelligatis me horũ causa ad gratias uobis reddẽdas esse obnoxiũ: quas si dijs bene iuuãtibus feliciter agemus: abunde referam. Sic ille exercitũ propriũ confirmans eduxit agmen. Consulum alter

Dolobella hostis iudicatus.

Sagax Cęsar.

Breuis ad exercitum Octauij oratio.

Pansa.

Ircius.

Pansa per Italiam exercitũ cogebat. Ircius autẽ copias cũ Cęsare partitus est: & ut a Senatu secreto illi iniunctum fuerat/ in partiendo legiones duas ab illo pecijt: quę ab Antonio ad eum

transfugerant: satis conscius ex omni exercitu has potiores esse
in bello. Quę uniuersa Cęsar facillime cōcessit. Distributis in/
uicem copijs in hiberna simul cōcessere. Finiente hyeme Deci/
mus iam fame laborabat. Ircius & Cęsar Mutinā propius castra
mouent/ ne deficientē Decimi exercitū Antonius sibi uendi/
caret. Vrbe dilig ētius custodita ab Antonio/ Pansę milites ne/
quaq̄ cū illo iniere bellū/ impatorē expectantes. Equitū pugnę
frequēter inter eos fiebāt: & q̄q̄ multitudine equitū antecelle/
ret Antonius/ campi tamen difficultas: qui interlabente fluuio
fossis pręp ediebat/ auaritiā multitudinis eoꝝ defraudabat. Hęc
igit circa Mutinā agitabant. Romę uero cū cōsules abessent Ci
cero ad ambitionē gerebat omnia. Nam cōciones assidue aduo/
cabat: Arma etiā/ opificibus sine precio coactis pręparabat: Pe/
cunias ī unū cumulabat: & grauiora onera Antonij necessarijs
atq; amicis imponebat: quę illi calumniam euitantes prompte
cōferebant: donec Publius Ventidius qui cū Cęsare una mili/
tabat Antonij amicissimus/ Ciceronis acerbitatē haud ferendā
ratus/ ad Cęsaris colonias profectus est/ ueluti notior apud om/
nes: ac duas ad Antoniū legiones eduxit: Ciceronē quoq; ī ur/
be cōprehēdere tēptauit. Ac tūc statim tumultus ingens exor/
tus est: ita ut multi uxores & filios trepidatione moti ex urbe
educerēt: & Cicero ex urbe una aufugeret. Quę Ventidius in/
telligens ad Antoniū cōuertit iter. Interclusus deinde a Cęsare
& Ircio in Picenū se cōtulit: & legionem aliā in unū cōgregans
euentū rei intentus expectabat. At uero qui circa Cęsarē fue/
rant/ Pansam cū exercitu appropinquare sentientes/ Carsuleiū
ad illū mittūt: qui pręt oriā Cęsaris cohortē: ac legionē Martiā
deduceret/ quo illi ꝑ angusta transeunti afferret opē. Antonius
angustias locoꝝ haud multifaciens: q̄si nihil āplius q̄ ab acces/
su eos esset ꝓhibiturus: & pugnę ductus desiderio/ cū equitatu
anteiret/ per campū palustrem: & fossis pręp editū duas ex pręs/
stantioribus legiones ī occulto collocat uersus iter: quod angu/
stum & manu factum utraq; ex parte/ arundinibus circūseptū

Decimi fames.
Mutinę obsidio.

Fluuius credo Panarus.
Equites ad prędam mittebantur.
Consulibus absentibus/ romę quid.
In Ciceronē attende.

Publius Ventidius Antonij amicissimus.

Ingens tumultus: ac trepidatio.
Ciceronis fuga ex urbe.

Attende.
Carsuleius.

Antonius.
Credo per apenninū in transitu prope Bononiam.

Iter manu factum.

Insidię.

aderat. Carsuleius cũ legione martia/ angustijs locorũ per noctem superatis/orta luce martialibus solis: ac cohortib⁹ quinq; comitatus/iter manu factũ: quod hostibus uacuũ inspiciebatur ingressus est: Dumq; paludẽ utraq; ex parte perscrutat̃ (arundinum quippe strepitus suspitionem illi iniecerat) statim clypeos: galeasq; per arundines emicare uidet: & pretoria Antonij cohors ipsis subito a fronte astitit. Martiales omni ex parte circũuenti: nec ullo ex loco decurrere potẽtes/eos: qui aderant nouiter electos nullã laboris partẽ subire admonẽt: utpote qui illos ob inexperientiã minime perturbare uellent: ac pretorię Antonij pretoriã Cęsaris cohortẽ opposuere. Ipsi ĩ duas diuisi acies/ utranq; legionẽ aggressi sunt: Et uni quidem parti Pansa presidebat: alteri uero Carsuleius. Cumq; binę paludes ĩminerent/ bina inter eos resultabãt prelia: & in arctis cõstituti neutiq; se discernere poterant. Et circa transitum pretorię cohortes bellum aliud inter se gerebãt. Mens quippe Antonij militibus fuit ex martialibus ueluti transfugis: & ipsorũ ꝓditoribus uindictã sumere. Martialibus autẽ ob suspitionẽ: qua iampridẽ in Brundusio corrupti fuerãt/ se de ipsis ulcisci uelle: & cũ uicissim: quod fortissimũ foret/ utraq; in acie adesse noscerẽt/facile eo opere bellum diffiniri posse putabãt. Illis porro uerecundia aderat/si duę legiones ab una uincerẽt. His uero cõtentio quędam honoris/si una duntaxat ambas oppressisset. In hũc modũ acriter inter se pugnabãt: ira magis ac cõtentiõe mutua crassantes/q̃ odio imperatoꝝ: cũ id opus propriũ esse existimarent. ob experientiã uero rei militaris/ neq; clamorẽ edidere: quasi non mutuo se percuterent: neq; ĩ certamine quisq̃ emisit uocẽ/siue uincens: siue uictus. Cũq; trãsitus nullos haberẽt: aut excursus: inter paludes: fossasq; cuneatim consistebant: neq; alter alterũ propellere potentes/ ensibus ueluti ĩ agone cõplexi depugnabant. nulli ictus frustra emissi: ueꝝ uulnera: mortes: suspiriaq; pro uoce resonabãt: cũ qui cecidisset cõfestim leuaret̃: & alter eius loco opponeret̃: nullisq; suasionibus: aut adhortationibus

Locũ puto: ubi nunc Castrumfrancum.

Carsuleij suspitio.

Stratagema.

Notabile prelium.

Aduerte animum.

Verecundiam: ac honorem attende.

Magnanimi uiri.

Pulchra historia.

m

opus esset: sed quisq; ab experientia sibi esset imperator. Cum uero diu multū q; laborassent: ut ī luctationibus mos est/ ad respirandū permodicū/ sibi mutuo auxilia prębebāt: nec ulla interiecta mora ad pugnā denuo: bellū q; redibant. Pauor ingens obijciebat nuper electis ad bellū aduentantibus/ huiusmodi facinora: quę tanto ordine ac silentio fierēt intuentibus.

Vere Lucanus inquit. Mutinęq; labores.

Cunctis itaq; in hunc modū supra naturā humanā laborantibus/ cohors Cęsaris pretoria ad unum conscisa est.

Cędes pretorię cohortis Cęsaris.

Martiales quicunq; sub Carsuleio depugnabāt/ potissimū sibi aduersos propulerūt/ nō turpiter: ueꝝ sensim pugna decedētes. At qui sub Pansa fuerāt eundē pene modū cōseruabāt; sustinebantq; fere ab utraq; parte ęqualiter: donec sagitta per ilia cōfossus consul Bononiā delatus est.

Vulneratur Pansa.

Tum uero: qui cū illo steterant/ primū pedē retulere: demū terga uertentes arripuere fugā.

Fuga exercitus Pansę.

Quod intuētes ij: qui nuper uenerāt/ nullo ordine in fugā abeunt: magnoq; clamore ad uallum se proripiūt: tunc quidē a Torquato quęstore preparatum: cū perseuerāte adhuc pugna necessariū fore existimauisset.

Vallum.
Torquatus quęstor.

Ad eū igit̃ nuper electi magno impetu uertere gressū/ Itali Martialibus in unū mixti. Ceteꝝ eadē natio ad tantā uirtutem plurimū ob exercitationē inter se differt.

Quantū confert exercitatio.

Martiales ob ruborē minime uallum ingressi sunt: ueꝝ in cōspectu eius cōstiterūt: defessiq; impetū si quis insurgeret/ ad extremū belli finē perferre uidebant̃. Antonius a martialibus ueluti bellicosissimis se cōtinuit. His uero: qui nuper uenerāt insurgens magna strage eos perculit.

Strages ab Antonio.

Ircius Mutinę percepta clade: per sexaginta stadia longe distans/ cū reliqua quę ab Antonio legione fugerat: cursu in eum ferebat̃.

Ircij uirtus.

Iam sol ad occasum uergebat: & Antonij milites uictoria potiti/ cū cantu in castra ferebant̃: quibus inordinate prodeuntibus/ Ircius inopinus affuit: integra legione & inuicta cōstipatus.

Militibus Antonij per lęticiam inordinate prodeuntibus: Ircius inopine eos aggreditur.

Illi igit̃ ex necessitate cōfestim ī ordines sese referūt; ac multa & splendida rei militaris opera ędiderūt. Cęterū q̄q̄ potentes/ labore oppressi prosternunt̃: quoꝝ tamē maior pars/ Ircij manu cōfecta est: licet eos minime insequeretur.

Profligatur Antonius ab Ircio.

Vert paluſtriū locorū metu/inſurgente nocte ſeipſos diſſoluerūt. Ex his paludes magna ex parte refertę ſūt armis ſcilicet cadaueribus: & ſemiſpirātibus adhuc uiris: uulneribuſq oppreſſis. Qui uero integri ſuperfuere/ contempto labore/ equis diſcurrentes: quoſcunq ex Antonij exercitu inuenerāt/ nocte tota in unū colligentes/ quoſdā eorū loco: alios cum ipſis ī equis ſtatuere: & qui a tergo inſequebant circūcurrere: & ſibi auxiliari: ſalutiq proprię adeſſe monuere. Sic Antonio feliciter pugnanti/ uirtus omnis ſuperueniente Ircio confracta eſt. Manſit itaq iuxta campum ī uilla quadā/ nullo circūſeptus uallo: quę celtarū forū: ſeu uilla nūcupat. Cecidere prima ī pugna/ad dimidiā fere partē ex utroq exercitu. Prętoria Cęſaris cohors integra cōciſa eſt. Ex Ircij militibus pauci interiere. Sequenti die Mutinam cū copijs rediere omnes. Erat animus Antonio poſt acceptā tam inſignē ſtragem/ nil ulterius integris moliri uiribus: neq ad ſe inſurgentibus obuiā prodire: ſed ſolis equitibus cōtinue eos per diē aggredi: donec Decimus extrema fame fatigatus/ſe ultro traderet. Ircius uero: & Cęſar ob id maxime in pugnā prodire auebant. Inſurgentibus ipſis/cū Antonius ſe in caſtris cōtineret/ ad aduerſam Mutinę partē: quę ob aſperitatē loci minus cuſtodiebat/ ſe ambo tranſtulere/ ut totis conatibus per uim ingrederent urbem. Tum uero Antonius ſolis equitibus ad pugnā proceſſit. Repellentibus illū hoſtibus/equitum pariter auxilio: ac reliquo accedente exercitu ad ea: quę conceperāt loca/ ueritus Antonius ne urbe potirēt/duas legiones in pręliū educit. Illi gauiſi cōfeſtim reuertunt: pugnamq ineunt. Cęter Antonio legionē aliā ab exercitibus alijs ciente/cū uelutiī re ſubita: & longe diſtracta moraret/Cęſar uictoriā adeptus eſt. Ircius in Antonij exercitū ulterius progreſſus/dū ad prętoria caſtra depugnaret/tandē confoſſus in bello cecidit. Eius corpus mira celeritate pręueniens Cęſar ab hoſtibus eripuit: exercitūq cōtinuit: quoad paulo poſt Antoniū repelleret. Noctem itaq in caſtris peruigilem duxere ambo. Antonius hac ſecunda

Celtarū forum. credo ſit locus: qui Centi dicitur.

Cędem nota.

Iterata Mutinę obſidio.

Attende conſilium.

Initur denuo pugna.

Cęſaris uictoria.

Mors Ircij conſulis.

prostratus clade/ confestim amicos i cōsiliū cōuocat. His prima sententia utendū uidebat/ ut Mutinā obsidione premeret: nec pugnā ulterius iniret: cladem ambobus esse parem: Irciū interijsse: Pansam ex uulnere periclitari adhuc: Ipsos equitibus longe pręcellere: Mutinā ad extremā decidisse famem: ac statim in deditionē peruenturā esse. Hęc ab amicis Antonio consulebant: & erāt quę proponebant optima: uerꝫ deo aliquo mentē eius cōturbāte/ timore correptus est/ ne Cęsar queādmodū antea acta die urbē aggressus introiret: aut ipsum uallo: fossaqꝫ pręcluderet/ operariorū copia abundans: Qua in re equitatū parū utilem sibi arbitrabatur esse. Despicient me inquit Lepidus: ac Plancus bello superatū. Sin ex Mutina discedā/ Ventidius confestim ad nos ueniet: tres ex Piceno legiones ducens. Lepidus insuper: & Plancus fortissime nobiscū depugnabūt. His dictis nō utiqꝫ i periculis timidus: ac cōtemnēdus uir subito surrexit: & ad alpes celeri cursu se proripuit. Decimo ab obsidione liberato: timor Cęsarē inuasit. Consulibus nempe e medio sublatis/ eū uelut hostē formidabat. Pontes igit fluminis ante diem disiecit omnes. Ille caduceatoribus ad Cęsarē pręmissis/ salutis suę auctorē testatus est: petijtqꝫ quoniā fluuiū i medio haberet ad colloquiū accedere una uellet. Ex quo testimonio ciuiū profiteret se fortunę iniquitate ad cōspirandū in Cęsarē prolapsū esse: alijs ipsum inducentibus. Cęsare postulationibus eius cū ira respōdente: & gratiā: quā illi se debere Decimus aiebat respuente/ Nō enī inquit Decimū saluaturus huc accessi: sed oppugnaturus Antoniū: cū quo cōciliari non impiū mihi fuerit. Decimi uero in conspectū aut ad colloquiū uenire/ minime ab ingenio pati possem. Saluet ille se: quoad his: qui ī ciuitate sūt uidet ęquū. Cū ad Decimū relata essent (stabat enī non longe a fluuio) Cęsarē uocare cœpit: & ut Senatus litteras inspicere uellet deprecari: qui celcicę administrationē sibi cōcessisset: uetuitqꝫ absentibus consulibus pertransire amnem: & in alienam

Consiliū amicorum Antonij post accep tā secundā cladē.

Timor Antonij.

Lepidus.

Plancus.

Ventidius.

Decimus ab obsidione liberatus.

Cęsaris timor.

Stratagema.

Caduceatores attēde Bruti ad Cęsarem.

Irata Cęsaris responsio caduceatoribus Bruti.

Bononia.
Attende litteras ad Senatū Cęsaris: & Pansę.
Supplicationes.
Fit imperator ī Antoniū solū Decimus.
Vota.lege a Senatu.
Confirmatio pręmiorū legiōibus: quę ab Antonio pfugerāt.
Corona florida solennibus diebus.
Cęsar contemptui habitus.
Asinius Pollio.
Egreditur parumper historiā Appianus.
Oratio Pansę ad Octauium Cęsarem.
Quid agit adolescētia.

prouinciā excurrere: aut ī Antoniū conferre signa. se enim ad eum persequendū abunde esse. Illū itaq; ad tantā audaciā a Senatu concitū/cū sine mandato intercipere adhuc posset omisit: & ad Pansam Bononiā uersus iter capiens/ Senatui de omnib9 quę gesta erant ex ordine perscripsit. Idem & a Pansa factū est. Eas litteras Cicero romę in populo ueluti a consule scriptas recitauit: Cęsaris uero ī Senatu duntaxat publicari iussit. Supplicationes ob res in Antoniū gestas quinquaginta dierum/anniuersarias Senatus habendas censuit: quot nec unq̄ bello celtico aut alijs in pręlijs decreuere romani. Consulū exercitus Decimo cōcessus: q̄q̄ superstite adhuc Pansa/ cęterū desperata salute eius: imperatorēq; in Antoniū solū decreuere. Vota etiā publice suscepta sunt/ si Antoniū Decimus opprimeret: tanto in Antoniū odio: & insolentia ferebant omnes. Confirmata porro duabus legionibus pręmia: quę ab Antonio perfugerāt: singulis uidelicet militibus: quę pollicitę olim fuerant ex publico drachmę quinq; mille: q̄si uictoribus: concessumq; solennibus diebus corona florida uti posse. In decretis uero/ nihil de Cęsare relatū est: neq; nomen omnino additū: Sic statim cōtemptui habitus est: ueluti debellato penitus Antonio. Scriptū pręterea Lepido: & Planco: Asinioq; Pollioni/ ut cū Antonio proximi forent/cum illo depugnarent. Hęc igitur Romę agitabant. Pansa interim ex uulnere morti proximus/ Cęsarē sibi assidentem his uerbis allocutus est. Ego parenti tuo non secus ac mihi amicus fui: Cui cū interficeret opē minime afferre potui: neq; pluribus aduersari licuit: quibus & tu prudentissime obsecutus es: & si exercitū haberes. Veriti itaq; illi te: ac Antoniū ad Cęsaris sententiā procliuem: cōtentiosumq;/ amborū dissensione lętati sunt: q̄si in unū periclitantiū uires pprias. Cū autē te exercitus dominū intuerent/ modicis quibusdā honoribus: honestisq; simulatione usi/ ueluti adolescentē decipere temptarunt. Demū honore adauctū: clarioremq; cernentes/ cū magistratū sub exercitu tibi traditū minime admitteres turbati sunt: & te

nobiscũ ad prelíũ pretorẽ statuerũt/ ut duas legiones: quę ceteris exercitatiores apud te fuerãt/ ipsi eriperemus: satis fisi si ex uobis unus uinceret: reliquũ infirmiorẽ: ac unicũ tandẽ futurũ esse: Eoq; modo Cęsaris potentiã bello profligãtes/ Pompeij in maius adaucturos fore. Hoc illis totius sentẽtię fere caput. Ego & Ircius: quod mãdatũ nobis erat adimpleuimus: quoad reprimeremus Antoniũ suspitione laborantẽ. Hunc igit̃ bello superatũ/ ut tibi reconcilies/ optimũ putamus esse: ueluti ex Cęsaris beniuolentia hanc gratiã tibi reddituri: quod unicum felicitati tuę maxime conducere in futurũ arbitramur. Hęc quidẽ paulo ante consulere haud ęquũ fuit. Nunc autẽ superato Antonio: defuncto Ircio: & me ab humanis discedente/ in tempore prolatũ est/ nõ ut gratiã morienti exhibeas: sed ut felici sorte procreatus: ut hęc opera ostendũt: quę ad utilitatẽ tuã pertinẽt/ intelligas: & meam: Ircijq; pręelectionẽ pariter: ac necessitatẽ nõ ignores. Exercitũ igit̃: quẽ nobis prębuisti: & quẽ optima occasione licet reddere/ tibi tradimus. Nuper uero electos si quidẽ assumens cõtinere posses/ & hos tibi traderemus. sed cũ magna molestia Senatũ ob id uideant̃ affecturi: & eorũ principes custodes nobis dati sint: quę res inuidiã in te gigneret: & ultra id quod necesse esset/ in maius te extolleret/ Torquato quęstori prius assignabimus. His dictis cũ eos Torquato tradidisset/ cessit e uita: quos ille: ut a Senatu mandatũ fuerat/ Decimo cõcessit. Ircij: ac Pansę funereis adornata donis Cęsar romam ut humarent̃ corpora deferri iussit. Eadẽ tẽpestate circa Syriã: ac Macedoniã res hunc in modũ fere se habebãt. Caius Cęsar cũ per Syriã proficisceret̃ legionẽ ĩ ea dereliquit: iam tum in Parthos meditatus bellũ. Huius cura Cecilio Basso mandata fuerat. Iulius autẽ Sextus adolescẽs adhuc Cęsaris affinis: atq; cognatus: legionis dignitatẽ: & nomẽ obtinebat: quã ut ĩ delicijs uacantẽ hinc inde fœdissime ducebat. Qua de re cum Bassus quereret̃: contumelijs eũ adorsus est: & postremũ omniũ illũ appellans:

Suspecta locutio.

Attende consilium.

Sors felix.

Mors Pansę.

Quę in Syria: & Macedonia gesta sunt.

Caius Cęsar.

Cecilius Bassus.

Sextus Iulius Cęsaris affinis.

Contumelię Sexti Iulij in Bassum.

cũ tardius pareret/ quosdã eum cõpellentes duci iussit. Tumultu ędito/ cum ad plagas uentũ esset/ exercitus contumeliã egre ferens/ Iuliũ gladijs cõfecit. Quod facinus pœnitentia cõfestim insecuta est: & timor Cęsaris. Iure igit iurãdo sancientes/ nisi si qua fides: aut uenia illis pręberetur/ ad mortẽ usq; depugnare uelle: & ad id Bassum inducentes/ aliã collegere legionẽ: cuius auxilio bellũ gererent. Sic a quibusdã de Basso relatũ est. Alij ferunt Libonem Pompeianę militię participem: qui post cladem in Tyro priuatus degebat/ quosdã ex legione corrupisse: qui Sextum interimerent: seq; Basso traderent. Vtcunq; fuerit Sextum certe Mulcum: qui tribus cum legionibus a Cęsare ad eos mittebatur/ fortissime oppugnarunt: quoad Mulcus Minucium Crispum: qui Bithynię pręerat in auxilium uocauit. Is tribus alijs comitatus legionibus/ opem allaturus accesserat. Cũq; iam Bassum obsideret/ Cassius celeritate usus/ duas Bassi legiones prius sibi asciuit: & quę Bassum obsidebant/ quorundam amicitia traditas/ simul intercepit: qui illi ut proconsuli ultro paruere. Iam enim ut prędiximus a Senatu decretũ erat ut omnes Bruto: Cassioq; parerent. Albinus ad hęc nuper a Dolobella missus in Aegyptum/ quattuor legiones e prouincia ducebat: quas e Pompeij clade: Crassiq; dispersas/ Cleopatra sub Cęsare collectas retinebat. Hunc igitur nihil suspicantem/ Cassius in Palęstina adortus/ legiones sibi tradere coegit: quattuor legionibus aduersus octo depugnare ueritũ. Sic Cassius mirum in modũ duodecem legionum imperator confestim effectus est: ac Dolobellã cũ duabus ex Asia progressum: & in Laodiciam ob amicitiã receptũ/ ipse assistens obsidebat. Qua re percepta Senatus summa lętitia elatus est. At uero in Macedonia Caius Antonius Marci Antonij frater cum Bruto dissidens/ bellũ agitabat: legionẽ unã ex ciuibus secum agens: & Brutũ acie inferior obseruabat. Brutus ecõtra/ simulata fuga insidias illi struebat: nihilq; cõgressũ hostiũ euitans moliebat.

Mors Sexti Iulij.
Pœnitentia facinus insecuta.
Iusiurandũ attende.
Libo.
Sextus Mulcus.
Minucius Crispus.
Cassius.
Albinus.
Dolobella.
Cleopatra.
Cassius duodecem legionum imperator.
Laodicia urbs.
Obsidio Dolobellę a Cassio.
Senatus lętitia.
Caius Antonius Marci Antonij frater.
Attende acie inferiorem.
Stratagema.

quinimmo ꝓprijs militibus/ut hostes alloquerēt̃: & amplecte-
rent̃ edixerat. Recusantibus ipsis: neq; huiusmodi experimētū
admittentibus/ex insidijs tutos permisit abire. Ad alia deinde
itinera prouectus/subito ĩ crepidine quadā emicuit: neq; tamē
eos aggressus est: uer; summa hilaritate suscepit. Illi ut ciuibus
mansuetissimū: & ea sapientię: & caritatis opinione: quę fere-
bat̃ pręditū intuentes/uicissim cōplexi sunt: & ad eū se couer-
tere omnes. Caius etiā se illi tradidit: fuitq; magno in honore
apud eum: donec exercitū eius plerunq; corrumpens/cum re-
prehensus non desisteret/tandem interfectus est. Sic Bruto ul-
tra priorē exercitū/sex legiones accessere. Qui in Macedoniam
transgressus/duas alias legiones in unū collegit/Italorum more
depugnātes. Hęc in Syria: Macedoniaq; gerebant̃. In italia ue-
ro/Cęsar Decimū eius loco in Antoniū imperatorē electū esse
permoleste ferens: ac iram cōtegens/triumphū pro ijs que ges-
sisset postulabat. Spretus itaq; a Senatu/ꝙ digniora ętate sua cō-
cupisceret/ timore correptus est/ ne profligato Antonio magis
adhuc ab eo cōtemneret̃: & colloquiū cū Antonio efflagitare
cœpit/monitis Pansę/ cū uita excederet mente repetitis. Quos-
cunq; igit̃ ex Antonij exercitu captos apud se/ siue duces: siue
milites humane pertractabat. Suis quoq; concesserat/ si quis ad
Antoniū mittere optaret: quasi erga illum minime irato esset
animo. Ventidio pręterea Antonij beniuolo: atq; amico: qui
tres legiones deducebat/cū propius castra metatus timorem in-
iecisset/ nihil hostile molitus est: sed ut secum cōuenire posset:
uel ad Antoniū cū exercitu tute redire facile permisit: & simul
cū eo cōqueri mādauit/ ꝙ inscitia ductus utilitatem cōmunem
posthaberet. Quibus perceptis Ventidius ad Antoniū perue-
nit. Interea Cęsar Decium quendā ex Antonij primoribus/cir-
ca Mutinā olim captū/in honore penes se habebat: Huic cū ad
Antoniū/ si uellet redire cōcessisset: Ille uero mentē eius erga
Antoniū exploraret/ multa signa bene intelligentibus ad eum

Bruti mansuetudo.

Mors Caij Antonij.

Resumit historiam Appianus.

Cęsaris indignatio.

Origo insequentium malorum.

Spretus a Senatu Cęsar.

Aetas quid agit.

Cęsaris timor.

Quęrit Cęsar reconciliare se Antonio.

Ventidius Antonio amicus.

Ventidius.

Antonius.

Cęsar.

Decius.

miſiſſe ait: ita ut ignorantibus/ne pluribus quidem eſſet opus.
Hęc Antonio Cęſar innuit. Lepido autē: & Aſinio/quid ĩ eoꝝ
contumeliā: percuſſorūq; elationē actum eſſet/ ad eorū timorē
adhuc clarius expoſuit: monuitq; ne ad pompeianę partis gra/
tiam/ipſi Cęſaris beniuoli/paria Antonio ſingulatim perferre
uellēt: quę ille ob ignorantiā: ac ſuſpitionē timore ductus per/
tuliſſet. Laudauit itaq;/ut boneſtatis cauſa Senatui parerēt. Cę/
terū ad propriā ſecuritatē: quoad illis fas eſſet/una cōſpirarent:
Exprobrarēt hęc Antonio: & ut ſub ſe militantes imitari uellet
admonerēt: qui neq; ſe diſſoluerēt: aut a militię labore requie/
ſcerent/ ne hoſtibus eorū fierent obnoxij: ſed in unū coniuncti
in alienis habitare cū potentia prius cuperēt/ q̄ priuatim in pa/
trijs eoꝝ degere. Hęc a Cęſare: Aſinio: Lepidoq; annūciata ſūt.
Interim Decimi uetus exercitus fame confectus morbo labora/
bat. nam militibus uentres profluebāt: ita ut nouus imperator
nullo bello initi poſſet. Huic Plancus domeſtico ſtipatus exer/
citu/propius acceſſit. Decimus autē ad Senatū miſit annūcians
Antoniū errabundū/ nihil aliud q̄ uenationi operā impēdere.
Pręparata demū claſſe/Pompeiani hęc ipſa intelligentes admi/
ratione elati ſunt. libertatē patriā nunc ab illis uendicari cōcla/
mabant: ac ſacrificia priuatim ab omnibus fiebant. Creationes
pterea decē uiroꝝ/ ad punitionē Antonij magiſtratus inſtitutę.
Ea autē figura quędā erat abolitionis eorū: quę Cęſar decreuiſ/
ſet. Antonius quippe nulla a ſe: aut parua quędā: ueꝝ uniuerſa
ex cōmentarijs Cęſaris ędiderat. Quod clare intelligens Sena/
tus/no nulla eoꝝ ex occaſione diſſoluerat. nam omnia cōfeſtim
demoliri/haud facile ſperabat. Hęc igit̃ decē uiri perſcripſere.
Si quis quippiam ĩ cōſulatu ſuſcepiſſet Antonij/ cōfeſtim pro/
fiteri & annūciari debere. Cōminatiōes etiā nō parētibus adhi/
bitę. Decimū porro pompeiani/ in reliquū anni tēpus Panſę lo
co: & Ircij conſulatū poſtulare ſuaſerūt. Itidem & Cęſar pro ſe
petijt/ nō ad Senatū: ſed ad Ciceronē priuatim mittens: ipſūq;
adhortatus eſt/ ut una cum eo cōſulatū gereret: ut is ſcilicet: qui

Lepidus.
Aſinius.
Attende conſilium.
Diſſenteria credo.
Sacrificia.
Decem uirorū crea/tiones lege. cur.
Perſcripta a decē uiris
Pompeianorum ſua/ſiones ad Decimū.
Cęſaris petitio conſu/latus a Cicerone nō a Senatu.

ad principatũ ordinãdũ, cęteris antiquior esset: & expertior: se cõsulis nomine duntaxat cõtentũ esse: quo honestius arma deponeret: quorũ causa a principio triumphũ postulasset. Quib9 ex rebus, ob ambitionẽ elatus Cicero, fassus est, pręsentire se inducias inter duces: qui foris erant machinari: consuluitq; ęquũ fore, ut huic uiro obsequerent᷑: qui iniurijs affectus plurimis: etiã magni exercitus esset imperator: eumq; pręter ętatẽ i urbe cõsulem potius admittendũ esse, q̃ in armis iratum experiri, ne quid pręter Senat9 utilitatẽ moliri posset: Optimũq; sibi uideri aliquẽ ex antiquioribus, utpote prudentẽ: q̃si illius adolescẽtię magistrũ adhiberi. Quibus ex uerbis Senatus, illius ambitione perspecta, ridere cœpit. Percussoꝝ uero cognati: & amici ueriti ne Cęsar cõsul effectus, suppliciũ ab illis sumeret, dilationibus in creatione factis, uarijs de causis ex lege rem protrahebant. Antonius interim alpes supergressus est, Culeone ex Lepidi ducibus: qui custodię pręerat, ut sibi cederet persuaso. Cũ deinde ad fluuiũ accessisset: quo ĩ loco Lepidus exercitũ tenebat: non uallo: aut fossa suos circũsepsit: quasi amico propius castra metaretur. Oratores itaq; inter eos crebro commeabant, cum Antonius amicitiam erga illum: gratiasq; multiformes memorię subijceret: Cęsaris quoq; reliquos amicos singulatim post eum ad concordiam uenturos edoceret. Lepido uero Senatum formidante: qui Antonium ab eo oppuguari mandauisset: q̃q̃ ille se inuitum ad id compelli diceret, Lepidi exercitus Antonij dignitatem ueritus: & nuncios hinc inde commeantes crebro intuens, simplicitatem porro militum eius admiratus, clam primo cum illis admisceri: deinde palam ueluti cum ciuibus: ac commilitonibus uersari cœpit. Tribunis id ipsum prohibentibus, spretis illorũ mandatis, fluuiũ: quo facilius in unũ cõuenirent, nauibus utrinq; additis, ponte iunxerũt. At legio: quę decima appellabat᷑, olim ab Antonio regi solita: quę in castris erãt ad obsequium illius pręparauit. Id pręsentiens Lateresius, uir ex his: qui a Senatu aderant illustris, Lepido rem omnẽ aperit.

Adhortationes Cęsaris ad Ciceronem.

Ciceronis utile consilium: ut insequẽtia ostendent. Vide.

Dilationes creationis consulatus Octauij.

Prosequit᷑ Antonij historiã Appianus.

Culeo Lepidi dux.

Perpropria historia.

Timor Lepidi.

Legio decima.

Lateresius.

Verꝝ illo minus fidei dictis eius adhibente/ exercitū in multas partes diuidere: & ueluti aliqua ex necessitate emittere suadet: ut uel proditionis eorū: uel fidei experimētū caperet. Lepidus copias ī tres partes diuidens/nocte milites egredi iubet/ut quęstorū: qui proximi adesse dicebantur/custodię assisterēt. Illi postrema uigilia egressi/ quasi ad iter arma capientes: quę munitiora castrorū fuerāt inuadūt: portasq; Antonio reserāt. Ipse cōcito cursu/ad Lepidi tabernaculū recta peruenit/cuncto Lepidi exercitu illū permittente: & pacē: misericordiamq; a Lepido erga infelices ciues deposcente. Lepidus ut ex lecto prodierat/discinctus adhuc illis occurrit: & eoꝝ petitioni obsequi uelle annuens/ Antoniū cōplexus est: necessitateq; suā excusauit. Sunt qui eū procidisse corā Antonio existiment/ omnis operis & audacię expertē: quod nec ab omnibus scriptoribus admissū est: neq; mihi ipsi probabile uidet̄ esse. nihil enī hostile ī Antoniū peregerat: cuius timore duceret̄. Sic Antonius denuo ad sūmū potentię euectus est: formidabilisq; adhuc magis hostibus apparuit. Exercitū quidē habuit: quē ex Mutina sustulerat & cū eo equitatū splendidissimū: Tres pręterea legiones cum Ventidio ad iter repperit: & Lepidus simul ad bellū socius accesserat/septem legiones ī armis paratas agens: multitudineq; aliā: & apparatū exercitui haud imparem. In quibus omnibus Lepidi nomen pręerat. Antonius uero cuncta disponebat. His Romę nunciatis admirabilis quędam: & subita animorū mutatio insecuta est: alijs ex ea: qua prius tenebantur audacia collapsis ad timorē: alijs a timore ad confidentiā elatis/uehementius etiam decem uirorum proscriptiones: & mandata cū contumelia explodebantur: & consulum creationes instantius fiebant. Senatores quid agerent incerti ne in unum Cęsar: Antoniusq; conspirarent formidabant. Clam itaq; ad Brutū: & Cassium a seipsis/ Luciū: & Pansam ueluti ad spectacula in gręciā proficiscentes miserant: poscentes/ut quoad liceret statim illis auxiliū afferrēt: acersirentq; e libya ex tribus legionibus duas:

Proditur Lepidus a suis.

Conciliatio Antonij cum Lepido.

Formidabilior Antonius.

Mutatio reipublicę.

Senatorum timor.

Lucius.

Pansa alius.

quas Sextius agebat: & tertiā Cornificio ab eo dari postularet:
alterius Libyę pretori: & qui Senatui obsequebat̄. Sed cum &
hos Caio Cęsari cōmilitasse intelligerēt: & omnia illius suspe-
cta haberēt/ ob rerū ambiguitatē ad hoc consiliū delati sunt. Ut
quia nouū Cęsarē in primis uererent̄/ ne se cū Antonio cōiun-
geret/ pretorē eū denuo in Antoniū satis indecēter cū Decimo
crearūt. Verū Cęsar assiduis cōtumelijs/ eius exercitū ira subla-
tum intuens/ in eos concitabat/ q̄ prius q̄ e prima quinq; mille
drachmas sibi pollicitas assumeret/ ad secūdā truderet̄ expedi-
tionē: docuitq; ut ad Senatū mittētes/ id milites exposcerēt. Illi
uero turmarū duces premisere. Quibus Senatus cū ad hęc in-
structos uenisse sciret/ quid intenderet/ p legatos alios uelle in-
nuere respōdit: misitq; quos ipse uicissim instruxisset. His mā-
datū erat/ ut duas legiones: quę ab Antonio recesserāt priuatim
a Cesare cōuenirēt: edocerentq; ne ī uno duntaxat spem appo-
nerēt: sed Senatū: qui potestatē īmortalē haberet solus/ potius
sequi uellent. Accederēt itaq; ad Decimū: quo ī loco pecunias
ipsis allatas inuenirēt: & hęc simulantes dicere/ etiam dimidiū
muneris ad eos attulisse. Decē preterea uiros ad distributionē
creauerunt: quibus nec undecimum addidere Cęsarem. Lega-
ti legiones separatim a Cęsare alloqui non ausi/ infecto nego-
cio reuersi sunt. Tum Cęsar ad exercitum uerba facturus/ non
interpositis aliorū uocibus: sed p se ipse loqui statuit. Congre-
gatis itaq; in unū omnibus in mediū progressus/ quas a Senatu
contumelias: iniuriasq; pertulisset/ ex ordine disseruit. Insultū
porro in Cęsarianos omnes ab illo factū: cū singulatim eos op-
primere studeret/ palā rettulit: monuitq; ut sibi ipsis pręcaue-
rent concitatis in ducē/ ex sorte iudicatū hostē: & ab alijs ad alia
cōpulsis bella/ ut uel funditus interirēt: uel ad inuicē cōtende-
rent. nam pręliū apud Mutinā cōmune omnibus/ duabus solū
legionibus attributū esse ut eas ad seditionē: rixamq; cōcitarēt.
Nostis quippe inquit: ob quę Antonius nuper debellatus est:

Cornificius.

Contra consilium.

Exercitu ira sublato Cęsar quid.

Turmarum duces ad Senatum.

Senatus responsio per legatos.

Fallacia.

Aliorū decē uirorum creationē attēde cur.

Pulchrā & pproprīā lege historiam.

Legatorū reditus ad Senatum infecta re.

Octauij ipsius ad exercitum contra Senatum uerba.

Calumnia.

qualiaq; in urbe Pompeiani subinde moliti sint contra nō nullos: qui munera a Cęsare sumpserūt. Quid igit᷑ tutū uobis futurū creditis eorū: quę ab illo suscepistis/ agrorū scilicet: pecuniarū: aut salutis meę/ percussorū cognatis: atq; amicis ī Senatu dominantibus? Ego finē qui mihi obuenerit/ ultro admittam. Optimū quippe pro parente depugnantē pati. pro uobis uero tot: talibusq; uiris/ mei: & parentis gratia periclitātibus ī unū: non mediocriter timeo. Me siquidē ab omni ambitione uacuū esse scitis: ex quo ducē a signis uobis statuentibus nō admiserim. Vnū autē nunc solū uideo uobis: mihiq; salutare. si cōsul uestra ope declaratus sim. Quę enī a parēte meo uobis prębita fuere/ firma pmanebūt. Colonias quę adhuc debent᷑ uobis/ assequemini: & pręmia uicissim nanciscemini integra. Ego percussores ī causam agens/ alia uobiscū dissoluam bella. Quibus dictis exercitus promptissime uocē extulit. Tunc igit᷑ turmarū duces iterū ad Senatū mittendos statuere: qui consulatū Cęsari dandū postularēt. Senatu ętatem eius accusante/ illi quę edocti fuerāt exponūt. Coruinū iamp̄ridē ętate iuniorē gessisse consulatū. Dehinc Scipiones/ primū: ac secundū/ cū uterq; adolescens adhuc esset/ multa patrię adeptos esse. Ad nouiora deinde progressi/ Pompeiū magnū Dolobellāq; protulere. Ipsi etiā Cęsari per decenniū ante tēpus cōcessum esse/ ut consulatū peteret. Hęc ducibus confidentissime referētibus/ nō sustinentes quidā ex Senatoꝝ numero/ turmarū duces tanta audacia inniti: obstrepere illis cœperunt/ quasi pręter militarē modum: honestatemq; loquerentur. Quę cum intellexisset exercitus/ maiore adhuc ira flagrare cœpit: seq; ad urbem deduci conclamauit: ueluti Cęsaris filium singulari alia electione facturum consulem. Multis deinde laudibus superiorem Cęsarem ornare pergit. Quem cum Cęsar tanto impetu efferri uideret/ confestim ab ipsa congregatione octo peditum legiones: equitatusq; sufficientem numerum: & quęcunq; alia opportuna legionibus:

Astute Cęsar.

Finis uerboꝝ Cęsaris.

Turmarū duces iterū ad Senatum missi.

Postulationes: ac replicationes attende.

Aetas denuo quid agit.

Coruinus: & Scipiones Cęsare iuniores cōsulatum gessere.

Pompeius magnus.

Dolobella.

Cęsari per decenniū ante tēpus concessū ut cōsulatū peteret.

Quorundā Senatorū impatientiam lege.

Cęsaris astutia.

ad iter mouet. Superatoq; Rubicone fluuio/ex celtica in Italiã: queãdmodũ & parens eius ad ciuile bellũ pertransiuit/ copias omnes in duas partitus acies: ex quibus primam paulatim sub/sequi iussit: alterã: quę potior fuerat/ celeri gressu secũ duxit: imparatos adhuc deprehẽdere festinans. Et iam pecuniarꝫ pars obuiã ipsis ferebat: quas Senatus ob militũ pręmia pręmiserat. Veritus itaq; latores earꝫ Cęsar/clam emittit: qui illos deterre/rent: Qua ex causa pecunias retro ferentes/ abiere fuga. Re in urbe nũciata/tumultus cõfestim: ac trepidatio ingens orit̃/mul tis nullo ordine hinc inde discurrentibus: & mulieres: paruu/losq;: & quęcũq; alia preciosiora ad agros: & munita urbis loca deferẽtibus. Non enĩ satis cognitũ erat/an cõsulatũ dũtaxat ap/peteret. Sed cũ exercitũ ira concitũ urbi inferentẽ/ ciues audi/uissent/ad uniuersa trepidabãt. Senatus porro ultra modũ for/midine correptus est/ nulla in armis pręsidia parata obtinens. Mutuo igit̃: ut ĩ trepidationibus consuetũ est/querelas emitte/bant. Non nulli exercitũ: quẽ cõtra Antoniũ eduxerat/ contu/meliose eidẽ ereptũ fuisse querebãt. Alij suspitionẽ in trium/pho habitã/cũ nihil iniquũ deposcisset. Quidã inuidiã in diui/sione pecuniarũ ultro additã. Non nulli/q; nec undecimũ eum ascripsissent. Plurimi/q; pręmia nec celeriter: nec perfecte tra/dita essent/ exercitũ arma sumpsisse aiebãt. Inter omnia cõten/tionẽ nõ in tempore adhibitã damnabãt. Bruto: & Cassio pro/cul existentibus/ cũ Antonius: & Lepidus in lateribus adhuc hostes morarentur: quos cum Cęsari conciliari uelle animad/uerterent: denuo in maius augebatur timor. Cicero qui prius eos adhortari: & instituere solebat/nullo in loco uisebatur. Su/bito omniũ ad omnia mutatio facta erat. Et iam pro quingen/tis supra duo mille drachmis/ duabus legionibus exhibendis: quinq; mille: easq; legionibus octo distribuendas suadebant. Cęsarem decem uirorum loco ad diuisionem eligendum. Ab/senti quoq; ut consulatũ petere liceret permittendum. Legati hinc inde uolitabant: qui hęc illi summa celeritate nunciarent.

Rubicon fluuius.

Consilium aduerte in pecuniarũ latores.

Tumultus urbis.

Senatus timor.

Querelę ciuium.

Opiniones de Cęsare cur exercitũ urbi in/ferret.

In Ciceronẽ attende.

Senatus consilium.

Non cõsueuisse cõsulatum petentes per uim crassari.

Attende.

Hic Ciceronem insectatur.

Ianiculus collis.

Matrem: ac sororem Cęsaris. nota.

Tumultus denuo erigitur.

Quibus ꝑ prius ab urbe digressis/ pœnitentia Senatũ insecuta est: cũ nec tam timide: ac pene muliebriter cõsternari: aut aliã tyrannidẽ sine cęde: & sanguine in urbẽ admitti oportere consuleret. Nõ cõsuesse etenim: qui cõsulatũ peteret ꝑ uim crassari: neq; milites ex tributo patrię imperare uelle. Armari oportere ex his quę interius existerẽt. Leges insurgẽtibus opponẽdas esse: Sperare se neq; illos prolatis legibus patrię illaturos arma. Sin inferrẽt/ obsidione tolerãdũ: quoad Decimus: & Plancus accessissent: Satiusq; esse usq; ad mortẽ depugnare/ q̃ ultroneam subire seruitutẽ. Vetera etiã romanorũ consilia: & tolerantiã ꝓ libertate habitã/ cũ nihil pro illa cõmutandũ censuissent referebãt. Duabus uero legionibus/ ea die i portũ accedentibus ex libya/ deum ipsos pro libertate adhortari arbitrabant. Pœnitentia itaq; ducti/ omnia: quę statuissent denuo reuocare pergũt. Cicerone iteꝝ inter eos apparente/ uniuersi quoq;: qui per ętatẽ arma ferre poterãt/ ad bellũ scribebant. cũ quibus legiones duę ex libya ꝓfectę: equites insuper mille: & legio alia quã Pansa reliquisset huic numero adijciunt. Omnesq; huiusmodi copię per partes diuidunt. Nam pars collem: qui Ianiculus dicitur: in quem pecunię omnes collatę fuerant/ insederat: pars fluminis ripam tuebatur: Diuisis inter eos: qui per urbẽ fuerant prętoribus/ alij scaphas: ac rates quę in portu morabantur: resq; in ipsis existentes adseruabant/ si forte uicti illis indiguissent ad maris fugam. Et hęc magna audacia: celeritateq; peragentes/ Cęsarem ecõtra deterrere: aut ab exercitus fiducia ad consulatus petitionem uertere: aut potenter se ab his tueri: & pręsentem sortem immutare posse existimabant: donec pro libertate bellum gererent. Matrem autem Cęsaris: ac sororem neq; palam neque occulte inuenire poterant. Tumultum itaq; denuo erexerant/ tam magnis defraudati obsidibus: ueluti Cęsarianis minime ad eos inclinantibus: qui tam diligenter eas occuluissent. Quibusdam e legatorum numero adhuc Cęsari assistentibus/ omnia in contrarium mutata esse nunciantur.

Qua ex causa legati illũ relinquentes/ nõ sine rubore ĩ urbẽ re-
diere. Cęsar exercitu adhuc magis cõcitato/ sũma celeritate edu
cit agmen/ ne quid mulieres mali paterent. Ad populũ quoq
tumultuantẽ/ nõ nullos ex equitibus pręmittit: qui neminem
trepidare ulterius moneant. Exultantibus itaq uniuersis: quę
ultra quirinalem collem sita sunt inuadit loca: nullo ad manus
accedere aut insidentẽ ꝓhibere auso. Alia igit admirabilis mu-
tatio cõfestim cernit/ Illustribus uiris ad illum cõcurrẽtibus: &
uicissim salutantibus. Subsequente deinde populari turba: quę
militũ dispositos ordines ueluti pacificos ambiebat/ Cęsar exer
citũ eo ĩ loco derelinquens/ postridie uersus urbẽ/ gressum mo-
uet: sufficienti custodũ stipatus manu. Interea ciues ꝑ uniuer-
sum iter separatim aduentabant: salutabãtq/ nullo blandiciarũ
aut obsequij q̃uis infimo genere omisso. Mater uero: ac soror
in templo Vestę residentes cũ uirginibus sacris/ summa alacri-
tate illi occurrunt. Et tres legiones/ spretis eorũ ducibus/ ad illũ
emisere legatos: & se illi tradidere. Ex pretoribus earũ Cornu-
tus seipsum interemit. Reliqui fidei: & sponsionibus eius ob-
sequẽtes/ cũ illo cõuenere. Cicero his intellectis/ ꝑ amicos Cę-
saris/ ut ad illum tute proficisceret/ impetrauit. Cũq in cõspe-
ctũ eius peruenisset/ excusationẽ protulit: cõsulatus quoq sua-
sionẽ: quã in Senatu ob ipsum ędidisset/ ad cęlum extulit. Cę-
sar autẽ cauillo usus/ hoc solum rettulit/ eum postremũ ex om-
nibus amicis/ ad se uisendũ: salutandumq uenisse. Nocte dein-
de subito rumore ędito/ duas ex legionibus Cęsaris/ Martiam
scilicet/ & eam: quę quarta dicebatur/ in urbem transire uelle
ꝙ ex insidijs bellum patrię inferre recusarent/ pretores confe-
stim: ac Senatus omnis/ rumori fidem pręstitit. & q̃q̃ finitimus
Cęsaris esset exercitus/ rati his fortissimis legionibus/ reliquis
copijs eius obstare posse: donec alia aliunde ad eos potentia ac-
cessisset/ nocte adhuc instante Aciliũ Crassum in Picenũ tran-
sire iubent: qui exercitũ pararet: ac quendã ex Tribunis Apu-
leium/ concito cursu ad populũ misere/ felicia illi annunciantẽ.

Legati delusi.
Iterata Cęsaris astutia.

Quirinalis collis: qui recte uersus flamini-am respicit.
Aliam admirabilem attende reipublicę mutationem.

Templum Vestę.
Fauor Cęsaris.
Cornutus.

In Ciceronem.

Cęsaris cauillum in eundem. lege.
Martia: & quarta Cęsaris legiones.

Acilius Crassus.
Apuleius Tribunus.

Senatus quoq; eadē nocte ad consiliū cōuenit: Cicerone eū ad portas cū leticia summa: hilaritateq; suscipiēte. Rumore demū ut inani euanescente, in lecticā sublatus fuga euasit. Cesar hac fama compulsus ad risum, exercitum propius admouit urbi, in campū: qui marcius dicit̄. Nulli tamē pretorū succensuit: neq; Crasso qui ad tabernaculū eius usq; percurrerat: q̄q̄ ad id inductus esset. Postremo cum captus aspectu miserando, ad presentiā eius delatus supplicaret, ad benignitatis famā: atq; clemētie pepercit omnibus. Verū posterius morte mulctauit: pecunias publicas in Ianiculo repertas aut alibi in unū cōferre iubens: & quas, Cicerone ꝑ prius exigēte, inscriptas fuisse nouerat: exercitui distribuit: duo mille & quingētas drachmas unicuiq; exhibens: residuū quoq; pollicitus impēdere. Et hec agens urbe abstinuit: quoad cōsules electi crearentur. Electus est autē & ipse consul cū Quinto Pedio: ut uoluerat: qui portionē Cesariane hereditatis sibi dereliquit. Postremo ut consul urbē ingressus est: sacrificauitq;, duodecim uulturib᷒: quot olim Romulo cōdenti urbē, euenisse referunt intersacrificandū apparentibus. Perfectis sacris iterum se parenti in adoptionem dedit ex lege Curiacia. Est autem id a populo in adoptione confirmari. Curias quidem romani, tribus: aut plebem per partes diuidentes solent appellare: quemadmodū & greci fratrias dicunt. Legalior quippe a romanis ad eos: qui parentibus carent huiusmodi habetur mos: Licetq; ipsis eque ac legitimis filijs, adoptantium affines ac libertos secum ducere. Caio autē Cesari: ut alia splendida, sic liberti plures: & dites aderant: quibus potissimū Cesar prima in adoptione ex testamento facta indiguisse uisus. Alia item lege, Dolobellam ex hostium numero exoluit: & ut cause in percussores Cesaris haberi possent edixit. Et statim accusationes, cōscribentibus Cesaris amicis in eos fieri cœpte: qui manus intulissent: aut illis solum ignouissent: Nam quibusdā id inscriptū est: Non nullis, ꝙ nec peregre cessissent cum Cesar extinctus est. Omnibus demum una die diffinita

Ciceronis fuga.
Campus martius: testimonio Appiani ut alias scripsit, extra urbē fuit. Campus uerisimile inter uiā flaminiā: & pontem Miluium.
Benignus hic Cesar.
Consulatus occupatio ab Octauio.
Octauius Cesar: & Quintus Pedius cōsules.
Sacrificia.
Duodecim uultures attende.
Romulus.
Cesar consul creatus iterū parenti in adoptionem datur.
Lex curiacia.
Quid curie a romanis
Fratrie cognationes uide in Homero.
Adoptantium mos.
Caij Cesaris liberti plures.
Acta per Octauium consulem lege.
Dolobella hostis exolutus.
Mutatio status.

p pręconē ad iudiciū/destituta causa inuicē capti sunt/ Cęsare iudicia ipsa asseruante: neq; ullo iudicij absolutionē obtinente/excepto uno ex illustriū numero: qui nihil tum quidē perpessus est. uerū paulo post cū cęteris morti traditus. Visus est & his diebus Quintus Gallius Marci Gallij frater: qui Antonio cōuenerat urbis pręturā agens/ a Cęsare Libyę pręturā postulasse: & ea adepta insidias struxisse Cęsari. Eius igit̄ pręturā collegę inuasere. Populus domū prędę exposuit. Senatus uero eū morti cōdemnauit. Verū Cęsar ad fratrē ire iussit. Ferūtq; intereundū nusq̄ illū apparuisse. Tam ingentia itaq; operatus Cęsar ad Antonij cōciliationē cōuertit animū. Certior iam factus uiginti legiones in exercitu Bruti cōuenisse: & Antonio super his meditatus uti/ ex urbe profectus supra Ioniū sensim carpebat iter: Senatus cōsulta opperiens. Pedius nempe absente Cęsare Senatoribus ne inter se dissiderent: sed cū Antonio: Lepidoq; cōciliarēt̄/enixe suadebat. Illi satis aduertentes/ nō sua patrięue utilitate: sed a Cęsare in Brutū: Cassiūq; conspirationis ineundę causa/ huiusmodi cōciliationē queri: tandē ex necessitate cōuenere/ ut decreta quę in Antoniū Lepidūq; & eorū milites/ ut hostes perscripsissent hactenus/ dissoluerent: & ad eos pacifica alia pręmitterēt. Pro quibus Cęsar ad illos scribens cōgratulatus est. Antonio preterea se adiutorē/ si opus foret ī Decimū ultro obtulit. Illi uero parib⁹ blandicijs Cęsari adulabāt̄: & uicissim collaudabāt. Itaq; Antonius ad illū scripsit/ Decimū se omissurū esse eius gratia. Plancū autē sui propria: & cū illo se cōiuncturū fore si placeret. Tam magna ad inuicē sibi pollicebant̄. Persequēte Decimū Antonio/ Asinius Pollio ad eum uenit/ legiones duas in armis agens: Plancumq; cū illo reconciliare studuit: Qui tribus stipatus legionibus ad Antonium se cōuertit/ sic ut ingentibus copijs iam pręsideret Antonius. Decimo legiones decem aderant: quarum quattuor cęteris bellicosiores/ iampridem fame: morboq; tabuerant: electorum uero nuper sex supererant: uerū ignauę ac laborum inexpertes.

Crudelitatem nota hic Cęsaris in quosdam.

Quinti Gallij insidię in Cęsarem.

Cęsaris animus ad Antonij conciliationem.

Discessus Octauij ab urbe cōtra Brutum.

Pedij suasiones ad Senatū absente Cęsare.

Senatus conuentionē attende contra Cęsarem.

Initiū conspirationis Cęsarianorum.

Subitam uide ducum mutationem.

Persequit̄ Antonius Decimū.

Asinius Pollio clarissimus orator.

Decimi fuga.
Rauena.
Aquileia.
Rhenus fluuius.
Fuga copiarum De/cimi ad Cęsarem: & Antonium.
Relinquitur Brutus a suis.
Infelicem attende ca/sum.
Capitur a latronibus Decimus: & ad Ca/millum ducitͬ: & a Camillo ad Anto/nium.
Antonius sortẽ Bruti miseratus mandat nihilominus a Ca/millo interfici.
Decimi finis.
Trebonius.
Annus cũ dimidio a nece Cęsaris ad mortem Decimi.
Minucius Basillus.
Punitionem attende.

Quamobrem pugnam inire ueritus/fuga se ad Brutum in Ma/cedoniã statuit cõferre: iterq; nõ per superiora alpium: sed per Rauennas Aquileiãq; capessere. Cognito deinde Cęsaris aduentu ad illas partes/ multo longius aliud: ac difficilius elegit iter: & per inculta barbarorũ loca/superato Rheno fluuio proficisci instituit: ꝑ quę trãseuntẽ/ primi tyrones ad bellũ electi/ calore inopiaq; deterriti/eum relinquẽtes/ad Cęsarẽ ꝓfecti sunt. Post hos legiones quattuor: quę a principio apud illũ fuerãt/ Anto/niũ sunt secutę: Cętera deinde multitudo/ custodibus corporis exceptis/ex equitibus celtarũ: quibus ille uolẽtibus ad propria redire cõcessit: uiaticũ quoq; ex auro: quod illi superfuerat im/partitus est: & cũ tercentis solũ: qui remanserãt ad Rhenũ per/uenit: cuius transitũ cũ difficilẽ intueret/ cũ paucis destitutus: & ab ijs postea relictus/ decẽ solũ permanẽtibus/ mutata ueste in celtarũ modũ/cũ eorũ linguã pariter calleret aufugit: ueluti quispiã eiusdẽ nationis/ nõ ꝑ iter longius ulterius procedens: uerũ Aquileiã uersus cũ facile obsequentiũ paucitatẽ euadere posse speraret. Captus demũ a latronibus: uinctusq; rogare cœ/pit/cuius principis celtarũ ea gens existeret. cũ Camilli esse in/tellexisset/haud parui Camillũ faciens/ut ad eũ duceret exora/uit. Ille adductũ intuens/palã blandicijs ꝓsecutus est: & qui eũ deuinxissent contumelia coarguit/ ꝙ ob inscitiam tam illustrẽ iniurijs affecissent uirum. Clam uero ad Antoniũ pręmisit. At uero Antonius mutationẽ fortunę nõ nihil miseratus: captiuũ intueri minime sustinuit: Camillũ autẽ admonuit/ ut eo inter/fecto/ caput ad se mitteret: quo uiso a pręsentib9 sepeliri iussit. Hic igitͬ Decimi finis fuit: equitũ Cęsaris pręfecti: & qui ueteri celticę sub illo imperauerat: & in sequenti anno consulatẽ inire dignitatẽ: & alteri celticę pręesse/sub eodẽ electus fuerat: secundus ex percussorũ numero: qui post Treboniũ pœnas de/dit/anno cũ dimidio a nece Cęsaris. Eodem tempore Minucius Basillus & ipse Cęsaris percussor/ a seruis proprijs interfectus est: quorũ nõ nullis genitalia ademerat punitionis causa.

Appiani Alexandrini sophistę bellorū ciuiliū liber tertius finit. Incipit eiusdem quartus. Traductio. P. Candidi.

DVo igit᷑ Caij Cęsaris percussores/ in eorum magistratibus bello superati: in hunc modum dedere pœnas. Trebonius in asia: Decimus autē Brutus inter celtas. Queādmodū uero Cassius: ac Brutus uicissim profligati sint qui in Cęsarē conspirationis uel pręcipui fuisse perhibent᷑: tellurēq; omnem a Syria ad Macedonię usq; fines possidebāt: exercitū pręterea ingentē equestrē naualēq; continebant: armatorum legiones circa uiginti sibi suberant: nauiū ad hęc: & pecuniarū multitudine pollebāt/ quartus iste ciuiliū bellorū liber explicabit. De his quidē Romę publice damnatis ad mortem/interrogationes: inquisitiones: & supplicia omnia proponebāt᷑: qualia nec inter gręcos dissensione & bello laborantes: neq; inter romanos ipsos unq̄ agitata memorię proditū est/ pręterq̄ sub uno Sylla: a quo primum hostes neci damnati fuisse referunt᷑. Marius quoq; eos inquirebat: quosq; inuenisset tormētis afficere solebat. Sylla uero sub pręmiorū pollicitationibus maximis: ac supplicijs occulentes/ simul ab obuio quoq; occidi scripserat. Verū de his: quę a Mario: & Sylla gesta sunt superius meminimus. Quę autē insequūt᷑ in hunc modū referunt᷑ acta. Cęsar quidē: & Antonius ab odio in amicitiā simul cōuenere circa Mutinensem urbem in paruula quadam insula Labinij fluminis: & aperta. Horū cuilibet quinq; armatorū legiones aderant: quas ad inuicē aduersas statuentes cū tercentis solū ad fluminis pontes accesserūt. Lepidus autē ipse progressus insulā perscrutatus est: deinde chlamyde excussa ut uterq; eorum accederet signū protulit. Tunc ipsi tercentos illos cum

Cassius.
M. Brutus.

Sylla primū hostes neci damnauit.
Marius tormentis affecit.

Conciliatio inter Cęsarem: Lepidum: & Antonium.
Mutinensis urbs.
Labinius fluuius.

Lepidi signū attende.

amicis ad fluminis pontes relinquentes in mediū uenere loco aperto ac conspicuo: unaq; consedere hi tres uiri Cęsare mediū locū ob consulatū obtinente. Per duos itaq; dies a mane usq; in uesperā hoc in loco commorantes hęc inter se statuisse ferunt. Deponere consulatū Cęsarem: & Ventidium in residuū anni tempus illum gerere. Cessante consulatu ad directionē intestinarum rerum ex lege decreuere Lepido & Antonio Cęsariq; ut illi per quinquenniū pręessent eo modo quo cōsules pręesse consueuerāt. Sic autē dictatorū loco uisi sunt eos nominasse: fortassis ob Antonij decretū: qui dictatorē creari prohibuerat. Et hos ex nunc ciuitatis declarari principes ad anniuersaria illis ad quinquēniū statuta tempora. Ad hęc gentiū magistratus inter se diuidere: ut Antonius celticā omnē/ sine ulla Pyrenei montis cōtinuatione: quam ueterē celticam appellant obtineret: Huic nempe pręsidere Lepidū: & hiberię ultra hanc. Cęsari Libyam: Sardiniā: Siciliam: & si qua his ī locis inest insula regendas cōmittere. Sic romanoꝝ principatū hi tres inter se uiri partiti sunt: quę ultra Ioniū fuerāt sola postponentes ob Brutum & Cassium: qui adhuc prouincias illas obtinebant. Cassio item & Bruto Antoniū Cęsaremq; inferre bellum. Lepidum in futurū consulatū gerere: & ob ingruentes necessitates in urbe moram agere/ hiberię ob utrosq; pręsidentē. Ex Lepidi exercitu tres legiones cum illo romę permanere. Septem uero legiones Cęsarem: Antoniūq; inter se diuidere ut tres Cęsar haberet: quattuor Antonius cū ad bellum uterq; eorū uiginti duceret legiones: Et iam exercitū spe fultiendū a bello ad uictorię pręmia aliaq; munera assequēda: Incolatuū quoq; dationes urbium octo supra decem Italicarū: quę & substantia & domorū pulchritudine: pauimentisq; pręstarent: quęq; subinde militibus ipsis diuiderent: quemadmodū illis pro earum inimicitia per prius belli iure pertinebant. Erant autē hę & alię urbes & in primis illustriores/ Capua: Regium: Venusia: Beneuentū:

Cōspiratio in uniuersam rempublicam romanam.

Triumuiratus.

Diuisio prouinciarū.

Spes exercitus.

Vrbes olim in Italia illustres & opulentę

Nuceria: Ariminũ: & Hipponiũ. Sic optima: & pulcherrima Italię quęq; exercitibus ascripta sunt. Visum est illis pręterea hostes proprios interimere, ne hęc ipsa statuẽtibus impedimẽtum quirent afferre: & bellum exterũ conficerent. Hęc igitur ab illis decreta: & cõscripta sunt. Reliqua Cęsar exercitibus exceptis: quos ad mortem cõdemnassent, ut consul recitauit. Quę intelligẽtes milites ingenti pręconio extulere: inuicẽq; seipsos ad reconciliationẽ complexi sunt. His peractis multa prodigia signaq; perhorrenda statim romę uisa sunt. Canes luporũ uice ululatus ędidere: iudiciũ sane insuetum. Lupi etiã per forum discurrere: quod animal in urbe minime assueuerat. Bos uocẽ emisit humanã: & infans recens genitus elocutus est. Ex simulacris etiam nõ nulla sudorẽ emisere: alia sanguinem: hominũ ĩmanes uoces: armorũ strepitus: equorũ cursus inspectante nemine audiebãtur. Circa solem porro insolita apparuere signa: & imbres lapidei e cęlo missi: cõtinuaq; fulmina in templis statuisq; deciderunt. Quorum causa Senatus uates: & aruspices ab Etruria iussit acciri. Ex his senior, reges priscos iteꝝ reuerti: omnesq; ut prius subiectũ iri, se excepto referens, tam diu: quoad extinctus est, os: uocemq; pertinacissime continuit. Hi igit̃ tres uiri a seipsis cõstituti: quos morti destinassent, una cõscripsere: ac potentioribus pretermissis, proprios delegere hostes. domesticos eorũ uidelicet: aut amicos, ad necem mutuo sibi ipsis, & tunc quidẽ: & posterius indulgentes. Elegere & alij alios. quidam ob inimicitiã: alij ab offensione solum, aut inimicorũ causa: aut amicorũ inimicitia: aut diuitiarũ excellentia cõmoti, cũ multis pecunijs ad bellum indigerent. Bruto nempe: & Cassio asiaticis redditibus: & tributis assistentibus: Ad hęc regibus: & satrapis illis cõferentibus, Ipsi Europę: & ĩ primis Italię: opibus bellis: tributisq; afflictę: destituti, ob ea: quę popularibus quidẽ ac fœminis exemerant, onera ad summũ usq; adauxerant: uectigalia quoq; fabrorum: & mercenariorum imposuerant. Itaq;

Prodigia Romę.

Lege Virgilium de solis signis.

Mirabile de uate.

Summa crudelitas.

Asiatici belli difficultatem attende.

plerosq; ob habitationũ splendorem proscribentes/omnes fere uel morte: uel bonorũ publicatione damnauerãt. Senatorij ordinis/circa tercẽtos: equestris uero ad duo millia. In quibus/uel fratres: uel patrui ꝓscribentiũ inerãt: aut presidentiũ sub ipsis quicũq; magistratibus: aut alijs ducibus aduersi fuerant. Multitudinẽ itaq; eorũ/cũ a primo congressu Romã accessissent proscripturi uidebant̃. Cum duodecem uiros: uel ut alij referunt septẽ supra decem ex potentioribus neci condemnassent: inter quos & Cicero fuisse dicit̃/ cõfestim: qui eos interficerẽt romã premisere: ex quibus quattuor primo impetu ĩ couiuijs: occurribusq; interempti sunt. Sed cũ in perquirendis reliquis ubiq; scrutarent̃/ domos: templaq;/ subito tumultu per noctẽ cuncta replebant̃. Clamores ad hec: & discursus cum heiulatu/ ueluti capta in urbe undiq; strepebãt. Nam cũ cognitũ esset/uiroꝝ captionẽ fieri: neminẽq; ex damnatis proscribi prius/unusquisq; ad inquirendũ cum accurrẽtibus una precedebat. Sic desperatis rebus/quidã propria: nõ nulli cõmunia igni subijcere parabãt: aliquod insigne facinus prius agere q̃ ab ullo pati meditãtes & fortassis effecissent/nisi q; Pedius ipse preconibus assumptis urbem peragrare coepit: eosq; ĩ lucem sperare monuit: quoad diligentius cuncta percepissent. Orta demũ luce preter trium uirorum sententiã/septẽ & decem uiros proscribi iussit: quos ciuilium malorũ causam attulisse existimans/ solos ab illis damnatos fuisse crederet: fidemq; ceteris publice subinde prestitit: que decreta fuerãt penitus ignorans: eademq; nocte labore: caloreq; confectus mortẽ obijt. Ingressi sunt autẽ hi tres uiri per tres separatim dies unusquisq;/ Cesar: Antonius: & Lepidus militaribus ordinibus instructi/una armatorũ legione quemlibet eorũ comitante. Cũ in urbe extitissent/ confestim urbs ipsa armis: signisq; ꝑ opportuna loca dispositis oppleta uisebatur: ac subito in medio ipsoꝝ concio parata astitit. Tribunus Publius Titius legem protulit/ cõsulatũ sub presentiũ trium uirorũ

Cicero damnatus.

Tumultus urbis priore maior.

Pedius.

Mors Pedij.

Publius Titius Tribunus.

cōstitutione in quinquenniū uacare/ Antonij scilicet: Lepidi: & Cęsaris: qui pari modo/ ac cōsules illū obtinerent. Hos quispiam grecoꝝ aptatores cōmode diceret: quod Lacedęmonij rei publicę subiecta disponentibus imposuere nomen. Nullo itaq; interuallo ad approbationem posito: nullaq; insigni die ad censendū pręstita legē proposuere: ac nocte unica supra septem & decē: quos prius diximus centū: & triginta uirorū proscriptiones per uaria urbis loca prolatę sunt. Nec multo post/ centū: & quinquaginta illis additę: & continue ex prius damnatoꝝ: aut pręnominatorū numero/ ob ignorantiā aliquis tabulis adijciebat: qui iusticię opinione neci traderet. Cunctoꝝ capita ad triū uiros diffinito pręmio deferri iussum. Erat autē pręmiū: libero argentū: seruo libertas & argentū: omnesq; propria ad inquisitionē proferre cogebant. Et qui uel suscepisset aliquem: aut occuluisset: aut inquiri prohibuisset/ pari pœna tenebatur: Licebatq; uuicuiq; istorū: quę uoluisset pari pręmio indicare. Fuit autē proscriptiōis tenor huiusmodi. Marcus Lepidus: Marcus Antonius: Octauius Cęsar cōmunia aptare statuentes: & i melius cōponere/ ita fant. Si nō ob infidelitatē perditissimi homines deprecantes/ misericordia digni habiti fuissent: eaq; adepta benefactoꝝ suoꝝ inimici: & subinde insidiatores effecti essent: neutiq; Caiū Cęsarē interemissent: quos ille iure belli captos: misericordia saluos pręstitit: & amicorum loco sibi statuens/ ad prouincias: honores: muneraq; cōfestim impulit: neq; nos inimicos his cōtumelijs: & scriptis/ hoc i loco repente facere coacti essemus. nunc autem ex his: quę in nos moliunt: & eorū causa quę Caius Cęsar perpessus est/ implacabilē beniuolentię intuentes esse maliciam/ potius hostes nostros pręuenire/ q̄ ab illis quicq̄ pati pręeligimus. Et ne quis id facinus iniquū: aut crudele: aut nefandum arbitretur/ in Caiū: & nos/ qualia perpessi sumus cōuertat oculos. Caiū nempe imperatorē: & sacrorū principem: & quę formidabiliores romanis fuerāt abolentē gentes:

Lex.

O miseram ciuitatem.

Proscriptionis tenor.

Laudes Caij Cęsaris.

easq; ditioni suę summittentē: & uiroꝝ primū super herculeas columnas/ innauigabile quondā mare pertentantem: & romanis incognitas aperientē terras/templi in medio: quod Senatus appellatur/in conspectu īmortaliū deorū/uulneribus tribus: & uiginti fœdatū cōfecerūt: qui bello ab illo capti: saluatiq; fuere: heredes quoq; substantię eius nō nulli ascripti. Quos reliqui in eodem cōstituti odio sceleratissimos hos uiros/ suppliciorꝝ uice ad principatus: ꝓuinciarūq; administrationes pręmisere: quibus abutentes illi publicas diripuere pecunias: & ex ipsis exercitū in nos comparant: aliū quoq; a barbaris expostulant/ principatus nostri cōtinue inimicissimis: a quibus pleręq; romanis subiectę urbes/ ꝙ illis non paruissent flammis traditę sunt: alię dirutę aut funditus euersę: nō nullę metu impullę/patrię cōtra nos inferre bellū. Verꝝ nos quosdā iam ex illis supplicio affecimus. reliquos deo fauente pœnas cōfestim pendentes cōcernetis. Maximis quippe nobis cōcedentibus: & sub manus existentibus prouincijs/hiberia & celtica: & his: quę domi sunt/superest adhuc nō cōtemnendū: & triste opus/ cū his: qui ultra mare incolunt Caij percussoribus/in uos externū meditātibus bellū: ut nec tutū rebus uestris: neq; nostris arbitremur/alios post terga relinquere hostes: qui in absentia insidient̄ nobis: & euentus belli in tempore obseruent: neq; ob hos iterū retardare in tanta celeritate/ęquū magis putamus esse/ q̄ eos cōfestim e medio tollere. Hoc enī cōtra nos incipiente bello/cū hostes nos: & exercitus: qui nobiscū erāt uicissim decreuissent ipsi/ tot ciuiū millia nobiscū profligarunt/ nō deorū indignationē: nō hominum inuidiam multifacientes/ cū tamen nos nulli multitudini succenseamus: neq; hos hostes omnes delegerimus habendos: qui nobiscum contenderunt: aut insidias nobis struxerunt/ nō diuitiarum causa: aut facultatū: aut dignitatis: nō ꝙ alter ante nos imperator interemit: dum urbē huiusmodi ciuilibus constitueret in rebus: cui bene successisse fantur ob felicitatem/ q̄q̄

Mare innauigabile.

Barbari.

Bellū in Brutū nota.

De Sylla credo loquitur.

necessitate urgente tribus plures q̃ uni opus sit adesse hostes. Veꝝ solos ignobiliores: & pręcęteris maloru͂ causam preferentes ulciscemur. Et hęc non minus uestri causa q̃ nostri. Necesse quippe est nobis dissidẽtibus uos omnes ĩ medio dira perpeti: necesse est & exercitui iniuria affecto: cõturbatoq;: & hostiliter proscripto a cõmunibus inimicis nostris solamẽ aliquod afferre. Sed cu͂ potẽtes simus quoscu͂q; libeat impetu primo capere: proscribere eos prȩeligimus potius q̃ inopinãtes pręuenire: & hoc uestri causa ne ab armatis: & ira concitis plus obnoxijs inferat̃ pœnę: sed ut numero diffinitos nomine tenentes ab alijs mandato abstineãt. Optima igit̃ fortuna eoꝝ qui huic scriptioni minime subscripti eru͂t. Nullus ergo aliquẽ suscipiat: aut occultet: aut aliquo pręmittat: neq; pecunijs cõfidat ut uel saluet aliquẽ: uel adiuuet: aut cu͂ illo sentiat. Hunc quidẽ nulla occasione: uel uenia admittentes in proscriptoru͂ numeru͂ ponemus. At qui interemptoꝝ a se capita nobis apportarit si liber fuerit: quinq; supra uiginti mille drachmas ꝓ quolibet accipiet. Seruus ultra proprij libertatẽ corporis decẽ mille drachmas atticas & ciuilitatẽ heri sui cõsequet̃. Eadem indicãtibus pręmia aderunt: ac nemo ex his: qui acceperit ĩ cõmentarijs nostris perscribetur ne manifestus ulli sit. In hunc modu͂ triu͂uiroru͂ proscriptio annotata est: quantu͂ ex latina lingua in gręcã licuit transferre. Primus igit̃ ex proscriptoribus Lepidus fuit. Ex proscriptis uero primus Paulus Lepidi ipsius frater. Secundus deinde proscribentiu͂ Antonius: & secundus ex proscriptis Lucius Antonius eius patruus. Hi etenĩ primi hostes eos iudicauerãt. Tertius uero: & quartus fuere: qui in altera tabula in futurum consules creati fuerãt Plancus: & frater Plocius: & Asinij socer Quintus: qui neutiq; secundum dignitatẽ cęteris magis proponebantur q̃ ut timorẽ: & desperationẽ omnibus incuterent cu͂ neminem liberari posse existimarẽt. Erat & inter proscriptores Thoranius a nõ nullis Cęsaris procurator habitus: Et simul cu͂

Magna crudelitas sub pietatis specie.

Malefactoru͂ pręmia.

Traductionẽ attende.

Proscriptiones optimatu͂ & interitus.

Thoranius.

bis proscriptiones ueteres cōtinebantꝰ. Omnes porro urbis exitus: aut portus: aut stagna: aut lacunę: aut quodcunq; aliud ad fugā suspitiosum inerat: aut ad latendum per prouinciā profugis patebat/ a turmarū ducibus obsidebatꝰ: quibus perscrutari omnia: & discurrere iniunctum fuerat. Et hęc uno impetu simul facta sunt. Statim igitur ꝑ prouinciam omnem: ac ciuitatem: ut quisq; quod sperauerat adeptus fuerat/ hominū captiuitates plurimę: subiteq; perpetrabantꝰ. Varij ad hęc necis modi: capitum abscisiones mercedis gratia conspiciebantur: Fugę turpissimę: & cultus prius illustribus insueti: cum nō nulli puteos subirent: alij subterraneas specus: & immunda quęq;: quidam per fumi exitus: aut sub tectis tegulis operti/ miro silentio laterent: nō minus percussoribus mulieres: puerosq; formidantes: qui nō satis beniuole erga eos se habebant. Erant qui libertos uererēt: ac seruos: aut fœnorū debitores: aut agris suis finitimos ipsorū desiderio timerēt. Insurrectio itaq; omniū quanta prius unq̄ ubiq; aderat. Subita: & nefanda mutatio omni ī loco uisebatur/ Senatorū: aut consulū prętorū ue: aut tribunorū: aut magistratus discurrentiū: aut qui in illis erant ad pedes seruoꝝ suorū procidentiū cū clamore: & heiulatu: & seruos proprios dominos: saluatoresq; appellantiū. Quę res eo miserior uidebatur: quo deiecti nulla misericordia ab ullo leuarentꝰ. Propria uniuscuiusq; malis referta erant: nō queadmodū ī seditionibus aut belli captiuitatibus. non enim ut illis aduersariū: aut hostē metuentes domesticis se crediderant. Cęteꝝ eos percussoribus magis formidātes: quos nec ī seditionibus: aut bellis ueriti erāt tunc maxime timebāt/ cū repente ex necessarijs hostes effectos cernerēt/ uel ob simultatē: uel munerū promissionē: uel ob repositū ī domibus aurū atq; argentū. Infidus quippe unusquisq; in domesticos effectus erat: & ꝓpriā utilitatē beniuolentię eoꝝ antetulerat. Fidi autē: & beniuoli/ nō auxiliū afferre: nō celare aliquē: aut cū ullo cōuenire audebāt ob suppliciorū crudelitatē

Crudelitas maxima.

Domesticorū pauor.

Nota.

cum eorũ mentibus septẽ: & decem uirorũ prius interemptorũ insideret timor: & nullo proscribente. Verũ quibusdã repente insurgentibus quilibet similia sibi expauesceret: & inuicẽ conspirarent, cũ in proscriptionibus nõ nulli uniuersis statim traditi essent: alij nulla de se cura habita, ad lucra: prędasq; cõuersi, alios ad percussorũ mercedẽ uenabant̃. Ex reliqua autẽ multitudine, quidã ad occisorũ domos spoliandas accurrebant: quę utilitas a consideratione pręsentiũ malorũ eos auertebat: Alij moderatiores benignioresq; ex stupore coborruerãt: eratq; illis admirabile animo uoluentibus, alias quidẽ ciuitates a seditione disiectas a concordia seruatas extitisse. hanc uero seditione principũ turbatã, concordia ĩ hũc modũ corruisse. Nam & qui interfectoribus opem attulissent: & qui minime afferrent una interibant: quasi ab illis nullã iniuriã accepissent. Erant qui se spontanea fame conficerẽt: qui laqueis finirẽt uitã: qui se aquis ĩmergerẽt: aut e tecto pręcipites darent: aut igne se absumerẽt: aut iugulatoribus se offerrent. Erant qui acersiti retardarẽt: alij qui se occulerent: indecoreq; deprecarent̃. Quidã qui malum a se propulsarent: quidã qui precio acersirent. Alij porro pręter trium uirorũ sententiã aliorũ inscitia ab insultu necabantur: & clare non proscriptus neci traditus inspiciebat̃: q cadaueri caput assisteret. Nam proscriptorũ capita ante tribunal ĩ foro ponebant̃: quo in loco afferentes preciũ accipere opus erat. Aliorum quoq; studiũ: & uirtus eminebat, cum mulierũ: tum filiorum: fratrum: seruorumq; seruantiũ plurima: aut machinantium: & una morientiũ: cum quę optarẽt perficere nequissent. Non nulli interfectoribus suis uitã adimebant. Ex fugientibus pręterea quidã naufragio peribant: omnibus conatibus ipsorum aduersante fortuna. Alij pręter cunctorũ opinionẽ ad urbis magistratus: bellorũ pręturas: triumphosq; reuertebãt̃. Sic tempestas illa admirabilis omnibus emicuit. Et hęc quidẽ non priuata in urbe: aut minimo in regno: sed potentissimo gentiũ

Vrbis confusionem attende.

Varia mortis genera.

Fortunę uarietates.

cunctarũ: marisq; dominatu cõmouit deus a longe/ in hunc: in quo nunc est disponens principatũ. Fuere & similia alia in ipsa urbe sub Sylla: & ante illum sub Caio Mario: quorum uicissim clariora mala in his: quę de eorũ gestis scripta sunt ędidimus: ita ut insepulta maneant. Hęc autẽ triũ uirorũ gesta existima/ bit quispiam unius potissimũ intuitu: cuius uirtute: ac fortuna imperiũ in stabilẽ sedem cõstitutũ est: genus quoq;: ac nomen eorũ: qui sub ipso nunc sunt derelictũ fuit/ longe fuisse clario/ ra. cuius splendida opera ipsius manu facta: quę memorię ma/ gis cõmendata sunt/ quoniã posteriora fuere/ referam subinde. Nunc autẽ nõ omnia: non enim relatu digna/ interitus: fugęq; priuatorũ: & q nõ nullis a triũ uiris reditus concessus sit: & eo/ rum qui rediere ignota uita: uerũ quę admirabiliora in primis extitere/ maxime ut ex eorũ cõsideratione pręscriptis adhibeat fides/ in pręsenti edisseram. Multa quippe sunt: & quę multi romanorũ pluribus in libris a seipsis conscripserunt: ex quibus modica ipse ex quacunq; specie ad uniuscuiusq; fidem: & pręsentiũ temporũ beatitudinẽ a principio magnitudinis eorum reserabo. Assumpsit autem initiũ hęc clades in ipso statim con/ cursu ĩ urbẽ ab his: qui magistratibus adhuc pręsidebãt: ac pri/ mus ex Tribunis Saluius interemptus fuit. Sacrosancta quip/ pe ex legibus hęc habetur dignitas: & quę plurimũ inter cęte/ ras polleat/ Ita ut nõ nullos ex consulibus aliquãdo custodię in/ cluserit. Et erat hic quidem Tribunus: qui Antoniũ hostem a principio iudicari prohibuerat: posterius uero in omnibus Ci/ ceroni adheserat. Intellecta igitur trium uirorũ conspiratione & festinantia in urbem/ domesticis cõuiuiũ exhibuit: quasi nõ ulterius cum illis sępenumero affuturus. Accurrentibus autem in conuiuium armatis/ non nulli ex accumbentibus cũ tumultu trepidationeq; assurrexere. Cęterũ armatorum dux quiescere omnes iussit. Saluium uero/ ut sedebat crinibus apprehensum: donec conficeret attraxit in mensa: caputq; illi abscidit: & qui

De Augusto.

Principium nefandę historię.

Saluius Tribunus.

De Saluio eodem qui a principio Antoniũ defendit. lege.

una affuerant: ut prius manere perſuaſit/ ne tumultu ędito ſi/
milia perferrent. Sic illi pręfecto abeunte ſtupefacti uſq; ĩ pro/
fundam noctem reliquo Tribuni cadaueri ſilentes aſtitere. Se/
cundus interemptus eſt Minucius pręτor cum in foro comicia
haberet. Audiens etenim armatos ad ſe accurrere/ ſubito proſi/
luit: & interfugiendũ quo in loco latitaret/ mente cogitans mu/
tata ueſte tabernam ingreſſus eſt: clientes cum magiſtratus in/
ſignijs ab ſe abigens. Illi pudore: ac miſericordia cõmoti perſti/
tere: eoq; modo licet inuiti faciliorem inſequentibus ad pręto/
rem pręſtitere aditum. Annalim aliũ ex prętoribus/ dum quę/
ſtorem circũcurrentem: & ſorte electos adhortantem per pue/
rum aduocat/ amici: qui cum eo fuerant: & qui inſignia magi/
ſtratus deferebant deſeruere fuga: in tabulis proſcriptum eſſe
ſentientes. Ille ad clientulũ delatus: qui uilem quandam & hu/
milem domunculam in ſuburbano fere ignotã poſſidebat ſecu/
re in ea latuit: quoad filius ad clientulũ fugiſſe ratus percuſſo/
res eum in locũ ſecũ duxit: & ob id a triũ uiris parẽtis ſubſtan/
tiam adeptus ad ędilitatẽ quoq; ſublatus eſt. Veꝝ poſterius ab
ebrietate redeuntẽ/ milites a caſu obuij: ac propellentes intere/
mere: qui parentẽ eius antea occiderant. Thuranius uero non
iam prętor: ſed pretoria functus dignitate: adoleſcentis impu/
dici genitor: & qui apud Antoniũ plurimũ poterat/ turmarũ
duces deprecatus eſt/ ut necem aliquantulũ differrẽt: donec fi/
lius eum ab Antonio depoſceret. Illi riſu ędito popoſciſſe qui/
dem illũ: ueꝝ pro filia dixere. Id intelligens ſenex/ aliud breue
ab eiſdẽ exorauit ſpaciũ: donec filiam uideret. Qua cõſpecta a
paternis bonis abſtinere iuſſit. Sed nec illã ab Antonio poſtu/
lauit frater. Cõtigit autẽ ut is ſubſtantiã omnẽ ĩ turpibus abſu/
meret: & furti deprehẽſus ex cõdemnatione aufugeret. At Ci/
cero qui poſt Caiũ Cęſarẽ potens admodũ: quantũ popularis
monarchia ualuit/ ĩ urbe floruit/ cũ filio & fratre: ac fratris filio:

Minucius prętor.

Annalis prętor.

Iudicium in filium.

Thuranius.

Cicero uir illuſtris.

omnibus deniq; necessarijs eius: & clientibus: amicisq; proscri-
ptione damnatus est. Is fugiens paruam ingressus ratem maris
tẽpestate deterritus ad proprios agros: quos ob historię huius

Capua.

passionem uidisse memini circa Capuam Italię urbem delatus
est. Tacite igitur accedentibus his: qui illum inquirebãt, quip-
pe prę cęteris ambitiosissime hunc uirũ efflagitabat Antonius:
& Antonij causa q̃ plures corui aduolãtes obstrepere cœperũt:
eundem e somno excitantes: uestem quoq; rostris eousq; attra-
xere e quiescentis corpore: quoad serui id signũ a deo missum
arbitrati lectica impositũ iterũ ad mare per profundam siluam
occulto calle detulere. Multis per partes accurrentibus: inter-
rogantibusq; sicubi Cicero appareret, obuij ob beniuolentiam
misericordiamq; nihil nisi ablatũ fuisse referebant. Verũ cerdo

Popilius Lena: de quo Valerius.

quidam Clodij clientulus, Ciceronis acerbissimi hostis Lenę
turmarum duci cum paucis assistenti callem indicat. Quo co-
gnito insequitur ille: & Ciceronis seruos longe plures, q̃ quos
ipse duceret auxilio adesse cernens militariter admodũ cœpit
exclamare. Ea uoce qui ĩ agris aderant postremi turmarũ duces
aduolant: quos intuentes Ciceronis serui, q̃ pluribus acceden-

Gratus uir.

tibus territi cesserũt. Lena uero qui propriã causam Ciceronis
patrocinio tutatus pœnã effugerat, caput e lectica primus ex-
tulit: simulq; pręcidit: tribus feriens: secansq; uulneribus ob in-
experientiã. Abscidit & dextrã: qua orationes illas luculentis-

Demosthenes. Philippus.

simas in Antoniũ ueluti tyrannũ exarauit, ad Demosthenis in
Philippũ ęditarũ similitudinem. Quo facto nõ nulli in equis:
quidã nauibus pręuecti sunt, ut hęc Antonio primi nunciarẽt.
Lena, sedenti in foro Antonio caput: manũq; Ciceronis a lon-
ge protulit: ostenditq;. Qua ex re exhilaratus ducẽ coronauit:
adornauitq; donis: ducentis scilicet: & quinquaginta millibus
drachmis atticis, q; maximũ: & pugnacissimũ inimicorũ olim
eius occidisset. Caput manusq; Ciceronis ĩ foro ante tribunal p
spaciũ tẽporis pependere: quo ĩ loco & ipse prius orare solitus.

Ad id spectaculū multi audiētes uisendi causa cōuenere. Ferūt & ī die Antoniū Ciceronis caput ī mensa tenuisse. demū satiatū animo ab hoc nefando spectaculo abstinuisse. In hūc modū Cicero eloquentia admirabilis prȩter cȩteros in hanc ȩtatē usq; & qui cōsularē dignitatē obtinuerat ī maximis patriȩ suȩ utilis extinctus ab hostibus contumelijs affectus est. Filius autē eius in grȩciam ad Brutū pertransiuerat. At uero Quintus Ciceronis frater simul cum filio deprehēsus apud percussores precibus instare cœpit/ ut se ante q̄ filium occiderent: Filio econtra suppliciter poscente/ ut se prius neci traderent/ percussores id utrisq; se concessuros annuerūt. Ita ambobus interceptis/ signo dato/ separatim uno impetu necauere ambos. Gnatij etiam pater & filius telis concurrentes inuicem uno uulnere confossi sunt. reliqua membra/ capitibus ademptis insimul cōplexa resederunt. Blauus filium eius/ ne una gradientes conspicui fierent hostibus/ ad mare fugere suasit. Ipse posterius ex interuallo sequebatur. Annunciante deinde quodam siue temere: siue consulto filium eius interceptum esse/ retro rediens/ percussores ut se interimerēt acersiuit. Accidit autē ut filius eius ex naufragio periret. Sic inter clades fortuna plurimū poterat. Aruncius filio sine illo recusanti fugam arripere/ uix ut seipsū saluaret potuit suadere: Et hunc quidem mater ad portas antemisit. deinde ut parentem occisum sepeliret reuocauit. Sed cū illum in mari ex inedia uitam finisse nouit/ seipsam interemit. Et hȩc quidem filiorum bonorum: malorumq; imagines descriptȩ sunt. Fratres ambo proscripti qui Ligarij nomine appellabantur interlatendum somno consopiti sunt. Ex his alter inquirentibus seruis statim interficitur. alter fuga elapsus/ dū fratrē interemptū audit/ se ex ponte proiecit in fluuiū. Circūstantibus illū piscatoribus/ ueluti non sponte: sed casu decidisset/ diutius ne ab illis caperet̄ obluctatus est: seq; inter fluctus ultro obruit. Captus postremo ab his cū in tutum peruenisset:

Ciceronis filius.
Quintus Cicero.
Gnatij.
Blauus.
Aruncius.
Varij & admirandi fortunȩ casus.
Fratres Ligarij.
Miserabilis casus.

Non me edepol seruastis inquit: sed una uos, cum proscriptus sim neci cōdemnastis. Ve℞ illi misericordia moti apprehēsum tenuere: quousq; a militibus qui pontē obseruabant cōspectus & capite absciso interemptus est. Quorundam etiā fratrum casus miserabilis fuisse legitur. nam cū alter se proiecisset in fluuiū, seruus cadauer diligentius perscrutatus, elapsa iam quinta die rimando comperit: & adhuc ab aspectu cognitū capite priuauit. Alterū in sterquilinio demersum seruus alius indicauit. Percussores itaq; ingredi nō ausi, hastis: hamisq; e fundo extraxere: & caput sorde fœdatū ut erat abscidere. Alius capto fratre nescius se cum illo pariter proscriptū esse propere accurrit: & me ante istū interimite clamauit: Quod intelligens turmę ductor, cum & hunc pariter proscriptū sciret, ęqua postulas respondit. nam & tu ante istum proscriptus es. Quibus dictis iuxta ordinem interfecit ambos. Et hęc fratrum exempla digna memoratu. Ligarium contegens mulier unicam secreti participem admiserat ancillam. prodita deinde ab ea uiri caput deferentem prosequebatur exclamans. Ego hunc suscepi. par mihi & suscipiētibus debetur pœna. Cū nullus esset: qui interficere auderet: aut succensere. Ipsa p se ad principes nuncia peruenit. Spernētibus ijs ut mariti cupidā, inedia se denuo cōfecit. Et hęc quidē hoc in loco cōmemorata est: quoniā uirū saluare cupiens nō potuerit: ob idq; seipsam interfecerit. Quęcunq; a felicitate amoris nequaq̄ cecidere in his: quę uiros tutatę sunt perscribo. Ex illis uero quę impudice insidias struxere uiris, in primis Septimio nupta habebitur. Hęc enī a quodā Antonij necessario atq; amico corrupta fuerat. Dū igit̄ ex adulterio ad nuptias trāsire cupit Antoniū p adulteriū i uirū deprecata est. Per hūc modū Septimius ī tabula ꝓscribit̄: qui re ab uxore cognita: domestici ignar⁹ mali fugā pręparabat. Illa ueluti mariti cupida fores occlusit: ac tam diu tenuit: quoad percussores aduenere. Eadēq; die & maritus interfectus est: & ipsa impias celebrauit nuptias.

Alius casus.

Alius casus.

Ligarius.

Septimij uxor.

Salassus fugiens/ cum spe decidisset in urbē nocte delatus est. Dum desinente sęuitia res ī melius componi existimat/ occlusa domo solus ostiarius & ipse in ea pariter conclusus herum agnouit: & in eius cellulā recepit: contegere quoq; ex his: quę habuisset: atq; alere pollicitus est. Ille uxorē e domo ad se euocare iubet. Mulier accelerare simulans ancillas uereri aiebat ne per noctē quippiam suspicarent̃: mane pręsto se affuturā. Orta luce percussores subito acersit. Ostiarius in domum profectus ueluti morantē accelerare suadebat. Salassus absente illo insidias non nihil ueritus/ tecti culmen ascendit. quid fieret interim opperiebat̃. Videns deinde non ostiariū: ue℞ mulierē percussores deducere/ se pręcipitē misit e tecto. Fuluiū ad seruam eius fugientē: quā pellicē olim habuerat: & libertate donatā in uxorem sibi assumpserat/ ab eadem tot beneficijs obnoxia proditū fuisse aiunt/ çelotypia alterius: quę & ipsa Fuluio denupserat. Tot pessimarū mulierū exempla sese offerūt. Stacius Sannitis: qui plura Sannitibus ī sociali bello utilia peregerat/ ob insignia facinora: diuitias: atq; nobilitatem in romanorū Senatum admissus fuerat/ cum iam octogesimum attigisset annum. Cum igitur diuitiarum causa inter proscriptos referretur/ domum populo aperuit: & seruis quęcunq; libuissent efferre concessit: alia & ipse proiecit: donec euacuata domo: & occlusa igne iniecto in eadem combustus est. Ignis porro per urbem euagatus non nulla alia consumpsit loca. Capio in longum adopertis foribus per uim ingredientes ad unum interfecit: & a multis contumelia affectus solus eos interficiens extinctus est. Vitulinus ingentem armatorum manum circa Regium in unum comparauit ex proscriptis scilicet: & cum illis fugientibus: & ab octo supra decem urbibus: quę exercitibus in prędam destinatę ad eorū pręmia id grauissime perferre uidebantur: Qua stipatus/ turmarum duces ad eos discurrentes interfecit: donec maiore exercitu in eum misso/ cum nec sic animo deficeret

Salassus.

Fuluius.

Zelotypia.

Stacius.

Capio.

Vitulinus.

Regium.

in Siciliam ad Pompeiū: qui insulam eam obtinebat: & fugientes ad se suscipiebat profectus est. Subinde bello acriter gesto in Sicilia multis superatis prelijs/ filiū: & quoscunq; ex proscriptis: qui ibidem cōuenerāt/ Messanā ire iussit. Ipse cū ratem ab hostibus nudatam esse cerneret in eos delatus hostili manu confossus est. Naso ab liberto: qui olim ex obsoletis eius fuerat proditus/ a quodam militū gladiū eripuit: & proditore solo interempto/ se ultro percussoribus necandū prębuit. Amator heri sui seruus/ liberatū eum in tumulo quodā cōstituerat. Ipse quo ratem precio cōduceret ad mare descenderat. Reuersus cū herum interfectū offendisset aspirantē adhuc: uehementer intonans/ sustine parumper o here inquit: & insurgentē subito turmarū ducem interemit. post quē seipsum interficiens/ ad herū cōuersus/ Solamē inquit o here suscepisti. Lucius duobus fidissimis libertis assignato auro/ ad mare properabat. Fugientibus illis/ retro redijt: & desperata ulterius uita/ iugulatoribus sese obtulit. Labienus qui ī Syllę proscriptionibus multos ceperat: multosq; interemerat/ ignauus merito haberi poterat ni his similia generose pertulisset. Egressus itaq; domo in throno consedit/ percussores ad se uenturos lęte opperiens. Cestius ī agris apud benignos seruos celabatur. Ducibus uero turmarum continue cum armis: capitibusq; discurrentibus pauoris diuturnitatem ferre non potuit. uer℞ seruis persuasit ut pyram pararent atq; incenderēt: ita ut inquirentibus/ Cestium a se interfectum & sepulturę traditū affirmare possent. Cui cum illi paruissent: pyram prosiluit intrepidus. Aponius tute latebras adeptus abominata uictus turpitudine insequentibus sese necandū obtulit. Alius in publico se ultro obtulerat. Iugulatoribus morā ducentibus/ oppresso spiritu sibi ipsi ademit uitam. Lucius Asinij tunc consulis socer per mare arrepta fuga/ salis motū nō perferens/ se sponte immersit undis. Sisinium fugientem: acclamantemq; neutiq; se proscriptum esse: uer℞ pecuniarum causa insidijs appeti/ ad tabulam persequentes adduxere: & eius nomen

Messana.

Naso.

Exemplum ignotum serui fidelis.

Lucius.

Labienus.

Cestius.

Aponius.

Lucius.

Sisinius.

inscriptum/ut legeret coegere. quo lecto eundem dedere neci. Emilius nescius se proscriptum esse/ cum armatos alium inse/qui uideret/ turmę ductorē interrogauit/ quis ille proscriptus esset/ Is Emilio inspecto tu ipse es inquit: & ambos simul interfecit. Cillus: & Decius e Senatu egrediētes/ cū eorū nomina tabulis inscripta cognouissent/ nullo insurgēte sine ordine per portas arripuere fugam: & occurrenti turmarū duci/ ex cursu seipsos prodidere. Icelius qui sub Bruto & Cassio ius aliquādo dixerat/ Cęsare cū exercitu circa iudicia assistente/ cęteris iudicibus occulte cōdemnationē eius afferētibus/ solus palam absolutionē protulit: & ob libertatis cōfidentiā clam elapsus/ afferētibus cadauer sese immiscuit: lecticamq; detulit. Admirātibus qui custodię portarū pręerāt/ ꝙ solito amplius uno homine ad ferendū uterent̄: nilq; suspicantibus de his: qui ferebant lecticam perscrutati sunt/ ne sub simulatione quispiā in ea celaret̄. Qua ex causa deferentes Iceliū redarguere cœperūt: q̄si minime cum illis ad id munus esset electus. Ob id a persequentibus agnitus interemptus est. Varus a liberto suo proditus summa celeritate se ꝓripuit: & montē ex monte cōmutans ad Minturnensiū peruenit paludē: in qua seipsū recreans tacitus latebat. Minturnēsibus ad latronū inquisitionē/ discurrētibus paludē: arundinis motu deprehensus capit̄: seq; latronē professus est: eoq; modo damnatus ducebat̄. Cū una cū cęteris supplicio afficiendus esset/ id genus mortis ut indecorū aspernatus in hunc modū locutus dicit̄. Interdico uobis o Minturnenses me cōsulē olim factū: & a principibus: quod longe honorabilius est proscriptum/ ulterius torquere aut morte mulctare. Si enim mihi fugere nō licet/ utilius nunc est sub collegis meis obire mortē. Ad quę diffidentibus illis/ cū orationē huiusmodi suspectā haberēt/ accurrens turmę ductor Varū agnouit: & capite adempto residuū corporis Minturnensibus reliquit. Largum quidā in agris deprehenderunt: non Largum: sed aliū inquirentes.

Emilius.

Cillus.

Decius.

Icelius.

Astuta custodia.

Varus.

Attende.

Largus.

Eius itaq; fortunā miſerati/ quoniam non queſitus interceptus
eſſet/ per ſiluam ut aufugeret illi ſuaſerunt. Inſequentibus alijs
ut eundē caperent/ ad primos feſtino curſu peruenit: & uos me
interficite inquit: qui caſū meū prius miſerati pręmia ob id de/
bita habere ꝓmeremini. Sic moriturus ęquā humanitatis uicē

Rufus.

illis reddidit. Rufus domū ornatiſſimā iuxta Fuluiam Antonij
uxorē poſſidebat: quam cū Fuluia ſūmopere ab eo emere tem/
ptaſſet neutiq; morem geſſit mulieri/ tunc autē dono exhibens
inter proſcriptos delatus eſt. Itaq; capite eius ad Antoniū relato
id ad ſe ſpectare renuit: uerū ad uxorē deferri monuit. Illa fori

Exemplum ſine no/
mine.

uice ante domū ei contiguam iuſſit appendi. Alius uillam per/
ornatam admodū: & floridam poſſedit. Antrū in ea profundū
& pulcherrimū inerat: & forte ob hęc proſcriptione damnatus
fuerat. Contigit autem/ ut ſe in antro tunc forte refrigeraret/ cū
percuſſores a longe uenientes conſpicatus ſeruus/ in profundū
antri eū iuſſit abſcedere. Ipſe herili tunica aſſumpta ſe dominū
eſſe ſimulauit: & trepidatione magna detineri: & fortaſſis pro
hero mortē pertuliſſet/ niſi ꝙ cōſeruus alius dolū reſerauit. In/

Vis uirtutis.

terfecto itaq; hero populus pergrauiter id ferens rem ad prin/
cipes detulit: nec ante ab ira cōquieuit/ q̄ herum indicantē cru/

Aterius.

ci affixū: qui uero cōſeruaſſet libertate donatū cōperit. Ateriū
latitantē ſeruus prodidit: qui ſtatim liber effectus heri ſui filijs
ſubſtantiā ademit: cōtumelijs quoq; inſectatus eſt. Illi quacūq;
gradientē taciti: ac flentes ſequebāt̃. Eam iniuriā deteſtatus po

Opus pium.

pulus triūuiris rem aperuit. Hi fortunis abundantē proſcripti
filijs in ſeruitutē redigere ultro. Hęc circa uiros memorię con/
ſcripta fuiſſe referuntur. Attigit quoq; ob diuitiarum faculta/

Mortes innocentum.

tes & orphanos fortuna illius tempeſtatis: quorum unus cum
ad pręceptorem graderetur cum pedagogo ſimul interimitur:
dum ille puerum artius complexus: ab ſe ammoueri minime

Attilius infelix.

ſuſtinuit. Attilius prętexta depoſita togam ſumpturus amico/
rum turba ſtipatus: ut mos fuit: ad ſacra & ad templa ducebat̃.

Exorto rumore eũ in tabulis proscriptũ esse/amici seruiq; deserueree omnes. Solus itaq; relictus ex tam insigni pompa ad matrem sese contulit. Ea filiũ ob timorem penes se retinere uerita domo expulit. Itaq; post matrẽ alterius periculũ facere non ausus in montẽ aufugit. ex quo ob famẽ ad ima cõpulsus in latronem incidit: qui prętergradientes deprędabat̃. Ab hoc ꝑ uim assuefactus ad prędã/ cũ delicijs innutritus esset/ laborẽ ut puer ferre nõ potuit. Arrepto itaq; curru/ rotarũ uelocitate sublatus est: & turmarũ ducibus seipsum prodidit: eoq; modo interemptus est. Dum hęc ita gerunt̃/ Lepidus de biberis triumphum agere constituit: Et statim edictũ in hunc modũ promulgatur. Lętam fortunã annũciari omnibus: qui sacra: cõuiuiaq; eo die peregissent. Qui autẽ minus paruissent/ eos ĩ proscriptorũ haberi numero. Ille igit̃ triumphũ inter sacra deduxit: omnibus hilari gestu: & mente infesta prosequẽtibus. Proscriptorũ interim bona domesticis uenui subijciebant̃. paucíq; admodũ inuenti sunt: qui agros illorũ emere auderent: quidã/ ꝙ infeliciũ erumnis pœnam addere erubescerẽt: nec satis prospere similia ipsis euenire posse arbitrarentur. non etiam ab his tuto: qui aurum & argentum habuissent illorum oculis obijci: quinimmo proprios agros neutiq; periculi expertes fore: uerũ multo magis quę ipsi possiderent/ discrimini subiecta esse existimarent. Soli quidam ob audaciam minuta quędam precio coemerant. Ea ex re/ principibus: quę ad belli apparatum necessaria forent sufficere sperantibus/ ducenta millia deesse adhuc comperta sunt. Hęc igitur in publicum referentes illi/ quatercentas supra mille mulieres proscripserũt: quę pręcipua diuitiarum copia excellerent: quibus iniunctũ erat: que haberent ęstimantibus simul ad belli conferre necessitatem/ quanti unamquanq; earũ hi tres condemnassent uiri. Aderat & occulentibus quippiam eorum: quę habuissent: aut precium male afferentibus pœna: & similia indicantibus liberis: seruisq; pręmia. Hę autẽ per acceptiores principibus fœminas exorare illos statuerunt.

Attende edictum.

Proscriptorum bona uenui.

Fœminarum proscriptiones in ęre.

Consilium mulierũ.

Fœminę a foribus exclusę a Fuluia Antonij uxore.

In qua re neq; ab sorore Cęsaris: aut Antonij matre repulsę sunt. A Fuluia duntaxat Antonij uxore a foribus exclusę contumeliam grauiter tulerunt. In forum itaq; delatę: & a tribunali similiter reiectę, assistente populo: & satellitibus armatis fari uelle dixerunt. Tunc Hortensia pręconis uoce ante alias pscripta, Moderatione uestra indigētibus inquit tot: talibusq; mulieribus ad uxores uestras cōfugimus: nullā ab his cōsecutę gratiam: a Fuluia reiectę in forū ab eadem cōpellimur. Vos quippe iam nobis patres: uiros: filios: fratres accusantes eripuistis: q ab his iniuriā accepisse fatemini: pecunias etiā abstulistis. nūc sexum nostrū ad indecentiā indignam: ac pręter naturę muliebris modū cogitis. Si enim a nobis quemadmodū a uiris nostris contumelia uos affectos creditis, nos ęque ut illos proscribite. Si uero neminē ex uobis hostē decreuimus: nō domū diripuimus: aut exercitū corrupimus: aut aliū induximus: neq; principatus: aut honoris titulū sortiri prohibuimus, qua in re suppliciorū participes esse promeruimus: quę iniuriarū nullā attigimus partem? Quid preterea impendere tenemur: quę neq; imperij: neq; honoris: neq; exercitus: neq; pręturę: aut deniq; reipublicę quę a uobis ad tantum calamitatis discrimen oppugnata est utilitatē ullam capimus? An quia ut dicitis bellū instat? Sed a quo bella ista prouenere? aut quemadmodū mulieres intulerunt: quas natura apud omnes homines ab his curis uacuas esse uoluit. At matres nostrę supra naturā earum semel aliquando id fecerunt: cum periclitante republica & desperata urbe instantibus Carthaginensibus: ac tum quidē sponte contulerunt: non a terrarū: aut locorū possessionibus: non a dote aut domibus: sine quibus in libertate positis, ne uita superest: sed ab ornatu solum: quem domi possidebāt: nō pœna aliqua: non accusatoribus aut indicijs adductę: non per necessitatē aut uim coactę: sed quantū sponte ex animo illis placuit. Quis igit nūc inest uobis de principatu: & patria timor? Instet aliquādo

Oratio Hortensię pro mulieribus.

Contraria Platonis sententię.

Carthaginenses.

Celtarum: aut Parthorũ bellum/ non deteriores ad salutẽ ma/ tribus nostris fuisse uidebimur. Ciuilia autẽ bella neq; nos in/ tulimus: neq; uobiscũ ad inuicẽ miscuimus manus: neq; in Cę/ saris: Pompeijue bellis quippiã impendimus: neq; Marius nos aut Cinna ad hoc compulit: nõ Sylla: qui patrię tyrannidẽ in/ duxit: Vos autẽ rempublicã cõstituere uelle profitemini. Hęc perorante Hortensia/ triũuiri excandescere cœperũt/ q silenti/ bus uiris mulieres hac audacia uterent: concionesq; celebrarẽt: & quę agenda essent a principibus inquirere auderẽt: militiam quoq; perferentibus uiris/ ipsę ne pecunias quidẽ in mediũ af/ ferrent. Lictoribus itaq; imposuere/ ut ipsas a tribunali expelle/ rent: donec uoce a multitudine ędita lictores se paulum conti/ nuere: & principes in sequentẽ diem hęc differri mandauerũt. Statuta die quatercentas solum ex priori numero proscribi iu/ bent: quę facultatũ suarũ redderẽt rationẽ. Ex uiris autẽ qui di/ tiores haberent centum & amplius millia exterorum simul & ciuium: libertorũq; proscripserũt: inter quos & sacerdotes: & omne genus hominũ nemine omisso ĩmiscuere: quemadmo/ dum bello celtico similibus pœnis: ac mandatis a romanis ędi/ tum olim memorant: ut quinquagesimã facultatũ omniũ illis mutuo ad belli cõferrẽt impensam in tributis eiusdẽ anni sub/ inde computandam. His igitur mandatis in hunc modũ ęditis romani paruere. exercitus uero contempsisse uisus: & in dete/ riorem quoq; partem rettulisse: ueluti eorũ principibus in hu/ iusmodi operibus solam sibi ipsis securitatẽ apponẽtibus. Itaq; ab illis domos ĩ publicũ redactas: agros: uillas: aut hęreditates: filiorũ quoq; adoptiones deposcebant. Alij diuersa ab his agita/ bant. nam aut eos: qui minime ꝓscripti fuerãt inuadentes tru/ cidabant: aut domos nulla ex causa ademptas sibi uendicabant: Ita/ ut principes perscriberẽt alterũ ex consulibus cõmutationẽ aliquam facere in his: quę pręter mandatũ facta cognouissent. Verũ ille armatos attingere nõ ausus/ ne ĩ se ultro eos irritaret;

o

Celtę.
Parthi.
Marius.
Sylla.
Excandescentiã nota.
Consilij mutatio a Triũuiris.
Timor belli celtici.
Scelerum licentia.

Mutatio fortunę.

Laus Sexti Pompeij.

Bonū attende ciuem.

Animaduerte caritatis & amoris signa.

Paulus Lepidi frater.

quosdā e seruis militari more sequientes cruce suspendit. Et hęc quidē in fine calamitatū: quas superius perscripsimus obiecta huiusmodi fuerūt. Quęcunq; autē insperato ad salutē quibusdam obuenere: & ad dignitatē posterius prębuere gradum periucundum erit recensere: neq; minus utilitatē audientibus allatura arbitror/cum in nullo ut supersint spem uideant omissuri. Quibus igitur facultas affuit/ ad Cassium: & Brutū cōtendere fuga: aut ad Cornificiū in libyam sese contulere: popularium partes adhuc confouentē. Maior tamen pars in Siciliam peruenit: insulam Italię finitimā/ promptissime eosdem suscipiente Pompeio. Insignem quippe diligentiā in eos: qui a fortuna cecidissent ea tempestate exhibuit Pompeius. Nam pręcones ad partes uniuersas demittens omnes ad se reuocabat: & seruantibus illos/ siue liberis: siue seruis/duplicia his quę interficientibus proposita erant pręmia pollicebat̄. Itaq; lembi: & onerarię rates nauigantibus undiq; occurrebāt. Triremes insuper littora quęq; collustrantes signa his qui aberrassent pręferebāt: & obuios quosq; incolumes pręstabāt. Ipse uenientibus assistens uestem & necessaria quęq; cōferebat. Dignioribus uero ad pręturas: aut classium pręfecturas utebatur. Inducijs posterius factis cū triū uiris eo modo assensus est/ si ad se fugientes in his suscepissent. Sic ille utilissimus infortunatę patrię ciuis affuit. Qua ex re gloriam adeptus optimā: & priuatim a parente suo illius non inferiorē uidet̄ meruisse. Cęteri ad alia loca fugientes: aut se occultantes ad inducias usq; partim ī agris: aut in sepulchris: quidā in urbe mœstis cogitationibus egere uitā. Mulierū item amores erga uiros pręter opinionē conspecti: filiorū in parētes beniuolentię: seruorū in dominos supra naturā caritatis signa emicuere: Ex quibus admiranda maxime perscribo. Paulus Lepidi frater cū illum percussores uelut imperatoris fratrē uererent̄/ oblata uenia enauigauit ad Brutum: deinde Miletum se transtulit: quo ex loco posterius nundū confecta pace euocatus

reditum promeruit. Lucium Antonij auunculum Antonij ipsius mater ut fratrem publice penes se habuit. Erubescentibus itaq; turmarum ducibus eam attingere ut imperatoris matrem: demum ui crassantibus in forum descendit: & Antoniū cū ceteris ducibus simul considentē sic allocuta est. Meipsam accuso imperator Lucium penes me suscepisse: & habere iterū: ac habiturā esse: quousq; nos ambos interfeceris. Paria etenī his: qui suscepere: ac reis supplicia proposita a uobis sunt. Is mulierem ut sororē optimā: matrē uero minus fidelem arguens, Nō Lucium seruare oportuit inquit: sed prohibere potius: qui filium tuū hostem iudicari censuit. Deinde Plancū consulem induxit ut reductionē Lucio decerneret. Messala illustris adolescens ad Brutū perfugerat. Eius prudentiā ueriti Triūuiri i hunc modū perscripsere. Ex quo Messalam necessarijs eius nobis affirmantibus minime affuisse nouimus cum Caius Cesar occisus est: eundem ex proscriptorū numero eximi iubemus. Ve℞ ille ueniam huiusmodi despexit. Bruto deinde & Cassio in Macedonia deuictis cum exercitus magno numero superesset adhuc: nauesq; & pecunias: nec nō spes optimas sibi asciscceret: Messalam insuper copijs omnibꝰ presidere cuperet neutiq; suscepit: uerū aduersanti fortune cedendū persuasit: & cū Antonio pariter castra iungere illos monuit. Ea ex causa intima familiaritate deuinctus Antonio cū eodem una conuenit. Demum Cleopatre delicijs obnoxium egre ferens ad Cesarem se transtulit. Is Messalam abrogato Antonio consulem effecit. Cum ille iterū esset hostis iudicatus: & circa Actium aduersum Antonij pretorem classem cōtinentē, ad celtas deficientes ire iussit: uictori quoq; triumphū agere concessit. Bibulus cum Messala fœdus inijt: & cū Antonio pariter classem tenuit. Cesari quoq; ad inuicem per mare copias transuexit: ac Syrie pretor electus sub Antonio prouincie prefuit: in eaq; decessit. Acilius clam ab urbe aufugit. Ve℞ seruo illum indicante milites spe pecuniarum

Lucius Antonij auunculus.

Audax mulier.

Plancus consul.

Messala.

Appianus dixit in Thracia.

Cleopatra.

Bibulus.

Acilius.

allectos impulit ut quosdam e suis ad uxorem eius mitteret si/
gna afferentes: quę illi tradidisset. Ea ad se profectis mundum
omnem muliebrē anteponens/ ipsis inquit hęc omnia tradere:
quasi reddituris: quę pollicerent: ignorare tamen an redditurí
essent. Neq; uero amore eius defraudata est. nam milites Aci/
lio nauem conduxere: & in Siciliā tutum pręmisere. Lentulus
instante uxore ut eam fugę sociam secū duceret: & ob id atten/
tius illum obseruante: ueritus uxorē pariter in discrimen agere
clam perfugit in Siciliam. Pretor demum creatus sub Pompeio
nunciū emisit: quemadmodū saluus euasisset: pretoriamq; ob/
tineret dignitatē. Illa quo loci uir eius degeret intelligens/ ma/
trem custodię eius assidentē latuit: & seruis duobus comitata:
magno labore: summa inopia: seruilem in modū profecta est:
quoad e regio Messanā uespera iam inclināte peruenit. nec dif/
ficulter/ quo in loco pretoris tabernaculū existeret edocta/ Len/
tulū nō ut pretorē cōmorantē: sed lecto humi strato: inopi uil/
la: epulatione misera degentem eius desiderio comperit. Apu/
leio uxor cōminata est illum proditurā si ea dimissa solus aufu/
gisset. Mulierē itaq; licet inuitus secum duxit. Contigit autē ut
ī fuga nulla suspitione iter ageret/ uxore: seruis: & ancillis una
prosequentibus. Ancium coniunx iniecta culcitra simul inuol/
uit: eoq; modo mercenarijs impositū ad mare pręmisit: indeq;
in Siciliam fuga abijt. Reginū mulier nocte in cloacam inmun/
dicijs obsitam deposuit: in quam per diem militibus non ausis
ingredi ob fetorem/ sequenti nocte in modū eorū qui ramalia
deferre solent pręparauit: & asinū ramalia ferentē illi tradidit.
Ipsa breui interuallo ī lecticula delata uirū sequebat. Ex custo/
dibus autē portarū cum quidā lecticula perspecta addubitaret:
scrutareturq;/ ueritus Reginus cōtinuo accurrit: & ueluti uiator
quidā militē deprecari cœpit/ ut mulieribus parceret. Ille ut ra/
malium gerulum cōtemnens/ responso cum ira prębito cogno/
uit. Meruerat quippe alias sub eo cum Syrię pręesset: Et abeas

Lentulus.

Messana.

Apuleius.

Ancius.

Reginus.

hilare inquit imperator mi. Iuuat enī te hoc nomine etiā presentē appellare. Scoponiū mulier ab Antonio petijt pudica prius habita. uerꝫ infortunio huiusmodi infortuniū exoluit. Getā filius ueluti moribundū in aperto domus igni imponere uisus est. deinde clam in agro nuper consito reliquit. quo in loco senex seipsum permutare studens membranā alteri oculo apposuit. Inducijs postmodū factis membranā sustulit: oculumqꝫ ex desidia deletū comperit. Oppium filius ex senectute debilem & manere deprecantem humeris extulit: donec e portis tutum sisteret. Postremo in Siciliā nunc agens: nunc deferens incolumem peruexit/ nemine figurā huiusmodi/ suspitione: aut calumnia ulla prosequēte: quemadmodū & Aeneam scriptores prodidere uerendum fuisse hostibus/ ꝙ parentē detulisset. Populus itaqꝫ posterius cōmendato adolescēte edilem declarauit. Substantia uero eius in publicū relata: cū muneris impensam ferre nequiuisset/ artifices que ad magistratū pertinebant contulere gratis: & spectatores quantū nummorū unicuiqꝫ placuit ī orchestra prebuere: ita ut ditissimus hac munificentia fieret. Arianū cū in carceribus testamenti causa affligeretur/ filius nō proscriptus parentē proscriptū occuluit: & cū illo pariter fugit: & eundē saluti demū reddidit. Metelli quidē filius: ac parens eodem nomine appellabant. Parens cū Antonio militans circa Actiū captus: & a nullo cognitus interim fuerat. Filius sub Cesare ea tempestate militiā agebat: & preture simul presidebat. Et hoc quidem circa Actium. In Samo uero diiudicante Cesare captiuos omnes/ cum iuuenis adesset/ senex inter hos ducebatur/ comis: sorde: & squalore obsitus: & ob id immutatus ut dignosci nequiret. Verꝫ cum inter captiuos preconis uoce citaretur/ filius e suggestu accurrit: & parentē pene agnitū cum heiulatu complexus uix fletum potuit continere. Deinde Cesarem in hunc modum allocutus est. Hic hostis tibi fuit o Cesar: ego belli pro te socius. Et hunc quidē equū est pœnas pendere:

Scoponius.
Geta.
Oppius.
Aeneas pius.
Pietatis premium.
Arianus.
Metelli.
Pia deprecatio pro parente.

me pręmia accipere. Peto igit̄ ut parentē mei causa seruari iu-
beas: me autē ob illū neci tradi. Misericordia ob hęc exorta in-
ter omnes Cęsar Metellum q̄q̄ sibi inimicissimū seruari iussit:
donis quoq; multis adornauit: cū ab Antonio sępenumero de-

Marcus.

spiceret̄. Marcum clientes summa clemētia & benignitate toto
proscriptionis tempore intra habitationē eorū tenuere. Postre-
mo concessa uenia omnibus Marcus ab eorū domo tanq̄ e fuga

Ircius.

prodijt. Ircius cū familiaribus urbe effugiens per Italiā ꝓfectus
est carceratos soluens: & fugiētes ī unū congregās: oppida etiā
perpauca a principio: deinde maiore numero inuasit. Post hęc
fortiore manu cōparata Brundusinos sibi subdidit: & exercitu

Restio.

ī eū misso ad Pompeiū cū omnibus copijs euasit. Restionē solū
effugere putantem seruus clam insecutus est: prius quippe sub
Restione enutritus: & in multis clementer habitus/ob nequitiā
tandem notis barbaricis inustus fuerat. Restioni itaq; in palude

Attende plura exempla fideliū seruorū.

latitanti seruus pręsto astitit: eumq; ex occursu facile cōterruit.
At ille trepidāti hero ita locutus est. Nūquid me magis o here
pręsentiū stigmatū: an priorū beneficiorū putas reminisci? Et
his dictis ī speluncā abactum & quiescentem egregie curauit:
Cibaria illi ut potuit hinc inde conquisiuit: Suspitione etiā ob-
orta circa speluncā: cū armati appropinquarēt seruus re anim-
aduersa insecutus est: & senem quendā prętergradientē accur-
rens interfecit: caputq; abscidit. Stupefactis militibus: & ut uia-
toris interfectorē cōprehēdentibus/ Restionē inquit herū meū
occidi qui mihi hęc stigmata inussit. Illi capite adempto ob pre-
mij spem in urbem/ut agnoscerēt simul detulere. Seruus inte-

Appion.

rim excitato hero in Siciliam cū illo enauigauit. Appion dum
in stabulo quiesceret armatis accurrentibus seruus uestem eius
induit: & pro hero in lecto eius accubans libens mortē pro illo
subijt: hero interim serui in morem illi assidente. Armatis Me-

Menenius.

nenij domū inuadentibus seruus heri lecticā ingressus est/alijs
conseruis operam nauantibus: elatusq; Menenij loco interficit̄.

Ipse subinde in Siciliam aufugit. Iuniũ libertus eius Philemon domũ sortitus splendidã/ in medio urna quadam inclusum tenuit/ ex his: quas ad ferri repositiones: aut pecuniarũ: librorũue custodiã habere solent: In eaq; per noctem usq; ad inducias aluit. Libertus alius sepulchrũ domini custodiens/ heram proscriptã in eodem sepulchro cũ parente una saluos tenuit. Lucretius duobus fidis seruis comitatus errabundus cibariorũ inopia ad uxorem retrocessit/ a seruis ueluti ęger quidam lectica delatus ĩ urbem. Interim uni ex seruis perfracto crure alteri innixus ambulabat. Cũ uero ad portas accessisset: quo in loco parens eius a Sylla proscriptus olim interceptus fuerat/ turmã militũ accurrentem intuens pauefactus est loci omine: & cũ seruo aufugiens in sepulchro latuit. Pollinctoribus denuo sepulchra perscrutantibus seruus se ultro ut caperet̃ obtulit: quoad Lucretius iterũ ad portas profugit: ibiq; tam diu cõmoratus est/ ut rediret seruus: cuius uestem sibi induit: indeq; ad uxorẽ rediit: sub cuius cura duobus interclusus laquearibus delituit: donec ex proscriptorũ numero eximeret̃. Postremo cõfecta pace consulari dignitate potitus est. Sergius apud Antoniũ ipsũ latuit: quousq; Planco qui tum consulatu fruebat̃ reditũ suasit decernere. Idem deinde Sergius in Cęsaris: & Antonij dissensione Senatu Antoniũ hostem iudicante/ solus absolutionem palam protulit: Atq; hi hunc in modũ seruati sunt. Pomponius pretoris in formã seipsum adornauit: & seruos ministrorũ more similiter cõponens/ ciuitatẽ ut pretor lictoribus stipatus pertransiuit/ seruis illũ circũstantibus: occulentibusq; ne ab ullo dignosci posset. demũ iuxta portas currus publicos ascẽdens: peragrata Italia/ suscipiẽtibus illum cunctis: premittẽtibusq; ut pretorẽ a Triũuiris missum ad inducias ineundas cũ Pompeio/ publica etiã triremi ad illũ pertransiuit. Apuleius & Aruncius ductores militum se esse simulantes: & seruos militaribus instruentes armis ad portas ueluti proscriptos insequentes properarũt.

Iunius.

Libertus alius.

Lucretius.

Pollinctores curatores cadauerum.

Sergius.

Pomponius.

Apuleius: & Aruncius.

Per reliquū uero itineris ita profecti sunt, ut carceratos exoluerent: accurrentes ad eos in unū colligerēt: quousq; sufficiēti exercitu uterq; eorū potiret. Iam signis: armisq; fulgebant: & dignitas exercitibus abunde aderat. Quisq; uero p se iuxta mare ad tumulum quendā castra habebat. Orta luce cū suspitio inter eos incidisset: quasi unus cōtra alterū copias parasset, assumptis armis pugnā ineunt. Demū resipiscentes abiectis telis inuicem flere: & fortunā in eos sequentē apud omnes queri lamentariq; cœperūt. Postremo classe delati, unus ad Brutū: alter ad Pompeiū peruenere. Et hic quidē cū Pompeio una rediit: alter sub Bruto in Bithynia pretor fuit: & Bruto in Macedonia deuicto: Bithynia Antonio prebita domum rediit. Ventidium libertus q̄primum proscriptus fuit uinculis iniecit: quasi iugulatoribus eum prebiturus. nocte uero seruos in unū adhortatus ad militū similitudinē instruxit: & herum turmarū ducis more ornatum urbe extulit: ac per reliquā Italiā usq; in Siciliā euexit: sepenumero cū ceteris ducibus: qui illū inquirebant hospitatus. Aliū in sepulchro occuluit libertus: uex cū ille sepulchri meditationem: & pauorē abhorreret ī quadā domuncula latere monuit. Inhabitante non longe uno ex ductorū numero huius uicissim timorē ferre non potuit. Ita ex summo pauore ad extremā prolapsus audaciā, raso capite ad inducias usq; preceptorem ueluti discipulus in urbe comitatus est. Volusius dum edilitatē gereret proscriptus est. Is sacerdoti cuidam Isidis amicitia deuinctus stolam ab eo petiit: & uestem ad pedes usq; induens canem capiti imposuit: Eoq; modo sacra peragēs ad Pompeiū peruenit. Sittium Caleni ciuem eorū existentē: & multa illis ex substantia ppria olim elargitū, summa custodiere diligentia: ferro assistentes: & seruis minitantes: nec non milites abigentes ab eorū mœnibus: quousq; deferuescente iam nequitia ad Triūuiros emisere legatos: qui Sittium ab omni Italia exclusum in patria tute cōmorari obtinuere. Sic Sittius primus uel unicus uirorū omniū ex peregrinatione ī patriam profugus peruenit. Varro

Mira suspitio.

Ventidius.

Exemplum ignotū.

Volusius.

Sittius.

Varro ille doctissimus

philoſophus: & hiſtoriarū pariter ſcriptor militia egregie per-
functus: & prętorius uir: & fortaſſis ob hęc monarchię inimi-
cus habitus inter ꝓſcriptos relatus fuerat/ cōtendentibus inui-
cem domeſticis eius: & amicis/ quis illū prius eſſet ſuſcepturus
Calenus tandē penes ſe retinuit: habuitq́ȝ ī uilla: in quā Anto-
nius deambulationis cauſa proficiſcebat᷑ aliquādo: & tamē nul-
lus ſeruoꝝ: aut Varronis ipſius: aut Caleni intus exiſtentē An-
tonio prodidit. Virginius uir dicendi ſuauitate pręcipuus ſer-
uos edocuit quemadmodū ob modicas pecunias: nec ſatis tute
illum occidentes odium ingens ſubituri forent: demū extremo
pauore tenerent᷑. Sin incolumem ſeruaſſent/ eos gloriam pieta-
tis habituros. Ad hęc ſpes optimas: pecunias etiā multo plures
maiori ſecuritate adepturos eſſe. Quibus perſuaſi cum eodem
ueluti cōſeruo arripuere fugam: & in uia a percuſſoribus agni-
tum ſtrenue tutari pugnando conati ſunt. Sed cū ab ipſis tandē
comprehenſus duceret᷑ uerbis inſinuare cœpit/ Se non ob eorū
inimicitiā ad necē compelli: ſed ob pecuniarū duntaxat ſpem.
Edocuit itaq́ȝ multo iuſtiores & copioſiores/ eos aſſecuturos fo-
re ſi ad mare ſecum acceſſiſſent: quo in loco uxor mea inquit
nauem pecunijs ſtipatā deuehit. Milites hac ſpe deliniti ad ma-
re deſcendunt. Mulier: ut a uiro mandatū fuit ad mare quidē
uenerat. Cęteꝝ tardante Virginio/ rata illū ad Pompeiū tranſi-
uiſſe/ nauim abduxerat/ ſeruo in littore maris derelicto: qui id
annunciaret. Seruus Virginiū intuens ad herum ſubito accur-
rit: & nauem a longe recedentem illi oſtendit: & quę mulier
mandauerat: cur ue ibidē relictus eſſet ediſſerit. Id milites cla-
re dignoſcentes cum Virginius aliquantiſper morari ſuaderet
dum mulierē euocaret: aut ſimul cū eo ad ſumendas pecunias
accedere/ ſcapham ingreſſi/ non ſine iugi labore certatim remi-
gantes eundem in Siciliam tutum deduxere. Ibi quę pollicita
fuerāt adepti/ neutiq́ȝ a ſeruitio eius deſtitere ad inducias uſq́ȝ.
Rebulū nauita quidā intra nauem ſuſcipiens quaſi in Siciliam

Virginius.

Rebulus.

Themistoclis exemplum.

deductturus pecunias ab eo postulauit: eundem indicare uelle cōminatus nisi tradidisset. Ille Themistoclis in morē cū aufugeret effecit: cōminatus & illū pariter accusare uelle: q ob pecunias se intra nauem recepisset. Ob eam rem cōterritus nauita Rebulum ad Pompeiū deduxit. Marcus sub Bruto olim pretor ea ex causa ꝓscriptione damnatus fuerat. Deuicto demū Bruto interceptus se seruū esse simulauit: emptusq; a Barbula quodā nomine: cū solertē illū intueret/ ceteris seruis presidere uoluit: pecuniarū insuper curā habere cōcessit. Aptū igit ad omnia supra seruorū morem expertus: ac prudentē si ex proscriptis aliquis fortasse esset: & id profiteret/ eum seruare uelle pollicitus est. Abnuente illo uehementius: & genus nomenq; ac priores dominos uerbis simulante/ Romā secum iussit accedere: ratus id negaturū esse si proscriptus extitisset. At ille intrepidus secutus est. Circa fores interim consulū ex amicis Barbule quispiam inspecto Marco serui in morem illum prosequente clam Barbule insusurrauit auribus. Ille per Agrippā exorato Cesare ex proscriptoꝝ numero exemit: fuitq; subinde Cesaris amicus Marcus: Nec multo post circa Actium contra Antonium pretor instituitur: secutumq; est ut eodem tempore sub Antonio preturam gereret Barbula: similisq; fortuna illi occurreret. Barbula siquidē deuicto Antonio captus ab hostibus cū se seruum esse simularet: & illum precio inscius emisset Marcus/ re Cesari intimata ut saluus esset impetrauit: simileq; beneficium illi reddidit. His igit pares affuere fortune. utrisq; insuper pares permansere. nam nominis eiusdem dignitatē in urbe obtinuere ambo. Balbino fugienti: & cum Pompeio demum redeunti: nec multo post gerenti consulatum/ Lepidus sub Cesare ex potenti ad infimū delatus gradum ex huiusmodi causa astitit. Mecenas Lepidi filium persequebatur/ q in Cesarem conspirasse diceretur. Persequebatur & matrem simili suspitione laborantem cum filio/ Lepidū tum debilem quidē haud mul-

Notabile exemplum fortune uarietatis.

Agrippa.

Barbula.

Balbinus.

Lepidus qui olim Triūuir.

Mecenas.

tifaciens. Iuuenem igitur Mecenas Cęsari ad Actium premisit. Matrem uero ne mulier existens duceretur fideiubere apud consulem iussit se ad Cęsarem ituram esse. Nemine fideiussionem subeunte/ Lepidus ad Balbini fores plerunque morabatur: & ius dicenti presens aderat: ministris eũ a longe propellentibus/ uix hęc effari potuit. Mihi quidem accusatores innocentiam adesse perhibent: neque cum uxore: aut filio una conspirasse aiunt. Te autẽ neutique proscripsi unque cum in proscribentium numero assisterem. Ad humanos itaque casus intuens: & ad me tibi assidentem hanc gratiam exhibe: ut uel me sponsore mulier ad Cęsarem transire queat: uel ego cum illa simul deuinctus eam. Hęc dicente Lepido/ Balbinus pietate motus mulierem a fideiussione absoluit. Cicero a Cicerone parente eius/ in gręciam pręmissus/cum fortunam huiusmodi futuram uereretur/ e gręcia ad Brutũ peruenit. Defuncto deinde Bruto ad Pompeium pertransiuit: cum utroque pręturę functus officio. Hunc Cęsar quo se a traditione Ciceronis excusaret/ pontificem statim declarauit: nec multo post consulem instituit: & Syrię pretorem. Antonio apud Actiũ posterius deuicto a Cęsare cum consul adhuc esset ius populo plerunque dixit: seditque pro rostris eo in loco: quo parentis eius caput: manusque pependerant. Appius seruis suis substantiã distribuit: & in Siciliam cum ipsis ut transiret nauem conscendit. Illi insurgente tempestate/ auri cupiditate permoti/ Appium parua quadam rate quasi tutiorem in spem deponunt: contigitque ut preter cunctorum opinionẽ euaderet ille: serui perfracta naui ad unũ interirent. Publius Bruti questor/ Antonij domesticis illũ adhortantibus ut Brutum proderet id facere renuit: & ob id proscriptus/ demũ reuersus inter Cęsaris amicos esse meruit: Adueniẽti quoque Cęsari nõ nunque Bruti imagines apposuit: Eaque ex causa laudatus est a Cęsare. Hec autem pręter cunctorum opinionem: quę non nullis proscriptorum ad discrimen: aut salutem

Magna fortunę mutatio.

Cicero filius.

Appius.

Publius.

Reuertit̃ ad historię prioris ordinem.
Initiũ eorũ quę in Libya a partiũ fautoribus gesta sunt.

eorũ cõtigere, pluribus alijs obmissis a me potissimũ relata sũt. His igitur Romę gestis: quę ultra confinia posita erant ob huiusmodi seditiones, bellis: turbinibusq; agitabãt. Bellorũ autẽ uel pręcipua fuere circa Libyam Cornificio aduersus Sextium depugnante: & in Syria Cassio contra Dolobellam. In Sicilia quoq; clades plurimę a Pompeio ciuitatibus: captiuitatesq; inferebãt. Quę igit̃ memoria minus digna uisa sunt omittentes: clariora: & ob aliorũ dignitatẽ longe cõspicua in Laodicenses: Tarsenses: Rhodios: Patareos: Xanthiosq; gesta: & eorũ quęlibet ueluti ab exordio explicabimus. Libyę partẽ romani ueterem adhuc nominãt: quam olim abstulere Carthaginẽsibus. Eam uero quã Iuba rex tenuit: & posterius sub Cęsare illi ademere, nouam Libyã appellant. Est autẽ Numidica. Sextius igit̃ sub Cęsare Libyę pręfectus: quę noua dicitur Cornificium ex ueteri Libya iussit excedere: quasi Cęsari in partitione triũuiratus uniuersa Libya ex sorte contigisset. Ille partitionem iudicantibus Triũuiris ęditam ignorare respondit: neq; prouinciam a Senatu habitam alicui pręterq̃ Senatui uelle concedere. Hac ex causa ad inuicem armis contendebant. Exercitum Cornificius longe maiorem & grauiorem continebat. Sextius leuiorem inferioremq; ducebat. Ex quo mediterranea quęq; percurrens: quę Cornificio parebant ad defectionem incitabat: & Ventidium Cornificij pręfectum cũ pluribus in eum irruentem urbe conclusus repellebat. Excurrebat & Lelius alter Cornificij pręfectus Libyam quę Sextio suberat: & Cirtam urbem ipse assistens oppugnabat: omnesq; ad Arabionem regem: & ad eos qui Sittiani nũcupantur pręmissis oratoribus ad belli societatem pellicere tentabant. Sittiani nempe a confœderatione huiusmodi nominati sunt. Sittius Romę accusationẽ propriam ferre nõ ausus arrepta fuga exercitũ in unũ comparauit. deinde ex Italia & Hiberia in Libyã enauigauit. Libycis porro regibus ad inuicẽ contendentibus bello, per partes opem attulit.

Libyę descriptio.

Iuba rex.
Sextius.
Cornificius.

Ventidius.
Lelius.
Cirta urbs.
Arabio rex.

Sittiani.
Sittius

Quibus autē attulisset cōtinue uictoria exultātibus Sittij nomē adeptus est. Nam exercitus eius splendide armis depugnabat. Caio demū Cęsari in Libya persequenti pompeianos auxiliū impendit: & Soborram Iubę prefectū perillustrē occidit. Quorum omniū ob causam prēmiū a Cęsare suscepit Manassis regis prouinciā / nō uniuersam tamē: sed potentissimā eius partē. Manasses quippe Arabionis pater fuit Iubę ī bello socius. Huius igit̄ prouinciā Cęsar Sittio & Boccho Maurusiorū regi dono cōtulit. Eius partē Sittius his qui sub illo fuerāt pariter diuisit. Arabio ea tempestate in hiberiā ad Pompeij filios perfugit: Postremo Caio Cęsare interfecto in Libyam ad suos redijt: & libycorū nō nullos cōtinue iuniori Pompeio prēmittens in hiberiā: & bellatores inde suscipiens Boccho prouinciā ademit. Sittiū quoq; interfecit dolo. Ob hęc pompeianis fauorabilis: cū eorū partes assidua infelicitate corruētes desperaret / Sittio prioris filio adhęsit: per quem Cęsari conciliatus est. Hunc & Sitiani ob paternam amicitiam cum Cęsare comitati sunt. His igitur confisus Sextius ab obsidione ad pugnam progreditur: & Ventidio ui superato fugientē exercitu ob indignitatem interficiens capiensq; persequitur. His perceptis Lelius Cirtam obsidione liberauit: & ad Cornificium sese transtulit. Sextius rebus gestis elatus ad ipsum Cornificiū Vticam uersus castra mouet: & quanq̄ pluribus fidenti copijs econtra astitit. Cornificio Lelium cum equitibus ad inuestigandos hostes premittente / Sextius Arabionē ut a fronte Lelio obsisteret cum equitibus pariter ire iubet. Ipse potioribus stipatus e transuerso equitibus irruit: eosq; conterruit: adeo ut Lelium non inferiorem adhuc / ne reditu probiberetur trepidantem: tumulum qui in medio patebat coegerit adire. Arabioni uero prius assistentes interimere: & tumulum circūdare imperat. Hęc animaduertens Cornificius maioribus copijs Lelio ut opitularetur accurrit. Sextius a tergo instans ad illum subito defert̄: Quem ab se ut repelleret Cornificius nō sine iugi labore depugnabat.

Caius Cęsar.
Soborra.

Manasses.

Bocchus rex.

Vtica.

Insigne prelium.

Roscius.

Arabio interea inter petras reptantibus suis per precipitia ad Cornificij exercitū clam accessit. Roscius castrorū cure derelictus intercepto uallo a scutigerulo quodā exerto iugulo interfectus est. Cornificius pugua fatigatus per camporum auia ad Leliū cursu transilit: que in exercitu gesta erant penitus ignorans. Decurrentē autē illum cōspicati Arabionis equites: persequentesq; interficiūt. Hec ut gesta erant a colle summo cōtemplatus Lelius sibi ipsi necem conciuit. Ducibus itaq; prostratis hunc in modū exercitus per partes fugam arripit. Quicūq; cum Cornificio ex proscriptione damnati fuerāt in Siciliā enauigarunt. Alij ut quisq; potuit abiere fuga. Sextius Arabionē: Sittianosq; omnes multis adornauit spolijs: ciuitates uniuersis concessa uenia Cesaris ditioni subdidit. Hic igit̃ bello inter Sextiū Cornificiūq; gesto in Libya finis datus/ breui profecto si gestorum celeritatē mente repetes. Que uero ad Cassiū: Brutumq; pertinent parua quidem si premissa animaduertas: huiusmodi fuere. Cum Caius Cesar interfectus esset percussores eius capitoliū statim inuasere. Decreta deinde obliuione omniū ab eodem descenderūt. Verū populus in cōmendatione funeris misericordia excitus interfectores Cesaris hinc inde cœpit cōquirere. Hi ciues a tectis abigentes ad prouincias separatim profecti sūt: quas a Cesare unusquisq; ex decreto nactus fuerat. Cassius & Brutus pretores adhuc in urbe morabāt̃: quibus similiter a Cesare ut prouinciarū cure assisterent iniunctū fuerat: & ut Cassius Syrie preesset: Brutus Macedonie. Neq; magistratus ante tēpus assumere potentes: neq; cedis odiū ĩ urbe perferentes: cū pretores adhuc essent/ urbe excesserant. His ad indignitatē obtegendā Senatus ut annone curā agerēt iniūxerat/ ne medio interim tēpore aufugisse uiderent̃. Absentibus illis Syria quidē: & Macedonia Antonio & Dolobelle: qui consulatui preerāt ex decreto delegant̃. Senatu ꝓmoleste id ferente/ datū est earū loco ut Cyrenē Cassius administraret: Cretam Brutus:

Cornificius profligatur: & interimitur.

Repetit que ante scripsit ad connectendam historiam.

Cassius.
Brutus.

Annone cura

Antonius.
Dolobella.

quas ut inferiores cōtemnentes illi exercitum pecuniasq; collegerant ut Syriam: & Macedoniam ultro inuaderent. Et hi circa huiusmodi curas uersabant̄. Occiso autē Trebonio a Dolobella ī Asia/ Antonio Decimū inter celtas obsidente: ut a nobis præmissum est: conturbatus Senatus Dolobellam simul: & Antonium hostes iudicauit. Brutū autē & Cassiū ad priores prouincias reuerti iussit. Bruto insuper Illyriū addendū censuit. Ceteros omnes quicunq; romanorū nationibus exercitibusq; præessent/ ab Ionio Syriam usq; Cassio: & Bruto subesse uoluit. His ex causis Dolobellam anteueniens Cassius/ in Syriam deducto exercitu signa magistratus in primis extulit: & duas supra decem legiones ex Caij Cęsaris exercitu iampridē in castris commorantes: exercitatasq; primo impetu assumpsit. Quippe unū ex suis Cęsar in Syria dereliquerat cum in Parthos prępararet bellum. Apparatū autē omnē illi tradidit Cecilius Bassus. Nā cū dignitatē & pręturā contineret Sextus Iulius adolescens Cęsaris affinis: legionemq; in delicijs inhoneste duceret/ conquerente Basso contumelijs eundem insectatus est: postremū omnium Bassum appellans. Ob quę cum minus pareret ille: duci a lictoribus confestim iussit. Tumultu inter eos turpiter exorto cum Bassus telis: ensibusq; impeteretur/ exercitus rei deformitate perspecta Iulium occidit. Milites facti primū pœnitentia: deinde Cęsaris timor insecutus est. Iure igitur iurando in unū conspirantes/ nisi uenia illis aut fides pręberet̄/ ad mortem usq; decertare uelle. Bassum ad hęc ipsa secum compulere. Aliam quoq; legionem inuicem ducentes strenue pugnabant: & Sextum Murcum cū tribus legionibus a Cęsare pręmissum haud ignaue repellebāt. Murco belli socius affuit Minucius Crispus ex Bithynia tribus comitatus legionibus. Hi Bassū sex iam fręti legionibus obsessum detinebant. Cassius obsidione percepta Bassi exercitū ad se cōfluentem suscepit ultro. Murci ad hęc & Minucij exercitus/ militibus se ex beniuolentia dedentibus: & ex Senatus mandato ad omnia obsequētibus inuicē sibi asciuit.

Trebonius.
Decimus Brutus.

Cecilius Bassus.
Sextus Iulius.

Sextus Murcus.
Minucius Crispus.

Albinus.

Prius quippe Albinus a Dolobella missus in Aegiptum quattuor legiones ex ꝓuincia deduxerat: quę a Pompeij clade Crassiq́ superfuerant. Eas sub Cęsare olim derelictas Cleopatra detinebat. Cassius Albinū, eorū: quę agitabant penitus ignarum in Palęstina subito inuasit: & exercitū sibi tradere coegit, quattuor legionibus aduersum octo depugnare ueritū. Sic Cassius mirū in modum duodecem optimarū legionū cōfestim imperator effectus est. Non nulli quoq́ ex Parthorum sagittarijs in equis pugnare soliti Cassio adhęserāt: fama apud Parthos iam inde increbescente cū olim Crasso quęstor astitisset eundē imperatore suo longe prudentius decertare solitū. Dolobella post Trebonij necem circa Ioniū moram agitabat. Tributa quoq́ a ciuitatibus exigens classem per Luciū figulū a Rhodijs: Lycijs: Pamphylijs: atq́ Cilicijs mercede in unum comparabat. Cum in promptu adessent omnia Syriam aggredi instituit. Terrestri quidem itinere legiones duas idem agitabat: Classis uero a Figulo deuecta sequebatur. Cassij deinde copiarum magnitudine percepta ad Laodiciam urbem sibi amicissimam conuertit iter: quam cheronneso contiguam: & quę telluris inerant tutantem: & ad mare facilem prębentem aditum in primis nouerat. Quo in loco abunde cōmeatū a mari capere: quo ue libuisset classem tuto conuertere liceret. Id intelligens Cassius: uerituſq́ ne ab eius manibus Dolobella euaderet (Isthmum enim obtinebat per duo stadia distantem) lapides: omneq́ materiem ex ouilibus: suburbijs: uallisq́ castrorū in unū conferens nauiū causa in Phœniciam: Lyciam: Rhodūq́ pręmisit. Spretus itaq́ ab omnibus pręterq̄ Sidonijs, in Dolobellam classem mouet: Et naues quidem abunde utriq́ ad pugnam aderant: ex quibus quinq́ cum ipsis hominibus a Dolobella capiuntur. Cassius ad eos: qui mandata neglexissent denuo ex suis mittit: & ad Cleopatram Aegypti reginam: ad Serapionem quoq́ in Cypro pro Cleopatra exercitū ducentem. Tyrij igitr & Aradij & Serapion Cleopatra inscia naues omnes: quas habebāt Cassio pręmittūt.

Cassij laus.

Lucius Figulus.

Laodicia urbs.

Isthmus.

Cleopatra.
Serapion.

Regina famem: pestemq; quibus Aegyptus ea tempestate oppressa erat Cassio duntaxat obtulit. Ob familiaritatẽ uero primi Cęsaris Dolobellę fauere instituit. Ex hac igitur sententia quattuor legiones per Albinũ sibi misit: Alterumq; exercitum ad eius opem paratũ tenuit: Venti namq; incubuerant. Rhodij autẽ: & Lycij neq; Bruto: neq; Cassio ciuilibus in bellis auxiliũ afferre uelle. Dolobellę naues ad transitũ dedisse. nullam tamẽ cũ illo belli societatẽ inisse fatebant̃. Cassius ex his: quę in presenti aderãt pro tempore sese instruens/ bis in Dolobellam copias mouit: Ac primũ inter se acri odio iniere pręliũ: Subinde in re nauali inferior Dolobella apparuit. Cassius elato aggere murum urbis adeo concussit ut ruinam minaretur. Custodem autem noctis Marsum nomine cum nullo precio corrumpere liceret turmarum duces diurnę custodię prefectos ut sibi obsequerentur induxit. Quiescente igitur per diem Marso reseratis portis Cassius per partes magna multitudine ingressus est. Capta urbe Dolobella custodi corporis caput obtulit: monuitq; ut abscisum Cassio afferret quo proprium seruaret. Ille capite desecto seipsum interemit. Pari modo Marsus uita se priuauit. Cassius Dolobellę exercitum ad se transtulit: Laodicensiũ sacra publicaq; omnia prędę exposuit. Ciuiũ primores supplicio affecit: reliquos grauioribus tributis subesse uoluit: urbemq; ad extremã tandẽ cladem impulit. Post Laodicię captiuitatẽ Cassius in Aegyptum copias mouit Cleopatram magnis copijs ad Cęsarem: Antoniumq; transire audiens: ratus nauigationem illi prohibere: animũq; eius erga se pariter ulcisci posse. Nam Aegyptum eo tempore fame in primis confectã audiebat: nec exterorum exercitum copiosum admodum Albini militibus a principio emissis continere. Verũ illum spe & impetu gestarũ rerũ exultantem Brutus summa celeritate ad se redire monuit cũ iam Cęsar: & Antonius Ioniũ classe transire dicerent̃. Tanta igitur spe deiectus Cassius haud sponte in Aegyptũ transire destitit. Parthoꝝ itaq; sagittarios pręmij affectos a se dimisit.

Optimum auxilium.

Oppugnatio Laodicię.
Marsus.

Dolobellę interitus.

Direptio Laodicię urbis.

Oratores etiã ad regem eorũ delegauit: qui illum ad societatẽ maiorẽ ineundam: uel etiam post opus inuitarent. Syriã porro ac plerasq finitimas nationes ad Ioniũ usq percucurrit: indeq exercitũ retro mouens fratris filium in Syria cum legione una dereliquit. Ipse equites in Cappadociã pręmisit: qui Ariobarçanem nihil tale metuentẽ: quasi insidias olim sibi pręstruxisset oppressere: pecuniãq eius plurimã: omneq aliũ apparatũ ad eum adduxere. Tarsensibus pręterea inter se dissidentibus cum alij Cassium prius uenientẽ: alij Dolobellam post illũ accedentem corona donauissent: utriq enim per quandam urbis significationem id effecerant: cõtendentibusq ad inuicẽ ueluti in mutatione maxima calamitas utrosq inuaserat. Cassius igitur deuicto Dolobella mille & quingentorum talentorum tributũ exoluere illos iussit. Ad quod persoluendum cum impotentes essent: assidueq a militibus ad illos ueniẽtibus fœde cogerent: omnia publica uenundare: sacra quoq publicis adiungere coacti sunt: quęcũq ad pompas aut insignia seruabãt condecentes. Quibus nec sic sufficientibus ad ferenda onera: magistratus quę libera apud eos fuere uenui subiecerant. Primi igitur pueri: innuptęq puellę: mulieres deinde: tum senes ętate miserandi paruo precio abalienabantur. Postremo adolescentuli: ex quibus plerIq seipsos confecere: donec rebus in hunc modũ collabentibus Cassius e Syria rediens misertus est: tributi quoq residuum absoluit. Tarsus igit: & Laodicia calamitatibus his oppressę sunt. Cassius interea: & Brutus ad inuicẽ cõsilia ineunt. Bruto exercitũ eo ex loco mutare uisum: & in Macedoniã ad longe maius opus se transferre. Hostibus quadraginta in bello adesse legiones: & earũ octo cũ Cedicio & Norbano iam Ioniũ pertrãsisse aiebat. Cassius ecõtra hostes haud multifaciendos existimabat: Ex inopia quippe seipsos facile oppressuros ob multitudinẽ: Rhodios: Lyciosq aggrediendos esse utpote illis beniuolos & classem cõtinentes: ne interagendũ eos a tergo inuaderent. Cũ inter utrosq conuenisset diuisere copias.

Mors Ariobarçanis.

Contentio Tarsensiũ.

Maxima Tarsensis urbis calamitas.

Attende consilia.

Brutus aduersus Lycios: Cassius ad Rhodios profectus est. In ea quippe insula eruditus grecis litteris: atque innutritus fuerat. Sed cum fortissimis uiris nauali prelio esset certaturus proprias naues apparare studuit: compleuitque: & in Gnido exercuit. Rhodiorum quicunque prudentiores aderant cum romanis ad arma uenire formidabant. Populus uero permaxime exultabat: & qui uetera etiam opera ad dissimiles illis uiros mente repetebant. Naues autem eorũ uel precipuas tres ac triginta in unũ conduxere: alias quoque ad Gnidum emisere: qui Cassium simul admonerent ne Rhodios cõtemneret: quorũ ciuitas contemptores suos continue ulta esset: neque fœdera insuper: que Rhodij cũ romanis iniissent. ne arma inuicẽ inferrent. Si quid de societate belli quereret/ uelle id a romanorum Senatu discere: Quo iubente ad societatẽ confestim uenturos esse. Hec uel precipue Rhodij asserebãt. Ille bello pro uerbis decertare opus esse inquit. Fœdera ne arma ad inuicẽ inferrẽt probibere. Verum Rhodios Dolobelle cõspirãtes Cassio insurrexisse. Iubere nunc ut opem mutuo afferant Cassio indigenti: Eos ironia uti: & ad romanorũ Senatum uelle mittere fugitiuũ: & errantem ob tyrannos in urbe cõmorantes: qui & ipsi pœnas cõfestim penderent: & Rhodij una cũ illis: quos in primis uenerant/ ni subito imperata facerẽt. Hec a Cassio illis reddita. Que audientes qui sanioribus consilijs adheserãt/ maiori adhuc trepidatione tenebantur. Multitudo uero inconsulto quodã impetu Alexandrũ efflagitabat: & Manassem/ quoniã Mithridates pluribus nauibus ad eos cõtendisset: & Demetrius olim ante Mithridatẽ. Hi igitur Alexandrũ ob hec ĩ Pritanẽ sibi asciuerãt. Est autẽ hec permaxime imperatoria dignitas: & Manassem classis ducẽ instituerant. Emisere tamen denuo ad Cassiũ legationis causa Archelaum quendã preceptorẽ olim grecarũ litterarũ ea in insula ut eum deprecaretur iucundũ hominẽ: & Cassio longe pinguiorem. Is dextra eius apprehensa ut notũ precabatur his uerbis.

Cassius eruditus ac nutritus Rhodi.

Gnidus.

Multitudo.
Alexander.
Mithridates.
Demetrius.
Pritanis.
Archelaus.

Oratio perpropria magistri litterarũ. Rhodij Dorici.

Ne grecam conturbes urbem grecorum amice ui: ne Rhodum libertatis uir amator: nec doricam spernas dignitatem nunq̃ ex quo nati sumus iminutã: nec optime obliuiscaris historie: quã Rome Rhodiq; didicisti. Rhodi quidem quecunq; Rhodij erga urbes regesq; alios: & eos maxime qui inexpugnabiles arbitrabant esse Demetrium: ac Mithridatẽ ꝓ libertate peregere: pro qua tu te laborare asseris. Rome uero quecunq; uobiscum & in alios & contra Antiochum magnũ egimus: quorum apud nos columne a uobis inscripte adhuc extant monumenta gestarũ rerum. Et hec quidẽ ob genus: dignitatẽq; nostrorũ: & felicitatis in hanc usq; diem: libereq; societatis & electionis ĩ uos o romani dicta sint. Tibi autẽ o Cassi singularis quedam inest uerecundia in hanc urbem: & in nutricẽ tuam eruditriceq; ac medicinalẽ: & larem propriũ quẽ incoluisti: & preceptoriũ uobis locũ: & in me qui te ad alia contumeliã afferre credidi ꝓ patria bellũ gerere/ ne tecum armis cogatur decertare: qui in ea enutritus eruditusq; fuisti: neue ex duobus alterum ex necessitate eueniat: aut Rhodios omnes bello occumbere: aut Cassium ab illis pugna superari. Cõsulo etenim ultra quod obsecratus sum & tanto pro republica operi assistenti deos propitios adesse cupio. Vos autẽ iureiurando deos inuocastis cũ nuper per Caiũ Cesarem nobiscũ cõuenistis. Fœdera quoq; sacris addidistis: ac dextras inuicem complexi estis: que assidue in hostes exerende sunt: non autẽ in amicos & altores. Parce nõ dijs modo: sed glorie que ad mortales pertinet: cum nulla fœderũ uiolatio immanior habenda sit/ q̃ que delinquentes ad omnia infidos reddit amicis: inimicisq;. Hec elocutus senior Cassij dextrã haudquaq̃ dimittebat: uerum lachrymis rigabat amplius: sic ut Cassius ab aspectu eius erubesceret: & passionẽ ex rubore palã ederet uix ut hec potuerit loqui. Siquidem Rhodijs minime cõsuluisti ne mihi iniuriam inferrent/ iniuria me affecisti. Si uero eos edocens monẽsq; nequaq̃ suasisti/ opem tibi affero. Aperte quippe

Antiochus magnus.
Columne inscripte.

Fœderum uiolatio.

Cassij responsio ad preceptorem.
Artificiosa locutio.

iniuria affectus sum primũ, q auxiliũ belli expetens ab his qui me erudierunt: & enutrierũt despicior: ac contemnor. Deinde q Dolobellã quem neq erudiere neq enutriere mihi antetulerunt: & quod intolerabilius est non mihi modo sed Bruto: uirisq optimis quoscunq ex Senatorio ordine tyrannidẽ effugisse cernitis: & pro libertate patrię pugnãtes. Et uos o Rhodij libertatis amatores Dolobellam patriã in seruitutẽ asserentem nobis anteponitis. Quibus autẽ beniuolos esse oportuit negligitis, ciuilibus uos bellis neutiq ĩmiscere simulantes. Est profecto inter ciues concertatio: quã nos potestatẽ populi affectamus esse. Bellum quod nunc gerit apertũ est reipublice aduersum monarchiã cõtendentis: & uos reipublicę fauẽtes derelinquitis: deprecantesq pro suis legibus: amicitiamq romanorum preferentes, morte: publicatione bonorũ: sine iudicio proscriptos, nulla misericordia amplexamini: sed Senatum hęc damna patientẽ: & opem sibi afferre nequeuntẽ consulere uelle simulatis. Iam enim uobis clare innotuit ex his quę a Senatu decreta sunt omnes: qui orientis plagas incolunt mihi ac Bruto auxiliũ impendere oportere. At uero nobis finitima acquirentibus quid auxilij impenderitis ob beneficentiã: ac mercedem eorũ quę a nobis suscepistis tu ipse cogita: quoniã nobis libertatis ac salutis cura inest: uos autẽ iniuria affectis nullam affertis opem: quos ęquũ erat & si non nobis ad inuicẽ certantibus adesse: attamen imperiũ sibi uendicãtes p romanorũ republica utilitateq repellere cũ dorici sitis. Cęterũ uos rationes & opera haud multifacientes, solum fœdera: quę uobiscũ egimus nobis anteponitis: & quę cũ Caio Cęsare monarchię principe pariter iniuimus. Sed hęc quidẽ romanos Rhodiosq in eorũ necessitatibus inuicẽ sibi auxilia afferre admonẽt. Assistite igitur nobis in maximis romanorũ casibus atq periculis. Cassius est qui fœdera uobis anteponit: qui uos ad belli societatẽ inuocat: romanus uir & romanorũ prętor ut Senatus decretum indicat:

Concertatio.

Caius Cęsar.

p

Pompeius.

In quo omnes qui ultra Ioniū mare incolūt ditioni nostrę subesse uoluit. Hęc eadē & Brutus uobis anteponit: & Pompeius mare ad Senatus imperiū conuertens. Ad hęc preces addimus: deprecanturq; quicunq; e Senatu nuper expulsi atq; fugientes partim ad me Brutumq; uenerunt: partim ad Pompeium delati sunt. Est enim ex fœdere sancitum ut prędixi/ Romanos: & Rhodios sibi mutuo auxilia impendere debere: & si ad unum duntaxat necesse sit. Si uero nos neq; prętores: neq; romanos adhuc: ueꝝ fugitiuos & exteros: aut damnatos/ ut qui nos proscripsere profitentur existimatis/ non ad nos amplius hęc fœdera sed ad romanos o Rhodij uobis extant. Nos igitur exteri: & alieni: & fœderum expertes bellum uobiscum iniemus si non ad omnia nobis parueritis. Hęc Cassius altius edisserens Archelaū a se dimisit. Alexander uero: & Manases Rhodiorū duces tribus supra triginta comitati nauibus Gnidū uersus in Cassium mouent quasi illum subita nauigatione territuri: & si parum spei sibi uendicarent ꝙ in Mithridatem ad Gnidū deducentes belli ī exitu feliciter egissent. Remis quippe ad ostentationē usi/ prima die in Gnido deduxere moram. postridie uero in Cassianos exeruere classem: quod admirati illi ad eos conuertuntur: eratq; ab utraq; parte uirtutis ac potentię insigne opus. Rhodij leuibus ratibus subito ad hostes accurrebant: recurrebantq;: conuersionibusq; utebantur. Romani grauioribus freti nauibus: cum se illis miscuissent/ magno impetu easdem perurgebant: quasi pedestri pugna decertantes. Cassio deinde multitudine nauiū hostiles obsidente/ Rhodij nō ulterius adnauigare: & renauigare facile poterāt. Sed cum a fronte solum impetu ferrent: reuerterēturq;/experientia omnis angustia loci inclusa deperibat. Nam impetus ab acutis earū proris ad grauiores romanorū naues infirmus reddebatur. romanis ex leuioribus stabiles quedā affuere: donec tres Rhodię cum ipsis hominibus intercepte sunt: duę collisę: ac uinculis iniectę: alię semifractę Rhodum uersus fuga cōtendere. Romanorū omnes

Damnati.

Confutatio.

Bellum nauale.

Rhodiorum classis profligatur.

Gnidum redierũt. Ex his plures pugna laceratas restituere denuo. Et hic quidẽ naualis belli inter Rhodios romanosq; ĩ Guido finis: Quod Cassius cũ ageret e monte cõtemplatus est. Reparata classe ad Loryma enauigauit Rhodiorũ ĩ Perea oppidũ: peditatumq; omnem sub Fanio & Lentulo maioribus nauibus Rhodum premittit. Ipse octoginta stipatus nauibus horribili apparatu cursum dirigit: & ad Rhodũ peditatu: classeq; deposita tacitus perstitit: quasi hostibus seipsos dedituris. At illi alacres ad pugnã cõuertunt: duabusq; amissis nauibus se subito occludunt: denuũq; ad mœnia delati uniuersa cooperuere armis: & eos: qui cũ Fanio in littore constiterant continue infestantes Cassio uicissim depugnabãt: qui naues ad murorũ pugnã imparatas/ad mœnia mari proxima ducebat. Quod animaduertẽs Cassius turres fabricatas adducebat: quas subito erigi mãdauit. Sic Rhodus duobus exercitibus obsessa ab mari pariter terraq; excludebatur. Ciuibus autẽ tanq̃ subito & inopino opere nihil molientibus haud dubiũ erat ciuitatẽ ipsam/uel ui: uel fame ad hostiũ manus cõfestim peruenturã. Quę prudentiores eorũ intelligentes nõ nunq̃ cũ Fanio: Lentuloq; loquebant. His ita se habentibus/ Cassius nemine aduertente/ media in urbe cũ electiore exercitu conspectus est/ ui nulla: aut scalarũ opera quouis modo patescente ad ingressum. Credidere plurimi: ac uisum est id fautorũ ope reseratis portis contigisse pietate urbis ne fame deperiret. Sic Rhodus capitur: & Cassius statim ꝓ tribunali uisus est: hasta apposita/ueluti urbe ꝑ uim capta. Quietem tamen militibus imposuit pręconis uoce: & his qui uel ui uel pręda desęuissent/mortẽ est cõminatus. Rhodiorũ ad quinquaginta nominatim ipse acciri imperat: quos ad se deductos morte mulctauit. reliquos ad quinq; supra uiginti nõ inuentos fuga cõdemnauit. Res omnes/ aurũ: & argentũ in sacris: publicisq; coactũ sibi asciuit. Iussit & priuatos quęcunq; possiderent ad pręscriptã diem ĩ mediũ afferre. Occulentibus autẽ/ mortẽ:

Loryma.

Fanius.

Lentulus.
Proditio occulta.

Rhodus a Cassio capta.

Spoliatur Rhodus.

indicantibus decimã: seruis libertatẽ pręconis uoce nunciauit. Multi itaq; a principio cũ mandatũ non in finẽ mansurũ credidissent/occuluere sua: sed cũ pręmia indicãtibus dari cõspexissent/ob timorẽ: dilatione habita/ prodidere omnia. Non nulli itaq; e terra effodientes: alij e puteis haurientes: quidã e sepulchris longe primis plura protulerunt. Huiusmodi igitur Rhodiorũ fuere clades: ad quorũ curã Lucius Varus derelictus est.

Lucius Varus.

Cassius ob captionis celeritatẽ: nec minus pecuniarũ multitudine lętatus cęteris Asię nationibus decẽ annorũ tributa imposuit: eaq; cõfestim iussit afferre: quod ab illis serio perfectũ est. Interea nunciat Cleopatrã magnis cũ copijs: ingentiq; apparatu & classe ad Cęsarẽ per mare: & Antoniũ ire statuisse. Eorum nempe partes ob primũ Cęsarẽ cunctis anteponẽs/ amplius ob Cassij timorẽ properabat. Murcũ itaq; pręcipua armatorũ legione sociatũ: sagittarijs nõ nullis additis/sexaginta cataphractis nauibus ĩ Peloponnesũ ire iubet: & circa Tenarũ morã agere: Indeq; ex Peloponneso uniuersa percurrentẽ prędã antecapere. Quę uero ĩ Lycios gesta sunt a Bruto: parua quidẽ. Sed quę a principio licet reminisci: huiusmodi fuere. Cum exercitũ ab Apuleio: quẽ ipse ut prędiximus habebat: ac pecuniarũ sex supra decem millia talenta quęcunq; ex tributis Asię in unũ cumularat accepisset/in Boetiam trãsmisit. Decreto deinde a Senatu habito ut pecunijs his ad pręsentia uteretur: Macedonięq; pręesset: Illyriũ quoq; ultra Macedoniã teneret ab exercitu qui in Illyrio fuerat legiones tres sibi uendicauit/ Vatinio qui tunc Illyrio pręerat eas exhibente. In Macedonia quoq; unã ab Caio Antonij fratre recepit. Quattuor itaq; ad has aggregans octo legionum imperator tandẽ effectus est: Quarũ maior pars sub Cęsare meruerat. Habuit & equitũ multitudinem: leuis armaturę insuper & sagittariorũ Macedonumq;: quos Italum in morem adornauit. Exercitum nempe ac pecunias in unũ colligenti felicitas huiusmodi ex Thracia obtigit. Polemocratia reguli

Cleopatra.

Murcus.

Peloponnesus.

Bruti historia.

Apuleius.

Senatus decretum.

Vatinius.

Caius Antonius.

Bruti felicitas.

Polemocratia.

cuiusdam uxor uiro ab hostibus eius interfecto/ pro filio adhuc infante uerita ad Brutũ cum eo accessit : & uiri thesauros cum filio in potestate eius tradidit . Ille infantẽ Cyçicenis alendum misit: donec ad parentis regnũ transferretur. In thesauris autẽ infinitã uim auri argentiq; repperit: quã ad nũmorũ fabricam cudi iussit . Cum igit Cassius ad eum accessisset : uisumq; esset Lycijs ac Xanthijs inferre bellum/ Xanthios prę Lycijs aggredi instituit. At hi cognito Bruti aduentu suburbia eorum euertere ne in ipsis moram duceret: ne ue lignorũ materia uti posset. Vrbem porro fossa sepientes ab ea depugnabant. Eius profunditas quniquaginta pedũ summã antecessit. Latitudo profunditatẽ adęquabat: sic ut ad eam persistentes telis sagittisq; in hostes uterent: ueluti fluuio quodã impermeabili in medio diuisi. Brutus fossam ui superare cõtendens artificũ operimenta adiecerat. Exercitũ quoq; p diem nocteq; partiebat: & materiem a longe ueluti i agone uoce cursuq; transferebat: nihil laboris sollicitudinis ue interponens: donec opus iam speratũ quod prohibentibus hostibus minime fieri posse uidebat: aut multis mensibus in longũ duci/ paucis diebus absoluit: Xanthijsq; intra urbẽ redactis obsidere eos pergit: ac non nullos a machinis alios impedimẽtũ afferentes ad portas repulit: omnesq; cõtinue imutauit. At illi recentes defessis opponẽtes/ q̃q̃ uulneribus affecti persistebant: donec propugnacula integra mansere. Cũ autẽ & illa corruissent: turresq; disiectę forent/ Brutus quę futura erant meditatus/ portis assistentes ordines retroducere imperat. Quod Xanthij negligẽtia: & incuria effectũ arbitrati nocte facibus accensis ad machinas accurrũt. Verũ statim ex occursu obuiantibus romanis ad portas repellunt : & custodibus eas occludentibus ueritis ne hostes cũ illis miscerent/ cędes ingens Xanthiorũ qui exclusi fuerãt ad portas editur. Nõ multo post & reliqui qui circa meridiẽ egressi sunt : ordinibus quoq; denuo cedentibus : machinas omnes uno impetu incendunt.

Bruti bellum contra Xanthios.

Xanthiorũ probitas.

Atrox pręlium.

Quibus reseratis portis ob priorum cladem ad duo mille ex romanis simul immiscent̃. alijs ob ingressum impellentibus, portę ipsę statim delabuntur, siue Xanthijs eas demittentibus: siue machinis fortuito delapsis: adeo ut crassantibus romanis quidã interirent: non nulli intra urbem, cum portas ulterius reserare nequiuissent, disiectis retinaculis manerẽt. Qui ꝑ angiportuũ angustias delati, a Xanthijs: qui superius imminebãt ui adacti ad forũ finitimũ effugiũt. Eo in loco sagittis impetiti acriter: cũ ijdem arcubus telisq́ꝫ carerent, ad Sarpidoniũ ne omni ex parte clauderent̃ subito procurrũt. Romani qui ab extra steterãt, pro his: qui interius erant conturbati: ac uerentes, Bruto eos circũcurrente ad omnẽ se obtulere experientiã. Sed cũ portas ferro constipatas impellere nequirẽt: neq́ꝫ scalis aut turribus igne absumptis ulterius uti: quidã scalas ex tempore habendas dictitabant: alij lignorum apices muris appellentes, ueluti per scalas ascendebant. Nõ nulli funibus clauos annectentes, superius ad murũ iaciebant. cumq́ꝫ aliquis affixus cõtineret, per funes nitebantur. Inandes Xanthijs finitimi ob innatã cũ illis inimicitiã Bruto adherẽtes, ex preruptis: arduisq́ꝫ locis lapides ad ima deuoluebãt. Quos intuentes romani ob lassitudinẽ imitabantur: multiq́ꝫ ex illis saucij interibant. Fuere qui murũ transgredientes portam reserarent: quę densissimis lignis: & in transuersũ positis obsepta fuerat. Hi ceteros audaciores erigentes supra ligna uicissim assumebant. Tandem plures numero effecti, portam cędere aggrediũtur: & interius minime munitã ferro, quidam ab extra: alijs intro nitentibus effringũt. Xanthijs magno clamore in romanos qui ad Sarpidoniũ confugerãt ruentibus: ueriti pro illis romani qui ad portas depugnabant: interius exteriusq́ꝫ summa ui disijciũt: & ueluti insania quadam ducti eas reserãt: turmatimq́ꝫ ingrediunt paulo ante solis occasum: magna uoce conclamantes, ut his qui interius steterant aduentantiũ signũ darẽt. Capta urbe Xanthij ad domos ꝓprias accurrũt.

Cataractę.

Sarpidonium.

Inandes populi.

Insignem attende audaciam.

Capitur Xanthiorum urbs.

Cariores suorũ iugulum ultro exhibentes necant. Vlulatu in immensum orto Brutus prędam fieri arbitratus per pręconem milites reuocari imperat. Cũ uero quod actum erat cognouisset: animũ eorũ miseratus libertati deditũ: inducias per nũcios emittit. Illi repulsis qui detulerãt: uniuersis suorũ interemptis: adhibito ad pyras igne: quas propria in domo unusquisq; pręparauerat: seipsos insuper iugulantes iniecere flammis. Brutus sacra omnia illesa pręseruare studuit. Solos Xanthiorũ seruos cepit. Virorũ insuper mulieres quasdam liberas: easq; degeneres ad centum fere & quinquaginta numerũ inuenit Sic Xanthij libertatis causa ter a seipsis consumpti sunt. Obsessi nempe ab Arpalo Medo: Cyri magni prefecto: ne seruituti se subijcerent: sibi ultro intulere necem: & Xanthiorũ urbs ab Arpalo neglecta: sepulchrũ illis pręstitit. Similem ab Alexandro Philippi filio cladem pertulere: cum tam ingentiũ terrarũ dominũ pati renuissent. Brutus ab Xanthijs ad Patareas descendit: urbẽ Xanthiorũ naualibus adsimilem: exercituq; apposito ut mandatis eius obsequerent: ni Xanthiorũ sortẽ perferre mallent: ciues monuit. Accessere ad eos Xanthij proprias erumnas deplorantes: suadentesq; ut in melius cõsulerent rebus suis. Patareis nihil ad Xanthios respondentibus: reliquũ lucis ad consultandum illis prębitum. Brutus exercitũ inde sustulit. Orta luce iterũ copias urbi admouit. Ciues e mœnibus magno clamore ad omnia se paratos obtulere: portasq; aperuere. Brutus ingressus neminẽ occidit: aut urbe expulit: aurũ solũ: & argentũ quodcunq; in urbe coactũ reppertit in unũ congregans: priuatos etiã quod haberent afferre monuit: his pœnis & pręmijs appositis: quę Rhodijs a Cassio iniunctę fuerant. Itaq; id omne collatum est. Seruus herum suũ quod aurũ celauisset accusauit: & pręmisso Tribuno aurũ illi ostendit. Adductis ad Brutũ omnibus: herus tacitus perstitit. Mater ut filium seruaret clamans sequebatur: se aurũ celasse dictitans. Seruus a nemine rogatus ut mentientẽ

Desperatio Xanthiorum.

Ter Xanthij funditus euersi.

Arpalus Cyri magni prefectus.

Alexander Philippi.

Pataree.

Brutus Patareas obtinet.

Exemplum ęquitatis Bruti.

arguebat: & filiũ occuluisse instantius aiebat. Ea propter indignatus Brutus, iuuenẽ ex silentio: matrẽ ex passione miseratus illęsos dimisit, aurũ quod attulerant secũ deferentes. Seruũ uero ultra prȩceptũ heris insultantẽ, cruce suspendit. Lentulus ea tempestate Adriacũ prȩmissus (Est autẽ id Smyrneorũ nauale inclytum) portus cathenas effregit. Vrbem prȩterea ingressus Smyrneis mãdata suscipientibus, pecunijs assumptis ad Brutũ redijt. Lyciorum interim legati ad Brutũ uenere, belli societatem & quęcunq; conferre possent pollicentes. Tributis igitur Lycijs appositis: Xanthiorũ liberos eorũ urbi attribuit. Naues Lyciorũ cum reliqua classe Abydum enauigare iussit. nam & ipse peditatũ omnem eum ĩ locum deducebat, Cassiũ ex Ionia uenturũ moraturus: ut ambo ad Sextum transfretarẽt. Interim Murcus in Peloponnesum classe delatus: ut Cleopatram nauigantẽ obseruaret, cum illam circa Libyam ui tempestatis expulsam, classem amisisse nouit: nauiumq; naufragia in Lacedęmoniam usq; delata conspexit: Reginã ualitudine correptã uix ad propria redire potuisse: ne frustra tanto exercitu eo in loco moram duceret, Brundusium uersus classem mouit: & in insulam portui finitimã delatus reliquũ hostilis exercitus: aut cõmeatũ in Macedoniã deferri prohibebat. Hunc Antonius longis nauibus quas habebat, haud fere multis: turribusq; ratibus aduectis oppugnabat: cũ exercitũ per partes magnis nauibus emittens: uentum e terra, ne a Murco interciperenť: uehementiorem expectaret. Assiduo itaq; labore fatigatus Cęsarẽ qui circa Siciliam maritima classe cũ Sexto depugnabat, in auxilium uocauit. Sic enim series earũ rerum sese habuit. Pompeius qui Sextus dicebatur: magni Pompeij filiorũ ętate iunior, cum primũ a Caio Cęsare in hiberia neglectus perstitisset: quasi nihil magnum ob adolescentiã inexperientiamq; facturus: ad oceanum delatus cum paucis piraticam exercens interceptus est, nemine illum ut Pompeium dignoscente. Procedente mox tempore

Lentulus.

Smyrnei Bruto se dedere.

Lycij se dedunt.

Reuertitur ad acta Murci.

Brundusium.

Antonius.

Historia Sexti Põpeij.

pluribus ad eum accedentibus ingentē comparauit manū: seq; Pompeiū professus est: Ac confestim quicunq; sub patre eius: aut fratre militantes uicti cesserant/ ad illum ueluti proprium ducem confluxerūt. Arabio quoq; ex Libya/ paternis spoliatus bonis: ut a nobis pręscriptū est: ad eum uenit. Ita maioribus copijs adauctus/ opera piraticis longe clariora adorsus est. Nam Pompeij nomine per hiberiā omnē populis maxime florentē: longe lateq; uulgato: pręsides sub Cęsaris imperio eam cōtinētes ad manus cū eo uenire formidabāt. Quibus intellectis Cęsar Carrinā amplioribus cū copijs in hiberiam misit: qui Pompeium debellaret. At is leuior admodū in cōspectū eius statim uenit. Et subinde aduolans Carrinā afflixit. Vrbes etiā plerasq; cū paruas tum magnas ditioni suę subdidit. Ea ex causa Caius Cęsar Asiniū Pollionē ut Pompeij reprimeret insultus successorem Carrinę dedit: qui forte cū illo tum bellum agitabat cū idem Cęsar extinctus est: & Senatus Pompeiū ultro reuocauit. Verū ille in Marsiliam delatus: quę Romę fierent intentus expectabat. Electus subinde maris imperator ut patens eius ante fuerat/ neutiq; ad urbem redire uoluit. naues autē omnes: quę in portu asseruabantur assumens/ adiunctis his: quas prius possidebat/ ex hiberia mouit. Secuta demū Triūuirorū dominatione/ in Siciliam enauigauit: & Bithynicū pretorē insulam eam sibi dare renuentē/ artius obsedit: donec ex proscriptione damnati: & e Roma fugientes/ Ircius: & Fanius/ eam insulam Pompeio dari suaserunt. In hunc modum igitur Pompeius Siciliam sibi uendicauit. qui nauibus abundans: & insulam Italię nactus adiacentem: exercitū porro ingentem obtinens: qualem prius nunq̄ habuisset ex his: qui e Roma fugerāt/ liberis: seruisq; coactum: & quem Italię urbes quę uictoribus ad belli pręmia addictę fuerant ad illum pręmittebant: ad summū potentię peruenit. Hi etenim Triūuirorū dominatum: ac uictoriam detestabantur animo: & quecunq; aduersus eos licuisset/ clanculum

Arabio.

Carrina.

Asinius Pollio orator.

Bithynicus.

Ircius.

Fanius.

moliebantur. Nam ex urbibus eorũ fugientes: quasi non ulterius in patria mansuri/ ad Pompeiũ properabant Italię propinquũ: & prę cęteris ea tẽpestate romanis acceptissimũ. Accedebant & ad eum uiri nautici ex Libya: & hiberia maritimis ĩ rebus expertissimi: sic ut ducibus: nauibus: pedestribusq; copijs: nec non pecunijs abundaret Pompeius. Quę intelligens Cęsar

Saluidenus.

Saluidenũ magna classe in Siciliam misit: facillimũ opus existimans/ Pompeiũ mari ꝓhibere. Ipse ex Italia ut Saluideno auxiliaret/ ad Rhegyũ peruenit. Pompeius Saluideno ingenti classe propius accessit.

Pręlium inter Pompeiũ: & Saluidenũ.

Nauali deinde pręlio ad maris fauces circa insulam exorto Pompeij naues/ cũ leuitate: tum nautarũ celeritate: & experientia anteibant. Romanorũ uero magnitudine & grauitate laborabant. Cum autẽ fluctus iuxta pontũ moueri solitus uehementius insurgeret: & mare ab utraq; parte ob fluxum scinderetur/ Pompeij naues ob undaꝝ assuetudinẽ minus trepidabant. Quę uero a Saluideno ducebant̃: neq; constanter permanẽtes ob insuetudinẽ: neq; remos faciliter cõuertere potentes: neq; gubernaculis ad manus aptis annitentes/ turbabãt. His ex causis Saluidenus sole ĩ uesperam uergente/ naues proprias reuocare in primis cogitur. Pompeius quoq; ex pugna se dissoluit: pari numero ab utraq; parte confractis nauibus. Reliquas ex labore fluctuantes: semilacerasq; Saluidenus reparare

Mare balearicum.
Rhegyni.
Hipponenses.

studuit: cũ ad portũ qui balearico mari ĩminet suos reduxisset. Interea supraueniens Cęsar Rhegynis: & Hipponensibus magna spe ab uictorũ pręmijs absoluere uelle pollicitus est. nam mari ĩminentes in primis uerebat̃: deinde uocante ipsum Antonio celerrime ad eum Brundusiũ accessit: cũ in sinistra Pompeius Siciliam haberet: cui bellum decreuerat inferre. Murcus

Reuertitur ad historiam Murci.

accedente Cęsare ne in medio eius Antonijq; clauderetur/ paululũ a Brundusio secessit: maiores naues in transitu obseruans: quę exercitũ a Brundusio in Macedoniã deferrent. Hę etenim sub triremiũ cura mittebantur. Vento deinde plurimo ad uotũ

incumbente: deposito timore arripuere cursum, nulla ulterius custodia indigentes. Quamobrem conturbatus Murcus denuo redeuntes: inanesq; opperiebat. Verũ ille tum quidẽ ac postea reliquũ tollentes exercitus, rotundis uelis: plenisq; ferebantur: quoad uniuersę copię Cęsarq; & Antonius una transiere. Murcus igit a dęmonio quodã lędi se arbitratus, alias ex Italia profecturas: quę apparatus: cõmeatũ ue deferrent, intentus expectabat: uel ut supraueniente exercitũ quoad fas esset conturbaret. Domicius quoq; Eneobarbus ex his: qui sub Cassio militiã agebãt ad eũ uenit: tanq̃ ad utilissimũ delatus opus, alijs quinquaginta stipatus nauibus: legionẽ alterã: & sagittarios simul agens: ratusq; his copijs: quas Cęsar deducebat nullum aliunde cõmeatũ afferri posse: omnẽ ex Italia delatũ intercludere parabat. In hunc modum nauibus longis centum: & triginta: plurimisq; actuarijs exercitu ingenti adnauigantes, maria infestabant. Interea Cedicius & Norbanus: quos a Cęsare & Antonio octo cũ legionibus in Macedoniam pręmissos fuisse diximus: ex Macedonia ad Thracię montes properantes, per mille: & quingenta stadia pręcesserant: donec urbem Philippos prętergressi, angusta Torpidorum: ac Sapeorum: quę ad Rascupolis regnum pertinent interceperant: quę unica ex Asia in Europã transeuntibus notissimum pręstant iter: & Cassianis ex Abydo ad Sextum transmittentibus impedimentũ afferebant. Rascupolis quidẽ: & Rascus: Thracij reges fratres extitere: unicę regionis principes. Verum hi de belli societate inter se dissidebant. Nam Rascus Antonij: Rascupolis Cassij partes sequebatur: & eorũ quisq; ter mille equites secum agens, egregie pugnabat. Scrutantibus itaq; de itinerum progressibus: qui circa Cassium fuerant, Rascupolis in hunc modũ retulit. Iter quod per Henũ: & Maroniã deferret, breue: & cõsuetũ esse: turbisq; refertum: ac per illud ad Sapeorum angusta perueniri posse. Hostibus uero ea loca detinentibus nullũ ad ea patere aditum.

Transitus Cęsaris: & Antonij.

Domicius Neronis imperatoris auus.

Cedicius.
Norbanus.

Vrbs Philippi in plurali.

Rascupolis: & Rascus fratres.

Hemũ credo uelit dicere. tamen Appianus scribit Henum.
Maronia.

Circuitum in triplo longiorem: difficilemq́ superesse. Hostes neutiq́ in occursum uenturos cõmeatus inopia: sed in Thraciam Macedonię loco profecturos esse. Quibus persuasi per Henum: & Maroniã arripuere iter: per quod in Lysimachiam: & Cardiam: quę Thracij cheronnesi Isthmum, ueluti ianuę binę suscipiũt patescit aditus. Sequẽti die ad nigrũ sinũ peruenere. Ibi copias suas recensentes armatorũ nouẽ supra decem legiones secũ militare intelligũt. Bruti octo. Cassij nouem: reliquas minime integras: sed quę duas adimplerent: Ita, ut octoginta millia hominũ adesse censerentur. Equitũ numerus utriq́ par. Bruto Celtarũ: & Lusitanorũ equitũ quattuor millia aderant. Thracum uero: Illyriorũ: Parthenorũ: ac Thessalorũ duo millia. Cassium, hiberorum: & Celtarũ equitũ duo millia comitabantur: Sagittariorũ equitum, Arabum: Medorũq́: ac Parthorum quattuor millia. Belli socij una sequebantur, Galatharum tetrarchę: qui Asiam incolunt, peditatũ aliũ plurimũ agentes: equitum circiter quinq́ millia. Tam ingentes copias Brutus & Cassius ad nigrum sinum recensentes, ad gerendum bellum processerunt: reliquis ad necessitates alias distributis. Lustrauere preterea exercitum solito more: & ad ea quę polliciti fuerant quibusdam promissa dona tribuere, cum pecunię magnitudine confiderent. Disponentes itaq́ milites huiusmodi muneribus atq́ donis: & pręsertim eos: qui sub Caio Cęsare olim militauerãt, ne quis ad cõspectũ aut appellationẽ noui Cęsaris quicq̃ moliretur: Insuper eius gratia uisum est exercitum affari. Tribunal ingens appositum fuit: in quod Senatores una cũ pretoribus palam conscenderũt. Romanorũ copię cum cęteris belli socijs infra perstitere: & multitudo utraq́ ex parte sese intuens lętata est: cum potentior quodammodo sibi ipsi uisa sit. Audacia quoq́: & spes maxima accreuit omnibus tot in exercitu intuentibus: quę res militibus erga duces fiduciam adauxit. Pariunt quippe beniuolentiã cõmunes spes: quasi deo aliquo

Lysimachia.
Cardia.
Sinus niger.
Belli apparatus per M. Brutũ: & Cassium in Asia.
Equites.
Belli socij.
Lustratio exercitus.
Cõmunes spes quid agunt.

inter multos conspirante. Preçones igitur: ac tubicines silentiū indixere omnibus. Quo facto Cassius (nam ętate Brutū ante/ibat) paulum extra ordinē progressus in hūc modū locutus est.

Hoc certamen o commilitones: quod uobis cōmune in primis adest/ ad fidē pariter inducit: & omnia quę nos polliciti fuimus ut exequeremur impulit: quę res maiorē insuper fidem adijcit ut in futurū uobis promissa tribuamus. Spes autē in uirtute ue/stra militantibus sitę sunt: & in nobis: quos in hoc solio aspici/tis tot talesq̨ ex Senatorio ordine pręstātes uiros. Adest & ma/gnitudo apparatus nō ignota uobis/ frumenti: armorū: pecuni/arum: nauiū: ad hęc sociorū belli auxilia ex regibus & nationi/bus: ut necesse sit eos adhortari ad promptitudinē & cōcordiā: quos apparatus: & cōmunia belli opera cōiungunt. Quibus au/tem ex rebus calumniā inferant hi tres uiri/ inimici nobis: dili/gētissime intellexistis: & ob id promptissime nobiscum indui/stis arma: Veruntamē necessariū uidetur ī pręsenti causam re/serare: qua potissimū ab ipsis ad bellū prouocamur/ optimam nobis: & iustissimam occasionem afferentem. Nos Cęsarem in bellis uobiscum militantes: & prętoria fungentes dignitate: ad imperium eueximus: & amici illi continue astitimus: ita ut non uideamur ob inimicitiam ullam insidias illi pręstruxisse. In his uero quę ad pacem pertinent/ nō detestandus nobis ami/cis uisus est: quoniam & in his honorem ab illo consecuti fui/mus: sed legibus & reipublicę ornamento ac dignitati: quibus nullus ordo: aut potestas optima: popularis ue ulterius inerat. Quę omnia a patribus nostris tunc quidem cōstituta sunt: cum reges expellētes iureiurādo cōfirmarūt/ nullos se ulterius reges habituros esse. Quorū sacramēto inhęrētes filij: & maledictio/nem a seipsis abigentes/ neutiq̨ in ciuitate uirū unū sustinuere & si amicus & utilis ipsis esset: qui publicas pecunias: qui exer/citū: qui magistratuū creationes a populo principatus gentiū a Senatu ad se transferret: & se legislatorē pro legibus/ dominū pro populo/ imperatorem Senatus uice in omnibus profiteret.

Cassij oratio ad exer/citum singularis.

Attende.

De Caio intellige.

Ea igitur quę fortasse minus diligenter a uobis intellecta sunt: cum uirtutem eius duntaxat in bello cognoueritis/ex uestri sola parte a nobis intelligite. Vos enim populus/in gerendis bellis/prętoribus uestris ut dominis assidue paretis: eandemq̃ cõditionẽ uicissim a nobis in pace exigitis. Consulente etenim in primis Senatu: ne errore ullo teneamini/uosipsi iudicantes: aut sortes proferentes per turmas: tribus ue: cõsules: tribunos: pretoresq̃ declaratis: & in his qui creantur utplurimum iudicium uestrum adhibetis: non nullos punientes: quosdam honore dignos deputantes: quemadmodũ in supplicijs aut honoribus digne uobis prefuere. Hac retributione o ciues principatũ uestrũ ad summũ felicitatis gradum adauxistis. Sic enim dignos extollentes/ pares gratias ab illis suscepistis. Hac preterea freti potestate Scipionẽ consulem olim effecistis: cum in Libya uirtutis testimoniũ illi redderetis: Et similiter tribunos per singulos ut uoluistis annos/ unũquenq̃ creauistis. Dissidẽtibus deinde uobis: ultra quod necesse fuit: quę minime mihi referre opus est: sed ex quo Cęsar tyrannidem assumpsit/ non magistratũ ullũ: nõ prętorem: non consulem: nõ tribunum ulterius ex decreto declarastis. Nemini testimonium attulistis. non enim retributionem quam exhiberetis habuistis: & ut a principaliori exordiar nemo uobis gratiam debuit/ nõ magistratus: non imperij: non punitionis aut meriti. quinimmo quod miserrimũ omniũ deputo: nõ ipsis tribunis uestris cõtumelia affectis opem licuit afferre/ut aliquã uobis perpetuã statueretis dignitatẽ: sacramq̃ & inuiolabilem seruaretis: Sed alios sacrosanctum magistratũ uestrum contemnẽtes: & uerendam eius uestem in ludibrium auferentes indamnatos: & illesos ex unius mãdato abijsse conspexistis: quoniã ꝑ uobis excãdescere uisi sunt in eos: qui regẽ illũ appellare decreuissent. Quam rem uestri causa pergrauiter Senatus tulit. Ad uos quippe nõ ad Senatũ tribunitia potestas pertinet: cum nihil de eo uiro palam uobis conqueri liceret:

Prior Senatus consulibus.

Scipio minor.

In lupercalibus explosi Tribuni a Cęsare q̃ diadema imponentem eius statuę capi mandauissent.

neq; in iudiciū attrahere ob exercituū eius magnitudinem: atq; potentiā: Qui cū ad ciuitatē prius pertinerent/ sibi ipsi uendicarat. Eam ob rem reliquū tyrannidis modū ulcisci cogitans/ in corpus eius cōiurauit: mentēq; illam ab optimis processisse testatus est: opus uero paucorū extitisse. Quo facto Senatus idem confestim cōmunem eius uoluntatē declarauit: & aperte quidē quoniā pręmia tyrannicidis exhibenda decreuit. Continēte uero illum Antonio/ conturbationis simulatione pręstita: & uobis neutiq; dignū arbitrantibus ob pręmia ciuitati magis/ q̄ ob patrię amorē auxiliū afferre/ ab illis abstinuistis ne Cęsari iniuriam inferre uideremini: non autē tyrannidē delere uoluisse. Obliuionē igitur omniū habendā Senatus censuit: & apertius insuper necis causam a nullo prosequendam. Non multo post Antonio multitudinē ī nos concitante: Senatus administrationem nationū potentissimarū ac principatuū nobis tribuit: omniq; telluri quę ab Ionio ad Syriam pertinet imperare uoluit. Vtrum ne ut sceleratos puniens? an ut tyrānicidas insigni purpura fascibusq; ac lictoribus adornans? Quo more uicissim adolescentem Pompeiū qui nihil ī his cooperatus fuerat: Pompeij illius magni filium: qui primus pro republica arma induit/ ꝙ paululum circa hiberiam in tyrannidem latens peregisset/ non solum ab exilio reuocare studuit: uerū paternorū bonorū precium illi ex publicis pecunijs reddendum censuit. Maris pręterea imperatorem statuit: ut & ipse magistratui alicui pręsideret popularis uir existens. Quod opus igitur clarius: aut quod certius signū a Senatu queritis? Hęc enī omnia ex eius sententia facta sunt/ nisi uerbo solū id uobis cōfiteri: quod & dicit & facit: & dicens insimul insignia dona largiet᷑: cū dicere & reddere fas illi fuerit. Nunc autē queādmodū ciues nostri sese habeant intelligitis. Nulla indicta causa proscribunt᷑: & quę illis adsunt ī publicū ferunt᷑. Ipsi in domibus: angiportis: templisq; trucidant᷑/ a militibus seruis inimicis longe repulsi: nec ꝑ se tuti

Attende Senatū coniurasse in Cęsarem.

Pompeius adolescens.

Leges.

locis omnibus: legibus etiam fugientes abire permittentibus. In foro preterea in quo nec hostis quidem caput illatũ est unq̃: sed arma duntaxat & nauiũ rostra conferri solent/ nũc consulũ: pretorũ: tribunorũ: ediliũ: & equestris ordinis uirorum capita abscisa uisuntur: & huiusmodi facinora agentibus premia constituta sunt. Hec igit insurrectio quedam: & quanta prius unq̃ uiolentia erga omnes: captiuitates publice: diuersa odia/ cũ mulierũ: tum filiorũ: libertorũ: seruorumq;. Ad tantũ enim cladis & ad has mutationes conuersa ciuitas. Et his quidẽ facinorosis hi tres uiri duces adsunt. Ipsi ante alios fratres patruos mutuo inter se proscribentes: Dicite cum urbs ab agrestibus barbaris capta est: que his similia peracta sunt? Nullis capita abscidere

Celte.

Celte. Nõ defunctos cõtumelia persecuti sunt. Nõ adhuc bellũ gerentibus latere aut fugere prohibuerunt. Neq; nos urbẽ ullã quã manu cepimus hunc ĩ modũ pertractauimus: neq; alijs ut id facerẽt persuasimus: qualia nũc nõ priuata ciuitas: sed aliarũ

Roma.

longe illustrior atq; prior ab his sustinet: qui rempublicã cõstituere uelle pfitent. Quid simile Tarquinus fecit. quẽ ob unius

Tarquinus.

mulieris cõtumeliã ex amore prodeuntẽ/ regẽ adhuc urbe eiecerũt? nec ob unicũ dũtaxat facinus: ulterius regnare rome uoluerunt. Et hec agentes o ciues hi tres uiri sceleratos nos appellant: & Cesaris necẽ ulcisci uelle predicãt: proscribũtq; qui minime affuere cũ interẽptus est: Ex quibus pleriq; adsunt ex his quos cernitis ob diuitias: aut nobilitatẽ: aut popularis status uo-

Pompeius.

luntatẽ ab ipsis proscriptos esse/ Eo modo quo Pompeius lõge in hiberia tunc existẽs cũ hec a nobis cõfecta sunt/ nobiscũ reus est: quoniam ipsius pater popularis fuit: Eamq; ob causam q̃ a Senatu reuocatus & maris imperator creatus est: hi tres eũ proscripsere uiri. An mulieres ad Cesaris necẽ conspirarunt: quas ad tributorũ onera proscribunt? Quid populus quem ad centũ millium numerũ sub poenis: & indicijs obnoxiũ censum afferre imperant: & uectigalibus exemptũ ad onera compellunt?

Quę tamen sic agentes/ne dum his: qui sub ipsis militant pro/
missa adimpleuere munera. Nos autē a quibus nihil impiū pa/
tratum est: quę polliciti eramus uobis exhibuimus: & parata
alia ad retributionem seruamus ampliorē. Sic nobis deus tanq̄

Deus.

iusta operantibus pręstat auxiliū. Ab eo enim quę ad homines
pertinēt cognoscere debetis/ ad ciues uestros flectentes oculos:
quos plerūq; uobis pręsidentes aspexistis pretores: consules: &
ad summū dignitatis elatos gradū laudatos uiros nunc ad uos
ut ad pios & populi fautores fugientes cernitis/ partes uestras
extollentes: & omnia uobis prospera exoptātes. Multo quippe
iustiora a nobis pręmia eos conseruantibus promissa sunt: q̄ ab
illis his qui occidissent pollicent̄. Nūquid animaduertūt Caiū
Cęsarē/ ꝗ principatū solus sibi uendicaret nostris manibus in/
terfectum esse? Et eos qui id sibi pręstitissent/ a nobis nullius
precij habendos fore? nec in ipsis sed populi in medio rēpubli/
cam esse posituros: quemadmodum patrijs ex legibus conscri/
pta est? Cum nec ab simili opinione atq; sentētia bellum inter
utrosq; assumptū sit: sed ob potestatem atq; tyrannidem ab illis

Tyrannis.

quā in proscriptionibus palam ostenderūt a nobis minime qui
ob patrię duntaxat libertatem depugnamus ita ut sub legibus
ut ęquum est priuatim degat. Queamadmodum igitur hi uiri:
& ante hos immortales dij de rebus nostris iudicent uidetis.
Maxima semper in bellis ęqui iustiq; spes proponitur. Neq; ꝗ

Nota.

sub Cesare militaueritis aliquādo/ in animo uobis sit. Non enī
illius quouis modo milites/ sed patrię fuistis: Neq; stipēdia aut
munera uobis prębita Cęsaris propria fuere: sed reipublicę. Si/
cuti neq; ī pręsenti exercitus iste Cassij est habēdus: neq; Bruti
magis q̄ romanorum ciuium. Nos autem uobiscum cōmilito/
nes romanorū pretores sumus. Quę si bellū contra nos agentes
intelligerēt/ liceret omnibus nullo periculo deponere arma: &
exercitus om̄es urbi cōdonare: & quę utilia illi forent pręeli/
gere: quę ut eligāt adhortamur. Sed exquo admittere recusant
nō etiā p̄ proscriptiones: & omnia alia quę faciunt admittent.

Eamus itaq; cõmilitones certa ſpe confiſi: audacia minime ſer/uili ꝓ Senatus libertate: populiq; romani depugnantes. Acclamantibus omnibus eamus: & ſtatim duci deprecãtibus/ promptitudine eorũ exhilaratus Caſſius iterũ ꝑ prçconẽ ſilentiũ indixit: & ſubinde in hũc modũ fari cœpit. Dij omnes iuſtoꝝ duces prçliorũ ꝓ fide uobis o cõmilitones: ac promptitudine gratias condignas reddant. Quç uero ad prouidentiã imperatorũ humanã pertinẽt/ q; plura: ac meliora q̃ hoſtibus noſtris nobis adſint his uerbis diſcite. Legiones armatorũ pares numero illis ducimus. Plures ad neceſſaria multis in locis dereliquimus. Equitatu: & claſſe longe ſuperamus: tũ ſocijs belli: regibus: nationibuſq; ad Medos uſq;: & Parthos. Ipſi nobis dũtaxat a fronte ĩminent. Nos illis a tergo quoq; pariter inſtamus. Pompeiũ nobiſcũ cõſpirantẽ in Sicilia habemus: Murcũ in Ionio. Adeſt & Norbanus magno exercitu & cõmeatu duabus ſeptus legionibus: quem ſagittarij aſſidue claſſem infeſtantes perſequunt. Quçcũq; alia maris terrçq; ab inimicis poſt nos pura relinquentes. Pecunię nobis ſuppetũt: quas nõ nulli bellorũ neruos ſolẽt appellare. Ipſis uero nullç adſunt: neq; pollicita ſuis militibus adimplere potuerũt. Non proſcriptorũ bona ad opinionẽ eorũ ſucceſſere/ nemine ex eorũ numero qui boni habent/ proſcriptorũ prçdia inuidię ſubiecta comparante: Neq; aliunde quid capiãt ulterius nouere. Italia ſeditionibus: tributis: proſcriptionibuſq; uexata. Nobis uero in tanta rerum ſollicitudine & prçſentia abunde ſuppetunt adeo ut alia confeſtim uobis traditurĩ ſimus: & multa ſuper his quç a nationibus a tergo exiſtentibus collata peruehũt/ cõmeatus: itineriſq; ſeminaria/ magnis ſuffectura exercitibus: quorũ illis ſũma eſt inopia/ niſi ſi quç ex ſola Macedonia/ mõtana natione: aut ex theſſalia ꝓuincia artiſſima difficillime ſuſcipiũt: quç terra magno labore illis conuectare opus eſt. Si quid ex Libya aut Lucania: aut Apulia afferre cupiũt/ omnibus ĩ locis a Põpeio: Murco: Domicioq; intercludũt.

Intermiſſio orationis.

Reſumptio orationis a Caſſio.

Pecunię bellorũ nerui

Macedonia.
Theſſalia.
Libya.
Lucania.
Apulia.

Nobis uero per singulos dies: minimoq; labore/ non a mari modo: insulisq; omnibus: sed mediterraneis quoq; ex locis a Thracia usq; ad fluuiũ Euphratem copiȩ afferunt: & hȩ nullo prohibente: cum nullus nobis a tergo instet hostis: ut in nobis sit & bellum accelerare: & per ociũ hostes inopia simul fameq; conterere. Tot & tanta uobis adsunt o cõmilitones ultra sollicitudinem humanã prȩparata. Reliqua autẽ illis a uobis: dijsq; ĩ mortalibus cõuenĩeter accident. Nos omnia quȩ uobis ĩ primis polliciti fuimus exhibẽtes: & fidẽ uestrã munerũ multitudine digne cõpensantes: maius insuper certamẽ quod ex deorũ sentẽtia futurũ est/ ampliore prosequemur gratia: ac nunc quidẽ his qui ad id promptissime accesserint. Huius igit concionis causa statim ab ipso tribunali militi mille quingẽtas drachmas Italas: Turmȩ duci quincuplum: Tribuno amplius ad eundẽ tribuemus modũ. Hȩc effatus & uerbo & opere muneribusq; eos instruens cõcionẽ dimisit. Ipsi persistẽtes Cassiũ ac Brutũ sũmis extulere laudibus: ac ꝓ illis quȩ ȩqua forent facturos se obtulerunt. Hi uero munera illis confestim persoluerũt: & alia porro ad occasiones multas illustrioribus impenderũt: & qui suscepissent cõtinue armatos per partes emittebãt: nec multo post ipsi insecuti sunt. Binas aquilas ad eos aduolantes ĩ argenteis uexillis consedisse fama est/ se inuicẽ rostris: unguibusq; lacerantes: uel ut alijs placet se mutuo obseruãtes ac manẽtes: quȩ publicis alimonijs a prȩtoribus educatȩ sunt: eaq; die quȩ pugnã antecessit uolantes abierũt. Per biduũ itaq; nigrũ sinũ trãseuntes ad Henũ peruenerũt: supraq; illum quȩcũq; alia usq; ad Serrium montẽ maritima omnia sibi uendicarũt. Serrio pelagus uersus inclinante/ ipsi per mediterranea arripuere iter. Tulliũ ad hȩc Cimbrum cum nautis: & armatorum legione una: ac sagittarijs quibusdam littus maris adnauigare iubent: quod iampridem inhospitũ fuerat quanq̃ tellure opima/ Thracibus minime mari utentibus: aut ad maritima descendentibus: aliorum grȩcorum metu: & heraclidarum eas pelagi oras detinentium.

Finis orationis Cassij.

Ostentum.

Serrius mons.

Tullius Cimber.

Littus Thraciȩ.

Floruere quippe mercatorum cōmercijs: & agricultura olim ea loca/oblectantibus se in his thracibus ob montiū uarietatē: donec Philippus Amintę filius grecos alios: & in primis heraclidas in bellū mouit: ita ut his temporibus pręter sacellum unicū nihil prętereuntibus intueri datum sit. Hoc itaq; desolatū littus Tullius undequaq; percurrēs: ut a Bruto imperatū fuerat regiones accōmodas metiebat: diuidebatq; exercitibus: nauibusq; p partes aduentabat: ut Norbanus angusta illa/ueluti custodię inutilia desereret. Quę res ad uotū cōtigit. Norbanus quippe nauiū dubitatione ꝑmotus ad Sapeoꝝ angusta tumultuari cœpit: & Cediciū ex turpilijs magna trepidatiōe ī auxiliū uocauit: cui ille subito affuit. Turpiliorum igiť derelictis angustijs/Brutus agmen pręcedere imperat. Simulatione deprehēsa/ Norbanus & Cedicius Sapeorū loca summa ui pręmuniūt/adeo ut militibus Bruti neutiq; per ea pateret aditus. Desperatio igiť eorum mētibus denuo incidit/ ne circuitū quē prius euitassent/ a principio cogerenť ingredi: & obsessa circūquaq; peragrare/ deficiente tēpore ad id cōmodo. Sic igiť se habentes/ Rascupolis his uerbis allocutus est. Cōpendiariū adesse iter iuxta ipsum Sapeorū montē dierū triū: hominibus quidē in pręsenti inuium ob rupiū asperitatem: & inaquosa loca/ siluis referta undiq;. Ceterū si aquā deferre uelint: & per semitas angustas progredi: quę transitū tamē prębeāt ex arborū cōdensitate: ne ab auibus quidē pręsentiri posse/ quarta die ad Arpessum fluuiū facile uenturos: qui in Hermū defluit: ex quo per diē unā ad Philippos delati: inopine hostes pręuenirēt: quos debellare ad ultimū liceret/cū nullus illis aliunde pateret reditus. Quibus edocti milites: quanq̄ itineris difficultate deterriti/ nihilominus spe adhibita tam ingentē exercitū deprehendi posse/ partē ex suis cū Lucio Bibulo pręmittunt: qui una cū Rascupoli iter caperent. Hi igiť summo labore cū eodē tamen sollicitudine: & impetu usi ꝓcessere/ freti potissimū ꝙ ex his quos pręmiserāt nō nulli redijssent/flumen se a prospectu uidisse referentes. Quarta die

Philippus Amintę.

Cedicius.

Stratagema.

Rascupolis consiliū.

Arpessus fluuius.

Hermus.

itineris asperitate defessi: ac siti laborātes deficiente aqua: quā triū dierū itineratione accelerantes deferebant/ quod ea loca inaquosa dicerent/ trepidare: & ne per insidias circūducerent expauescere cœperūt/ nō quod his qui redierāt: fluuiū uidisse dicentibus/ minus crederēt: uerum per diuersa itinera se duci existimantes excandescere: & exclamare: & Rascupolim ad eos accurrentem: & adhortantē intuentes criminari: & repellere a se nitebantur. Bibulo suppliciter orante ut residuū itineris ęquanimiter perferre uellent: fluuius circa uesperā a primis conspectus est: & statim acclamatio maxima: ut ęquū erat: cū lęticia audit: quę ab his qui sequebant excepta ad postremos peruenit. Brutus igitur: & Cassius intellecta re per prerupta queque reliquos agentes deferuntur. Ea uociferatio minime hostes latuit: adeo ut eos preuenire nequiuerint. Nam Rascupolis frater Rascus ex clamore quod erat suspicatus/ hostiū adesse aduentū ingenti admiratione correptus est tam īmensum exercitū per inaquosa iter tenere potuisse: quę ne feris ex siluarum opacitate peruia existimaret. ac subito Norbanū: cęterosque certiores facit. Illi ex Sapeorū locis nocte fugientes Amphipolim uenere. Sic Thraces ambo fratres pręsidia exercitibus suis pręstitere: unus per ignota deducens loca: alter ne id etiā ignorans actū. Milites interim Bruti admirabili audacia in Philippos descendere. Eo loci Tullius uicissim delatus est: & uniuersus cōsedit exercitus. Philippi ciuitas est quę Datos olim dicebat: Crenida ante Dati nomē appellata. Fontes quippe plurimi circa collem/ uberibus scatuiunt aquis. Eum locū Philippus ut accomodū metatus super Thraces uallo sepsit: & a se Philippos nuncupauit. Condita est enim ciuitas in prerupto quodam colle: cuius magnitudo collis latitudinē complexa est. habetque a septentrione saltus & nemora: ad quę Rascupolis Bruti exercitū considere monuit. A meridie palus adiacet: & mare ultra illā. Ab oriente Sapeorum: & Torpilorum uisuntur angusta. Ex occidente campus amplissimus

q

Attende.

L. Bibulus.

Rascus.

Amphipolis urbs.

Descriptio urbis Philippi pluraliter nuncupatę.

Creni fons est.

Campus Philipporũ.
Murcinus.
Drabiſcus.
Zygos iugum eſt.

ad Murcinũ uſq; & Drabiſcũ & Strymonis fluuiũ ꝑ tercenta &
quinquaginta ſtadia protendit̃: gramine uberrimus: & amœ-
nus: In quo puellã per uim cõpreſſam florẽ induiſſe fama eſt:
& fluuius ſubinde Zygacus. In eo dei licet exiſtentis iugũ: cur-
rumq; cõfractũ eſſe memorãt: & ob id fluuio nomẽ inditũ. Eſt
autẽ campus ad imũ procliuis: ita ut aptiſſimus ſit his qui a ſu-
periori a Philippis aduerſus eos: qui ab Amphipoli ꝓgrediũt̃.

Collis Dionyſius.
Templa aurea.

Philippoꝝ pręterea collis nõ longe alius: quẽ Dionyſiũ nomi-
nant: in quo aurea templa eo nomine cõſecrata ſunt. A Philip-
pis per decẽ ſtadia progreſſo: alij bini colles ſeſe offerũt, ab illis
per octo ſupra decẽ ſtadia diſtantes. Ipſi ab inuicẽ per octo ſe-
gregati ſtadia. Horũ in altero qui ad meridiẽ uergit Caſſius ca-
ſtra metatus eſt. Brutus altera ex parte in colle qui ad Arcton
pertinet cõſedit: & Norbanũ ulterius cedentẽ minime inſecu-
ti ſunt. Iam enĩ Antonius aduentare dicebat̃, Cęſare ob ualitu-

Epidamnus.

dinẽ in Epidamno cõmorante. Erat itaq; campus ad pręliandũ
peraccõmodus: colles ad metanda caſtra opportuni. His uero ĩ
circuitu una ex parte paludes ſtagnaq; iacebãt uſq; ad Strymo-

Strymon fluuius.

nis fluuiũ. ex alia anguſta loca & impermeabilia. Inter utroſq;
colles octo ſtadiorũ planicies inerat: peruia & in Aſiã & Euro-
pam quaſi ꝑ portas quaſdã itinera emittebat. Hanc illi a uallo
ad uallũ muniere muro portas quaſdã in medio linquentes: ita
ut bini exercitus, unius duntaxat imaginẽ pręferrent. Decurre-

Ganga fluuius.

bat & iuxta fluuius: quẽ Gangã nõ nulli: quidã Gangitim uo-
cãt. & mare a tergo aderat: a quo apparatus omnes ingreſſus &

Thaſus urbs.

egreſſus uidebant̃ habituri. Thaſum quippe ut horreum belli
per centũ ſtadia diſtantẽ cõſtituerant. Ingreſſũ autẽ triremibus

Neapolis.

Neapolim: quę per octoginta ſtadia aberat. Loco itaq; cõfiſi ex-
ercitus munierant. Interea Antonius ſumma celeritate exerci-
tũ agebat: ratus Amphipolim ad belli cõmoditatẽ protinus in-
uadere. Vrbẽ deinde a Norbano munitã intelligens exhilara-

Pinarius.

tus eſt: omneq; apparatũ cũ una legione: quã Pinarius ducebat
in ea dereliquit. Ipſe audacter admodum progreſſus in campo

cōstitit: ac p octo stadia ab hostib⁹ castris castra posuit. Tūc uero exercituū exilitatē: ac copiā inspicere palā licuit. Bruti enī & Cassij milites rosido in loco: Antonij imo in campo metabant. Illi ex mōtibus prodibant: Antonij ex paludibus. Illi ex fluuio aquationē assumebāt: Antonij ex puteis: quos repēte effoderāt. Cōmeatū preterea paucorū stadioꝝ spacio ex Thaso illi afferebant: Antoniani p quinquaginta supra tercenta stadia ab Amphipoli adducebāt. Creditū est etiā Antoniū necessitate cōpulsum id egisse. Cūq; nullū irriguū locū obtineret: residuū uero campi: utpote decliue: plerūq; stagnāte fluuio latioribus inundaret aquis/ fontes laticū dulces: & perennes effossis puteis inuenisse. Huiusmodi igit̄ audacia: quę ex inopia processerat/ cū sic illis proximus ex itinere/ magno animo fretus accessisset: hostes uehemētissime cōterruit. Castella itaq; plurima: & ea summa celeritate/ fossis: muris: uallisq; munibāt. Vallabāt & hostes quę residua camporū superfuerāt. Cassius Antonij impetū furenti adsimilē intuens/ quicqd supererat campi: & ab exercitu ī paludē ob angustiam loci haud multifecerat: uicissim pręmuniuit: ita ut nihil omni ex parte munimine careret: nisi quę a Bruti latere pręrupta inerāt. Cassij ex parte palus: & mare paludē ultra cōtinebat. Cęteꝝ quicquid spacij medio interfuit/ id omne fossis: uallis: muris: portisq; firmauere. Sic ambo exercitus castris se inuicē tutati sunt. Interea equitū: uelitūq; leuibus quibusdā inter se pręlijs uires experiebantur. At cū omnia quę animo cōceperāt perfecta uideret: Cęsarq; applicuisset: nundū tamē ī bellū firmus: lectica enī ī exercitū delatus uenerat: subito qui ex parte eius steterāt explicauere aciē. Econtra Bruti milites editiori in loco se pugnę prępararūt: nec propterea ad ima descēdere/ minime pręliū inire decernētes: sola cōmeatuū inopia hostes expugnare rati. Erat peditū numerus utrisq; nouē supra decē legionū. Veꝝ qui a Bruti parte steterāt/ aliquāto inferiores numero fuere: Qui a Cęsaris parte superiores. Equitum Thracum Cęsari & Antonio tria supra decem millia. Bruto &

Audacia ex inopia.

Copiatū numerus.

Cassio uiginti millia aderāt: ita ut uirorū multitudine: imperatorū audacia ac uirtute: armorū insuper apparatu splēdidissimū utrāq; ex parte spectaculū ederēt. Per plures igit͛ dies cū prelīū inire distulissent, nihil insigne peractū est, ob eos: qui circa Brutum erant dū hostes cōmeatibus prohibere meditant͛: Ipsi Asiā propinquā admodū: & necessaria exhibentē cōtinerēt, uniuersa e mari quibus indigerent suscepturi: Hostibus econtra nihil uel domesticū superesset. Nō enī ab Aegypto per negociatores quippiā assumere licebat ob sterilitatē: famēq; regionis: neq; ex hiberia aut libya ob Pompeiū: neq; ex Italia ob Murcū & Domiciū: neq; Macedonia & Thessalia in longum illis suffecturę uidebāt͛: quę solę ea tēpestate cōmeatū exercitibus eorū suppeditabant. Quę omnia intelligētes Bruti milites, tempus in longū differre satagebant. Antonius hęc ipsa ueritus p̄ uim eos ad prelīū prouocare instituit: & paludē, si qua posset, peruiā clanculū efficere: ut a tergo hostibus adhuc inscijs profectus, cōmeatū qui a Thaso ferebat͛ interciperet. Subito itaq; suis ad prelīū instructis utraq; ex parte uniuersis elatis signis: ut omnes ī aciē eduxisse uideret͛, partē eorū die noctuq; semitā quandā perangustam ī palude iubet substernere: arundines sensim incidentes: & tellurē: lapidesq; utrinq; injicientes ne agget solueretur. Profunda uero utroq; ex latere lignis in crucē actis cōfirmauit: iunxitq; pōtibus miro silentio ne quis p̄sentisceret. Aspectū quippe operis arundinū opacitas circa semitā celabat hostibus Decē dierū spacio perfectis omnibus insidias recto tramite per noctē propere emittit: & quę destituta erāt spacia in medio apprehēdit: ac castella plura cōmuniuit. Cassius operis machinationē & fraudē admiratus: & quę ab Antonio castella erecta fuerāt excludere festinans paludē omnē quę superat muro uallauit, a castris usq; ad mare omnia substernēs: ac pontes instruens & uallū cōstratis in locis & ualidis imponens: & quę ab Antonio facta erat semitā eripiens, ne in ea existentes excurrere ullo in loco possent: aut ipse suis auxiliū afferre. His circa meridiem

Insignem nota apparatum.

Aegyptus.

Antonij in re militari astus.

Cassij opera in Antonium.

ab Antonio perceptis/nulla interposita mora/cū ira:& impetu exercitū:quē ex aduersa parte instructū tenuit/propere cōuertens/ad Cassij munimēta:quę paludis & exercitus ī medio erecta fuerāt educit:ferramēta:scalasq; ī unū afferens:q̄si effracto uallo in castra eius irrupturus. Cōcursu itaq; facto cū audacia e latere ex aduersoq; campi ī medio inter utriusq; exercitū/Bruti milites ad cōtumeliā id referētes:tam audacter discurrētib9 eos hostibus in armis existentes/ prefecti cuiusdā mādato exciti ferūt:& quoscūq; ex trāsuerso insurgētes impetu cędūt.Incboato iam belli opere: & exercitu Cęsaris a fronte ipsis constituto/ in eum decurrūt:ac cōuersū fugientēq; insequi nitūt: donec p ipsū erupere omnes:qui Cęsari cū Antonio cōmunis fuit:absente tamē Cęsare ob insomniū & diē illū obseruāte diligētius:ut ab eodē ī cōmentarijs suis perscriptū est. Antonius pugnā iam effusam intuens/ lęticia correptus est: q̄si necessitate duceret: nā cōmeatus uerebat inopiā. Cōuertere igit milites in campo noluit ne phalangē dissoluendo cōturbaret. Vt igit insigne quippiā acturus/ magno impetu aciē mouit: & cursu pariter ascensum capit.Repulsus deinde nō sine iugi labore perstitit:donec p uim Cassianę phalangi sese ī miscuit/ordinē sibi appositū cōseruanti adhuc:& quod actū fuerat:ueluti irrationabile quoddam admiranti.Qua repulsa ingenti animo ad ualli murum se proripuit:qui cāpi in medio paludisq; cōstiterat:uallū sūma ui dilacerās:& fossam tellure obruēs.ędificiū quoq; suffodiēs mira celeritate: & qui p portis steterāt/ fœda strage undiq; psternens:& quęcūq; a muro proijciebāt opperiens intrepidus: donec per portas tandē ingressus est. Alij per ualli scissuras introierūt:qui descedētibus insurrexere Cassianis. Et hęc tanta celeritate effecta sunt:ut his qui ad paludē persistebāt/operis causa ī auxiliū accelerātibus/ipsi occurrerēt:iam murū ualli detinentes. Auertētes itaq; illos uehemēti impetu:& ad paludem usq; propellentes/ad Cassij castra demū redierūt:quicunq; soli cum Antonio intra murū progressi fuerāt:reliqua alia multitudine

Antonij audacia.

Attende pugnam.

Vincitur Cęsaris exercitus a Bruto.

Cęsar de insomnio in cōmentarijs suis.

Virtute Antonij uincitur Cassius.

utraq; ex parte ab extra depugnāte. Castra interim q̄si destituta pauci tuebāt: Qua ex causa Antonius facillime illis potitus est. Et iam Cassiani milites exteriori quoq; ex parte uicti cesserāt: cum castra ab hostibus intercepta cōspicati ī fugā nullo ordine palantes abeunt/ Sic ut ab utrisq; prelīū confectū uideret. Brutus quippe sinistrā hostiū aciē: occupatis eo castris loco mouerat. Antonius alia ex parte deuicto Cassio: admirabili audacia hostiū castra predabat: Eratq; cędes utrinq; uaria. Ob amplitudinē uero campi: & pulueris in īmensū elati nebulā/ uix se inuicē intueri poterāt: donec se mutuo interrogantes reliquos ad signa reuocabāt. At illi gerulonibus potius q̄ militibus adsimiles redibāt. Neq; tūc quidē una lętari: aut se mutuo intueri licebat: cū alij quęcūq; attulissent/ ab alijs temere aggressi proijcerēt: quę res magnā turbationē utrisq; attulit. Eo ī prelio ad octo millia Cassianorū lixis & seruis additis cecidisse existimant. Ex Cesaris parte bis totidē interijsse. Cassius castris exutus: cū nec ulterius ad exercitū redire posset/ Philippo collē ꝓpere ascendit: eminus quę gesta erāt inspecturus. Cęterū ob puluerē undiq; elatū: minus diligēter uniuersa prospectabat: Castra duntaxat ab hostibus capta esse discernebat. Pindarū itaq; scutiferū eius ensem exerere: & necē accelerare imperat. Cunctāte Pindaro: superueniens quidā/ Brutū altera ex parte uictoria potitū hostiū castra deprędari nūciat. Quo audito Cassius: hoc solum respōdit. Vicisse nos illi uictoriā dicito omnē. Deinde ad Pindarū cōuersus quid cunctaris inquit? cur me a turpitudine ista nō eximis? Pindarus igit̄ herū suū iugulū ultro prębentē neci tradidit. Sic plerīq; Cassiū interijsse autumāt. Alij referūt accedentibus ad eum ut uictoriā annūciarēt/ Bruti militibus: hostes suspicatū/ Titiniū qui ueritatē scrutaret̄ pręmisisse: quē ut Cassij beniuolū circūsidētibus cū lęticia militibus: & ob id magna uoce cōclamantibus: inter hostiū manus incidisse existimantē: hęc dixisse. Sustinuimus raptū ab hostibus intueri amicū: & ad tabernaculū quoddā cū Pindaro secessisse: nec ulterius Pindarū ab ullo fuisse conspectū. Quāobrem nō nulli credidere neutiq;

Victoria mirabilis utraq; ex parte.

Quantū obest puluis.

Pindarus.

Attende.

Cassij interitus.
Plutarchi opinio.

iubente illo/ a Pindaro interfectū esse. In hūc modū Cassiū decessisse memorāt: eomet die qui natalis illi fuerat: ī quo prelium incidit. Titinius ob eius tarditatē/ Cassium se interemisse autumans: se quoq; pariter occidit. Brutus cognita Cassij nece multis lachrymis ut optimū romanoꝝ lamētatus est: q̄si neminē illi parē ob uirtutē ulterius futurū/ agēdi promptitudine: ac celeritate: & simul beatū testatus est/ a curis: cogitationibusq; liberatū quę ipsū ad tam ingentis operis finē excitarent. Deinde amicis corpus exhibēs/ clam ab omnibus sepeliri iussit/ ne intuētes milites ad fletū cōcitaret. Ipse cibi: somniq; expers uniuersam noctē in cōfirmādis Cassij copijs absūpsit. Orta luce hostib9 se ad bellū preparātibus/ ne numero debilitati uiderent̄ esse/ Brutus eorū percepto astu/ Induamus & nos arma inquit: ut pari simulatione nō inferiores illis esse uideamur. Eductis in aciem militibus: hostes retrocessere. Quibus illudens Brutus/ Hi inquit ut defessos nos/ ꝓuocātes: minime experiri ausi sūt. Eamet die qua in Philippis inter utrosq; certatū fuerat: ingens clades in Ionio pariter accepta est. Domicius Caluinus onerarijs nauibus duas Cęsari legiones: quę Martię ob audaciam earū cognominabāt̄ afferebat. Pretoriā insuper cohortē/ duū milliū uirorū: equitū turmas quattuor: aliāq; multitudinē collectā ad bellū: quā triremes eorū paucę sequebāt̄. His centū & triginta nauibus longis occurrētes Murcus & Domicius eas strenue aggrediūt̄. Ex onerarijs itaq; nauib9 paucę sublato uelo fugā primę arripiūt. Reliquę inclināte cōfestim uento/ in trāquillo maris destitutę capiunt̄: felicitate quadā deorū īmortaliū traditę hostibus. Unamquanq; etenī earū inuadentes īmergere tentabāt: neq; triremes illas subsequētes: & ob paruitatē undiq; cōclusę aliquid opis afferre poterant. Erat igit̄ periclitantiū hinc inde uariū & ingens prelium: cū naues celeri studio rudētibus ī unū cōferre ꝑperarēt. telisq; ad inuicē instruerēt/ ne hostes arripere eas possent. Quā cōnexionē Murcus incidere festinās/ sagittas igne accensas rudētibus iniecit. a quibus celerrime cōnexio omnis dissoluta est:

Titinij fidelis obitus.

Laus Cassij.

Classis Cęsaris: & Antonij superata fuit.

Domicius Caluinus.

Nauale prelium.

nauesq; fuga elapsę ignē mutuo euitare conabant̄. Illi cōfestim ad triremes cōuertunt/ ad insequendū: aggrediendūue parati. Quibus indignati milites & presertim martiales/ q̄ ui superiores ob impotentiā agendi/ tam fœde necarēt: quidā se iniecere flāmis: alij triremes hostiū ingressi/ necē intulere alijs: aut ab illis passi sūt. Naues semiustę ꝑ longū euasere/ uiros deferentes: quosdā ab igne: alios fame: sitiq; cōsumptos. Quidā uela aut asseres tenētes/ ad petras: desertaq; littora trudūt̄. Fuere ex ijs: qui mirū in modū seruati euaderēt. alij ad quinq; superlati dies/ fame enecti/ picē: aut uela: funesue sugētes duxere uitā: donec a fluctibus ad terrā pellerent̄. Fuere multi qui se hostibus ultro traderēt: clade macerati. Tradidere & septē supra decē hostib9 triremes: quarū uiros Murcus ad se transtulit. Pretor eorū Caluinus/ naui propria ꝓuectus/ quinto die Brundusiū accessit: cū extinctus crederet̄. Sic una die/ eadē & in Philippis: & in Ionio clades simul incidit/ siue naufragiū: siue nauale prelιū uelimus appellare. Is enī cōcursus operū/ posterius cognitus/ timorē ingentē attulit. Brutus in concionē uocato exercitu/ in hūc modū locutus dicit̄. Nullū est preter hesternū preliū o cōmilitones in quo nō potiores hostibus uestris extiteritis. Pugnā q̄ppe promptissime incepistis/ etiā nullo signo dato: & quartā legionē: cuius apud hostes celebre nomē est: in qua eoꝝ cornu maxime cōfiderat: & qui cū illo ī ordine cōstiterāt/ ad castra usq; dissipastis Quinīmo castra ipsa q̄ primū inuasistis: diripuistisq;: sic ut longe iniectā nobis cladē: quę ī sinistro cornu accepta est uiceritis: & cū preliū uno impetu ꝑficere possetis/ predā maluistis inuadere: q̄ hostes deuictos neci tradere. Plurimi quidē e uobis illos pretereūtes ad eorū res uertere cursū. Et in hoc duo illi diripuere simul: quę nostri uidelicet exercitus fuere: & alterius. Nam eorū omnia in potestate habuimus/ Ita ut calamitatis huius acceptio/ in duplo nobis cōstet. Quantū uero & acie illis prestiterimus: quantūue ī ceteris superiores simus/ facile a captiuis cognoscere poteritis: de frumēti inopia: & cōtentione ob idipsū: ac uexatiōe ingenti: modicaq; ipsius suscipiēdi spe/ iam palam

Desperationē attende Martialium.

Aduerte famem.

Caluinus pretor.

Conuocatio exercitus in cōcionē a Bruto.

Bruti oratio.

Inopia frumēti quantum obsit.

facta. Nō enī ex Sicilia aut Sardinia aut Libya aut Hiberia fru-
mētū illis licet cōuectare ob Pompeiū: Murcūqꝫ: & Eneobarbū
ducētis & sexaginta nauib⁹ intercludētes illis maria. Iam Mace
doniā omnē exhausere: & ex sola Thracia modicū quid accipi-
unt: & quantū illis pene sufficit. Cū eos ad pugnā accelerantes
cōspexeritis/ tūc a fame stimulatos/ mortē ī manibus deferre co-
gitetis. Nos ecōtra ut fames ꝑ nobis in eos militet/ omnino stu-
deamus: ut infirmioribus: & fame enectis cū opus fuerit occur-
rere possimus. Neqꝫ ꝓmptitudine prȩter tēpus efferamur: neqꝫ
tarditatē quispiam experientiā putet esse: aut celeritatē/ ad ma-
re qui a tergo est deflectēs oculos: quod nobis tam ingētes sub-
ministrat copias: cōmeatus affert: prȩlij huius uictoriā sine pe-
riculo exhibet: Quā expectetis: neqꝫ diffidatis/ si insurrexerint
atqꝫ prouocarint/ deteriores nobis facti: quēadmodū hesternū
prȩliū clare edocuit: Sed aliū timorē medicātes/ promptitudinē
quā uos cōtinere aueo/ effundatis omnē: cū ipse iussero. Victo-
rię prȩmia integra: cū perfectis rebus nostris/ de nobis dij iudi-
ciū dederint/ uobis tribuā. Nunc hesternę uirtutis gratia mille
drachmas unicuiqꝫ militi: ducibus uestris ęque prȩmia debita
persoluā. Sic Brutus locutus est. Nec multo post munera legio-
nibus singulis impēdit. Sunt qui putēt Lacedȩmonē & Thessa
lonicā urbes inclytas/ a Bruto in prędā militibus promissas esse.
Cęteꝝ Cęsar & Antonius Brutū tunc pugnā detrectantē intu-
entes/ exercitū ī unū cōgregarūt: quē Antonius his uerbis allo-
cutus est. Hesternū opus o milites/ satis animaduerti ab hostib⁹
uerbo quidē fuisse diuisum: quasi quosdā e nobis insecuturi es-
sent: exercitūqꝫ direpturi: re autē ut uniuersū nostrū esse osten-
derēt. Polliceor uobis neqꝫ crastina eos die: neqꝫ insequēte prę-
liū spōte esse inituros. Certissima hesternę cladis eorū fides est
atqꝫ trepidationis: quādo quidē ueluti ī gymnicis cōtentiōibus
inferiores loco cedūt. Non in tantū eorū castra protenderūt/ ut
Thracū solitudinē ędificātes inhabitare cupiāt: sed ea insurgen
tibus nobis ob timorē cinxere muro: intra tabernacula desides

Domicius Eneobar-
bus.

Attende.

Salubre consilium.

Finis orationis Bruti.
Lacedȩmon.
Thessalonica.

Oratio Antonij.

ob hesternę cladis metũ cõmorãtes: & q antiquior eorũ imperator: atq expertior desperatis rebus seipsũ interemit. Maximũ preterea calamitatis eoꝝ iudiciũ est, q prouocãtibus nobis: neq in pugnã prodeũt: neq a mõtibus in aciẽ descendũt, manuũ loco in preruptis fiduciã suã apponẽtes. Quãobrẽ fidenti animo estote o milites: & queadmodũ hesterna die a uobis factum est: sic illos denuo licet inuitos in pugnã cogite: Turpe existimãtes dubitãtibus cedere: aut a formidãtibus cohibere manũ: & cum uiri sitis eorũ mœnibus esse infirmiores. Nõ enĩ huc accessim⁹ tanq̃ in campis acturi uitam. Nec etiã cõmorãtibus quicq̃ nobis abunde erit. Veꝝ a prudẽtibus celeriter bella cõficiẽda sunt: ut diutius ĩ pace uiuat. Tempus igit: & opera nostra meditemur. Hesternũ opus sine querela omittamus. Solũ uirtutẽ uestrã cũ ab imperatoribus uestris exiget, palã edite. Neq hesternę direptionis aut prede memineritis: aut pro re minima mœsticiã capiatis animo. Non ꝑ his quę possidem⁹ diuites esse possumus: uerũ si prouincias imperio subijciamus nostro. Non ideo eorũ causa quę erepta sũt cõturbari uos necesse est: quę apud hostes nostros integra adhuc & salua permanent: cũ etiã quę sua sunt: nobis quoq uictoribus ultra hęc sint prębituri: potissimũ si ea acceleremus ĩuadere: & ad pręliũ una properemus. Quę abunde adhuc fuerãt hesterna die illis eripuimus: & fortasse utiliora rebus nostris. Nã quęcunq ex Asia ꝑ uim abstulere: rapuereq ĩ unũ cõgesserũt. Vos tanq̃ a patria profecti, quę cariora fuerãt domi reliquistis: quę necessaria solũ erãt afferẽtes. Si quid pręciosũ illis inerat: uestrorũ potius imperatorũ fuisse existimandũ est: quę omnia ꝑ uestra uictoria uobis tradere parati sumus Et ulterius huius damni causa: uictorię pręmia uirtuti uestrę impendere: unicuiq militi drachmas quinq mille: duci turmę quincuplũ: Tribuno in duplo amplius. Hęc effatus postridie copias iterũ in bellũ mouit. Non descendentibus Bruti militibus, animo grauatus, educere perseuerauit. Brutus interea aciẽ

Optima adhortatio.

Attende.

Magnum munus.

Finis orationis Antonij.

paratã tenuit/ ne per uim cogeret decertare. Itinera per quę necessaria afferebant cõmuniuit. Erat collis non longe a Cassij exercitu: quẽ hostes haud facile superare poterant ob propinquitatẽ eorũ qui sagittas emittebãt/ a Cassio olim diligẽter custoditus/ ne quis eũ locũ inopine inuaderet. Hunc a Bruto destitutũ Cęsaris milites nocte profecti/ quattuor legionibus propere inscendũt/ crates: culcitrasqꝫ q̃plures ĩ obiectũ his qui sagittis utebant afferẽtes. Quo munito: alias decẽ legiones per quinqꝫ stadia distãtes/ uersus mare statuere. Porro ultra quattuor illas primas/ duas addidere: ueluti omnia usqꝫ ad mare in potestate eorum suscepturi: & ulterius mare ipsum per paludes uel alium modũ adituri: quo cõmeatus hostibus adimerẽt. Aduersus hęc Brutus cõtraria opera cõmentus est. Nã alia castra eorũ castris opposuit: ad quę Cęsaris milites aduersa & ipsi opera machinati sũt. Iam fames haud occulte preualere cœperat. cuius magnitudo: timorqꝫ per singulos augebat dies. Nõ enĩ ex Thessalia quę exercitibus abunde essent ferebantur: neqꝫ a mari spes ulla aderat/ hostilibus nauibus circunquaqꝫ maria omnia obtinentibus. Nunciata insuper clades/ nuper in Ionio habita apud utrosqꝫ: adhuc magis auxerat timorẽ: aduentante hyeme: cũ in locis maxime palustribus castra haberẽt. Quibus ex rebus permoti hostes/ armatorũ legionẽ in Achaiã misere: quę opportuna prępararet: summaqꝫ celeritate illis mitteret. Ergo ulterius tam ingenti discrimine incumbente: cũ neqꝫ famẽ tolerare neqꝫ alijs machinationibus se amplius tueri: aut in residuo campi iuxta hostilem murũ castra munire possent: magno clamore prodeuntes Brutũ/ salibus: conuicijsqꝫ incessebãt: & utrũ obsessi in morem: an insania potius ducente/ pugnã detractaret/ ignorare dictitabant. Quę omnia cũ a principio a Bruto essent cognita: tunc amplius certior effectus/ perurgẽtis eos famis: & uictorię ĩ Ionio adeptę: & desperationis ex inopia eorũ prodeuntis/ obsidionem: & quęcunqꝫ alia se perpeti malle aiebat/ q̃ ad manus cum his accedere: qui fame torquerentur: seqꝫ desperatis rebus

Interceptio loci.

Fames.

Achaia.

Desperatio.

Contra opinionẽ Plutarchi: qui historiam hanc minus in omnibus uidet intellexisse.

suis morti obijceret: nec ullã nisi in manibus spem apponeret. Ceterum Bruti milites ob inscitiã/ haud paria imperatori suo sentiebant. Egre itaq; ferentes intra uallũ/ mulierũ in morem/ nullo opere trepidãtes cõtineri/ palã querebant. Excandescebãt & eorũ duces: qui q̃q̃ Bruti cõsiliũ extollerẽt: hostes tamẽ ab exercitu prompto paratoq; facillime deleri posse existimabãt. His causã prębebat Bruti facilitas eiusq; clęmẽtia erga omnes: quę nullę in Cassio aderãt/ austero a natura: & ad omnia ambitione maxime ęstuãti. Quãobrem illi ex mãdato parebãt milites/ nequaq̃ illius officijs se ĩmiscẽtes: neq; causas inquirere audentes: aut quicq̃ cõsulẽtes: quod ipse statuisset: Quorum nihil Brutus faciebat: sed una milites ad consilia acersire ob humanitatẽ ęquũ putabat esse. Tandẽ exercitu p cohortes ac deinde per cõcursus apertius cõquerente atq; dicente/ Quid tandẽ imperator noster meditatur? In quo nuper uictoriã adepti deliquimus? hostes persequẽtes: aut aduersos nobis occidẽtes: aut exercitũ eorũ diripientes: Brutus sponte audire negligebat: neq; ĩ concionẽ deducere curabat/ ne indecentius a multitudine/ ad ea quę irrationabilia erãt cogi uideretur/ potissimũ a mercenarijs militibus: quibus leuiũ seruorũ in morẽ a natura insitum est/ ad alios cõtinue dominos/ salutis suę spem apponere: aut ad ęmulos & repugnãtes libẽtius se cõferre. Instãtibus deinde pertinacius ducibus: & exercituũ primoribus: suadentibusq; ut militũ promptitudine uti uellet: fortassis eos splendidũ quippiam acturos esse: si quid sinistri interpugnãdũ accidisset/ denuo eos ad mœnia retrouerti posse: & castra in oppositũ obijcere hostibus/ Indignatus Brutus maxime erga duces/ q minus caute exercitui cõsulerent/ ipso uictoriam sine discrimine & periculo ullo pollicẽte: eorum temeritati proprioq; discrimini assensus est/ hoc solũ inquiens. Pompeij magni ĩ morẽ ad bellũ cogimur/ militũ imperio magis q̃ ductu nostro pugnaturi. Quod Brutũ in primis dixisse crediderim/ ut id quod uehemẽtius timebat: diligẽtius occuleret/ ne exercitus sub Cesare assuetus: & impatiens ad illũ

Natura Bruti.
Natura Cassij.

Querimonia exercitus.

Mercenarij milites.
Attende naturam.

Bis militum temeritate corruit romana respublica.

pertransiret. Quemadmodũ ipse: & Cassius a principio ueriti: omnem indignationis causam: quę cũ eo oriri posset euitarant. His igit᷑ ex causis inductus Brutus: q̃q̃ inuitus milites tamen in aciẽ eduxit: disposuitq́ ante ualli mœnia: & ne longe a tumulo secederẽt eos monuit: ut facilẽ cũ opus esset redeundi haberent aditũ: & in hostes cõmodius insurgerẽt. Erat utraq́ ex parte apparatus ingens: & cupiditas maxima ineundi prelij. Illis quidẽ ob inedię timorẽ. His uero ob iusti reuerentiã: cũ imperatorẽ educentẽ p uim coegissent/ ne deteriores eoꝝ pollicitationibus uiderẽt᷑ esse: neue infirmiorib⁹ debiliores: temeritatisq́ pœnis potius obnoxij: q̃ ueri iudicij laude digni censerẽt᷑. Quę omnia cõmemorans illis Brutus insigni ꝓuectus equo/ singulas percurrebat acies: seuero intuens uultu: & ut tẽpus postulabat breuibus his alloquebat᷑ uerbis. Vos pugnã elegistis o milites: uos aliter censentẽ: & uictoriã ĩ manibus habentẽ/ ad bellũ cõpulistis. Nõ igit᷑ spe uestra me: aut uosipsos defraudetis. Collẽ propugnatorẽ a frõte retinetis. Quęcũq́ a tergo ĩminẽt/ uestra sũt. Hostes nostri dubio in loco residẽt/ uestri in medio: famisq́ destituti. Hęc referẽs hinc inde uertebat cursũ: uir ętatis suę prestantissimus: quẽ omnes ordines ut bene speraret hortabãt᷑. Ac sũmis laudib⁹: magno clamore p̃mittebãt. Interea parte ex altera Cęsar & Antonius ꝓprias discurrẽtes acies/ dextras ad astantes ꝓtendebãt: & asperius adhuc suos incitabãt: famẽ nõ ulteri⁹ celantes: cuius recordatio audaciã in tẽpore esset allatura. Inuenimus o milites aiebãt hostes nostros: quos extra murũ munimẽtaq́ inuenire cõcupiuimus. Nullus itaq́ insurgens turpiter cedat: aut alterius cõminatione sit inferior. Neq́ famem mortẽ quidem difficilem & inexcogitatam: refertamq́ doloribus: potius q̃ hostium corpora & castra appetat: quę temeritate: ferro & desperatione exhibuere nobis. Pręsentia celeritate in primis indigent: ita ut nihil in sequentem diem differendum: uerum hodie de tota belli mole decernendũ sit/ ad uictoriam usq́: aut insignem mortẽ. Victoribus una die: uno opere/ cõmeatus: pecunias: naues: exercitus: & uictorię ipsius pręmia licet adipisci.

Belli apparatus.

Bruti adhortatio.

Adhortationes Cęsaris & Antonij ad suos.

Attende.

Famis timor.

Ostentum.

Belli principium.

Attende sollicitudinē

Hęc tantū nobis cordi sint/ ut cū primū ī illos impetu feremur: festinationis & celeritatis eorū recordemur: & eos pręcipites a castrorū portis excludētes a pręruptis locis ad camporū ima cō-pellamus/ ne pręlia denuo exsuscitent: neue per inertiā in nos quicq̄ ulterius moliri queāt: qui ob debilitatē nullā ī pugnādo spem: sed ab armis abstinēdo posuerūt. Sic Cęsar & Antonius suos ad bellū adhortati sūt: ac propere omnib⁹ uerecūdia affuit ne indigni imperatoribus suis uiderēt̃: & ut famē ī īmensū iam adauctā/ ob cladē mari acceptā/ euitarēt: animo prius eligentes: spe optima in pręlio si opus esset mortē pati/ q̄ ab inexcogitata famis nece turpiter absumi. Sic se habētib⁹ omnibus: & ad pro-ximū sibi quoq; uertēte oculos/ animus adhuc angebat̃ magis: audaciaq; indesinēti replebāt̃/ nihil tūc quidē ęstimātes ꝙ īuicē ciues essent: neq; id memoria omnino retinētes: cęteꝝ ut hostes genere: ac natura mutuo se truci intuebant̃ uultu/ In tantū re-pentinus eorū furor: solitam quoq; naturę uim extinxerat. Hoc solū utriq; mente uolutabāt diē illā/ hoc pręlio/ uniuersa roma-norū facta iudicio suppositurā esse. Iam die ī apparatu circa no-nā ferme cōsumpto horā/ aquilę duę campi in medio aduolan-tes/ mutuis inter se occurrere odijs: Qua ex re silentiū uniuer-sos tenuit. Fugiente deinde prępete qui a Bruti parte steterat: clamor in īmensū tollit̃: uexillaq; ab utraq; parte erecta sūt: Im-petus porro ingens: & admirabilis/ sagittaꝝ: lapidū: telorūq; cū strepitu audit̃. Nihil enī illis lege opus erat: qui nulla alia fere arte/ q̄ in gerēdis pręlijs usi essent. Itaq; nudis ensibus se inuicē cōplexi/ corpora ferro petebāt: petebant̃q;: seq; uicissim ex or-dine pellebant: Illi quidē ob salutē magis/ q̄ ob uictoriā acriter pugnātes: Hi ob uictoriā & imperatoris solamen proprij: quē inuitū in bellum egerant. Ergo cędes horrida: & suspiria ubiq; resonabant. Corpora quoq; ab his omni ex parte efferebant̃/ cū alios ex aduerso obijcerent: qui pene illos ordines seruarent. Imperatores ipsos discurrentes: circūspicientesq; undequaq; ad impetum cogebant. Laborantes quoq; nomine inuocabant: & ut amplius labori assisterent hortabantur. recentes etiā defessis

opponebāt: ut animus his qui a fronte aderāt cōtinue augeret. Tandē Cęsaris milites/ siue famis metu: siue Cęsaris felicitate ducti: nō enī Bruti acies adhuc cesserat: phalangē hostiū ueluti machinā grauē cōuertētes/ cōmouere incipiūt: q̄q̄ illi pedibus adhuc insisterēt/ retro pulsi: rursusq; cū audacia se cōuerterent. Sed postq̄ oppressi ordines/ passim dissoluti sūt/ celerius uertere gressū. & secunda post eos: tertiaq; cōstituta acies loco cessit. Ipsi inuicē permixti/ nullo ordine/ a seipsis: & ab hostibus assidue incūbentibus fœde cōculcāt: donec aperte arripuere fugā. Cęsariani milites intellecta q̄primū fuga/ fortissime incūbētes: castroꝝ portas nō sine pīculo inuadūt: desuperq; & a fronte eos deturbantes multos ab ingressu pepulerūt. Qua ex causa cōfusi hostes/ nō nulli uersus mare: quidā ad mōtes/ p Zygaci fluenta amnis se ꝓripiūt. Cōuersione fieri cœpta/ imperatores reliquū operis inter se partiti sūt. Cęsar a castris fugiētes occupabat: castraq; tuebat. Antonius omni ī loco aderat: omnibusq; fugiētibus uel cōsistētibus adhuc occurrebat: ceterisq; exercitibus eoꝝ illatꝰ patēti impetu uniuersa p uim simul cōpellebat: duces ueritus ne a manibus elapsi/ nouas denuo copias ad bellū cōpararēt. Porro equites ad itinera ac pugnę exitꝰ mittebat: qui fugiētes exciperēt. Alij igit a monte in montē pręteruecti/ Rasco duce: qui ob itinerū peritiā ad id munus electus fuerat/ castra: crepidinesq; scrutātes: quoscunq; a fuga uenabant alij intra munimēta deprehēsos cōtinebant. quidā Brutū insequebant: quos a cursu minime cessantes intuens Lucilius/ parū substitit: & q̄si Brutus ipse esset/ ad Antoniū nō ad Cęsarē duci pręcabat. Qua ex causa adhuc magis Brutū eū esse crediderūt: utpote implacabilē euitantē hostē. Cū ad illū duceret Antonius percepta re cōposito processit ordine: fortunā uiri simul ac dignitatē uirtutemq; secum cogitans: quo pacto eum esset suscepturus uersabat animo. Verū cum appropinquasset Lucilius: & in conspectū audacissime uenisset/ Brutus inquit a nullo captus est: nec unq̄ a malitia capietur uirtus. Ego his illudens tibi adsum. Eo sermone equites rubore suffusos intuens Antonius: ut paucis

Cęsaris felicitas.

Vincitur Bruti exercitus.

Zygacus.

Antonij diligentia in bello.

Rascus Thrax.

Lucilius.

Laus Bruti.
Attende.

solaretur/ Nō deteriorē predā o uenatores cepistis inquit: ueꝝ meliorē q̄ putatis attulistis/ inquantū hoste potior est amicus. Hoc dicto Luciliū cuidā ex necessarijs seruandū tradidit: quo posterius ut fido usus est. Brut⁹ interea nō exigua multitudine stipatus/ ad mōtes ꝓcurrit: quasi ea nocte reuocaturus exercitū: aut mare uersus iter assumpturus. Sed postq̄ omnia pręsidijs diligentius custodiri cōperit: pernox cū reliquis in armis cōstitit.

Bruti uerba.

Fama est illū ad astra prospectantē hęc dixisse. Teq; Iouē haud latuit: qui horū est causa malorū/ Antoniū annotantē: qui cum Bruto & Cassio cōspirare posset minister fuisset Octauij. Quod carmen deinceps in periculis proprijs dum actorū suorū pœnituisset/ rettulisse ferūt Antoniū. Eamet nocte Antonius ut Brutū a fuga cohiberet/ armatus perstitit: uallū cadaueribus & spolijs Bruto circūponēs. Nā Cęsar ad mediā fere noctē ob ualitudinē labore fatigatus exercitū Norbano custodiendū dederat.

Norbanus.

Procedente nocte/ Brutus animaduersis hostiū insidijs: cū non amplius q̄ quattuor legiōibus uti posset: diligētiq; custodia undequaq; circūseptus esset: primores exercitus/ facti pœnitentia cōfusos: & erubescētes adhortatus est: ut si qua liceret custodias aggredi & propria recuperare niterent̄: quę a suis in castris derelictis seruabantur. Illi haud sponte id opus attentantes/ longe ęquanimiores ac prius iam effecti: fortuna eos deserēte/ Bruto respondere Scire se imperatori suo indigne cōsuluisse bellū: & cū plerūq; fortunā experti essent: nullā ulterius spem in rebus suis esse posituros. Quibus auditis Brutus ad amicos conuersus: In nullo deinceps inquit sic se habētibus rebus patrię utiles esse possumus: ac unum ex domesticis Stratonem nomine: sibi carissimū acciri: necemq; accelerare iussit. Illo uero ut diligentius consuleret Bruto suadente: alium quendam ex seruis postulauit. Tum Strato Non egebis inquit o Brute amico potius q̄ seruo ad nouissima mandata tua. quo dicto latus illi ense aperuit: neq; auertente se Bruto: neq; impellente. In hunc modū Cassius: & Brutus uiri nobilissimi ac clarissimi obiere mortem. uirtuti si unum eximas semper deditі. Nam Caius Cęsar

Fortuna.

Strato.

Mors Bruti uiri magnanimi.

Pompeianas prosecutos partes/ex hostibus amicos sibi fecerat. Ex amicis deinde filiorũ loco habuerat. Quos Senatus cõtinuo amore prosecutus est: ac post cladẽ miseratus. Horũ duntaxat duorũ causa: cęteris obliuionẽ necis dederat: Abeũtibus quoq; prouincias decreuerat: ne profugi uiderent᷑ esse: nõ tamen Caij Cęsaris cõtemnẽs necem: aut his quę gesta erant delectatus/ cũ unũ ob uirtutẽ: fortunãq; admiraret᷑. Nã defunctũ publico decorauit funere. Opera etiã eius ĩmortalia ex decreto haberi statuit. Prouincias & magistratus ex scriptis eius diutissime obseruari uoluit: nihil melius his: quę Cęsar decreuisset ĩueniri posse ratus. Veꝝ eiusdẽ ad utrosq; studiũ ac suarũ rerũ timor eũ ad suspitionẽ calumnię impulit. Tanto apud omnes honore ꝓsecuti sunt: & cęteris exulibus etiã optimis digniores habiti: Põpeio proximi: neq; cõciliationis ĩmeritã habente causam uenia nõ indigni uisi sunt. Cũ autẽ a longe discessissent desperata uenia: & agendoꝝ necessitas incũberet: duob⁹ nec his integris annis/armatorũ uiginti legiones: totidẽq; equitũ millia ĩ unũ coegerũt. Naues longas supra ducẽtas: apparatũ quoq; cõgruentẽ tantis copijs. Porro infinitã pecuniaꝝ uim a uolentibus pariter & inuitis abstulerũt: populos urbesq; expugnarũt: & aduersantes plurimos ad deditionẽ cõpulerũt/a Macedonia ad Euphratẽ usq; imperiũ eorũ propagãtes. Quoscũq; ꝑterea uicissent: in societate belli allectos/ fidissimos sibi reddiderũt. Vsi sũt regũ: dynastaꝝ: Parthorũq; ĩ bellis ope/q̃q̃ inimicorũ latino nomini. Et hęc minoribus ĩ rebus. Cũ uero ad maiora se uertissent/minime eosdẽ perpessi sũt/ne gentẽ barbarã: aduersamq; romano populo in eum assuescerẽt. Veꝝ quod omniũ admirabilissimũ est. exercitũ utplurimũ ex Cęsaris collectũ copijs felicitatis eius beniuolẽtięq; cupidũ Cęsaris percussores ipsi ĩ cõtrariã uertere partẽ: & in Cęsaris filiũ incitantes/fideliorẽ q̃ ipsi & Antonio eius collegę & ꝓpugnatori experti sunt. Nõ enĩ quispiã ex his Brutũ aut Cassiũ uictos dereliquit: qui Antoniũ ad Brũdusiũ & ante experiẽtiã belli reliquere occasionẽ laboꝝ prętendẽtes.

Adulatio.

Lege Ciceronem in Philippicis.

Apparatus celerrimus.

Cassij & Bruti laudes.

Sub Pompeio prȩterea & deinceps nõ ꝑ seipsis: sed ob popularis status nomen: insigne quidẽ illis/ q̃q̃ cõtinue inutile pugnarunt. Sed dũ nihil patriȩ se prodesse arbitrãt/ uicissim se ambo cõtẽpserũt. In actionibus rerũ gerendarũ: curisq; Cassius pertinacẽ se & incõmutabilẽ prȩstitit: quẽadmodũ athletȩ ad agonistem solent. nã ad bella cõtinue uertebat animũ. Brut? quocũq; in loco ad cõueniendũ: audiendũq; facillimus: utpote qui philosophiȩ ingenue dedisset operã. Ab huiusmodi itaq; uiris/ cõtrariũ in omnibus nec simplex quidẽ facinus ĩ Cȩsarẽ emersit: nec modica profecto in re. Nã in amicũ prȩter ȩquũ iustũq; deliquere. In benefactorẽ quoq; qui eos ex prȩlio q̃q̃ ingratos cõseruauerat. In imperatorẽ prȩterea nefande cõspirãtes ĩ Senatu potissimũ sacrũ uirũ: & sacra amictũ ueste trucidãtes/ principẽ qualẽ utiliorẽ neminẽ patriȩ imperioq; fuisse: satis constat: ut a dȩmone ipsos coarguente plerũq; indicatũ est. Nam Cassio exercitũ perpurgãti lictor diadema inuersum attulit: Et uictoriȩ eiusdẽ insigne aureũ in terrã corruit. Alites exercitui insidẽtes sȩpenumero mœstũ clangorẽ edidere. Apũ insuper examina cõtinue uolitãtia uisa sunt. Ferũt Brutũ cũ in Samo supra mare natalẽ suũ celebraret: nec lȩte admodũ his in rebus se haberet: hũc uersũ/ nulla ratione adductũ protulisse. Sed me sors misera & latone perdidit infans. Ex Asia quoq; in Europã trãsmissuro cũ exercitu/ nocte/ deficiente pene lumine horrendã uigilanti astitisse imaginẽ: quam cũ impauide rogaret ille: quisnam hominũ aut deoꝝ esset/ hoc solũ respõdisse. Tuus o Brute dȩmon malus: In Philippis me uidebis: eamq; nouissima ĩ pugna quȩ ĩ Philippis acta est: iterũ illi apparuisse. Exercitui e castris exeũti ȩthiopẽ obuiũ factũ memorãt: quẽ ut iniquũ omen auersati interemere milites. Diuinũ & illud habebit/ Cassium ĩ ambiguo adhuc prȩlio spem omnẽ abiecisse. Brutũ a tarditatis optimo cõsilio a suis ꝑ uim cõpulsũ/ inter man? se iniecisse hominũ fame pereuntiũ/ cũ ipse cõmeatu abunde potiret: classe etiam longe superaret: idq; a domesticis potius/ q̃ ab hostibus suis pertulisse

Differentia inter Cassij: Brutiq; mores.

Sacer uir.

Dȩmon.

Nota de apibus.

Patrocli uerba morientis apud Homerũ

Aethiops.

Et cũ uterq; bella plura peregisset nihil ĩ prelijs passos esse: ueꝝ ambos necis ꝓprię fuisse auctores: quẽadmodũ & Cęsaris fuere prius. Has igitur Cassius: Brutusq; dedere pœnas. Antonius Bruti cadauere inuẽto purpurea ueste cõtegi: adolerique flãmis: reliquias uero ad Seruiliã eius matrẽ mitti iussit. Bruti milites cũ primũ eũ interijsse uulgatũ est, legatos ad Cęsarẽ misere: & Antoniũ: a quibus subinde ueniã adepti, inter copias eoꝝ relati sunt: Qui quattuor supra decẽ milliũ adimpleuere numerũ. Munitiones uniuersas: quę multę ab his asseruabant, simul tradiderunt. Cęsaris & Antonij exercitibus castra omnia diripere concessum. Ex illustribus autẽ uiris qui circa Brutũ extitere, nõ nulli ĩ bello perierũt: quidã imperatoribus se sponte tradidere. alij ex industria ad mortẽ usq; produxere pugnã. Inter hos Lucius Cassius Cassij prioris ex fratre nepos: & Vticensis Catonis filius Cato nomine: qui cũ plerũq; inter hostes irruisset: cedentibus tandẽ suis galeã exuit: ut uel notus fieret: uel egregie occumberet: uel utrũq; potius assequeret. Labeo sapiẽtię nomine illustris, Labeonis eius parens: cuius ob legũ experiẽtiã celebre nomẽ est, locũ in tabernaculo ad corporis sui modulũ effodit: Et quę coniugi: filijsq; indicaret, seruis suis ex ordine disseruit. Epistolas etiã familiaribus afferendas dedit. Vnũ pręterea ex his fideliorẽ dextra apprehensum ad se conuertens: ut romanis ĩ liberandis seruis mos fuit: gladiũ sibi tradidit: iugulũq; ultro obtulit. Sic illi tabernaculum sepulchrũ pręstitit. Rascus thrax multos ex mõtibus in exercitũ adduxerat: quoꝝ causa cũ gratiã expeteret: Rascupolim germanũ suũ uenia donari petijt: quod ab imperatoribus facile cõcessum est. Ex quo satis liquet non a principio inter se fuisse hostes: ueꝝ ob exercituũ duorum magnitudinẽ: atq; ambiguitatẽ: qui per regionẽ eorum transituri essent: in euentu dubios. fortunã inter se partitos esse, ut uictus a uictore cõseruari posset. Porcia Bruti consors, Catonis iunioris soror, intellecta amborũ nece: cũ a domesticis diligẽtius custodiret, prunas ab igne accensas rapuit: carbonesq; absorbuit.

Seruilia Bruti mater.

Lucius Cassius.

Cato filius Vticensis.

Labeo.

Romanorũ mos in liberandis seruis.

Rascus Thrax.

Attende astum.

Porcia Bruti consors.

Messala orator eximius.
Lucius Bibulus.

Insignis uictoria

Crudelis pugna.

Democratia.

Pompeius.

Ex cęteris illustriores: qui Tasum se contulerāt quidā enauigarunt: Alij se cū residuo exercitu Messalę Cornificio: & Lucio Bibulo collegis tradidere: ut quę pro seipsis deliberassent, pari modo de omnibus cōsulerēt. Non nulli Antonio se dedentes: eodem Tasum uersus nauigante, quicquid pecuniarū: armorū: cōmeatus: ac apparatus prope infiniti in oppido aderat, illi prębuere. Sic Cęsari: & Antonio ob singularē quandā audaciā duobus pedestribus prelijs tam insignis uictoria parta est: qualē neminē ante eos consecutū fuisse cōstat. Nō enī huiusmodi exercitus: tamq; ingens romanorū manus utraq; ex parte ante eos bello dimicauit, nō ciuili more instructa: sed ex optimis collecta uiris: neq; bellorū inexpertis adhuc: uerū iampridē inter se mutuis probatis armis: neq; alienigenas: barbaras ue nationes solitis euertere: sed qui eiusdē linguę homines: eiusdē belli artibus instructos: eiusdē pręterea exercitationis ac tolerātię inter se inexpugnabiles superare didicissent. Nec ulli profecto unq̄ tanto impetu: & audacia ī bello usi sunt, ciues simul existētes: tum domestici sub eisdē assueti ducibus. Argumentū huius rei abunde erit defunctorū multitudo: cū ęquata pugna nō inferior apud uictores cōspiceret numerus. Cęsaris & Antonij milites imperatorū suasionibus rite perfuncti sunt, una die: & uno opere extremā famis: necisq; formidinē, abundāti cōmeatu stabiliq; salute: & illustri uictoria cōmutantes. Contigit nēpe illis quod a prudentioribus ea in pugna romano populo uaticinatū est: ut eius respublica eo ex prelio iudiciū esset subitura: & ad Democratiā transiret denuo. Neq; uero laboribus eum ī modū amplius uexata est, unico dūtaxat nō multo post excepto opere cōtentiōe scilicet inter Cęsarē: & Antoniū nouissime romanis orta. Quę autē sub Pompeio: & Cassij Brutiq; beniuolis, hinc inde profugis, post Brutū gesta sunt: reliquias tam īmensi apparatus obtinētibus, neutiq; pręmissis audacia se ęquarūt: neq; uirorū: ciuitatū ue: aut imperatorū ad prouincias impetu, similia extiterunt. Non enim illustriū illis quippiam: non Senatus adhuc: neq; gloria ipsa, ut Cassio: Brutoq; ulterius accessit.

Appiani Alexandrini sophistę ciuiliũ bellorũ liber quartus finit. Incipit eiusdẽ quintus & ultimus. Traductio. P. Candidi.

POst Cassij: Brutiq́ necem Cęsar ĩ Italiam profectus est: Antonius uero in Asiam: quo in loco Cleopatra Aegypti regina ad eum uenit: ac protinus uisa, eundẽ ad amoris sui cupiditatem impulit. Qui tamen amor utrosq́ simul: & Aegyptum insuper extremis tandẽ calamitatibus inuoluit. Eam ob rem Aegyptus ipsa huius libri pars quędã erit. uerũ modica: nec satis digna scriptiõe nostra: & propterea ciuilibus quę plura sunt, inserta bellis. Quippe alia post Brutũ: & Cassiũ ciuilia denuo insurrexere bella, nullo duce ut in alijs pręsidente omnibus: uerũ per partes gesta: donec Sextus Pompeius: magni Pompeij filiorũ ętate iunior, Bruti seditiõis residuus auctor interijt: Lepidusq́ a principatus sui parte collapsus est: ac omnis romanorũ uis atq́ potestas ad duos tandem Antoniũ scilicet & Cęsarẽ peruenit. Quę singula in hunc fere modũ gesta referũt. Cassius cognomine Parmensis: sub priore Cassio: & Bruto relictus ĩ Asia quo naues: & exercitũ: & pecunias colligeret, defuncto Cassio, nulla spe adempta Bruti rebus Rhodiorũ triginta naues: quas repleri posse existimabat, elegit. Reliquas sacra duntaxat excepta, ne quid noui molirent: igne cremauit: & cũ eisdem proprijsq́ comitatus inde discessit. Clodius ad Rhodios nauibus tribus supra decẽ missus a Bruto Rhodios nouis reb⁹ elatos intuens (Iam enĩ Brutus decesserat) pręsidia armatorũ triũ milliũ ex urbe sustulit: & ad naualia cũ reliquis sese transtulit. Nam & Torulus alijs pluribus stipatus nauibus: pecunijsq́ quas e Rhodo ad parandã eam classem sustulit eo aduenerat. Et quicũq́ circa Asię oras morabant: ueluti ad potẽtiã quãdã ꝑ partes ad huiusmodi ministeriũ accesserãt:

Cleopatra.
Aegyptus.
Sextus Pompeius.
Lepidus.
Cassius Parmensis.
Clodius.
Rhodij.
Torulus.

ac quibus potuerāt armatis: remigibusq; ex seruis: aut captiuis additis/ ad insulas insularesq; adnauigantes replerant classem.

Ciceronis filius.

Venere insuper ad eos Cicero: Ciceronis filius: & alij quicūq; illustres e Thaso perfugerāt: ac cōfestim multitudo & cōcursus imperatorū: exercituū: nauiūq; nō cōtemnēdus in unū affuit. Assumentes ꝑterea a Lepido alias copias: quas Bruto ad Cretā attribuerat ad Murcū & Domiciū/ magna preditos classe dela/ti/ Ioniū percurrebāt ęquor. Eorū pars cū Murco in Siciliam se transtulerat: & potentiā nō mediocrē Pompeio addiderat. Alij cū Domicio ipso persistētes factionē quandā separatim per se fecerāt. Hę igiť quę e Cassij Brutiq; apparatu reliquię superfu/erāt: tum primum firmauere uires. Cęsar & Antonius post ui/ctoriā in Philippis habitā/ sacrificia dijs īmortalibus adoleuere

Sacrificia.

splendida. Deinde laudatis exercitibus: atq; adornatis uictorię premijs/ Cęsar in Italiam ut militibus agros: domosq; deligeret profectus est. hoc enī onus ob ualitudinē sibi assumpserat. An/tonius ad natiōes quę ultra mare incolūt deflexit iter/ pecunias ī unū coacturus. quas enī ꝑ prius polliciti fuerāt/ a primis colle/ctas nationibus/ exercitibus impēderāt: & quascūq; Lepidus ha/buerat ulterius addiderant. Galliā porro que intra alpes sita est

Gallia.

ex decreto prioris Cęsaris/ nouo poscēte Cęsare īmunē dereli/querāt. Et quoniā Lepidus cū Pōpeio cōspirasse ferebať: ex de/creto statuerant/ si calumniā accusatio saperet/ Cęsarē alia ꝓ his quę habuisset/ conferre Lepido. Dimiserāt quippe ab exercitu ea tēpestate multitudinē ingentē eoꝝ qui militiā integre exer/cuerāt/ octo millibus duntaxat exceptis: quos iterū militare de/precātes ipsi inter se diuidētes/ ad pretorias cohortes addiderāt. Residuus illis exercitus cum his qui a Bruto recesserāt legionū undecē peditū quattuor supra decē milliū equitū fuisse diciť. Ex quibus Antonius peregre proficiscēs/ equitū decē millia: le/giones sex secū duxit. Equitū dūtaxat quattuor millia: legiones

Calenus.

qnq; Cęsari attributę sūt: Et quos ex Antonij copijs cū Caleno in Italia relictis sibi assūpserat. Cęsar igiť ī Italiā ut prediximus

profectus est. Antonius Ephesū delatus/ Ioui magnificētissime persolutis uotis superstites e Bruti Cassijq; calamitatibus: in tēplo supplices/ uenia donauit/ Petronio: Quintoq; exceptis. Petronius quidē in Cęsaris necē cōspirasse dicebat. Quintus ī Laodicia urbe Dolobellā Cassio ultro prodidisse. Gręcos insuper cęterasq; nationes: quę circa Pergamū Asiam incolunt/ fœderū causa per oratores cōuocauit: quos subinde his uerbis allocutus est. Vos quidē o gręci cū Attalus uobis imperaret/ ex testamēto reipublicę nostrę dereliquit: ac cōfestim Attalo ipso potiores uobis fuimus. Nā quę eidē tributa pendebatis/ ultro condonauimus: quousq; insurgētibus in nos ambitiosis quibusdā uiris: cū pecunijs egeremus/ nō ꝓ facultatibus: & opib⁹ imposuimus uobis onera/ sine periculo tributa uendicare cupiētes: ueꝝ unūquenq; fructuū suoꝝ portionē: ut cū ęmulis nostris communiter illis potiremur/ afferre iussim⁹: qui tamē hęc pręter Senatus auctoritatē: & cū iniuria extorquentes/ multo plura a uobis exegerūt. Caius Cęsar tertiā pecuniarū partē: quas illis cōtulistis ex tributo dereliquit: Cōtumelias etiā sedauit omnes. nam ab agricolis pecunias uobis exigere cōcessit: quē tamē clemētia huiusmodi utentē/ optimi nostrorū ciuiū tyrannū appellarūt. His uos pecunias multas cōtulistis: q̄q̄ benefactoris uestri percussoribus: & nobis hostibus/ necē eius uiri ut par erat uendicātibus. Iustā itaq; fortunā/ nō ut uoluistis: sed ut dignū fuit bello discernētes: ut aduersariorū nostroꝝ propugnatoribus & beniuolis oportet uti. Mulctā igit̄ uobis inferre necesse est. Cęterū cū intellexerimus/ nō libenter quidē uos: sed necessitate potius ad id coactos esse: a maioribus pœnis abstinendū duximus. Pecuniaꝝ: tellurisq; indigemus: tum urbiū ad exhibēda quę militibus uictorię promissa sunt pręmia. Octo & uiginti armatorū legiones nobis adsunt: quę cū reliquis ad bellū cōstitutis/ centū & septuaginta milliū/ equitibus exceptis: adimpleuere numerū. Adest & alterius exercitus electa multitudo. Ex huiusmodi uirorū copia necessitatē nostrā discernere potestis. His agros &

Quę ab Antonio in Asia in promerēdis uictricibus copijs agitata sunt.

Ephesus. Petronius.

Quintus.

Conuocatio nationū & Antonij oratio.

Attalus rex.

Caius Cęsar.

Attende.

Ingentes copię.

urbes distributurus in Italiā concessit Cęsar. uel si unico uerbo rem explicare opus est cōstituturus Italiam. Vos ne tellure: urbibus: domibus: templis quoq; ac sepulchris depellamus/ pecunia mulctabimus: nec omni ꝑfecto quā habetis (non enī possibile id uobis) sed ut partē licet tenuem cōferatis. Quod optime intelligētibus pergratū esse credimus. Nā quę hostibus nostris duorū spacio annoꝝ/ decē tributa persoluentes contulistis: eadē quoq; nobis assumere perabunde fuerit: ueꝝ unicū intra annū: Sic enī necessitas: & cōsciētia uestrę cogit caritatis: Tantū duntaxat imponemus. quoniā nulli peccato par pœna impēdit. In hūc modū Antonius elocutus est/ octo supra uiginti legionib? relaturus gratiā: quas tres supra quadraginta olim extitisse: cū Mutinę īuicē cōciliati sūt. Et hęc quę illis ꝓmiserūt fuisse intelligo. Ceteꝝ assidue bellorū clades/ ad tam infimū eas adduxere numerū. Hęc referēte Antonio audiētes greci cū fletu humi se sternētes/ necessitatē a Bruto: Cassioq; inditā/ neq; ęquā erratibus eorū: sed misericordia potius dignā rettulerūt. Daturos se spōte benefactoribus suis si haberēt: ueꝝ ab hostibus spoliatos esse: quibus nō pecunias solū cōferre: sed apparatus omnes pro pecunijs adijcere coacti forēt/ Illi autē ī cudendis nūmis absumpsissent. Tandē rogātes ac deprecantes/ ut nouē annorū tributa duobus annis cōferre possent/ exorarūt: quę nō solum regibus: dynastis: liberisq; ciuitatibus: ueꝝ iuxta uniuscuiusq; potestatē iniuncta sunt. Eodē nationes peragrāte/ Lucius Cassij frater: & quicūq; alij ex timore delituerāt/ intellecta uenia: quę cęteris in Ephesο cōcessa fuerat/ ultro supplicatū accessere. Quos omnes pręter eos: qui in Cęsarē olim cōspirauerāt (his enī implacabilis semper fuit/ uenia donauit. Vrbes quoq; maximas oppressas calamitatibus cōsolatus est. Lycios tributis īmunes esse iussit. Xanthios eorū urbē restituere adhortatus est. Rhodijs Andrū: Tenū: Naxum: & Gnidum tradidit: Quas nō multo post q̄si ex sorte legalius illis imperātes abstulere. Laodicenses: Tarsensesq; liberos: ac tributoꝝ īmunes esse uoluit. Ex Tarsensibus

Perfidus uir: & simulator.

Conscientia optima.

Mutina.

Grecorum responsio cum fletu.

Lucius Cassij frater.

Lycij.
Xanthij.
Rhodij.
Laodicenses.
Tarsenses.

precio uenūdatos edicto liberauit. Atheniēsibus ad eū acceden tibus ultra Tenū Eginam quoq; tradidit. Icum pretere a: ac Ceum: Sciatū: Peparethū: Epipariū q;. Phrygiā insuper: Mysiam: Galathas qui Asiam incolūt: Capadociā: Ciliciā: Syriā inferiorem: & Palęstinā: Tureonāq;: & quascunq; alias Syriorū nationes/ grauioribus tributorū oneribus afflixit: quę separatim regibus: & populis imposuit. ut Ariarathi in Cappadocia: ac Sysino. Cui etiā ad obtinendum regnū adiutor affuit/ matris eius pulchritudine ductus ac festiuitate. In Syria tyrānos ex urbibus pepulit. In Cilicia autē accedente ad eum Cleopatra/ q; Cęsaris laborū nullā attigisset partē conquestus est. Ve℞ ea non tam se a crimine purgāte q̄ actorū exhibente rationē/ q; quattuor legiones per Dolobellā emisisset: exercitū q; aliū paratū tenuisset/ a tempestate prępedita. Dolobella celerrime bello superato: minitante insuper Cassio ni una militaret. Ipsis preterea in Ionio pugnātibus cū exercitu: & apparatu magno adnauigasset/ nullo Cassij timore habito aut Murci: qui classe maria omnia obsideret: quoad tempestate correpta naues omnes amisisset/ Ipsa graui ualitudine fere ad interitū oppressa esset. Quibus ex rebus gratię sibi potius habende forent q̄ posterius deuictis inferenda arma. Antonius ultra aspectū prudētia eius stupefactus: iuuenili quodam amore subito exarsit: q̄q̄ quadragesimū ętatis attigisset annū. Verū pronior ad huiusmodi libidines semper habitus. Ferunt quippe eiusdē uirguncule adhuc pulchritudine correptū: ardentius eam cōcupisse: cū Gabinio in Alexandriam proficiscēti ad bellū/ ipse prefectus equitū/ adolescētior comes accessisset. Statim igit̃ quę Antonio ad omnia diligentia & cura affuit/ uno impetu extincta est. Quicquid Cleopatra imperasset/ nec difficulter quidē tam de iustis: q̄ de sacris exequebatur: posteaq̄ sororē eius Arsinoem supplicē Mileti in Leucophryenis dianę templo pręmittens interemit: Et Serapionē in Cypro ꝓ ea depugnantē cū Cassio: & pro Tyrijs ad se supplicē

Atheniensēs.

Tributa duplicia.

Cleopatra.

Dolobella.

Cassius.

Amor Antonij.

Gabinius.

Arsinoe.

Serapio.

profectũ, Tyrios Cleopatrę tradere coegit. Et alterũ item deprecantẽ Aradios illi prodere. Hunc ignotũ quendã Ptolemęo Cleopatrę fratre nõ apparẽte nauali pugna: quę in Nilo cõtra Cęsarẽ gesta est: Aradij habuisse dicũt: qui se Ptolemęũ profiteret esse. Ac etiã in Ephesio dianę flaminem: quẽ Megabyssũ existimãt, q aliquãdo Arsinoem ueluti reginã suscipi imperasset, Ephesijs Cleopatrã deprecãtibus facile concessit. Adeo Antonius ad omnia propere ĩmutatus est: quę passio principiũ ac finẽ omniũ subinde calamitatũ illi attulit. Enauigãte etenim in patriã Cleopatra, Antonius equites ad Palmyrã urbẽ nõ longe ab Euphrate fluuio sitam, modica quędã ciuibus imponens, ut eam diriperẽt emisit: quoniam Romanis & Parthis finitima ad utrosq; accõmoda futura esset. Negociatores in ea habitãtes ex Persia Indorũ res: & Arabũ solent cõuectare. Igit ueluti romanorũ partes dispositurus in urbe, re ipsa ut militibus ĩ prędam traderet adire illam iubet. Palmyrenei intellecta fraude, necessarijs ĩ contrariã fluminis parte euectis: pręparatis etiã arcubus in aduersa ripa: ad quorũ usum promptissimi habentur, si quis uim afferre uellet urbẽ destituerãt: quã uacuã offendẽtes equites, nullo cũ ipsis inito pręlio: ac ne pręda quidẽ abacta discessere. Quę res non multo post Antonio Parthicũ uidet intulisse bellum, multis ex Syria tyrãnis in eam fugientibus. Nam Syria ad Antiochũ usq; Eusebium: & Antiochũ eiusdem filiũ ab his qui a Seleuco Nicatore originẽ duxere regebat: ut a nobis in libro quem de Syrijs edidimus perscriptũ est. Pompeio deinde Syriam romanis uendicante: & Scaurũ prętorem in ea statuente, Senatus post Scaurum pręto res alios instituit: & Gabinium qui Alexandrinos bello aggressus est, imposuit. Gabinij discessu Crassus ei prouincię pręfuit: qui habito cum Parthis pręlio uita excessit. Hunc Bibulus pręto r insecutus est. Nouissime post Cęsaris necem seditiones in ea a tyrannis emerserũt: quibus Parthorum imperiũ secutis, a Crassi clade, Parthi Syriam

Ptolemęus.

Megabyssus. id est magno lintheo amictus

Palmyra urbs.

Attende.

Seleucus Nicator.

Lege in libro Syriorũ.

Syrię pretores.

Bibulus.

occuparũt tyrannis potissimũ fauẽtes: quos in Parthienẽ fugientes Antonius urbe expulit: plurimis tributa grauiora inferẽs ac Palmyreneis/ illata iniuria/ prouinciã tumultu excitam/ minime cõfirmare aggressus: militibus per urbes ĩ hiberna distributis in Aegyptũ post Cleopatrã profectus est. Illa uenientem apparatu splendido suscepit. Eo loci Antonius depositis imperij signis atq; apparatibus/ priuato habitu uictuq; transegit hyemem/ siue ꝙ alieno in principatu: & regia urbe morã duceret: siue ꝙ hyemẽ ueluti ĩ spectaculis quibusdã ageret. Exutus nẽpe curis omnibus: & imperij obsequijs/ stolam quadratã grecorum more: pro patria & domestica induit. Calciamẽta candida qualia Atheniensiũ sacerdotes & Alexandrinoꝝ: quos Phecasios uocant deferre cõsueuerũt/ sibi assumpsit: Deambulabatq; uel ad tẽpla: aut gymnasia: aut ad philologorũ cõuersationes: aut grecorũ conuenticula sub Cleopatra: cum qua precipue in aduentu hec peregit. In his itaq; obuersabat̃ Antonius. Cesarẽ interea Romã redeuntẽ grauior ualitudo afflixit: ita ut nõ sine periculo Brundusiũ delatus/ ex rumore interijsse crederet̃. Cõualescens deinde urbẽ ingressus est: & Antonij prefectis litteras quas attulerat exhibuit. Hi Calenum duas Cesari legiones cõcedere iusserũt. In Libya preterea ad Sextiũ misere ut Libya excederet: eamq; prouinciã ex mãdato illi traderet. Que omnia ab ipsis perfecta sunt. Cesar Lepido cũ nihil indignũ egisse cõperisset/ Libyam priorum nationũ loco ascripsit: ac reliqua que ex proscriptione in publicũ ablata fuerãt/ coemere curauit. Cũ uero milites per colonias distribuere: agrosq; illis assignare niteretur/ magna sollicitudine: & cura tenebatur. Nam urbes: que a principio illis pollicite fuerant/ ad belli premia poscebant. Que res totam fere Italiam/ uel illoꝝ libidini subijcere: uel ad alia loca ex necessitate eos mittere cogebat. Agrorum preterea precia expetebãt: nullis assistentibus pecunijs. Que palam facta cũ iuuenes pariter: ac senes intelligerent/ Romã continue per partes

Parthiene.

Antonij peregrinatio in Aegyptum.

Phecasij.

Que in Italia a Cesare in prometẽdis uictricibus copijs gesta sunt.

Sextius.

Difficilem attende prouinciam.

aduentabant. Mulieres porro cũ pueris in foro: templisq; passim illachrymabant, nihil impiũ egisse dictitantes: Seq; cũ Itali forent, ab agris: domibusq; ueluti belli iure captos, indigne deturbari. Super quę audientes romani angebant animo: atq; deflebant: potissimũ cum nulla utilitate urbis: sed eorũ causa: ac reipublicę mutatione, bellũ geri animaduerterẽt: pręmiaq; obinde illis dari: Colonias etiã concitari, ne popularis status ulterius locũ esset habiturus, cohabitãtibus una cũ ducibus: mercenarijsq; exercitibus: qui ad omnia: quę illi concupissent, parati assisterẽt. At uero Cęsar necessitatem exponebat urbibus: quę neutiq; sufficere adhuc illis uidebantur. Neq; se cohibebãt milites: uerum finitimos nõ sine iniuria aggressi, longe plura q̃ illis pollicita essent, rapiebãt: quę potiora etiã forẽt auferẽtes: Neq; increpante eo qui munera exhibebat. Ad multa quippe Cęsari silentiũ indixerãt: potissimũ cũ imperatores ad tuendũ principatũ illis indigentes ultro spernerent. Iam enim annorum quinq; tempus illi effluxerat: & necessitas securitatẽ utrorũq; exoptare uidebat. Nam & imperatoribus ad tuendũ principatũ exercitu opus erat: & exercitui, ut quę abstulerat retinere posset, stabili opus erat imperio. & cũ seipsos ad id agendũ impotẽtes cernerent, ex necessitate interim coacti depugnabãt. Multa pręter hęc indigẽtibus e sacris mutuo sumpta tribuerat Cęsar. Qua ex causa ad illum q̃primũ uertebant oculos: & plurimorum gratia illi accesserat: utpote qui agros: urbes: pecunias: habitacula quoq; esset prębiturus: & omniũ non sine inuidia qui hęc adepti forent celebraret uoce: & contumelias exercitus gratia perferret. Quę singula mẽte repetẽtes Lucius Antonius Antonij frater: tũ forte cõsulatũ gerens: & Antonij uxor Fuluia: & ex absentia Antonio fauens Lucius Manius, ne uniuersa Cęsaris opera agi uiderẽt: neue solus gratiã sibi assumeret: Antonius beniuolẽtia & caritate fraudaret, habitationes militũ absente Antonio differri suasere. Cũ difficile id esset ob instãtẽ militũ sollicitudinẽ

Militum proteruia.

Contẽtionis origo inter Octauiũ: & Lucium Antonium.

Fuluia.

Lucius Manius.

atq; curam: qui Antonij legiones per habitacula disponerent: decernendos esse: eosq; ab se exigendos postularūt: quas decreto Antonij solum Cesari concessas diceret. Questi insuper neq; dante Antonio concessas esse. Ipsi Fulniā: Antonijq; liberos inuidiose admodum in exercitū ducentes/ ne Antonij glorie: benignitatisue obliuiscerent᷑: aut beneficioꝝ: que ab illo suscepissent/ precabant᷑. Creuerat iam enī & apud milites & apud alios Antonij gloria belli in Philippis acti/ ob Cesaris ualitudinē: cū id opus Antonij tantūmodo arbitrarent᷑ esse. Cesar eoꝝ que in illū tentarent᷑ minime ignarus: Antonij tamē gracia facile concessit. Sic habitatiōes: qui Antonij legionibus impenderēt/ eoꝝ arbitrio permissi sūt. Illi militibus subinde cōtulerūt: & ut Cesare indulgentiores erga suos uiderent᷑ esse/ multos adhuc amplius iniuria affecere. Nam & pleręq; urbes non longe ab his quę distributę fuerāt incolebāt᷑: quę plura a militibus indigna sustinētes/ ad Cesarē clamabant/ habitationes huiusmodi proscriptionibus longe iniquiores esse: illas quidē ī hostes: has ad nihil delinquentes instrui. Hęc Cesar minime ignorabat: uerū difficillima illi erant. Nam argentū quod cultoribus in telluris prēmiū daret᷑/ nequaq̄ aderat: neq; uictorię prēmia incumbentibus adhuc hostibus suscipere ab ullo poterat/ Pompeio maria obsidente: & famē indicente urbi. Eneobarbo preterea & Murco exercitū & classem aliā in unū cōparantibus: despectiores se quoq; apud illos futuros intelligabāt/ ni prēmia priora suscepissent. plurimū illis cōsumptū ad quinquēnij imperiū. & exercitus beniuolentia longe amplius opus esse: & ob id cōtumeliaꝝ ac cōtemptus nullā rationem habendā existimabat. Nempe in theatro presente illo/ miles quidā sessione indignus ad equitū processit ordines: qua ex re populus turbatus est. Cesare illum assurgere imperāte/ milites ira cōciti: ac illum circūstantes/ excedentē theatro iterū reuocāt/ eos: qui minime inspexerāt/ ad rixam concitare rati. nam redeuntē e carcere duci prodiderunt.

Opus Antonij.

Difficultas.

Lege militum superbiam: & indignitatē.

Abnuentē deinde illū & ut res gesta fuerat palam enarrantem: arguere & ueluti cōmunia prodentem increpare incipiūt. Hęc autē in theatro facta sunt. Vocati deinde ad distributionē milites Marciū in campū / ex festinatione etiā noctu peruenerunt. Cęsare tardius ad eos accedēte / ira sublati sunt. Cū Nonius turmarū dux / summa fiducia eos argueret: & honestatē ab ipsis ad imperatorē deferret / ualitudinē porro nō superbiā eius excusaret: ut adulatorē salibus primū insectati sunt. Increbescente in maius ira / conuicijs aggressi / e campo pepulerūt: ac fugientē insecuti: cū forte ad Tybrim declinasset / pręcipitauere in fluuiū: exceptū quoq; eo loci abiecere: quo Cęsari iter futurū erat / ad campū accedēti. Amici itaq; ut a cōgressu illorū abstineret: irāq; uehementiorē euitaret monuerūt. At is ultro ad illos uenit: ratus se furorē militū incensurū magis / si cōspectum eorū euitasset. Deinde corpus proiectū intuens / cū paulum e uia declinasset: ueluti paucorū facinus id esse questus / ut ī futurū sibi ipsis mitiores forent adhortatus est: Nullaq; interiecta mora / agros partiri cœpit: & ut digniores dona exposceret cōcessit: ac indignis quibusdā pręter mentē eius cōtulit: quoad multitudo grauitatem eius admirata / post penitentiā gauisa est: quasi sibi ipsi culpam inferēs: eosq; qui Nonio attulissent manus / si agnosceret ut puniret persuasit. Ille eos se cognoscere professus / sibi soli notum pręter cęteros punire uelle dixit: neq; ullā apud eos esse culpā. Sic milites uenia simul & honore donisq; adornati / confestim ex mutatione pręconijs eū extulere plurimis. Huiusce uero indignitatis: & arrogantię erga imperatores maxime / duę uerisimiliter cōiecturę afferri queunt: Et fortassis causa erit / ꝙ pretores utplurimū creandorū munerum: ut in ciuilibus bellis expertes erant: nec exercitus eoꝝ ullis patrijs moribus ad comicia acersebant. neq; utilitate patrię potius: aut reipublicę communi bono / q̄ ducentiū eos auspicijs in unum conspirauerant: neq; necessitate legū: sed pollicitationibus allecti proprijs: neq;

Nonius.

Audaciā attēde Cęsaris cū optima ratiōe.

Ratio militum arrogantię.

ad cõmunes sed ad proprios duntaxat ferebant᷑ hostes: neq̧ in exteros sed in ciues & collegas pugnaturi. Hęc enĩ omnia militarẽ illis ademerãt timorẽ. Non enĩ militare se magis existimabant/ q̃ ex eorũ uoluntate: & gratia afferre opem. Imperatores quoq̧ ducẽtibus ipsis ad propria ex necessitate transisse credebant. Causam etiam attulisse dixerim: ut ꝙ olim apud romanos transfugam haberi: uenia indignũ fuit: tũc munerũ quę offerebant᷑ gratia dignũ habebat᷑. Quod & exercitus ex multitudine agebãt: & illustriũ pręterea nõ nulli. Nõ transfugas se arbitrantes: cũ ad sibi similia transissent. Nam similia tũc erant omnia. Nec alia ipsis ad cõmunẽ cũ romanis inimicitiã dissimilitudo inerat: Et eadẽ imperatorũ simulatio: quasi omnes ad utilitatẽ patrię auxiliũ afferrent. Quę res proniores ad mutationẽ eosdẽ reddidit: ueluti qui omni ĩ loco patrię se opem allaturos crederent. Hęc prętores eoꝝ intelligẽtes/ nõ legũ causa potius q̃ munerũ & utilitatũ imperatores suos perpessi sũt. Sic omnia ad seditionẽ denuo collapsa: quę exercitus ad indignitatẽ cõtra seditionis duces impulit. Interea fames urbẽ perurgebat. Nihil enĩ e mari ob Pompeium: aut ex Italia/ bellorũ causa distributis ad culturã agris ferebat᷑. quicquid autẽ ex his fieret/ ab exercitibus cõsumebat᷑. Multi adhuc ꝑ noctẽ latrocinijs uniuersam infestabant urbẽ: Et quod deterius erat/ nullo timore in omnes crassabant᷑. Eius rei culpa potissimũ ad milites referebatur. Iam multitudo pręclusis officinis duces sibi erexerat: utpote quę nullis artibus: aut magistratibus necesse sibi duceret in desolata & exhausta urbe. Lucio igit᷑ Antonio populari admodũ triũuiratus munus detestante: asserenteq̧ nullo unq̃ tẽpore cessaturũ esse: offensiones multę in Cęsarem prodibant: amplioresq̧ in dies rixę pullulabant. Cultores omnes: qui e proprijs expulsi agris potentis cuiuslibet supplices effecti erãt/ ad se uenientes solus admittebat: auxiliumq̧ pollicebatur/ ipsis ad quecunq̧ libuisset: pari modo opem suam offerentibus. Qua ex causa Antonij

Alia ratio.

Simulatio imperatoꝝ.

Fames urbis.

Pessimus ciuitatis status.

Lucij Antonij seditio.

Homo uarius.

exercitus de ipso grauissime conquestus est. Sic Cęsar Fuluiam que Antonio cōtraria essent operari fassus, intempestiuum illi preparare aiebat bellū: donec Manius maligne admodū Fuluiā tandē in deterius cōuertit. Is nempe quiescēte Italia Cleopatrā Antoniū detentum predicabat: Insurgēte uero bello q̄citissime ad se rediturū fore. Fuluia muliebri passione ducta, Lucium ad cōtentionē sponte impulit. Egrediente itaq; Cęsare ad residua militibus prębenda loca, Antonij filios: qui eum sequerent cū Lucio emisit: ut nō amplius apud milites auctoritatis Cęsari q̄ filijs inesset. Equitibus igit Cęsaris ad Brutiorū maritima: que Pompeius olim diripuerat egressis, ratus Lucius: siue sponte a seipso cōmētus, equites ī Antonij filios emitti, ad Antonij colonias celeri cursu se ꝓripuit: multisq; ad tutelā sui ī unū cōparatis, Cęsarē apud milites arguere conatus est: ueluti Antonio infensū. Cęsar ecōtra omnia sibi cū Antonio cōmunia: & pacifica esse edocuit: Luciū alia ratione inter eos lites serere ut triūuiratū oppugnaret per quē colonias sibi ascriptas tute demū essent habituri. Equites ī Brutios ad mādata eius exequēda ꝓcessisse. Hec prefecti exercituū: ducesq; audiētes cū eodē ī Theano collocuti: his uerbis cōuenere. Consules que patrię necessaria solū forēt ꝓuidere. Neminē ex Triūuiris illos ꝓhibere. Nulli ex ijs qui in Philippis militassent agros impartire posse: Pecuniasq; in publicū redactas: & cōdemnationes eorū qui uenales adhuc essent non attingere. Antonij exercitū per Italiā ęque partiendum esse: neq; aliū ex Italia amplius eligendū. Cęsari in Pompeium militanti duas Antonij legiones tribuendas fore. Alpes patere his: qui a Cęsare in Hiberiam proficiscerent: neq; Asinium Pollionē prohibere ulterius. Luciū his contentū, custodiam corpori ammouere: intrepideq; ī urbe uitam agere. Hęc per exercitus primores ad inuicem decreta. Ex quibus duo postrema illa solū confecta sūt: Et Saluidenus licet inuito eo alpes transgressus est. Cū cętera neutiq; fierēt: uel in longū ducerēt:

Cęsaris probitas.

Malum consilium.

Brutij.

Theanum.

Ordines separatim Triūuiris: & consulibus.

Saluidenus.

Lucius Preneste ꝓfectus est/ Cęsarē se uereri inquiens principatus causa circūseptum armis: cū ipse nullo custode ī publicū prodiret. Secessit & Fuluia Lepidū sibi exemplo esse referens ut filijs caueret. Hec enī in primis Cęsari obijciebantur: quę ab utrisq; Antonio pariter cōscripta sunt: Et amici cū epistolis ad eū missi: qui singula edocerent. Quę si minime perquirens inueniret/ apertius rescriberet. Subito itaq; exercituū prefecti iureiurando sancientes/ Se quod iustum esset inter imperatores iudicaturos esse: & dissentiētes ad idem inducturos/ eos: qui cū Lucio erāt/ uicissim postularūt. Non assentientibus illis/ Cęsar inuidiose admodū ad exercituū duces: romanorūq; optimos de his conquestus est. Illi ad Luciū arrepto cursu/ ut urbis: Italięq; misereret̃ ob ciuilium bellorū metus deprecati sunt: Aliquem quoq; eligeret: qui medius inter eos & imperatores eorū iudicaret. Erubescente Lucio/ non ob ea solum: quę dicebantur: sed ob eos etiā qui referrent/ Manius audacter admodum Antoniū ad nil aliud q̃ in exteris pecunias accumulare dixit. Cęsarē exercitus: & oppottuna queq; Italię muneribus: & obsequijs sibi asciscere. Celtarū prouinciā Antonio ante concessam/ decepto eo libertati restitutā esse. Italiam fere omnem octo supra decē urbiū loco/ militibus attribui: & quattuor ultra triginta legionibus/ ꝓ octo ac uiginti: qui una militassent impendi. Nō agros modo: sed pecunias e templis ab eo eripi: quasi in Pompeium esset ꝓfecturus/ ad quod impotens omnino esset: urbe iampridem fame laborante. Diuidere pręmia militibus ut ī Antoniū eos irritaret: cum quę in publicū relata forent/ non nenundare magis q̃ elargiri uideretur. Necesse esse si re ipsa pacem cupiat: eorum quę constituta forent subire rationem. In futurum uero quę communi utilitati consulentibus uisa sint/ ea solum facere. Sic Manius singulari audacia/ nec Cęsarem alicuius operis fore dominū: nec Antonio pactionē ullam affirmandā esse censuit: utrunq; cum iniuncta peregisset: Imperatorē habendum esse:

Probitatem attende prefectorum.

Manij audacia.

& eorũ quę publice uenundarent᷑ ad inuicē retinere potestatē. Omnino itaq; Cęsar se ab his oppugnari intuens/ non nihil uerebatur: & se uterq; eorũ pręparabat. Duę legiones olim Cęsari paternę aderant/ in Ancona urbe cōstitutę: quę cũ Antonio militabāt. Hę utriusq; apparatũ sentiētes/ ob cōmunē beniuolentiā: ac familiaritatē uerecundia ductę/ legatos inuicem misere Romā: qui ambos conciliarent. Cęsare illis referente/ non cum Antonio pugnare se: sed a Lucio oppugnari/ exercituum primores allocuti ad Luciũ oratores destinant: qui eum cũ Cęsare in iudiciũ uocarent. Iam enī quę facturi essent/ si id recusarent/ clare licebat intueri. Lucio conditionē admittente/ locus causę diffinitus est. urbs scilicet Gabiorũ/ inter Romam Prenesteq; media: & sessio uicissim iudicibus ascripta. Tribunalia insuper duo in medio erecta: ueluti in iudicio facturis uerba. Primus Cęsar adueniens/ equites ad locũ ꝑ quē Lucius trāsiturus erat emisit/ insidias si quę forte adessent/ scrutaturos. Illi equitibus quibusdā Lucij pręcursoribus: ac uicissim exploratutis ea loca/ obuiam facti non nullos interemere. Qua ex causa Lucius aggressionem: ut aiebat ueritus retrocessit. Reuocantibus deinde illum exercituũ prefectis: & tute affuturũ illũ pollicētibus: neutiq; assensus est. Sic conciliationes nullo perfecto opere soluũtur: bellũq; ab utroq; meditari cœptũ. acerbioribus etiā epistolis inter se cōtendere aggressi sũt. Lucio sex legionũ exercitus aderat: quas ipse ad consulatũ accedens congregarat. Huic Antonij undecē alię accesserāt: quibus Calenus pręsidebat: & hę per Italiam distributę omnē. Cęsaris legiones quattuor Capuę fuere: & pretorię quędā circa ipsũ. Sex quoq; alias Saluidenus ex hiberia adduxerat. Aderāt & Lucio pecunię a nationibus: quę minime ab Antonio expugnatę fuerant. Cęsari uero quas ab omnibus accepetat: atq; expugnarat/ Sardis exceptis: & quas mutuo ex sacris retributiōis gratiā pollicit⁊ assũpserat Romę a capitolio: ab Antoniano a libanubio a Nemis ac Tybure:

Apparatus belli.

Ancona urbs.

Gabiorum urbs. nunc Gallicanum.

Attende fortunā loci iudiciarij.

Ambigua suspitio.

Calenus.

Saluidenus.

Lege loca sacra: ĩ quibus thesauri inerant

quibus in locis thesauri nunc uel maxime sacrarū pecuniarum asseruātur copiosissimi. Nam quę Italiā extra idem possidebat: eo tempore turbationibus discidijsq; agitabant̃. Nempe Pompeius ob proscriptiones & exercituū incolatus: Lucij preterea dissensionē ad summū glorię potentięq; peruenerat. Quicunq; enī pro seipsis solliciti: aut qui propria abstulissent: aut rempublicam penitus auerterēt/ ad illū ferebāt̃. Alia porro iuuentus lucri causa ad militiā festinans: & sub quo potissimū militaret haud multifaciens: cum ubiq; romanis misceret̃/ ad Pompeiū pręcipue inclinabat: ueluti iustiores eligentē partes: & qui ad ingentē opum abundantiam ob prędas mari abactas peruenisset. Naues plurimas haberet. maximū quoq; rerū apparatū. Nā Murcus duas agens legiones: sagittarios porro quingentos: pecunias multas. ad hęc naues octoginta/ ad illū uenerat: Aliūq; exercitū ex Cephalenia acersierat/ Sic ut a non nullis creditū sit Pompeium si se audacter his rebus intulisset/ Italię tunc fame: dissensionibusq; laborantis: & ad ipsū inclinātis maxime/ fuisse potiturum. Ceter̃ Pompeio ob inscitiā/ nō Italiam aggredi: sed opem potius afferre uisū: donec res eius inferiores tandē effectę sunt. Quippe Sextius equitum Antonij pręfectus in libya: iam antea exercitū iubēte Lucio/ Fagioni Cęsaris pręfecto dederat: & subinde qui repeterent ad eum miserat. quo recusante cū eodē gerebat bellū: nō nullos ex militantibus: aliamq; libycorum multitudinē: & a regibus q̄multos in unū congregans. Fagio pugna superatus/ utroq; amisso cornu/ exercitibus se inuicem suscipientibus: ex proditione id euenisse ratus/ seipsum interemit. ac confestim Sextius utranq; Libyam assecutus est. Lucius Bocchum Maurusiorū regem ut cum Carrina bellum gereret: qui Hiberiam Cęsari tradiderat adhortatus est. Eneobarbus octoginta nauibus: duabus pręterea legionibus: ac sagittariorū: funditorumq;: nec non uelitum: & gladiatorū ingenti manu Ionium deprędabatur equor: Et quęcunq; Triūuirum

Pompeij gloria.

Murcus.

Cephalenia.

Inscitiam Pompeij nota.

Sextius.

Fagio.

Bocchus Maurusiorū rex. Carrina.

Eneobarbi potentia.

Brundusium.

subiecta imperio depopulabat. Ad Brundusium quoq delatus Cesaris triremes prelio aggressus partem interceperat: partem igne cōburens/ Brundusinis intra mœnia cōclusis/ regionē deuastabat omnem. His ex causis cōmotus Cesar/ militū legionē Brundusium ire iussit: Et Saluidenū in hiberiam euntē magna celeritate ad se reuocauit. unaq Cesar: & Lucius: qui exercitus per Italiā colligerēt cōtinue mittebāt. Exterorū quoq incitationes maiores minoresue ab utroq fiebant. Insidie etiā plerunq interueniebant. Verū Italorum beniuolentia utplurimum ad Lucium inclinabat: quasi pro ipsis in sortem distributis depugnantem. Neq solum urbes exercitibus descripte: uerum uniuersa Italia timore ducta/ ne similia illis pateretur/ assurrexerat. Et qui pecunias ex eorū sactis ob Cesarē abstulerāt: ex urbibus expellentes populi: interficientesue mœnia in potestate sibi assumpserant: & ad Lucium una confluebant. Itidem & ad Cesarem: qui per colonias ab eo distributi fuerant accedebant: ueluti ad domesticum iam inter se diuisi bellum. Quibus ex rebus Cesar Senatum: equestremq ordinem in unū conuocans: his uerbis allocutus est. Despicior equidem satis scio ab his qui circa Luciū sunt: quasi ob debilitatē: timiditatemue eos minime ulctus fuerim: propter que nunc ordines uestros alloquentem me uituperant. Mihi quidē ualidior in dies exercitus fit: atq audacior: quicunq contumelia mecū affectus a Lucio sortione sua spoliatur: omnisq alius quicunq adest. ualidiora etiā & cetera exurgunt: una duntaxat sentētia excepta. Nō enī mihi iocundū ciuilibus cōcertare bellis nisi ad ea necessitate impellar maxima: neq ī reliquis ad inuicē abuti ciuibus: potissimū ciuili bello: quod a uobis nō ex Macedonia aut Thracia audiendū sit: sed ī ipsa Italia agendū: que ultra tot uirorū cladē: atq interitū tot ingentes calamitates: ueluti stadiū quoddam effecta nobis: passura uideatur. Hec quippe ego addubito: & adhuc testor neq iniuria me affecisse Antonium: neq ab illo affectum esse.

Attende.

Cesaris oratio ad Senatū: & equestrem ordinem.

Italia.

Solum uos ut Luciũ: eiusq; sequaces arguatis persuadeo: meq; illi ut cõcilietis uehementer cupio. Qui si mihi nõ obtemperarint: minusue crediderint/ faciã ut uniuersi intelligant/ consilij rectitudinẽ usq; nũc affuisse mihi: nõ timiditatẽ. Vos autem ut apud Antoniũ testes mihi sitis deprecor: & ob Lucij suspitionem una cõsurgatis. Hęc a Cęsare palam dicta. Quorũ causa bi denuo Preneste profecti sunt. Quibus Lucius hoc solũ rettulit Cur ad horũ assumptionẽ operũ uterq; eorũ delatus esset/ dissimulare Cęsarẽ: qui nuper legionẽ/ ut a reditu ꝓhiberet Antoniũ/ Brundusiũ emiserit. Manius etiã Antonij epistolã ꝓtulit/ siue confictã a se: siue uere editã hac sentẽtia pugnaturũ se si quis dignitatẽ eius destruat. Rogantibus ijs qui e Senatu aderant/ quis dignitatẽ eius ĩpugnaret: & ob id eos ĩ iudiciũ uocantibus/ Manius plura alia sophistice admodũ his inseruit: quoad illi infecto negocio abiere: nec ad iudiciũ cũ Cęsare ulteriꝰ uenere/ siue a seipso unusquisq; renũciaret: siue alia ex causa: siue rubore duceretur. Sic bellũ cõtinuo apertũ est. Ad quod Cęsar proficiscens Lepidũ duabus cũ legiõibus custodię urbis dereliquit. Ea tempestate multi illustriũ: tum uel maxime triũuiratũ detestari uisi sunt: Nam ad Lucium transiere omnes. Belli autem principia huiusmodi fuere. Duę Lucij legiones apud Albam dissidentes/ eiectis ducibus ad defectionem inclinarunt. Festinantibus ad has Cęsare: & Lucio/ pręueniens Lucius iterum pecuniarum oblationibus: pollicitationibusq; leniuit. Firmio deinde exercitũ alium ad Lucium ducente/ Cęsar Firmium aggressus: accurrentis ad collem exercitus postrema inuasit. Cum nocte ad Sentiam urbem accessisset: quę earundẽ partium dicebatur esse/ Cęsar insidias ueritus/ minime nocte insecutus est. Orta luce Sentiam simul & Firmij exercitum obsedit. Lucius Romam properans/ tres acies pręmisit: que in urbẽ accurrentes neutiq; per noctem conspectę sunt. Ipse magno exercitu equitũ: gladiatorũq; processit. Nonio custode per portas illum admittente: & exercitũ qui sub eo fuerat exhibẽte/ Lepidus ad Cęsarem aufugit. Lucius romanos affatus/ Cęsarem: ac

Finis orationis.
Preneste.
Superba Lucij responsio.
Manius.
Belli principia.
Alba.
Firmius.
Sentia urbs.
Nonius.

Lucius imperator appellatus.

Barbatius.

Saluidenus.

Agrippa.
Subrium.

Perusia urbs: quę nūc Perusium dicitur.
Tres Cęsaris exercitus attende.

Lepidū nefandi magistratus pœnas cōtinuo daturos esse dixit. Fratrē eius eundē magistratū ultro ponere: & consulatū qui legalior habet͛/ ꝓ eo accipere: & legitimā: patriāq; dignitatē pro tyrannica uelle assumere. Ob quę exultātibus cūctis: & triūuiratus dignitatē dissolui existimātibus/ ipse imperator a populo appellatus/ in Cęsarē progredit͛: exercitūq; aliū ex colonijs ab Antonio cōditis in unū cōgregās/ urbes ī potestatē redegit. Hę autē Antonij partes sequebant͛. Barbatius Antonij quęstor/ nō nihil Antonio infensus: & ob id reuersus ī patriā: interrogātibus dicere solebat/ Antoniū his qui ī Cęsarē ꝓ cōmuni eoꝝ potestate depugnarēt subirasci. Qua ex re fere omnes nisi si quis circūuentus esset: Barbatio assentiētes/ a Lucio ad Cęsarē trāsibant. Lucius autē Saluideno cū ingētibus copijs a Celtis ad Cęsarē proficiscēti occurrit. Saluidenū Asinius Pollio: Vētidiusq; sequebāt Antonij pretores: qui progredi ulterius ipsū uetuere. Agrippa Cęsari amicissimus ne Saluidenus intercluderet͛ extimescēs: Subriū intercepit/ locū Lucio accōmodissimū: ratus Luciū omisso Saluideno in ipsum moturū copias: & Lucio a tergo instāte/ Saluideno auxiliū afferre posse. Nec eū fefellit opinio: nam Lucius spe defraudatus: uersus Asiniū Vētidiūq; ꝓcessit. Insurgētibus utroq; ex latere Saluideno & Agrippa: opperiētibusq; ut illū inter angusta dep͛hēderēt: cū insidię apparuissent: Lucius utrosq; aggredi non ausus: Perusiā se cōtulit/ urbē mœnibus copijsq; munitā: iuxtaq; eam castra metatus est/ Ventidij copias opperiens: ac simul ipsum: Perusiāq; urbē Agrippa: Saluidenus: & Cęsar superueniēs/ tribus exercitibus circūdedere. Porro exercitum alium Cęsar omni ex parte magna celeritate comparauit: quasi in hoc belli moles uniuersa cōsisteret: si quis Luciū oppressisset. Pręmisit & alios: qui ad Ventidiū uenientibus se obijcerēt. At hi ꝑ seipsos accelerare nō ausi/ substitere: pręlium neutiq; expectantes: neq; Antonij mentem adhuc clare discernentes: cum ad exercitus imperium iuxta dignitatem neuter eorū assisteret. Lucius neq; in pugnam progredi ausus:

pluribus ac longe melioribus: bellicosioribusq; incumbētibus: cū ipse exercitū maiori ex parte nouis collectū copijs haberet: neq; ad iter se apponere tot undiq; illum circūstantibus Maniū ad Vētidiū: Asiniūq; premisit ut obsesso celerē afferrēt opem. Tissiniū etiā cū equitibus quattuor millibus ad diripiēda Cesaris oppida ire iubet ut inde discederet. Ipse Perusiam ingressus est: ueluti munitissima in urbe transacturus hyemē/ si necessitas impelleret: donec Ventidij copie accessissent. At statim Cesar uniuerso exercitu sūma celeritate Perusiā uallo: fossaq; precinxit: sex & quinq̄ginta stadia cōplexus ob mōtuositatē urbis brachia lōge usq; ad Tyberim ꝓtendens/ne quis urbē ingrederet. Ex aduerso Lucius alijs fossis uallisq; in illū nitebat̄: montis semitā undiq; cōmuniēs. Et Fuluia Ventidiū & Asiniū: Ateiū quoq; & Calenū ex celtis accelerabat/ut Lucio auxiliū afferrēt. Aliū insup exercitū ī unū cōgregās/Plancū ad Luciū premiserat. Plancus Romā ꝓficiscēte Cesare legionē ī itinere deprehēsam ad interitionē fere amisit: Asinio ac Ventidio segniter admodū cunctantibus: nundū satis ꝓspecta Antonij uolūtate. Cū a Fuluia & Manio subinde exciti ad Luciū accelerātes/obstātes quosq; repellerēt/Cesar Agrippa comite/relicta urbi custodia: illis occurrit. Hi neq; insimul cōgressi: neq; ea qua decuit celeritate retrouersi Rauenā unus: alius Ariminū fuga petiere. Plancus ad Poletiū iter arripit. Cesar unicuiq; eorū separatim apposito exercitu/ ne in unū cōuenirēt/Perusiā denuo reuersus/ fossas magna celeritate muniuit. ꝓfunditatē etiā in duplo adauxit: latitudinē que triginta pedes utraq; ex parte excederet adiūxit murū excelsū erigens: & turres ligneas sexagīta pedū ī circuitu ad quingentas supra mille cōstituēs: pinnis septas densissimis: omnēq; aliū apparatū a fronte obijciēs: ut nō minus obsessos q̄ exteriꝰ irruere tentātes repelleret. Hec autē multis experimētis uarijsq; prelijs inter utrosq; cōfecta sūt: cū Cesaris milites iaculandi arte precellerēt/ Lucij gladiatorū ī morē ad cōgrediendū cominus essent potiores: multosq; complexi trucidarēt. Postq̄ uero hec omnia a Cesare confecta sunt/ fames Lucium inuasit.

Tissinius.

Insignis & peruulgata Perusine urbis obsidio.

Ateius.

Plancus.

Rauena. uel Rauene pluraliter.

Ariminum.

Poletium: ex quo prisci Rauene domini.

Notabilis obsidio.

Perusina fames: de qua Lucanus.

Ea clades dietim augebat: ꝙ nihil ab urbe conuectari posset. Id Cęsar intelligēs, custodias diligētius agere cœpit. Anni solennibus in sequentē diē futuris: Lucius festū obseruans ꝙ hostes ea die negligentius custodias acturos putaret, ad portas nocte procurrit: ueluti prędudio quodā aliū in eos ducturus exercitū: nam magnę copię nō nunꝙ illi aderāt. Proxima autē legiōe ad pręsidia existēte: Cęsare insuper cū prętorijs cohortibus celeri cursu afferēte opem: ꝙ primū Lucius pugnās repellit. Hisdem diebus militibus frumentū Romę pręseruātibus multitudo uictoria: belloq; sublata aperte tumultuari cœpit: & ad domos ciuiū delata: ut frumētū scrutaret, omne quod subinde inuentū est diripuit. Ventidij milites Lucio fame oppresso uerecundia ducti: ut Cęsaris exercitū urbi assistentē ui repellerent, Perusiā uersus iter capiūt. Agrippa: & Saluideno longe ampliotib⁹ copijs aduersū prodeuntibus: ueriti ne in medio amborū clauderent: ad Fulciniū locū declinarūt. qui per sexaginta supra centū stadia a Perusia distat. Eo in loco Agrippa eos obseruāte: ignes plures excitarūt: per quę Lucio signa aduentus eorū proderēt. Ventidius & Asinius iter pugna faciendū consulebāt. Plancus Cęsaris & Agrippę ī medio existentes: quę faciēda essent prestolari adhuc amplius illis suadebat. Vicit tandē Planci sententia. Qui Perusię aderant cōspectis ignibus exhilarati sunt. Tardantibus ipsis uicissim ab hostib⁹ prępeditos esse: demū cessante igne, ab eisdē profligatos esse crediderūt. Lucius incumbēte fame: noctu iterū a prima custodia ad aurorā usq; munimenta omni ex parte oppugnare cœpit. Verū repulsus Perusiam iterū redire cogit. Ibi reliqua cibaria ī unū cōportata: seruis dari ꝓhibuit: custodiri insuper eos diligentius iussit, ne quis aufugeret: & extremę difficultatis cognitio ad hostes perueniret. Deprehensa est igit seruorū multitudo ingens: qui & in ipsa urbe cōciderūt: & usq; ad propriū uallū, pabulū si quod reperissent: & ramalia edentes reperti sunt. Hos fame uitā expirantes, Lucius ingētibus fossis obrui mādauit, ne igni īposita cadauera indiciū

Nouitas populi.

Fulcinium credo locū: quem nunc Fulgineum dicimus.

Planci sententia.

Difficilis prouincia.

apperirēt hostibus: aut putrescentiū uapor fetorē ceteris & morbos gigneret. Cū uero neq; famis neq; mortis finis ullus uideretur esse/ turbati milites ob instantem cladem/ Luciū adeunt: rogantq; ut hostiū munimenta denuo aggredi uelit: sperare se per uim ea omnino erupturos esse. Lucius promptitudine eorꝫ cōmendata/ Non digne inquit iampridem cum huiusmodi necessitas adesset/ bello decertauimus. nunc autem si uosmetipsos dedere necesse est: aut si id morte deterius uidetur/ ferro dimicare placet: usq; ad mortem censeo pugnandū. Conditione ab omnibus promptissime accepta: ne qua occasio ut ī nocte euenire posset/ ad aurorā se duci postularunt: quos Lucius ante diem mouit. Instrumenta ad euertendos muros ferrea: scalas plurifariā ad uniuersa fabricatas secum ferens. Aduehebat & machinas quasdā ferreis hamis ad superandas fossas peraccōmodas. Turres fixiles: quę asseres muro appellerent: omnis generis iacula: lapidesq;: tum crates: quas sudibus iniicerent. Aduolantes itaq; uehementi impetu fossas statim repleuere: lignaq; in transuersum ducta superarūt. deinde muris propiores facti: nō nulli uallum fodere: alij scalas afferre properabant: quidam turres admouētes/ nullo mortis habito respectu/ saxis: sagittis: fundisq; nitebant̄. Et hęc quidē per partes haud minima gesta sunt. Sed cū hostibus multis in locis distributis/ omnia apud illos infirmiora cōspexissent/ asseribus muros quatientes/ nō sine periculo sūma ui depugnabāt. Quippe asseribus ipsis insistentes/ sagittis ex transuerso: telisq; omni ex parte petebāt̄. Tandē uiolentia sūma usi: licet pauci murū cōscendere. quos alij cōfestim insecuti sūt. Et fortasse aliquid nō sine labore tamē: ac desperatione perfecissent/ nisi ꝙ optimi ex Cęsaris exercitu: qui in subsidijs cōstiterant/ machinarū huiusmodi inopiā apud eos intuentes/ milites labore uacuos defessis obiecere. Tū uero pręcipites e muris deturbātes: machinasq; cōterentes/ nō sine contemptu ex alto ad ima pepulere: quibus in terrā procidentibus arma simul: corporaq; proterebant̄. Deficiēte illis ad clamandū

Lucij adhortatio.

Desperatorū bellum.

Repelluntur Luciani milites.

s

uoce/nõ sine promptitudine tamẽ persistebãt. Cũ autẽ eoꝝ qui supra murũ expirauerãt corpora armis spoliata intuerent̃/ facinoris magnitudine cõmoti contumeliã ferre nõ poterant: uerũ aspectu illoꝝ cõturbati parũper quid agerẽt incerti morabant̃: ut in gymnicis certaminibus hi qui a labore aliquantulũ respirant facere consueuerũt. Sic se habentes miseratus Lucius tuba reuocari imperat. Ob hoc exultãtibus Cęsaris militibus: & ut ĩ uictoria mos est: arma quatiẽtibus/ Luciani dolore exciti: scalas denno assumũt. Cũqꝫ turribus carerẽt: ad muros desperatione magna deferũt̃. Hos igit̃ in hostes nihil peragentes (nõ enĩ poterãt) circũcurrens Lucius/ ne frustra pugnare uellẽt precabat̃. Eoqꝫ modo suspirãtes inuitosqꝫ a prelio abduxit. Sic muroꝝ oppugnatio tanto impetu cœpta: ac furore ĩ hũc modũ desijt. Cęsar ne hostes simili audacia ad muros denuo redirent/ exercitũ omnẽ: qui gestis rebus interfuerat/ super mœnia cõstituit: docuitqꝫ per murũ aliũ alio cõtinue deferri/ ad tubę sonũ: q̃q̃ nemine cogente: ut suis pugnãdi peritiã adijceret: hostibus uero timor augeret̃. Tristicia ob hęc Lucij militibus: ut in talibus fieri cõsueuit adaucta est: ac custodes derelicta urbis cura uniuersa negligebant: ita ut ex simili incuria pleriqꝫ dietim ad hostes ꝑtransirẽt: neqꝫ abiectiores tantũ: sed ex primoribus nõ nulli id agerẽt. Versus est itaqꝫ ad cõciliationẽ Lucius/ tantę multitudinis: quę indies deperibat misericordia cõmotus: iterũqꝫ ab inimicis quibusdã Cęsaris: qui pro seipsis uerebant̃/ persuasus ab incepto destitit. Postea uero q̃ Cęsarẽ transfugas ad se uenientes benignius suscipe: multorũqꝫ impetũ ad cõciliationẽ inclinare uidit/ dubitare cœpit/ ne illis aduersando & ipse traderet̃: experientia quadã ad id facta: nec incerta spe. Exercitũ igit̃ ĩ unũ cõuocauit: quẽ hisce uerbis allocutus est. Mens mihi fuit o cõmilitones patriã uobis restituere/ rempublicã: tyrannidẽ triũuirorũ & principatũ intuẽti. sed nec occasio affuit/ Cassio Brutoqꝫ defunctis: Lepido insuper magistratus sui parte spoliato: Antonio longe a nobis pecunias duntaxat in unũ colligẽte: cũ hic solus ad uoluntatẽ eius cũcta ministraret/ romanoꝝ respublica

Desperatio militum.

Transfugę.

Lucij oratio ad exercitum.

Solus erat Cęsar.

ut figura quedā & irrisio effecta esset. Ea propter ad libertatem pristinā popularē statū īmutare cupiēs: cū premia militibus pe tita traderent, monarchiā dissoluere arbitratus sum. Cūq̧ nihil profecissem, in cōsulatu meo necessitate id quadā efficere ten/ taui. At hic nō mediocri me apud milites calūnia affecit: quasi sortiones ipse ꝓhibuissem, agricolarū ductus pietate. Hoc pro/ fecto diutius me latuit. Sed neq̧ cū intellexissem quicq̄ in ani/ mū induxi meū, Incolas qui sortiones uobis prebituri essent, ad me inclinātes intuens. Veꝝ nō nullos hec calūnia ad ambitum induxit: & ad illum ueluti in nos pugnaturi ut existimāt delati sunt, cū tēpore a seipsis militare formidātes. Hec ego uobis te/ stor: qui potiora elegistis: & ultra posse tam ingentia mala per/ pessi estis. Victi quippe sumus nō ab hostib⁹: sed a fame: quo/ niam a prefectis nostris derelinquimur. Mihi quidem honeste cesserit ꝑ patria ad extremā pugnasse fortunā: & honestā laudē usq̧ in finē a cōscientia mea suscepisse. Sed nec propter uos de/ ficiam: quos glorie mee fautores semper habui. Mittā ad eū in cuius manu potestas est: rogaboq̧ ut pro salute uestra, me solū arbitratu suo enecet: uobis mei causa ueniā impēdat: ciuibus & militibus quondā suis: & qui nihil usq̧ nūc inique peregistis: nec nisi honesta ex causa induistis arma: nec bello magis q̄ fa/ me superati estis. Sic ille locutus est: nullaq̧ interposita mora tres ex potioribus: qui ꝑ ceteris uerba facerēt ire monuit. Mul/ titudo iureiurādo assensum prestitit: cū quidā ipsoꝝ gracia: alij imperatoris mente ducerent: ut qui optimus: & democraticus illis uideret: & extrema tandē necessitate est superatus. Tres il/ li ad Cesarē profecti exercitus utriusq̧ genus: & eisdē natiōis edidere uiros: & qui una aliquādo militassent. Affinitatis etiā illustriū: & parētū uirtutis meminere: que neq̧ ad implacabilē seditionē eos impulissent: & quecūq̧ alia his similia ad sedan/ dū eū rettulerūt. Cesar partē eoꝝ insolentē intuens: partē ꝑ sor tionibus ultro depugnantē, arte usus ī hūc modū reddidit. His qui sub Antonio militiā egissent, sponte ueniam elargiri uelle

De Cesare loquitur.

Finis orationis Lucij ad exercitum.

Legatio ad Cesarem.

Breuis: & artificiosa Cesaris responsio.

ueluti qui gratiã illi redderet: alios ut uolũtati sue se subijceret edicere. Hęc in cõspectu omniũ ab illo dicta. Vnum deinde ex tribus Furniũ priuatim ad se euocans, maiore caritatis spe erga Luciũ: cęterosq; proprijs exceptis hostibus, incendit. Qui igit̃ Cęsari aduersabant̃, separatim Furniũ cũ eodẽ locutũ esse, eoꝝ causa suspicati, redeuntẽ conuicijs insectati sunt: Luciũq; ut uel pro ipsis cũ cęteris iniret fœdus: uel ad necem usq; depugnaret exoratũt. non enĩ priuatim ipsis inimicũ Cęsarẽ: sed cõmunẽ pro patria hostẽ extitisse. Lucius cõmendatis ipsis collegaꝝ misericordia & caritate ductus, alios ad id munus eligere uelle ait: & neminẽ se potiorẽ esse inquiẽs, nullo pręcone comitatus iter arripit. Pręcurrẽtibus nõ nullis: qui Cęsari Luciũ aduenire nũciarẽt, Cęsar obuiã illi prodijt. Cõspicui itaq; ad inuicẽ apparuere, amicis comitati: pręclari quoq; eodẽ uestis ornamẽto, militarẽ in modũ pariter amicti. Lucius sepositis amicis, cum duobus lictoribus progressus est, simul mentẽ eius ab aspectu indicans: quẽ Cęsar ꝓficiscens ad exemplũ imitatus est: q̃si beniuolentia quadã erga illũ teneret̃. Luciũ deinde ad uallũ properantẽ intuens: ut palã omnibus se ad eũ cõuersũ faceret, pręueniens e uallo progressus est: ita ut Lucio cõsulendi de se: ac iudicandi libertas esset. In hũc modũ se a nutu: uesteq; indicãtes ad inuicẽ cõgressi sũt. Cũ autẽ supra fossam cõstitissent, salute inuicẽ accepta: redditaq;, Lucius prior hęc loqui orsus est. Si quidem exterus essem o Cęsar: turpe mihi existimarẽ in hũc modũ a te bello superatũ esse: turpiorẽ adhuc deditionẽ a me factã ducerẽ: cuius dedecus: atq; erubescentiã facile a meipso potuissem euitare. Exquo uero cũ ciue cõtendere: ac collega ꝑ patria cõtigit, neutiq; indecorũ mihi arbitror, huiusmodi occasiõe tali uiro ĩ bello cõcessisse. Hęc quippe refero: qui minime quęcũq; uelis pati recuso. ob hoc enĩ in hunc tam ingentẽ, nullo fœdere a te habito, profectus sum exercitũ: sed ut alijs ueniã: & tuis cõgruentẽ rebus iuste expetam. Oportet autẽ hęc me indicantem orationẽ ꝑ illis & me ęque diuidere. ut harũ rerũ causam a me

Furnius.

Suspitio.

Lucij audacia.

Congressus Cęsaris & Lucij.

Attende.

Lucij oratio ad Cęsarem.

processisse intelligas: & ĩ me uno irã tuã esse colligendã. Neq̃ fiducia cõmotũ quicq̃ reprehendere uelle existimes. Intempestiuũ id quidem: sed ut ueritati potius innitar: quę nemini me excepto nota est. Ego bellum contra te suscepi Cęsar, non ut te superato principatũ mihi assumerẽ: sed ut optimã rempublicã triũuirorũ potentia patrię nostrę ademptã, ĩ melius restituerẽ: quod nec ipse arguis. Nam cũ in unũ conuenissetis, fassi id imperiũ periniquũ esse ut necessariũ & tẽpori accõmodũ esse iudicastis, Cassio: & Bruto persistentibus adhuc: cũ illis cõciliari minime possetis. At uero defũctis illis qui dissensionis huiusce capita fuere: aliorũq; reliquijs si quę extiterãt penitus extinctis: non bellantiũ illa respublica: sed uos formidantiũ uisa est. Igit̃ quinquẽnij finiẽte principatu magistratus ad patrios mores reuocãdos duxi, nõ fratrẽ patrię anteponens: quẽ redeuntẽ ad id cõpellere ultro credidi: idq; ut fieret ĩ cõsulatu meo properaui. Quod si ipse occepisses solus eius rei gloriã assecutus esses. Ex quo igit̃ ut pareres minime tibi suadere potui, Romã proficiscens p̃ uim ad id inducere putaui, ciuis existens: & notus: & cõsul. Hę igit̃ suscipiendi a me belli causę extitere. Hę inquã solę: non frater: nõ Manius: nõ Fuluia: nõ sortiones eorũ qui in Philippis depugnarũt. nõ deniq; agricolarũ misericordia: quibus propria auferebãt. Ex quo fratris mei legionibus: qui habitacula tribuerẽt, impendi. qui plura ab agricolis dementes militibus ascriberent. Sed tu hac me infamia apud eos aspersisti: belli causam ad sortiones, a te transferens. Quę ratio potissimũ eos inuoluens ĩ me cõuertit. Nõ enĩ sub me militare amplius: aut ut inique agentẽ ope ꝓsequi cõfisi sunt. Dissimulare etenĩ bello utentẽ te oportuit ut uictoriam assequereris: & si hostis patrię esses: me hostẽ iudicare, in his: quę illi cõferre uidebant̃ ob famẽ cõsulentẽ. Hęc ipse tibi refero, me tuis cõcredens manibus: quicquid de me deliberes ut dixi, clare effundens qualia de te prius sensi: & adhuc sentiens solus ad te proficisci uolui.

Triũuiratus.

Excusatio Lucij.

Audax Lucius.

Hec ꝑ me dixisse sat erit. Pro necessarijs autē meis: amicisq;: & uniuerso exercitu/ nisi si quid de me suspicari mauis: que utilissima tibi sunt aperte cōsulam. Nihil inique eos ob mutuam inter nos cōtentionē egisse aio: neq; hominē quēpiam fortuna utentē in re dubia prohibere eos: qui in casibus & opportunitatibus propter te pericula subire uelint: cū ex lege tua intelligāt difficulter saluari posse/ nisi uicerint. Sin hostile consiliū ut suspitiosum: & infidū respuis/ hoc te adhortari audeā/ ne amicos meos ob delictū fortunāue punire pergas: sed in me unū uniuersa ingeras: cunctorū causam: exquo illos ab sententia mea penitus absolui. ne forte existimes audiētibus illis: pro meipso studiose uerba facere. Hec cū dixisset Lucius: & subinde siluisset/ Cesar ĩ hūc modū illi reddidit. Sine fœdere ad me uenientē te intuens o Luci/ e castris ꝓprijs q̄celerrime obuiā ꝓfectus sum: cū exterius adhuc esses: ut tui compos per te cōsulere: & ea dicere & facere posses: que utilia tibi esse arbitrareris. Postq̄ uero delinquentiū ĩ morē: & peccata sua cōfitentiū/ teipsū potestati mee subijcis/ nihil ulterius habeo quod redarguā ex his que in me dissimulāter admodū mētitus es. A principio quidē me ledere instituens/ nūc uel maxime ledis. Fœdera etenĩ mihi imponēs/ a uictore & iniuria pariter affecto cōsecutus es: cū te: amicosq; tuos: & exercitū sine fœdere mihi credidisti. Irā ademisti omnē: potestatē quoq; eripuisti mihi: quā ex necessitate fœdus tibi impartiens attribui: quos equius expugnasse fuit: & uos que obuenissent patiēter ferre. Verū que me digna sūt preponere institui. per deos. per meipsum: & te Luci/ hac spe qua erga me fidenter usus accessisti: neutiq; te falli sinā. Hec inter se locuti sunt: ueluti e cōmentarijs quibusdam referentes elata uoce: quoad licuit: que dicturi fuerāt ex animo prius meditati: seq; inuicē censentes. Cesar Luciū laude & admiratione prosecutus est/ ꝙ nihil ut in aduersis imprudenter ignaueq; dixisset. Lucius Cesaris modestiā: breuitatemq; loquendi uel maxime

Cesaris responsio.

Principe digna oratio.

laudauit. Reliqui eorum quę dixissent ex utriusq; aspectu facile tulere sententiam. Lucius deinde ad Tribunos militū misit ut exercitus signū a Cęsare exposcerent. Illi militū numerū ad eum detulerunt: quę cōsuetudo nunc etiam a nostris obseruatur. Mosq; est Tribunū signum expetentē diurnalium librum afferre regi: exercitus numerū pręsentis cōtinentem. Illi igitur signū assumentes: custodias quoq; ad manus habuere. Cęsare quę sua essent: utrosq; ea nocte custodire imperante: cum illuxisset/ sacrificia iniit. Lucius exercitū ad illum misit/ arma deferentē: & ueluti in agmine ad iter apparatū. Milites Cęsarem ut imperatorē a longe salutarunt. Legiones quoq; per partes statuentes/ eo in loco: quo idem iussit firmauere signa qui sortiones deposcebant scilicet ac tyrones separatim ab illis distributi. Cęsar rite peractis sacris lauro redimitus: quod uictorię signū erat: tribunal ascendit: omnibusq; ut arma ponerent eo in loco quo constiterāt edixit. Cum deposuissent qui sortiones expetebant/ propius accedere monuit. quibus cognitis/ ingratitudinem eorum improbauit: minisq; conterruit. Hoc enim facturū esse illū/ iam antea cognouerāt. Cęsaris igitur milites/ siue consulto moniti: ut in rebus plerūq; solitis: siue passione ducerentur ut ad uiros domesticos atq; necessarios/ destitutis ordinibus: quibus pręsidebant/ Lucianis propius mouere gradū: ac ueluti cōmilitonibus suis circūfusi: arctiusq; cōplexi fletum edidere: Cęsarēq; pro illis precari cœpere. Nec prius a clamore temperatū est: ipsis inter se complexis: & cōmunicātibus dolorē: tyronibus quoq; idem factitantibus ita ut nihil inter eos diuisum aut diuidi posse uideretur/ q̄ Cęsar a sententia propria excussus est. ut uix clamorem cohibens: his proprios milites quiuerit affari. Vos o commilitones sic continue mihi aduersamini: quasi nihil a me feliciter possitis consequi. Ego nuper militantes/ ex necessitate cum Lucio militare existimo. Eos igit̄ plerunq; nobiscum assuetos: & nunc a nobis conseruatos/ alloqui in animo

Lege modū traditionis exercitus per deditionem.

Signū est. Tessera: nō uexillum.

Victorię signum.

Receptio exercitus ab imperatore.

Cęsaris reprehensio ad suos.

ſtatueram/ quid a nobis paſſi: aut qua gratia indigni habiti: aut quid ab alijs maius expectātes/ in me: uoſq; ac ſeipſos arma mouerint. Hęc enī in quibus defatigor ad ſortionē pertinēt: quaꝝ pars ad iſtos ſpectat. Quod ſi annuitis & id intelligam non ſuadentiū: ſed inceſſanter deprecantiū eſſe ſignū: quęcunq; cupieritis ultro indulgeam. Diſcedent quippe a reorū numero impune illi: qui ī futurū paria nobiſcū ſentient.

Indulgentia reatuum preteritorum.

Vtriſq; pollicentibus gratię: uotaq; in Cęſarē reddita: ac nō nullis eorū quoſdā attribuit: ut ſuſciperent. Multitudinē uero tabernaculū eo loco ī quo prius cōſederat collocare iubet: donec urbes ad hyemandum opportunas & aduerſantes in urbibus illis traderet. Ipſe ꝑ tribunali ſedens Luciū e Peruſia cū romanorū legione ad ſe uenire iuſſit. Venere igitꝰ plurimi e Senatoꝝ numero: plurimi etiā ex equeſtri ordine/ aſpectu mœſto & miſerando: ut ī ſubita mutatione perſiſtentes. Et cū Peruſiā egreſſi eſſent/ cuſtodia urbi apposita eſt. Accedentibus illis/ Cęſar Luciū penes ſe conſtituit: alij alios ex Cęſaris amicis. Alios duces turmarū ſuſcepere/ pręmonitos omnes in honore: & inſigni cuſtodia futuros eſſe. Peruſinos autē e muris deprecantes/ ſine Senatu exire monuit. uenientibus quoq; indulſit. Senatores cuſtodibus attribui mādauit: qui nō multo poſt interfecti ſunt: Lucio Emilio excepto.

Lucius Emilius.

Is Romę cū iudiciū de Caij Cęſaris nece haberetꝰ: abſolutionē protulit: & ut omnes idem facerēt: q̄ſi ſolutos omni odio ſuaſit. Peruſiā Cęſar militibus prędę ſubijcere ſtatuerat. Verū Ceſtius quidā inſolentior: qui pręlio geſto in Macedonia Macedonicū ſe olim appellauerat/ domū propriam incendens/ ſe: ſuaq; iniecit igni.

Ceſtius Macedonicus.

Hunc uenti inſurgētes ꝑ urbē effudere. Sicq; uniuerſa ciuitas cōſumpta eſt. Vulcani dūtaxat templū ſuperfuit. Hunc finē Peruſia habuit uetuſtatis gloriā: & dignitatis in ſe cōtinens: quā ab Tyrrhenijs iampridē in Italia conditā/ inter duodecem primas urbes fuiſſe memorāt: & ob id Iunonē Tyrrheniorū more ī ea coli ſolitā. Qui reliquias urbis ex ſorte delegerunt: Vulcanū deum patriū: Iunonis loco ſtatuere. Poſtridie Cęſar inducias conceſſit omnibus. Exercitus neutiq; a tumultu

Peruſia igne abſūpta.
Templū Vulcani.
Peruſię origo.

conquieuit: donec nō nulli ex illis necarēt: & erāt hi potissimū Cęsaris hostes, Canutius scilicet: & Caius: tum Flauius: Clodiusq; bithynicus: alij quoq;. Et hic finis Lucij obsidiōis ī Perusia fuit: bellumq; hoc modo dissolutū est: quod omniū grauius: ac diuturnius ī Italia futurū timebat. Nā Asinius statim: & Plancus: Ventidius insuper: & Crassus: Ateiusq;: & quicūq; eiusdē factionis extitere, exercitū haud cōtemnēdū deducētes. tres enī supra decē legiones: equites quingentos supra mille pugnaces habebant: rati potissimā huius belli partem ex Lucio pendere: ad mare alius alio itinere profecti sunt: quidam Brundusiū: alij Rauenas: nō nulli Tarantū. Fuere qui ad Murcū proficiscerēt: & Eneobarbū: alij qui ad Antoniū se trāsferrēt, Subsequētibus cōtinue Cęsaris amicis: & inducias illis offerētibus: & recusantes clade aliqua circa pedites maxime afficientibus. Ex his solus Agrippa, duas Plancū legiones: quę in Camerijs relictę fuerāt sibi tradere suasit. Effugit & Fuluia comitātibus filijs in Dicearchiā. Ex Dicearchia uero Brūdusiū accessit: equitibus tribus millibus illā subsequētibus: qui a prętoribus ueluti ductores ad eā missi fuerāt. Eo ex loco nauibus quinq; longis comitata: quę a Macedonia aduenerāt: alijs qnq; prius existētibus iter cœpit: cū qua & Plancus una profectus est, exercitus residua ob timorem derelinquēs: quę Ventidiū imperatorē sibi delegere. Asinius & Eneobarbus amicitiā cū Antonio inire decreuerūt: miserēq; ambo ad Antoniū: transitū: cōmeatūq; ut in Italiam celerrime ueniret pollicētes. Inter hęc Cęsar aliū Antonij exercitū: quem Fufius Calenus magnis copijs circū alpes deducebat: Antoniū iam infensū sibi existimans, assumere tentabat: ratus si ī amicitia idē permansisset, exercitū sibi cōseruare. sin hostis fieret, magnā uim adijcere suis rebus. Id cum facturus esset: nec indecorū uideret, Calenus morte pręuentus est. Sic Cesar ad utrūq; occasionē nactus: ac illuc proficiscēs, exercitū assumpsit. Celticā insuper prouinciā: hiberiāq; suscepit: quę olim Antonio parere cōsueuerāt: Fufio Caleni filio ex nouitate pauefacto

Canutius. Caius.
Flauius. Clodius.
Brundusiū.
Rauenę. Tarantum.
Agrippa. Camerij.
Dicearchia.
Fufius Calenus.
Fufius.

& uniuersa sine armis ullis exhibēte. Sic Cęsar uno opere legiones undecē: ꝓuinciasq; ingentes cōsecutus/ prętores earū magistratibus absoluit: ꝓpriisq; appositis ad urbē se cōuertit. Antonius hyeme persistēte adhuc/legatos: qui ad eū sortionū causa profecti erāt/ penes se detinuit: quę mente cōceperat occultius adhuc cohibēs. Ex Alexandria deinde Tyrū profectus: Ex Tyro Cyprū: Ex Cypro uero Rhodū: & Asiā enauigans/ quę ī Perusia facta erāt intelligit. Fratrē igit᷑: Fuluiāq; causatus: & in primis Maniū Fuluiā Athenis morantē repperit ex Brūdusio profectā. Iuliā porro matrē ad Pompeiū fugientē: qui clariores circa illū extitere ex Sicilia triremib⁹ ad eū prēmiserūt. Lucius autē Libo Pompeij socer: & Saturninus & alij quicūq; Antonij magnificētię utilitate ducebāt᷑: ut cū Pompeio societatē iniret: unaq; cū illo in Cęsarē insurgeret/ enixe suadebant. At ille gratias Pōpeio q̄ maximas habere recepta matre professus est: easq; ī tēpore redditurū fore. Se quidē si cū Cęsare pugnandū esset: Pompeio ut socio in bello usurū. Sin in his: quę pollicitus erat permāsisset Cęsar/ datuꝝ operā ut Pōpeiū illi cōciliaret. Sic ille respōdit. Cęsar uero e celtis in urbem proficiscēs/ ab his: qui ex Athenis uenerāt/ Antonij respōsū satis intellexerat. Cęterū rei effectū haud clare intuebatur. Itaq; qui sortiones suscepissent in Antonium irritare pergit: ueluti Pompeio agrorum cultores reducere tentante: quos ipsi possideret. multi quippe ex illis ad Pompeium se contulerant. Et q̄q̄ ea persuasio facile eorū animis hęreret: tamē qui sortiones sibi assūpserāt/ haud prompte in Antoniū capiebāt arma. Tantā illi uictoria in Philippis habita/ apud omnes gloriā attulerat. Cęsar Antonio: Pōpeioq; & Eneobarbo armatoꝝ multitudine lōge superiorē sese existimās: habebat enī ea tēpestate legionū quadraginta haud inferiores copias: tamen cū classem nullā obtineret: & tēpus ad eā prēparandā minime sufficeret: Illi quingētas naues possiderēt: ne Italiā circūnauigātes fame opprimerent/ nō inepte uerebat᷑. Hęc igit᷑ animo cōtemplans/ uirginibus q̄ pluribus in cōnubiū

Regredit᷑ ad Antonij historiam.

Iulia Antonij mater.

Lucius Libo.

Saturninus.

Suspitio.

oblatis/ ad Mecenatē misit/ ut ex ijs Scriboniā: quę Libonis Pōpeij soceri soror erat cōnubio sibi adiungeret: ut si cōciliatione opus esset occasionē ad id promptā & paratā obtineret. Id intelligens Libo ad necessarios & ipse misit: & ut sponsionē eam cū Cęsare inirent persuasit. Cęsar Antonij familiares: & exercitus quos suspectos habuit/ occasione assumpta alios alio demittere curauit. Et primū quidē Lepidū in Libyā/ ex decreto sibi traditā pręmisit: sex Antonij legiones suspectiores deducentē. Luciū deinde ad se euocās ad fratris beniuolentiā adhortatus est: ut si qua Antonij sentētia subesset/ animo eius propriū illi crimen obiectaret. Exprobauit autē illi ingratitudinem: qui tanto in honore apud ipsū habitus/ nihil de Antonij mēte rettulisset: qui palā cū Pōpeio cōuenisse diceret. Hęc ego tibi fidens edisserā inquit. Defuncto Caleno exercitū: ꝓuinciasq; sub illo positas/ ne principatus sui parte fraudaretur/ per amicos proprios Antonio disponere curaui. nūc insidijs eius apparentibus/ omnia illa mihi subijcere institui: teq; ad fratrē si abire cupis adhibita uenia facile cōcedo. Sic illū affatus est/ siue ut Luciū tentaret: siue ut quę ab eo dicta essent ad Antoniū deferri cuperet. Lucius ut a principio iterū locutus est. Ego Fuluiā monarchiā esse intelligens: fratris mei exercitib9 ad omniū uestrū directionē usus sum. Q; si nūc ad monarchię euersionē accedit frater clam palāq; ad illū ꝓficiscar/ pro patria cōtra te gesturus bellū: q̄q̄ erga me beneficū expertus sim. Sin idē dicit: & cū collegis ad id decernere intendit/ tecū pariter in illū assumā arma: quousq; te monarchiam constituere nolle intelligā. Hoc enim pro patria semper anteponam/ gratia simul: genereq; reiectis. Sic Lucius rettulit: Quem Cęsar ut prius admiratione prosecutus neutiq; se inuitum & reluctantem ad fratrem missurum esse ait. Cęterū tanti uiri fidei hiberiā omnem: exercitūq; in ea existentē/ Speduceo: & Lucio pręturā gerētibus/ uelle cōmittere. Sic Cęsar Luciū cū honore pariter: ac dignitate a se dimisit/ ab his: qui sub eo militabāt/ haud aperte custoditū. Fuluiā interea

Mecenas.
Scribonia.

Fallacia.

Lucij responsio.

Speduceus.
Lucius.

Sicion.
Corcyra.

morbo laborantē Antonius ī Sicione dereliquit. Ipſe e Corcyra in Ioniū claſſe peruenit/ haud ingenti uectus exercitu: nauibus ſolū ducētis: quas ī Aſia perfecerat enauigans. Sentiens deinde Eneobarbū magno exercitu: & ingenti claſſe ad ſe properare: cū nō nullis haud ſatis tutū ex induciarū pręmiſſione uideret: Fuerat enī ex his Eneobarbus: qui in cauſa ꝑ Caij Cęſaris nece habita/ in damnatorū numerū relati ulterius inter proſcriptos habebant: & in Philippis cōtra Cęſarē & Antoniū arma ſumpſerāt. nihilominus nauigare perſeuerauit: & nauibus quinq; pręſtantioribus euectus/ ut fidem illi prębere uideret: reliquā claſſem ex īteruallo ſubſequi iuſſit. Eneobarbo deinde uniuerſo exercitu: & claſſe/ celeri remigio ad eum nauigante/ Plancus Antonio proximus/ formidine correptus eſt. Et ut curſū contineret: aliquoſq; ad Eneobarbū periclitandę rei cauſa: ut ad uirū ambiguū emitteret admonuit. Antonius fœdere recepto/ mortē prius ſubire uelle inquiēs/ q̄ formidine pręlata ſalutē adipiſci: nauigare pergit. Iam ī cōſpectū uenerāt: & rates pręcedentes ex ſignorū uexillis apparebāt: & ad curſū ut ſe inuicē adirēt hortabant/ cū lictor Antonio ante prorā aſſidens: ut mos fuit: ſiue q; ambiguū illum uirum ignoraret: qui tanto exercitu proprioq; ad eos nauigaret: ſiue a generoſitate animi id expromeret/ ut inferioribus dignitate uiris/ ſignū e naui deponere imperauit: Quod ab illis factum eſt: nauemq; ad Antonij latera nauis appulere. Ibi ſe inuicē dignoſcentes cōplexi ſunt. Domicij exercitus Antonium imperatorē appellauit. Quo facto: uix tunc quidem Plancus fiduciam aſſumpſit. Antonius Eneobarbo intra nauem propriā recepto/ in Paloentā adnauigauit: quo ī loco peditatus eius ſeruabat. Eneobarbus tabernaculū egreſſus Antonio loco ceſſit. Inde ad Brunduſiū uenere ambo: qui locus a cohortibus Cęſaris cuſtodiebat. Brūduſini Eneobarbo ut hoſti ueteri: Antonio ut hoſtē adducēti clauſere portas. Antonius animo turbatus: & id lenocinio quodā fieri exiſtimans: re autē Cęſaris mandato prohiberi aditu urbis/ Iſthmum muro pariter: foſſaq; uallauit. Eſt autē ea urbs inſulę in modū telluri

Plancus omni in loco timidus.

Audax lictor.

Paloenta.

addita: stagno lunę in formā circūclausa. ita ut preciso colle: & muro cōmunito/ neutiq; ex cōtinēti ad illā ire liceat. Portū igit̃ Antonius magnitudine amplissima: insulasq; in eo existentes: crebris custodijs omni ex parte circūsepsit: & ad maritima Italię prę mittēs/ ad opportunitatē incitabat omnes. Iussit & Pompeiū Italię inferre classem: & quęcū q; posset bello inuadere. Ille Menodorū magna classe: quattuor legionū instructū apparatu in id bellū misit: qui Sardiniā Cęsari parentē: duasq; ī ea legiones sibi assumpsit/ ob Antonij cōspirationē cū Pompeio/ metu territas. Italię itaq; Sigiuntā ī Ausonia Antoniani sibi uendicarūt. Thurios: & Cōsentiā Pōpeius obsedit. regionē quoq; equitib9 attribuit. Cęsar subita aggressione omnibus ī locis cōfestim facta/ Agrippā: qui Ausonijs bello laborātibus afferret opem in primis misit. Agrippa ex itinere: qui tellurē ex sorte consecuti erāt/ ex interuallo sequi iubet: q̄si ī Pompeiū sumpturos arma. Illi ex Antonij sententia hęc fieri intelligētes/ clanculū ad propria uertere gradū: quę res Cęsarē maxime cōterruit. Brundusiū itaq; proficiscēs: alio comitāte exercitu his ipsis a casu obuiat admonetq;: & qui ab se in colonijs distributi fuerāt uerecundia correptos iterū reuocat: inter se secrete uolutātes Antoniū Cęsarēq; inuicem cōciliare uelle: ut si nō obsequeretur Antonius: ipsi Cęsari ope adsisterēt. Cęsar in Canusio per nō nullos dies morbo conflictatus est. Omnino igit̃ secundū multitudinem Antonio superior: Brundusiū adhuc circūuallantes repperit: nec aliud q̄ prope assidens castra metabatur: & quę fierent intentus obseruabat. Cęterum Antonius munitiora queq; facile adeptus: utpote qui multo plura tute expugnare posset: exercitū ex Macedonia summa celeritate ad se euocat. Interim circa uesperā naues longas rotundasq; clanculū populari multitudine replere statuit: quę deinde per diē ex interuallo nauigantes atq; armatę/ cursū caperēt: ueluti e Macedonia tūc primū redeuntes/ ut intuente Cęsare/ machinas ab illo destitutas ipse inuaderet: quibus Brundusinos aggredi sperabat: turbato Cęsare q; nihil illis pręsidij afferre posset. Circa uesperā utrisq; nunciat̃

Portus Brundusij.

Menodorus.

Sigiunta Ausonię.

Thurij.

Consentia.

Terror Cęsaris.

Canusium.

Stratagema Antonij.

Siguntam ab Agrippa occupatã fuisse. Pompeianos a Thurijs reiectos/ circa Consentiã adhuc habere castra. pro quibus Antonius cõturbatus est. Cum uero Seruiliũ ducentis supra mille equitibus stipatũ ad Cęsarem transisse nunciatũ est: Antonius nulla interposita mora/ ab ipsa statim cœna/ cũ amicis: quos paratos repperit: & equitibus fere quatercentis audacissime prouectus: mille & quingentis circa Yriam urbem quiescẽtibus: celeriter inuehitur: eosq; nullo marte sibi asciscit: Eademq; die Brundusiũ iterũ redit. Sic Antoniũ ut inuictũ/ belli opinione in Philippis acti/ uerebantur omnes. Qua gloria insuper elatę pretorię cohortes: quę cũ illo militabant/ ad Cęsaris castra per partes proficisci ausę sunt: & cum eo castrametantes/ conuicijs incessere/ q ad oppugnandum Antoniũ una conuenissent: qui eos in Philippis saluos pręstitisset. Reclamãtibus illis q i ipsos pugnaturi potius uenissent/ sermones inter astantes coorti: conuiciaq; ad inuicem obiecta. Antoniani/ exclusionẽ Brundusij: ac Caleni copiarum surreptionem referebant. Cęsaris milites ecõtra Brundusij exclusionẽ: obsidionemq; exprobabant. Ausonię pręterea excursionẽ: q q cum Eneobarbo percussore Caij Cęsaris: ac Pompeio cõmuni hoste inijssent fœdus. Postremo Cęsaris milites quę mente cõtinebãt cęteris aperiũt/ q Cęsarẽ uidelicet secuti essent/ neutiq; ĩmemores Antonij uirtutis: sed conciliationem inter utrosq; meditati/ in Antoniũ si abnueret sumpturi arma: & hęc etiã Antonij uallo appropinquantes referebant. Dum hęc inter eos agitant: subinde Fuluiã decessisse nunciatũ est: quę ex Antonij querelis ualitudine correpta/ ob eiusdẽ irã morbũ sponte produxisse ferebat. Egrotantẽ quippe reliquerat: neq; cũ relinqueret adierat. Visum est itaq; utriusq; eius mortẽ i rebus haudquaq̃ cõtemnendis permaxime cõferre: muliere ambitiosissima e medio sublata: quę Cleopatrę çelo tam ingens exuscitasset bellũ. Eius obitũ Antonius perfacile ppessus est: utpote qui mortis suę causam a se prodijsse sciret. Erat Lucius Cocceius Cęsari & Antonio pariter amicus: & qui

Seruilius.

Yria urbs.

Nuncius mortis Fuluię.

Lucius Cocceius: de quo Oratius meminit.

superiore ęstate cum Cecina in Phœniceam a Cęsare legatus: Antoniũ adierat. Is redeũte Cecina: cũ Antonio morã trahens cõmoditate temporis ad hęc sumpta se ad Cęsarem iturũ: quasi illum inuisurus simulauit. Annuente Antonio idem tentandi gratia: an aliquid ad Cęsarem nunciari uelit interrogat: litteras eius causa/ se delaturũ esse spondet. Cui Antonius quid ad inuicẽ scribemus inquit hostes existentes: nisi ut calumnias mutuo loquamur? Has enim per Cecinã iampridem scripsi: quarum si cupis antigrapha ultro accipe. Quo dicto ridere cœpit. Ad hęc Cocceius non sinam inquit Cęsarem hostem dici: qui talem erga Luciũ cęterosq; Antonij amicos se pręstiterit. Tum ille qui e Brundusio inquit me excluserit: nationesq; mihi subditas: & exercitũ tam ingentem sub Caleno eripuerit: hic amicis beniuolus solum tibi apparet. At is non amicos meos saluos esse: sed pro beneficio inimicitiam reddere uelle uidetur. Cocceius de quibus quereretur intelligens/ nihil ulterius acerbitatem eius irritare ausus/ ab eo ad Cęsarem transijt. Qui cũ illum aspexisset: cur non celerius ad eum redijsset admiratus est. Nõ equidem inquit fratrem tuũ/ ut inimicus mihi esses conseruaui. Tum ille: quid hoc inquit: Amicos inimicos uocas: & exercitus illis eripis & prouincias? Ad hęc conuersus Cęsar/ Non defuncto Caleno inquit/ necesse fuit adolescenti filio/ absente Antonio/ tam ingentes concredere copias: quibus Lucius irritatus desęuiret. Asinius & Eneobarbus propinqui in nos uicissim uterent̃: exquo Planci legionẽ sũma celeritate ne ad Pompeiũ trãsiret interceperã. nam equites eorũ ĩ Siciliã delati sunt. Ad hęc Cocceius aliter inquit hęc uerbo referũt̃: quibus nec fidem adhibuit Antonius: quousq; a Brundusio ut hostis exclusus est. Tũ Cęsar nihil huiusmodi se mãdasse: aut aduentũ eius cognouisse ait: neq; cũ hostibus eũ uentuꝝ credidisse: ueꝝ Brũdusinos ac pręfectũ eo loco derelictũ/ ob Eneobarbi excursiões a seipsis Antoniũ prohibuisse aditu: cũ Pompeio cõmuni hoste cõspirantẽ: & Eneobarbũ parentis sui percussorẽ adducẽtẽ:

Cecina.

Mira arte hic inimicos nititur concordare.

Attende perpropriã historiam.

Qꝫ astute ad rem accedat aduerte.

Excusatio Cęsaris.

decreto: ac iudicio: ꝓscriptioneq́ damnatū: & post bellū in Philippis habitū: Brundusij etiā urbem obsidentem. Ioniū porro omne in circuitu deprędantē qui insuper naues eius succendisset: Italiāq́ uniuersam excursioni: prędeq́ subijceret. Tū Cocceius cōuenistis inquit cū quibus uelletis fœdera pariter inire: neq́ cū percussore aliquo fœdus inijt Antonius: nihilminus q̄ tu/ parentē tuū in honore ducens. Eneobarbus porro in percussorū numero nequaq̄ fuit: neq́ decretū ullum in eū ex ira illatum est: Non enī cōsilij eius particeps fuisse dicit᷑: neq́ sic amico Bruto nō ignouisse existimamus. Nec profecto uel modicū pręueniremur succensentes omnibus. Neq́ cum Pompeio una depugnare pollicitus est Antonius: sed cum a te oppugnaret᷑: sociū sibi assumere: aut illum tibi conciliare/ nihil intolerabile hucusq́ peragentē. Tu autē & horū causam tibi assumis. Siquidē per Italiā bellū minime passurus est Antonius: neq́ etiā cū his legationes initurus. Hęc quippe de Antonio confido. His auditis Cęsar quid Italiā inquit nominas? Me quidē cum ipsa Manius & Fuluia: Luciusq́ bello persecuti sunt. Neq́ Pōpeius primum: ue℞ nūc Antonio confisus maritima inuasit. Ad hęc Cocceius: Non Antonio cōfisus: sed ab Antonio pręmissus. nō enī hoc tibi celabo inquit ut reliquā Italiā/ classem nullā continentē/ ingenti classe percurrat/ ni uos in unū cōueneritis. Cęsar huiusmodi dicēdi artē haud incuriose audire uisus: cū paulū se cōtinuisset/ ī hūc modū rettulit. Sed nec gloriabit᷑ Pōpeius neq̄ male nūc ex Thurijs expulsus. Cocceius sermonū ambiguitatē utraq́ ex parte intuens/ Fuluię mortē cœpit recensere: modū quoq́ eius rettulit: ꝗq́ ob Antonij irā grauius cōtraxisset morbū: & ex mœsticia ī longū languisset: cū Antonius ne ęgrā inuisere curasset: & ob id mulierē interijsse nō ambigeret. Ea igit᷑ e medio sublata nihil inter uos inqt necesse arbitror/ q̄ ut eorū quę subdubitatis uera fateamini. In hunc modū Cęsarē leniens Cocceius/ ea die apud illū hospitatus est: & ueluti iuniorē maiori natu non nihil ad Antoniū mittere suasit. Ille belligeranti

Optimū uerbum ad concordiam.

Prudentis responsum ad suspitionem.

Verba Cęsari grata.

adbuc quicq̄ scribere uelle renuit. nō enī illum ad se scripsisse. De matre uero eius palā se queri professus est: ꝙ cū illi generis affinitate iūgeret: prę cęterisq̄ ab se coleret: diligeretq̄: ex Italia fugisset: quasi apud neminē filio excepto diuertere liceret. Hęc quidē Cęsar studiose machinatus est: & ad Iuliā pręmittere curauit. Cocceio egredienti exercitū: multi ex pręfectis & ordinū primoribus exercitus mentē prodidere. Cocceius cū alia multa: tum hęc etiā Antonio referre studuit: ut si Cęsari se minime cōiungeret: milites ī eum pugnaturos esse sciret: Consuluitq̄ ut Pompeiū ab his quę populabatur auertens: ī Siciliā pręmitteret. Eneobarbū etiā aliquo legaret: dum inter utrosq̄ fœdus iniretur. Matre itaq̄ illū adhortāte: nam a Iulijs genus deducebat: rubore motus uereri se dixit ne succedētibus minime fœderibus: iterū cū Pōpeio societatē inire cogeretur. Nō desperante matre ea fore secutura: Cocceio insuper instantius urgente: & ampliorē spem adhuc illi pollicente: Antonius tandē assensus est: Pompeioq̄ in Siciliā redire persuasit: quasi eorū quę pmisissent cōsilia initurus. Eneobarbū in Bithyniā qui puincię illi pręesset delegauit. Hęc exercitibus Cęsaris cū īnotuissent: oratores ad utrūq̄ inter sese decreuere: qui calūnias cōpescerēt: q̄si non inter illos iudiciū laturi essent: sed inuicem cōciliaturi ambos: Cocceiū a seipsis ueluti cōmunē utriusq̄ amicū eligentes. Ex Antonij uero parte Pollionem nominarūt: ex Cęsaris amicis Mecenatem: qui Cęsari: & Antonio pręteritorū obliuionē primū nunciarent: deinde in futurum beniuolentiā utriq̄ inducerent. Nupertime autem defuncto Marcello qui Octauiam Cęsaris sororē matrimonio sibi adiunxerat: ex fœdere ęquum statuere Cęsarem Antonio eandem uxorem tradere: Quod celeriter effectū est. seq̄ inuicem imperatores complexi sunt: ac cōfestim clamores ab uniuerso exercitu: laudationes ad utrūq̄: nulla intermissione per uniuersam diem: noctemq̄ patuerūt. Sic Cęsar: & Antonius romanorū principatum denuo inter se partiti sunt. Terminos uero imperij Codropolim Illyriorum:

Inclinatio Cęsaris ad concordiam.

Iuliorū familia.

Asinius Pollio.

Mecenas.

Marcellus: de quo Virgilius.

Conciliatio iterum: & affinitas: orbisq̄ partitio inter Octauiū & Antonium.

Termini imperij a Cęsare: & Antonio constituti.

Codropolis.

Euphrates.
Lepidus.
Attende fœdera.
Eneobarbus.
Ventidius.
Labienus.
Helenus.
Manij mors.
Antonij natura.
Saluideni mors.
Vrbis fames.

que Ionij finiũ in medio potissimũ sita est/ inter se statuerunt. Antonio deinde ab oriente ad Euphratem usq; fluuiũ: desuper populos: insulasq; subesse. Cęsari quę ad occidentẽ pertinerent usq; ad oceanũ parere uoluerũt. Lepidũ Libyę preesse ab Cęsare cõcessũ. Cęsari Pompeio inferre bellũ/ni una cõuenirent: iniunctũ est. Antonio Parthos adoriri/ ob cladẽ pręter fœdera Crasso illatã. Eneobarbo easdẽ cũ Cęsare: quę cũ Antonio fuissent manere sponsiones. Exercitũ ex Italia utrũq; posse deligere. Hęc nouissima inter Cęsarẽ: & Antoniũ fœdera fuisse referunt: ac cõfestim unusquisq; ad ea quę celeritate indigebãt amicos pręmisere. Ventidiũ in Asiã Antonius: qui Parthos: Labienũq; per ociũ Syriã ad Ioniũ usq; percurrentes cõtineret. Quę uero Labienus: Parthiq; a Ventidio passi sunt: eo libro quẽ de Parthis scripsimus priuatim referũt. Helenũ autẽ Cęsaris p̃torẽ magno impetu Sardos inuadentẽ/Menodotus Põpeij pretor itey̨ e Sardis expulit. Qua ex re maxime cõturbatus Cęsar/ Antonij suasiones: qui Põpeiũ sibi cõciliare cuperet cõtẽpsit ultro. Romã deinde reuersi ambo/ nuptias solenni more celebrarũt. Et Maniũ quidẽ Antonius: utpote qui Fuluiã ad bellũ irritasset/ ad Cleopatre calũniã neci tradidit/ tantorũ malorũ causam afferentẽ. Saluidenũ insuper perfidię apud Cęsarẽ accusauit/q; defectionẽ priuatim cogitasset: cum exercitus eius circa Rhodanum deduceret: sibiq; ad Brundusium castra habenti/ per nuncios idipsum intimare curauisset. Hęc igitur ab Antonio peracta: non omnium tamen iudicio comprobata sunt/ ob naturam eius subitam: nimisq; procliuem ad beniuolentiam. Saluidenũ igitur Cęsar summa celeritate: quasi eo solo opus esset: ad se reuocauit: extemploq; ad exercitũ remissũ: cũ denuo reuerteret/ conuicijs prius impetitũ cõfodi iussit: Exercitũ quoq; sub eo existentẽ ueluti suspectũ Antonio tradidit. Inter hęc fames asperius inuasit urbẽ: nullis ab oriente negociatoribus/ ob Põpeij timorẽ: Sicilięq; adiacẽtis/ maria adnauigãtibus: neq; ab occidente ob Sardiniã: & Corsicam: quas idẽ obtinebat: neq; ex

ſupiorib⁹ libyę: ratibus eius utraq; ex parte maria infeſtātibus. Quãobrē uniuerſa calūnijs referta erāt: cauſeq; uel pręcipue ad cōtentionis duces referebantur: quos ſubinde increpabāt: & ad cōciliationē cū Pōpeio ineundā incitabāt. Cęſare nec ſic quidē cōciliationē admittente/ Antonius ut bellū in eū acceleraret ob famē hortabať. Obſtante pecuniarū inopia/ deſcriptio in publicū prolata eſt: Eos uidelicet qui ſeruos poſſiderēt/ quinq; & uiginti drachmarū precio dimidiū pro quolibet ad onera cōferre oportere: quod alias bello in Caſſiū & Brutū geſto factū uidebať. Cōferre inſuper & ſortē qui ex teſtamētis fructū ſuſcepiſſent. Hāc deſcriptionē furibundo impetu turbatus populus ſtatim lacerauit. queſtus eos qui ęraria publica olim exhauſiſſent: ꝓuincias prędę ſubieciſſent: Italiā ipſam tributis: uectigalibus: & bonorū publicatione oppreſſiſſent/ nō in bellis ex acquiſitis imperare poſſe: ſed in ꝓprios hoſtes ob domeſticas ſolū craſſari dignitates: quorū cauſa ꝓſcriptiones: & occiſiōes: fameſq; ex omni dolorū genere emerſiſſent: Et adhuc reſidua inter ſe partiri cuperēt. Inſtātes itaq; clamabāt: & eos qui minime una inſurgerēt/ reijciebāt a ſe: eorūq; domos diripere: ac igni ſubijcere uelle minabanť. Dū igiť multitudo omnis tumultu fluctuat: Cęſar cū quibuſdā ex amicorū numero: & ſcutiferis paucis comitatus ĩ mediū uenit: Eos alloqui: & querelam huiuſmodi ab his inquirere affectans. Illi q̄primū in cōſpectū uenientē fœde repulere: & nec ſe ſuſtinentē aut offerētē amplius/ uulneribus quibuſdā impetitū irriſere. Quę cū ad Antoniū relata eſſent: ut illi opē afferret ꝓperabat. Per ſacrā igiť uiā deſcēdentē nō utiq; expulere ciues ueluti ad Pōpeij cōciliationē inclinantē: uerū reuerti ſuaſerūt: quibus cū minime pateret/ repulerūt. At ille armatos q̄plures extra murū cōſidētes ad ſe aduocat. Nō permittentibus illis/ milites inter ſe diuiſi per trāſuerſa itinerū: foriq; uertūť: obuios quoſq; cędentes. Sed nec facilis illis euadēdi exitus: cū a multitudine oppreſſi/ locū fuge haudquaq̄ inuenirēt. Cędes igiť ĩmenſa oriť. plagę undiq;: & ab tectis ululatus: uoceſq; ſtrepebāt/ Ita ut Antonio uix ſubterfugiendi pateret iter:

Deſcriptio.

Tumultus popularis.

Via ſacra.

Periculum nouitatis maximum.

Qui tamẽ Cęsarẽ ab instanti tũc quidẽ periculo absoluit: & intra domus penetralia tutũ reddidit. Fugiẽte multitudine: ne reliquos aspectus rei cõturbaret / iacentia passim cadauera in Tybrim iaciebãt: ac subinde aliorum insurgebat fletus: corpora a fluuio delata contẽplantiũ circũsidẽtibus ea militibus: maleficisq;. Quę enĩ honesta erãt ut domestica facilius ferre poterãt. Verũ hęc tandẽ nõ sine imperatorũ odio: ac timore cõsopita sunt. Interim fames dietim augebat: & populus nil preterq̃ quiescens suspiria emittebat. Antonius Libonis necessarijs: ut eundẽ ex Sicilia acersirẽt: ueluti magnũ quippiã acturũ / ex generi cõsensu suadebat: Liboni quippe se securitatẽ abunde prestiturum. Quod ab illis sũma celeritate effectũ est. Põpeius quoq; Liboni assensũ prestitit. Progressus igit Libo ad insulã quã Enariam uocãt: in anchoris cõstitit. Id intelligẽs populus / iterũ in unũ cõuenit: multisq; fletibus Cęsarẽ deprecatus est: ut Liboni ad eũ pro pace uenienti fidẽ securitatẽq; permitteret. Itaq; Cęsar q̃q̃ inuitus tandem annuit. Populus insuper Muciã Pompeij matrẽ / ignẽ cõminatus ni filium cõciliaret una misit. Libo igit hostibus ad id inclinãtibus: duces ut ad se uenirẽt adhortatus est: quasi inuicẽ cõcessuros quę illis uiderent. Impellente itaq; per uim populo: Cęsar & Antonius Baias usq; progressi sunt. Pompeio interea ut pacẽ iniret alij omnes sine ulla dubitatione suadebãt. Menodorus solus e Sardis pręmittẽs: ut uel bellũ prosequeret uel pacem ulterius differret: quasi fame pro ipso depugnãte: & foederibus cũ placitũ esset in melius illi longe successuris / hortabat. Quibus cũ Murcus aduersaret / Põpeius eundẽ tacite custodiri iussit: quasi imperiũ sibi asciscere querentem. Iam enĩ antea cũ ob dignitatẽ: atq; interiorẽ eius mentẽ grauiter perferret: tum uel maxime ob hęc ipsa aspernari uidebat: nec ulla in re colloquiũ cũ illo inibat. Murcus ob hęc cõturbatus Syracusas cõcessit. Ibi non nullos ex custodibus se subsequentes contemplatus aperte de illo cõquestus est. Pompeius ductore turmę: ac Tribuno eius prius interfectis / qui Murcũ etiã occideret instruxit:

Natura popularis.

Libonis aduentus.

Mucia Põpeij mater.

Baie.

Murcus.

Syracuse.

feruntq; illũ a seruis quibusdã interfectũ esse: quos Pompeius ad tegendũ scœlus crucibus affigi iussit. Nõ latuit tamẽ id odiũ in Bithynicũ secundo exercẽs/ erga hominem bello inclytũ: & qui a principio ob beniuolentiam partes eius secutus fuerat: In Hiberia benefactorẽ quondã suũ: & ad illũ sponte profectũ in Siciliã. Murcus igit̃ in hũc modũ perijt. Ceteris deinde Põpeiũ ad cõciliationẽ impellẽtibus: & Menodorũ ut regni cupidũ palam arguẽtibus: qui nõ heri sui beniuolẽtia potius q̃ ut exercitũ: prouinciãq; adipisceret̃ his obstaret/ assentiẽs Põpeius multis nauib⁹ ac sextremibus inclytis Enariã enauigauit: Indeq; Dicearchiã circa uesperã/ insigni pompa & apparatu/ inspectantibus hostibus/ cursũ tenuit. Orta luce/ modico interuallo/ lignis per trãsuersum intra mare fixis/ asseres apposuere: per quas inferius additis stramentis/ Cęsar: & Antonius ad ea quę telluri propiora erãt applicuere. Pompeius autem: & Libo ad id usq; quod adnauigari poterat/ modico subeunte salo/ ne ad inuicem clamantes audirent̃ firmauere ratẽ. Cũ Pompeius se ad principatus cõmunionẽ Lepidi loco admitti posceret/ Illi reditum in patriã duntaxat polliceri dicerẽt/ nullo cõfecto negocio ab inuicem digressi sunt. Legationes deinde amicoꝝ crebrę hinc inde uolitabãt/ uarijs petitionibus ab utrisq; emergentibus. Petebat Põpeius ut proscriptis: & Caij Cęsaris percussoribus: qui secũ una conuenissent/ fuga sine dolo pateret. cęteris reditus in urbe pręberet̃. Substãtię insuper quã perdidissent/ restitutio illis fieret. Accelerãtes itaq; ad cõciliationẽ partim a fame: partim a populo coacti/ uix hoc quartũ tandẽ annuere: ut a possidentibus emerẽt. Et hęc ꝓscriptis subinde annũciarũt/ sperãtes hęc ipsis abunde suffectura. At illi iam Pompeiũ ob Murci odiũ nõ nihil formidãtes/ omnia hęc ultro suscepere: & ad Pompeiũ profecti/ ut fœdera iniret suadebant. Ob hęc Pompeiũ uestẽ discidisse aiunt: q̃si ab illis proderet̃: quoꝝ causa Menodorũ pugnare: & ut pretoriũ uirũ: solũq; beniuolũ crebro cõclamare cœpit Demum matre Mucia: ac Iulia Antonij matre compellentibus

Menodorus.

Dicearchia.

Nouus apparatus ad colloquia suspecta.

Attende petitiones.

Matrum auctoritatẽ nota.

Cōciliatio: seu foedera inter Cęsarem: Antoniū: & Sextū Pompeium.

iterū hi tres uiri ī circūclusū undiq; & ueterē cōuenere aggerē: & custodiarijs nauibus appositis ī hęc cōspirauere foedera. Bellū inter eos terra mariq; dissoluere. Negociatores omni in loco libere cōmeare posse. Pompeiū custodias quascūq; in Italia haberet subito educere. Seruos ad se fugientes nō admittere: neq; nauibus Italię oram ulterius percurrere: Sardinię: Sicilię: Corsicęq; imperare: alijsq; quas tūc cōtineret insulis: cęteris Antonio Cęsareq; pręsidentibus. Romanis pręterea ex longo cumulati: ut illis mitteret curā suscipere frumenti. Peloponnesū ultra hęc sibi assumere. Absentē per amicū quē eligeret cōsulatū administrare: & pontificē inter sacerdotes nominari posse. Hęc Pompeio cōcessa. Illustrioribus pręter hęc reditus ī urbē datus: nisi si quis ob necē Caij Cęsaris/ decreto: aut iudicio damnatus exularet. Substantiā cęteris qui ex timore profugissent reddendam censuere: & quę existētia illis ex ui sublata essent nauigantibus exceptis in integrū restitui debere. Proscriptis: & his qui cum Pompeio militassent/ quartā partē ascribendā fore. Seruos liberos esse. Liberis cū a militia cessassent/ eadē: quę Cęsaris & Antonij militibus cōcessa fuerāt pręmia esse tribuēda. His itaq; inter se cōuenere: eaq; cōscripta & signis proprijs munita sacris

Vestales.

uirginibus custodiēda misere Romā. Post hęc sortito ad inuicē ordine inter se hospitati sunt. Primus ī sexremi Pompeius quę ad aggerem proxima cōstiterat cęteros ad cœnā inuitauit. Deinde Antonius ac Cęsar/ tabernaculo super aggerem apposito: & ueluti ad occasionē omnes in littore cōuiuiū egerunt. & for-

Suspitio.

tasse ad securitatem nulla suspitione addita. q̄q̄ nec sic quidem negligenter se habuere: ue℞ naues ad eos accesserūt: custodesq; circunquaq; perstitere. Et hi ensibus pariter accincti clanculum

Menodori consilium.

ad cœnā assiderūt. Ferunt Menodorū illis ī naui cōsidentibus: ad Pompeiū nunciū misisse: qui ad hos uiros animū cōuertere: & parentis fratrisq; supplicia pariter ulcisci: Imperiūq; paternū ex tam subita occasione uendicare illū admoneret. Se etenī ita nauibus prouisurū esse ut nemo posset euadere. Cui Pompeiū

quę genere eius: & necessitate digna essent/ his uerbis respondisse aiunt. Menodoro sine me hoc facere ,pfecto licet: cui peierare fas est. Pompeio uero non utiq;. Despondere prętereа hoc cõuiuio Pompeij filiã: Libonis neptem/ Marcello Antonij primogenito: Cęsaris cõsobrino. Postridie cõsules in quadrienniũ Antoniũ: ac Libonẽ primos creauere: econtra cõstituente Antonio quẽ prius ipse eligeret. Post eos Cęsarẽ & Pompeiũ. deinde Eneobarbũ & Sossiũ. postremo iterũ Antoniũ: & Cęsarẽ tertio tunc futurũ consulẽ/ sperãtes eundẽ rempublicã populo subinde restituturũ fore. Hisq; peractis ab inuicem diuisi sunt. Pompeius nempe ĩ Siciliã enauigauit. Cęsar & Antonius Romam rediere. Quę intelligentes romani: uniuersaq; Italia/ laudes passim cõcinebãt: quasi ex gentili bello ad pacẽ aspirantes: Filiorũ direptione: custodiarũ cõtumelia: seruorũ fuga: agrorũ populatione. deniq; agriculturę uacatione: ac famis ad extremũ ipsos opprimẽtis clade liberati. Sic proficiscẽtibus ipsis: ueluti saluatoribus publicis ubiq; sacrificia fiebant. Et in urbẽ uenientibus summo splendore: & apparatu obuiã progredi statuerãt: nisi q; pompã euitantes illi/ clam noctu Romã ingressi sũt. Soli animo angebãt qui agros sub Pempeio distributos alijs: ipsi ex sorte datos sibi assumpserant. Nam eandẽ tellurẽ simul uendicantes ut implacabiles hostes affuturos: seq; cũ licuisset inuasuros formidabant. At qui circa Pompeiũ morã duxerant/ maiori ex parte Dicearchiam profecti: illumq; cõplectẽtes: ac gratulantes Romã nauigarũt. Quo facto reliqua multitudo omnis exultabat: uoces uarię cũ lętitia & gaudio resonabãt undiq;/ tot pręclaris uiris/ tam insperate saluti redditis. Post hęc Cęsar ad Celtas tumultu concitos profectus est. Antonius ad Parthorũ bellum iter cœpit: ac Senatu quęcunq; fecisset: aut acturus esset ex decreto cõprobante/ iterũ duces suos ad uarias orbis partes delegauit. Et quęcunq; alia animo cõceperat effecit. Instituit & reges: quos ipse cõprobasset: tributis ex ordine descriptis: Ponti Dariũ: Pharnacem Mithridatis filiũ/ Idumęorũ. & Samareorũ

Partitio cõsulatuum.

Lętitia publica.

Dicearchia.

Celtę.

Parthi.

Darius rex: & alij ab Antonio instituti.

Herodem. Pisidorū Amintā. patris Ciliciȩ Polemonē: Aliosq; alijs nationibus prȩesse uoluit. Exercitū uero quem secū in hibernis habere decreuerat, ex abundanti ornare: & exercere cōstituens, partim ad Parthienos misit gentē Illyriam: Epidamni quondā incolā: cuius opera Brutus in bello promptissime usus fuerat: partim in Dardanos aliā Illyriorū gentē, cōtinue Macedonibus bello infensam: Reliquū in Epiro quȩcūq; in circuitu patet manere iussit. Ipse hyeme Athenis peracturus, Furnium in libyam ire monuit, legiones quattuor: quȩ a Sextio tenebāt in Parthos deducturum, neutiq; satis fisus Lepidum eas Sextio ademptur ū fore. His hunc in modū cōstitutis, hyemē Athenis cū Octauia uxore egit: quemadmodū in Alexandria cū Cleopatra prius egerat. Quȩ enī ab exercitibus missa fuerāt solū detulere. Ipse simplicitate quadā priuati cultus, principantis loco usus est. Nā ueste quadrangula: calciamento attico utebat̄. Ante fores solitudo & quies: & egressus eius pari modo seruabāt̄: nullis prȩcedētibus signis duobus solū amicis comitatus: subsequētibus totidē seruis ad prȩceptorū cōtubernia: aut recitatiōes ferebat̄. Conuiuiū grȩcorū more instruebat. Cum grȩcis quoq; hyemē una trāsigebat. Festiuitates & solennia cū cantu uicissim celebrās: assistente Octauia cui plurimū obsequebat̄: utpote ad muliebres lasciuias procliuis & subitus. Finiente hyeme: quasi alius effectus esset, iterū īmutata ueste: aspectū quoq; uariabat: nam signorū raptim multitudo, ducū: armatorūq; fores eius obsidebat: uniuersa strepitu pauoreq; resonabāt. Legatiōes a principio silere iussȩ, tunc primū admittebāt̄: discernebant̄ & causȩ: naues attrahebāt̄: & omnis alius apparatus simul mouebat̄: & Antonius ad omnia prȩsens uentitabat. Cȩsari interim a Pōpeio fœdera prius inita dissolui uisa sunt: alijs ut existimant ex causis. Quas autē Cȩsar palā referebat huiusmodi fuere. Peloponnesū Pompeio Antonius tradiderat: poscēs ut quȩ sibi Peloponnesij deberēt, ipse traderet: uel se suscipiente prouinciā: redditionē ipse assumeret: aut actio eorū in integrum maneret.

Parthieni.
Epidamnus.

Furnius.
Sextius.

Octauia.

Hȩc uestis apud nos ꝓprie pitochiū dicit̄.

Mirabilis uir.

Attende dissensionis initiū inter Sextū: & Octauium.

At ille prouinciã super his minime suscepisse aiebat: ratus cũ debitorib9 una ascriptã esse. Turbat9 itaq; uel eoꝝ causa: ut Cęsar asserebat: uel ꝗ mẽte minus fideret: aut eorũ ҫelo qui exercitus maiores cõtinerẽt excãdesceret: aut a Menodoro irritatus: qui inducias potius ꝗ̃ firma foedera inijsse illum diceret: naues denuo alias: remigesq; in unũ cõparabat: & ad exercitũ oratiõe habita/ omnino se apparare ob hęc necesse esse prędicabat. Deprędatores igitur clam denuo maria omnia infestabant: parũq; aberat romanos a prima famis clade perurgeri/ Sic ut palã conclamarent/ nõ ob malorũ liberationẽ: sed ob quarti tyranni susceptionẽ/ foedera inter eos inita esse. Cęsar non nullas a piratis naues assecutus nautas supplicio affecit: Qui cũ se a Pompeio missos dicerẽt/ rem populo ut acta erat notã fecit: & ad Põpeiũ ipsum misit. Ille ꝓ his uerba reddidit. deinde Peloponnesi gratia ecõtra postulauit. Quicũq; igit᷑ ex illustribus cũ illo aderãt: libertis assidue parentẽ intuẽtes: quosdã ex his interemere/ siue a seipsis meditati: siue Cęsaris gratia ut ĩ Menodorũ irritarent: ꝗ̃si dominũ ĩ seruũ adhortantes. Quidã etiã Menodori potentię aduersi libenter id agebãt. Et Pompeius ad cõtentionẽ cum Menodoro cõtinue agebat᷑. Hisdẽ diebus Philadelphus Cęsaris libertus ad Menodorũ frumẽti cõuectandi causa nauigauit: qui Menodoro fidissimus/ etiã de fuga eius ad Cęsarẽ agitare cœpit/ pollicitus Sardiniã: Corsicãq; cũ tribus legionibus illi tradere: amicorũ quoq; multitudinẽ aliã adijcere. Quod opus siue Philadelphi: siue Menodori causa processisset/ ob calũnias ad Põpeiũ antea delatas/ Cęsar cõfestim nõ admisit/ meditatus pacem re & opere ꝗ̃primũ soluere. Itaq; Antoniũ ex Athenis Brũdusiũ ad diffinitã diẽ euocauit: cũ eodẽ de bello cõsilia initurus. Naues longas ex Rauenis: & exercitũ ex Celtis: apparatũq; aliũ Brundusiũ: & Dicearchiã summa celeritate accedere mãdauit/ omni ex parte si Antonio placeret Siciliã: Pompeiũq; inuasurus. Et ille quidẽ ad diffinitã diem cũ modicis applicuit. Non inuento autẽ Cęsare inde discessit: uel ꝗ belli sententiam

Pompeius belli causa.

Libertoꝝ causa Pompeius ad prędas inducebatur.

Philadelphus.

Rauenę.
Brundusium.

contra fœdera assumpti minime probaret: uel ꝙ apparatū Cę-
Suspitio.
saris ut ingentē cōtemplatus formidaret. nō enī suspitio ineun-
di principatus ex animo eius penitus excesserat: uel signis ter-
refactus id egisset. Nā ex custodibus ad tabernaculū eius excu-
Ostentum.
bantibus/ unus a feris laceratus inuentus est/ facie adempta: q̄si
ad indiciū auferendū: cū neq; uocē emittere: nec a quoq̄ cū eo
quiescentiū audiri potuisset. Et lupū circa aurorā e tabernaculo
eius fugientē Brundusini se uidisse dicerent. Ad Cęsarē tamen
scripsit/ ne quę inter eos composita fuerant dissolueret. Meno-
Pompeio fauebat Antonius.
doro quoq; ne abiret/ ut seruo eius fugitiuo cōminatus est. Fue-
rat enim Pompeij magni seruus: cuius substantiā Antonius/ ut
hostis ex lege uenundatā ad hastā emerat. Cęsar tamē nō nul-
Lege in Philippica.
los in Sardiniā & Corsicā misit: sumpturos quę Menodorus il-
lis tradidisset. Iam enim Italię maritima omnia custodijs multis
occuparat: ne Pompeius iterū illa inuaderet. Ad hęc triremes
alias Romę: alias Rauenis cōmorari iussit: & exercitū plurimū
ex Illyrio acersiuit. Menodorū ad se profectū/ liberū confestim
ex liberto declarauit: & his quas adduxisset nauibus pręesse uo-
Caluisius.
luit: sub Caluisio pretore classem deducentē. Hęc cōstituēs Cę-
sar: & apparatū ampliorē in unū colligens/ bellum differebat:
questus Antoniū neutiq; absentē opperiri uoluisse. Apparatū
Cornificius.
autē omnē cū in unū cōtulisset/ Cornificiū ex Rauenis celerri-
me Tarātū adducere imperat. Eo classem deducēte ingens tem-
pestas subito exorit̄: & ex omni classe nauis: quę Cęsari parata
aderat/ mari obruit̄: Quę res futurā calamitatē significare uide-
bat̄. Inualescente dietim suspitione: quasi pręter fœdus id bel-
lum iniret̄/ Cęsar quo suspitionē in populo dilueret/ ad urbem
misit. Ipse etiā exercitū edocuit/ Pompeium ꝙ mare latrocinijs
Piratę.
inuaderet: fœdera inter eos iacta dissoluisse: Idq; piratas sibi re-
Ficta locutio.
tulisse. Menodorū pręterea interiorē eius mentē prodidisse re-
ferebat: Idq; intelligere Antoniū. ob eamq; causam peloponne-
sum/ ut ad inuadendā Siciliā pernecessariā sibi retinuisse ꝓuin-
ciā. Ipse ex Taranto. Caluisius autē ex Sabinis: & Menodorus

ex Tyrrhenia cõfestim deduxere. peditatũ quoq; omnẽ Rhegium accelerare iubet. Vniuersa deniq; sũma diligẽtia: sollicitudineq; parabat. Inter hęc Pompeius Menodoꝝ ad Cęsarẽ transfugisse eo iam adnauigãte audiens; ut utrinq; ad classem paratior adesset, in Messana Cęsarẽ opperiri statuit. Caluisio insuper & Menodoro inimicissimũ sed pręcipue Menodoro ex libertis eius Menecratem uniuersę classis pręsidẽ instituit. Menecrates circa uesperã inclinãte iam sole ĩ cõspectu hostiũ ex alto apparuit. Illi in sinũ supra Cumas fuga deferũt̃: ibiq; ꝑ noctẽ quieti perstiterũt. Menecrates Enariã uersus iter arripit. At illi oriẽte luce, sinũ circa littus, summissiori classe enauigare pergunt, ne hostes eum ad locũ se cõferrent: ac repente Menecrates iterũ in cõspectu illis affuit. magnaq; ui ac celeritate ad illos propius accessit. Nihil igit̃ operepreciũ in hostes longe a pelago diuisos se conari posse existimãs, ad prerupta eos cõpulit. Illi igit̃ trudebant̃ simul & ex nauiũ rostris ĩ eos decertabãt. Erat hostibus redeundi: inuadendiq; ad libitũ facultas: & aliarũ nauiũ cõmutatio per uices. Ipsi uero ex petris duntaxat: & pręruptis insurgebant. Cumq; naues cõuertere nõ possent: quasi e terra ad eos qui in mari erant depugnabant: neq; declinare hostes: neq; insequi potentes. Inter hęc Menodorus ac Menecrates se mutuo intuentes, omni alio postposito labore, cũ ira: & acclamatione ꝗpromptissime inter se naues cõcitãt, in eo uictoriã: & belli caput cõsistere arbitrati, qui alterũ prẹlio primus superasset. Naues igit̃ magno ĩpetu ab utrisq; concitę, se inuicẽ cõcussere ambę: & hęc quidẽ nauis: quę Menodorũ uehebat, rostrũ perculit atq; confregit. Altera uero Menecratis gubernaculum prorsus euertit. Deinde manicis inter se cõplexi ferreis, neutiq; nauali opera indigebãt: utraq; ad bellũ firma persistente. Viri igit̃ ueluti e terra nihil laboris: aut uirtutis omisere. tela crebra: sagittas: lapidesq; emittentes. Cataractas ad hęc proiecere, e nauibus ꝑ uim inscensuri. Menodori itaq; naue eminente altius, cataractę ad imũ pronę, faciliorẽ audacibus ad inscendendũ prębebãt

Rhegium.

Menecrates.

Cumę.

Sequitur pręcipua historia rerum maritimarum.

Bellum nauale inter Sextũ: & Octauiũ.

Pugna inter Menodorum: & Menecratẽ.

Cataractas. pontes intelligit.

aditū:& quę proijciebant̄: utpote ex alto: uehemētiore ferebāt̄ impetu. Occumbētibus plurimis: cū reliqui uulneribus affecti minus acriter pugnarēt/ Menodoro brachiū sagitta traiectum est: telūq; subinde euulsū. At uero Menecrates cū iaculo ad biberoꝝ formā: multis hamis ferreis inserto/ femur saucius/ subito telū educere non posset: & ob id bello inutilis existeret/ reliquos ad pugnā hortatutus constitit. Postremo intercepta naue: seipsū mari iniecit. Nauis a Menodoro uinculis iniecta ad terrā delata est: cū & ille nihil agere ulterius aut conari posset. Sic ī leuo classis cornu/ hunc in modū pugnatū est. Ex dextro autē Caluisius ad sinistrū sponte adnauigans/ nō nullas Menecratis naues fregit: fugientesq; in Peloponnesū insecutus est. Demochares Menecratis cōlibertus: ac sub eo tūc quidē preturā gerēs reliquas Caluisij naues aggressus: partē in fugā uertit; partē ad petras cōpulit: uirisq; ab his expulsis naues incēdit: donec Caluisius ab insecutiōe se cōuertēs/ fugientes retinuit: igneq; a ceteris inhibuit: ac nocte insurgente/ omnes eo loco quo pridie: morati sunt. Sic nauale bellū inter utrosq; finitū est: in quo Pōpeij classis longe superare uisa. Demochares autē Menecratis necem nō secus ac belli cladē egre perferēs. duo quippe hi maritimis ī rebus Pōpeio perutiles ī primis habebāt/ Menecrates & Menodorus: omissis omnibus ex acie in Siciliā trāsiuit. ueluti Menecratis corpore cū unica dūtaxat naui: nō autē uniuersa Pompeij classe ī discrimine periculoq; destituta. Caluisius quoad Demochares adnauigaret opperiēs/ eodē loco: quo insederat moratus est/ haudquaq̄ prelio decertare ausus/ nauibus: quę potiores fuerāt in bello amissis: reliquis uero ad ineundā pugnam prorsus inutilibus. Sed dū in Siciliā cursū mouere intelligit: paratis nauibus & ipse littus enauigare cœpit/ ut sinū derelinqueret. Interea Cęsar multis nauibus: ingentiq; exercitu ex Tarāto Rhegiū applicuit ut Pompeiū circa Messanā quadraginta fere naues continentē inopine inuaderet. Id enim amici eius uel in primis suadebāt: ut ex tempore tanto stipatus apparatu/ modica adhuc classe circunsepto/ prius q̄ reliquę aduenirent/ subitus

Superat̄ Menecrates.

Demochares.

Memoratę pugnę finis.

Aduentus Cęsaris.

occurreret. Quibus ille Caluisiũ opperiri statuẽs neutiq̃ assensus est: prefatus Nõ utile cõsiliũ id esse: quod periculis obijceret. Eoq̃ modo auxilia suorũ intentus expectabat. Demochare in Messanã delato: Pompeius Apollophanẽ: & hunc quidẽ libertũ eius Menodori & Menecratis loco: una cum Demochare classi preesse uoluit. Cesar eoꝝ que circa Cumas gesta erãt: certior effectus: Pontũ adnauigare pergit: ut Caluisio obuiã prodiret: qui ꝑ portũ utplurimũ ad illũ aduentabat: & iam ad Stylida delatus: Siciliã uersus moturus uidebat. Põpeius ex Messana decurrens postrema classis aggressus est. antecedẽtes quoq̃ naues insecutus: mox omnibus inuectus: in pugnã ꝓuocabat. Illi q̃q̃ ab eo uexarent: minime tamen se ad pugnã cõuertere: non permittente Cesare: siue q̃ in arcto bellũ detractaret: siue ut a principio instituerat uenturos opperiri: nec sine Caluisio bellũ inire cuperet. Tandẽ ex eius sentẽtia omnes ad littus cõcessere: ibiq̃ ĩ anchoris firmauere rates: ac simul a prora irruẽtes repellebãt. Demochare duas ad quancũq̃ eaꝝ: naues opponente: tumultu cõcite alie ad petras deferunt. Ibiq̃ per inertiam ut apud Cumas prius euenit: undis assurgẽtibus impleri collidiq̃ cœperũt: hostibꝰ nũc ab insultu: nõ nunq̃ ab regressu eas eludẽtibus repellẽtibusq̃. Nec longe periculũ aberat: cũ Cesar naui egressus ad petras ex alto se ꝓripuit: & a pelago enatãtes ad sese recepit: Ad mõtes quoq̃ superius ire monuit. Cornificius uero: & quicũq̃ alij pretores aderãt se mutuo adhortãtes: nullo mãdante naues anchoris exoluũt: & in hostes celeri cursu ferunt: utilius arbitrati aliquid potius agentes perpeti: q̃ per inertiã nullo prelio ab illis opprimi. Singulari itaq̃ audacia fretus Cornificius: pretoris nauẽ primo impetu inuadit: intercipitq̃: Qua ex causa Demochares in aliã subito desiluit. Labore igitur & cede hunc ĩ modũ succrescentibus: Caluisius & Menodorus a longe nauigantes cõspecti sũt. nõ tamẽ a Cesaris militibus e terra aut mari uideri poterãt. Ceterũ Põpeij naues liberiore pelago euecte: eos aspexere: Quibus uisis retrocedere cœperũt. Iam enim

Consilium.

Appollophanes.

Stylida.

Periculum classis Cesaris.

Cornificius.

Attende audaciam.

Fortunati milites.

Tertiadecima legio.

Felicitas Cęsaris.

Naues a Demochare prius incensę.

Lege tempestatē ualidā: ac miserandā.

Menodori consiliū.

nox īminebat: nec defessos recentibus opponere audebāt. Horū aduentus reliquis ex priori inutilitate cōmoditatē attulit. Increbescēte quippe nocte nauibus egressi ad montes cōfugerūt: ignibusq; passim incensis/ ceteris nauigantium aduentus signa prodiderūt. Eodē igit/ sine cibo & obsequio ullo omniū indigi ꝑ noctē traxere morā: quos Cęsar simili modo affectus: & hinc inde discurrēs solabat: & ut ad lucē usq; ꝑferrēt suadebat. Laborante itaq; inter milites Cęsare atq; sustinēte: cū Caluisius nundū adesse cerneret: neq; ex nauibus quicq̄ utile sperari posset: illo ad tēpestatē enitēte atq; occupato: fortunę benignitate quadā tertiadecima legio ad mōtes propius accessit: extēploq; milites intellecta clade ꝑ aspera queq; ex ignibus iter arbitrati/ coepere cursū. Eo loci imꝑatorē ceterosq; cū illo fugiētes cōspicati: labore fameq; cōfectos alij alios suscipientes cōseruarūt. Ad hęc primores ordinū Cęsarē ad eorū tabernacula ducētes: cū nemo ex seruis ut in nocte: tumultuq; turbatis: atq; diuisis superesset: cōsolati sūt. Dū igit/ uaria ad loca qui se saluū esse diceret emittit/ Caluisius cū nauibus adesse nūciat. Sic duplici & insperato fortunę euētu recreatus paulū cōquieuit. Orta q̄primū luce ad maria uisū dirigit: ac naues igne succēsas flagrātesq; intuet: nō nullas semiadustas: & adhuc ignē sustinētes: quasdā derelictas. Velis ad hęc: gubernaculis: uasisq; passim repletū mare. Ex his uero quę integre māsissent: nō nullas maiore ex parte laborantes. Caluisiū itaq; ī aciē cōstituēs/ rates: quę celeriores aderāt/ in trāsuersū obiecit hostibus: quiescētibus illis/ siue ob Caluisij aduentū: siue q̄ insurgētes aggredi pararēt. Sic utrisq; classem cōtinētibus/ circa meridiē notus creber paulatim surgēs inter angusta ac mari peruia undas ingētes extulit. Pōpeius intra Messanę portus classem cōtinebat. Cęsaris naues inter prerupta litorū: & importuosa queq; ꝑ uim cōpulsę mutuo ad petras trudebāt: ponderibus minus integre illas cōtinētibus. Menodorus tēpestate q̄primū orta: utilius fore arbitratus ad interiora pelagi sese cōtulit: ibiq; ī anchoris classem sistit/ leuiores ob ꝓfūditatē sustinens undaꝝ motus: remigiū ꝑterea erexit/ ne ab impetu

ferret: quē aliqui uicissim imitati sunt. Reliqua autē multitudo dū uentoꝝ motū ut ī uere cito inclinatuꝝ putat: naues anchoris utraqꝫ ex parte/ a pelago pariter: terraqꝫ firmauit: ratesqꝫ inter se fluctuātes/ contis ad īuicē ꝓpellere cœpit. Vehemētiore deinde insurgēte uento/omnia ī unū cōfusa sūt: nauesqꝫ ab anchoris excussę/passim cōterunt: & ad terrā delatę ad littus collidūt. Clamor itaqꝫ cōfusus orit ab his qui trepidabāt: simulqꝫ querebant: & se īuicē inter tumultū inuocabāt. Nō enī uoces discerni poterāt furēte uēto: nec gubernator a remige quicq̄ differebat aut peritia artis aut īperio: sed cōfusio inter omnes par erat: siue intra naues siue cū quis ab illis excidisset/undis: ęstu: lignisqꝫ ꝓpellētib⁹. mare autē uelis: remis: uiris: cadaueribusqꝫ īundabat Si uero quis effugiēs ad litt⁹ enataret: uel ad terrā illidebat: uel ad petras impellēte unda trudebat. At cū mare scinderet: quod circa littus plerūqꝫ euenit: insuetos nouitas rei cōturbabat: & rates tū uel maxime circūlatę ī unū ferebāt: cōterebātqꝫ. Ventus quoqꝫ ut ī nocte difficilior erat ad ferēdū. cū nō in luce ulterius sed ī tenebris obruerēt undis. Fletus igit ꝑ uniuersā noctē resonabāt. Necessariorū porro inuocationes ꝑ littus discurrentiū: & qui ī mari erāt nominatim appellātiū opplerāt aures. Vlulatus ad hęc & gemitus: cū quos inuocarēt: ueluti defūctos: nullis exhibitis uocib⁹ lugerēt. Ecōtra eoꝝ quos ꝑ pelagus unda īuoluerat: & ī littore existētes ad opē cōclamabāt/audiebat fletus. Admirabilis quędā maloꝝ facies utrisqꝫ inerat. Nō enī mare dūtaxat his qui in ipsū desilierāt: aut naues inscēderāt/ terrorē afferebat: ueꝝ fluctibus lōge periculosior īminebat tellus/ne incūbens illis unda inter saxa: petrasqꝫ collideret. Nouis itaqꝫ modis inter ęstus uexabant: telluri ꝓximi: nec illā ingredi: nec ab illa in pelagus demū regredi: aut in medio cōsistere potētes. Nēpe angustię locoꝝ: & natura inaccessi littoris: & incumbens unda: uentusqꝫ ab astātibus aspirās mōtibus: & in ꝓcellas uarie cōfractus: ꝓfundi quoqꝫ maris separatio in utrāqꝫ partē prouoluta & exęstuans/ neqꝫ manendi illis: neqꝫ fugiēdi prębebat aditū. Tenebrę ad hęc intensę: nocte potissimū obscura turbarāt omnia:

Clamorem attende.

Periclitantiū mira descriptio.

Maris & terrę pericula coniuncta.

ut se minime intuentes morerēt͛ quidā cōturbati & clamantes: alij taciti casū sustinētes. Erāt qui se inuicē cōficerēt: q̄si omni salute desperata. Instante huiusmodi clade/ omni animaduersione longe maiore atq; grauiore: ita ut fortuitorū quoq; spem ex animis adimeret/ subito illucescere: & uentus paulatim dissolui

Tranquillitas maris.

uisus & hebescere: & cū sole penitus extingui: & subinde uēto undiq; cessante: uix ī longū tamē fluitātia quieuere ęquora: ut tam ingētis tēpestatis motus incolę eaꝝ partiū haud unq̄ se meminisse dicerēt. Hęc igit͛ cōsuetudine & opiniōe amplior/ maiorē. Cęsaris nauiū: uirorūq; cōtriuit partē: cū etiā bello quod superiore die gestū fuit plures amisisset. His ergo duob⁹ fortuitis

Hipponium.

inuicē cōflictatus casibus/ ad Hipponiū eadē nocte ꝑ mōtes sūma celeritate perrexit/ tantę rei cladē haud intueri sustinēs: cui nihil pręsidij ferre poterat. Ad amicos etiā: ac prętores misit: ut omnes parati assisterēt/ ne qua aliunde: ut ī aduersis: subita calamitas insurgeret. Misit & pedites ad uniuersa Italię littora/ ne

Sollicitudo Cęsaris.

ob recentē casū aliquid e terra moliretur Pōpeius. At ille nihil tale meditatus/ nō ad pręsentis classis reliquias: abeuntisue/ instante adhuc tempestate quicq̄ molitus est: Sed scaphas ex his quę poterant adhuc annectentes: & uento ad Hipponiū ultro nauigantes aggredi neglexit/ siue ꝙ cladē illā abunde sibi sufficere putaret: siue ad cōsequendā uictoriā esset inexpertus: siue

Pompeij Sexti mollicies.

ut a nobis aliunde scriptū est/ ad aggrediendū mollis foret: & ignauus: ac solū insurgentes repellere contentus. Cęsari ne dimidium quidē classis ea ex tempestate superfuisse creditum est & id quoq; difficultate summa: ac labore. Derelictis igitur nonnullis ad eius curā/ turbatus animo/ Cāpaniā uersus iter arripit. Non enim alias naues continebat/ multarū indigus: neq; ad fabricandū tempus aderat/ incumbente fame: populo quoq; pro ineunda pace plurimū instante: bellūq; ueluti aduersus fœdera susceptū improbante. Pecuniarū quoq; distinebatur inopia romanis nihil conferentibus: neq; tributa quę meditatus erat sustinentibus: promptis tamen ad ea quę utilia erant exequenda.

Mecenas.

Mecenatē ad Antoniū destinat: ut de quibus nuperrime inter

ſe queſti erãt/ ratione redderet: eumq̃ ĩ ſocietatẽ ſimul aduocaret. Cui ſi minus paruiſſet ille/ armatos onerarijs nauibus in Siciliã premittere ſtatuerat: & omiſſo pelago/ per terrã inceptare bellũ. Dum his curis angeret Ceſar/ Antoniũ cũ eo ad belli ſocietatẽ cõueniſſe intelligit: uictoriã quoq̃ e Celtis qui aquitani dicũt ab Agrippa pilluſtrẽ in bello habitã. protinus itaq̃ amici eius: ac ciuitatũ nõ nullę: naues illi pollicitę ſũt: ſimulq̃ preſtiterũt. Depoſita igit ſollicitudine omni/ apparatũ priore longe ſplendidiorẽ raptim cõgregauit. Incipiente uere/ Antonius ex Athenis tercentaꝝ nauiũ claſſe comitatus Tarantũ puenit Ceſari auxiliũ allaturus/ ut ꝓmiſerat. At ille cõuerſa mente/ nauibus iam fabricatis ſuos intulit. Vocatus denuo q̃ſi ſufficiẽtibus his quę Antonio aderãt: & uiciſſim apparatis/ alias occupatiões ꝓtulit: ut iam clarũ eſſet/ illũ cũ Antonio ĩ cõtentionẽ uenturũ: aut ſocietatẽ eius/ ob neceſſarioꝝ copiã/ haud multifactuꝝ eſſe. Antonius q̃q̃ animo turbatus: tamẽ perſtitit: ac iterũ ĩ ſocietatẽ eundẽ uocare pſeuerauit. Nã prębitiõe nautica defeſſus cũ exercitu Italo in Parthos indigeret/ naues cũ Cęſare ꝑmutare cõſtituerat: cum ex fœdere ſancitũ eſſet utrũq̃ ex Italia copias poſſe deligere. Sed cũ difficile ipſis uideret: tum uel maxime Cęſari cui Italia ex ſorte obuenerat: Octauia quę pro illis poſceret ad Ceſarem peruenit. Cęſar ſuos periculis obieciſſe circa pontum aiebat. Illa Mecenatem hoc excluſiſſe reſpondebat. Ille Calliã libertum ab Antonio ad Lepidum miſſum eſſe: ut Lepidũ in eũ cõcitaret. Illa ſcire ſe Calliã nuptiarũ cauſa ad Lepidũ iuiſſe. uelle quippe Antoniũ ante q̃ Parthicũ iniret bellũ: filiam eius Lepidi filio in uxorem dare: queẽadmodũ profiteret. Sic enim Octauia. Antonius uero Calliã ut Cęſarẽ torqueret ad Lepidũ premiſerat. Hęc igitur minime admiſit: ut autem una in colloquiũ ueniret/ illi annuit: & inter Metapontũ & Tarantũ cõuenere ambo: quo loco fluuius eiuſdẽ nominis medius interfluit. Cõgrediẽtibus ad fluuiũ illis fortuna quadã Antonius ex ripa ad occurrentes naues properans/ ſcaphã ſolus inſiluit: & ad Ceſarẽ quaſi amico ſe concredens pertranſibat. Quem cũ intueret

Aquitani Celtę.

Attende.

Cõmunis Italia quo ad delectus faciẽdos.

Callia.

Metapontus.

Attende caſum.

Cęsar imitatus est. Sic fluuij in medio ambo conuenere: alterius in ripa uterq; descendere uelle contendentes. Vicit tandem Cęsar: & ueluti ad Octauiā Tarantū profecturus in Antonij ripa penes eū simul cōstitit. Taranti quoq; ad eius diuersoriū nullo munitus custode pertrāsiuit: Et noctu iuxta illum armatis nullis circūseptus cōquieuit. Similia & ab Antonio postridie gesta sunt. Sic illis cōtinua ad suspitiones ob principatus ambitū: & ad fidē subinde in necessitates mutatio inerat. Classem igit' in Pompeiū pręparandā Cęsar in nouū tēpus distulit: Antonio in Parthos expeditionē ulterius differre nequeunte. Tradidereq; ad inuicē Cęsari quidē Antonius naues uiginti supra centū: quas propere Tarantū missas illi dedit. Cęsar Antonio duo mille Italos armatos: quos missurū se spopōderat exhibuit. Octauia insuper fratrē donis prosecuta est: & decē onerarias naues ex fortioribus: amplioribusq; phaselis triremicis immixtis ab Antonio petitas, illi tradidit. Cęsar Octauię mille ad custodiā probatos uiros: quos Antonius eligeret, elargitus est. Finiente uero principatus tempore: quod ex decreto tribus concessū fuerat, eundē denuo ī quinquēniū sibi desumpsere, nihil ulterius populo indigentes: Eoq; modo ab inuicē digressi sunt. Antonius ī Syriā ꝓfectus est: Octauia penes fratrē, cū filia: quā ab ea sustulisset, derelictis. Interea Menodorus, siue ex innata proditione duceret': siue ꝙ Antonij minas extimesceret: qui eū tanq̄ fugitiuū bello adeptum abducere uelle dictitabat: siue ꝙ se minus ac sperauerat ī honore haberi cerneret: siue ꝙ ab alijs Pompeij collibertis, assiduis impeteret' conuicijs: qui eum infidelitatis erga herum arguebant: & ad reditum post Menecratis necem hortabant'. Fide data: acceptaq;, ad Pompeium septem sublatis nauibus fugā arripit: Caluisio classis prefecto nequaq̄ aduertente. Qua ex causa Cęsar Caluisium a pręfectura classis āmouit: Agrippāq; eius loco pręesse uoluit. Cum parata adessent omnia, Cęsar classis exercitū hoc modo perpurgauit. Altaria primum maris in littore sita alluuntur undis: multitudo

Attende suspitionē.

Permutatiōes nauiū: & militum.

Dona inter Cęsarem & Octauiam.

Proditio Menodori.

Lege purgationem exercitus.

omnis circūquaq; magno silentio per naues assidet. Sacerdotes in mari cōsidentes sacra faciūt: terq; per exercitū scaphis circū/uecti/purgamina sacra deferūt: ducibus una adnauigātibus: & purgamina extollentibus: ut ab exercitu infelicia queq; depel/lant. Diuidentes deinde ea/ partē in mare proijciūt: partē alta/ribus impositā flāmis adolent: ac protinus multitudo omnis ea benedicit. Sic romani classem solent perpurgare. Cęsar igit̃ ea die ex Dicearchia discedere statuerat: eodēq; tēpore Lepidū ex Libya: Tau℞ ex Taranto/ Siciliā uersus mouere iusserat: ut illū tandem ex aurora simul & occidente: meridieue sequerent̃. Sic Cęsaris motus ea die omnibus pręfinitus fuerat/ decima solsti/ciali scilicet: quā nō nulli romanorū nouā lunā mensis appel/lant: in quo primo Cęsari exhibet̃ honos: cui Iulio ꝓ quintili nomen est inditū. Hanc igit̃ diem Cęsar elegerat/ religiōe for/tasse motus/ ob parentē eius: assiduis uictorijs bello illustrem. Pompeius in Lilybęo Pliniū Lepido opposuit/ legionē arma/torū: aliamq; multitudinē leuiter armatā cōtinentē. Ad hęc ab oriente in occidentē usq;/ Sicilię maritima omnia: & in primis Liparā: & Cossyram insulas custodijs: pręsidijsq; munierat/ ne Cossyra Lepido: Lipara autē Cęsari stationes quasdā ad inua/dendā Siciliā offerrent. Pręcipuū uero totius classis in Messana collocauit/ ꝓmptū quocūq; ī loco necessitas exigeret. Sic utriq; apparatus suos tenuere. Noua luna sole iam radijs contingente terrā/ Lepidus ex libya mille onerarijs nauib⁹: octuaginta lon/gis comitatus cursū mouet. legiones duodecē: equites Numi/das qnq; mille: aliūq; apparatū q̄ingentē secū agens. Taurus ex Taranto ex Antonij nauib⁹ numero centū ac triginta/ duas su/pra cētū dūtaxat aduehebat. reliqua℞ enī remiges ex tēpestate amiserat. Cęsar ex Dicearchia discedens/ sacris: libaminibusq; pactis/ a pretoria naue ī pelagus placidis uētis & īmobili neptu no: mariq; nulla fluctuāte unda ut aduersus parētis hostes pro/perāti propitij adesse uellent/ uota obtulit. Inde nō nullis maris profunditatē ante se perscrutantibus/ ęquora permeare cœpit.

Hinc Virgilius.

Nota decimā solsti/cialem.

Plinius.

Lipara: & Cossyra insulę.

Motus classis uniuersę.

Appius.

Appius multitudine nauiũ stipatus: post eum classis custos sequebat᷑. Tertia a discessu die notus incumbens: q̃plures Lepidi naues onerarias euertit. Impetu tamẽ ab eodem in Siciliã facto: Pliniũ in Lilybeo obsedit: plerasq; ex urbibus sibi asciuit: quasdam ui cepit. Taurus incipiẽte uento Tarantũ denuo reuersus est. Appio circa Atheniensiũ rupes deducente classem, quędã e nauibus ad petras delatę collidunt᷑: nõ nullę inter abrupta ab impetu pellunt᷑: alię nõ sine uitio ꝓiectę sũt. Cęsar oriente tempestate ĩ Eleatẽ sinũ inhospitũq; ꝓfugit, sexremi dũtaxat unica amissa: quę circa rupes cõfracta est.

Ventus Libycus.

Libyco deinde suscipiente notũ, sinus in uesperam patescens cõmoueri cœpit: ita ut ex eo egredi nõ amplius liceret, aduersante loco uento: neq; remi rates cõtinere: aut anchorę ulterius cohibere possent: sed ad ĩuicẽ inter petras collisę truderẽt᷑. Atra incũbebat nox: eoq; periculũ difficilius adhuc illis uidebat᷑.

Mari infelix Cęsar.

Increbescente clade, Cęsar cadauera humari: saucios curari iubet. Ipse e mari enatãtes ulterius assũpsit: alijsq; adornauit armis. exercitũ quoq; omnem qui superat paulatim recreauit. Sex e nauiũ numero quę grauiores fuerãt tempestate cõtritę sunt. Leuiorũ sex supra uiginti amissę. Liburnicę maiore adhuc numero disiectę referunt᷑. Et cum ad reparandã classem triginta dierum spacio uideret᷑ indigere: optimũ factu uisum est, bellum ĩ futurã ęstatẽ denuo differre.

Cęsaris diligentia.

Cęterũ instante populo ob urgentem famem, naues magna celeritate littori appulsas reparare pergit. porro earũ onera: quę corruptę fuerant, tauri nauibus inanibus deuehenda transtulit.

Mecenas.

Vt igit᷑ maiore in calamitate Mecenatem Romã ire monuit: ut eos qui ob magni Põpeij beniuolentiã elati fuerãt, diligẽtia cõprimeret. Non enim pręclari uiri memoria ab eorũ animis penitus excesserat. Ipse qui tellurẽ sortiti fuerãt, per Italiã discurrẽs hortabat᷑: & ex timore eorũ quę gesta fuerant perterritos ad spem erigebat. Eadẽ celeritate Tarantũ proficiscẽs, classem quę sub Tauro erat cõtẽplatus ad Hipponiũ redijt: peditatumq; ibi existẽtẽ cõsolatus: nauiũ quoq; fabricationẽ accelerare monuit.

Credo tertia.

Et iam proxima aderat, in Siciliã secunda profectura classis: cũ

Pōpeius huiuſmodi opportunitate neglecta/ tot naufragijs in/
ſurgere haud ęquū duxit: ſed mari duntaxat: ac Neptuno con/
tentus peregiſſe ſacra: ſe filiū eius uocitari paſſus eſt: ratus non
ſine dei auxilio/ ęſtatis tēpore/ bis hoſtes naufragio obrutos. Fe/
rūt ob hęc gloriabundū/ ſolitā ab imperatorib⁹ deferri chlamy/
dem: neptuni in morē/ ex purpureo in ceruleū mutaſſe colorē.
Sperās igit̃ Cęſarē claſſem iam tandem ſoluturū eſſe/ cū denuo
naues pręparare: eadēq; ęſtate uenturū audiuiſſet/ animo colla/
pſus eſt: ut qui cū inuicto homine & indeſinēti apparatu/ bel/
lum ſe gerere animaduerteret. Ergo propere Menodorū: ſeptē
quas adduxerat ſtipatū nauibus qui claſſis ſubductionē Cęſaris
inuiſeret: & ſi quid poſſet uiciſſim molireť ire iubet. At is iam
pridē animo turbatus/ cū claſſis pręfecturā nundū ſibi redditā
doleret: ac ſatis cōſcius cū his ſolū quas abduxerat/ ob ſuſpitio/
nem ab illo demitti nauibus/ fugā denuo inire ſtatuit. Veꝝ per
prius intra ſe meditatus/ quēadmodū ad omnia ſibi fidos red/
deret: qui illū ſequebanť/ aurū omne: quod ſecū habuit inter
eos partitus eſt: & triū dierū remigio delatus/ ꝑ mille: & quin/
genta ſtadia cōtinue ꝓgreſſus eſt: primiſq; qui Cęſaris claſſem
obſeruabāt/ fulguris ī morē ſubitus inſiliens: protinuſq; regre/
diēs: poſt duas aut tres ex cuſtodiarijs nauibus e medio ereptas:
ex onerarijs inſuper: quę frumētū cōuehebāt/ illi inſurgentes:
aut enauigantes/ quaſdā ꝑ uim ſubmerſit: alias uinculis iniecit:
aut igne cremauit/ Ita ut omnia tumultu ob Menodorū repleta
eſſent: Cęſare abſente: & Agrippa ad cōuectandā materiē pro/
fecto. Ludibundus igiť ad arenā littori finitimā: atq; paluſtrē:
nauē ꝑ contemptū ultro impulit: ſeq; a fimo detineri ſimulans
īmotus perſtitit: donec hoſtes e montibus caſum cōſpicati: ad
eū ueluti ad predā paratā decurrere. quibus appropinquanti/
bus iteꝝ conuerſa naui cū riſu abijt. Cęſaris exercitū moeror ſi/
mul & admiratio ſecuta eſt. Cū abunde id egiſſet: & utrū ho/
ſtis an amicus foret ꝑdidiſſet: tandē capto Rebillo cōſulari ui/
to eundē libertati reddidit/ quid acturus eſſet corde meditatus.

Vanus Pompeius:

De tertia proditione agitat Menodorus.

Agrippa.

Rebillus.

Mindius Marcellus.

Erat illi cũ Mindio Marcello quodã ex Cęsaris necessarijs ante fugã priorẽ amicitia. His igit̃ qui circa se fuerãt, Mindiũ transfugere uelle affirmat: deinde hostibus propior factus Mindiũ ad se cõferendi gratia ad insulã quampiam uenire rogat. Cũ accessisset nemine alio audiente se ad Pompeiũ ob iniurias a Caluisio illatas: cũ classi pręesset transfugisse ait. Cęteꝝ pręturã suscipiẽte Agrippa, ad Cęsarẽ a quo nihil mali pertulisset, redire uelle, si fides pręstaret̃. Hęc Mindius absente Agrippa ad Messalã detulit. Inquit enĩ redeuntẽ insigni aliquo facinore emendaturũ quę prius cõmisisset. donec autẽ fides pręberet̃ quẽpiã ex Cęsaris exercitu inuasurũ ad suspitionẽ euitandã: idq; executus est. Messala cũ ueluti in re turpi nõ nihil dubitaret, tandem assensũ pręstitit, siue ꝙ has belli necessitates esse crederet: siue ex Cęsaris mente quicq̃ pręsentisceret: siue intra se idipsũ cogitaret: Sicq; Menodorus ad eum fugit. Adueniẽte demũ Cęsare in cõspectu eius supplex procidit: & ut fugę causam minime reddenti, ueniã impartiri uellet deprecatus est. Cęsar salutẽ illi ob inducias cõcedere respõdit: & ꝓtinus clanculũ custodiri iussit. Triremiũ autẽ ductores ab illo trãsferens: quocũq; libuisset abire ꝑmisit. Parato exercitu Cęsar classem cõfestim mouit: & ad Hipponiũ enauigãs Messalã cũ duab⁹ peditũ legionibus quas ducebat in Siciliã supra Lepidi exercitũ transire imperat: & ad sinũ qui ad Tauromeniũ deducit castra ponere. Tres pręterea legiones ad Stylida misit ac superum mare: obseruaturas quę fieret̃. Taurũ ad Scylaceũ promõtoriũ: quod ultra Tauromeniũ adiacet, ex Taranto adnauigare iubet: quod ille ad pugnã: remigiũq; paratus protinus effecit: & cũ eo peditatus omnis pertrãsiuit: equitib⁹ tellurẽ: liburnicis uero maria scrutantibus. Sic se habentibus rebus, Cęsar ex hipponio decurrẽs, circa Scylaceũ sese obtulit: & susceptis ordinibus, ad Hipponiũ iteꝝ redijt. Põpeius ut a nobis ꝑscriptũ est, omnes ad ĩsulã ingressus custodiri iussit. naues uero in Messana cõgregauit ut quocunq; opus esset auxilia demitteret. Sic uterq; in hoc apparatu cõstitit.

Messala orator eximius.

Astuta responsio.

Tauromenium.
Stylida.
Promontorium Scylaceum.

Lepido interim ex Libya/ onerariȩ naues/ residuum exercitus quattuor scilicet legiões adducebant. Quibus ex Pompeij parte Papias ab alto occurrit: easq; ut amicos admittētes penitus euertit. Credidere quippe/ naues a Lepido prȩmissas ad eos aduentare: & illȩ quidē a Lepido tarde ferebant/ Sic ut iterū ad eas accedentes: ut priores alias hostiles arbitrati declinarēt: donec ex ipsis aliȩ cōbustȩ sunt: aliȩ captȩ: quȩdā dispersȩ: nō nullȩ in libyā retro nauigarūt. Ex exercitu duȩ legiones ī mari submersȩ: ex quibus nō nulli enatarūt: & hos quidē Tisinenus Pompeij prȩtor ad terrā prodeuntes interemit. alij ad Lepidū demū redierūt: quidā statim: alij posterius. Papias ad Pōpeiū reuersus est. Cȩsar ad Strongylā: unā ex quinq; Aeoli insulis/ uniuersa classe/ perscrutato prius pelago ex hipponio peruenit. Exercitū uero ingentē in aduersa Siciliȩ ripa contemplatus in Pelotide Mylis: & Tyndaride/ Pompeiū ibidē adesse credidit: eoq; loco Agrippā bellū gerere prȩcepit. Ipse ad hipponiū denuo redijt: & ad Tauri exercitū: cū tribus legionibus Messala comite procurrit: quasi Tauromeniū inuasurus absente Pompeio: qui insultū illi duab⁹ ex partibus prȩbere uidebat̃. Agrippa ex Strongyla ad Hierā enauigauit: & Pompeij custodijs minime eum sustinētibus Hierā intercepit: & sequenti die Mylas inuasurus uidebatur: Demochare Pompeij prȩtore quadraginta dūtaxat naues cōtinente. Pōpeius animaduerso Agrippȩ impetu/ naues quinq; supra quadraginta ultra primas a Messana Demochari prȩmittit: Apollophane eius liberto deducente. Ipse cū octoginta alijs sequebat̃ nauibus. Agrippa nocte incūbēte ex Hiera dimidiū classis abducit: ueluti cū Papia solo cōgressurus. Visis deinde Apollophanis nauibus: ac octoginta alijs aliunde prodeuntibus/ protinus Cȩsari indicat Pompeiū cum magna classe ī altū aduentare. Ipse grauiores per mediū educit: reliquas naues ab Hiera celeri festinatione aduocat. Erat apparatus utrinq; longe splendidus: & turres e nauibus a puppe: proraq; eminebāt. Q̃ primū igit̃ adhortationes ut ȩquū erat inter illos factȩ:

Papias.
Inscitia.

Tisinenus.

Strongyla insula.

Hiera.

Demochares.

Apollophanes.

Principiũ pugnę naualis inter Sextum & Octauium.

ſignaq̨ e nauibus elata ſunt/ ſe inuicem aggrediunť: hi quidẽ a fronte: alij in circuitu/ magno clamore & nauiũ impetu: uarioq̨ ſtupore omniũ. Erant Pompeio naues ꝑbreues agileſq̨ leuitate ad inuadendũ ad nauigãdũq̨. Cęſari uero maiores ac grauiores & ob id ad tarditatẽ pronę: maiore tamen robore ad inferendos impetus: & ad uulnerandũ haud euitari faciles: Ex uiris Pompeiani ad pelagus amplius exercitі illi firmiores ad bellãdũ. Hi nõ aggreſſionibus ſed circũuentionibus ſolis longe ſuperãtes: maioꝝ gubernacula & tranſtra perfringebãt: aut remos incidebãt: aut omnino naues retrahebãt: & denuo incurſiõib⁹ nõ minora inferebãt damna. Cęſaris naues ex incurſibus illas utpote breuiores perfringebãt: aut cõcutiebãt: aut omnino lacerabant: & cũ in unũ cõgrederẽť: ueluti humiliores ab alto facile inſili-

Corui. machinę ſunt ad detinẽdas rates.

entes/ coruos aut manus ferreas ad eas iaciebãt. At illi cũ opprimerẽť/ ĩ mare protinus deſilientes/ a Põpeij nauibus ad auxilia paratis: circũcurrẽtibuſq̨ leuabãť. Agrippa ad Papię nauẽ potiſſimũ delatus: & ad tigna quę extra prorã nauis eminebãt/ magno impetu inuectus nauẽ perfregit: & ad infima uſq̨ diſiecit: eoſq̨ qui in turribus conſtiterãt excuſſit. Nauis mare per rimas

Thalamię remiges ad remos ſedentes.

protinus admiſit. Ex remigibus igiť thalamię primũ omnes deſtituti ſũt: alij ꝑ foros elapſi pontũ enatarũt. Papias ab occurrẽte naui ſuſceptus/ in hoſtes iterũ ſe cõuertit. quẽ Põpeius e regione cõtẽplatus/ naues proprias aſcenſoribus uacuas: cũ hoſtilibus iamptidẽ cõgreſſas parum utiles exiſtimaret: claſſemq̨ ab hiera ad Agrippã aduẽtantẽ intuereť/ ſigno dato ſuas cũ ordine redire imperat. Quod illę inſurgẽtes & ſe ſubinde paulatim cõuertẽtes effecere. Veꝝ Agrippa incũbente acrius/ fugã ꝓtinus

Vinciť Põpeij claſſis.

arripiũt/ nõ ad littorũ oras deducẽtes: ſed quęcũq̨ fluuiorũ uada: quę in mari decurrẽtes egerãt/ ultro ſubeuntes. Quãobrem Agrippa ꝓhibentibus illũ gubernatoribus tam exiguo pelago maiores naues cõcredere/ in anchoris intra mare cõſtitit/ hoſtes ſi opus eſſet etiã per noctem aggreſſurus. Amicis deinde illum admonẽtibus ne inani audacia fruſtra duceretur: neue exercitũ

uigilia: laboreq; cōfectū ulterius cōtereret: neq; quieto: & tranquillo mari: ultra ac fas esset fidē adhiberet/ uespera iam instāte classem retrouertit: & Pōpeiani triginta nauibus amissis: quinq; solū ab hostibus adeptis/ ad portū deduxere classem: cū necessaria plura perdidissent: & ab alijs adempta uicissim sustulissent: quos Pōpeius laudibus prosecutus est: quod aduersus tam ingētes naues depugnātes/ terrestre potius quā maritimū ptulissent bellū. Eos porro ueluti uictores: donis adornatos exhortatus est ut intra pontū: utpote leuiores/ ob fluxū morā ducerent/ prefatus nō nihil se ad nauiū altitudinē uelle adijcere. Et hic finis naualis pugnę circa Mylas inter Agrippā: & Papiā fuit. Cęsarē autē Pōpeius: ut re ipsa effectū est: ad Tauri exercitum accessisse: & Taurometiū aggredi uelle intelligēs/ ppere Messanā post cœnam adnauigat: parte suorū intra Mylas derelicta/ ut Agrippa illū denuo adesse crederet. Agrippa refocillato exercitu quātū necessitas postulabat/ ad Tyndarida se dedentē est pfectus: ac statim ingressus repugnātibus strenue his qui custodię preerāt repellit. Adhęsere tamē ei alię ciuitates: custodiasq; admisere. Ipse circa uesperam reuersus est. Iam Cęsar ex Leucopetra ad Scylaceū adnauigarat. Sentiens deinde diligētius Pompeiū ex Messana ob Agrippā ad Mylas puenisse/ ex Leucopetra supra pontū ad Tauromeniū p noctē accedere statuerat: uerum classem adesse intelligens/ immutato pposito/ nō p noctē clam adnauigare. cęterum p lucē alacri exercitu trāsire potius deliberauit. Omnino quippe Pompeiū Agrippā opperiri existimabat. Perscrutato igitur per diem mari e mōtibus: cū hostibus uacuū esse deprehendisset/ classem mouit: exercitū quoad naues capere potuerāt secū agēs: Messala ad reliqui exercitus curā derelicto: donec naues ad eum redijssent. Ad Tauromeniū itaq; delatus/ copias ueluti ingressurus emisit. Nō suscipiētibus ipsū custodibus/ ultra Onobalā fluuiū: & Veneris templū classem impulit: & ad Archigetē cursum dirigit/ deum quasi uallū eo in loco positurus: & Tautomeniū abinde expugnaturus. Archigetes quidem ex

Finis memoratę pugnę inter partium pretores primo gestę.

Leucopetra.

Onobala fluuius.
Templū Veneris.
Archigetes.

Malum augurium ab euentu.

Apollinis habet̃ simulacris: quod primũ illi sacrũ statuere ĩ Siciliã sedes trãsferentes. Eo in loco naui egrediens Cęsar/ lapsus est: simulq; in terrã cõcidit: & ob id retrocessit. Ipsi igit̃ adhuc cõstituenti exercitũ/ Põpeius magnis copijs occurrit. Res ĩmeditata: & sũma admiratiõe uisa est. Iam enĩ ultra Agrippã/ Cęsarẽ debellare crediderat. Aderat Põpeio equitatus e classe sublatus: & pedites alio ex loco protinus emicuere: adeo ut omnes trepidarẽt/ ĩ medio triũ hostiliũ destituti copiarũ: trepidaret & Cęsar/ nescius quo pacto Messalã acersiret. Equites itaq; Põpeij primi trepidationẽ ĩtulere: Cęsare adhuc metante castra. Ad hos pedites classisq; superueniũt. Et forte quid magnũ a Pompeio perfectũ esset/ nisi q; belli inexpertus: nec trepidatiõis satis cõscius quę Cęsaris castra inuaserat: dubiusq; ne in uesperã pugnare cogeret̃/ a prelio abstinuit. Et eorũ quidẽ pars ĩ Coccineũ montẽ ascendit. Pedites propius ab hostibus haud satis sibi castra ponere/ ad Phœnicẽ urbẽ diuerterũt. Ibiq; per noctẽ quieuerũt. Interim Cęsaris milites/ uallũ pfecere: ueq; labore & uigilia adeo affecti sunt/ ut ad pugnã inutiles esse uiderẽt̃. Legiones tres Cęsari aderãt: Equites quingenti/ nullis tamẽ equis assistẽtibus: Leuis armaturę mille: ex socijs sorte electis duo mille numero: exceptis qui ex ordine descripti fuerant. maritima ad hęc potẽtia. Peditatũ igit̃ omnẽ Cornificio attribuẽs/ aduersum hos qui terrã ingressi fuerãt/ bellũ iussit capescere: & quod necesse fuerat confestim exequi. Ipse prius q̃ illucesceret/ ne ab hostibus circũueniret̃/ mare nauibus ingressus est. Dextrũ cornu Titinio: Sinistrũ Carcino attribuit. Liburnica igit̃ ,puectus: ac omnes circũnauigãs ad pugnã hortabat̃. Post adhortationes uero ut in periculo pretoria signa deponi imperat. Insurgente itaq; Pompeio bis inter se cõgressi sunt: preliũq; in nocte finitũ est: Captis & incensis Cęsaris nauibus: nõ nullę breuiora uelorum erigentes/ spretis monitis/ Italiã uersus cœpere cursũ: quas paulo post insecutę Pompeij naues: postremas earum auertentes quasdam abduxerunt: non nullas incenderũt. Si qui ex ipsis

Mons Coccineus.

Cornificius.

Titinius.
Carcinus.

Superatur Cęsaris classis.

e pelago enatãtes in terrã emersissent, a Pompeij equitibus aut capti sunt: aut interempti. Alij ad Cornificij castra fugiẽtes, ab eodẽ, ad accurrentes insurgente perimũt. Leuiter armatis solũ abire cõcessũ. Non enĩ utile uisũ est phalangẽ diffidentẽ cõmouere, assistentibus ex aduerso peditibus: & ut ĩ uictoria sese extollentibus. Cęsarẽ inter ministros ad multã interim noctẽ con sidentẽ atq; cõsulentẽ, utrũ ad Cornificiũ ꝑ mediũ tam ingentis naufragij: an ad Messalã potius aufugeret, fortuna quędam ad Abalã portũ: uno armigero duntaxat comitatũ attulit, nullis assistentibus amicis: aut scutiferis: ministrisue. Quidã itaq; e montibus casum suspicati: & ad rei fidẽ accurrẽtes ipsũ animo corporeq; torpentẽ offendere. Quẽ ex cymba ĩ cymbã transferentes ut lateret, ad Massalã tandẽ nõ longe castra habentẽ detulere. Ipse q̃q̃ ministerij omnis indigus, ad Cornificiũ liburnicã propere emittit. Itẽ ad montes finitimos quosdã destinat: qui se saluũ esse nunciarent. uniuersosq; ad Cornificiũ pręsidia afferre admonet: quẽ & ipse ꝑ epistolas certiorẽ facit, auxilia ad eũ aduẽtare. Post hęc curato corpore cũ paulũ quieuisset ad Stylidã nocte processit: & ad Carrinã qui tres legiones sub Messala cõtinebat per nuncios imperat, ut Liparã adnauigaret: quem ad locũ & ipse erat profecturus. Ad Agrippã quoq; perscripsit ut periclitanti Cornificio Laroniũ cũ exercitu celerrime ire iubeat. Mecenatẽ porro Romã ut ꝓficisceret᷑ admonuit, eoꝝ causa: qui res nouas moliebãt᷑. Ex quibus nõ nulli titubantes supplicio affecti sũt. Messalã insuper Dicearchiã pręmisit: & legionẽ: quę prima nominat᷑, ad Hipponiũ adducere imperat. Hic est Messala ille quẽ tres uiri in Roma morte proscripserunt: & pecunias qui illum interfecissent libertateq; polliciti sunt. Veꝝ is ad Brutum fugiens: & Cassiũ, defunctis illis exercitũ per inducias Antonio tradidit: Quod nũc ad romanę uirtutis ęmulationẽ cõmemorare libuit, ꝗ eũ proscribentẽ, in tanta clade solũ nactus in potestate, ut imperatorem tamen iuuit: salutiq; restituit. Cornificius cũ a castris hostes facillime repellere posset, ex

Necessitas hostes amicos reddit.

Extrema Cęsaris fortuna.

Sollicitudo: & industria Cęsaris.

Carrina.

Laronius.

Legio prima.
Messalę laus.

ĩnopia coactus ſuos ĩ aciẽ eduxit: hoſteſq; ad bellũ prouocauit. Pompeio pugnã capeſcere cũ his: qui in armis duntaxat ſpem haberent/detractante: fame coactus ulterius progredit̃: & per mediũ eorũ qui e nauibus perfugerãt ipſe claſſis expers iter capit. Aggreſſus deinde ab equitibus/acriter per media camporũ

Numades.

Libyci.

aſperis uero ĩ locis/ ab his: qui leuiter armati inſequebãt̃ (Numades hi quidẽ erãt: ac Libyci) utplurimũ ſauciato exercitu ab impetu repellit̃. Quarta uix demũ die ad tellurem inaquoſam:

Riuus ignis.

quã ignis riuũ nominãt; peruentũ eſt. hęc ad mare uſq; oppoſitos excludit agros: curſus etiã aquarũ extinguit omnes: ac per eam finitimi nocte ſolũ proficiſcunt̃: ſuffocationẽ exalantẽ: & puluerẽ cinere permixtũ. Cornificij igit̃ milites neq; noctu per ea loca proficiſci audebãt: luna nullo emicante lumine: ob uiarum difficultates & inſidias; neq; per diem facile carpebãt iter ſuffocatiõe oppreſſi & anguſtia: pedes quoq; illis ueluti in ęſtate caloreq; adurebant̃: potiſſimũ qui nudi incedebãt: & cũ moram ducere nequirent/ urgente ſiti/ neminẽ inſurgentẽ repellebãt hoſtẽ: ſed indefenſi uulneribus obijciebãt̃ undiq;. Cũ ad

Attende belli nouam formam.

exitus aduſtę telluris perueniſſent/ alij apparuere hoſtes: quos nudos debileſq; intuentes/ cõtẽpſere primo: mox ad colla proſilientes incredibili audacia: quoad uires ſuppeterẽt/opprimebant. Veꝝ eos detinẽtes/ſalutis proprię obliti/ a calore laboreq; cõficiebant̃. Auocante eos Cornificio: & fontẽ iam propinquũ oſtendente: tandẽ plures ab ipſis repellentes interficiẽteſq; ceſſere. Cęterũ alij fontẽ occupatãt hoſtes: & omnino Cornificio

Laronius.

mœſticia extrema inerat: cũ ſic ſe habentibus Laronius a longe apparuit/tribus cum legionibus pręmiſſus ab Agrippa. non tamen adhuc an amicus aduentaret/ clare intuebantur milites: uerũ ſpe ducti: ac huiuſmodi fore ſuſpicati ad eũ deferunt̃. Poſtea uero q̃ hoſtes: fontem deſerentes: ne in medio eoꝝ clauderentur/animaduertũt: clamorẽ ob lęticiã ingentẽ extulere. Reclamante ad eos Laronio/ curſu ad fontem deferunt̃: quos duces confertim haurire prohibebãt. Qui uero minus paruiſſent:

haurirentq; auide, subinde extinguebāt. Sic ex insperato Cornificius, exercitus sui parte deleta, ad Agrippā ac Mylas saluus peruenit. Et paulo ante Agrippa Tyndaridam acceperat: locū cōmeatu refertū: & ex mari accōmodū ad gerenda bella: ad quē Cęsar equites: peditesq; deduxit. Aderāt quippe illi ī Sicilia copię omnes: armatorū una ultra uiginti legiones: equites ad uiginti milliū numerum: Leuis armaturę ultra quinq; millia: Et adhuc Mylas. Ex Mylis uero nauicularias. Peloridā: & maritima omnia, Pompeij pręsidia obtinebāt: Quę timore potissimū Agrippę: ignes cōtinue adurebāt: quasi nauigantes incensuri. Vtraq; etiā angusta locorū, circa Tauromeniū: & Mylas, a Pōpeio tenebant. Exitus insuper montiū mœnibus occluserat: & Cęsarē a Tyndarida ulterius euntē, ne congredi posset infestabat. Rumore exorto Agrippā nauigare, ad Peloridā relictis circa Mylas angustijs locoꝝ, sese proripit: eaq; Cęsar protinus inuadit: & cū his Mylaꝝ & Arthemisij exigua oppida: in quibus solis boues fuisse memorāt: & Vlyxis somniū. Fama deinde ex Agrippa ut inani euanescente, Pompeius angusta illa intercepta audiens, Tisienū cū exercitu aduocat. Tisieno Cęsar occurrere decreuerat. cęteꝝ itinere delapsus circa Myconiū montem sine tentorio ullo pernox constitit. Imbre deinde uehemētissime cootto: ut autumnali in tempore: nō nulli ex armigeris scutum celticū nocte perpetua supra illū tenuere. Horridi porro Aetnę fetores: & ingentes mugitus: fulguraq; circa exercitū late splēdentia illos terruere: adeo ut Germani pręti more e stratis exciti, auditionē earū rerum: quę de Aetnę fluxu referuntur, non inanem inter tot admiranda arbitrarent̄ esse. Post hęc Palęstinorū agros depopulatus est: & Lepidus frumentatum profectus illi obuiat. amboq; circa Messanā locauere castra. Pluribus igit̄ pręlijs per uniuersam Siciliā leuiter inter eos gestis: nullo insigni peracto opere, Cęsar Taurū qui Pompeij cōmeatus interciperet: & urbes necessaria illi subministrantes inuaderet, emittit. In qua re maxime exagitatus Pompeius, maiore

Cornificius.

Tauromenium.

Boues solis ubi

Homeri fabula in Odyssea.

Myconius mons.

Aetna mons horrificus.

Messana.

Dies ad bellũ statuta.

Arpagarũ instrumẽta inuẽta ab Agrippa.

Nauale prẹliũ inter ipsos Cẹsarem: & Pompeium.

Optimum falcis instrumentum.

prẹlio de omnibus decertare instituit: & peditatũ ueritus Cẹsaris: cũ classe lõge superaret/ad Cẹsarẽ destinat: & ut secũ maritimo prẹlio de uniuersa re decernere uelit expostulat. Cẹsar a maritimis abhorrens prẹlijs ne fortuna interueniẽte cõcideret: cũ ab illo denuo prouocaret̃/iam mari assuetus: ac turpe ducens bellũ detractare/conditionẽ accipit. Statuta est illis dies: in qua tercentẹ naues utriq; adessent: omnifariã telorũ genera ferẽtes. ad hẹc turres & machinas: quas ipsi excogitassent. Agrippa ultra hẹc quẹdã instrumenta machinatus est: quẹ arpagẹ appellant̃. Harũ forma huiusmodi fuit. Lignũ quinq; cubitum ferro circũplexũ: fibulas ab utroq; capite fixas cõtinet: quarũ uni falx ferro curuata inhẹret: alteri funes plurimi cõnexi insident/ falces machinis attrahentes: cũ hostilis nauis ex impetu capta est. Cũ dies prẹlio destinata illuxisset/protinus remigũ cõtẽtio: clamorq; tollit̃. Telorũ deinde partim ex machinis: partim e manibus excussorũ intuebat̃ multitudo. Ad hẹc lapides ignẽq; ferentes machinẹ: sagittẹq; uolitabãt. Postremo naues magno impetu in unũ delatẹ/simul connectunt̃. Hẹ quidẽ e latere: aliẹ e tignis prorã superãtibus: nõ nullẹ rostris cõcurrẽtes: quo ex loco uehemẽtiores plagẹ: cõcussiones: & insultus ꝑmaxime prodibant: nauesq; ob id debiliores reddebant̃. Quẹdã etiã pariter ferebant̃ remis insultantes: iaculantesq; & ministerijs delapsos suscipiẽtes. manuũ deniq; ui: nautarũ fortitudine: gubernatorꝝ arte & clamore: nec nõ ducũ adhortationibus & machinis strepebant omnia. Optimũ itaq; inter cẹtera apparuit falcis instrumentũ: quod plerũq; nauibus ob leuitatẽ a longe inijci: immissumq; percõmode funibus attrahi ad se posset. Non enim facile incisionẽ admittebat/ferro circũplexum: & longitudo eius inaccessibilem ad secandos funes prẹbebat aditum: quod nec antea perceptũ fuerat: ut falces quẹ pilis annectunt̃. In hoc igitur ut in re immeditata stupebãt hostes: & repulsa naui: puppẽ inuadere certabant. Quod cũ fieret/ẹqua amborũ cõspiciebat̃ uis. Cũ uero instrumentũ accessisset/ propriũ tum quidem id erat

opus. Appropinquātibus inuicem nauibus omni ex parte certabatur: seq; mutuo inuadebāt: nec facile hostes inter se dignosci quibant: paribus adsistentibus copijs: & eisdem utplurimū crassantibus armis: & eadē uoce Itala utentibus. Depugnantiū quoq; cōcursus ad utrosq; ferebat̄: & ex hoc insidię plurimę uarieq; prodibant: & diffidentia ad eos qui loquebant̄. Inscitia deniq; maxima eos detinebat: potissimū in mari, cędibus: armis: naufragijsq; redundāte. Nullā quippe experientiā belli omiserant: excepto igne. hunc enim primi insurgentes ob congressū euitarant. Inter hęc pedestres copię utriusq; exercitus cū timore pariter ac sollicitudine e terra ad mare prospectabant: eo in bello proprię salutis spem sitam arbitrantes. Nihil tamē discernere poterant q̄q̄ ad maria flectentes oculos: sexcentis nauibus magno ordine a longe consistentibus. Acclamationes solū: heiulatusq;: qui modo ab his: modo ab illis reddebāt̄, audiebant: turresq; inter se congredientes aspectabant. Agrippa plures ex Pompeij nauibus defecisse intelligens: assistentes q̄si uictoria adepta adhortatus ad pugnā: ac fortiter incumbens, nullo labore omisso strenue progressus est: quoad ui ingenti conati, milites: & turres prosternentes naues in fugā adigunt. Ex his septē supra decem celeri cursu reliquas antecedentes ad pontum deferuntur. Alię intercludente Agrippa: partim ab insequentibus ex impetu repulsę sunt: partim insurgentes confractę: aut igne absumptę. Quęcunq; uero in mari pugnam sustinebant: quę gesta erant intuentes, seipsas dedere hostibus. Sic Cęsaris exercitus magno clamore uictorię hymnum in mari prodidit. Eius pedites uicissim e terra extulere uocem. Pompeij autē fletum edidere. Pompeius ipse ex classe se proripiens Messanam subito confugit: nulla peditum ob consternationem suscepta cura. Qua ex causa & illos Cęsar: Tisieno per inducias tradente suscepit. deinde equites ducibus eos exhibentibus pariter accepit. Tres ex Cęsaris nauibus mari īmersę. Pōpeij octo supra uiginti. Reliquę aut combustę sunt: aut redactę in potestatem:

Difficile bellum.

Agrippę uictoria.

Pontū appellat mare insulę proximum.

Pompeij fuga.

aut ad terram cōpulsę perierūt septem & decem duntaxat fuga elapsis. Pompeius ex itinere cognita peditatus defectiōe ad hostes/ uestē īmutauit: & ex imperatoria priuatā sibi induit. Ad Messanā quoq; pręmisit ut quęcunq; licuisset classi propere inferrent. quippe omnia iampridē parata habuerat. Pliniū ex Lilybęo cū octo quas ducebat legionibus ad se sūma celeritate aduocat: quasi cū illis fugam arrepturus. Et quidē Plinius ad illū properabat. Transfugientibus deinde reliquis Pompeij amicis: pręsidijs exercitibusq;: ac hostibus adnauigātibus Pontū nō expectato Plinio: q̄q̄ in urbe egregie septa mœnibus/ ex Messana profugit: & septē supra decē: quas pręmisimus comitatus nauibus/ ad Antoniū iter dirigit: utpote qui illi matrē iam antea seruasset incolumem. Plinius nō inuento eo/ Messanam ingressus urbem in potestatē redegit. Interea Cęsar intra exercitum qui classi inerat deducta mora/ Agrippā Messanę copias admouere imperat. Agrippa cū Lepido pariter ad urbem castra posuere. Plinio ob inducias legatos emittente/ Agrippa ut Cęsarem opperiri uellet ad auroram usq; suadebat. Verū Lepidus inducijs oblatis/ Plinij exercitu sibi ascito: cum reliquis copijs ad diripiendam urbē conspirauit: & hi soli pro salute eius precabantur: lucrū incredibile in Messana deprehendentes/ per noctē integram cum Lepido diripuere urbem: & cū eodem una posuere castra. Lepidus duarum supra uiginti legionū: illis additis: effectus imperator/ equites multos excitauit: ita ut Siciliā facile adepturus uideretur: occasione habita/ q͛ primus ei insulę intulisset bellū: pluresq; ciuitates in ditionē redegisset. Nam ad eas pręsidia subito demisit/ ne a Cęsare proficiscentes ingredi possent: angusta locorū adeptus omnia. Cęsar sequenti die ibidem profectus/ p̄ amicos de Lepido cōquestus est: qui se belli sociū in Sicilia uenire diceret: nō utiq; eam insulā sibi uendicantem. Lepidus e primo magistratu se expulsum esse referebat/ Solū

Plinius.

Messana prędę exposita.

Dissensio inter Cęsarem: & Lepidum.

Cęsarē eum obtinere. Velle autē Siciliā: Libyamq; dimittere eius loco. Ob hęc cōturbatus Cęsar/ & ipse cū ira pariter accessit: Lepidū ingratitudinis ultro accusans. Sic inter se cōminati abinde discessere: ac confestim custodię diuisę sunt: nauesq; ex anchoris solutę secesserūt. Increbuerat quippe rumor Lepidū ignem classi inferre uelle. Quibus ex causis milites contristati sūt. ueriti denuo aliud ciuile inire bellū: nec unq̄ ab huiusmodi dissensionibus uacare posse. Non tamen eodē in honore Lepidum quo Cęsarem habebant: non ipsimet qui cū Lepido una militabant. Nam Cęsaris uirtutē admirabant̄ maxime: negligentiā uero Lepido ascribebant: ac de rapinis eius conquerentes/ se earum causa haud impares uictis esse fatebant̄. Quibus perceptis Cęsar: quę utilia uisa sunt clanculū ad singulos premisit/ eos adhortatus: Ob quę plurimi inter eos corrupti referunt̄: & pręcipue hi qui cū Pompeio militauerant/ timore ducti/ inducias neutiq; ipsis permansuras/ ni Cęsari coirent. His inscio adhuc Lepido hunc in modum gestis/ Cęsar equitibus multis circū septus ad exercitum uenit: quibus ante uallum destitutis: cum paucis ingressus Lepidi castra/ pręsens ad singulos testatus est se inuitum ac renitentem ad bellum cogi. Salutantibus illum qui aderant ueluti imperatorem/ primi Pompeiani ad eum accurrunt: quicunq; a Cęsare prę alijs corrupti fuerant: ueniamq; ab illo postularunt. Cęsare admirari se dicente ueniam petere eos qui nundum conuenientia sibi ipsis effecissent: cognita eius mente protinus signa attripuere: eaq; ad Cęsarem ferentes/ tabernacula euertere cœperūt. Percepto tumultu Lepidus e tabernaculo ad arma concurrit. Acclamationes igitur ubiq; editę: unusq; ex Cęsaris scutiferis occidit̄. Cęsari uulnus in thoracem inditum: uer℞ telum haud corpus attigit. Ipse cursu ad equites defertur. Lepidi pręterea castellum quoddam incursu aggressus/ non prius ab ira destitit/ q̄ adeptū cū equitibus

Tumultus militaris.

Deseritur Lepidus a suis.

euertit. deinde aliud eripuit. Ex Lepidi ducibus hi quidem sta-
tim: alij nocte a Lepido digressi ad Cęsarē uenerūt: quidā nul-
lo experimento edito: aliqui per simulationē ab equitibus eius
modicū quid exagitati. Fuere qui aggressiones quasdā opperi-
rent: insurgenteiq; repellerent. Nam Lepidus auxilia quocūq;
emittebat. Pręsidijs deinde ipsum deserentibus, reliquū Lepi-
di exercitus: & si quis beniuolus supererat adhuc, mentem im-
mutarunt: & primi Pompeiani iterū quicunq; cū illo aderant:
per partes aufugere. Lepido ad prohibendum instruente alios:
qui ad obuiandum arma sumpserant, signa eorum abstulerūt:
& cum reliquis ad Cęsarē uenerunt. Lepidus abeuntibus illis
minabat: simulq; trepidabat. signa quoq; manu detinens, neu-
tiq; permittere uelle clamitabat: donec deferentium quispiam
illa uel defunctum permissurū esse ait. Tum uero timore du-
ctus dereliquit. Postremi equites ab eo discedentes, quendam
ad Cęsarem misere: sciturі an Lepidum non ulterius illis im-
perantem occiderent: quod ille renuit. Sic Lepidus pręter cun-
ctorum fidem ex tam sublimi fortuna: tantisq; copijs solus in
breui decidit: mutatoq; ad Cęsarem habitu procurrit: cęteris
ueluti ad spectaculum quoddam insequentibus. Cęsar aduenі-
enti assurrexit: & ad genua procumbere uolentem prohibuit:

Cęsaris clęmentiam attende.

uerum eo habitu quo uenerat indutum Romam misit: priuatum
imperatoris loco: nec aliud q̃ sacerdotij quod habuerat pontifi-
cem. Sic ille qui imperium sępenumero obtinuerat, ex Triūui-
ris quondam unus, principes enuncians & illustres morte pro-
scribens uiros, priuato habitu: non nullis eorum quos proscri-
pserat assistens, ingloriam egit uitam. Pompeium uero Cęsar
neutiq; insecutus est: nec alijs ut insequerentur iniunxit, siue q
in Antonij principatum: ueluti alienum: manū afferre dubita-
ret: siue euentū rei: & quę moliretur Antonius opperiri mal-
let: uel potius dissensionis occasionem quereret si minus ęqua
esset executus. Nō enim sine suspitione iampridem uixerant:

principatus ęmuli: & depulsis alijs inter se postremo sumpturi arma: Siue ut Cęsar posterius rettulit, minime parētis eius percussor extitisset. Copias autem omnes in unū congregauit. Fuereq; illi armatorum legiones quinq; supra quadraginta: equitum millia uigintiquinq;: leuis armaturę ultra equites ī sexcuplo. Naues longę sexcentę. onerariarū multitudo ingens: quarum ut inexpertus dominis earum demitti iussit. Exercitum uictorię pręmijs ornauit: non nulla pollicens: quedam representans. Coronas & honores omnibus exhibuit. Veniā quoq; Pōpeij ducibus impendit. Ipsi igit̄ florenti tam ingenti gloria gestarū rerum: fortuna inuidisse uisa est. Nam exercitus eius potissimū familiaris & domesticus ad seditionem elatus est: a militia dissolui postulans: & pręmia his qui ī Philippis depugnassent paria sibi pręberi exigēs. Cęsar id pręliū haud simile huic fuisse aiebat: pollicitusq; est se, ipsis condigna traditurum: cum his qui sub Antonio meruerant, cum idem accessisset. De disciplina quoq; militari cum patriarum legum. Iurisiurandi cōsuetudine: suppliciorūq; cōminatione uerba fecit. Non auscultantibus illis, a comminatione destitit, ne quis ex susceptis nuper exercitibus tumultum concitaret. Verū in tempore cum Antonio exercitū se soluturum esse ait: nec ad ciuilia denuo bella deducturum summa felicitate: utilitateq; pacata. Cū uero Illyriorum gens: alięq; nationes barbarę, uix adepta pace arma sustulissent, occasionem paratam habere: qua illos ex bello dites redderet. At illi ulterius militare uelle ni priora munera honoresq; suscepissent, palam recusarunt. Cęsar tum quidem honores minime proponere uelle ait: cum plures tribuisset. Legionibus coronas alias: turmarum ducibus: tribunisq; purpuream uestem: Senatoriam inter patres dignitatem tribuisse. Hęc & alia his similia proponente adhuc eo, Hoffilius quidā ex Tribunorū numero, coronas: purpuramq;, puerorum delinimenta esse ait: Exercitui agris: & pecunijs opus esse: non ludicris.

Copię Cęsaris.

Fortuna.

Seditio militaris.

Hoffilius.

Periculum Cęsaris.

Ac multitudine subinde acclamante: eum uera profiteri, Cęsar e tribunali conturbato discessit animo. Aderant & circa Tribunos ea collaudantes: & qui minime insurrexissent criminātes. Quibus Cęsar se solum iustis hoc modo sufficere posse inquit. Et his dictis in sequenti die nō cōparuit: nec quo loci se contulisset sciri poterat. Exercitus igit͛ deposito timore, non iam singillatim: ue℞ per partes consurgens: atq; conclamans, a militia dissolui postulabat. Quamobrem Cęsar uarijs modis duces eorum sedare conatus est: Et his qui in Philippis & Mutinę meruerāt: ueluti antiquioribus: missionemq; deposcentibus ultro concessit: & ad uiginti millia numero sacramento liberauit: ad insulas eos pręmittens, ne cęteros ad dissensionem: tumultūue concitarent: His ipsis qui Mutinę fuerāt hoc solum inquiens: se illis quę promiserat, q̄q̄ in hunc modum dissolutis a militia pręstiturum fore. Ad aliam deinde multitudinem conuersus: abeuntes ex sacramēto corripuit, ꝙ pręter imperatoris sui mentem ab armis discessissent. Pręsentes insuper laudibus prosecutus est: q̄ocissime a militia absoluere pollicitus, ꝙ nihil pœnituisset eos. diuites pręterea effecturū cū dissolueret: ac tū quidē quingentas drachmas unicuiq; repręsentaturū esse. Quibus dictis mille & sexcentorū talentorū tributa Sicilię imposuit. Prętores ad hęc Libyę: Sicilięq; declarauit, exercitu in utraq; diuiso. Naues ab Antonio susceptas Tarantū pręmisit. Reliquarū copiarū partē in Italiam classe deferri iussit: partē ex insula ipse enauigans secū duxit. Aduenīēti Senatus honores nullo adhibito modo exhibuit: quorū omniū iudicē: an uniuersos: an partem potius sibi assumeret, eundem statuit. Et a longe proficiscenti cum populo pariter occurrit. Turba omnis sertis redimita ad sacra primum: ex sacris deinde domū redeuntem comitata est. Postridie delatus in Senatū concionē de gestis per eum in reipublicę administratione a principio usq; in finem habuit.

Philippi. Mutina.

Opera prudentissimi principis.

Reditus Cęsaris post uictoriam.

Porro quę elocutus fuerat/in scriptis redigens/libellum edidit: per quem pacē & concordiā confectis ciuilibus bellis omnibus ediceret. Tributa quoq; debentes absoluit. Publicanoꝝ: & mercedes assumētiū debita recensuit: & ex decretis sibi honoribus percepta pompa/ sacerdotiū annuū his quibus uicisset diebus: sibi assumpsit: Aureūq; tropheū in foro ea forma qua ipse ingressus esset/columnę rostratę superimminentē decerni passus est. Cuius statuę huiusmodi inscriptio adiecta fuit. Quoniā pacem iampridē cōturbatā terra: mariq; stabilisset. Populo pontificatū maximū a Lepido in ipsum transferēte ad uitę usq; finē nō admisit: & ut hostē interficere illum suadentē ultro renuit. Epistolas per uniuersos emisit exercitus: quę inscripta essent: adopertis ipsis/statuta die/executioni mandari imperans. Erant autē hę de seruis inscriptę: qui per seditionē arrepta fuga/ militiam exercuissent: & quibus libertatē Pompeius postulasset: Senatus uero ex fœdere sanxisset. Hi igitur una die intercepti sunt: quos Romā missos/ Cęsar romanis: Italisq;: quibus inseruiuerant: aut eorum successoribus ascribi iussit. Reddidit & uicissim Siculis eorū seruos. Quorū autem domini haud inuenti sunt/iuxta urbes e quibus profugissent/eius mandato interficiunt. In hunc modū seditionibus finis adhiberi uisus: Cū Cęsar octauum supra uigesimū ętatis attigisset annū: quem urbes in deorum suorū numero ascripserunt: deuastata ex seditionibus Roma urbe: ac Sicilia omni palam deprędata: & raptoribus audacia potius q̄ latrocinio crassantibus/ Sabinus a Cęsare electus ad directionem earum rerū/ multa comprehensorū perpetrata cęde/ eodē anno pacem tutam: incustoditamq; firmauit. Et ex eo tempore exercitū custodum noctis/morem: formamq; sumpsisse memorāt. Magna igit' cunctorū admiratione/tam celeriter: insperateq; directis omnibus. Plurima etiā circa rempublicā: annuosq; magistratus: & patrios mores emendare instituit:

Magna laus.

Aureum tropheum.

Seditionum finis.

Sabinus.

& epiſtolas quę alicuius diſſenſionis ſigna continerēt/igne cre-

Simulatio.

mauit: prefatus uniuerſam rempublicam tum demũ reſtituere
uelle: ꝗ primũ Antonius e Parthis rediſſet. Fidere quippe illũ
principatũ depoſiturũ eſſe: ciuilibus conſopitis bellis. Quam-
obrem preconijs illum extollentes romani ciues/in futurũ per-
petuũ ſibi tribunum delegere: ut a primo magiſtratu & ipſum
pariter auerterent. Quibus idem aſſentiri uiſus eſt. Antonio

Bibulus.

quoq; ex eadem cauſa nunciũ emiſit. Ille Bibulum ad eum ue-
nientē/his de rebus conferre monuit: duceſq; ad prouincias pa-

Sequitur hiſtoria Pompeij.

riter elegit/contra Illyrios geſturus bellum. Pompeius interim
ex Sicilia ad Lacinias prouectus arces: Iunonis templum dona-

Templum Iunonis.

rijs inſignijſq; refertũ/ ad Antoniũ paraturus fugam/ prędę ex-
poſuit. Mitylenas poſtmodũ delatus/ moram egit: quo in loco
puerũ quondam exiſtentē: Pompeius genitor: Cęſaris ſubitu-
rus bellum: cũ matre dereliquerat: demũ ſuperatus inde aue-
xerat. Antonius ea tēpeſtate in Mediam profectus Medos Par-
thoſq; oppugnabat. Cui Pompeius in reditu ſeipſum dedere
inſtituerat. Sed cũ ab hoſtibus bello uictũ intelligeret: idq; la-
tius uulgaret fama/ iterũ in ſpem conuerſus eſt: quaſi ſucceſſu-
rus Antonio ſi interijſſet: aut cum eo diuiſurus imperiũ ſi ac-

Labienus.

cederet. Quippe Labienus paulo ante Aſiam excurrens pluri-
mũ illi obuerſabat animo. Nõ multo deinde Antoniũ Alexan
driã rediſſe nũciatũ eſt. Ad utraq; igit cõuerſus iterũ: oratores
ad eũ deſtinat/ uerbo quidem ut ſe amicũ: belliq; ſociũ ueniſſe
oſtenderet: re autē ut uires eius perſpectaret. Sic in Thraciã &
Pontum non nullos mittit clanculum cũ eorũ regibus inituros
fœdus: ut ſi cogitata minus proſpere ceſſiſſent/ex Ponto in Ar-
meniam fuga penetraret. Miſit & ad Parthos: ratus ad reſidua
belli cum Antonio promptiſſime admiſſuros ducem: romanũ
ſcilicet: & Pompeio magno genitũ. Interea claſſem confeſtim
preparari: & exercitũ eam inſcenſurũ exerceri iubet: Cęſarem
uereri ſimulans: aut Antonio hęc ipſa inſtruere. Antonius per-

Titius.

ceptis his quę a Pompeio agitabant/ ducē econtra Titiũ elegit:

& naues: exercitũq; e Syria ducentẽ/ Pompeio si bellũ gereret: arma inferre. sin se illi dedat/ cũ honore ad se ducere admonet. Legati a Pompeio ueniẽtes his uerbis feruntᷣ usi. Pompeius ad te nos mittit o Imperator/ neutiq; impotens si bellũ gerere affectet/ in hiberiã classe penetrare: eamq; prouinciã ob parentẽ eius/ iampridẽ amicã ac beniuolã: & adhuc ipsi cũ adolescẽtior esset/ se dedentẽ: eumq; nũc inuocantẽ ad res gerẽdas excitare. Verũ cũ tecũ pace perfrui: aut tuis auspicijs si opus sit/ arma sumere: & bellũ agere prius aueat: Idq; nõ in presenti modo: sed cũ Siciliã in potestate haberet: Italiãq; popularetᷣ: ac matrẽ tuã saluam premisisset/ enixe cuperet: Nos ad te q̃primum uenire uoluit/ eadem in presentia tibi relaturos: que sentiret: Quem si admiseris/ neutiq; se Sicilia pulsum arbitrabitᷣ. Nõ enim naues contra ipsum/ Cesari te concessisse existimat/ uoluntate ductũ sed necessitate: cũ in Parthos minime uictoriã adipisci posses: Cesare exercitũ nõ prebente tibi: ut cõuenerat. Sed cum facile tibi foret his quas obtinebas copijs/ Italia potiri: idq; a te minime in tempore factũ sit: nunc ut diligentius consideres te etiã atq; etiam admonet/ ne plerunq; Cesaris circũuentus insidijs: aut affinitate irretitus/ ab illo capiaris: Cum scire possis Pompeium illi affinitate coniunctũ/ preter foedera/ nulla occasione adhibita/ oppugnatũ extitisse. Lepidũ magistratus participem ab illo exercitibus dignitateq; spoliatũ. Et ne aliena prosequatᷣ: solum te derelictũ esse ait: qui quo minus cõcupita monarchia frueretur impedimento esses. Ita ut ambiguũ non sit/ Pompeio e medio sublato Cesarem tecum ad arma uenturum esse. Hec profecto tui causa equũ est te animaduertere. Tibi autẽ Pompeius ob beniuolentiã sese offert: uirum optimũ: ac magnanimũ subdolo anteponẽs ac doloso. Nec ꝓpterea classem a te Cesari concessam ex necessitate queritᷣ: cũ exercitu ad oppugnandos Parthos indigeres: quem ab eo assumeres. Ceterũ memorie subijcere uisũ est: ut intelligas exercitũ quẽ nũdũ ad te miserit tuo imperio subesse: & adueniẽti se cũ his quas habet nauibus:

Oratio legatorum Pompeij.

Vates optimus.

Repetitio.

exercituq; fidissimo: & nihil ex fuga relinquente ultro dedere. Pacē quippe meditanti nō i ultimis laudū fuerit Pompeij magni seruasse filiū: Arma uero prius eligenti condignā sortē in futurum bellum cōtulisse. Hęc legatis referentibus/ Antonius mandata: quę Titio iniūxerat illis protulit: ut si re ipsa/ eadem sentiret Pompeius: quę illi rettulissent/ eū sub Titio ad se uenturū nō ambigeret. Dum hęc inter eos gerunt/ hi: qui a Pōpeio ad Parthos mittebāt/ ab Antonianis ducibus intercepti sunt: & ad Antoniū Alexandriā perducunt: a quibus singula edoctus Antonius Pompeij legatos acciri imperat: captosq; illis ostendit. Legati deprecantiū in morē/ uirū iuuenē/ extremis circunuentū cladibus: trepidanteq; ne ab Antonij excluderet amicitia ad hęc inductū rettulerūt: ut perpetuos romanoꝝ experiret hostes. Ceteꝝ id se opere statim ostensurū: q primum Antonij mentē cognouisset: nec ulterius experiētia alia aut meditatiōe usurū esse. Quibus Antonius ob ingenij simplicitatē: magnanimitateq; facile assensus est. Interea Furnius Asię prefectus sub Antonio/ Pōpeiū ad se uenientē ac nihil trepidātē suscepit: nec ꝓhibere: aut aduersus cōtendere potentē: nec Antonij animū adhuc clare dignoscentē: Sed cū exercitātē copias suas intueret: nō nullos ex sibi suppositis elegerat: & Eneobarbū finitimi exercitus ducē: aliaq; ex parte Amintā magna celeritate conuocarat. quibus ꝓpere accedentibus Pōpeius questus est/ si hostē eū arbitraret esse: qui legatos se suaq; dedētes ad Antoniū misisset Et hęc dicens Eneobarbū ex Curij ꝓditione: qui cū eo obuersabat intercipere cogitabat/ sperās ad eius restitutionē Eneobarbū magna ex parte cōferre posse. Proditiōe detecta/ Curius inter primos romanoꝝ deprehēsus interijt. Pōpeius Theodoꝝ libertū q solus eius cōsilij esset particeps/ ne cōmissa ꝓderet occidit. Et qui circa Furniū aderāt nihil ulterius inquisituros autumans/ Lapsacū p ꝓditionē capit. quod oppidū multos Italos/ ex incolatu Caij Cęsaris/ eū i locū trāslatos cōtinebat. quos magna mercede allectos stipendio sibi adiunxit. Iam equites ducētos:

Detegitur Pompeij fraus.

Antonij laus.

Furnius.

Eneobarbus.

Proditio.

Curius.

Lapsacum.

peditũ legiones tres in unũ congregarat: & Cyçicũ terra: ma/riq; oppugnare cœperat: quem illi ab utraq; parte repellebant. Nam exercitus quidã Antonij licet modicus: intra urbẽ castra habebat: & custodes nõ nulli gladiatorũ: qui his in locis alebãt: ut frumentũ cõportarent in Acheorũ portum se transtulerant. Furnio haud deterioribus eorũ imperãte: ac cõtinue cũ equitũ ingenti manu propius illi castra metante: nec ad urbes aut fru/mentatũ ire permittente/ Pompeius equitatu nullo fretus/ Fur/nij exercitũ/ ex circuitu quodã latens a fronte aggredit̃: Ob id Furnius in Pompeium uersus/ a tergo ab exercitu excussus est: quẽ per Scamandriũ campũ insecutus Pompeius plures ĩ fuga occidit. Erat quippe ex imbribus lubricus admodũ: & madens cãpus: nec gressus sustinebat. Qui uero e fuga saluati sunt/ con/gredi nõ ausi: cũ impares illis essent/ cessere loco. Id cũ ĩ Mysijs Propontide: ac alijs finitimis in locis uulgaret̃/ egeni: tenuesq; ob tributorũ assidua onera/ sponte ad Põpeij mercedes cõflue/bãt: uictorię potissimũ fama ducti: quę ĩ Acheo℞ portu adepta ferebat̃. Equitatu itaq; haud abunde munitus Pompeius: & ob id interpabulandũ nõ sine damno reiectus ab hostibus/ equitũ cohortẽ Italam ab Antonio seducere tentauit: quę ab Octauia Athenis hyemãte ad eũ mittebat̃: statiq; nõ nullos eius rei cau/sa: cũ auro ad cohortẽ destinat: Ve℞ hos Macedonię pręfectus ab Antonio deprehẽsos intercepit: aurũq; inter equites distri/buit. Põpeius capta Nicea: & Nicomedia pecunijs abunde poti tus est: ac subito ꝑter opinionẽ uniuersa illi adaucta sũt. Furnio haud longe castra metãte/ primũ ex Sicilia incipiẽte uere octo/ginta naues ad eũ accesserũt: quęcũq; ab Antonio Cęsari accõ/modatę aduersus eũ/ ea in pugna superfuerãt. Bello quippe Si/culo peracto Cęsar easdẽ a cęteris absoluerat. Venit & ex Syria Titius uiginti supra cẽtũ comitatus nauib⁹: copijs quoq; ingen tibus adauctus: omnesq; in Proconessũ arma sustulerũt. Terri/tus igit̃ ob Titij aduentũ Põpeius/ naues incẽdit. Remiges om/nes q̃ si cęteris ad cõgrediendũ in terra potiores/ armis instruit.

Cyçicum.

Stratagema.
Campus Scamãdrius.

Nicea: & Nicomedia urbes.

Titius.
Proconessus.

Amici Pompeij.

Cassius autē Parmēsis: & Nasidius: & Saturninus: & Thermus Antistiusq̧ & quicunq̧ alij digniores cum Pōpeio obuersabāt: & honoratior cunctorū Fanius: socer quoq̧ ipsius Libo, q̄ primū presente Titio: cui Antonius Pompeij res iniūxerat, potentia longe superabat, a bello minime cessantē cōspexerūt, desperatis rebus suis, fide ꝓ seipsis habita, ad Antoniū transiere omnes.

Infelix Pompeius.

Ita ab amicis destitutus Pompeius ad Bithynię mediterranea se cōuertit, in Armeniam subinde profecturus ut aiebant: quem clanculū nocte discedentē Furnius & Titius & ultra hos Amintas insecuti sunt: eumq̧ circa uesperā continuo cursu deprehendentes, separatim appositis castris obsidere pergunt, in colle quodā sine uallo & fossa: utpote nocte defessi cōfidentes. Sic se habētibus, Pompeius ter mille scutigerulos per tenebras īmisit: multosq̧ ex illis decūbētes adhuc: & raptim e stratis excitos neci dedit. Illi igit̄ nudi turpissime in fugā abeunt. Creditumq̧ est si hostes uniuerso cū exercitu, cōuersiōe iam occepta Pompeius nocte insecutus esset, celerem forte uictoriā de omnibus fuisse habituꝝ.

Deus.

Veꝝ hęc deo aliquo aduersante neglexit: nec aliud ulterius conatus iterū ad mediterranea iter tenuit. Illi uero predabundi insequebant̄: & frumentatū ire prohibebāt: donec inopia deuictus cū Furnio in colloquiū uenire postulauit: magni Pompeij beniuolo olim atq̧ amico: & quē prę ceteris egregiū: moribusq̧ constantē arbitrabat̄ esse.

Pompeij excusatio: & deprecatio ad Furnium.

Fluuiū igit̄ in medio nactus, se legatos ad Antoniū misisse aiebat: adijciebatq̧ se ob famē: & incuriā de ipso habitam, hęc interim egisse. Vos enī aiebat si ex Antonij mente bellū mihi infertis, male sibi cōsulit Antonius, insurgens in se bellū haud aduertēs. Sin Antonij mentē preuenistis, testor: suadeoq̧ ut legatos meos ad eum missos expectetis: uel me suscipiētes ad illum adducatis. Dedo enī iam me tibi soli Furni: hoc tantū pro fide exigens, ꝙ me ad Antoniū saluū comitabere. Sic ille locutus est: Antonio ob naturę eius bonitatem facilitatēq̧ confisus: & quę in medio erant duntaxat ueritus.

Furnij responsio.

Furnius Pompeio in hunc modum rettulit.

Si quidē seipsū a principio Antonio dedisset/ad illū fuisse profecturū: aut respōsiones eius Mitylenis quiescentē moraturū: uer cū ad omnia gessisset bellū: ut notū erat: nihil ad intelligētes his uerbis opus esse. Nūc enī te inquit pœnitet neq nos duces in unū repulisse: neq te Titio uicissim pmisisse. Titio nēpe que ad Antoniū p te necessaria erāt/cōmissa sunt: & quā a nobis fidē postulas ab illo prius fuit exigēda. Cui iniunctū est/aut te bello crassantē interimere: aut illi permittentē cū honore ad se ducere. Ceterū Pōpeius Titio uehemēter succēsebat/q belli gerendi curā in eum suscepisset: quem alias a se captū cōseruarat. Hac igit opinione ira cōcitus: cū Titiū haud preclarū uirū arbitraret esse: & ut suspectū uereret: & inueteratā quandā cōtumeliā beneficio eius adiunctā intelligeret/Furnio iter se dedere uelle aiebat: & ut eū susciperet orabat. Nō admittente eo: Aminte se cōmittere respōdit. Cui Furnius nec Amintā eū suscepturū esse ait/cōtumelia ductū eor que in Antoniū egisset. Et his profecto qui circa Furniū erant/opinio affuit/Pōpeiū ex presenti inopia in sequenti die se: suaq Titio permissurū fore. At uero Pōpeius instāte nocte/ consuetos ignes derelinqui: & tubicines interualla noctis more solito precinere mādauit. Ipse clanculū cum potioribus tentorio egressus est. quibus nec quid actutus foret: aut quo pfectutus patefecit. Deliberauerat quippe ad mare progredi: ignemq Titij classi īmittere: Quod fortassis effecisset/ nisi q Scaurus ab eo transfuga/ iter per quod se proriperet/qq meditationē eius ignoraret/ edixit hostibus. Tū uero mille & quingētis equitibus Amintas comitatus/Pōpeiū nullo equite stipatū insecutus est: ac ptinus qui cū Pōpeio fuerāt ad Amintā iam ppinquū effugerūt: nō nulli clam: alij palā discedentes. Destitutus igit ab omnibus Pōpeius: & iam suos ueritus/nullo fœdere seipsum Aminte tradidit: qui nec fœdere proposito se Titio tradere sustinuit. Eoq modo Pompeius Sextus captus est: residuus magni Pōpeij filius: natu iunior a patre derelictus: ac sub fratre adolescētior adhuc residēs/ clam

Attende.

Mos in castris per noctem.

Scaurus.

Capitur Sextus Pompeius.

in hiberia predatorijs usus nauibus: donec multis ad eũ cõfluẽ-
tibus: cũ Põpeij filius esse nosceret, palã maria depredatus est:
& aduersũ Caiũ Cesarẽ audacissime pugnauit. Exercitũ quoq
ingentẽ sibi asciuit. naues: pecunias: insulasq consecutus. Vni-
uersi etiã maris circa occidentẽ effectus imperator, Italiã fame
afflixit: hostes ad fœdera que optaret pariter induxit: & quod
maximũ est: in ꝓscriptionibus patrie penitus ruenti opem attu
lit. Plures & illustres uiros saluti reddidit: qui tũc ꝓprijs ob ip-
sũ fruebãt laribus. Ceteꝝ deo aliquo aduersante: ut premisim⁹
cũ fortune ꝓsperitas afflaret, neutiq hostes bello insecutus est:
abunde illis successere existimãs. Huiusmodi igit̃ Põpeius habi
tus tandẽ inter hostiũ peruenit manus. Titius Põpeij exercitũ
Antonio asciuit. Ipsum preterea Pompeiũ Mileti interemit. cũ
quadragesimũ etatis attigisset annũ, siue ꝓpria ad id prouectus
ira, ob cõtumeliã illatã: beneficij percepti imemor: siue iubente
Antonio. Sũt qui Plancũ nõ Antoniũ id iussisse existimẽt: quẽ
Syrie pretorẽ existentẽ: & ad epistolas que Antonio cõferrent
institutũ: Antonij ãnulo utentẽ, id scripsisse referũt. Non nulli
sciente Antonio: ceteꝝ erubescẽte ob Põpeij nomẽ ac Cleopa-
trã que magnũ Pompeiũ precipua beniuolẽtia coluerat. Quidã
a seipso id egisse Plancũ, hec intelligentẽ: & tẽpus obseruantẽ:
ne Antonio & Cesari aliquando diffidendi causam, Cleopatra
Põpeio assentiens afferre posset. Defũcto Põpeio Antonius cũ
exercitu Armeniã iterũ aggressus est. Cesar in Illyrios: qui Ita-
liã latrocinijs: predationibusq uexabant, bellũ mouit: cũ quidã
romanis minime parerẽt: alij ciuilibus distraherent̃ prelijs. Ac
mihi quidẽ uisum est Illyriorũ res, nõ utiq diligenter a me co-
gnitas: neq proprie scriptionis adimplentes opus: aut prouin-
ciam alibi sortitas, eius temporis: quo geste sunt, in fine prius
iungendo scribere: easq Macedonie illis finitime subijcere.

Pompeij laus.

Mors Sexti Pompeij.

Plancus.

Cleopatra.

Pompeius magnus.

Armenia.

Appiani Alexandrini sophiste ciuiliũ bellorũ liber quin-
tus & ultimus in hoc codice finit. Traductio. P. Candidi.

Appiani Alexandrini sophistę romanorum liber in-
cipit qui Illyrius inscribitur. Traductio.P.Candidi.

ILlyrios Gręci eos existimant: qui su-
pra Macedoniā: & Thraciam a Cha-
onibus: & Thesprotis ad fluuiū Istrū
sedes habent. Hęc enī totius prouin-
cię longitudo est. Amplitudo eius ex
Macedonia: & Thracię montibus ad
Peones usq;: & Ioniū mare: alpiumq;
obiecta protendit̃. quę dierū quinq;
itineratione continet. Longitudo in
triplo productior est ut Gręci perhibent. Romani eam regio-
nē mensurę subijcientes: longitudinē sex milliū stadiorū: lati-
tudinē mille & ducentorū numero cōtineri putant: asseruntq;
eius prouincię cognomē ab Illyrio Polyphemo ortū habuisse.
Polyphemo quippe Ciclopi: ac Galatęę/ Celtū: & Illyriū: &
Gallū filios extitisse: eosq; ex Sicilia progressos/ Celtis: & Illy-
rijs: & Galathis/ ab ipsis cognomē assumētibus imperitasse. Et
hęc mihi inter pleraq; a multis memorata placuere. Illyrio de-
inde filios Achillem: Autariū: Dardanū: Medum: Taulantiū:
Perrebūq; referunt. filias quoq; Partham: Daortam: Daseram:
aliasq;: a quibus Taulantij: Perrebi: Achillei: Autarici: Darda-
ni: Partheni: Dasaretij: Darsijq; prodiere. Autario ipsi/ Pano-
nium uel Peonū potius: & Scordiscū filios fuisse aiunt: Peoni
Tribalum: a quibus pariter nationū cognomina traducta sunt.
Et hęc quidē ab antiquitate repetunt̃. Illyriorū gens itaq; ut in
tam ampla regione multa: & uulgata. nunc quoq; inesse cerni-
mus/ Scordisciorū & Tribalorū fuit: qui tellurem ingentē pos-
sidentes tam diu inter se bello dimicarunt: quoad Tribalorum
qui supererāt ad Getas supra Istrū fuga transiere. Hęc natio ad
Philippi & Alexandri usq; tempora potens habita: nunc adeo
euiluit/ ut nullo fere cognomine superesse uideat̃. Scordisciorū

Chaones populi.

Illyriorum situs: & eorundē origo po-
pulorū peruetusta.

Polyphemus Ciclops.
Galatea.
Celtus. Illyrius.
Gallus.
Filij Illyrij.

Autarij filij.

Scordiscij.
Tribali.

insuper gens debilior effecta. Hi eni a romanis bello superati: ad Istri tandẽ fluminis peruenere insulas. Procedẽte mox tempore, nõ nulli iterũ regressi Peones incoluere ultimos: & ob id nunc quoq; inter Peones Scordisciorũ genus inest. Pari modo & Ardiei: cũ mari finitimi optima Autariorũ loca circa littus inuasissent, eos expulere. Post hos Liburni nauibus plurimũ insignes fuisse memorant, Illyriorũ natio alia: qui Ioniũ: insulasq; prędabant: nauibus citis usi: leuitateq; pręcipuis: Qua ex causa romani nũc quoq; naues: quę leuitate: celeritateq; pręstarent liburnicas solent appellare. Fama est Autarios Apollinis indignatione ĩ extremã decidisse cladem. Quippe eosdẽ: Celtasq; quos Cimbros uocãt, ad Delphos posuisse castra: statimq; omnes dispersos aufugisse: multos ante inceptã pugnã, pluuia ĩ eos cũ procellis fulguribusq; deseuiente. His uero qui ad propria redissent, infinitã ranarũ uim subortam: quę putrescentes flumina corrũperent. Vapore deinde ex terra exhalante, pestẽ Illyriorũ: ac corruptionẽ insecutã esse: quę potissimũ Autarios inuaderet: donec profugi a patria: ac pestẽ deferentes, cũ nemo ob timorẽ suscipere auderet, triũ & uiginti dierũ progressi iter ad tellurẽ palustrem: inhospitãq; uenere: & iuxta Bastarnarũ gentẽ condidere urbes. Celtarũ porro tellurẽ Apollinem concussisse aiunt: urbesq; absorbuisse. Nec prius finem tantę cladi impositũ, q̃ & ipsi pari modo e laribus egressi sunt: & in Illyrios qui cũ ipsis una deliquissent peruenere: Quos peste iam cõfectos: & ob id debiles, cũ facile uicissent: cõtractatione earũ rerum: morbo correpti in fugã abiere: & ad Pirenem usq; mutauere loca. Cũ deinde ad orientẽ gressus conuertissent, Romani Celtaꝝ metu ducti: cũ quibus antea insigni bello dimicauerãt: ne & hi superatis alpibus in Italiã uenirent, cõsules opposuere: qui cũ omni exercitu deleti sunt. Huiusmodi romanoꝝ clades: & terribile Celtarũ nomen omnẽ inuasit Italiã: donec Mariũ imperatorẽ eligentes: qui prius Libycos: Numidasq;: ac Maurusios ingenti prelio deuicerat, Cimbros superarũt: plurimãq; illis cędẽ sępenumero intulerũt: ut a me cũ de Celtis scriberem

Ister fluuius.

Ardiei.

Liburni.

Mirũ de religione.

Celtę: qui Cimbri appellant.

Miracula Pharaonis.

Terremotus.

Pirene.

Clades romanorũ.

Marius senior.

Initiũ eorũ: quę ante Octauiũ in Illyrios ab alijs gesta sunt.

ſuo loco relatū eſt. Qua ex re debiliores iam effecti: & ob id excluſi tellure omni: multa perpeſſi atq; inferētes damna/ad propria tandē rediere loca. Et hic finis impietatis a deo Illyrijs: Celtiſq; impoſitus. Nec ꝓpterea a ſacrilegio impias cohibuere manus. Verū iterū ex Illyrijs Celtiſq;/Scordiſcij pręcipue] ac Medi Dardaniq; Macedoniā ſimul ac Gręciā excucurrere: & multa ex ſacris deprędati/Delphicum iterū inuaſere templum/pluribus ex ſuis tunc quoq; amiſſis: duobus ac triginta/a prima inter Romanos & Celtas incepta pugna/elapſis annis: & ex illo per interualla/cū eiſdem depugnantes/ denuo ob ſimile ſacrilegiū in eos mouere bellū: Lucio Scipione ducente exercitum: Iam tum quidē Grecis: Macedonibuſq; imperantes. feruntq; finitimos ad hęc nefanda ſocios illis acceſſiſſe: uerū ſua ſponte nulla exhibita ope Scipioni eos reliquiſſe: Autariorū memoria ductos: qui per Illyriū omne concidiſſent. Scipionē uero Scordiſciorū uniuerſos fere deleuiſſe. Qui autē e bello ſuperfuerāt ad Iſtrū: fluminiſq; inſulas perueniſſe fuga. Ipſum deinde cū Medis & Dardanis: ſacri auri pactione corruptū ieciſſe fœdus: ex quo nō nulli Italorū monumētis ſuis prodidere: ob hanc potiſſimū cauſam romanos ſępenumero poſt Lucium: uſq; ad monarchiā ciuilibus inter ſe cōcertaſſe bellis. Hęc igit̄ de Illyrijs a Gręcis habitas longioribus uerbis a me perſcripta ſunt. Romani uero non hos duntaxat: ſed Peones ultra eos: nec nō Retios: Noricos: & Myſios qui Europā incolunt: & quoſcūq; alios his finitimos qui Iſtrū a dextra nauigantibus ſeſe offerūt: uiciſſim ut Hellines a Gręcis diſtinguūt: eoſq; proprijs appellationibus ſeparatim nominant: cęterū cōmuni uocabulo Illyrios omnes arbitrant̄. Qua opinione a principio ducti: neutiq;: adhuc in ea perſiſtētes/finē earū inuenere nationū: ſed ab Iſtri ortu uſq; ad mare ponticū quod ſub tributo obtinēt/Illyrici fines eſſe uoluerūt. Quemadmodū autē ſub imperio illos adegerint romani: cum de Celtis ſcriberemus/pręfati ſumus minime nos abunde cognouiſſe: neq; bellorū principia: aut occaſiones percepiſſe.

Medi: & Dardani ex Illyrijs.

Lucius Scipio.

Lege de auro funeſto rem inauditam.

Peones. Retij. Norici. Myſij.

In alio uolumine poſitū erat cū de Cretenſibus.

Eamq; ob causam qui clarius Illyrioꝝ res discernerent/ ad scribendũ hortati sumus. Que autẽ nobis nota sunt propalã efferemus. Agron Illyriorũ partis rex fuit/eius: quę circa Ionij maris sinũ sita est. quã & Pyrrhus Epiri rex: & qui Pyrrho uicissim adhęserũt/ olim tenuere. Idemq; & Epiri partẽ quandã: & Corcyrã ultra hanc: & Epidamnũ: Pharũq; suscipiẽs sub custodia detinuit. Reliquũ autẽ Ionij cum adnauigaret. Insula quędã Essios nomine ad romanos defecit: & subinde legatos ad eos misit/accusationẽ eoꝝ: quę in Essios Agron cõmisisset deferentes. Illyrij nauigãtibus inuecti Essiorũ oratorẽ: Calempotũ nomine: nec nõ romanoꝝ Coruncaniũ: ut quidã arbitrãt̃ interemerunt. Reliqui seipsos neci tradiderũt. Et ex hoc romani nauibus simul ac pedestri exercitu Illyrios aggressi ferũt̃. Agron infante filio superstite: cui Pine nomẽ fuit/diẽ obijt. Vxori uero regnũ: quo filij curam assumeret q̃q̃ nec illius esset genitrix seruandũ dereliquit. Demetrius qui ex Agronis imperio Pharũ obtinebat/Corcyra interim adepta: romanis adnauigãtibus: utrãq; ex proditione illis tradidit. Romani Epidamnũ in amicitiam eoꝝ pellexere: & Essijs: Epidamnijsq; obsessis ab Illyrijs ad eoꝝ opem exercitũ misere. Quãobrem Illyrij obsidione dissoluta retrouertere copias: & quidam ex ipsis qui Atintani appellabant̃/ad romanos defecere. Interea Agronis uxor legatos suos Romã misit: & captiuos: transfugasq; romanis exhibens: ueniã ab illis supplex postulauit: q̃si hęc nõ ab ea: sed ab Agrone potius gesta essent. Romani Corcyram: Pharũ: Essios: atq; Epidamnũ: postremo Illyrios qui Atintani appellant̃ sub eoꝝ imperio cessisse retulerũt. Pinẽ aliã Agronis regionẽ retinere: ac romanorũ societate uti posse/ si a pręmissis se abstineat: nec ad Essium Illyrij pręterq̃ duobus lembis: & his quidẽ inermibus adnauigent. Quę omnia ab illis suscepta sunt. Et hęc prima romanoꝝ cũ Illyrijs pręlia: fœderaq; extitere. Post quę Corcyram & Apolloniã libertate donauerunt. Demetrio quoq; proditionis dedere pręmia/ob ea quę cõtulisset. Infidelitatẽ tamen aspernãtes quę paulo post ab eo prodijt. Romanis quippe per

Agron rex.
Pyrrhus rex.
Essios insula.
Calemporus.
Coruncanius.
Pine.
Demetrius.
Atintani.
Prima fœdera romanorũ cũ Illyrijs.

trienniū circa Eridanum cum Celtis dimicantibus/Demetrius ueluti bello implicitos/ minus ueritus mare percurrit: & Istros Illyriorū nationē aliā sibi uendicauit. Atintanos etiā a romanis deficere coegit. Romani q̄ primū celtarū res cōposuissent/ subito adnauigātes prędatores intercepere qui nuper cū Demetrio cęterisq; deficiētibus Illyrijs se cōiunxerant. Demetrium porro ad Philippū Macedonię regē fugientē: atq; iterū in patriā reuersum: & Ioniū classe deprędantē interemere: & Pharū eius patriā cum illo cōiurantem/ euertere funditus: Illyrijs ob Pinē denuo illos admittentē/ indulgentes. Sic secūdo bella: fœderaq; cū Illyrijs inita sunt. Residua uero a me neq; tempore neq; ordine magis omnia/ q̄ per Illyrioꝝ nationes: quemadmodū singula quęq; repperi descripta sunt. Romani Macedoniam bello inuaserāt: cū Perseus post Philippū eius regno potiret̃. Perseo Gentbius Illyriorū rex alius/ pecunijs inuitatus ad bellū/ socius accesserat: Illyriosq; in romanos cōcitarat: ac romanorū legatos ad eū proficiscētes uinculis iniecerat causatus nō legationis sed explorādi occasione ad se uenisse. Ob eam rem Anitius romanorū prętor/ nō nullas Gentbij naues mari cepit. deinde ī terrā progressus/ eundē bello superauit: Et loco quodā cōclusum: cū ueniā deposceret/ romanis se dedere suasit. Ille ad consultandū tres dies postulauit. Quibus cōcessis: cū interim sibi subditi ad Anitiū transirēt: ut ad eū accedere posset exorauit. Ad quē delatus genu procūbens summa turpitudine ꝓ seipso deprecatus est. Anitius trepidantē adhortatus/ manu sustulit: & simul in cōuiuio discūbere monitū: cū e triclinio discederet/ a ministris in custodiā inijci mādauit. quē Romę deinde cū filijs ī triūpho habuit. Gentbij bellū diebus uiginti cōsumatū fuit. Septuaginta illius urbes/ Emilius Paulus qui Preseū regem bello superauit: & ad Senatū misit/ in hunc modū deprędatus est. Clanculū enim Romā profectus: & inde reuersus/ a Senatu summa celeritate urbiū incolis cōmissorū ueniā cōcedere uelle allato omni quod haberent auro atq; argento pollicet̃. Consentiētibus ipsis

Istri.

Philippus rex.

Secunda fœdera.

Perseus.

Gentbius: de quo Plutarchus in uita Emilij

Anitius.

Paulus Emilius.

Perseus rex.

exercitū ad unamquãq; eorū urbiū per partes intulit. Tandem uniuersis exercituū ducibus/ diffinita die/ ad aurorã per preconem urbes publice discurrere: omnesq; pecunias intra horarū triū spaciū in forū deferri a ciuibus imperat. Quibus allatis reliqua omnia prędę exposuit. Sic Paulus una hora septuaginta spoliauit urbes. Ardiei autē: & Palatij alia Illyriorū natio/ Illyriū quod a romanis tenebat̃ inuaserant. Quibus romani ob occupationes misere legatos: qui illos deterrerēt. Nō parentibus uero exercitū decē millium peditū: equitū sexcentū destinant. Illi cognita te/nundū parati in bellum/ legatos suos Romã mittunt: & ueluti gestoꝝ p eos pœniteret/ ueniã expostulãt. Senatus damnorū impēsam: quã indigne oppressis intulissent/ persoluere illos iubet. Cum id quoq; neglexissent/ Fuluius Flaccus ingentibus copijs ĩ eos proficiscit̃. Pręliū ad excursionē duntaxat usq; finitū est. Nō enĩ exitū diligenter inuenire potuerūt. Iapodes intra alpes incolentes/ Sempronius Tuditanus cognomine: & Tiberius Pandusius pugna superarūt: uisumq; est illos ambobus paruisse. Pari modo & Segestani/ Lucio Cottę: ac Metello se dedere. Veꝝ omnes nō multo post a romanis desciuere. Dalmatę Illyriorū ab his diuersa natio/ Illyrios Romanis obsequētes inuaserunt: & legatos romanoꝝ eam ob causam adeos uenientes minime admiserūt. Quãobrē uident̃ romani aduersus illos sumpsisse arma: Marco Figulo cōsule ducente. At hi Figulo q̃primū inferente copias/ custodias aggressi superarunt: easq; ab exercitu in campū pepulerunt: ita ut ad Naronē usq; fluuiū fuga peruenirēt. Veꝝ ijdem retrouertere gradum. Iam enĩ instabat hyems. Figulus ratus eos inopine aggredi posse/ discurrentes undiq; ad eius impetū ex oppidis offendens in fugam uertit: donec ad urbē Delminiū: a qua Dalmatarū nomen illis inditum/ terga dare cōpulit. Cū nihil ex impetu aduersus munitã urbē conari: neq; machinas ob altitudinē adhibere posset/ ad alias excursiones se cōuertit. Destitutis omnibus & inhospitis ob insultus in Delminiū factos/ Ipse bicubitas sudes pice ac sulfure stuppaq; cōponens ex catapultis ĩ Delminiū

Illyrij deprędatio.
Septuaginta urbes una hora ab Emilio spoliatę.
Palatij populi.
Fuluius Flaccus.
Iapodes.
Sempronius Tuditanus.
Tiberius Pandusius.
Segestani.
Lucius Cotta.
Metellus.
Dalmatę.
Marcus Figulus.
Naro fluuius.
Vrbs Delminiū: a qua Dalmatę.
Catapulta est balista maior. Attende.

iacit: quę ab impetu succensę: & lampadarũ uice per inane uolitantes, quęcũq; attigissent igne corripiebãt. Ita multa a flammis absumunt. Eoq; modo finis belli a Figulo Dalmatis imponit. Sequenti tẽpore Cecilius Metellus, consulatũ adeptus, nihil delinquentibus Dalmatis, triũphandi libidine bellũ ex decreto intulit. A quibus amice susceptus, in Salone eorum urbe trãsegit hyemẽ. Postremo Romã delatus, nulla ex causa triumphauit. Cęsare haud longe in Celtas ducente copias, Dalmatę: alijq; Illyriorũ populi, prospere rem gessisse uisi sũt: & Liburnis: quę Illyriorũ gens alia habet, Promonã abstulere urbẽ. Liburni romanis se dedẽtes, ad Cęsarẽ iam ꝓpinquũ fuga peruenere. Cęsar legatos ad illos misit: hortatusq; est ut qui Promonã suscepissent, Liburnis restituerent. Despiciẽtibus illis man data exequi, exercitũ ingentẽ intulit: qui ab Illyrijs oppressus est. Cęsar curis prępeditus instante Pompeianorũ seditione cũ iam ad bellũ inclinaret, nihil ulterius molitus est. uerũ cũ omni exercitu, q̃q̃ tempestate aduersa: a Brundusio Ioniũ trãsmisit: cũ Pompeio in Macedonia gesturus bellũ. Reliquũ exercitum Antonius in Macedoniã Cęsari perduxit. Ingenti deinde tempestate tenente Ioniũ, Gabinius cohortes peditũ quinq; supra decẽ: equites ter mille per Illyriũ ad Cęsarẽ adducere tentabat: quos Illyrij timore eorũ: quę paulo ante in Cęsarẽ egissent: cũ uictoriã eius: internitionem rebus suis allaturã arbitrarẽt, Gabinio excepto: paucisq; cũ illo fugientibus, ad unũ interemere omnes: magnamq; pecuniarũ copiã ob hoc: spoliaq; innumera obtinuere. Hęc Cęsar ob belli cũ Pompeio necessitatem dissimulanter tulit. Deuicto deinde Pompeio: cũ reliquias seditionis huius per partes persecutus esset, tandẽ cõpositis omnibus Romã redijt: expeditionemq; in Getas: Parthosq; pręparauit. Veriti itaq; Illyrij ne Cęsar ex itinere in eos insultaret, legatos Romã mittunt: qui actorũ ueniam deposcerent: seq; in amicitiam eius: societatemq; dederent, Illyriorũ gentem ueluti bello inclytã uerbis extollentes. Cęsar in Parthos ꝓfecturus acerbius

Cecilius Metellus.

Salo urbs.

Caius Cęsar.

Vrbs Promona.

Lege in bellis ciuilibus.

Gabinius.

Illyriorũ legatio ad Cęsarem.

responsum reddidit Minime amicorũ loco habituros eos: qui talia in ipsum perpetrassent. Indulgere autẽ uelle si tributa cõtulissent: obsidesq́ dedissent. Vtraq́ pollicẽtibus ipsis: Atiniũ cũ tribus legionib⁹ magnoq́ equitatu ad eos mittit: qui tributa quędã parua imponeret: obsidesq́ reciperet. Defũcto interim Cęsare: rati romanoꝝ res: ut ĩ illo potissimũ uires habuissent: ita eius morte penitus extinctũ iri: Atinio ulterius parere recusarunt: neq́ tributa aut obsides cõferre uoluerunt. Crassante in eos quinq́ cohortibus Atinio: Illyrij in illũ conuersi: bello superarũt: ductoreq́ ordinis Bebiũ consularẽ uirũ interemerũt. Atinius cũ residuis ex fuga Epidamnũ sese cõtulit. Romanorũ deinde Senatus exercitũ huiusmodi: & Macedoniã ultra ipsũ: Illyriosq́ omnes: quibus imperabat: Marco Bruto: qui Cęsarẽ occidit: quemadmodũ & Syriã Cassio: eiusdẽ necis conscio: & participi concessit. Sic illis aduersus Antoniũ: Cęsareq́ Augustum cognomine pugnãtibus: Illyrij nullo ocio potiti sunt. Peones uero natio ingens circa Istrũ per longũ incolens: ab Iapodũ populis supra Dardanos protẽdit. Hi Peones a gręcis: a romanis Pannonij appellant: & ab illis ut pręmisimus inter Illyrios annumerati sunt. De quibus nunc mihi Illyrioꝝ res recensenti uidetur disserendũ. Gloriosi hi admodum ob Macedonũ Agrianos qui potissimũ Philippo & Alexãdro in bellis pręstiterũt: quoniã & hi Peones fuere: ex his qui inferiora incolũt: ab Illyrijs coloni editi. Cęterũ cum Cornelius aduersus Peones exercitũ deducens: turpiter reiectus esset: ingens Peonũ fama uniuersam formidine cõcussit Italiã: Ac deinceps per longum tempus: qui cõsulatũ apud romanos gerebãt: haudquaq̃ Peones bello aggredi ausi sunt. Et hęc iampridem tam ingentia de Illyrijs & Peonũ populis scrutãdo repperi. In Cęsaris uero cõmẽtarijs: eius: qui Augustus cognominatus est: nihil antiquius de Peonũ gente perscriptũ legi. Aliã quoq́ Illyriorũ gentem: pręter eam quã rettuli: romanis paruisse mihi uisum est: uerũ quę ea sit haud intelligo. Non enim alienas res Augustus: sed

Atinius.

Bebius.

Marcus Brutus.
Cassius.

Peones.

Agriani.

Cornelius

Lege a quo historiam sumpsit Apianus.

proprias conscripsit: Quemadmodũ ab imperio deficientes ad tributa redegit: & alias sub proprijs legibus degentes bello superauit. Postremo reliquas omnes: quę summitates alpiũ incolunt barbaras: bellicosasq́ nationes per uim subdidit: quę finitimę Italiã furtim prędabant̃. Et profecto mirũ mihi uidet̃: cũ tam multę magnęq́ romanorũ copię contra Celtas & Hiberos alpes pertransierint/ eas nationes contẽpsisse. Caiũ etiã Cęsarẽ felicissimũ in bellis uirũ pari modo eos neglexisse: cum Celtas oppugnaret: & per decẽ fere annos circa ꝓuinciã illã hibernasset. Cęterũ arbitror hos uiros ad ea quę elegissent properantes: de trãsitu alpiũ dũtaxat cogitasse. Caius Cęsar circa celticã moram ducens: & seditioni pompeianę: quę hęc ipsa sibi assumeret/ finẽ solum apponere curauit. Videt̃ insuper & Illyrium & celtas simul eligens/ nõ omnibus: sed his quę ad romanos pertinerent prefuisse. At uero Cęsar Augustus uniuersa adeptus: cũ interloquendũ Antonij inertiã Senatui explicasset/ Illyriam gentẽ prę cęteris bellicosissimã: & eundẽ sępenumero infestantem/ mitem reddidisse: Oxyeos: Perthenetas: Bathiates: Taulantios: Cambeos: Cinambros: Merromenos: atq́ Pyrisseos: omni experientia edita sibi subdidit. Maiore insuper labore capti sunt: & ad tributa quę soluere desierant impulsi/ Docleatę: Carinij: Interfrurini: Narisij: Glintidiones atq́ Taurisci. Quibus uictis finitimi metu territi/ Ippasini scilicet: & Bessi/ se illi tradidere. Deficiẽtes uero Melitinos & Corcyreos: qui insulas incolũt/ ingenti belli mole superauit: quoniã maria classe prędabãt̃. Et horũ quidẽ impuberes Cęsar iussit interfici: reliquos precio uenũdedit. Liburnis naues ademit: quoniã & hi pariter maria infestabãt. Ex Iapodũ gente quę intra alpes habitat Moentini & Edeatę ipsi aduenienti se ultro tradiderũt. Aurupini qui plurimi & bellicosissimi ex Iapodũ natione referũt̃/ ex uillis ad urbẽ secesserunt. Appropinquãte quoq́ illo/ inter siluas latuerunt. Cęsar capta urbe/ neutiq́ ignẽ inijci passus est: ratus eos se tandem illi esse dedituros. Quo facto urbẽ ut incolerent

Gesta per Augustum usq́ in finem.

Caius Cęsar.

Cęsar Augustus.

Nomina barbaratum & deuictarũ ab Augusto nationum.

Moentini.
Edeatę.

omisit. Maxime autẽ inter omnes Cęsari impedimentũ attulere Salassi & Iapodes qui ultra alpes incolunt. Segestani: Dalmatę: Daisij: Pęonesq; qui Salassijs sponte adhęserant. Hi uertices alpium tenent. montes inaccessi: arcta semita: ac difficilis ad eos ducit: quorũ fiducia proprijs degebant legibus: & uectigalia a transeuntibus poscebant. Hos Veterus inopine aggressus, angusta locorũ per insidias occupat: & per bienniũ obsessos tenuit. Illi salis inopia ducti quo maxime indigebant, tandẽ admisere custodias. Postremo a Vetero deficientes munimẽta deiecere: & angustijs locorum occupatis: qui a Cęsare ad ipsos mittebant irritere: cum nihil magnũ in eos conari possent. Ea ex causa Cęsar instante contra Antoniũ bello, suis legibus degere cõcessit: Et qui Vetero insultassent ueniam indulsit. Hęc omnia ad suspitionem uertentes ipsi, alias iterum urbes congregabant: & quę Romanis parerent inuadebant: donec Mesala Coruinus: ut illos expugnaret a Cęsare pręmissus, fame domuit: Eoq; modo Salassi in romanorum cessere potestatem. Iapodes qui ultra alpes incolunt, natio ferocissima: ac pene siluestris, bis a se, per annos fere uiginti Romanos repulere. Aquileiam quoq; excucurrere: & Torgium romanorum coloniam deprędati sunt. Insurgente in eos Cęsare per iter asperum atq; aduersum: adhuc magis contra eum irritabant, nemora in oppositum illi pręcidentes. Cum deinde ad aliam siluam diuertisset Cęsar in fugam abeunt: & appropinquanti struxere insidias. Cęsar id ipsum suspicatus, ad montium apices ex suis mittit: qui eos utraq; ex parte aggrederẽt. Summissius aduentante illo: & siluas excidente, Iapodes ex insidijs subito apparuere: multosq; affecere uulneribus. Verũ maior eorum pars, ab his qui ex apicibus decurrerant interfecti sunt. Reliqui iterum ad siluas reuertuntur, urbem relinquentes: cui Terponus nomen

Veterus.

Mesala Coruinus.

Aquileia.
Torgium.

Terponus urbs.

fuit. Eam interceptam Cęsar minime cremauit: satis arbitratus pariter illos se esse dedituros: ut fecere. Deinde ad aliam processit urbem. Metuliū incolę nuncupāt: quę Iapodum primaria habet̃ urbs. Sita est autē in monte nemoroso/ duobus condita tumulis: quos uallis modica intersecat. Et iuuentus ad triū millium numerū/ armis: animisq; prępollens/ Romanos circa mœnia pugnantes/ facile ab illis repellebat. At hi aggerem erigentes a Metulijs hinc inde discurrentibus die noctuq; uexabant: & e muris machinarū ope: quas in bello acceperant longius distare cogebantur. Nam ea pugna: quā Brutus haud longe ab eo loco cū Antonio & Cęsare ipso simul habuit/ machinas susceperant. Dissipantibus interim romanis eorū mœnia: illi interius propugnacula alia struebant: & labore defessi in ea quę cōstruxerant saltu ferebantur. Romani recepto muro: qui ab illis relictus fuerat/ igne succendunt. ad reliquū uero aggeres binos erigunt: a quibus pontes subinde quattuor ad mœnia struxere. Peractis omnibus Cęsar non nullos ad aduersam urbis partem ire iubet: ut ciues ab inuicem distraheret: reliquos ex suis per pontes ad mœnia accelerare admonet. Interim ab edita turri quę fierēt intentus prospectabat. Barbari ascendentibus ipsis ex aduerso ꝑ mœnia occurrūt. Cęteri a tergo insidias struentes: cū pontes longos lanceis appellerēt/ adhuc magis exultare incipiunt. Vno igit̃ ex pontibus: deinde alio post primū corruente: cū tertius in ruinā laberet̃/ timor omni ex parte romanos occupat: nec ullus quartū pontē audebat ingredi. Cęsar igit̃ e turri eos increpare pergit. Cū nec sic in bellū cōcitare posset/ Ipse clypeo assumpto per pontem cursu ferebat̃. Accurrunt & cū eo ex ducibus Agrippa: & Hieron: Luciusq; ex corporis custodibus Iolas. quattuor hi soli: ac scutiferorū nō nulli pontē occupāt. Cęsare igit̃ pontē transeunte: rubore ducti milites confertim ad eū aduolant. Qua ex causa pręgrauatus pons

Metuliū urbs.

Notabile magnanimitatis exemplum de Augusto.

Nota Suetonij errorē qui ita scribit. Dalmatico etiam uulnera excepit. una acie dextrū genu lapide ictus: altera & crus & utrūq; brachium ruina pontis cōsauciatus. Nō enī Dalmatico: sed Iapodū bello gestum. nec in acie: sed expugnatione urbis.

ad inferiora statim labit̃: uiriq; inuicē plurimi in terrā corruūt: ex quibus nō nulli periere: Alij ferme contritis membris efferunt̃. Cęsar crus dextrū & utrūq; brachium saucius denuo turrim cōscendit: cōsularibus quibusdā prosequētibus: ut ex fide se incolumem esse ostenderet/ ne quis interim ex rumore mortis eius tumultus orirer̃: aut hostes illū terga uertere putarēt: ac protinus aliū exedificare iubet pontē. quę res pręcipue Metulios exterruit: cum se aduersus hominē animo penitus inuictū bellū inijsse cernerēt. Postridie itaq; legatis ad eū missis: quingentos quos idē postularat exhibuere obsides: & custodias admittere polliciti/ altiorē ut custodirent reliquere tumulū. Ipsi in alterū omnes secesserūt. Cū custodes ad eos uenientes arma deponere iuberent/ animo turbati/ mulieres eorū: atq; filios intra Senatus cōclusere locū: & custodias simul admittētes romanis annunciāt/ Si quid insolitū erga eos moliri audeant/ se locū illū incensuros: & cū desperatione pariter romanos inuasuros.

Excidium Metuliorum urbis: historię nobis incognitę/ licet pręclarę.

Quibus dictis ex inferiore loco quasi superiorē ascensuri ī unū coeunt. Tunc uero custodię Senatus locū ultro incendunt. Plurimę igit̃ mulierū seipsas filiosq; interemere. Quędā natos uiuos deferētes iniecere igni. Sic omni Metuliorū iuuentute fere in armis cōcidente: & inutiliū maiore parte igne conflagrāte: ciuitas quoq; incendio absumpta est: ita ut nullū tam ingentis urbis superfuerit uestigium. Deuictis Metulijs/ Iapodum reliqui timore ducti/ seipsos Cęsari dedere. Sic Iapodes: qui ultra alpes incolunt/ tunc primum romanorum tulere iugum.

Posseni.
Marcus Elbius.
Segestani.

Recedente deinde Cęsare/ Posseni ab illo defecerunt. quos Marcus Elbius ad eos missus bello domuit: & qui defectionis causa fuerant occidit: reliquos precio uenundedit. In Segestanorū igit̃ tellurē bis antea profecti romani: neq; obsides neq; aliud quicq̃ ab illis abstulerāt. Qua ex causa Segestani maiores spiritus sibi assumpserant.

Descriptio regionis Pęonum.

Cęsar per Pęonū tellurē: cū & hi nundū romanis paruissent/ in eos profectus est. Nemorosa quippe Pęonū regio est: & in longum ab Iapodum populis usq; ad Dardanos

protendit̃. Peones nullas urbes habẽt: agros dũtaxat & uillas ꝑ cognationes possident. Neq; iudicia cõmunia illis adsunt: neq; principes qui ceteris presint. Ipsi centũ millia uirorũ etate ad bellũ integra utiq; habebãt: uerũ imperio carentes minime in unũ cõgregatãt. Appropinquãte Cesare/ ad siluas delati fuga: si quos ex romanis palãtes repperissent occidebãt. Cesar quo/ad illos ad se uenturos credidit/neq; uillas: neq; agros eorũ de/populatus est. Nõ accedentibus/ ignẽ omnibus immisit: & per cõtinuos octo dies maximis affecit cladibus: quibus in Segesta/norũ & Peonũ regionem: usq; ad Saum fluuiũ est profectus. Huius in ripa ciuitas/ latissimo fluuio: & ingenti fossa munita considet. Qua ex causa potissimũ Cesar illã inuasit: ueluti belli horreum in Dacos: Bastarnasq;: qui ultra Istrũ incolũt habitu/rus. Idem fluuius bis ĩ locis Danubius dicit̃: nec multo deinde inferius elapsus: uberioribus aquis: pro Danubio Istri nomen assumit. Saus autẽ Istrũ in fluit. Erantq; Cesari naues eo in flu/mine: que cõmeatum ad exercitũ per Danubiũ afferrent. ob id Cesar Segestã urbẽ sibi assumpserat. Progrediente eo/ Segesta/ni legatos destinant: quid facto opus sit ab eo exquirũt. Ille cu/stodias accipere: & obsides centũ afferre imperat: ut tute eorũ urbe ueluti horreo aduersus Dacos uti queat. Frumẽti insuper quantũ ipsis liceat afferre. Hec igit̃ primores exequi haud ini/quũ existimabãt. Populus ecõtra turbari cœpit: obsidesq; con/tenere: quoniã nõ ab ipsis forsan liberi: sed a primoribus dandi essent. Accedente igit̃ custodia/ aspectũ ferre nequeuntes/ furi/bundo impetu aduolant: portasq; protinus occludunt: ac desu/per e mœnibus iterũ sese offerunt. Ea ex re Cesar fluuiũ ponte cõiunxit: uallũ: fossasq; undiq; cõmunit. Cõclusis ciuibus intra urbẽ/ aggeres binos erigit. ad quos Segestani sepenumero cur/su ferebãt̃. sed cũ aggeres inuadere nequirẽt/ faces: ignẽq; plu/rimũ ex superiore loco iaciũt. Appropinquãtibus ad eos subsi/dijs a Peonũ natione alia/ Cesar ex occursu insidias illis instruit Sic eorũ pars interimit̃: pars in fugam uertit̃. nec ulla ulterius

Saus Fluuius.

Daci. Bastarne.

Differentia nominũ Istri: & Danubij.

Segesta urbs.

Peonum ad Segestanos accessere subsidia. Segestani obsidionē omnē fortissime perpessi, trigesima tandem die difficili pugna superant. Ac tum primū supplicare didicere. Quorū uirtutem Cęsar admiratus: nec nō precū pietate motus, neutiq̧ occidit: aut clade ulla cōturbauit: sed pecunia mulctare cōtentus, in ciuitatis semota parte conclusit: & quinq̧ supra uiginti cohortes pro custodia urbis intulit. His peractis Romā: denuo in Illyriū rediturus abscessit. Fama deinde uulgante Segestanos custodiā quam in urbē recepissent: per uim interemisse, Cęsar q̄q̄ hyemis tempore cursu ad eos proficiscit. Tandē rumorē falso editum intelligens: ueritatis causam subinde inuenit, Suos in periculo cōstitutos fuisse: Segestanis inopine eos inuadentibus: a quibus multi cōfestim interēpti essent: uerū sequenti die milites ciues inuadentes obtinuisse urbē. Quāobrem Cęsar copias ī Dalmatas cōuertit, gentē Illyriorū aliā: & Taulantijs finitimā. Dalmatę quidē exquo sub Gabinio quinq̧ cohortes interimētes signa ademerant, ob res prospere gestas animis elati, p decē annos neutiq̧ deposuere arma: & aduenienti Cęsari una cū Segestanis occurrere statuerāt. Erāt quippe bellicosissimorū milia duodecē: & ultra. ducē quoq̧ ipsis Versū nomine prefecerāt. Ille Promonā Liburnoꝝ urbē denuo inuadēs, uallo: fossaq̧ munierat: aliaq̧ ex natura locorū munitissima occuparat. Nam regio omnis mōtuosa: collibus undiq̧ acutis, pinnarū in modū erectis prominet. Maior itaq̧ eorū pars urbē insederat. Custodias uero p colles in altū eminentes collocarāt: sic ut ab excelso romanoꝝ castra facile respicerēt. Cęsar ꝓpalā omnes muro sepire uelle simulat: clanculū autē audaciores: qui aditus ad mōtiū sūma deferētes explorarēt, emittit. Hi igit̄ p siluas se occulentes, nocte custodias īuadūt: & adhuc somno cōsopitas ferro cędūt: ac Cęsari finē itineris sibi adesse significāt: ad expugnationē urbis maioribus copijs esse opus. & ex tumulis per uim captis alios supra alios emittūt, ad eos: qui ulteriores colles occuparāt. Cōfestim igit̄ turba ac trepidatio barbaros inuadit: cū se omni ex parte circūuentos esse intelligūt: maxime uero qui

Virtus hosti ī precio.

Felicitas Augusti.

Bellum Dalmaticū.

Versus.

Stratagema.

in tumulis steterāt eminentioribus: ob aquę indigentiā in primis formidantes: ne exitus undequaq; clauderēt, in Promonā deferunt. Cęsar urbem: duosq; assistētes colles: qui ab hostibus tenebāt adhuc, per quadraginta stadia muro sepsit: & interim Teutinū, alium Dalmatarū exercitū ducentē, ut his: qui obsidebant afferret opem inuadit: fusūq; p montes insequi pergit: & adhuc prospectante eo Promonā capit. Nam cū munimentis nundū editis ciues ab extra decurrissent: citoq; repellerent: romani fugientibus illis se īmiscētes urbē ingrediunt: ac tertia ciuium parte deleta, reliqui in arcem fuga abeunt. Romanorū cohors interim ad portas eos obseruabat. His cū barbari quarta nocte inuecti essent, cohors timore ducta portas dereliquit: Verū Cęsar hostiū impetū confestim repulit: ac sequenti die se dedentes ultro cepit. Ex cohorte q custodiā reliquerat: sorte iacta decimū quenq; morte mulctauit. Ex turmarū ducibus binos ex decē singulis imminuit. Reliquos ea ęstate hordeo: frumēti uice cibari iussit. In hunc modū Promona capit. Teutinus exercitū p montes fugientē ī uarias partes effuderat. Quamobrē romani nō longe illos insecuti sunt: diuisionem eorū per tam multa loca, ob uiarū inexperientiā: uestigiorūq; implicitā confusionē formidantes. Nulla quippe itinera in unū copulāt nemorū ingressus: & Dalmatę Gabinio insidias struētes, p uallē profundā & in longū prodeuntē inter duos montes delituerāt: Quo in loco insidias Cęsari pariter instruxerāt. Cęterū ille itinerū cōcursus igne succendit: & per montiū superiora pręmisso exercitu: qui ab utraq; parte ad eū properaret, iter per uallē arripit: siluas undiq; pręcidens: urbesq; inuadens: & quęcunq; obuia in itinere igne corrūpens. Setouia urbe obsessa, barbarorū manus ingens ī auxiliū aduenerat: quibus obuians Cęsar urbē ingredi phibuit. Eo ī pręlio lapide genu saucius p multos dies ęger iacuit. Cōualescens Romā ad consulatū rediit: cū Barbatio Tullo collega magistratū initurus. Statylium Taurum ad residua eius belli dereliquit. Mensis initio ingressus consulatum. Eamet die Antonio administratione prębita, Ipse in Dalmatas

Teutinus. al' Testinus.

Promona capit.

Disciplina militaris.

Cęsaris peritia in expugnandis barbaris.

Setouia urbs.

Hoc est q Suetonius uoluit dicere bello Dalmatico uulneratum Augustum fuisse.

Barbatius Tullus.

Statylius Taurus.

iterum procurrit/ Triũuiratum adhuc obtinens. Iam enim secundi quinquennij tẽpus effluxerat: quem a seipsis a principio inuaserant: Populus uero subinde confirmarat. Dalmatę igitur fame fatigati: cõmeatu undiq; excluso: uenienti Cęsari sponte obuiant: seq; illi suppliciter dedunt: obsides numero septingẽtos ex proprijs filijs exhibent. Hos Cęsar romanorũ signa Gabinio adẽpta afferre monuit. Tributa quoq; quę sub Caio Cęsare olim polliciti/ in id tempus distulissent/ persoluere imperauit. Ita romanis obsequẽtiores deinceps effecti sunt. Ea signa Cęsar ĩ porticu quę Octauia dicitur appẽdit. Deuictis Dalmatis: Derbani appropinquãte Cęsare/ ueniã deprecari uelle: obsides tradere: & tributa olim intermissa exoluere cõfestim promisere. Igitur Cesar propius ad illos uenit: Cui obsides iuxta fœdus exhibuere: quos absenti ob ualitudinẽ tradere & fœdus firmare recusauerãt. Videntur & hi postremo inducti a Cęsare: qui Illyriorũ tellurẽ omnẽ: quę a romanis defecerat: aut prius sub imperio neutiq; assueuerat/ ad obsequiũ redegit. Eam ob rem triumphus Illyrius a Senatu Cęsari decretus est: quem post deuictũ tandẽ egit Antoniũ. Residui deinde Illyriorum habebuntur ante Peones a romanis/ Retij. Post Peones/ Norici: Mysijq;: qui ad Euxinũ pontum usq; incolũt. Retios igitur: & Noricos existimo Caiũ Cęsarẽ cũ aduersus celtas depugnaret/ subegisse: aut Augustũ cũ Peones aggrederetur bello superasse. In medio quippe amborũ sedes habẽt. Nec ullũ ĩ Retios aut Noricos bellũ gestũ priuatim repperi: quamobrem cũ reliquis finitimis una deuictos fuisse arbitror. Marcus enĩ Lucullus: Lucij Luculli frater qui Mithridatẽ debellauit Mysiorũ regionẽ excurrit omnẽ: & usq; ad fluuiũ cursũ tenuit: quo ĩ loco quattuor gręcorũ urbes Mysijs finitimę sitę sũt: Istros uidelicet: Dionysopolis: Odisus & Mesembria. deinde Romã ex Gallia/ magnũ illũ Apollinẽ qui in palatio situs est adduxit. Nec ulterius quicq̃ a Romanis rẽpublicã regẽtibus cõtra Mysios actũ fuisse: aut ad tributa redactos esse: aut ab Augusto gestũ legisse memini: Sed Tiberiũ qui post Augustũ imperauit eos tenuisse. Verũ hęc a me ante

Porticus Octauia.
Derbani.
Triumphus Illyrius
Retij.
Norici.
Marcus Lucullus.
Magnus Apollo.
Tiberius imperator.

Aegypti adeptionē a populo peracta/ ſuo loco perſcripta ſunt.
Que uero poſt ęgyptū Imperatores tenuerūt: aut bello uendi/
carūt/ ueluti ꝓpria ipſorū opera/ poſt cōmunia tandē diximus:
in quibus multa de Myſijs quoqꝫ continent̃. Nunc autē exquo
Myſios: Illyrios romani exiſtimāt/ hic liber a me Illyriorū ap/
pellabitur: qui ut abſolutus crederet̃ pręſcribere uiſum eſt Lu/
cullum iam antea ſub populo imperantem Myſios excurriſſe:
Tiberium uero ſub monarchia illos recepiſſe.

Ex hoc licet agnoſcere Appianū Imperatorū geſta deſcripſiſſe.

Appiani Alexandrini ſophiſtę Romanorū liber finit qui Illy/
rius inſcribit̃. Incipit eiuſdē Celticus. Traductio. P. Candidi.

Breuis explicatio Celtici belli uſqꝫ in finē.

Camillus pater.

Celtę primi romanis inſurrexiſſe dicū/
tur: urbem quoqꝫ capitolio excepto ui
captā incendiſſe: quos Camillus uicit
& expulit: & poſt tempus iterum re/
greſſos denuo deuicit: triumphumqꝫ
ob id egit: cum iam octogeſimū ętatis
attigiſſet annū. Tertio deinde celtarū
copię Italiā ingreſſę ſunt: quas roma/
ni ſub Quinto Imperatore deleuere
penitus. Poſt hos Boij celtarū natio ferocius romanos aggredi/
untur. His Caius Sulpicius dictator cū exercitu occurrit: Stra/
tagemate huiuſmodi uſus. Iuſſit enim milites a fronte cōſtitu/
tos uno impetu tela iacere: eodēqꝫ momēto ſtatim cōſidere: do/
nec ſecundi iacula emiſiſſent. Idem tertia & quarta acie locatos
agere: ceſſantes quoqꝫ a iactu cōtinue in ſimul iungi/ ne in eos
tela uibrarēt̃. Cū poſtremo iacula emiſiſſent/ accurrere omnes
uno impetu: & cū clamore protinus inuadere hoſtes: manuſqꝫ
cōſerere. Terrefacere nēpe aduerſos/ tot telorū uno impetu ex/
cuſſorū/ miſſionē: ſubitāqꝫ poſt hac aggreſſionē. Tela autē non
his ſimilia fuere quę romani Yſſos appellāt: ſed ex ligno qua/
drangulo/ medietas perfecta fuit. reliquū ex ferro pariter qua/
drāgulo: molliqꝫ mucrone excepto. Hoc pacto Boioꝝ exercitus

Quintus.

Boij.

Caius Sulpicius.

Stratagema.

Yſſi: telorum genus

Popilius.
Camillus filius.
Paulus Emilius
Marius.
Caius Cęsar.
Fabius maximus.
Magna differentia.
Caius Cęsar.
Luetij.
Tigyrij.
Labienus.
Tricurij.
Ariouistus.
Proprie de Germanis attende.
Spes

a Romanis dissipatus est. Alios iterum celtas Popilius deuicit: & post illum Camillus: prioris Camilli filius eosdem debellauit. Erexit & cōtra Celtas Emilius Paulus trophea. Ante Marij autē cōsulatus/ longe numerosior bellicosior: & ętate formidatior exercitus Celtarū: Galliā inuasit & Italiā: & quosdā ex cōsulibus romanis superauit: exercitusqꝫ deleuit. cōtra quos electus Marius uniuersos bello uicit. Vltima: maiorqꝫ Gallorū cū Romanis pugna/a Caio Cęsare peracta est. Plura quippe millia ferocissimorū uirorū ꝑ decē fere annos: quibus Gallię pręfuit/cū eodē gessere bellum: quę si quis sub uno numero complecti cupiat/quadringēta & ultra millia fuisse intelliget. Centum etenim millia uirorū capta: totidē in pugna cecidisse constat: quatercentas nationes: urbes octingētas/quasdā deficiētes ab ipsis: nō nullas eū suscipiētes redegit ī potestatē. Ante Marium Fabius maximus Emilianus/modicū ferme deducens exercitū: centū & uiginti millia Celtarū unica prostrauit acie: cū quinqꝫ supra decē ex suis dūtaxat amisisset. Et hęc q̄q̄ ex uulnere quod in genā acceperat: grauiter saucius peragere nō dubitauit/acies discurrēs: suosqꝫ ad bellū incitans: & quemadmodū aduersus barbaros esset pugnādū uerbis instruens: partim curru uectus: partim manu ductus inambulans. Cęsar cōtra eosdē bellū gerens primū Luetios: & Tigyrios ad ducentorū milliū numerū subegit: quoniā Tigyrij superiori tempore Pisone: & Cassio quodā ducente exercitū/ romanos pugna superatos sub iugū miserant: quemadmodū in antiquis monumentis Paulo Claudio uisum est. Hos quidē Tigyrios Labienus pretor superauit. Reliquos Cęsar: ac cū his Tricurios illis afferētes opem. deinde cū Ariouisto germanos domuit: quoꝝ magnitudo maiorū magnitudinē longe superauit. His mores ferocissimi insunt: in aggrediendo insignis audacia: contēptus mortis maximus/ ob reuiuiscēdi spem. Ad hęc frigore fouent̄. pabulum in necessitatibus pro cibo habēt. Equi eorū nō nunq̄ lignis alunt̄. Fuere tamen ut creditum est in bellis nō admodum laboriosi:

aut ratione ulla instructi: uerũ beluarũ in modum furore sequentes: ob idq; a romanis per patientiam ac tolerantiam subacti. Nam barbari graui impetu in romanos insurgentes/ phalangẽ protinus omnẽ discurrebãt. Romani ecõtra ordinẽ seruãtes peritia rei militaris eos facile uincebãt. Postremo octoginta millia eorũ per interualla dedere neci. Post hos Cesar in eos qui Belge nominãt̃ inuectus/ in transitu fluminis deprehẽsos/ tam ingenti cede prostrauit ut cadaueribus oppositis/ pontis in modũ flumen pertrãsiret. Neruij tamen aliquãdo illũ terga dare coegerunt: cum exercitũ ad iter preparantẽ inopine aggressi/ plurimos ex suis occidissent. Nam ductores ordinũ: & turmarum fere duces omnes confecerunt. Ipsumq; in tumulũ quendã cũ scutiferis redactũ per circuitum obsederunt: uerũ legione decima a tergo incumbente ad sexaginta millia eorũ oppressa sunt: qui ex Cimbrorũ: Teutonũq; progenie extitere. Vicit porro & Allobroges Cesar. Sypetũ: & Tancherorũ populos ad quadraginta millia: qui partim bello assueti: partim inexperti in acie cesserunt. Sycambri quingentis equitibus quinq; mille Cesaris equites/ subito illis incumbentes auerterunt. Verum post hec uicti dedere poenas. Primus enĩ romanorũ omniũ Cesar Rhenum pertransiuit: & ad Britannorũ insulã mediterraneo maxima maiorẽ existentẽ cum exercitu delatus: quo in loco mortalibus nihil pensi eius fama fuit: circa inundationis tempus iter coepit. Nam prius idẽ motus mare perturbauerat: & exercitus hinc inde per fluctus iactabat̃ sensim primo. deinde uehementius: donec uiolenta tandẽ promptitudine Britanniam insulã ingressus est.

Belge. Picardi.

Neruiorũ laus.

Decima legio.

Cimbri.

Teutones.

Allobroges.

Sycambri.

Cesar primus ro. rhenum transiuit

Rhenus fluuius.

Britannorũ insula.

Anglia.

Appiani Alexandrini sophiste Romanorũ liber finit qui Celticus inscribitur. Traductio. P. Candidi.

Impressum est hoc opus Venetijs per Bernardũ pictorem & Erhardum ratdolt de Augusta una cum Petro loslein de Langencen correctore ac socio. Laus Deo.
.M. CCCC. LXXVII.